ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

מנורת המאור
נר ה'

בלשון הקודש
ואידיש

99

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ו לפ"ק

מצוה ממצות התורה ואפילו בטיב העולם לא היו בקיאים ואפילו העבירות ההכורות כגון גזל וגניבה וש"ד וג"ע היה קל בעיניהם לעבור עליהם אבל לא כן בזמן הזה לא נחשב שום אדם לעם הארץ ולא נאמרו דברים הללו על שום אדם שבזמן הזה כמבואר בכל הפוסקים שדיני עם הארץ אינם נוהגים בזמן הזה):

דיא רייד פון די עמי הארצים וואס אין דעם פרק שטייט גייט נאר אויף די עמי הארצים וואס זיינן גוועזן בזמן הגמרא אבער דאס גייט ניט אויף הייניטיגע מענטשין דען היינט איז גאר קיין עם הארץ ניט דא וויא אין די פוסקים שטייט דאס אלץ גאנץ קלאר):

הנר החמישי

בדרכי התשובה ונחלק לשלשה כללים:

הכלל הראשון בדבר התשובה· הכלל השני בימי התשובה· הכלל השלישי ביסורין הממרקין:

ערה הקדמה לנר חמישי

נפש יהודה

מחריט לפניו מלייר בעט כדרך הכנאים שמליירין בעט סופר הכנין קודם שכונין: והמצוה הזאת התשובה היא קלה וקרובה לקיים לבעלי התורה לאומה הישראלית כי לא נתנה התורה עניי קשה להם: ולא ישוב עוד לעשותו דרים לא עשותו וכזה יהיה לך תבונה: על התורה בכללה שהיא מלויה לו לקיים בפיך ובלבבך: ימי כפרה יוה"כ גליוף כתשובה: הם המניעים לאדם העבירות שאינו

התשובה היא קיום בני אדם ועמידתם ולולי התשובה לא היה יכול לעמוד אדם מפני מדת הדין החזקה כדגרסינן בפרק ג' מפרקי רבי אליעזר עד שלא נברא העולם היה הקב"ה בלבד ועלה במחשבתו לברוא העולם והיה *מהריט לפניו את כל העולם ולא היה עומד מלה"ד למלך שרצה לבנות פלטרין שלו אם אינו מהריט בארץ יסודותיו ומובאיו אינו מתחיל לבנות כך הקב"ה היה מחריט לפניו את כל העולם ולא היה עומד עד שברא את התשובה *והמצוה הזאת היא *קרובה וקלה אצל בעלי תורה יותר ויותר מאשר היא אל העובדי כוכבים ומזלות המחקים אותה בחקידם בענויים לא כן תורתנו שלא צותה בענויים רק בפה ובלב שנאמר (דברים ל) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא וזהו על דבר ושבת עד ה' אלהיך על זה אמרה תורה שלדבר התשובה אינו צריך ללכת אל עבר הים ולא לעלות למקומות גבוהים הנמשלים לשמים ואמרה תורה שסוף הדבר כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו· ר"ל שיתודה בפיו וינחם בלבו *ולא ישוב עוד לעשות כבראשונה· ואע"פ שמצוה זאת פירשוה ז"ל *על התורה בכללה אין מקרא יוצא מידי פשוטו· ופשט הפסוק כדבר בתשובה ותלה הענין שיהיו פיו ולבו שוין כשישוב מחטאו· ואע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה יש דברי חטא קלים שתשובה לבדה תרפא· ויש עבירות שצריכות *ימי כפרה לכפרם· ויש לך חמורות שצריכות יסורין למרק אותן כפי החלוק שחלקן רבי ישמעאל במימרא דשאל רבי מתיא בן חרש הכתובה בפרק י"ה כדאיתא בחתימת הנר הראשון שחלק כל העונות חוץ מדברי הלול השם לשלשה חלוקים· עברות מצות עשה בתשובה להוד· מצות לא תעשה ביום הכפורים שהוא יום המיוחד לכפרה· ודברי כריתות ומיתות בית דין ביסורין הממרקין ועם כל אחד מהם צריך תשובה שאם לא כן כשבאין ימי התשובה או יסורין על האדם ואינו מעורר משנתו לשוב מרשעתו *הם המניעים לאדם לעת המיתה ולעונש התמידי· אבל אם יעורר משנתו ויהזור בתשובה האל יתברך יקבלנה כי ימינו פשוטה לקבל שבים ואומר שובו בני אדם· כדגרסינן בפרק ע"פ דף קי"ט אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל בר רבי יוסי ואמרי לה ארשב"ל משום רבי יהודה נשיאה מאי דכתיב (יחזקאל א) וידי

ערה התשובה היא קיום בני אדם די תשובה איז די דער האלטונג פון דיא מענטשין אין זייער באשטאנד· אונ ווען ניט די תשובה וואלט קיין מענטש ניט געקענט בשטיין פאר דעם שטארקין מדת הדין וויא מיר לערנן אין פרקי רבי אליעזר איי די וועלט איז בשאפן גווארן איז נאר גאט אליין גוועזן אונ האט אין זיין מחשבה גהאט צו בשאפן די וועלט איז האט ער אויף גצייכינט פאר זיך דעם פלאן פון גאר די וועלט אונ זיא האט ניט געקענט בשטיין· עס איז איין משל צו איין מלך וואס האט גוואלט זיך בויען פאלאצן אזו ווען ער צייכינט ניט אויף אין דער ערד זיינע פונדאמענטין אונ איין גאנגע אזו קען ער ניט אן הויבן צו בויען· אזו האט אויך גאט אויף גצייכינט פאר זיך דעם פלאן פון גאר דיא וועלט אונ זיא האט ניט געקענט בשטיין ביז ער האט בשאפן די תשובה: והמצוה הזאת אונ די דאזיגע מצוה פון תשובה איז נאהינט אונ גרינג ביי די וואס האבן די תורה מער וויא ביי די עובדי כוכבים וואס ביי זיי איז די תשובה זיך צו פייניגן אבער אונזער תורה האט ניט גבאטן דאס דר מענטש זאל זיך פייניגן ווען ער טוט תשובה נייערט מיט זיין מויל אונ מיט זיין הארץ זאל ער חרטה האבין וויא אין פסוק שטייט די מצוה וואש איך טוא דיר היינט גביטן איז זיא ניט פרעמד פון דיר אונ ניט ווייט פון דיר· אונ דאס איז גיזאגט אויף דעם פסוק ווען דוא וועסט דיך ווידער קערן צו גאט דרויף זאגט די תורה דאש ווען דו טוסט תשובה דארפסטו ניט גיין איבער דעם ים אונ דארפסט ניט ארויף גיין אויף הויכע בערג וואס זיינן גגליכן צו דעם הימל נייערט די תורה זאגט דאס דער סוף פון דער זאך איז אזו וויא ווייטר אין פסוק שטייט כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דיא זאך איז זייער נאהינט צו דיר צו טאן זיא מיט דיין מויל אונ מיט דיין הארץ דאש איז גמיינט ער זאל זיך מתודה זיין מיט זיין מויל אונ זאל חרטה האבן אין זיין הארץ אונ זאל ווייטער ניט טאן אזעלכע זאכן אונ חאטשע דאש די מצוה וואש אין פסוק שטייט האבן די חכמים דער קלערט דאס עס גייט אויף דר גאנצער תורה אבער דאש פשוטה מיינונג פון דעם פסוק איז אויף דער זאך פון תשובה אונ די תורה מיינט דאס דאס מויל אונ דאס הארץ זאלן גלייך זיין ווען ער טוט תשובה: ואע"פ אונ האטשע עס איז ניט דא קיין זאך וואס בשטייט קעגין דר תשובה איז דאך דא אנדערע גרינגע עבירות וואס דר מענטש קען אויף זיי מיט תשובה אליין אפ קומן אונ גהיילט ווערן אבער אנדרע עבירות שווערע מוזן האבן יסורים ביז דר מענטש קומט זיי אפ וויא רבי ישמעאל האט זיי איין געטיילט אין פרק יום הכפורים אויף דריי חלקים וויא מיר האבין אין דר חתימה פון נר ראשון גישריבין· דאס ווען ער האט עובר גיוועזן אויף איין מצות עשה איז דרויף תשובה אליין גינוג אונ ווען ער איז עובר אויף איין מצות לא תעשה וואס די תורה האט עס פר באטין פון צוא טאן מוז ער תשובה טאן אונ ווען עס קומט יום כפור איז דאס אויף אים מכפר· אונ ווען ער האט עובר גוועזן אויף זאכן וואס מען איז דרויף חייב כרת אדר מיתות בית דין קומן אויף אים יסורים אים צו לייטערין פון דער עבירה אונ מוז תשובה אויך טאן דען אן תשובה העלפט ניט יום כפור אדער יסורים וואס עס קומען אים צו שטראפן פר די עבירות· אונ ווען ער וואכט זיך ניט אויף פון זיין שלאף אפ צו קערין פון זיינע עבירות אזוא ברייננן אים די עבירות צום טויט אונ צוא דר אייביגר שטראף אין גיהנם אבער ווען ער וואכט זיך אויף פון זיין שלאף אונ טוט תשובה אזו וועט גאט יתברך דיא תשובה אן נעמען דען גאטש רעכטע האנט איז אויס גשטרעקט צוא אן נעמן אלע לייט וואס טוען תשובה דען גאט זאגט קערט ווידער איר מענטשין וויא מיר לערנען אין פרק ערבי פסחים רב כהנא זאגט פון וועגין רבי ישמעאל ברבי יוסי אונ איין טייל זאגין רבי שמעון בן לקיש האט עס גזאגט פון וועגין רבי יהודה נשיאה וואס מיינט דר פסוק וידי אדם מתחת כנפיהם איין מענטשין האנט איז אונטער די פליגל פון די חיות

הקדמה לנר חמישי

אדם מתחת כנפידם ידו כתיב *ידו של הקב"ה שהיא פרושה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה *מפני מדת הדין · וגרסינן בספרי (דברים ג) *אתה החלות את השבועה· *ואת גדלך זו מדת טובך שנאמר (במדבר יד) ועתה יגדל נא כח ה'· ואת ידך זו ימינך פשוטה לכל באי עולם שנאמר (שמות טו) ימינך ה' נאדרי בכח ואומר (תהלים מד) כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם · ואומר (ישעיה כח) בי נשבעתי *יצא מפי צדקה וגו' · החזקה שאתה כובש ברחמים מדת הדין שנאמר (מיכה ז) מי אל כמוך נושא עון וגו' ואומר ישוב ירחמנו וגו' ואומר תתן אמת ליעקב וגו' אשר מי אל בשמים וגו' שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו הגדול מחבירו מבטל גזרת חבירו· אבל אתה מי יכול למחות על ידך וכן הכתוב אומר והוא באחד ומי ישיבנו וגו' · רבי יהודה בן בבא משלן לאדם שנתון *בקונטריין של מלכות אפילו נותן ממון הרבה אי אפשר לעכב את הגזירה· אבל אתה אומרת עשו תשובה ואני מקבל שנאמר (ישעיה מד) מחיתי כעב פשעיך וגו' · וגרסינן בפסיקתא (תהלים כה) טוב וישר ה' וגו' אמר ר' פנחס *למה הוא טוב מפני שהוא ישר ולמה הוא ישר מפני שהוא טוב · ע"כ יורה חטאים בדרך שהוא מורה לחטאים דרך שיעשו תשובה · וכן מצינו שאין הקב"ה חפץ במיתתן של רשעים ויותר הוא חפץ בתשובתן שנאמר (יחזקאל יח) כי לא אחפוץ במות המת והשיבו וחיו · וברחמיו על ישראל מכל האומות גילה סודו לעבדיו הנביאים כדי שיאמרו לישראל הגזרה שהיתה נגזרת עליהם בעונם ושיתרו בהן שיחזרו למוטב ומאריך אפו אם ישובו בתשובה והכבידו אזנם וחזקו את לבם ולא רצו לשוב עד שסלק מעליהם שכינתו וחסדו כדי להגלותם בין עובדי כוכבים ומזלות · ואע"פ שהתחלת הגזרה נתעכבה השכינה רחוקה מהן במדבר להמתין לתשובתם · כדגרסינן במסכת ר"ה פרק יו"ט דף ל"א · אמר רבי יוחנן ששה דברים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה ולא חזרו כיון שלא חזרו אמרה תיפח עצמותן שנאמר (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש · והשם יתברך ברחמיו על ישראל בכלל ועל הטובים שבהם בפרט מעגישם בעונם בעולם הזה כדי שילכו נקיים ויתן להם שכרם מושלם לעולם הבא שהוא עולם הנצחי מה שאינו עושה כן לא"ה בכלל ולרשעים בפרט שאינו מענישם בעולם הזה על עונם אבל מגנה להם זכותם כדי שילכו לאבדון לנצח נצחים · כדגרסינן בסוף פרק קמא דקדושין דף מ' אמר רבי אלעזר בר צדוק למה צדיקים דומין בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טהרה *ונופו נוטה למקום טומאה *נקצץ נופו נמצא כולו עומד במקום טהרה כך הקדוש ברוך הוא מביא יסורין על הצדיקים בעולם הזה

תיזר כהם גורמין לו מיתה ועונש ניכנס : זה ידו של הקב"ה וכו' הוא יד ימינו שהוא רחמים ופשוטה לקבל שבים : מפני מדת הדין שמקטרגת ואומרת לא תקבלם וסוף מקבלם בסתר : אתה החלות ה"ג בספרי פרשת פנחס כתוב בתורה זובח לאלהים יחרם ובניך עבדו עבודת כוכבים ומזלות ובקשתי רחמים וסלחת אתה החלות את השבועה וכו' כך תסלח לי ודייק מדלא כתיב אתה הראית כבסרבת ואתחנן כמו שהתרת לי שבועתי שנשבעתי ליתרו שאיני זז ממנו שנאמר ויואל משה לשבת את האיש וגו' כך התר שבועתך שלא אכנס לארץ ודרש החלות לשון הולין : את גדלך כולם לשון בקשת רחמים הם כדמפרש ואזיל זו מדת טובך שאתה מוחל וסולח לעוברי רצונך שנאמר ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לסלוח אף לעוברי רצונך : יצא מפי צדקה שאקבל כל השבים אלי : בקונטריסין של מלך בפנקס שכותבין הדת שניתן להריגה ושוב אין להשיב : למה הוא טוב למה נותן שכר טוב לרשע בעוה"ז *מפני שהוא ישר שאין מקפח שכר כל בריה ולמה הוא ישר במדה זו יהא ישרותו במדה זו שיחשוב ויככה זכיות נגד עונות ולא יענש ולא יקבל שכר מפני שהוא טוב שיתן לצדיק שכרו הטוב בעוה"ב ד"א למה הוא טוב כלומר מה היא טובתו שהוא ישר במדותיו ואעפ"כ יקבל שבים וסולח להם ולא יענשם ולמה הוא ישר שהרי לא נהג במדת ישר משום שהוא טוב להראות מדת טובו אע"פ שישר הוא טוב הוא לקבל שבים : למה צדיקים דומין בעוה"ז ניסורין הבאין עליהם : ונופו כלומר מעט ממנו : נקצץ נופו כך נפרעים מן הצדיקים מיעוט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים :

שטייט ידו זיין האנד דאס איז געמיינט דיא האנט פון הקדוש ברוך הוא איז פאר שפרייט אונטער די פליגל פון דיא חיות צו אן נעמן די וואס טוען תשובה ווייל דער מדת הדין הייסט די זינדיגע בשטראפין · נעמט גאט אן זייער תשובה בהאלטעגער הייט : וגרסינן בספרי אויך לערנן מיר אין ספרי דאס משה רבינו האט גזאגט צו גאט דו האסט מיר אן גיהויבן צוא ווייזן דאס תשובה העלפט אפילו ווען דו האסט גישווארין צו בשטראפין אויך האסטו מיר גיוויזין דיין גרוישקייט דס איז די מדה פון דיין גוטסקייט וויא אין פסוק שטייט אונ היינט זאל זיך גרייסן גאטס כח מוחל צו זיין די רשעים ווען זייא טוען תשובה אויך האסטו מיר גיוויזין דיין האנט דאס איז דיין רעכטע האנט וואס זיא איז אויס גישפרייט צוא אלע מענטשין פון דער וועלט אן צוא נעמען זייער תשובה וויא אין פסוק שטייט דיין רעכטע האנט דוא גאט איז בשיינט מיט כח אויך שטייט אין פסוק דיין רעכטע האנט אונ דיין ארום אונ דאס ליכט פון דיין שכינה בוויליגט לייטן ווען זייא טוען תשובה · אויך שטייט אין פסוק איך האב ביי מיר גשווארן אונ עס איז פון מיין מויל ארויש גגאנגען רעכט פארטיקייט אן צוא נעמען תשובה אויך האט משה גזאגט דו האסט מיר גיוויזין דיין שטארקע האנט דאס דיין רחמנות נעמט איין דעם מדת הדין וויא אין פסוק שטייט ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו אויך שטייט אין פסוק ווער איז אזו איין גאט אויף דעם הימיל אדער אויף דער ערד דאס ער זאל טאן אזו וויא דיינע מעשים אונ אזו וויא דיין שטארקייט דען די מדה פון גאט איז ניט אזו וויא די מדה פון איין מענטשין דיא מדה פון איין מענטשין איז דאס דער גרעסערער קען פר ווערין דעם קלענערין דאס וואס ער וויל טאן אבער דיר גאט ווער קען דיר פר ווערין · אונ אזו זאגט דער פסוק ער איז איינציג ווער קען זיינע רייד ווידר קערן : רבי יהודה בן בבא האט עס גגליכין צוא איין מענטשין וואס איז איין גשריבן אין דעם שטראף בוך פון דעם מלך אזו אפילו ווען ער גיט פיל געלט קען ער דאך דיא גזרה ניט מבטל זיין אבער גאט האט גיזאגט טוט תשובה וועל איך אפ מעקין וויא וואלקין דיינע זינד : וגרסינן אויך לערנען מיר אין דער פסיקתא עס שטייט אין פסוק גאט איז גוט אונ רעכט נארטיג זאגט רבי פינחס גאט איז גוט ווייל ער איז רעכט פארטיג אונ ער איז רעכט פארטיג ווייל ער איז גוט דאס ער נעמט אן די תשובה פון די רשעים דריבר ווייזט ער די זינדיגע דעם וועג פון תשובה דאס זייא זאלן תשובה טאן אונ אזוא גפינען מיר דאס גאט פר לאנגט ניט דאס דיא רשעים זאלן שטארבן נייערט ער וויל בעסר דאס זייא זאלן תשובה טאן וויא אין פסוק שטייט דאס גאט זאגט איך פאר לאנג ניט דעם טויט פון דעם רשע נייערט טוט תשובה וועט איר בלייבן לעבין : וברחמיו על ישראל אונ דורך דעם רחמנות וואס גאט האט איבר ישראל מער וויא איבר דיא היידן האט ער מגלה גיוועזן זיינע שטילע גזירות צו זיינע קנעכט די נביאים כדי זיי זאלין דאס זאגין צו ישראל וועלין זיי תשובה טאן אונ אן זאגן צוא ישראל זייא זאלן פרום ווערן אונ גאט האט לאנג אויף גהאלטן זיין צארין ביז זייא זאלן תשובה טאן אבער ווען זייא האבין שווער גימאכט זייערע אויערן אונ האבן הארט גמאכט זייער הארץ אונ ווילין ניט תשובה טאן טוט גאט אפ פון זייא זיין שכינה אונ זיין חסד כדי צו פר טרייבן זיי צווישין די עובדי כוכבים ומזלות אין גלות : ואע"פ אונ האטשע די גזירה האט שוין אן גיהויבן האט די שכינה דאך גיווארט ווייט פון זייא אין דר מדבר אויף זייער תשובה וויא מיר לערנען אין מסכת ראש השנה רבי יוחנן זאגט זעקס חדשים האט זיך די שכינה אויף גיהאלטן אין דר מדבר איבער דיא ישראל פאמער וועלן זייא תשובה טאן אונ זייא האבין קיין תשובה ניט גטאן אזו האט גאט גזאגט עס זאלן פאר פוילט ווערן דיא ביינר פון דיא רשעים וויא אין פסוק שטייט די אויגן פון די רשעים ווערן פאר לענט אונ זייער האפונג אויף דיא שכינה וועט נאר זיין פאר זייא איין פוילונג אין זייער לייב : והשם יתברך אונ גאט יתברך דורך זיין רחמנות איבער אלע ישראל צו זאמן אונ איבר די גוטע לייט וואס צווישן זייא בזונדר שטראפט ער זייא איבר זייערע עבירות אויף דר וועלט כדי זייא זאלן שטארבן ריין פון זייערע זינד אונ ער וועט זייא זייער שכר געבן אין גאנצן בעולם הבא וואס זיא איז איין איביגע וועלט · אבר גאט טוט ניט אזו צוא דיא אלע עובדי כוכבים ומזלות צו זאמען ובפרט צוא די רשעים פון זייא דאס ער שטראפט זייא ניט איבר זייערע זינד בעולם הזה נייערט ער בצאלט זייא אויף דעם עולם אויף זייערע גוטע מעשים כדי זיי זאלן פאר לארן ווערין בעולם הבא ביז אייביג אונ אייביג וויא מיר לערנן אין קדושין רבי אלעזר בר צדוק זאגט צו וואס זיינען די צדיקים גגליכן אויף דר וועלט צו איין בוים וואס שטייט אין איין ריין ארט אונ איין צווייג פון דעם בוים בייגט זיך אין איין אום ריין ארט אונ ווען מען האקט אפ די צווייג אזוא בלייבט דער גאנצער בוים אין איין ריין ארט אזו די צדיקים זיינען ריין מיט זייערע מעשים נאר עפיש זינד האבן זיי אזו ברייננט גאט אויף זיי יסורים אויף דר

וועלט

הקדמה לנר חמישי

כדי שיירשו העולם הבא שנאמר (שם ח) והיה ראשיתך מצער וגו' · *ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טומאה *ונופו נוטה למקום טהרה נקצץ נופו נמצא כולו עומד במקום טומאה כך הקב"ה משפיע טובה לרשעים בעולם הזה כדי שיירשו מדרגה התחתונה שנאמר (משלי יד) *יש דרך ישר לפני איש וגו' · וגרסינן נמי במסכת הוריות דף י' דרש רב נחמן בר רב חסדא מ"ד (קהלת ו) יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים · *אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם בעוה"ז כמעשה הרשעים בעולם הבא · *ואוי להם לרשעים שמגיע אליהם בעולם הזה כמעשה הצדיקים בעוה"ב · אמר ליה רבא אטו צדיקי אי אכלי הרי עלמי *מי סני להון · *אלא אמר רבא אשרי לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הזה בעוה"ז · *ואוי להם לרשעים שמגיע להם כמעשה הצדיקים של עולם הזה בעולם הזה · רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אתו לקמיה דרבא אמר להו *אוקמיתו מסכת פלונית *אמרי ליה אין איתעתרו פורתא אמרי ליה אין זבנינן קטינא קטינא דארעא *קרי עלייהו אשרי לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעולם הזה בעוה"ז · וגרסינן נמי בפרק קמא דתענית דף י"א (דברים לב) אל אמונה ואין עול כשם שהקב"ה משלם שכר טוב לצדיקים וכו' · כדאיתא בהקדמת הנר האחד הא למדנו כי שופט כל הארץ עושה משפט כהעניש למי שמיעוטן עונות בעולם הזה שהוא הבל ורעות רוח · ימיו כצל עובר · ובגמול להם על הרוב של זכיות העולם הבא שהוא כולו טוב וכולו ארוך ולהפך הדבר לאותן שמיעוטן זכיות ורובן עונות · על כן יעורר אדם לשוב בכל זמן וכל שכן בימים המזומנים יותר לדין ולכפרה ואל יקוץ בתוכחות וביסורין שהם הדברים המענים את הגוף והמענים את הנפש וממרקים את העונות ושב ורפא לו :

הכלל הראשון

בדבר התשובה ונחלק לארבעה חלקים· החלק הראשון בחרטה· החלק השני בעזיבת החטא· החלק השלישי לצומות · החלק הרביעי בשכר התשובה :

החלק הראשון בחרטה ויש בו ארבעה פרקים :

רעו פרק ראשון כאשר מי שהוא חולה מחולי הגוף אם לא ירגיש בחליו דומה בעצמו שהוא בריא או ירגיש בחליו ולא ירצה לבקש רפואה וימשך אחר הנאותיו שיטבע בגופו החולי עד שימות בסבתו בלי ספק כן יארע לחולה *בחולי הנפש יש בני אדם *שלא ירגישו

ולמה רשעים דומין בעוה"ז בטובה שמשפיעים להם : ונופו מעט ממנו אף אלו יש בהם מעט טובות וזכיות נקצץ נופו קבלו שכרם היא קליפת נופם : יש דרך ישר לפני איש כשרואין הרשעים שלותן נראה דרכן בעיניהם ישרה ואחריתה של אותה שלוה הזמנת דרכי מות היא ד"א יש דרך ישר הקב"ה נתן הקדושה בדרך ישר כסדר ואחריתה דרכי מות ההולך אחורי הקדושה שהוא דרך הטומאה : אשריהם אשר דריש מלשון אשרי כלומר אשרי הצדיקים שמגיע להם כמעשה הרשעים שבעוה"ב בעוה"ז כלומר שמגיע להם צרות בעוה"ז כדרך שמגיע לרשעים בעוה"ב : ואוי להם לרשעים דריש וים מל' וי יש להם אוי להם לרשעים שמגיע אליהם טובו' בעוה"ז כדרך שמגיע טובות לצדיקים בעוה"ב ורעה היא להם כדכתיב ומשלם לשונאיו על פניו וגו' : מי סני להו כלום רע לצדיקים וטובה להם שאוכלים בשני עולמות שיהא להם טובה בעוה"ז ובעוה"ב : אלא אמר רבא אשריהם הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעוה"ז בעוה"ז שיש לרשעים טובה בעולם הזה דכתיב ומשלם לשונאיו וזה לצדיקים גמורים : ואוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים שבעולם הזה בעולם הזה שאין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב והם רשעים גמורים : אוקמיתו למדתם מסכת פלוני כלומר יש להם מסכת סדורה בפיכם : אמרו אין אמר להו איתעתרו פורתא יש לכם מעט עושר כדי שלא תהיו צריכין לטרוח אחר מזונות ותוכלו לעסוק בתורה תדיר : אמרו לו אין דזבנן לכל חד מינן קטינא קטינא דארעא ומהזינן מיניה ברווחא : קרי עלייהו אשריהם הצדיקים וכו' דאכלי צדיקים תרי עלמי : **בחולי** הנפש הם העבירות שמחליאים ומעניאים נפשו : שלא ירגישו בחלאים שלא ישגיחו בהטאים לעשות תשובה וידמו בהם בריאים שנעשית להם כהיתר ושלא

וועלט זייא צוא ריינינגען פון זייער וויניג זינד כדי זייא זאלן גאנץ ריין ווערן אונ זאלן ירשנן עולם הבא· וויא אין פסוק שטייט דיין אן הויב וועט זיין קליין אונ שלעכט אבר דיין סוף וועט זיין גאנץ גרויס · אונ צו וואס זיינען די רשעים גגליכן אויף דער וועלט צו איין בוים וואס שטייט אין איין אום ריין ארט אונ איין צווייג פון דעם בוים בייגט זיך אין איין ריין ארט ווען די צווייג ווערט אפ גיהאקט בלייבט דער גאנצער בוים אין איין אום ריין ארט אזו אויך זיינן דיא רשעים אום ריין מיט זייערע מעשים נאר ווען עפיס זיי האבן גוטס גטאן אזו בצאלט זיי גאט גוטס אויף דעם עולם כדי זיי זאלן לעולם הבא קומן אין דר אונטרשטר שטאפיל אין גיהנם וויא אין פסוק שטייט עס איז דא איין וועג וואס ווייזט אוים רעכט פארטיג צוא איין מענטשן אבר צום סוף ווערט ער פאר לארן; וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מסכת הוריות · רב נחמן בר רב חסדא האט גדרשת וואס מיינט דר פסוק עס איז דא איין שלעכטקייט וואס עס ווערט גטאן אויף דר ערד דאס עס זיינן דא איין טייל צדיקים וואס עס קומט אויף זייא וויא די מעשים פון די רשעים אונ עס זיינן דא איין טייל רשעים וואס עס קומט אויף זייא וויא די מעשים פון די צדיקים דאס איז גמיינט וואול צוא די צדיקים וואס עס גייט זייא שלעכט אויף דר וועלט אזו וויא עס גייט שלעכט צו די רשעים אויף יענר וועלט · אונ ווייא צוא דיא רשעים ווען עס גייט זייא וואול אויף דער וועלט אזו וויא עס גייט וואול צוא די צדיקים אויף יענר וועלט דען דורך דעם גוטס וואס די רשעים האבן אויף דר וועלט פאר לירן זייא עולם הבא האט רבא צו אים גזאגט ווארום זאל עס צו די צדיקים שלעכט זיין ווען זיי זאלן האבן עולם הזה אונ עולם הבא · נייערט עס איז אזו גמיינט וואול צו די צדיקים ווען עס גייט זייא גוט אויף דער וועלט אזו וויא עס גייט צו דיא רשעים גוט אויף דר וועלט אזו האבן זייא עולם הזה אונ עולם הבא · אונ ווייא צו די רשעים ווען עס גייט זייא שלעכט אויף דעם עולם אזו וויא עס גייט צו די צדיקים שלעכט אויף דעם עולם אזוא האבן זייא ניט קיין עולם הזה אונ קיין עולם הבא · רב פפא אונ רב הונא בריה דרב יהושע זיינען גיקומן פאר רבא צו זייא גזאגט האט איר גוט יענע מסכת אוים גלערנט האבן זייא גזאגט יוא · האט ער זייא גפרעגט זייט איר עפיס רייך גיווארן דאס איר זאלט קענן לערנען אן זארג האבן זייא גזאגט מיר האבין איטלכר איין קליין פעלד גקויפט צו האבן פון איר אונזר פרנסה האט רבא אויף זייא גלייענט דעם פסוק וואול צו דיא צדיקים ווען עס גייט זיי וואול אויף דעם עולם אזו וויא עס גייט צו די רשעים אויף דעם עולם : וגרסינן נמי אויך לערנען מיר אין דער גמרא פון תענית עס שטייט אין פסוק גאט איז טרייא אונ טוט קיין אום רעכט ניט דאס איז גמיינט אזו וואול וויא גאט בצאלט צו די צדיקים איין גוטן שכר לעולם הבא אזוא בצאלט ער אויך גוטס צו די רשעים אויף דעם עולם וויא מיר האבן אין דער הקדמה פון נר ראשון גשריבן · דאס לערנט אונז דאס גאט וואס ער איז איין שופט איבר דר גאנצר וועלט דער טוט משפט דאס צו דיא וואס האבן וויניג עבירות שטראפט ער בעולם הזה וואס זיא איז פר גיינגליך אונ ווינטיג זיינע טעג גייען אוועק וויא איין פאר בייא גייעדיגער שאטן אונ דאס פיל גוטס וואס זייא האבין גיטאן בצאלט ער זייא לעולם הבא וואס איז נאר גוטס אונ גידויערט ביז אייביג · אונ ווער עס האט וויניג גוטס גיטאן בייא דעם איז די זאך פאר קערט דאס גאט בצאלט אים דאס וויניג גוטס אויף דעם עולם אונ אויף זיינע פיל עבירות ווערט אים בצאלט בעולם הבא · דרום זאל זיך דער מענטש דער וועקן תשובה צו טאן אלע צייט אונ מכל שכן ווען עס קומט ראש השנה אונ יום כפור וואס די טעג זיינן מער אן גברייט דעם מענטשן צו משפטן אונ אים צו פאר געבן אויף זיינע עבירות אונ ער זאל ניט פאר אום ווערדיגן ווען גאט שטראפט אים אונ שיקט אים צוא יסורים דען זייא זיינע זאכן וואס פייניגן דעם גוף אונ טוען תענוג אן דער נשמה אונ זייא לייטרן דעם מענטשן פון זיינע עבירות אונ וויא ער טוט תשובה וועט ער פון זיינע עבירות גהיילט ווערן :

רעו כאשר מי שהוא חולה אזו וויא איינר וואס איז קראנק אין זיין גוף ווען ער פילט ניט די קריינק מיינט ער דס ער איז גזונט אדר ווען ער פילט יוא זיין קריינק אונ וויל זיך ניט זוכן איין רפואה אונ ציהט זיך נאך זיינע גילושטונג וועט זיך פאר טיפען דאס קראנקייט אין זיין גוף דאס ער וועט שטארבין דורך דעם אן ספק · אזו וועט זיך אויך טרעפין צו איינעם וואס איז קראנק אין זיין נשמה דאס ער האט גיזינדיגט דען עס זיינען דא פיל לייט וואס פילין ניט אין זייער קריינק אונ זייא מיינען דאס זיי זיינען גיזונד דאס זיי האבין ניט גיזינדיגט אונ זייא פאר שטייען

בחליים וידמו שהם בריאים ואינם מבחינים בין טוב לרע ועל אלו נאמר (משלי ד) דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו ואומר (שם יב) יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות ויש מי שירגיש בחליו וכהיותו שטוף בתאוות לא שם לבו לרפואה אלא לרוות צמאו ועל זה נאמר (דברים כט) כי בשרירות לבי אלך · וגם כמו שחולי הגופות ידמו למתוק שהוא מר ולמר שהוא מתוק וימאסו המאכל והמשתה ששומר הבריאות ויתאוו לתאונת שמסבב החלאים · כך חולי הנפש ידמו במה שהוא רע שהוא טוב ובמה שהוא טוב שהוא רע ומואסים בטוב לנפשם ובוחרים ברע ועל כיוצא בהם נאמר (ישעיה ה) הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו' · וגם כן מי שמרגיש בחולי גופו ומתחרט מהדרך ההיא אשר בה נולד החולי בגופו והפץ לרפואתו יבקש רופא לתת לו עצה בדבר ויברח מכל הדברים שיאמר לו כי בסבתם אירע בגופו המקרים החדשים *אשר שנו את מזגו ממה שהיה בבריאותו · כך מי שהלך בדרך לא טובה ואח"כ הרגיש בחולי נפשו ומתחרט על עונותיו יבקש רפואה לחליו וילך אצל החכמים שהם רופאי הנפש *ויתנו לו עצה בדבר · נמצא שהחרטה אשר באה אל לבו מהדרך הרעה אשר היה הולך והכיר רוע מעשיו וניחם מהם זה סיבב לו דבר התשובה · וכמו שהוא בחולי הגוף שהרגישה בשגיאת הקטנה או במעט בשנוי מזגו ושב מיד מאותו הדרך שירפא מיד לפי שעדיין לא נטבע בגופו החולי · כן מי שהרגיל ללכת בדרך ישרה ובאה לידו חטא בשוגג או לתאבון והרגיש בו מיד ונתחרט ממנה קלה בעיניו התשובה ולחזור ללכת בדרך טובה לפי שלא הורגל כ"כ *במשובתו · וכך יארע לתלמיד חכם · כדגרסינן בפרק מי שמתו דף י"ט תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא סלקא דעתך אלא אימא ודאי עשה תשובה · וכל זה לפי שמרגיש מיד השגיאה וחוזר ממנה ואינו כ"כ רגיל במשובה שהמורגל בה רחוקה ממנו התשובה לפי שנעשית לו העבירה כהיתר כמו שאז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר · אבל המתחרט מיד ושב בתשובה גמורה נחשבת לו כמי שעבר בשוגג ומוחלין לו מיד ועל תשובה כזאת נאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא וגו' · כדאיתא לעיל בשאלת רבי מתיא בן חרש וגם נאמר (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך וגו' · ועל דא גרסינן בפ' י"ה דף פ"ו א"ר שב"ל גדולה תשובה שהזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך וגו' ומכשול ר"ל שוגג · וגרסינן בפסיקתא אמר רבי יודן בר סימון שובה ישראל עד ה' אלהיך *אפילו כפרת בעיקר · אמר רבי אלעזר בנוהג שבעולם אדם עומד ומבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש להתרצות לו והוא אומר לו אתה בזיתני ברבים ומתרצה לי ביני ובינך לך והבא אותם האנשים שבזיתני בפניהם ואני מתרצה לך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אדם מחרף ומגדף בשוק והקב"ה אומר לו

יפנגו עליהם : שירגיש בחליו פיודע שחולי ויענה עליו אך מפני שרגיל בה קשה לו לפרוש מתאותו : אשר שנו מזגו שבוא היה מגנה גופו מיסודותיו כשהם במזג השוה האדם בבריאות וכשיגבר אחד מיסודותיו ע"י מאכל או ע"י דבר שמתלים גופו מיד יחלה : ויתנו לו עצה בדבר שירחיק ממה שגרם לו החטא ולא יבוא לעבור עליו : במשובתו במרידתו ופשעו כמו שובו בנים שובבים : אפילו כפרת בעיקר וסיי מבמע קרא שובה ישראל אפי' עונך מגיע

ניט צווישן גאט אונ בייז · אונ אויף זייא איז גזאגט דער פסוק דער וועג פון דיא רשעים איז אין דער פינשטערניש זייא ווייסן ניט אין וואס זייא ווערן נישטרויכלט · אויך שטייט אין פסוק עס איז צו צייטין איין רעכט פארשייר וועג פאר דעם מענטשין אבר דער סוף פון דעם וועג איז דיא וועגן פון טויט · אונ איין טייל ווייסן דאס זייער נשמה איז קראנק דאס זייא האבין גיזינדיגט נייערט וויל ער איז פר טרונקען אין זיין גלושטין אזו במראכט ער ניט זיין הארץ צו זוכין איין רפואה צו זיין נשמה תשובה צו טאן נייערט ער וויל שטילען זיין דארשט מיט זיינע תאוות · אונ אויף אים איז גזאגט דער פסוק דאס ער זאגט איך וועל גיין אין דעם גלושטין פון מיין הארץ : וגם אונ אויך אזו וויא איינר וואס איז קראנק אין זיין גוף מיינט ער אויף זיסע זאכין דאס זיי זיינען ביטער אונ אויף ביטערע זאכן דאס זייא זיינען זיס אונ ער איז ממאס אין עסין אונ טרינקען וואס היטין אים זיין געזונד אונ גלושט צו זאכין וואס זיינען אום גיזונד · אזו אויך דער וואס איז קראנק אין זיין נשמה מיינט ער אויף זאכין וואס זיינען שלעכט דאס זייא זיינען גוט אונ דיא זאכין וואס זיינען גוט דאס זיי זיינן שלעכט אונ פראכטין דיא זאכין וואס זיינען גוט פאר זיין נשמה דאס איז תשובה אונ מעשים טובים אונ ער קלייבט אויס אין זאכין וואס זיינען שלעכט פאר זיין נשמה · אויף אזעלכע לייט איז גזאגט דר פסוק ווייא צו דיא וואס זאגן צו שלעכט עס איז גוט אונ צוא גוט זאגן זייא עס איז שלעכט : וגם כן אונ אויך ווען איינר פילט אין דר קריינק פון זיין גוף אונ האט חרטה אונ עשט מער ניט דיא שפייז וואס דורך זייא איז גיווארין די קריינק אין זיין גוף אונ וויל גהיילט ווערן אזו וועט ער זוכן איין רופא דס ער זאל אים איין עצה געבין אין דער זאך אונ ער וועט אויס ווייכין דיא זאכין וואס דער רופא וועט אים פאר באטין וואס דורך זייא איז ער קראנק גיווארין אונ עס איז די פר ענדערונג גקומען אין זיין גוף · אויך ווען איינער גייט ניט אין איין גוטין וועג דאס ער ווערט קראנק אויף דער נשמה אונ ער דער פילט דער נאך די קריינק פון דער נשמה אונ האט חרטה אויף זיינע עבירות אזו זאל ער זוכין איין רפואה צו זיין קריינק אונ זאל גיין צו די חכמים וואס זיי זיינן רופאים פון דר נשמה דאס זייא זאלין אים איין עצה געבין וויא אזו ער זאל תשובה טאן : נמצא ווערט גיפונען דאס דיא חרטה וואס עס קומט אין זיין הארצין אויף זיין שלעכטן וועג אין וועלכן ער איז גגאנגן אונ ער דר קענט זיינע בייזע מעשים אונ האט חרטה פון זיי דאס וועט אים ברייגן תשובה צו טאן · אונ אזו ווען איינער איז קראנק אין זיין גוף ווען ער דער פילט צו דענן פילר ווען ער איז נאך צו קליין אונ ווען זיין נאטור איז נאר אביסיל פר ענדערט גיווארין אונ לאזט באלד אוועק די אום גיזונדע שפייז וואס

האבין אים זיין קריינק גיבראכט אזו וועט ער באלד גיהיילט ווערן ווייל די קריינק איז נאך ניט פר טיפט אין זיין גוף · אזו איז אויך צום מענטשין וואס איז גוואונט צו גיין אין גוטין וועג אונ עס איז אים איין עבירה צוא האנדין גיקומען אום גערין אדער איבער זיין גלושטין אונ דער פילט זיא באלד אונ האט פון איר חרטה אזו איז אים גרינג תשובה צוא טאן אונ צו גיין ווידר אין גוטין וועג ווייל ער איז נאך ניט גוואונט אין ווילדריקייט פון עבירות אונ אזו טרעפט זיך צו איין תלמיד חכם וויא מיר לערנן אין פרק מי שמתו מען האט גילערנט אין דר ישיבה פון רבי ישמעאל ווען דוא זעהשט איין תלמיד חכם וואס האט גיטאן איין עבירה בייא נאכט זאלשטו נאך אים ניט נאך טראכטין ביי טאג דען ער האט גיוויש תשובה גיטאן אונ דאס איז דרום ווייל ער דער פילט באלד דיא עבירה אונ האט חרטה פון איר ווייל ער איז ניט גוואונט צו זינדיגין דען דער וואס איז גוואונט צו זינדיגין איז פון אים די תשובה ווייט ווייל ער האלט די עבירה פר איין היתר ווי אונזערע חכמים זאגין ווען איינער טוט איין עבירה פיל מאל ווערט עס בייא אים וויא איין היתר אבר ווער עס האט באלד חרטה ווי ער האט די עבירה גיטאן אונ טוט ארעכטע תשובה אזו ווערט עס אים גירעכינט גלייך וויא ער האט אום גערין דיא עבירה גטאן אונ מען איז אים באלד דרויף מוחל אונ אויף אזו איין תשובה זאגט דער פסוק קערט ווידער איר ווילדע קינדר אזו וועל איך אייך היילין פון אייער ווילדקייט וויא מיר האבין אויבין גישריבן · אויך שטייט אין פסוק קער דיך אום דוא ישראל ביז גאט דיין גאט אונ דרויף לערנען מיר אין פרק יום הכפורים ריש לקיש זאגט תשובה איז זייער איין גרוישע זאך דאס די עבירות וואס ער האט גיטאן במזיד ווערין זייא אים גירעכינט גלייך וויא ער האט זיי אום גערין גיטאן וויא אין פסוק שטייט טוא תשובה דו ישראל ביז גאט דיין גאט דען דו בישט גישטרויכלט גיווארין אין דיינע זינד אונ גישטרויכלט איז גמיינט ער האט עס אום גערן גטאן : וגרסינן אויך לערנן מיר אין דער פסיקתא רבי יודן בר סימון זאגט עס שטייט אין פסוק טוא תשובה ביז גאט דיין גאט דאס איז גימיינט אפילו ווען דו האסט גלייקינט אן גאט קענסטו דאך דרויף תשובה טאן · זאגט רבי אליעזר דר סדר עולם איז ווען איין מענטש איז מבזה זיין חבר פר פיל לייט אונ דר נאך קומט ער צו בעטין פון אים מחילה אזו זאגט ער צו אים דוא האשט מיך פאר פיל לייט מבזה גוועזן אונ בעטשט פון מיר מחילה ווען קיינער איז דער בייא ניט דא גייא אונ ברייננ די לייט וואס דו האשט מיך פר זיי מבזה גיוועזן אונ בעט מיך מחילה פאר זייא אזו וועל איך דיר מוחל זיין · אבר הקב"ה איז ניט אזו נייערט ווען איינער לעשטערט אים פאר פיל לייט זאגט נאט צו אים טוא תשובה

צווישן

*עשה תשובה ביני וביניך ואני מקבלך · וגרסינן נמי בפסיקתא שובה ישראל עד ה' אלהיך משל למדינה שהיתה משובשת בגייסות והיה בה זקן והיה מזהיר לכל בני המדינה ואומר להם הזהרו מהגייסות כל מי שהיה שומע לו ניצול וכל מי שלא היה שומע לו היו הגייסות באים עליו והורגין אותו ולפיכך הנביא צווח ואומר שובה ישראל עד ה' אלהיך · תאנא בשם ר' אליעזר (ירמיה יז') מקוה ישראל ה' וגו' מה המקוה הזה מטהר את הטמאים כך הקב"ה מטהר את ישראל בתשובה לכך הושע מזהיר את ישראל ואומר שובה ישראל עד ה' אלהיך · וגרסינן בב"ר פרשת וישב (בראשית לז) וישב ראובן אל הבור היכן היה ר"א ור' יהושע ר"א אומר עסוק היה בשקו ובתעניתו *וכיון שנפנה הלך והציץ בבור הה"ד וישב ראובן אל הבור · אמר ליה הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה · חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה ואיזהו זה הושע שנאמר שובה ישראל *עד ה' אלהיך · ועל תשובה כזאת אמרו שמגעת עד כסא הכבוד וגרסינן בפרק י"ה אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר עד ה' אלהיך:

עד ה' אלהיך בכפרת בעיקר: עשה תשובה ביני וביניך דרש עד ה' אלהיך אע"פ שלא נודע תשובתך אלא לה' אלהיך: וכיון שנפנה שחזר לאחיו מתפלתו בשקו ובתעניתו מיד נכנס אל הבור ונדרש מן וישב דמשמע מיד בא לבור: עד ה' אלהיך עד כלא הכבוד וכזה לא נגלה שום נביא:

צדיקים גמורין אינן יכולין לעמוד דגדול כחן של בעלי תשובה שאין צריכים יכולים לעמוד בפניהם: ורבי אבהו דבר על בעלי תשובות אלו במקום שאין עומדין וכו': בדברים התורניות כדברים הכתובים בתורה שאסורים הם: לפי שהשכל מחייבם שלא נעשות רעה כזאת כגון רציחה וגזל וכיוצא בהם שהעושה אותם יודע בעצמו שאינם מהוגנים לנפש אדם לעשות כן: נפש רשע אותה תאב

רעז פרק שני

כל זמן שיתחרט אדם מחטאתיו ויעשה תשובתו תשובה נרצית לפני הקב"ה ובלבד שיפטר מן העולם הזה בתשובה שלימה · אבל היא על שבע מעלות זו גדולה מזו · המעולה והטובה שבכולם היא אותה שנעשית תיכף למשובה· כפי האמור למעלה והיא מקובלת מיד ועל תשובה כזאת אמר ר' אבהו בפרק הלק דף צ"ט ובפרק אין עומדין דף ל"א במקום שבעלי תשובה עומדין *צדיקים גמורים אינן יכולין לעמוד ר"ל לפי שהצדיק גמור שלא דבא מעולם הוא בעבור שיצרו אינו כתאוה לדבר · ואולי שאם בטבעו יבא חם ויכסוף לערוה לא יוכל להנצל ממנה אבל מי שהוא חם בטבעו ומתאוה למשגל ברדקו ממנו מקבל צער גדול ועל דא אמרו לפום צערא אגרא וגם לזה קראוהו יותר גדול כמו שאמרו כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו ואדם כזה אע"פ שבא לידו בהרהור או במעשה חטא באונס טבעו ומיד בגודל שכלו נתחרט ושב נקרא גדול על גבורתו שהוא יכול לכבוש את יצרו ביראת החטא *ורבי אבהו דבר על זה וכיוצא בו ולא אמרן אלא *בדברים התורניות כאותם שאלמלי לא נכתבו לא היו מחויבות בשכל כגון עריות וכיוצא בהן אבל בדברים השכליות שאע"פ שלא נגזרו ראוים לעשות ולשומרם *לפי שהשכל מחייבם הנפש אשר תכסוף אליהם מעידה עליה שהיא הסרה ומרשעת ומודה שיש בה תכונה רעה שמתאוה לדברים שהם כנגד השכל ועל נפש כזאת נאמר (משלי כא) *נפש רשע אותה רע · והחסיד שאינו בתאוה להן עליו נאמר (שם) שמחה לצדיק עשות משפט · ועל כל זה אם נתחרט ועשה התשובה מוחלין

צווישין מיר אונ דיר אפילו עס וועט קיינער דער בייא ניט זיין וועל איך דאך דיין תשובה אן נעמן: וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין דר פסיקתא עס שטייט אין פסוק דס הושע הנביא האט גיזאגט קער ווידר ישראל ביז גאט דיין הארי עס איז אמשל צו איין מדינה וואס עס איז אין איר גוועזן פיל בעלי מלחמות אונ עס איז אין איר גיוועזן איין אלטר מאן האט ער דיא לייט פון דר מדינה אנגיזאגט זיך צוא היטן פאר דיא בעלי מלחמות אזו דער וואס האט אים צו גיהערט אונ האט זיך גהיט איז ער ניצול גווארן אונ ווער עס האט אים ניט צו גיהערט זיינען די בעלי מלחמות אויף אים גיקומען אונ האבין אים גידהרגת אונ דרום האט דער נביא גישריען אונ האט גיזאגט זיי זאלין תשובה טאן · תנא מיר האבין גילערינט פון וועגין רבי אליעזר עס שטייט אין פסוק די מקוה פון ישראל איז גאט ערן אזוא וויא איין מקוה איז מטהר דעם טמא אזו איז הקב"ה מטהר די ישראל דורך זייער תשובה דרום האט הושע הנביא מזהיר גיוועזן צו ישראל דאס זייא זאלין תשובה טאן: וגרסינן אויך לערנן מיר אין בראשית רבה עס שטייט אין פסוק ראובן האט זיך אום גיקערט צו דר גרוב וואו איז דען ראובן גיוועזן רבי אליעזר זאגט ער איז גזעסין אין איין זאק אונ דאס גיפאסט אונ תפלה גיטאן אונ וויא ער האט זיין תפלה אויש גזאגט איז ער צוא דעם גרוב גגאנגען אזו וויא אין פסוק שטייט ראובן האט זיך ווידער גיקערט צוא דעם גרוב· האט הקב"ה גזאגט צוא ראובן דוא ביזט דער ערשטער מענטש וואש האט פאר מיר גזינדיגט אונ האט תשובה גיטאן דא שווער איך בייא דיין לעבין דאס איין נביא וועט פון דיינע קינדר ארויס קומען וואס וועט צום ערשטין אן זאגין מען זאל תשובה טאן דאס איז הושע הנביא וואס האט גזאגט שובה ישראל דו ישראל טוא תשובה· אונ אויף אזו איין תשובה האבין די חכמים גזאגט דאס זיא גרייכט ביז דעם כסא הכבוד וויא מיר לערנען אין פרק יום הכפורים רבי לוי זאגט תשובה איז גרויש דאס זיא גרייכט ביז דעם כסא הכבוד וויא אין פסוק שטייט די תשובה גייט ביז גאט דיין גאט:

רעז כל זמן שיתחרט אדם מחטאתיו אלע צייט וואס דער מענטש האט חרטה אויף זיינע עבירות אונ טוט תשובה איז זיין תשובה באווילגט פר הקב"ה נייערט ער זאל שטארבן מיט איין גאנצע תשובה אבר די תשובה איז אויף זיבין ערלייא מעלות איינע העכר פון דער אנדרער· די גרעשטע אונ די בעשטע תשובה פון אלע איז ווען זיא ווערט באלד נאך דר עבירה גיטאן אונ די תשובה ווערט באלד אן גינומען אונ אויף אזו איין תשובה

זאגט רבי אבהו אין פרק חלק אונ אין פרק אין עומדין דאס אין דעם ארט וואו די בעלי תשובה שטייען קענן די רעכטע צדיקים דארטין ניט שטיין דען די בעלי תשובה שטייען העכר פון די רעכטע צדיקים · אונ דר טעם איז ווייל דער צדיק וואס האט קיין מאל ניט גזינדיגט דאס איז ווייל ער גלוסט ניט צוא קיין עבירה אונ עס קען זיין ווען זיין נאטור זאל זיך דער היצן אונ ער זאל גלושטן צו איין עבירה אזו וואלט ער זיך ניט גקענט אפ האלטן פון איר אבער דער בעל תשובה וואס זיין נאטור איז היציג אונ גלוסט צו טאן די עבירה אונ ער שייט זיך דאך אפ דר פון אזוא האט ער גרויש צער דרום האט ער מער שכר פון דעם צדיק אונ דרויף האבין דיא חכמים גזאגט נאך דעם צער פון מענשין זיך אפ צו האלטין פון די עבירה אזו איין שכר נעמט ער דער פון · אונ אויך האבין אים די חכמים גרופין איין גרוישער מאן · וויא זייא האבן גזאגט וויא גרעסר אונ פרימר דער מענטש איז אזו איז זיין יצר הרע אויך גרעסר אונ זוכט אים צו פר פירן אונ אזו איין מענטש וואס דר יצר הרע שטארקט זיך בייא אים חאטשע ער האט גזינדיגט דורך איין הרהור אדר ער האט איין בייזע מעשה גטאן דורך זיין שלעכטע נאטור אונ האט באלד דרויף חרטה גהאט דורך זיין גרויסן פאר שטאנד אונ האט תשובה גטאן ווערט ער גרופן איין גרויסר מאן אויף דעם שטארקייט דאס ער קען בצווינגן זיין יצר הרע דורך דעם וואס ער פארכט זיך פאר דיא עבירה אונ אויף אזו איין מענטש האט רבי אבהו גזאגט דאס ער שטייט העכר פון איין רעכטן צדיק אונ דאס איז נאר גזאגט ווען ער טוט עבירות וואס שטייען אין דער תורה פאר באטן אונ ווען זייא וואלטן ניט גשטאנן אין דער תורה פאר באטן וואלט עס דער שכל ניט מיט גבראכט מען זאל זייא ניט טאן דהיינו עריות אדער שעטנז דאס דער מענטש קען מיט זיין פאר שטאנד ניט ווישן מען זאל זייא ניט טאן אבר ווען דר מענטש טוט עבירות וואס דער שכל ברייננט מיט מען זאל זייא ניט טאן חאטשע דיא תורה וואלט זייא ניט פאר באטן דהיינו גנבנן אדר גזלנן אדר רציחה טאן אזו דר מענטש וואס גלוסט צו זייא זאגט אויף זיך עדות דאס זיין שכל האט איין פעלער אין שלעכטקייט אונ ער ווייזט דאס ער האט איין שלעכטן נאטור ווייל ער גלוסט צוא זאכין וואס זיינן קעגין דעם פר שטאנד אונ אויף אים איז גיזאגט דר פסוק אשלעכטע לייב גלוסט צוא שלעכטש אונ דר חסיד וואס גלוסט ניט צו אזעלכע זאכין איז אויף אים גזאגט דר פסוק עס איז איין שמחה צום צדיק צו טאן רעכט אונ פון דעסט וועגין ווען ער האט באלד חרטה אונ טוט תשובה אויף דיא

לו מיד וזאת היא התשובה הגדולה שבכל אלו הז׳ מעלות לפי שלא נתעכב בחטא · המעלה הב׳ כי שהוטבע בחטא ימים רבים או שנים אבל שב בימי בחרותו בעודנו בתקפו וגבורתו ונתחרט מאותו הדרך הרע וכבש את יצרו ועשה תשובה שלימה עליו נאמר (קהלת יב) וזכור את בוראיך בימי בחורותיך וגו׳ ר״ל בעוד שאתה בתקפך *ורשאי לעשות העבירה כבראשונה ואינך עוזבה בסבת מונע אלא ביראת חטא · ועל דא אמרו בפרק י״ה דף פ״ז היכי דמי בעל תשובה כגון שבא הדבר עברה לידו ופירש הימנה מחוי רב יהודה באותו פרק ובאותה אשה ובאותו מקום ר״ל שהבחרות והאשה עומדין ואין דבר מונע · המעלה השלישית שעדיין הוא בימי בחרותו אבל אינה מזומנה לפניו העברה כבראשונה או הוא בוש מבני אדם לרדוף אחר יצרו כבתחלה וסר מדרך זה מעט גם זה תשובתו מקובלת אע״פ שנזדמן לו מונע כיון שהוא עדיין בבחרותו עליו נאמר (זכריה ט) והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו וגם עליו נאמר (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה׳ ודרשו עליו בפ״ק דעבודת כוכבים דף י״ט אשרי איש ירא את ה׳ איש ולא אשה אמר רב אשרי שעשה תשובה *כשהוא איש ורבי יהושע בן לוי אמר אשרי מתגבר על יצרו *כאיש · המעלה הרביעית השב מאימת מוכיחין או מאימת גזירה כמו שמצינו באנשי נינוה שאע״פ שלא עוררו לבם לעשות תשובה עד שהוכיחם יונה הנביא ואמר להם (יונה ג) עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת מיד ויאמינו אנשי נינוה בה׳ · וגם אלו אע״פ ששבו מאימת הגזירה נתרצית תשובתם לפי שנתחרטו ושבו מעונם שנאמר וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה · ועל דא גרסינן בפרק סדר תעניות אלו דף ט״ז אחינו לא שק ולא תעניות גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין · וכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה · המעלה הה׳ המתחרט מחטאתיו מאחר שבאו צרות רבות עליו ושב בתשובה ואע״פ *שאינה מועילה בין איש לחברו תשובה כזאת כמו שאמר יפתח (שופטים יא) ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם הקב״ה ברוב הסדו על בוראיו מקבלה כדכתיב (דברים ד) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד ה׳ אלהיך · ועל דא אמרו במסכת אבות תשובה ומעשים טובים *כתרים בפני הפורענות · המעלה הששית היא השב בימי זקנותו כשאינו יכול ללכת בדרכי העברות מפני חלישותו ואעפ״כ אם נתחרט מה שעשה בבחרותו ושב בתשובה שלימה בכל לבו תשובתו מקובלת ועל זה נאמר (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא וגו׳ ר״ל עד הזמן שאדם נדכא ונחלש ואעפ״כ הוא אומר *שובו בני אדם וגו׳ · ועל דא גרסינן בסוף פ״ק דקדושין דף מ׳ ר״ש בן יוחאי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את כל הראשונות שנאמר (יחזקאל לג) צדקת הצדיק לא תצילנו

לעשות רע שיודע שמעשה רע הוא : ורשאי לעשות עבירה שיש כח ויכולת ומצוים הפנים לו לעשות כפי רצונו כמו שעשה בראשונה : כשהוא איש כשהוא בתוך בכחו : לומר מתחל לבכיר בוראו קודם ימי הזקנה . כאיש כגבור : שאינה מועילה בין איש לחבירו כשבא לגואלו בעת צרתו לרחם עליו : כתרים כמגן וגם שמגין על בעל מלחמה כך מגין התשובה על הפורענות : שובו בני אדם מכל מקום הוא מפסוק הסמוך לו כי אלף שנים בעיניך אע״פ שהוא מאלף שנים אם תשוב הוא כיום אתמול :

ביינע מעשים איז מען אים באלד מוחל אונ דאס איז דיא בעסטע תשובה פון אלע זיבן מעלות פון דער תשובה ווייל ער האט ניט גזאמט אין דער עבירה. המעלה הב׳ די אנדרע מעלה פון דר תשובה איז ווען ער איז שוין פיל טעג אדער יארן פאר זונקען גיוועזן אין איין עבירה אונ ער טוט תשובה אין דר יוגנט ווען ער איז נאך בייא זיין כח אונ שטארקייט אונ האט חרטה פון זיין בייזן וועג אונ בצוויננגט זיין יצר הרע אונ טוט איין רעכטע תשובה אויף אים זאגט דר פסוק גדיינק דיין בשעפר אין דיינע יונגע טעג דאס איז גמיינט ווען דו ביסט נאך בייא דיין כח אונ דו קענסט נאך די עבירה ווידר טאן אונ ער פאר לאזט די עבירה ניט ווייל ער קען איר ניט טאן נאר ווייל ער האט פארכט פאר די עבירה אונ אויף אים האבן די חכמים גזאגט אין פרק יום הכפורים וועלכר הייסט איין בעל תשובה ווען דיא עבירה קומט אים ווידר צו האנדן אונ ער שייט זיך אפ פון איר האט רב יהודה גזאגט עס איז גמיינט ווען ער איז אין דר זעלבינע צייט פון זיין עלטער אונ אין קואפט אונ ער קען די אייגינע אשה ווידר האבן אונ קיין זאך שטערט אים ניט אונ פר לאזט דאך די עבירה אזו הייסט ער איין רעכטר בעל תשובה : המעלה הג׳ די דריטע מעלה פון תשובה איז ווען ער איז נאך יונג נאר ער קען די עבירה ניט טאן וויא פריער אדר ער שעמט זיך פאר לייטן נאך צו יאגן נאך זיין יצר הרע וויא פריער אונ דרום פאר לאזט ער דעם וועג אונ קערט אפ פון דער עבירה ביסליך ווייש אונ טוט תשובה אזו ווערט זיין תשובה אויך אן גנומען חאטשע עס איז פאר אים דא איין זאך וואס פאר מיידט אים די עבירה צוא טאן איז די תשובה דאך גוט ווייל ער האט דיא תשובה גטאן אין דער יוגינד אויף אים זאגט דר פסוק דאס גאט זאגט איך וויעל אפ טאן דאס שולד בלוט פון זיין מויל אונ זיין אום ווערדיקייט פון צווישן זיינע ציין אונ אויך איז אויף אים גזאגט דר פסוק וואול דעם מאן וואס פארכט זיך פאר גאט האבן אונזרע חכמים דרויף גפרעגט איז דען צו איין אשה ניט וואול זיך צו פארכטן פאר גאט אונ ווארום שטייט אין פסוק וואול צו דעם מאן האט רב גזאגט עס איז גמיינט וואול דעם מענטשן וואס טוט תשובה ווען ער איז נאך איין יונגער מאן אונ רבי יהושע בן לוי זאגט עס איז גמיינט וואול דעם מענטשן וואס שטארקט זיך איבר זיין יצר הרע וויא איין שטארקר מאן: המעלה הד׳ דיא פערטע מעלה פון תשובה איז ווען ער טוט תשובה ווייל ער פארכט זיך אונ שעמט זיך פאר לייטן וואס שטראפן אים אדר ער האט מורא דאס איין גזירה זאל אויף אים קומן וויא מיר גפינן בייא די לייט פון נינוה דאס חאטשע זייא האבין ניט געקט זייער הארץ תשובה צוא טאן ביז יונה הנביא איז גקומן אונ האט זייא גשטראפט אונ האט צו זייא גזאגט נאך פערציג טעג ווערט דיא שטאט נינוה איבר גקערט ווערן אזו האבן די לייט פון נינוה גגלויבט אין גאט אונ האבן תשובה גטאן אונ חאטשע זייא האבן תשובה גיטאן פון וועגין מורא דאס עס זאל אויף זייא דאס בייז ניט קומען האט גאט דאך זייער תשובה אן גינומען ווייל זייא האבן חרטה גיהאט אויף זייערע עבירות אונ האבן תשובה גיטאן וויא אין פסוק שטייט גאט האט גזעהן זייערע מעשים דאס זייא האבן ווידר גקערט פון זייער בייזן וועג אזו האט גאט חרטה גהאט אויף דעם בייז וואס ער האט גירעט זייא צוא טאן אונ האט עס ניט גטאן אונ דרויף לערנן מיר אין פרק סדר תעניות ווען מען האט די לייט גישטראפט האט מען צוא זייא גיזאגט אונזערע ברידער ניט קיין זאק אונ ניט קיין פאסטין ברייננגען מבטל צוא זיין דיא גזירה נייערט תשובה אונ מעשים טובים ברייננגן מבטל צו זיין די גזירה אונ אזו גפינן מיר ביי די לייט פון נינוה דאס עס שטייט ניט דאס גאט האט גזעהן זייערע זעק אונ תעניתים נייערט עס שטייט גאט האט גזעהן דאס זיי האבן ווידער גיקערט פון זייער בייזן וועג: המעלה הה׳ דיא פינפטע מעלה פון תשובה איז ווען ער האט חרטה אויף זיינע עבירות נאך דעם דאס פיל צרות זיינן אויף אים גקומן אונ טוט דרום תשובה · אונ חאטשע אזו איין תשובה העלפט ניט אויף דיא זינד פון צווישן זיין מענטשין אונ דעם אנדערן וויא יפתח האט גזאגט ווארום זייט איר היינט צו מיר גקומען ווען עס איז אייך איינג אבר גאט מיט זיין פיל חסד וואס ער טוט צו זיינע בשעפענש נעמט ער דאך אן אזו איין תשובה וויא אין פסוק שטייט ווען עס וועט דיר איינג זיין אונ עס וועט דיך טרעפן די אלע שטראף וואס שטייען אין דער תורה דוא וועסט ווידר קערן צו גאט דיין גאט וועט גאט די תשובה אן נעמען אונ וועט דיר העלפן פון דיינע צרות אונ דרויף האבין די חכמים גזאגט אין פרקי אבות תשובה אונ מעשים טובים זיינען וויא איין פאנצער צו שיצען פון שטראף : המעלה הו׳ די זעקסטע מעלה פון דער תשובה איז ווען ער טוט תשובה אויף זיין עלטער דאס ער קען שוין קיין עבירות ניט טאן ווייל ער איז שלאף אונ פון דעסט וועגן ווען ער האט חרטה אויף דעם וואש ער האט גטאן אין זיין יוגענט אונ טוט ארעכטע תשובה מיט זיין גאנצין הארצין איז זיין תשובה אויך אן גנומן ביי גאט אונ אויף אים איז גזאגט דער פסוק תשב אנוש עד דכא דו מענטש זאלסט תשובה טאן אפילו ווען דוא ביסט פאר שטויסן אונ שלאף איז דיין תשובה דאך גוט אונ דרויף לערנן מיר אין קרושין רבי שמעון בן יוחאי זאגט אפילו ווען איינר איז גוועזן אלע זיינע טעג איין רעכטער צדיק אונ האט צום סוף ווידער גישפעניגט אזו האט ער פאר לארן גאר זיין גוטס וואס ער האט פריער גטאן וויא אין פסוק שטייט דאס פרומקייט פון דעם

פרק ב נר ה כלל א חלק א

ביום פשעו · ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו *וניהוי כמחצה זכיות ומחצה עונות · ארשב"ל בתוהא (פירוש מתחרט) על הראשונות · המעלה הז' היא הפחותה שבכולם מי שלא נתחרט כל ימיו ועמד בפשעו אשר בו עד בראותו כי קרוב עתו למות · ועל דא גרסינן באבות *שוב יום אחד לפני מיתתך · וגרסינן נמי בפרק במה מדליקין דף ל"ב ת"ר מי שחלה ונטה למות *אומרים לו התודה על כל עונותיך שכן דרך כל המומתין מתודין אדם יוצא לשוק יהא דומה בעיניו כמו שנמסר *לסרדיוט להוליכו לפני השופט *חש בראשו יהא דומה *כמו שנתנוהו בקולר *עלה למטה ונפל יהא דומה כמו שהעלוהו *לגרדום לידון שאין דנין שם אלא להריגה אם יש פרקליטין גדולים ניצול ואם לאו אינו ניצול *ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים ואפילו תתקצ"ט מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר (איוב לג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו' ויחננו ויאמר *פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר · ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אפי' תתקצ"ט *באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול שנאמר מליץ אחד מני אלף · וגם אמר אליהוא (שם) ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממיתים יעתר אל אלוה וירצהו ר"ל שאפילו יגיע לו זמנו למות אם ישוב ויעתר אל אלוה וירצהו וימחול עונותיו ולמדנו הלכה למעשה מאלעזר בן דורדיא בפ"ק מעבודת כוכבים בחתימת נר ראשון ואע"פ שהתשובות האלו הם חלוקות מקובלות הם לכל אחד ואחד כפי מעלתו בקדימה ואיחור אבל העומד ברשעתו ביום המיתה ונפטר בלא תשובה זהו אפיקורוס גמור שאינו מאמין ביום הדין ומשחית גופו ונפשו להבעים ונידון בגיהנם לדורי דורות · ועל כן הזהיר שלמה בחכמתו ואמר (קהלת ט) כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה ר"ל אשר תמצא לעשות בעוה"ז עשה כלומר שתשוב בתשובה בכל זמן שתוכל להקדים יותר והטוב שבהם כשתעמוד בכחך כי אחר שיפטר אין תשובה ולא תקנה בשאול שהולך אם לא עשאה בחייו ולזה רמזו במסכת אבות התקן עצמך *בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין כלומר שבטרקלין אין שום תיקון על כן צעק הנביא ואמר (יחזקאל לג) שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ואומר (שם לא) ועשו לכם לב חדש ורוח *חדשה ולמה תמותו בית ישראל ר"ל שלא ימותו בלא תשובה אבל אם שבים אע"פ שהיו שובבים זמן רב רפואה יש למכתם כדכתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם :

וניהוי צדיק שמרד כמחצה עונות וכמחצה זכיות ולמה איבד את הראשונות : שוב יום אחד ר"ל עשה תשובה אפי' סמוך למיתה ומופלא לך : אומרים לו המודים שם התודה שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע תן תודה וכו' בפרק נגמר הדין : לשוק מצוים שם מריבות ובעלי דינים עובדי כוכבים ומזלות ויברלים : לסרדיוט שוטרים הממונים להפוס ההדיוטים : חש בראשו השאלה בעלמא מיחוש קל : כמו שנתנוהו בקולר הוי טפי מאנמסר לסרדיוט וקולר הוא סוגר שסוגרים בהן השבוים : עלה למטה ונפל בחליו שחלה כהנה שצריך לעלות וליפול למטה : לגרדום מקום מיוחד למשפט בעת שדנין אותן : ואלו הן פרקליטין המליצין בעושה למטה כמו לבית דין של מעלה התשובה ומעשים טובים : פדעהו כמו פדהו שפדה מרדת שחת : באותו מלאך המליץ עליו זכות והוא אחד מני אלף ואפי' הוא כאלו מעיד עליו חובה ניצול באחד של זכות שנאמר מליץ אחד מני אלף כמליצתו של מלאך אין אלא אחת מני אלף להגיד ישרו ומשמע נמי שהמלאך המליץ הוי אחד מני אלף דהא מלאך כתיב מכלל דהשאר מגידים עליו חובה אלא מדלא כתיב אם יש עליו מליץ מלאך אחד מני אלף איכא למדרשיה אמלאך ואמליצה : פרוזדור הוא בית החיצון שמתקן עצמו שם קודם שיבא למלך בטרקלין בבית הפנימי כך צריך להתקן מעשיו בעוה"ז קודם שיבא לעוה"ב : חדשה בגימטריא יצר טוב :

צדיק קען אים ניט מציל זיין אין דעם טאג וואס ער טוט בייז · און אפילו ווען איינר איז גוועזן אלע זיינע טעג ארשע און טוט צום סוף תשובה ווערט מען אים ניט דר מאנען קיין שום בייז וויא אין פסוק שטייט די שלעכטקייט פון דעם רשע ווערט ער דרינען ניט געשטרויכלט ווערין אין דעם טאג וואס ער קערט זיך אום פון זיינע בייזע מעשים · פרעגט די גמרא ווארום זאל דער צדיק גאר זיין גוטש פאר לירען ווען ער טוט צום סוף בייז לאז ער דאך אזו גוט זיין וויא איינר וואס האט געטאן אזו פיל מצות ווי עבירות · זאגט ריש לקיש עס איז געזאגט אויף איין צדיק וואס האט חרטה אויף דעם גוטס וואס ער האט פריער געטאן : המעלה הז' די זיבעטע מעלה פון דער תשובה וואס זיא איז די ערגסטע פון אלע מעלות דאס איז ווען ער האט צייט לעבין קיין חרטה ניט געהאט און ער האט עבירות געטאן ביז ער האט געזעהן דס עס איז נאהינט זיין צייט צו שטארבין און ער טוט תשובה ווערט זיין תשובה דאך אויך אן גנומען און דרויף לערנן מיר אין פרקי אבות טוא תשובה אפילו עס איז נאר איין טאג פר דיין טויט · אויך לערנן מיר אין מסכת שבת די רבנים האבן גלערינט ווען איינר איז קראנק און האלט ביין שטארבין זאגט מען אים ער זאל וידוי זאגין אויף זיינע עבירות דען אלע מענטשין וואס מוזין שטארבין דיא זיינען זיך מתודה · ווען דר מענטש גייט אין מארק וואו עס טרעפט זיך אלע אונגליקען זאל ער זיך טראכטן גלייך וויא איין שומר האט אים תפוס גנומען · ווען זיין קאפ טוט אים עפעס וויא זאל ער זיך טראכטן וויא מען האט אים איין גשלאסן אין קייטן · ווען ער ליגט קראנק צו בעט זאל ער זיך טראכטן גלייך וויא מען האט אים גבראכט צום משפט צו משפטן דיני נפשות אזו ווען ער האט גרויסע און גוטע מליצים קען ער ניצול ווערן און ווען ניט קען ער ניט ניצול ווערן און דאס זיינען דיא מליצים פון דעם מענטשן תשובה און מעשים טובים · און אפילו ווען ניין הונדערט און ניין און ניינציג מלאכים ריידן אויף אים בייז און איין מלאך בעט אויף אים גוטש ווערט ער דאך ניצול וויא אין פסוק שטייט ווען פון טויזנט מלאכים איז איין מלאך ממליץ גוטס אויף דעם מענטשן ווערט דער מענטש ניצול און ווערט אויס גלייזט פון צו נידרין אין גרוב · רבי אליעזר דר זון פון רבי יוסי הגלילי זאגט אפילו ווען דער איינציגער מלאך פון די טויזנט זאגט אויף אים ניין הונדערט און ניין און ניינציג חלקים בייז און איין חלק גוטש ווערט ער דאך ניצול וויא אין פסוק שטייט ווען איין מלאך זאגט איין טויזנט חלק גוטס אויף דעם מענטשן ווערט ער ניצול פון דעם טויט · אויך האט אליהו געזאגט ווען זיין לייב איז שוין נאהינט ביז צוא דער גרוב און זיין לעבין נייגט צו שטארבין ווען ער בעט צוא גאט ווערט אים גאט בווילגן דאס איז גמיינט אפילו ווען עס גנעהנט זיין צייט צו שטארבן און ער טוט דענסטמאל תשובה און בעט צו גאט ווערט אים גאט בווילגן און ווערט אים מוחל זיין אויף זיינע עבירות : ולמדנו און מיר לערנן די זאך אפ פון דער מעשה וואס איז געשעהן מיט אלעזר בן דורדיא וויא מיר האבן אין חתימת נר ראשון גשריבן · און חאטשע דאס די תשובה איז גטיילט אויף זיבן מעלות ווערין זיי דאך אן גינומען פריער צי שפעטער איטליכע נאך איר מעלה אבער ווער עס שטייט אין זיין רשעות אפילו אין דעם טאג וואס ער שטארבט און שטארבט אן תשובה דער הייסט איין רעכטר אפיקורס דאס ער גלויבט ניט אין דעם יום הדין דאס מען ווערט אים שטראפן אויף זיינע מעשים און ער פאר דארבט זיין גוף און זיין נשמה להבעים און מען איז אים איין לאנגע צייט דן אין גיהנם : ועל כן און דרום האט שלמה המלך אן גזאגט דעם מענטשן מיט זיין חכמה און האט געזאגט אלץ וואס דיין האנט קען דער גרייכן צו טאן מיט דיין מאכט דאס זאלסטו טאן דען עס איז ניט דא קיין מעשים און קיין רעכינונג און קיין ווישן שאפט און חכמה אין דער גרוב וואס דו גייסט אהין דאס איז גמיינט אלץ וואס דוא קענסט טאן אויף דער וועלט זאלסטו טאן דאס דוא זאלסט תשובה טאן אלע צייט וויא פריער דוא קענסט טא׳ און די בעסטע תשובה פון אלע איז דאס זיא ווערט גטאן ווען דוא ביסט נאך ביי דיין קראפט דען נאך דיין טויט קענסטו קיין תשובה ניט טאן און דוא קענסט ניט באר ריכטין אין גרוב וואס דוא גייסט אהין ווען דוא טוסט קיין תשובה ניט אז דוא לעבסט · און דאס האבן די חכמים מרמז גוועזן אין מסכת אבות ציר דיך אין פאר צימער כדי דו זאלסט גצירטער הייד ארין גיין אין דעם פאליץ צום מלך דאס איז גמיינט דו מוזט דיך צירן מיט מעשים טובים בעולם הזה וואס זיא איז גגליכן צו איין פאר צימער קעגין עולם הבא דען לעולם הבא קענסטו קיין גוטס און קיין תשובה ניט טאן דרום האט דער נביא אויך געשריען און האט געזאגט קערט ווידר פון אייערע בייזע וועגן און ווארום זאלט איר שטארבן איר הויז גזינד פון ישראל · אויך זאגט דער פסוק מאכט אייך אנייע הארץ און אנייע גמיט און ווארום זאלט איר שטארבן איר הויז גזינד פון ישראל דאס איז גמיינט דער נביא האט זיי אן גיזאגט זייא זאלן ניט שטארבן אן תשובה אבער ווען זיי טוען תשובה אפילו ווען זייא זיינען אלאנגע צייט שלעכט גוועזן האבן זיי דאך ארפואה צו זייער מכה ווי

עס

רעה פרק שלישי

והשלשה עניינים הגדולים יותר מזה שלא חטא כלל כמו שהם אלו ג' כתות מהז' האמורות למעלה והם ראשון ושני ושלישי ועוד שכת מי שלא חזר בתשובה שהם לא נחשבו בכו' מעלות לעיל ודומים אלו חמשה בחילוק

כדי להדמות בעיני בני אדם דבר מי שלא חטא כל ימיו והג' ענינים הנבדלים יותר מהז' מעלות האמורות למעלה · ודבר מי שלא חזר בתשובה בימיו שהם חמשה ענינים נחלקים זה מזה ודומים בחלוקה כמו שאירע לחמש כתות ההולכים בספינת הים המשילום במדרש ואמרו למה"ד לאנשים ההולכים בים בספינה ונתעכבו בה ימים רבים ולא הגיעו אל מחוז חפצם · יום אחד נשבה רוח חזקה בים והוליך הספינה והאנשים אשר בה עד שהגיע לאי אחד בתוך הים והיה הים סובב בכל רוח ובאותו האי היו אילנות גבוהים עד מאד והיו נושאים פירות ומיני מגדנות בכל מין ומין נחמד למראה וטוב למאכל והיו באותו האי מעינות מים מתוקים מדבש והיו מתגברים והולכים ומשקים כל אותו האי עד שצמחו דשאיו ורבו עשבותיו והנצו פירותיו ושושניו וענפי האילנות שלחו יונקותיהן ושריגיהן ולבשו העלין ועליהם כל עוף כנף פוצה פה ומצפצף והיה המקום נחמד לשבת בין מעינות המים תחת צללי האילנות והיו בספינה חמש כתות של בני אדם · הכת הראשונה לא רצו לצאת מהספינה וללכת אל האי כי אמרו אם נצא מן הספינה אפשר שתבוא רוח ותוליך את הספינה ונשאר באי ובשביל נחת רוח של שעה שנהיה באי בתאות פירותיו נפסיד עצמותינו אם תלך לה הספינה ונשאר באי ונמות · הכת השנית יצאו מן הספינה ונכנסו לאי אבל לא התמהמהו אלא אכלו מעט מהפירות וטיילו מעט על האי וחזרו מיד לספינה ומצאו מקומותם שהניחו וישבו בהם בריוח ולא הפסידו כלום בשביל שנכנסו לאי · הכת הג' יצאו מן הספינה ונכנסו לאי ואכלו מפירות האילנות וטיילו על האי ונתעכבו לשם עד שבא פירות והיו המלחים רוצים לנהוג ספינתם ולהלך לדרכם תקעו המלחים בחצוצרות כמו שדרכם לתקוע בשעה שהולכים·כששמעו קול החצוצרות מיד יראו על נפשותם ונכנסו לספינה ומצאו מקומות שישבו בני אדם במקצת ורוצים לישב במקומות שנשארו ישבו בניהם בדוחק ולא מצאו מקומות בריוח כמו הראשונים · הכת הד' היו אוכלים מפירות האילנות והיו שטין באי והולכין על כל עבריו והיו שומעין קול החצוצרות ואומרין אע"פ שתקעו בחצוצרות לא ילכו עד שיקימו את התורן הקימו את התורן אמרו עדיין לא ילכו עד שיפרשו את הנס פרשו את הנס אמרו לא ילכו עד שיאכלו המלחים וכל זה יושבים באי ואוכלים כפירותיו ושכורים ביין תאותם עד שאכלו המלחים ונהגו ספינתם והתחילה ללכת כיון שהיתה הספינה הולכת אמרו אם נמתין עתה רגע אחד תלך לה הספינה והרי אנו נפסדין וכלין מיד רצו אל שפת האי ונכנכן בים וסכנו עצמן עד שהגיעו אל הספינה ונכנסו בה ומצאו מקומן צר וישבו בדוחק ולא היה להם ריוח כאחרים שלא נתעכבו כל כך באי הכת הה' ישבו באי אוכלין ושותין ושמחין ולא נתנו אל לבם לשוב אל הספינה עד שהלכה ונשארו באי נעים ונדים ועברו ימי החום ובאו ימי הקור ונשרו הפירות מן האילנות ויבשו העלין ונשארו לחורב ביום ולקרח בלילה ויצאו חיות רעות ומשונות מן האי

עס שטייט קערט ווידר איר ווילדע קינדר איך וועל היילן אייער ווילדקייט:

רעה כדי להדמות בעיני בני אדם כדי פאר צו שטעלן אין די אויגן די זאך פון דעם וואש האט צייט לעבן ניט גזינדיגט · אונ די דריי ענינים די בעסטע פון די זיבן מעלות פון תשובה וואס איז אויבן גזאגט · אונ פון דעם וואש האט ניט קיין תשובה גטאן צייט לעבן · וואס צו זאמען זיינען זיי פינף ענינים אפ גיטיילט אייער פון דעם אנדערין · זיי זיינן גלייך אין זייער פון אנדער טהיילונג וויא עס האט זיך גיטראפין צו פינף כתות מענטשין וואס גייען אין שיף אויף דעם ים צו וואס דר מדרש האט זיי פרגליכען אונ זיי האבן גזאגט דאס די זאך פון דער תשובה איז גלייך צו מענטשין וואס זיינן גיפארין אין איין שיף איבר דעם ים אונ האבין זיך אין איר גזאמט איין לאנגע צייט אונ האבן ניט גקענט קומן צו דעם ארט וואס זיי האבן גדארפט·איין טאג האט גוויעט איין שטארקר ווינט אויף דעם ים אונ האט גפירט די שיף מיט אירע מענטשן ביז זיי זיינן גיקומן צו איין אינזעל אין ים אונ דר ים איז גילאפן ארום דעם אינזל פון אלע זייטן אונ אויף דעם אינזל זיינן גיוועזן הויכע שיינע בוימר אונ עס האבן דארטן גוואקסין אלערלייא פירות אונ אלערליי גאטונג זיסע אויפס וואס זיינן גילוסטיג צו זעהן אונ גוט צו עסין · אונ אין דעם אינזל זיינן גוועזן קוואלין וואשר וואס זיינן גוועזן זיסר פון האניק אונ די וואסר האבן זיך גשטארקט אונ זיינן גגאנגן אונ האבן אן גטרינקט דעם גאנצין אינזל ביז עס האט גישפראצט זיין גראז אונ זיינע קרייטיכר האבן זיך גימערט אונ עס דאבן גבליעט זיינע פירות אונ זיינע רויזן אונ די צווייגן פון זיינע בוימר זיינן שיין אויס גיוואקסין מיט שיינע בלעטר אונ אויף די בוימר זיינן גזעסין אלערלייא פויגלן אונ האבן גזונגן · אונ דאס ארט איז גוועזן גלוסטיג צו זיצין צווישין די קוואלען וואשר אונטר דעם שאטן פון די בוימער · אזו זיינן אין דר שיף גוועזן פינף ערלייא כתות פון מענטשין דיא ערשטע כתה האט גזאגט מיר וועלן פון דעם שיף ניט ארויש גיין אויף דעם אינזל דען זיי האבן גזאגט טאמר וועט קומען איין גוטר ווינט אונ די שיף וועט אוועק פארן אזו וועלן מיר בלייבן אויף דעם אינזל אונ פון וועגן דער קלענער צייט וואס מיר גלוסטען צו זיינע פירות וועלן מיר זיך שאדין טאן ווען די שיף וועט אוועק גיין אונ מיר וועלן בלייבן אויף דעם אינזל אונ וועלן שטארבן · די אנדרע כתה זיינען ארויש גגאנגען פון דעם שיף אונ זיינען ארויף גגאנגן אויף דעם אינזל אבר זיי האבן זיך ניט גיזאמט לאנג נייערט זיי האבן עפים גגעסן פון די פירות אונ זיינן עפים גגאנגן אויף דעם אינזל שפאצירין אונ זיינן באלד אין דר שיף אריין גגאנגן אונ האבין ווידער גפונען זייער פריערדיגן ארט וואס זיי זיינן גזעסן אונ זיינן גזעסין גאנץ גראם אונ האבן קיין שאדן ניט גהאט פון דעם וואס זיי זיינן גגאנגן אויף דעם אינזל · די דריטע כתה זיינן ארוים גגאנגן פון דער שיף אויף דעם אינזל אונ האבן זיך דארטן גיזאמט ביז עס איז גקומען איין ווינט אונ די שיפר האבן גיוואלט אוועק פארן האבן זיי גיבלאזין מיט טרומייטן וויא דער סדר איז דאס מען בלאזט ווען איין שיף וויל אוועק פארין אן צו זאגן די לייט דאס זיי זאלן אין דער שיף אריין גיין אונ וויא די לייט האבין גהערט דאס קול פון די טרומייטן האבן זיי מורא גהאט פאר זייער לעבן אונ זיינן באלד אין דער שיף אריין אונ זיי האבן גפונן איין טייל לייט וואס האבן זיך גזעצט אויף זייערע ערטער אונ זייא האבן זיך גוואלט זעצין אויף די ערטער וואס זיינן איבר גבליבן האבן זיי זיך גזעצט איינג ניט אזו וויא דיא ערשטע וואס זיינן באלד אין דער שיף אריין גגאנגן · דיא פערטע כתה האבן גגעסן פון די פירות פון די בוימר אונ זיינן ארום גגאנגן אויף אלע ערטער פון דעם אינזל אונ האבן גהערט דאס קול פון דיא טרומייטען אונ האבן גזאגט מיר האבן נאך צייט ביז מען וועט דעם זעגיל בוים אויף שטעלן אונ וויא מען האט דעם זעגיל בוים אויף גישטעלט האבן זיי גזאגט די שיף וועט נאך ניט אוועק גיין ביז מען וועט די לייווינט אויף שפרייטן אונ וויא מען האט די לייווינטן אויף גשפרייט האבן זיי גיזאגט די שיף וועט ניט אוועק גיין ביז די שיפר וועלן פריער עסין · אונ דער וויל זיינן זיי גזעסין אויף דעם אינזל אונ האבן גיגעסן פון זיינע פירות אונ גיטרונקען ויין צו דער פילן זייער גלוסטין ביז דיא שיפר האבן אפ גגעסין אונ האבן אן גהויבן די שיף אוועק צו פירן אונ וויא די שיף האט אן גהויבין צו גיין האבן זיי גזאגט מיר מוזן גשווינד צום שיף לויפין · דען ווען מיר וועלין דא נאך איין רגע ווארטין אזו וועט די שיף אוועק גיין אונ מיר וועלין זיין פארלארן אונ דא פאר לענט ווערן · אזו זיינן זייא באלד גלאפן אויף דעם בארטין פון דעם אינזל אונ זיינן אין ים אריין גגאנגן אונ האבן זיך אין סכנה גבראכט ביז זיי זייען גקומן צו דער שיף אונ זיינען אין איר אריין גגאנגן אונ האבן גפונען זייער ארט איינג אונ זיינן גאנץ איינג גזעסין ניט אזו גראם וויא די פריערדיגע וואס האבן זיך ניט אזוא גיזאמט אויף דעם אינזל · די פינפטע כתה זיינן גזעסין אויפין אינזל אונ האבן גגעסין אונ גיטרונקן אונ האבן זיך גפרייעט אונ האבן ניט במראכט אין הארצן דאס זיי דארפן אין דעם שיף אריין גיין ביז די שיף איז אוועק גגאנגען אזו זיינן זיי איבר גיבליבן אויף דעם אינזל פאר וואגילט אונ עס איז אוועק גגאנגען דער זומר אונ עס איז גקומען דער ווינטער אזו זיינן דיא

פירות

פרק ג נר ה כלל א חלק א

והיו משחיתין בהן וטורפין ואוכלין מהם ונשארו בוכים ומתאבלים עד שלא נכנסו בספינה ולא היה מועיל להם כלום וישבו באי עד שכלו ואבדו ונכרתו מן הספינה וכן האי וכן האדם בעולם הזה מעשיו הטובים דומים לספינה ואם: ילך בתום לבב וישב על משמרתו לעבוד את בוראו ולא ידיחנו יצרו ללכת אחר תאוות העוה"ז והבליו הרי זה נכנס בשלום ויצא בשלום · כך הכת הראשונה של בני אדם שלא רצו ליכנס באי הם הצדיקים גמורים שלא טעמו טעם חטא מימיהם וכבשו את יצרם ולא הלכו אחר תאוות העוה"ז אלא ישבו על משמרתם ושמרו מקומם ולא נכנסו להאי הדומה לעברות שמפתין את האדם בתענוגיהם והנמשך אחריהם יאבד והפורש מהם ינצל · והכת הב' שנכנסו לאי ויצאו מיד דומין לבני אדם שחטאו וטעמו טעם החטא וחזרו בתשובה מיד בימי בחרותם · וזו היא תשובה מעולה כמו שאמרנו · והכת הג' שלא יצאו מן האי עד ששמעו קול החצוצרות בספינה דומין לבני אדם שלא עשו תשובה עד עת זקנתם ייראו שעתם קצר ואז יעשו תשובה קודם שימותו ברשעתם ואע"פ שהם בעלי תשובה אין מקומם בריות כמו שלפניהם · והכת הד' שלא יצאו מן האי עד שהתחילה הספינה ללכת והיו ממתינין מזמן לזמן עד שלא נשאר להם פנאי לעלות · בספינה אפי' רגע אחד דומין לבני אדם שאינן עושין תשובה עד שעת המיתה כי יראו כי אזלת יד והיידם הלפו ואין להם חיים בעוה"ז עושין תשובה מפני יראתם מן המות ואע"פ שתשובתן מועלת להם אין מקומן כאחרים שלפניהם · והכת הה' שישבו באי עד שהלכה הספינה ונשארו נעים ונדים ובוכים ומתאבלים ולא יועיל להם דומין לבני אדם הטבועים בעוה"ז בעומק תאוותם ההולכים אחרי שרירות לבם הרע ולא נתנו אל נפשם לעשות תשובה עד שמתו ברשעתן וכלו והלכו לאבדון ולבהלה ונהפך להם עונג העולם הזה לתולעה ולרמה אוכלת בשרם ושורפת נשמתם עד ששבין לחרפה ולדראון עולם כמו שנהפך ליושבי האי תענוגיהם לשפטים רעים חורב ביום וקרח בלילה חיות רעות משונות נחשים ועקרבים · וגם אמרו במדרש *למי אוי למי אבוי למי שעוזב ממון הרבה ויוליך עמו לקבר עונות הרבה ומי הוא זה זה הכונס ממון שלא כדין ועליו הכתוב אומר (ירמיה יז) עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו וגו' כי בשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב אלא תשובה ומעשים טובים · משל לאדם שהיו לו שלשה חברים · האחד אוהבו עד מאד · והשני היה אוהבו ולא כל כך · והשלישי לא היה אוהבו ולא היה הושבו למאומה · פעם אחת שלח המלך לקרוא לאותו אדם וסריסי המלך הבהילו להביאו להצר המלך לעשות מצות אדוניהם והיה מתפחד ומתירא מאימת המלך והיה אומר שמא הלשינו עלי הנרגנים ויהרגני כשאגיע אליו אין לי טוב כי אם לקרוא לחברי אהובי שבטחה בו נפשי ואוליכנו עמי כדי שיליץ לי טובה עם המלך · הלך וקרא להברו הראשון שהיה אהבו יותר

* בניהם ונעשה כמו החטאה בכספינה : למי אוי למי אבוי כפל אוי למי שעוזב אחריו נכסים וממון הרבה שלא עשה צדקה ומעשר כראוי בחייו היה קשה לו לפרוש ממעט ועתה יפרוש מכל אשר לו ע"כ מיתתו קשה עליו מאד ואבוי הוא יותר קשה אבוי אם יעזוב אחריו ממון שאסף שלא כדין והם אלו כגזל שלא קיים והשיב את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק כמה יהיה לו כפרה אף אם יתחרט עליו אינו מועיל אלא בהשבה וכן אם הקניט את חבירו ולא נתפייס כדאמרינן עבירות שבין אדם לחבירו אין לו כפרה עד שיחזיר לו את שלו ויפייס למי שהקניט אבל עבירות שבין אדם למקום אם הוא מתחרט בעת יציאת נשמתו כפרה יש לו :

פירות פון די בוימר אראפ גפאלן אונ די בלעטער זיינן פאר דארט גווארין זיינן זיי גיבליבן צו גרוישע היץ ביי טאג אונ צו קעלט ביי דער נאכט אונ עס זיינן ארויש גגאנגן אלערלייא חיות רעות פון דעם אינזל אונ האבן פון זיי בשעדיגט אונ צו רסן אונ אויף גגעסן אזו האבן זיי גוויינט אונ גטרויערט ווייל זיי זיינן אין שיף ניט אריין גגאנגען אבער עס האט זיי ניט גהאלפין אונ זיי זיינן גזעסן אויף דעם אינזל ביז זייא זיינן אלע פאר לארן גווארין אונ זיינען פאר שניטן גווארן פון דער שיף אונ פון דעם אינזל : וכן האדם אונ אזו איז אויך דער מענטש אויף דער וועלט זיינע מעשים טובים זיינען גגליכן צו איין שיף אונ ווען ער גייט מיט איין גאנצין הארצן אונ זיצט אויף זיין וואך צו דינן גאט זיין בשעפר אונ זיין יצר הרע פאר שטויסט אים ניט צו גיין נאך דעם גלוסטין פון דער וועלט אונ נאך זיינע נארישקייט אזוא וועט ער בשלום אריין גיין אויף דער וועלט אונ וועט בשלום אוועק גיין פון דער וועלט אזו איז אויך די ערשטע כתה וואס האבין ניט גוואלט ארויס גיין פון שיף אויף דעם אינזל דאס זיינען די רעכטע צדיקים וואש האבן ניט פאר זוכט דעם טעם פון איין עבירה צייט לעבן אונ האבן איין גיהאלטין זייער יצר הרע אונ זייגען ניט נאך גגאנגען נאך דעם גלוסטן פון דער וועלט נייערט זיי זיינן גזעסין אויף זייער וואך אונ האבן גהיט זייער ארט אונ זיינן ניט אריין גגאנגן אויף דעם אינזל דאס איז גמיינט זיי זיינען ניט גגאנגן נאך עבירות וואש פר פירן דעם מענטשן מיט זייערע תענוגים אונ ווער עס ציהט זיך נאך זיי דער ווערט פאר לארן אונ ווער עס שייט זיך אפ פון זיי ווערט ניצולי אונ דיא אנדרע כתה וואס זיינן אריין גגאנגן אויף דעם אינזל אונ זיינן באלד ווידר ארויש גגאנגן זיינן גלייך צו די וואס האבן גזינדיגט אונ האבן פאר זוכט דעם טעם פון איין עבירה אונ האבן באלד תשובה גטאן אין זייער יוגינט אונ דאס איז דיא בעסטע תשובה וויא מיר האבן אויבן גשריבן · אונ דיא דריטע כתה וואס זיינען ניט ארויש גגאנגן פון דעם אינזל ביז זיי האבן גהערט דאס קול פון דיא טרומייטן וואס מען האט גיבלאזן אויף דער שיף זיינן גלייך צו די מענטשן וואס טוען קיין תשובה ניט ביז זיי ווערן אלט אונ זעהן דאס זייער צייט איז שוין קורץ דערנסט מאל טוען זיי תשובה איי זייא שטארבן מיט זייערע בייזע מעשים אונ חאטשע זיי זיינן בעלי תשובה האבן זיי דאך ניט אזוא גוט וויא די פריערדיגע לייט · אונ די פערטע כתה וואס זיינען ניט ארויש גגאנגען פון דעם אינזל ביז די שיף האט אן גהויבן אוועק צו גיין אונ האבן גווארט פון צייט צו צייט ביז עס איז זיי ניט איבר גבליבן קיין רגע צייט די זיינן גלייך צו מענטשן וואס טוען קיין תשובה ניט ביז די צייט וואס זייא

מוזן שטארבן אונ זיי זעהן דאס זייער מאכט אונ זייער לעבן איז אוועק גגאנגן אונ האבן מער קיין לעבין ניט אויף דער וועלט אז טוען זיי תשובה ווייל זיי פארכטן זיך פאר דעם טויט אונ חאטשע זייער תשובה העלפט צו זיי אז זיי דאך ניט איז גוט וויא צו די פריערדיגע לייט · אונ די פינפטע כתה וואס זיינן גבליבן אויף דעם אינזל ביז די שיף איז אוועק גגאנגען אונ זיי זיינן איבר גבליבן אויף דעם אינזל פאר וואגילט אונ האבן גוויינט אונ גטרויערט אונ עס האט זיי ניט גהאלפן די זיינן גלייך צו די לייט וואס זיינען פאר זונקען אויף דער וועלט אין די טיפקייט פון זייער גלוסטן אונ גייען נאך דעם פאר לאנגן פון זייער שלעכטעס הארץ אונ נעמן זיך ניט צום הארצן תשובה צו טאן ביז זיי זיינן גישטארבן אין זייער שלעכטקייט אונ זיינען פאר לענט גיווארין אונ גייען אין דער העלע אונ צום שרעקין אונ עס איז צו זיי פר קערט גיווארן דר תענוג פון דר וועלט צו ווערים וואס עסין זייער פלייש אונ זייער נשמה ווערט פר ברענט ביז זיי בלייבן צו איין אייביגע שאנד אונ צו פאר שעמונג אזו וויא עס איז גשעהן צו די לייט פון דעם אינזל דאס עס איז צו זיי פר קערט גווארן זייערע תענוגים צו בייזע שטראף היץ בייא טאג אונ קעלט בייא נאכט אונ עס איז גקומן אויף זייא זעלטענע חיות רעות אונ שלאנגן אונ עגדעשין : וגם אמרו במדרש אונ אויך האבן די חכמים גזאגט אין מדרש צו וועמן איז וויי אונ צו וועמן איז ווייטאג צו דעם וואס האט גלאזין פיל געלט אויף דער וועלט אונ פירט מיט זיך אין קבר פיל עבירות אונ דאס איז דר וואס זאמלט איין געלט ניט מיט רעכט אונ אויף אים זאגט דר פסוק ווער עס זאמלט איין רייכקייט ניט מיט רעכט אין העלפט פון זיינע טעג וועט ער דאס פאר לאזן דען ווען דער מענטש שטארבט נעמט ער ניט מיט זיך קיין זילבר אדר גאלד נאר תשובה אונ מעשים טובים · עס איז איין משל צוא איין מענטשן וואס האט דרייא חברים איינעם האט ער גאנץ ליב אונ דעם אנדרן האט ער אויך ליב נאר ניט אזו וויא דעם ערשטן אונ דעם דריטין האט ער ניט ליב אונ אכטעט אים גאר ניט · איין מאל האט דער מלך גשיקט רופן דעם מענטשן אונ די בדינער פון דעם מלך איילן אים גשווינד צו ברענגן צום מלך אזו האט דר מענטש זייער מורא גיהאט פאר דעם מלך אונ האט גזאגט טאמר האט מען איין מסירה אויף מיר גזאגט פאר אים אזו וועט ער מיך הרגנן ווען איך וועל צו אים קומען מיר קען ניט בעסער זיין נאר צוא רופען מיין גליבטן פריינד צו וואס מיין לייב פאר זיכערט זיך אין אים דעם וועל איך מיט נעמן כדי ער זאל ריידין גוטס פר מיר פר דעם מלך איז ער גגאנגן אונ האט גרופן זיין ערשטן חבר וואס ער האט אים מער ליב גהאט פון די אנדרע

אונ

פרק ג נר ה כלל א חלק א

מן השנים וספר לו הענין ולא אבה ללכת עמו ולא נתפיים עזבו ובא בפחי נפש אמר אלך אל החבר השני ואבקש ממנו ללכת עמי הלך ובקש ממנו אמר ליה לפני המלך לא אכנס אבל אלך עמך לשמרך בדרך וכשתגיע לחצר המלך אעזבך ואבוא לדרכי · הלך לשלישי שלא היה חושבו למאומה ובקש ממנו ללכת עמו וספר לו מה שאירע לו עם שני חבריו אמר לו אל תירא אני אלך עמך ואכנס אל המלך ואליץ בעדך טובה ואעשה כל יכלתי עד שתנצל · מיד הלך עמו אל המלך ולימד עליו זכות והצילו מידו · החבר הראשון שהיה אוהבו עד מאד הוא הממון שחביב עליו יותר מכל דבר שבעולם הוא שעזבו ביום פטירתו ·ולא יוליך בידו מאומה ממנו שנאמר (תהלים מט) כי לא ירד אחריו כבודו · והחבר השני הבנים והקרובים וההברים שמלוין לאדם עד הקבר וכשקוברין אותו יתפרדו מעליו ויעזבוהו · והחבר השלישי שהליץ עליו טובה עם המלך ולימד עליו זכות הוא התשובה והמעשים טובים שהולכין עם האדם בשעת פטירתו להליץ טובה בעדו שנאמר (ישעיה סח) והלך לפניך צדקך וגו׳ והמלך ששלח לקרוא לו הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ב״ה שאין לפניו *משוא פנים ולא מקח שוחד ולא ינצל אדם מדינו *אלא בתשובה ומעשים טובים :

משוא פנים ולא מקח שוחד שאינו נושא פנים אפי׳ לצדיק גמור שלא יעניש על עבירה קלה שבאה לידו ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה אלא נותן שכר על המצוה ועונש על העבירה : אלא בתשובה ומעשים טובים בעשה בחייו בעולם הזה והתשובה אינה מלוה לפני עצמה אלא לדחות העבירה מעליו : ספק מתפיים מקבל ממנו פיוסים : שפתינו במקום פרים שמקריבין לקרבן : אוהבם נדבה מקובלת ברצון יותר מחובה : כל העולם תסבול דריש כל תשא כל העולם הזה ורבי נחמיה דרש כל תשא כל העבירות תשא ואי אין אתה תשא כל העבירות תשא על כל פנים חציה שבוק הרגום אבר פוג די שבוק : אומרים לפני הסוטה שרוצה להשקותה מים המאררים דברי אגדה ומזכירין לפניה צדיקים הראשונים שהודו על הטאתם כדי שתודה על קלקולה ולא תשתה אלא תמחה השם על המים : הכתובים הראשונים הדברים הכתובין בתורה שנעשו בימים הראשונים כגון הגדה זו אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם ויודו על חטאתם ומי הן ראובן במעשה בלהה ויהודה במעשה תמר שנאמר צדקה ממני :

רעט פרק רביעי

המתחרט מעונותיו לשוב בתשובה צריך להתודות עליהם ואין צורך להביא מנחה אחרת ומליץ אחר בעדו אלא חרטה בלבו ווידוי בפיו · כדגרסינן בפרק י״ה דף פ״ו אמר רבי יצחק אמר׳ במערבא משמיה דרבה בר מרי בוא וראה שלא כמדת הקדוש ב״ה מדת בשר ודם · מדת בשר ודם אדם מקניט את חברו *ספק מתפיים ספק אין מתפיים ממנו ואת״ל מתפיים ממנו ספק מתפיים ממנו בדברים ספק בממון · אבל הקב״ה מתפיים ממנו בדברים שנאמר (הושע יד) קחו עמכם דברים ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שדומה כמו שבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים *שפתינו · ושמא תאמר פרים חובה תלמוד לומר *אוהבם נדבה · וגרסינן בפרק רבי אליעזר קחו עמכם דברים קחו עמכם כסף וזהב לא נאמר אלא קחו עמכם דברים · וגרסינן בפסיקתא קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ ואמרו אליו כל תשא עון · רבי יודן ורבי נחמיה רבי יודן אומר *כל העולם תסבול ועונותינו לא תשא · רבי נחמיה אומר כל תשא כולהון שבוק ואי לא תסב פלגא ותשבוק פלגא · וגם כן גרסינן בפרק קמא דסוטה תנו רבנן *אומרים לפניה דברי אגדה ומעשים שאירעו *בכתובים הראשונים כגון (איוב טו) אשר הכמים יגידו ולא כחדו מאבותם · יהודה הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי העולם הבא ·

און האט אים דאס דער ציילט און האט אים געבעטן מיט אים צו גיין ריידן פאר דעם מלך אבער ער האט ניט געוואלט איז ער פון אים אוועק גגאנגען טרויעריג · האט ער געזאגט איך וועל גיין צום אנדרן חבר און וועל בעטן מיט מיר צו גיין איז ער גגאנגען און האט אים געבעטן האט דר חבר צו אים געזאגט פאר דעם מלך וועל איך מיט דיר ניט אריין גיין נאר איך וועל מיט דיר גיין צו היטען דיך אין וועג און וויא דו וועסט קומען אין דעם הויף פון דעם מלך וועל איך דיך פאר לאזן און וועל צוריק גיין מיין וועג · איז ער גגאנגען צום דריטן חבר וואס ער האט אים פאר נישט גהאלטן און האט אים געבעטן ער זאל מיט אים גיין און האט אים דער ציילט וואס האט זיך אים גטראפן מיט זיינע צוויי חברים האט דער דריטער חבר צו אים געזאגט האב קיין מורא ניט איך וועל מיט דיר גיין און וועל אריין גיין צום מלך און וועל אויף דיר גוטס ריידן און איך וועל טאן וויא ווייט איך קען ביז דוא וועסט ניצול ווערין אזו איז ער מיט אים גגאנגען צום מלך און האט אויף אים גוטס גרעט און האט אים מציל גוועזן : החבר הראשון דער ערשטער חבר פון דעם מענטשן וואס ער ליבט אים זייער איז דאס געלט דאס איז דעם מענטשין גליבטר פאר אלע זאכן פון דער וועלט און דאס מוז ער פר לאזן ווען ער שטארבט און ער קען דער פון גאר ניט מיט נעמען וויא אין פסוק שטייט עס נידערט אים ניט נאך זיין פאר מעגן · און דער אנדרר חבר וואס דער מענטש ליבט אים אויף דער וועלט · דאס איז זיינע קינדר און זיינע קרובים און זיינע חברים זיי זיינן מלוה דעם מענטשין ביז אין קבר און ווען מען בגראבט אים אזו שיידן זיי זיך אפ און פאר לאזן אים · און דער דריטער חבר וואס האט פאר אים גוטס גירעט ביי דעם מלך און האט אויף אים מלמד זכות גוועזן דאס איז תשובה און מעשים טובים וואס זיי גייען מיט דעם מענטשן ווען ער שטארבט צו ריידן גוטס פאר אים אויף יענער וועלט וויא אין פסוק שטייט עס וועט פר דיר גיין דיין רעכט פארטייט און דער מלך וואס שיקט רופן דעם מענטשין דאס איז דער מלך מלכי המלכים הקב״ה וואס ער באשיינט ניט קיין פנים פון קיין מענטשין און נעמט ניט קיין שוחד און עס קען קיינר ניט ניצול ווערן פון זיין משפט נאר דורך תשובה און מעשים טובים :

רעט המתחרט מעונותיו ווער עס האט חרטה אויף זיינע עבירות און וויל תשובה טאן דער מוז מתודה זיין · און דארף ניט ברייננן קיין אנדר מנחה און קיין אנדר מליץ פאר זיך נייערט ער מוז חרטה האבן אין זיין הארצן און זאל מתודה זיין מיט זיין מויל וויא מיר לערנן אין פרק יום הכפורים רבי יצחק זאגט מען האט גזאגט אין ארץ ישראל פון וועגן רבא בר מרי קום און זעה דאס ניט אזו וויא דיא מדה פון גאט איז די מדה פון איין מענטשן · דען די מדה פון איין מענטשן איז ווען איינר דער צערנט זיין חבר און וויל אים איבר בעטן אזו איז איין ספק אויב ער וועט זיך לאזן איבער בעטן און ווען ער וועט זיך לאזין איבר בעטן איז נאך איין ספק אויב ער וועט זיך לאזן איבר בעטן מיט רייד אדר מיט געלט אבר גאט לאזט זיך איבר בעטן מיט רייד וויא אין פסוק שטייט נעמט מיט אייך רייד גאט איבער צו בעטן וועט ער אייך מוחל זיין · און ניט דאס אליין נייערט גאט איז נאך דעם מענטשן מחזיק טובה דער פאר וויא אין פסוק שטייט און נעם דיר גוטס דורך דער תשובה און ניט דאס אליין נייערט ער איז גלייך וויא ער בויעט איין מזבח און איז דרויף מקריב איין קרבן · וויא אין פסוק שטייט מיר וועלן באצאלן דיא אקסין פון דיא קרבנות מיט אונזרע ליפן דאס מיר וועלן תפלה טאן · וועסטו וועלן מיינן עס ווערט גרעכנט גלייך וויא מען ברייננט איין קרבן וואס מען מוז ברייננן דאס מען האט דרויף קיין גרויסן שכר ניט דרום שטייט ווייטר אין פסוק איך האב אייער תשובה ליב גלייך וויא איינר ברייננט איין קרבן פון זיין גוטן ווילן וואס ער דארף ניט: וגרסינן אויך לערנן מיר אין פרקי רבי אליעזר עס שטייט אין פסוק נעמט מיט אייך רייד · שטייט ניט נעמט מיט אייך זילבר און גאלד נייערט רייד מתודה צו זיין פאר גאט · אויך לערנן מיר אין דער פסיקתא עס שטייט אין פסוק קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ ואמרו אליו כל תשא עון קריגן אין דר זאך רבי יודן און רבי נחמיה · רבי יודן זאגט אזו האט דר נביא גזאגט כל תשא דו טראגסט די גאנצע וועלט זאלסטו דען אונזרע זינד ניט טראגן און פאר געבן · און רבי נחמיה זאגט אזו האט דער נביא גיזאגט דוא זאלסט אונז אויף אלע אונזרע עבירות פאר געבן און ווען ניט פאר גיב אונז האלב און האלב לאז שטיין · און אויך לערנן מיר אין דר גמרא פון סוטה די רבנים האבן גלערנט ווען מען האט גבראכט איין אשה צוא געבן איר טרינקען מים המאררים האט מען פאר איר פריער גזאגט שטראף רייד וואס שטייען אין אגדות און מעשים וואס האט זיך גטראפן פאר צייטן דאס לייט האבן מודה גיוועזן אויף זייערע זינד כדי זיא זאל אויך מודה זיין דאס זיא האט גזינדיגט וויא אין פסוק שטייט דאס חכמים האבן זייערע זינד אויס גזאגט און ניט גלייקנט פון זייערע עלטערן · יהודה האט מודה גיוועזן דאס ער איז גילעגן ביא תמר און האט זיך ניט גשעמט האט ער זוכה גיוועזן דאש ער האט גירשת עולם הבא · ראובן

האט

ראובן הודה ולא בוש מה היה סופו נטל חיי עולם הבא · ומה שכרן מה שכרן כדקא אמרינן אלא מה שכרם בעולם הזה *להם לבדם ניתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא יהודה אודי דכתיב צדקה ממני אלא ראובן מנא לן דאודי דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מ"ד (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה ויאמר מלמד שכל אותם שנים שהיו ישראל במדבר היו *עצמותיו של יהודה מתגלגלין בארון עד שבא משה וביקש עליהם רחמים אמר לפניו רבונו של עולם *מי גרם לראובן שיודה יהודה מיד שמע ה' קול יהודה · עאל איבריה לשפא (למקום שנתקו משם כמו דכף מדוכתיה) לא הוו קא מעיילי ליה *למתיבתא דרקיעא אמר ואל עמו תביאנו · לא הוה ידע *למשקל ולמטרח בשמעתא אמר *ידיו רב לו · לא הוה סלקא ליה שמעתא *אליבא דהלכתא אמר ועזר מצריו תהיה · בשלמא יהודה אודי כי היכי דלא לישרף תמר אלא ראובן למה ליה לאודויי והא אמר רב ששת הציף עלי *מאן דמפרש חטאיה היינו טעמא דאודי כי היכי *דלא ליחשדוהו אחוהי · ואפילו למאן דאמר דחציף מאן דמפרש חטאיה היינו בפני אדם אבל צריך לפרט את החטא לפני המקום · כדגרסינן בפרק י"ה תניא רבי יהודה בן בבא אומר אדם צריך *לפרט את החטא שנאמר (שמות לב) ויעשו להם אלהי זהב · ר"ע אומר אינו צריך שנאמר (תהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב *כדרבי ינאי דאמר רבי ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרם להם לעשות אלהי זהב · שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל ואלו הן משה ודוד · משה אמר יכתב סורחני שנאמר (במדבר כ) *יען לא האמנתם בי · ודוד אמר אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · משל דמשה ודוד למה"ד לשתי נשים שלוקות בב"ד *אחת קלקלה ואחת אכלה *פגי שביעית זו שאכלה פגי שביעית אמרה להן בבקשה מכם הודיעו על מה היא לוקה כדי שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה מיד הביאו פגי שביעית ותלו על צוארה והכריזו עליה על מה לוקה · ואם החטא הוא מפורסם לבני אדם יודנו בפרהסיא כדי שידעו ששב ממנו · וגם אם היא עבירה שבין אדם להבירו צריך לבקש ממנו מחילה ברבים · כדגרסינן התם אמר רב

להם לבדם נתנה הארץ יהודה זכה למלכות ראובן נטל חלק התלה בעבר הירדן ולא עבר זר בתוכם דרש רבי תנחומא אימתי לא עבר זר בתוכם בשעה משה לברכם יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וזאת חוץ מזו : עצמותיו של יהודה כי כל עצמות של השבטים העלו והוא שיוסף אמר להם והעליתם את עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם והיו כל עצמות של השבטים שלהן קיים ויהודה איבריו מפורקין ומתגלגלין בארונו מפני שנדה את עצמו בערבונו של בנימין דאמר וחטאתי לך כל הימים אפי' לעולם הבא ומכלא נעשה לך נדוי חכם אפילו על תנאי היא באה : מי גרם לראובן שיודה במעשיו ילמוד אביו יהודה שהודה במעשה תמר כך היה מסורת בידם ומדרש אגדה דר' תנחומא כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ואמר אני בלבלתי יצועי אבי ועכשיו יחי ראובן בלדו קיימת כאלו הי וזאת ליהודה שהוא מתגלגל: למתיבתא לישיבה של מעלה : למשקל ולמטרח ליטא וליתן עם שאר החכמים : ידיו רב לו יהא לו נלחם לריב ריבו והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה : אליבא דהלכתא לא היה זוכה לומר דבר המתקבל : מאן דפריש חטאיה לרבים כאלה בוש ונכלם כדבר : דלא ליחשדוהו אחוהי שלא יהיו שאר אחיו נחשדין מאביהן והתשובה עשה מקדש אבל ההודאה היה בהודאת יהודה : לפרט את החטא כשהוא מתודה צריך שיאמר חטא פלוני חטאתי : כדר' ינאי לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת לכם משל לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח של זונות מה יעשה אותו בן שלא יחטא : יען לא האמנתם בי ה"ג בספרי משה אמר יכתב סורחני בכל מקום שנכתב שם מיתתו כתב חטאו אלמא ניחא ליה לאכתבים טובא : אחת קלקלה זנתה והכרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים ומשה מת במדבר על שאמר שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם : פגי שביעית אחרים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה כבהוא

האט אויך מודה גיווען דאס ער איז גילעגן ביא בלהה אונ האט זיך ניט גשעמט אונ דרום האט ער צום סוף גירשת עולם הבא אונ זייא האבן אויך איין שכר גהאט אויף דר וועלט דאס משה רבינו האט זייא נאך צוא זאמן גבענשט וויא אין וזאת הברכה שטייט אונ יהודה האט זוכה גיווען צוא ווערן איין מלך אונ ראובן האט זוכה גיוועזן צום ערשטן זיין חלק צו נעמן אין ארץ ישראל פרעגט די גמרא דאס יהודה האט מודה גוועזן שטייט אין פסוק דאס ער האט גזאגט תמר איז גרעכט זיא טראגט פון מיר אבר וואו שטייט אין פסוק דאס ראובן האט מודה גוועזן ענטפערט דיא גמרא רבי שמואל בר נחמני האט גזאגט פון וועגן רבי יונתן וואס מיינט דער פסוק יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה דאס לערנט אונז דאס אלע יארן וואס דיא ישראל זיינן געווען אין דר מדבר האבן זיך די ביינר פון יהודה גיקייקעלט אין ארון ווייל ער איז גיווען אין חרם פאר דעם וואס ער האט ניט גבראכט בנימין צוריק צום פאטער וויא ער האט אים פאר שפראכין · דרום האבין זיינע ביינער ניט גרוהט ביז משה איז גיקומען אונ האט אויף אים תפלה גיטאן אונ האט גזאגט רבש"ע יהודה האט דאך גורם גוועזן דאס ראובן האט מתודה גיוועזן דען וויא ראובן האט געזעהן דאס יהודה האט מתודה גוועזן אזו האט ער אויך מתודה גיוועזן אונ ווארום זאל ראובן זיין בעסער פאר יהודה האט גאט אן גנומן די תפלה פון משה רבינו אונ דיא ביינר זיינען אין דיא גלידער אריין גנאנגן · אזו האט מען אים ניט גוואלט אריין נעמן אין דר ישיבה של מעלה האט משה ווידר תפלה גטאן אונ האט גזאגט רבש"ע ברייננג אים צו זיין פאלק אין דר ישיבה האט מען אים אריין גנומן · האט ער ניט גיוואוסט זיך צו מפלפל זיין אין דר תורה האט משה ווידר גזאגט לאז ער שטארק זיין אין דר תורה האט ער גיוואוסט צוא מפלפל זיך זיין · האט ער ניט גיוואוסט צו לערנן וויא די הלכה בלייבט האט משה ווידר גזאגט דאס ער זאל אין דר זאך גהאלפן ווערין האט גאט זיין תפלה אן גנומן אונ האט עס גטאן · פרעגט די גמרא בשלמא יהודה האט זיך דריבר מודה גיווען כדי מען זאל תמר ניט פאר ברענען אבער ראובן ווארום האט ער גזאגט פאר לייטן דאס ער איז גילעגן ביא בלהה רב ששת האט דאך גזאגט עס הייסט ביא מיר איין חוצפה ווער עס זאגט זיינע זינד פאר לייטן ענטפערט די גמרא ער האט עס דרום גטאן כדי דער פאטר זאל דרינען זיינע ברידר ניט חושד זיין אונ חאטשע מיר זאגן דאס הייסט אחוצפה אוים צו זאגן זיינע זינד דס איז נאר גזאגט ער זאל פאר לייטן ניט זאגן אבר פאר גאט מוז ער אוים זאגן זיינע זינד וויא מיר לערנן

אין פרק יום הכפורים מיר האבן גלערנט רבי יהודה בן בבא זאגט דער מענטש מוז זיינע עבירות ארויס ריידן פאר גאט וויא אין פסוק שטייט דאס משה האט ארויס גרעט פאר גאט וואס פאר איין עבירה די ישראל האבן גטאן דאס זייא האבן גמאכט איין אפ גאט פון גאלד רבי עקיבא זאגט מען דארף די זינד ניט ארויס ריידן וויא אין פסוק שטייט וואול דעם מענטשן וואס גאט איז אים מוחל אונ זיינע זינד בלייבן פר דעקט דאס ער האט זייא ניט ארויס גרעט אונ דאס וואס משה רבינו האט ארויס גרעט די זינד פון ישראל דאס זייא האבן גמאכט איין אפ גאט פון גאלד דאס איז גמיינט וויא רבי ינאי האט גזאגט דען רבי ינאי האט גזאגט אזו האט משה גזאגט פאר גאט רבש"ע ווייל דו האסט דיא ישראל געגעבן פיל זילבר אונ גאלד ביז זייא האבן גזאגט עס איז גנוג דאס האט זיי גבראכט צו מאכן איין גאלדיגם אפ גאט : שני פרנסים טובים צוויא גוטע פרנסים זיינן אויף גשטאנן צו ישראל אונ דאס זיינן זייא משה אונ דוד · משה האט גיבעטן מען זאל זיין עבירה אן שרייבן אין דער תורה וויא אין פסוק שטייט דו מוזט שטארבן ווייל איר האט אין מיר ניט גגלויבט צוא ריידן צום שטיין ער זאל געבן וואסר אונ ער האט גשלאגן דעם שטיין אבר דוד האט גבעטן מען זאל ניט אן שרייבן וואס פאר איין עבירה ער האט גטאן דען דוד האט גזאגט וואול דעם מענטשן וואס גאט איז אים מוחל אונ זיינע עבירות בלייבן פר דעקט · אונ דר משל פון משה אונ דוד איז גלייך צוא צוייא ווייבר וואס מען האט זייא מלקות גשלאגן איינע האט מען גשלאגן ווייל זיא האט מזנה געווען אונ איינע האט מען מלקות גישלאגן ווייל זיא האט גגעסן ניט צייטיגע פייגן אין דעם יאר פון שמיטה אונ די תורה האט גזאגט די פירות פון שמיטה זאל מען נאר עסין נאר ווען זייא זיינן ראוי צו עסין אזו האט די אשה וואס האט אום צייטיגע פייגן געגעסן גזאגט צוא בית דין איך בעט אייך איר זאלט דיא לייט מודיע זיין ווארום מען האט מיך גשלאגן כדי זייא זאלן ניט זאגן דאס אויף וואס מען האט דיא ערסטע גשלאגן האט מען דיא אנדרע אויך גשלאגן דאס זיא האט אויך מזנה גיוועזן האט מען גיבראכט אום צייטיגע פייגן אונ מען האט איר אויף גהאנגן אויף איר האלז אונ מען האט אוים גרופין פאר וואס זיא ווערט גשלאגן · אזו האט משה אויך גזאגט מען זאל וויסן מיין זינד פאר וואס איך שטארב דאס זיא איז ניט קיין גרויסע זינד: ואם החטא הוא מפורסם אונ ווען די עבירה איז בעקאנט צו פיל לייט זאל ער זיא מתודה זיין פאר פיל לייט כדי זייא זאלין ווישין דאס ער האט תשובה גיטאן אונ אויך ווען ער האט גיזינדיגט

יהודה רב רמי כתיב (משלי כח) מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב אשרי נשוי פשע כאן *בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם · רב זוטרא בר טוביה אמר רב כאן *בדברים שבין אדם לחברו וכאן בדברים שבין אדם למקום · ולפי שהשב הוא צריך לפרט את כל החטאים וגם לכסות מבני אדם החטא שאינו מפורסם על כן תקנו לכל הוידוי שכולל כל דברי חטא :

חלק שני

בעזיבת החטא ויש בו חמשה פרקים :

רפ פרק ראשון אף ע"פ שיתחרט אדם מעונותיו ויתודה עלידם בדבור אם לא יעזבם דומה למי שטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ מידו · כדגרסינן בריש פרק סדר תעניות כיצד ד"ה ט"ז ת"ר אדם *שיש בו עברה כתודה עליה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו עלתה לו טבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם וגם נאמר יעזוב רשע דרכו וגו' · על כן צריך בעל תשובה שאם יש אין בידו שיעזבנו ואם בלבו ובמחשבותיו שיסירנו ויקבל עליו לכל יוסיף לחטוא ולזה צריך לקבל על עצמו אלו התנאים · בראשונה שיגדיל יגון בלבבו על הטאתו אשר הטא אפילו בלב כדי שלא תהא קל בעיניו מכאן ואילך לחזור בו · וכפי גודל המרירות ועוצם היגון חיא גדולה התשובה ומעלתה והתמדתה לפי שמורה על טוהר הנפש ועל מרירות לבו על מה שעבר עליו · ולזה רמז באומרו (תהלים נא) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · ואם הטא בראיית העין יבכה בדמעות עיניו כמו שנאמר (שם קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך · ולפי שהלב והעינים הם *סרסורי החטא הזהירה תורה (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם שהעין רואה והלב כתאוה עד שבא לידי מעשה ואם הטא בהאות כאכל ומשתה מדברים אסורים או מרבוי עינוגים ירבה בצומות · ואם חטא *בתאות המשגל ירבה במספד לשבר תאותו וערלת לבו · ולכל ארבע כללים אלו הבאים מהם כל יסודי העברות כלל הנביא רפואתם בפסוק אחד באומרו (יואל ב) וגם עתה נאם ה' שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד מה שאמר בכל לבבכם ר"ל להוסיף יגון בלבם על מה שעבר ובהפיל דמעות עיניהם שנקרא בכי ובצום ובמספד להכניע גופם ולשבר רוחם וחוזק יצרם ואל יקל בעיני בעל תשובה הבכי כי כבר אמרו ע"אע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו · כדגרסינן בפרק אין עומדין אמר רבי אלעזר וכו' אע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו וכו' כדאיתא למעלה בפ' י"א מחלק התפלות · וכמו שאם יחלה הגוף יקח רפואה שתהיה כנגד חולי הגוף *וכפי ריחוק החולי

ראוי לאכול ולא לספסד שאין הנאה באכילה : בחטא מפורסם טוב לו שיודה ויתבייש ואל יכפור כן אבל בחטא שאינו מפורסם לא יגלה חטאו וכבוד שמים הוא : עבירות שבין אדם לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו : שיש בו עבירה גזל ואינו חוזר בה להשיב את הגזלה : סרסורי החטא גורמין לאדם לחטוא כמו הסרסור שגורם המקח בין מוכר ללוקח : בתאות המשגל זונות מצד אחר כמו והשגל יושבת אצלו (נחמיה ב') : וכפי ריחוק החולי מקו המישור אם גבר או חלש

גזינדיגט קענן זיין חבר זאל ער פון אים מחילה בעטן פאר פיל לייט וויא מיר לערנן אין דר גמרא רב יהודה זאגט רב האט ווידר אננדר גפרעגט אין איין פסוק שטייט ווער עס דעקט צו זיינע זינד דער וועט ניט בגליקן אונ אין איין פסוק שטייט וואול דעם מענטשן וואס זיינע זינד בלייבן בדעקט · איז דר תירוץ ווען ער האט די עבירה גטאן פאר פיל לייט מוז ער פאר פיל לייט מתודה זיין אבר ווען ער האט ניט גזינדיגט פאר פיל לייט זאל ער זייא ניט ארויש ריידין פר פיל לייט· רב זוטרא בר טוביה זאגט פון וועגן רב דאס וואס עס שטייט אין פסוק מען זאל דיא זינד פאר לייטן זאגן דאס איז גזאגט ווען ער האט גזינדיגט קעגין זיין חבר זאל ער אים פאר פיל לייט מחילה בעטן אונ דאס וואס עס שטייט מען זאל דיא זינד נדעקן דאס איז גזאגט ווען ער האט קעגין גאט גזינדיגט : ולפי שהשב אונ ווייל דאס דר וואס טוט תשובה דארף זיינע זינד ארויס ריידן ווען פיל ווייסן די זינד אונ ווען מען ווייס ניט דארף ער פאר דעקן אונ ניט ארויס ריידן פאר לייט דרום האט מען מתקן גוועזן צו זאגן די וידוי דס איז אשמנו אונ על חטא וואס אלע מענטשן זאגן עס גלייך אונ עס שטייט דרינן אלע עבירות וואס דער מענטש קען טאן :

רפ א: על פי חאטשע דאס דער וואס האט חרטה אויף זיינע עבירות אונ האט אויף זיי מתודה גיוועזן מיט זיין מויל אבער ווען ער פר לאזט זיא ניט איז ער גלייך וויא איינער איז זיך טובל אונ האלט איין שרץ אין זיין האנט בלייבט ער טמא וויא פריער וויא מיר לערנען אין פרק סדר תעניות די רבנים האבין גילערינט איין מענטש וואס האט איין עבירה גיטא אונ איז דרויף מתודה אונ פאר לאזט די עבירה ניט איז ער גלייך צוא איין מענטשין וואס האלט איין שרץ אין זיין האנט דאס אפילו ווען ער איז זיך טובל אין אלע וואשערין וואס אין דער וועלט העלפט אים דאך די טבילה ניט אבער ווען ער ווארפט דעם שרץ אוועק אזו איז דיא טבילה גוט · וויא אין פסוק שטייט דר וואס איז מתודה אויף זיינע עבירות אונ פר לאזט זיי דער ווערט דער בארימט· אויך שטייט אין פסוק דר רשע זאל פר לאזין זיינע בייזע וועגין אונ דרום דארף דער בעל תשובה פאר לאזין זיינע אום ווערדיגע מעשים וואס ער האט אין זיין האנט אונ ווען ער האט זייא אין גדאנקען זאל ער זייא אפ טאן פון זיין גידאנקען אונ זאל איינ זיך נעמן דאס ער זאל מער ניט זינדיגין · אונ דר צוא מוז דער בעל תשובה אויף זיך נעמן די אלע זאכין : בראשונה צום ערשטין מוז דר בעל תשובה גרויס מאכין זיין טרויער אין זיין הארצין אויף זיינע זינד וואס ער האט גזינדיגט אפילו ווען ער האט נאר מיט זיינע גידאנקן גיזינדיגט כדי עס זאל ניט גרינג זיין אין זיינע אויגן ווידר צו זינדיגן אונ נאך די גרוישקייט פון זיין ביטערקייט אונ דיא שטארקייט פון דעם טרויערקייט אזו גרויס איז די תשובה אונ זיא איז גוט אונ וועט לאנג גווערן דען דס ווייזט דס ער האט איין ריינע נשמה אונ דאס ער איז זיך מצער וואס ער האט קעגן גאט גזינדיגט אונ דאס מיינט דער פסוק איין צובראכן אונ צו שטויסן הארץ פאר שעמט גאט ניט אונ ווען ער האט גזינדיגט מיט דעם זעהן פון דיא אויגן זאל ער וויינן מיט טרערן פון זיינע אויגן וויא אין פסוק שטייט טייכן וואסר טועון רינען פון מיינע אויגן ווייל זייא האבן ניט גהיט דיין תורה · אונ ווייל דאס הארץ אונ דיא אויגן זיינן די מעקלער אונ ברייננגען דעם מענטשין צוא דר עבירה דרום האט די תורה מזהיר גוועזן איר זאלט ניט נאך זעהען נאך דעם ווילן פון אייערע הערצר אונ נאך דעם זעהן פון אייערע אויגן דען דאס אויג זעהט אונ דאס הארץ גלוסט ביז ער קומט דורך דעם צוא טאן דיא עבירה אונ ווען ער האט גזינדיגט דאס ער האט גגלוסט צוא עסין אונ צוא טרינקען פאר באטענע זאכן אדר צו האבן פיל תענוג דורך דעם איז די תשובה דאס ער זאל פאסטן · אונ ווען ער האט גזינדיגט מיט זנות זאל ער מערן צוא קלאגן צו ברעכן זיין גלושטן אונ זיין פר שטאפטע הארץ אונ צו די אלע פיר זאכן וואס זייא זיינען דר גרונד פון אלע עבירות האט דער נביא גישטעלט די רפואה פון זיי אין איין פסוק דאס ער האט גזאגט אונ אויך היינט דאס איר האט גיזינדיגט זאגט גאט קערט אייך אום צו מיר מיט אייער גאנצין הארצין אונ מיט פאסטין אונ וויינן אונ קלאגין אונ וואס ער זאגט מיט דעם גאנצין הארצין דאס איז גימיינט דאס זיי זאלין מערין טרויערקייט אין זייער הארצין אויף דעם וואס זיי האבין גיטאן אונ זיי זאלין מאכין פאלין טרערין ווייל זייא האבין מיט די אויגין גזינדיגט אונ זיי זאלין פאסטין אונ קלאגין צו אונטער טעניג מאכין זייער גוף אונ צוא ברעכין זייער גימיט אונ דאס שטארקייט פון זייער יצר הרע וואס ער האט זייא אן גירעט צוא זינדיגין: ואל יקל אונ דס וויינען זאל ניט גרינג זיין אין די אויגן פון דעם בעל תשובה דען אונזרע חכמים האבין גזאגט דאס חאטשע די טויערין פון תפלה זיינען פר שלאסן גיווארין זיינען דאך די טויערן פון טרערן ניט פאר שלאסין גיווארן וויא רבי אלעזר האט גזאגט דיא טויערן פון טרערין זיינען ניט פאר שלאסין גיווארן : וכמו אונ אזו וויא איינער וואס איז קראנק אין זיין גוף טוט ער געמן רפואות וואס זיינען קעגין דר קריינק אונ וויא די קראנקייט דער ווייטערט זיך פון אים גראדין פונקט אזו שטארקט זיך די רפואה צו דער אנדערין זייט אים גיזונד צו מאכין אזו אויך מוז דער מענטש טאן דיא

רפואות

מקו המישור לצד אחר יהיה חזוק הרפואה לצד אחר כן צריך לעשות לרפואת הנפש מחולי הנפש אשר תפליג באהבת ממון ירגיל נפשו בצדקות ובהסיר התאוה והבצע ובשמחו בחלקו בזכרו כי הכל יאבד בבוא המות פתאום ואולי אפילו בחייו · וגם ירגיל עצמו בהתחבר לחולים ובהתבונן במתים בלבו וגם בעמדו בבית הקברות ויכיר שהיום כאן ומחר בקבר · והנפש אשר תפליג באהבת נשים רפואתו לעשות הרחקה יתירה וכפי גודל האהבה *יהי גודל המיאוס וגם יזכור את מומם והפסדם ומדותיהם הרעות וכי הם רשת לאדם לאבד גופו ונפשו · וגם הנפש אשר היתה רגילה בגאוה רפואתה שתחזור להצנע לכת וענוה · ובעשות לנפש רפואות כאלו מאלו המדות וכיוצא בהן צריך להרגיל ברפואות ימים רבים *עד שיחזיר לו כטבע מוטבע כי כמו שרפואת הגוף לא תסיר החולי ברגע אחד גם רפואת הנפש לא תסיר חליה אלא בימים רבים בהתמיד כדבר כדי שיהא לו למשמרת *וישקוד על המצוה עד שתשוב לו כמנהג וכן אמר החכם מנעורי הייתי עז פנים ולא נכלמתי מעשות כל רע עד אשר קנאתי בחברי והרגלתי נפשי בענוה *ולא היתה מלבי כי אם בהכרח ובשבועה וכאשר שקדתי עליה ימים רבים וראיתי נעימותיה חשקתי בה ודבקה נפשי אחריה וגם הנפש אשר תפליג מלבוא במשתאות ומלטייל בגנים רפואתה היא שתחלש תאותה מן התענוגים וירבה בדברים המחלישים.את התאוה, וימעיט מחברת אנשי רשע וירגיל להתחבר לעניים ולמרודים ובזה תתלשנה תאוותיו ויתמיד בדרך טובה וישרה · וכן כל מי שחולה נפשו מצד אחד ירגיל עצמו בצד האחר וישוב אל אלוה וירפאהו :

אחד מד' יסודות אם גבר יסוד אש צריך לנגדו דבר קר לרפואה ואם גבר הקור צריך חם לנגדו וכן כלה כן הדבר בחטאיו שהם חולי הנפש כמה שחטא יותר צריך להרחיק מהם ולשוב יותר : יהי גודל המיאוס שימאס עתה בזה בכל כחו להרחיק מהם ויזכיר גודל העבירה וגודל העונש שיגרום האדם על עצמו ההולך אחר זנות : עד שיחזור לו להיות עושה טוב ולא יחטא כטבע מוטבע שטבעו יהיה לו מוחלט כן לעשות הישר והטוב ולא יתעסק לעבירה : וישקוד וימהר לעשות מצות עד שמנהגו והרגלו לעשות מצוה בשקידה : ולא היתה מלבי כלומר לא היה לי הדבר בשבועה להפריש מרעה כי יצר הרע הרגיל לחטוא היה מסיתו עד שהכניס בנגיעה רגה ונשבע שלא יחטא עוד :
בפשע שעשה לפני חבירו :

רפא פרק שני

צריך בעל תשובה ליבוש מחטאתיו בזכרם בלבו או כשהתודה עליהם ויועיל לו לשני דברים · הראשון ליכנע לבו מן הגאוה שהיתה בו · והשני לבל יוסיף חשק העון עוד בקרבו כמו שנאמר (ירמיה לא) אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי וגו' ר"ל אחרי אשר יסרתני עד שהוכרחתי לשוב מדרכי נחמתי ואני מתחרט על מה שעברתי ומאחר שאני זוכר מעשי הראשונים ומודיעם ללבי בזכירה ובוידוי ספקתי על ירך בצערי את כל גופי ביגון לבי ובשברון עצמי ואני מוסיף בלבי בושה וכלימה בחרפת חטאת נעורי כי אם אדם בוש *בפשע חברו שיוכל להתעלם ממנו מה יעשה בפושע לפני מי שאינו יכול להתעלם ממנו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה ובראות אדם שמוחל לו חברו ברחמיו עליו יבוש ממנו על החסד שעשה עמו · גם כראות החוטא כי השם יתברך מעביר על עונו ואינו נפרע ממנו יוסיף בושה בלבבו · ועל זה אמר כי נשאתי חרפת נעורי · ר"ל שסלחת לי חרפת נעורי כמו נשוי פשע וכן כתיב למען

רפואות פון זיין נשמה צו אירע קראנקייט ווען ער האט שטארקליב געלט זאל ער זיך גוואוגן צדקה צו געבין אונ זאל פון זיך אפ טאן דאס גלושטין אונ דאס אום רעכט געלט אונ זאל זיך פרייען מיט דעם וואס ער האט דאס ער זאל גידיינקן דאס עס וועט אלץ פאר לארין ווערין ווען דר טויט וועט פלוצלונג קימען אונ עס קען זיין דאס עס וועט נאך פאר זיין לעבין אוועק גיין אונ ער זאל זיך גוואוגען צו גיין צו קראנקע אונ זאל בטראכטין אין זיין הארצין אויף דיא וואס זיינען גישטארבין אונ אויך ווען ער שטייט אויף איין בית הקברות זאל ער גידיינקען דאס היינט איז ער נאך דא אונ מארגין וועט ער אויך ליגין אין קבר · אונ דאס לייב וואס האט שטארק ליב ווייבר איז זיין רפואה דאס ער זאל זיך פון זיי זייער מרחיק זיין אונ וויא שטארק די ליבשאפט איז אזו שטארק זאל ער אין זיי ממאס זיין אונ אויך זאל ער גידיינקען אין דעם מום אונ דעם שאדין אונ די מדות רעות וואס זיינען אין די ווייבר · אונ דאס זייא זיינען איין נעץ צום מענטשן צו פאר לירין זיין גוף אונ זיין נשמה אונ ווען ער איז גיוועזן גוואוינט אין גאוה איז זיין רפואה דאס ער זאל גיין בהאלטין אונ מיט ענוה אונ ווען ער טוט צו דער נשמה אזעלכע רפואות מוז זיך דר מענטש גוואוינען איין לאנגע צייט אין דיא רפואות ביז די גוטע מדות וועלין אים גוואוינט זיין צו טאן פון זיין נאטור דען אזו וואול וויא דיא רפואות פון זיין גוף קען מען דיא קריינק נית אפ טאן אין איין רגע אזו איז אויך דיא רפואות פון דער נשמה קען נית אפ טאן די קריינק אין איין מאל נייערט אין איין לאנגע צייט דאס ער זאל זיך אלץ גוואוינען אין גוטע מעשים כדי עס זאל אים זיין צו אהיטונג אונ ער זאל איילן אמצוה צו טאן ביז ער וועט איין גוואוינט זיין צו טאן זיי אונ אזו האט אויך דר חכם גזאגט פון מיין יונגקייט אן בין איך גיוועזן איין עז פנים אונ האב מיך נית גישעמט ביז צוא טאן ביז איך האב מיך מקנא גיוועזן אין מיינע חברים אונ האב גוואוינט מיין לייב אין ענוה אונ איך האב מיך נית גיקענט לייכט אין דעם גוטש גוואוגן ביז איך האב מיך גינייט אונ האב גישווארין דאס איך זאל אים מער נית פאלגין אונ וויא איך האב גיאיילט די גוטע מעשים צו טאן איין לאנגע צייט אונ איך האב גיזעהן דאס זיסקייט וואס דרינען איז אזו האב איך דער צוא גגלושט אונ מיין לייב האט זיך דרינען בהעפט : וגם הנפש אונ אויך דאס לייב וואס איז גוואוינט צו גיין אויף סעודות צו טרינקען אונ צו שפאצירין אין גערטנר איז זיין רפואה דאס ער זאל שוואך מאכין זיין גלוסטין פון דיא תענוגים אונ ער זאל מערן אין זאכן וואס מאכן שוואך דאס גלוסטן אונ ער זאל מינרן זיך צו בהעפטן צו די רשעים אונ ער זאל זיך גוואוגען צוא בהעפטן זיך צו עניים אונ טרויעריגע מענטשן אונ דורך דעם וועט שוואך ווערן זיין גלושטין אונ ער וועט תמיד גיין אין גוטן אונ אין רעכט פארטיגן וועג · אונ אזוא מוז איטליכער טאן דאס ווען זיין נשמה איז קראנק דורך בייזע מעשים זאל ער טאן גוטע זאכן קעגן די וואס זיי היילן די ערשטע אונ ער זאל זיך אום קערן צוא גאט אזו וועט ער אים היילן :

רפא צריך בעל תשובה דער בעל תשובה מוז זיך שעמן פון זיינע זינד ווען ער גדער מאנט זייא אין זיין הארצן אדר ווען ער זאגט וידוי אויף זייא אונ דאס וועט אים העלפן צו צווייא זאכן ערסטינס צוא בייגן זיין הארץ פון דער גאוה וואס אין אים איז גיוועזן · אונ דאס אנדרע איז דאס ער וועט נית מער גלוסטן צו דר עבירה וויא אין פסוק שטייט נאך דעם דאס איך האב ווידער גקערט פון דער עבירה האב איך דרויף חרטה גהאט אונ נאך דעם דאס איך האב דער גאנגן מיינע זינד האב איך מיך גשלאגן אויף מיין זייט איך האב מיך גשעמט אונ בין אויך פר שעמט גווארן דאס איך האב אויף מיר גטראגן דיא שאנדע פון מיין יוגינט אונ עס איז אזו גמיינט נאך דעם דאס איך בין גשטראפט גווארן ביז איך בין גנייט גווארן זיך אים צו קערן פון מיין בייזן וועג אונ האב חרטה גהאט אויף דעם וואס איך האב גזינדיגט אונ נאך דעם דאס איך גדיינק אין מיינע ערסטע בייזע מעשים אונ עס איז ווארן גיוואוסט צוא מיין הארצן דורך דעם וואס איך גדיינק זייא אונ האב אויף זייא מתודה גוועזן האב איך מיך גשלאגין אויף מיין זייט אונ האב מצער גוועזן מיין גאנצען לייב דורך די טרויערקייט פון מיין הארצן אונ דורך די צו בראכנקייט פון מיינע בייגר אונ איך טוא מערן אין מיין הארצן שאנד אונ פר שעמטקייט דאס איך שעם זיך אויף די זינד וואס איך האב גטאן אין מיין יוגנט דען ווען דר מענטש שעמט זיך ווען ער זינדיגט קעגין זיין חבר אפילו ער קען עס פר הוילן פאר אים מכל שכן דאס ער דארף זיך שעמן ווען ער זינדיגט קעגין גאט וואס ער קען פון אים גאר נית פאר הוילן · ווייא צוא דער בושה ווייא צו דער שאנד אונ ווען דר מענטש זעהט דאס זיין חבר איז אים מוחל ווייל ער דר בארמט זיך איבר אים וועט ער זיך דאך נאך מער שעמן פר זיין חבר אויף דעם חסד וואס ער טוט מיט אים אזו אויך ווען דר מענטש זעהט דאס גאט איז אים מוחל אויף זיינע עבירות אונ שטראפט אים נית זאל ער נאך מערן צוא שעמן זיך אין זיין הארצן אונ דרויף זאגט דר פסוק איך שעם מיך דאס איך טראג דיא שאנד פון מיין יוגנט דאס איז גמיינט דוא האסט

מיר

תזכרי ובושת בכפרי לך לכל אשר עשית · ועל דא גרסינן בפרק קמא דברכות דף י"ב אמר רב הונא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש ממנו מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר למען תזכרי ובושת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים ודלמא צבור שאני אלא מהכא (שמואל א כח) ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי ואלהים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה ואילו באורים ותומים לא קאמר משום דקטל נוב עיר הכהנים · ומנא לן דאחילו ליה שנאמר ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי וגם את מחנה ישראל יתן ה' ביד פלשתים ואמר רבי יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא (שם ב כא) והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' בחור ה' לא נאמר אלא בחיר ה' יצתה בת קול ואמרה שאול בחיר ה' · וגרסינן נמי מאי דכתיב (ויקרא ט) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח מלמד שהיה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו שמא היה נזכר לו עון העגל והיה מתבייש מלקרב אל המזבח מפני אותו עון ומיד אמר לו משה רבינו ע"ה קרב אל המזבח כבר נמחל לך אותו עון הואיל ונתב יישת ממנו לפיכך החסידים הראשונים אם היה בא לידם שום חטא היו מעלין על לבם אותו תמיד ומתביישין מהם · וכן אמר דוד (תהלים נא) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד ר"ל שהיה תמיד נגד לבו חטאתו ויודעו ומכירו כדי שיתבייש ממנו ולא ישוב עוד לחזור בו ולכיוצא בו · וכן אמר עזרא אלהי בושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך וגו' למדנו שכשאדם מתבייש מחטא אשר עשה אל יחזור עוד אליו ויכופר לו :

וגם בנביאים וגם בחלומות ולא אמר ליה גם באורים ותומים לפי שנתבייש ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים לפי שהרגת את הכהנים : עמי במחיצתי במזל אמר לשאול שיהא עמו בגן עדן : ורבנן סברי מהכא משמע דמחילו לו והוקענום הגבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו שהיה רעב ג' שנים ויבקש דוד פני ה' ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר הרג את הגבעונים שהרג את הכהנים שהיו מספיקין לגבעונים לחם ומים שהגבעונים נתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים למזבח ויקרא דוד לגבעונים ויאמר מה אעשה לכם וברכו את נחלת ה' והם אמרו לו יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום בגבעת שאול ובת קול יצאה וקיימה אחריהם בחיר ה' דודאי הם לא אמרו בחיר ה' שהרי לגנותו הם באין ולא לכבדו והמחבר אמר בחור ה' לא נאמר דלא יש לומר שהגבעונים אמרו כן שאול שהיה בחור ה' למלכות ואעפ"כ חטא ע"כ נגיד מהבחירה אבל בחיר ה' משמע עדיין הוא בבחירת ה' : כתבנית שור י"ל משום שהיו קרנות למזבח : וקרעו לבבכם בהכנה ואל תצטרכו לקרוע

רפב פרק שלישי

ההכנעה והשפלות נאה לבעל תשובה לפי שהחטא בא בסבת גבהות הלב כמו שנאמר (דברים ח) ורם לבבך ושכחת וגו' ונאמר (משלי כא) רום עינים ורחבולב ניר רשעים חטאת · על כן רפואה זאת בהכנעת הלב כמו שאמר הנביא (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וגם אמר דוד בהתודותו על חטאו זבחי אלהים רוח נשברה וגו' ר"ל שאינו חפץ הקב"ה על עון מזיד קרבן אלא רוח נשברה וגם נאמר באחאב (מלכים א כא) וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט ועל זה אמר השם יתברך הראית כי נכנע אחאב · וגרסינן בפסיקתא זבחי אלהים רוח נשברה וגו' זבדי בן לוי ורבי יוסי בן פנחס ורבנן חד אמר אמר דוד לפני הקדוש ב"ה אם מקבלני אתה בתשובה

מיר פאר געבן מיינע זינד פון מיין יוגנט·אויך שטייט אין פסוק דאס גאט זאגט איך האב דיר פאר געבין דיינע זינד דאס דוא זאלסט גדיינקן אונ זאלסט זיך שעמן דאס איך האב דיר פאר געבן אויף אלע דיינע זינד וואס דוא האסט גטאן: ועל דא גרסינן אונ דרויף לערנן מיר אין ברכות רב הונא סבא זאגט פון וועגן רב ווער עס טוט איין עבירה אונ ווערט פר שעמט דורך דעם איז מען אים מוחל אויף אלע זיינע עבירות ווי אין פסוק שטייט דוא זאלסט גדיינקן דאס איך האב דיר פאר געבן וועסטו שון מער דיין מויל ניט עפענן צו ריידן·פרענט די גמרא דער פסוק איז דאך גזאגט אויף כל ישראל דאס זייער חרפה פאר גיט זייא די עבירות אבר פון וואנן ווייסן מיר דאס ווען איין יחיד ווערט מבויש נאויף זיינע זינד דם מען איז אים מוחל זיינע זינד ענטפערט די גמרא איך לערן אפ פון שאול המלך דען עס שטייט אין פסוק דאס שמואל האט גזאגט צו שאול ווארום האסטו מיך דר שראקן דאס דוא האסט מיך גלאזט אויף ברייננן פון מיין קבר האט שאול צוואים גזאגט עס איז מיר זייער איינגדען דיא פלשתים האלטן מיט מיר מלחמה אונ גאט האט זיך פון מיר אפגיטאן אונ ער ענטפערט מיר ניט דורך די נביאים אונ אויך ניט אין חלום אונ דרום האב איך גרופן דאס דוא זאלסט מיר מודיע זיין וואס איך זאל טאן אבער בייא דעם אורים ותומים זאגט ער ניט דאס ער האט נפרעגט ווייל ער האט נהרגת די כהנים פון דר שטאט נוב אזוא האט ער זיך גשעמט צו דר מאנן די אורים ותומים אונ ווייל ער האט זיך גשעמט האט אים גאט מוחל גוועזן זיין זינד וויא אין פסוק שטייט דאס שמואל האט גזאגט צו שאול גאט וועט געבין דיין פאלק ישראל אין דער האנט פון די פלשתים אונ מארגן וועסטו אונ דיינע קינדר זיין ביי מיר זאגט רבי יוחנן עס איז גמיינט דאס שמואל האט גזאגט צוא שאול דו וועשט מיט מיר זיין אין מיין חדר אין גן עדן אזו לערנן מיר אפ דאס גאט האט אים מוחל גוועזן זיין זינד אונ די רבנים זאגן איך לערן עס אפ פון דעם פסוק דיא גבעונים האבן גזאגט צו דוד המלך מען זאל אונז געבן זיבן קינדר פון שאול אונ מען זאל זייא אויף הייננן פאר גאט אויף דעם ארט וואס הייסט גבעת שאול בחיר ה' וואס ער איז איין אויס דער ווייל פון גאט אונ דאס ווארט בחיר ה' האבן זייא ניט גזאגט נייערט איין קול איז גיקומען פון הימל אונ האט גזאגט שאול איז איין אויס דער ווייל פון גאט אונ איז אין גן עדן : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מדרש וואס מיינט דר פסוק משה האט גזאגט צוא אהרן גנעהען צום מזבח דאס לערנט אונז דאס אהרן האט געזעהען דאס דער מזבח האט איין גשטאלט וויא איין אקס אזו האט ער מורא גהאט צו גנעהנן צום מזבח ווייל ער האט דאס עגל גמאכט אונ האט זיך גשעמט פאר דער עבירה אזוא האט משה רבינו ע"ה צוא אים גזאגט גנעהן צום מזבח דען גאט האט דיר שון מוחל גוועזן אויף דעם חטא פון דעם עגל ווייל דוא בישט דורך דעם מבויש גיווארין · דרום אויך די פאר צייטינע חסידים ווען עס איז זיי איין עבירה צוא האנדין גיקומען האבין זייא זיא שטענדיג גידיינקט אין זייער הארצן אונ האבין זיך גישעמט דער פאר · אונ אזו האט דוד המלך אויך גזאגט מיינע עבירות ווייס איך אונ מיין זינד איז תמיד קעגין מיר דאס איז גימיינט זיין זינד איז גיוועזן קעגין זיין הארצין אונ ער האט זיא גוואוסט כדי ער זאל זיך פר איר שעמן אונ זאל שון מער ניט טאן די עבירה אונ דם גלייכין עבירות · אונ אזו האט עזרא אויך גזאגט מיין גאט איך שעם זיך אונ בין פאר שעמט אויף צו הייבין צו דיר מיין פנים פון וועגין מיינע זינד · דאס לערינט אונז דאס ווען דער מענטש שעמט זיך פון זיין זינד וואס ער האט גיטאן אזו וועט ער עס ווידער ניט טאן אונ גאט וועט אים מוחל זיין דרויף :

רפב ההכנעה והשפלות דאס אונטער טעניקייט אונ דאס שפלות איז שיין צום בעל תשובה ווייל דאס די זינד קומט דורך גאוה פון הארץ וויא אין פסוק שטייט דיין הארץ וועט האפערדיג זיין וועסטו פאר געסין אין גאט דיין גאט·אויך שטייט אין פסוק הויכע אויגן אונ ברייטקייט פון דעם הארץ דאס איז דער אקער פון דיא רשעים וואס זיי זינדיגין דורך דעם דרום איז די רפואה דער צו דאס ער זאל זיין הארץ אונטער טעניג האלטן וויא דר נביא האט גזאגט צו רייסט אייער הארץ מיט תשובה אונ ניט אייערע קליידר · אויך האט דוד גזאגט ווען ער האט מתודה גוועזן אויף זיינע עבירות די קרבנות וואס גאט גפעלט איז ווען דר מענטש האט איין צו בראכן גמיט דאס איז נמיינט דאס גאט בגערט ניט דם דר מענטש זאל איין קרבן ברייננען ווען ער טוט איין עבירה במזיד נייערט ער זאל האבן איין צו בראכן גימיט אונ זאל תשובה טאן·אויך שטייט ביי אחאב דאס ער האט גיטאן איין זאק אויף זיין לייב אונ האט גפאסט אונ איז גלעגן אין איין זאק אונ איז גגאנגען בארוויס·האט גאט·גזאגט צום נביא האסטו געזעהן דאס אחאב איז אונטר טעניג גווארן·אויך לערנן מיר אין דר פסיקתא אויף דעם פסוק זבחי אלהים רוח נשברה קריגן אין דר זאך זבדי בן לוי אונ רבי יוסי בן פנחס אונ די רבנים וויא דוד האט גמיינט · איינר זאגט דוד האט גזאגט פאר הקב"ה גאט ווען דו וועסט מיין תשובה אן נעמן אזו

ווייס

פרק ג נר ה כלל א חלק ב

יודע אני ששלמה בני עומד ובונה בית המקדש ובונה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות כלן שנאמר זבחי אלהים וגו' מה כתיב בתריה היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי צדק וגו' יוהורנא אמר מנין לזה שהוא עושה תשובה שהקב"ה מעלה עליו כאלו עלה לירושלים ובונה בית המקדש ובונה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות כלן מן הדין קרא לב נשבר ונדכה וגו' · וגם גרסינן בפ"ק דר"ה דף י"ז אמר רבא יכל המעביר על מדותיו ימעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע · נמצא במי שעובר על מדותיו שהוא מורה על הכנעת לבו האל יתברך נושא עונו וגם צריך שייטיב פעליו בדבר אשר זד עליו בכל הדברים אשר חטא ישתדל לקיים בהם מצות כמו שאמרו ז"ל הצדיקים יבאותו דבר שחוטאים מתרצים · עוד אמרו אם עשית חבילות של עבירות עשה חבילות של מצות ועם כל זה צריך להתפלל לבקש סליחה · כמו שאמר משה רבינו (שמות לד) וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו · ואמר דניאל (דניאל ט) ואתנה את פני לבקש תפלה וגו' · ואמר דוד המלך (תהלים קו) חטאנו עם אבותינו וגו' · ונרסינן בפ"ק דר"ה דף ה' · תניא היה רבי מאיר אומר שנים שעלו למטה והלין שוה וכן שנים שעלו ילגרדום לידון ודינם שוה יזה ירד וזה לא ירד זה ניצול וזה לא ניצול זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה זה שהתפלל יתפלה שלמה נענה וזה שלא התפלל תפלה שלמה לא נענה וגם יתפלל שלא יאסף בלא תשובה · כדגרסינן במדרש תהלים אל תאסוף עם חטאים נפשי היה דוד מתפלל לפני הקב"ה שלא יאסוף אותו כשהוא חוטא אלא שיניחנו לעשות תשובה קודם · רבי יוחנן אומר מצינו בשני מקומות שבקשו הצדיקים לפני הקב"ה שלא יאספו עם חטאידם דניאל אמר (דניאל ב) ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא דלא יהובדון דניאל וחברוהי עם שאר חכימי בבל · ודוד אמר אל תאסוף עם חטאים נפשי ר"ל שלא ימות בבהלה כשלא יספיק לעשות תשובה · ר' חלפתא בשם רבי איבו אומר (שמואל א כה) ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימות והלא אין מגפה אלא לג' כדתניא יום אחד מיתה של זעף לב' מיתה של בהלה לג' מיתה של מגפה לד' מיתה בהכרת לה' מיתה יהדופה ילו' מיתה האמורה בתורה לז' מיתה של חבה יותר מכאן מיתה. של יסורין והקדוש ב"ה תלה לנבל שבעת ימי אבלו של שמואל הצדיק שלא תתערב אבלו באבלו של נבל ואחר כך נשתהה שלשה ימים ומת במגפה · רבי ברכיה בשם רבי שמואל אומר כעשרת ימים אין כתיב כאן יאלא כעשרת הימים הידועין שבין

ווייס איך דאס מיין זון שלמה וועט בויען דעם בית המקדש אונ וועט בויען דעם מזבח אונ וועט דרויף מקריב זיין אלע קרבנות וויא אין פסוק שטייט גאטס קרבנות זיינען איין צו בראכן גמיט שטייט ווייטר אין פסוק דוא גאט וועסט באגיטיגן מיט דיין ווילן די שטאט ציון אונ וועסט באגערן אין דיא רעכט פארטיגע שלאכטונג פון קרבנות אונ דער אנדרר זאגט איך לערין אפ דאס ווען איינר טוט תשובה רעכנט אים גאט גלייך וויא ער איז גגאנגן קיין ירושלים אונ האט גבויט דעם בית המקדש אונ האט גבויט דעם מזבח אונ האט אויף אים מקריב גוועזן אלע קרבנות פון דעם פסוק איין צוא בראכן אונ איין צו שמויסן הארץ פאר שעמט גאט ניט אונ עס איז גלייך וויא ער האט מקריב קרבנות גיוועזן : וגם גרסינן בפרק קמא דר"ה אונ איך לערנן מיר אין דר גמרא פון ראש השנה רבא זאגט ווער עס שיינקט דעם חבר ווען ער זינדיגט קעגין אים דעם שיינקט מען אויך זיינע זינד וויא אין פסוק שטייט גאט פאר גיט דיא זינד צו דעם וואס איז זיין חבר מוחל · גפינן מיר דאס דער וואס שיינקט זיין חבר וואס דאס ווייזט דאס ער האט איין אונטר טעניג הארץ איז אים גאט מוחל אויף זיינע זינד : וגם צריך אונ אויך דארף דר בעל תשובה בעסרין זיינע מעשים מיט דיא זאכן וואס ער האט גזינדיגט דאס מיט אלע זאכן וואס ער האט גזינדיגט זאל ער זעהן צוא מקיים זיין מיט זייא מצות וויא אונזרע חכמים זאגן דיא צדיקים מיט דער זאך וואס זייא זינדיגן ווערן זייא באוויליגט צו גאט דאס ווען זייא זינדיגן מיט דעם מויל ריידן זייא אין דער תורה אונ ווען זייא זינדיגן מיט דר האנט גיבין זייא צדקה מיט דר האנט אויך זאגן די חכמים ווען דו האסט געטאן פיל עבירות זאלסטו טאן פיל מצות קעגין זיי : ועם כל זה אונ מיט דעם אליין מוז ער תפלה טאן דאס גאט זאל אים מוחל זיין וויא משה רבינו האט גזאגט אין זיין תפלה דו זאלסט פאר געבן צו אונזרע זינד אונ אונז מאכן ירשנן ארץ ישראל · אויך האט דניאל גזאגט איך האב מיר פיר גנומען צו בעטן צו גאט מיט תפלה אונ מתודה זיין מיינע זינד אויך האט דוד המלך גזאגט מיר האבן גזינדיגט מיט אונזרע עלטרן : וגרסינן אויך לערנן מיר אין ראש השנה מיר האבן גילערנט רבי מאיר פלעגט צוא זאגן ווען צווייא לייט ליגן צוא בעט אונ האבן ביידע איין קריינק · אונ אויך ווען מען האט צווייא לייט גפירט צום משפט אונ זייא האבן ביידע איין משפט · אונ איינער פון דיא צווייא ווערט גיזונד אונ דער אנדערער שטארבט אונ איינר פון דיא צווייא איז פרייא גוואורן פון משפט אונ דעם אנדרן האט מען אום גבראכט אויך איינר טוט תפלה אונ ווערט געענטפרט אונ דר אנדערער טוט תפלה אונ ווערט ניט געענטפערט דאס איז וויל דר האט רעכט תפלה געטאן איז ער ווארן געענטפערט אונ דר אנדערר האט ניט רעכט תפלה געטאן איז ער ניט ווארן געענטפערט : וגם יתפלל אונ אויך זאל דר מענטש תפלה טאן דאס ער זאל ניט שטארבן אן תשובה וויא מיר לערנן אין מדרש תהלים עס שטייט אין פסוק אל תאסוף עם חטאים נפשי דאס איז גמיינט דוד האט געבעטן גאט דאס ער זאל אים ניט צוא נעמען פון דר וועלט מיט זיינע זינד נייערט ער זאל אים לאזן תשובה טאן פריער · רבי יוחנן זאגט מיר גיפינען אויף צווייא ערטר דאס דיא צדיקים האבן תפלה גיטאן פאר גאט דאס זייא זאלין ניט שטארבן מיט זייערע עבירות דניאל האט גיזאגט מען זאל תפלה טאן אויף דער זאך דאס דניאל מיט זיינע חברים זאלין ניט פאר לארין ווערין וויא דיא חכמים פון בבל וואס זיינען גישטארבין אן תשובה אונ דוד האט גזאגט דו זאלשט ניט איין טאן מיט די זינדיגע מיין לייב דאס איז גימיינט ער זאל ניט איילינדיג שטארבן דאס ער זאל ניט קענן תשובה טאן פאר זיין טויט · רבי חלפתא זאגט פון וועגין רבי איבו עס שטייט אין פסוק עס איז גיוועזן אין צעהן טעג דאס נבל איז קראנק גיוועזן איז ער גישטארבן מיט איין מגפה איז קשה איין מגפה הייסט דאך נאר ווען איינר איז דרייא טעג קראנק אונ שטארבט וויא מיר האבין גילערנט ווען איינר איז איין טאג קראנק אונ שטארבט הייסט עס איין מיתה דאס גאט האט איבר אים ניצערנט ווען איינר איז צווייא טעג קראנק אונ שטארבט הייסט עס איין איילינדיגע · צוא דרייא טעג הייסט עס איין מגפה · צו פיר טעג הייסט עס כרת · צו פינף טעג הייסט עס דאס מען האט אים פון הימיל גישטויסן צום טויט · צו זעקס טעג הייסט עס די מיתה וואס שטייט אין דר תורה דאס גאט האט גזאגט צוא אדם הראשון דאס ער וועט שטארבין · צו זיבין טעג הייסט עס איין מיתה פון ליבשאפט דאס מען האט אים ליב אין הימיל אבר ווען ער איז לייגר קראנק הייסט עס איין מיתה פון יסורים · נוא זעהן מיר דאך דאס ווען איינר איז דרייא טעג קראנק אונ שטארבט הייסט עס איין מגפה אונ נבל איז דאך צעהן טעג קראנק גוועזן הייסט עס דאך קיין מגפה ניט נייערט עס איז אזו גימיינט הקב"ה האט גיווארט צו נבל ביז עס האבן זיך אויס גלאזט די זיבין טעג וואס שמואל הנביא איז גישטארבן כדי עס זאל ניט צו מישען די אבילות פון שמואל מיט דיא אבילות פון נבל אונ וויא דיא זיבין טעג האבין זיך אויס גלאזט איז ער דרייא טעג קראנק גיוועזן אונ גישטארבין אין דער מגפה · רבי ברכיה זאגט פון וועגין רבי שמואל עס שטייט ניט אין פסוק אין צעהען טעג נאר עס שטייט כעשרת הימים דאס איז טייטש אין דיא גוואוסטע צעהן טעג פון ראש השנה ביז יום כפור ווען מען טוט תשובה דאס האט אים גאט גיווארט טאמער וועט ער תשובה טאן אונ וויא ער האט קיין תשובה ניט גיטאן איז ער גישטארבן · אויך

שטייט

בנדיכם על מת : והורנא אמר כמו ואחרינא אמר : כל המעביר על מדותיו שאין מדקדק למדוד מדה כמדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על האוכלין מיתן והולך לו : מעבירין לו על כל פשעיו אין מדת הדין מדקדקת המיהן אלא מניחתן והולכת : באותו דבר שחוטאים אם נפה ידבר דברי תורה אם ביד יתן לדקה אם ברגל ילך לדבר מצוה אם אכל דבר איסור יצום וכן כולם כמו שכתוב בתורה אני ונאוה דוגמת מנוה עד עבירה ובזה מתרצים להקב"ה שימחול להם : לגרדום כים ועד שדנים בו נפשות לבינה ודינם שוה שניהם נתפסו על דבר אחד : זה ירד מן המטה וזה ניצול מן הועד : תפלה שלמה נתכוין בתפלתו : הדופה דחופה ויהדוף חונים וינחוף : לו' מיתה האמורה בתורה נגד ו' תיבות כי ביום אכלך ממנו מות תמות וכן נגזר עליו כי עפר אתה ואל עפר תשוב : אלא כעשרת שביה חולה כל עשרת ימי התשובה

פרק ג נר ה כלל א חלק ב

ר"ה ל"ה שמא יעשה תשובה ודכוותיה (בראשית ז) ויהי לשבעת הימים ומי המבול וגו' אמר רבי אושעיא מלמד *שתלה להם הקדוש ברוך הוא ימי אבלו של מתושלח הצדיק על שם שנאמר אל תאסוף עם חטאים נפשי:

רפג פרק רביעי

*כל אלו הדברים שאמרנו הוא בחטא שבין אדם למקום אבל אם חטא בינו לבין חברו צריך לתקן המעוות כמו שנאמר (יונה ג) וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם· אמר שמואל אפילו גזל מריש אחד ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה ומחזיר המריש לבעליו · ואם החטא הוא בדברים שבגופו אע"פ שישלם לו כל חיובו צריך לבקש ממנו מחילה· כדגרסינן במסכת קמא פרק החובל דף צ"ב אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנאמר (בראשית כ) *ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו' ומנין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים ואמרינן עלה בגמרא תנו רבנן *כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל דמי צערו אפילו נותן לו כל אילי נביות שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנאמר ועתה השב אשת וגו'· וגרסינן נמי בפרק י"ה דף פ"ז אמר רבי יצחק כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר (משלי ו) בני אם ערבת לרעך *תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך וגו'· אם ממון יש לו בידך התר לו פסת היד ואם לאו הרבה עליו רעים · אמר רב חסדא וצריך לפייסו *בג' שורות של שלשה בני אדם שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי · ואם מת אמר רב יוסף מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו · רבי זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה *ממצי ליה נפשיה *וחליף ותני קמיה כי היכי דניתי ונפיק מדעתיה· למדנו שהחטא שבינו לבין חבירו צריך לרצות את חבירו· והדרך האחרון צריך בעל תשובה כדי שתהא תשובתו שלמה שישיב רבים מעון · וידריך בני אדם בדרך ישרה ויזהירם ויוכיחם ויודיעם עונש ושכר ואיך מקבל הקב"ה לבעלי תשובה כדי שישובו פושעים מדרכם הרעה כמו שאמר דוד בבקשו מלפני הקב"ה שיקבל תשובתו וימחול לו *אלמדה פושעים דרכיך וגו':

רפד פרק חמישי

כמה גדול כחה של תשובה שהקב"ה ברוב רחמיו פתח לאדם פתח של תשובה · כדגרסינן בב"ר *ועתה פן ישלח ידו · אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה שנא'

ולא שב: שתלה לדור סמבול וסמתין להם ולא סביא סמבול עד אחר שבעה ימים מפיתת מתושלח:
כל אלו הדברים שאמרנו שהתשובה מועלת וכו' אבל בינו לבין חבירו כגון גזל או לשון הרע אין הקב"ה מוחל לו עד שירצה את חבירו ויסיב לו הגזלה וזה מן החמס אשר בכפיהם שחזירו לבעלים ואפי' מריש קורה מי שגזל קורה מחבירו ובנאה בבית שבר הבית ומחזיר הקורה לבעליו: ועתה השב וגו' שאמר הקב"ה לאבימלך שיתפלל אברהם בעדו דמשמע הוא יפייסנו עד שיתפלל בעדו דלא אמר שהקב"ה ידבר לו בעצמו שיתפלל בעדו ועוד למה היה לו תפלת אברהם כשיביב לו שרה היה להקב"ה לרפאותו אלא כדי לפייסו וכן כתיב ויקח אבימלך צאן וגו': כל אלו שאמרו המזיק לחבירו שצריך ליתן לו דמי בושת הוא אבל צערו שהוא על בושתו אין צריך למחול לו אפי' הביא לו כל אילי נביות מבחר צאן מתוך נביות ועל שאמר שמחל אברהם לאבימלך והוא הביא לו מתנות ולאן נאמר כראבון וכן אמרו למה נקרא שמם עשתרות שמעשירות את בעליהן שהם חשובים נקט נמי הכא אילי נביות שאפילו הכי צריך לבקש ממנו מחילה: תקעת לזר כפיך בשביל זר לערבו בממון או נוקשת באמרי פיך שהקניטו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון לך התרפס התר פס ידך ופרוע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקניטו רהב רעיך הרבה רעים לבקש ממנו מחילה: בג' שורות שלשה פעמים יפייסנו בשלשה אנשים בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם: ממצי נפשיה לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו: חליף ותני עובר לפניו ושונה ומבקש ועובר פעמים רבות: כי היכי דניתי שיצא לו הבושת ונפיק מדעתיה ויבקש ממנו מחילה ויעזוב השנאה: אלמדה פושעים שגם הם ישובו ואל יתיאשו מן התשובה כי דרכך לקבל שבים כי קבלת תשובתי:

שטייט אין פסוק בייא דעם מבול ויהי לשבעת הימים ומי המבול וגו' זאגט רבי אושעיא דאס גאט האט זייא גיווארט ביז די זיבן טרויער טעג פון מתושלח האבין זיך אוים גלאזט כדי דער צדיק זאל ניט שטארבין אין איין צייט מיט די רשעים צוא זאמען:

רפג *כל אלו הדברים שאמרנו די אלע זאכין וואס מיר האבין דא גזאגט פון תשובה טאן דאס איז גזאגט ביי די זינד וואס איז צווישין מענטשין אונ גאט דאס העלפט תשובה · אבר ווען ער זינדיגט קעגין זיין חבר מוז ער פריער אים איבער בעטין אונ ווען ער האט ביי אים גגזלת זאל ער אים זיין געלט אפ געבין וויא אין פסוק שטייט גאט האט געזעהן זייערע מעשים דאס זיי האבן ווידער גיקערט פון זייער בייזן וועג אונ פון דיא רויב וואס זייא האבין גיהאט אין זייערע הענט זאגט שמואל אפילו ווען איינער האט גגזלת איין באלקין אונ האט אים איין גיבויעט אין זיין הויז האט ער דאס גאנצע הויז צוא ווארפין אונ האט דעם באלקין אפ געגעבן אונ ווען איינער האט גזינדיגט קעגין זיין חבר אין זאכין פון זיין גוף אזו אפילו ווען ער בצאלט אים וואס ער מוז אים דר פאר בצאלין מוז ער אים דאך מחילה בעטין וויא מיר לערנן אין מסכת בבא קמא אפילו ווען ער גיט אפ זיין חבר דאס געלט וואס אים קומט ווערט דאך די זינד ניט נמחל צו אים ביז ער בעט פון אים מחילה וויא אין פסוק שטייט דאס גאט האט גזאגט צוא אבימלך וויא ער האט גנומן צו שרה היינט גיב אים זיין ווייב ווידר אפ דען ער איז איין נביא אונ זאלסט פון אים מחילה בעטין דאס ער זאל פאר דיר תפלה טאן אונ פון וואנען לערנן מיר אפ דאס ווען ער בעט זיין חבר מחילה זאל יענער קיין אכזר ניט זיין אונ זאל אים מוחל זיין ווען עס שטייט אין פסוק דאס אברהם האט צו אבימלך מוחל גיוועזן אונ האט פאר אים תפלה גטאן: ואמרינן עלה אויך זאגן מיר דרויף אין דער גמרא די רבנים האבן גלערנט דאס וואס מיר זאגן דאס ער מוז זיין חבר בצאלן ווען ער האט אים מבייש גוועזן דאס איז נאר פאר זיין שאנד אבר פאר דעם צער וואס ער האט זיין חבר גורם גוועזן דארף ער אים ניט מוחל זיין אפילו ער בריינגט אים אלע פעטע שאף פון לאנד נביות ביז ער בעט פון אים מחילה וויא אין פסוק שטייט דאס גאט האט גזאגט צוא אבימלך דאס ער זאל פון אברהם מחילה בעטן: וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין פרק יום הכפורים רבי יצחק זאגט דער וואס דר צערנט זיין חבר אפילו מיט רייד מוז ער אים דאך איבר בעטן וויא אין פסוק שטייט דאס שלמה המלך האט גזאגט מיין זון ווען דוא האסט ערב גיוועזן פאר דיין חבר אונ דו האסט פר איין פרעמדן תקיעת כף גגעבן ביסטו דורך דעם גשטרויכלט גיווארן דורך דיא רייד פון דיין מויל דריבר זעהן דאס איז געלט זאכן עפעס אויף דיין האנד אונ בצאל אונ ווען עס איז ניט געלט זאכן נאר מיט רייד האסטו אים באליידיגט מער אויף אים גוטע פריינד אים מחילה צו בעטין זאגט רב חסדא ער מוז אים דרייא מאל מחילה בעטן אין דרייא ציילען וואס אין יעדר צייל זאלן זיין צוא דרייא מענטשן וויא אין פסוק שטייט ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ער זאל מיט איין שורה לייט קומן אונ זאל זאגן איך האב צוא מיין חבר גזינדיגט אונ דאס רעכט פארטיקייט האב איך פר קרימט · אונ ווען זיין חבר איז גשטארבין זאגט רב יוסף ער זאל בריינגן צעהן מענטשן אונ שטעלט זייא ביי זיין קבר אונ זאגט איך האב גזינדיגט צוא גאט פון ישראל אונ צו דעם מענטשן דאס איך האב אים גביילט·רבי זירא ווען ער האט מיט איינם איין קריג גהאט האט ער זיך צוא אים גיוויזען אונ פיל מאל פאר בייא אים גגאנגן כדי ער זאל קומן צו אים מחילה בעטן וועט ער אים מוחל זיין: למדנו לערנן מיר דר פון אפ דאס די זינד וואס ער האט גיזינדיגט צוא איין אנדער מענטשן מוז ער אים מחילה בעטן · אונ דר לעצטר וועג איז דאס דער בעל תשובה מוז טאן כדי זיין תשובה זאל זיין רעכט דאס ער זאל מאכן דאס אנדערע זאלן תשובה טאן אונ ער זאל זייא גוואונן צוא גיין אין רעכט פארטיגן וועג אונ זאל זייא מזהיר זיין אונ שטראפן אונ מודיע זיין דאס עונש אונ דעם שכר פון אלע זאכן אונ וויא אזוא גאט נעמט אן דיא בעלי תשובה כדי דאס ער זאל מאכן דאס דיא פושעים זאלן תשובה טאן אונ זאלן ווידר קערן פון זייערע בייזע וועגין וויא דוד המלך האט גזאגט וויא ער האט גיבעטן פאר הקב"ה ער זאל זיין תשובה אן נעמן אונ זאל אים זיינע זינד מוחל זיין האט ער גזאגט איך וויל לערנן דיא פושעים דיינע גוטע וועגן:

רפד כמה גדול כחה של תשובה וויא גרויש איז דער כח פון תשובה דאס הקב"ה דורך זיין פיל רחמנות האט געפינט צו אדם הראשון איין ארייין גאנג צו תשובה וויא מיר לערנן אין בראשית רבה עס שטייט אין

ועתה ואין עתה אלא לשון תשובה שנאמר (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך ועוד גרסינן התם ויצא קין מלפני ה' מהיכן יצא רב הונא בשם רב נחמן בר יצחק אמר יצא שמח כמה דאת אמר (שמות ד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו · פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך אמר ליה עשיתי תשובה ופשרתי והתחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר כך הוא גדול כח התשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב וגו' · וגרסינן בפסיקתא טוב להודות לה' · א"ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו מלמד שהקב"ה מקבל את השבים ואומר שובו אלי · תשובתו של אחאב קבלתי שנגזרה עליו גזרה קשה ותשובתכם איני מקבל · הדא הוא דכתיב (מלכים א כא) ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר רד לקראת אחאב אשר בשומרון הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו ודברת אליו לאמר כה אמר ה' הרצחת וגם ירשת ודברת אליו כה אמר ה' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו הכלבים את דמך גם אתה · ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט וכמה התענה שלש שעות אם היה רגיל לאכול בג' שעות אכל בו' ואם בו' אכל בט' · ויהלך אט מהו אט ריב"ל אומר שהיה מהלך יחף מה כתיב תמן ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי הראית כי נכנע אחאב מפני וגו' אמר הקב"ה לאליהו חמית אחאב דעביד תשובה יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו וגו' · תשובת אנשי ענתות קבלתי שנגזרה גזירה קשה עליהם ותשובתכם איני מקבל דכתיב (ירמיה כג) לכן כה אמר ה' הנני פוקד עליכם וגו' ושארית לא תהיה לכם וכיון שעשו תשובה זכו אנשי ענתות להתיחס קכ"ח כדמפרש בעזרא · תשובה של אנשי נינוה קבלתי שנגזרה עליהם גזירה קשה ותשובתכם איני מקבל דכתיב ויחל יונה לבא בעיר וגו' ויאמינו אנשי נינוה וגו' ויגע הדבר וגו' ויזעק וגו' מי יודע ישוב וכתיב וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה וכתיב (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וגו' אמר רבי יהושע בן לוי אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעים בגדיכם על בניכם ובנותיכם למה כי חנון ורחום הוא וגו' · תשובתו של יכניה קבלתי שנגזרה עליו גזרה קשה ותשובתכם איני מקבל דכתיב (ירמיה כב) העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו וגו' · ר' אהא בר בון בר בנימין בשם רבי אבא בריה דרב פפי גדול כחה של תשובה שבטלה את השבועה ובטלה את הגזרה · בטלה את השבועה מנין דכתיב (שם) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם על יד ימיני כי משם

ועתה ישראל וגו' והקרא מיירי בתשובה כמו שפי' רש"י אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם אינו שואל מכם כי אם ליראה מכאן ולהבא: ופשרתי פי' נתקרר ממני רתיחת הדין ונעשה כפושרין ואית דמפרשי מל' פשרה שעל ידי התשובה ביטל ממני חצי הגזירה שנאמר נע ונד תהיה וכתיב וישב בארץ נוד ואילו נע לא קאמר: מטפח מכה עצמו בכפות ידיו ואמר כך גדול כחה של תשובה וכו' ואע"פ שפתח הקב"ה לאדם גם כן פתח תשובה כדאמרי' לא היה יודע שכך גדול כח התשובה לתקן החטא שבגר עשה וימחול לו ואע"ג דאמרי' בעירובין שאדם ישב בתשובה ק"ל שנים יכול להיות אחר שידע לו כח התשובה מקין: להודות לשון וידוי והודאה: להתיחס קכ"ח אלה ועשרים ושמונה כתובים בעזרא שמיחס שהם מאנשי ענתות: העצב נבזה האיש הזה שהיה ירמיה מתנבא על גלות יכניה מתמיה ואומר וכי גלם כשבר ונבזה הוא כמי שאין חפץ בו כשבר זורה ואלם נפוץ כשבר כמו כלי יוצר תנפצם:

פסוק נאט האט גזאגט ועתה פון ישלח ידו זאגט רבי אבא בר כהנא דאס לערינט אונז דאס גאט האט גיעפינט צו אדם הראשון איין אריין גאנג פון תשובה דענדאס ווארט ועתה ווייזט אויף תשובה וויא אין פסוק שטייט ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך היינט ישראל וואס פאר לאנגט גאט דיין גאט פון דיר נאר דוא זאלסט תשובה טאן · אויך לערנן מיר אין מדרש עס שטייט אין פסוק ויצא קין מלפני ה' קין איז ארויס גיגאנגן פון פר גאט זאגט רב הונא פון וועגין רב נחמן בר יצחק דאס קין איז ארויס גיגאנגען פריילאך ווי אין פסוק שטייט וגם הנה הוא יוצא לקראתך וגו' גאט האט גזאגט צו משה דיין ברודר אהרן גייט ארויס קעגן דיר אונ וועט דיך זעהן אונ וועט זיך פרייען · אונ וויא קין איז ארויס גגאנגן האט אדם הראשון אים בגעגינט אונ האט אים גפרעגט וואס איז מיט דיין משפט וואש דו האסט דיין ברודר הבל גהרגת האט קין גזאגט איך האב תשובה גטאן האט מען מיר העלפט שטראף מוחל גוועזן האט זיך אדם הראשון אן גהויבן צו שלאגן אויף זיין פנים אונ האט גזאגט אזו גרויס איז דער כח פון תשובה אונ איך האב עס ניט גוואוסט איז אדם הראשון באלד אויף גשטאנען אונ האט גזאגט מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' לערנן מיר אין דר פסיקתא עס שטייט אין פסוק טוב להודות לה' זאגט רבי לוי דעם מזמור האט אדם הראשון גזאגט אונ דאס לערינט אונז דאס גאט נעמט אן די לייט וואש טוען תשובה אונ זאגט קערט צוריק צוא מיר וועל איך אייך מוחל זיין: תשובתו של אחאב די תשובה פון אחאב האב איך אן גנומען דאס עס איז אויף אים נגזר גווארין איין שווערע גזירה אונ וויא זאל איך אייער תשובה ניט אן נעמן וויא דער פסוק זאגט עס איז גיוועזן די רייד פון גאט צו אליהו התשבי צו זאגן נידר קעגין אחאב וואס איז אין שומרון ער איז איצט אין דעם וויין גארטין פון נבות וואס ער האט דארטין גנידרט אים צו ארבין אונ זאלסט צו אים ריידן אזו האט גאט גזאגט דוא האסט גהרגת צו נבות אונ ווילסט אים נאך ירשנן אויך אונ דו זאלסט צו אים זאגן אזו האט גאט גזאגט אין דעם ארט וואש די הינט האבן גלעקט דאס בלוט פון נבות וועלן זיי אויך לעקין דיין בלוט אונ וויא אחאב האט גהערט די דאזיגע רייד האט ער צו ריסן זיינע קליידר אונ האט גטאן איין זאק אויף זיין לייב אונ האט גפאסט אונ איז גלעגן אין איין זאק אונ איז גגאנגן בארפיס אונ זיין פאסטן איז גוועזן הדרייא שעה דהיינו ווען ער איז גוואונט גוועזן צו עסין דריי שעה אויף דעם טאג האט ער היינט גגעסין זעקס שעה אויף דעם טאג אונ ווען ער איז גוואונט גוועזן צו עסין זעקס שעה אויף דעם טאג האט ער היינט גגעסן ניין שעה אויף דעם טאג · שטייט ווייטר אין פסוק דאס גאט האט גזאגט צו אליהו התשבי האסטו גזעהן דאס אחאב איז אונטר טעניג גווארן פאר מיר אונ טוט תשובה אונ דרום וויל ער האט זיך אונטער טעניג גהאלטין פאר מיר וועל איך דאס בייז ניט ברייננן אין זיינע טעג נוא זעהן מיר דאס גאט האט אן גנומען די תשובה פון אחאב: תשובת אנשי ענתות די תשובה פון די שטאט לייט פון ענתות האב איך אן גנומען דאס עס איז אויף זיי נגזר גווארן איין שווערע גזירה אונ וויא זאל איך אייער תשובה ניט אן נעמן וויא אין פסוק שטייט דרום האט אזו גאט גזאגט איך וועל אויף אייך לייט פון ענתות בפעלן גרויסע שטראף אונ עס וועט צו אייך ניט זיין קיין איבר בלייבונג · אונ וויא זיי האבן תשובה גטאן האבן זייא זוכה גוועזן דאס דער פסוק רעכינט אין ספר עזרא דאס הונדערט אונ אכט אונ צוואנציג משפחות זיינן ארויס גקומן פון זיי: תשובה של אנשי נינוה די תשובה פון די שטאט לייט נינוה האב איך אן גנומען דאס עס איז אויף זיי נגזר גווארן איין שווערע גזירה אונ וויא זאל איך אייער תשובה ניט אן נעמען וויא אין פסוק שטייט יונה איז גגאנגן קיין נינוה אונ האט אויס גרופן דאס נאך אין פערציג טעג וועט די שטאט נינוה איבר גקערט ווערן האבן די לייט פון נינוה גגלויבט אין גאט אונ די זאך איז גקומען פאר דעם מלך אזו האט מען אויס גרופן ווער עס ווייס דאס ער האט גזינדיגט זאל ער ווידר קערן צו גאט שטייט ווייטר גאט האט גזעהן זייערע מעשים דאס זיי האבן ווידר גקערט פון זייער בייזן וועג אזו האט גאט חרטה גהאט אויף דעם בייז וואס ער האט גרעט זיי צו טאן אונ האט עס ניט גטאן אויך שטייט אין פסוק צו רייסט אייער הארץ אונ ניט אייערע קליידער זאגט רבי יהושע בן לוי עס איז גמיינט ווען איר וועט צו רייסן אייער הארץ מיט תשובה וועט איר ניט דארפן צו רייסן אייערע קליידר איבר אייערע זין אונ טעכטר דען גאט איז איין לייט זעליגער אונ איין דער בארימהדיגר דרום וועט ער אייער תשובה אן נעמן: תשובתו של יכניה די תשובה פון יכניה האב איך אן גנומען דאס עס איז אויף אים נגזר גווארין איין בייזע גזירה אונ וויא זאל איך אייער תשובה ניט אן נעמן דען עס שטייט אין פסוק דאס ירמיהו הנביא האט גזאגט אויף יכניה איז ער דען איין בשעפנס אזו פאר אבטעמט אונ צו בראכן כניהו דאס ער וועט אזו זיין · אונ וויא ער האט תשובה גטאן האט אים גאט מוחל גוועזן · רבי אחא בר בון בר בנימין זאגט פון וועגין רבי אבא בריה דרב פפי דער כח פון תשובה איז זייער גרויש דאס זיא האט מבטל גוועזן די שבועה אונ די גזירה · זיא האט מבטל גיוועזן די שבועה דען עס שטייט אין פסוק גאט האט גשווארן דאס ווען אפילו יכניה בן יהויקים זאל זיין איין זיגעל אויף מיין רעכטע

האנט

יאתקנך וכתיב (חגי ב) ביום ההוא נאם ה׳ יאקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי וגו׳ ובטלה את הגזירה מנין דכתיב (ירמיה כג) כה אמר ה׳ כתבו את האיש ערירי גבר לא יצלח בימיו לבלתי יזות לו בן יושב על כסא וכתיב (דה״א ג) ובני יכניה אסיר וגו׳ (תהלים קיט) לעולם ה׳ דברך נצב וגו׳ גם זה הפסוק נאמר על אדם הראשון כשחטא אדם הראשון אלולי שהקדוש ב״ה יושב על כסא רחמים לא היה מתקיים אפילו שעה אחת והקדוש ב״ה הבטיח את זרעו אחריו שיתנהג עמהם במדת רחמים שנאמר לדור ודור אמונתך וגו׳ וגרסינן בפרק מ״א מפרקי ר״א תדע לך כח התשובה בוא וראה מאחאב מלך ישראל שגזל וחמס ורצח שנאמר הרצחת וגם ירשת שלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה מלקהו מלקות מ׳ ג״פ בכל יום ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקב״ה ולא הזר למעשיו הרעים יותר ונתרצית תשובתו שנא׳ הראית כי נכנע אחאב וגו׳ רבי אבהו אומר תדע לך כח התשובה מדוד מלך ישראל שנשבע הקב״ה לאבות הראשונים להרבות את זרעם ככוכבי השמים אשר לא יספר מרוב ובא דוד למנות מספרם א״ל הקב״ה דוד אני נשבעתי לאבות להרבות את זרעם ואתה באת לבטל את דברי בשבילך ניתנה הצאן למאכל ובג׳ שעות נפלו מישראל ע׳ אלף איש שנאמר ויפול מישראל שבעים אלף איש ר׳ שמעון אומר לא נפל מישראל אלא אבישי בן צרויה שהוא שקול במעשיו הטובים כע׳ אלף איש אנשים לא נאמר כאן אלא איש ושמע דוד וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה׳ והיה מבקש תשובה מלפני הקב״ה ואמר רבש״ע אני הוא שחטאתי העבר נא חטאתי ונתרצית תשובתו ואמר למלאך המשחית בעם רב לך ומהו רב לך אמר לו אדם רב נפל מישראל ומה עשה המלאך לקח חרבו וקנחה בטליתו של דוד וראה דוד חרבו של מלאך והיה מרתת בכל אבריו עד יום מותו שנאמר ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים כי נבעת מפני חרב מלאך ה׳ רבי יהושע אומר תדע לך כח התשובה בוא וראה ממנשה מלך יהודה שעשה כל התועבות הרעות שבעולם וזכח לאלהים אחרים שנאמר (מלכים ב כא) והעביר את בנו באש וגו׳ הרבה לעשות הרע בעיני ה׳ והיה מזבח לכל צבא השמים ובאו עליו גדודי מלך אשור ואחזו אותו יבמניכת ראשו והורידוהו בבלה ונתנו אותו במחבת אש וקרא שם לכל האלהים שזבח להם ואין עונהו להצילו אמר אקרא לאלהי אבותי בכל לבי אולי יעשה לי ככל נפלאותיו אשר עשה לאבי וקרא לאלהי אבותיו בכל לבו ונעתר לו ונשמעה תפלתו שנאמר ויתפלל אל ה׳ וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים וידע מנשה כי ה׳ הוא האלהים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה בוא וראה מרשב״ל שהיה הוא ושני רעיו גוזלין לכל אשר יעבור עליהם בדרך מה עשה הניח לשני רעיו שודדים בהרים ושב לאלהיו בכל לבו בצום ובתפלה והיה משכים

אתקנך לשון התיקון כלומר לתקנה : אקחך זרובבל בן שאלתיאל שביטל הקדוש ברוך הוא הגזירה על השבעה יכניה אחר תשובה : במניכת ראשו בשלשלת כמו של זהב שהמלך מתקשט בו רביד הזהב תרגום מניכא

האגט וועל איך אים פון דארטין אפ רייסין · און דער נאך שטייט אין פסוק אין דעם טאג זאגט גאט איך וועל נעמן זרובבל בן שאלתיאל מיין קנעכט און שאלתיאל איז געווען איין זון פון יכניה און גאט האט אים ווידר גנומען צו זיך און די שבועה מבטל געווען ווייל יכניה זיין פאטר האט תשובה געטאן · אויך האט די תשובה מבטל געווען די גזירה וויא אין פסוק שטייט אזו זאגט גאט שרייבט אן דעם מאן יכניה דאס ער זאל שטארבין אן קינדער און ער זאל אלע טעג זיינע ניט באגליקן דאס ער זאל ניט האבן איין זון וואס זאל זיצן אויף זיין שטול און דער נאך רעכינט דער פסוק די קינדער פון יכניה איז געווען אסיר און שאלתיאל זעהן מיר דאס ווייל יכניה האט תשובה געטאן האט גאט די גזירה מבטל געווען און האט אים געגעבין קינדער · עס שטייט אין פסוק לעולם ה׳ דברך נצב וגו׳ דער פסוק איז אויך גזאגט אויף אדם הראשון דען וויא אדם הראשון האט גזינדיגט ווען גאט וואלט זיך ניט גזעצט אויף זיין כסא רחמים זיך איבער אדם הראשון צוא דר באראמען וואלט ער ניט גקענט לעבן אפילו איין שעה · און גאט האט מבטיח געווען צו די קינדר פון אדם הראשון דאס ער זאל זיך מיט זיי פירן במדת הרחמים וויא דארטין אין פסוק שטייט צוא אלע דורות בלייבט דיין אמת דו האסט אן גבריים די וועלט און זיא האט איין בשטאנד דורך דיין רחמנות : וגרסינן אויך לערנן מיר אין פרקי רבי אליעזר דו קענסט וויסען דעם כח פון תשובה פון אחאב מלך ישראל דאס ער האט גגזלת און גרויבט און רציחה געטאן און דער נאך האט ער תשובה געטאן און האט גרופן צו יהושפט מלך יהודה און ער האט אים אלע טאג דריי מאל מלקות גשלאגן און האט גפאסט און האט אלע אין דער פריא און אויף דער נאכט תפלה געטאן פאר גאט און האט שוין מער ניט געטאן זיינע בייזע מעשים האט גאט אן גנומען זיין תשובה וויא אין פסוק שטייט דאס גאט האט גזאגט צום נביא האסטו געזעהן דאס אחאב איז אונטער טעניג געווארן פון פאר מיר · רבי אבהו זאגט דו קענסט וויסן דעם כח פון דער תשובה פון דוד מלך ישראל דען גאט האט געשווארין צו אונזרע עלטרן דאס ער וועט מערין זייערע קינדר וויא די שטערין פון דעם הימל דאס זיי וועלן ניט קענען געצילט ווערן איבער פילקייט און דוד איז געקומען ציילן זיי האט הקב״ה גזאגט צו דוד איך האב געשווארין צו די אבות דאס איך זאל מערן זייערע קינדער און דו קומסט מבטל זיין מיינע רייד איבער דיר וועלן די ישראל וויא שאף אום קומען און אין דרייא שעה זיינן געפאלן פון ישראל זיבעציג טויזנט מענטשין וויא אין פסוק שטייט עס זיינן געפאלן פון ישראל זיבציג טויזנט מאן · רבי שמעון זאגט עס איז נאר געפאלן פון ישראל נאר אבישי בן צרויה וואס ער איז גרעכינט געווען מיט זיינע גוטע מעשים וויא זיבציג טויזנט מאן און דריבער זאגט דער פסוק איש איין מאן און ניט אנשים

און וויא דוד האט עס געהערט האט ער זיינע קליידר צו ריסן און האט זיך אן געקלייד אין איין זאק מיט אש און איז אויף זיין פנים געפאלן צוא דער ערד פאר דעם ארון פון גאט און האט גזאגט רבש״ע איך האב גזינדיגט זייא מיר מוחל מיינע זינד האט גאט זיין תשובה אן גנומען און האט גזאגט צום מלאך וואס האט פאר דארבן אין דעם פאלק רב לך עס איז גנוג דיר צו פאר דארבן דאס איז גמיינט עס איז איין חשובר מאן געפאלן פון ישראל דרום איז שוין גנוג צו דיר אזו האט דר מלאך גנומען זיין שווערד און האט זיא אפ גווישט אין דעם קלייר פון דוד און וויא דוד האט געזעהן די שווערד פון דעם מלאך האבן געציטערט זיינע גלידער ביז דעם טאג וואס ער איז געשטארבין וויא אין פסוק שטייט דוד האט ניט געקענט גיין פאר דעם ארון צו פארשטין גאט ווייל ער איז ווארין דער שראקן פאר דעם שווערד פון דעם מלאך פון גאט · רבי יהושע זאגט דו קענסט וויסן דעם כח פון תשובה פון מנשה מלך יהודה דאס ער האט געטאן אלע בייזע אום ווירדיקייט פון דער וועלט און האט געקוילט קרבנות צו פרעמדע אפ געטר וויא אין פסוק שטייט ער האט דורך געפירט זיינע זין אין פייער אין דעם טאל פון בן הנום און ער האט גמערט צוא טאן בייז אין גאטס אויגן און ער האט געקוילט קרבנות צו אלע שטערן פון הימל · אזו זיינן אויף אים געקומען דיא חיילות פון דעם מלך אשור און האבין אים אן גנומען אין היטל פון זיין קאפ און האבין אים געמאכט נידרין קיין בבל און האבן אים געשטעלט אין איין פאן פון פייער האט ער דארטן גרופן צו אלע אפ געטר וואש ער האט צו זיי געקוילט קרבנות און עס האט אים קיינר ניט געענטפערט אים מציל צו זיין · האט ער גזאגט איך וועל רופען צו דעם גאט פון מיינע עלטערין מיט מיין גאנצן הארצן טאמר וועט ער מיר טאן איין נס וויא ער האט געטאן צו מיין פאטר · און ער האט גרופן צוא גאט פון זיינע עלטערן מיט גאר זיין הארץ איז גאט ווארן צו אים איבער געבעטין און זיין תפלה איז ווארין דער הערט וויא אין פסוק שטייט ער האט תפלה געטאן צו גאט און גאט האט דער הערט זיין געבעט און האט אים אום געקערט קיין ירושלים אזו האט מנשה געוואוסט דאס גאט איז איין האר · אין דער צייט האט מנשה געזאגט היינט ווייס איך דאס עס איז דא איין משפט און איין ריכטער אויף דעם הימל · בן עזאי זאגט דו קענסט וויסן דעם כח פון דר תשובה פון דער מעשה פון רבי שמעון בן לקיש דאס ער מיט זיינע צוויא געזעלן האבן בגזלת איטליכן וואס איז פאר זיי דורך גפארן דער נאך האט רבי שמעון בן לקיש גלאזט זיינע חברים בלייבן גזלנים און ער האט תשובה געטאן צו גאט מיט זיין גאנצן הארצין מיט פאסטן און מיט תפלה טאן און איז פריא און אויף דר נאכט גגאנגן אין שול און האט עוסק געווען אין תורה און אין מצות און האט ניט ווידר געקערט צו זיינע בייזע מעשים איז זיין

דר׳ וכו׳ : ואך אותך פרשוי עבור זאת העמדתיך וגו׳ לך כעבור לספר גבורת ה׳ : והיו בה קב״ג אלף ופירש ג׳ אלפים יותר משתים עשרה רבוא וכאשר ריש ליב לאה אלף ל״ג יותר משתים עשרה רבוא :

לסנף לעשות נפשו תענית לסגפה נפשיה :

ומעריב לפני הקב״ה והיה עוסק בחייה ובמצות ולא שב למעשיו הרעים עוד ונתרצית תשובתו · וביום שמת מתו שני רעיו השודדים בהרים ונתנו את ר״ש באוצר חיים ולשני רעיו לשאול תחתיה ואמרו שני רעיו לפני הקב״ה רבש״ע יש משוא פנים לפניך זה שודד עמנו בהרים והוא באוצר החיים ואנו בשאול תחתיה אמר להם זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשיתם תשובה אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה גדולה · אמר להם אין תשובה אלא עד יום המיתה משל למה״ד לאדם שהוא רוצה לילך לקראת המדבר אם אינו לוקח מן הישוב לחם ומים במדבר אינו מוצא מה שיאכל וישתה כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה אלא לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו שנאמר (ירמיה יז) אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות ולתת לאיש כדרכיו · רבינחוניא בן הקנה אומר תדע לך כח התשובה בוא וראה מפרעה מלך מצרים שמרד ברבון העולמים ואמר (שמות ה) מי ה׳ אשר אשמע בקולו ובאותו לשון עשה תשובה שנאמר (שם ט) מי כמוכה באלים ה׳ והצילו הקב״ה מבין המתים שנאמר כי עתה שלחתי את ידי *ואך אותך וגו׳ והעמידו מבין המתים לספר גבורתו שנאמר ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו׳ ולמען ספר שמי וגו׳ והלך ומלך בנינוה והיו אנשי נינוה כותבים בכתבי עמל וגוזלין איש את רעהו ובאין זה עם זה במשכב זכור וכששלח הקב״ה ליונה להנבא עליה שמע פרעה ועמד מכסאו ויקרע את בגדיו וילבש שק ואפר והכריז בכל עמו שיצומו ג׳ ימים כל מי שלא יעשה כדברים האלה ישרף באש · מה עשה העמיד אנשים מצד אחד ונשים מצד אחד וכל בהמה טהורה בצד אחד ובהמה טמאה מצד אחד והילדים מצד אחד רואין את שדי אמותן ורוצים לינק ולא הניח ובוכים והאמהות רואות לבניהן ורוצות להניקן ואינן יכולות ובוכות · *והיו בה קב״ג אלף יותר משתים עשרה רבוא שנאמר ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה וגו׳ ונאמר וינהם ה׳ על הרעה וגו׳ · ארבעים שנה האריך הקב״ה אפו עמהם כנגד ארבעים יום שנאמר ליונה · ולאחר מ׳ שנה חזרו לקלקולם ולמעשיהם הרעים יותר מבראשונה ונבלעו כמתים בשאול תחתיה שנאמר (איוב כד) מעיר מתים ינאקו ונאמר (שם לו) ורוח עברה ותטהרם לפיכך שלח הקב״ה ביד עבדיו הנביאים להנבא על ישראל ואמר להם שובה ישראל עד ה׳ אלהיך :

חלק שלישי

בצומות ויש בו שלשה פרקים :

רפה פרק ראשון דבר התענית הוא סיוע גדול לשב בתשובה לב׳ דברים · הראשון להחליש גופו ולשבר גאון לבו אשר חטא בו · והב׳ *לסגף תאוותיו ולמרק חלבו ודמו כפי גודל אשמו ויחשוב לו יותר מהקרבת חלב ודם קרבנו · וכמו שחולי הגופות כשיראו שהלים באה להם מצד מלוי כרס בכח רפואתם הוא לעצר מאכלם · כך ראוי לעשות לחולי

תשובה ווארן אן גנומען פאר גאט אונ אין דעם טאג וואש ער איז גשטארבן זיינן זיינע צוויי חברים די גזלנים אויך גשטארבן אזו האט מען צו רבי שמעון גגעבין אין דעם אוצר פון דעם אייביגן לעבן אונ זיינע צוויי חברים האט מען גגעבן אין דעם אונטערסטין גרוב פון גיהנם אזו האבן די חברים גזאגט פר הקב״ה רבש״ע שוינסטו דען איינם מער פון דעם אנדרן דען רבי שמעון האט מיט אונז גלייך גגזלת זאל ער זיין אין אוצר החיים אונ מיר זאלן זיין אין שאול תחתיה האט גאט גזאגט צו זיי ער האט תשובה גטאן ביי זיין לעבן אונ איר האט קיין תשובה ניט גטאן האבן זיי גזאגט צו גאט גיב אונז צייט וועלן מיר גרויש תשובה טאן האט גאט צוא זייא גזאגט מען האט ניט מער צייט תשובה צו טאן נאר ביז מען שטארבט אבר ניט נאך דעם טויט עס איז איין משל צו איין מענטשן וואס וויל גיין אין דר מדבר וועגן ער נעמט זיך ניט ברויט אונ וואסר פון דעם באוואונטין ארט וועט ער ניט האבן וואס צו עסין אונ צו טרינקן אין דר מדבר אזו אויך וועגן דער מענטש טוט ניט קיין תשובה פאר זיין לעבן קען ער נאך דעם טויט קיין תשובה ניט טאן נייערט דענסט מאל ווערט דער מענטש בצאלט אזו וויא זיינע וועגן אונ מעשים זיינן · ווי אין פסוק שטייט איך גאט פארשט דאס הארץ אונ פרוב די נירן וואס ער טראכט צו געבן איטליכן מאן וויא זיינע וועגן זיינן רבי נחוניא בן הקנה זאגט דוא קענסט ווישן דעם כח פון דער תשובה פון פרעה מלך מצרים דאס ער האט ווידער גישעניגט אין דעם האר פון דר גאנצר וועלט אונ ער האט גזאגט ווער איז גאט דאס איך זאל צו הערין אין זיין קול אונ מיט אזו אלשון האט ער ווידר תשובה גטאן אונ האט גזאגט ווער איז צווישן די שטארקע וויא דוא גאט ביסט אונ גאט האט אים מציל גוועט פון צווישן די מתים פון מצרים·וויא אין פסוק שטייט דו פרעה ביסט ווערט גוועז דאס איך זאל דיר דער שלאגן נייערט איך האב דיך דרום גלאזט לעבין דאס דוא זאלסט דער ציילן מיינע וואונדר צווישן אלע פעלקר אונ פרעה איז גגאנגן קיין נינוה אונ איז דארטן גווארן איין מלך אונ די לייט פון נינוה האבן פאלשע בריב גישריבן אונ איינר האט דעם אנדרן בגזלת אונ זיי זיינן גלעגן איינר מיט דעם אנדרן משכב זכור אונ וויא הקב״ה האט גשיקט צו יונה דאס ער זאל אויף זייא נביאות זאגן דאס זיי וועלן אום קומען וויא פרעה האט דער הערט דיא זאך איז ער אויף גישטאנגן פון זיין שטול ויקרע את בגדיו וילבש שק ואפר אונ האט צו ריסן זיינע קליידר אונ האט זיך אן גקלייד אין איין זאק מיט אש אונ האט גלאזט אויס רופן צו גאר זיין פאלק דאס זיי זאלן פאסטן דריי טעג אונ ווער עס וועט ניט טאן אזו זאל מען אים פר ברענן אין פייער אונ פרעה האט גשטעלט די מאנזבלן פון איין זייט אונ די ווייבר אויף דר אנדרר זייט אונ אלע בהמות טהורות האט ער גישטעלט פון איין זייט אונ אלע בהמות טמאות אויף דער אנדרר זייט אונ די קינדר זיינן גוועזן פון איין אנדר זייט אונ האבן גזעהן די בריסט פון דער מוטער אונ האבן גיוואלט זייגן אונ מען האט זיי ניט גלאזט האבן זייא גוויינט אונ די מוטרס האבן גזעהן זייערע קינדער האבן זיי גיוואלט אן זייגן אונ מען האט זיי ניט גלאזט אזו האבין זיי אויך גיוויינט אונ עס זיינן אין דער שטאט נינוה גוועזן מער פון צוועלף מאל צעהן טויזינט מענטשן · וויא אין פסוק שטייט דס גאט האט גזאגט צו יונה ווי זאל איך ניט חס האבן אויף דר שטאט נינוה וואס אין איר זיינן דא מער פון צוועלף מאל צעהן טויזינט מענטשן אונ גאט האט חרטה גהאט אויף דעם ביין וויל זיי האבין תשובה גטאן אונ פערציג יאר לאנג האט גאט זיין צארן אויף גהאלטן פון זיי קעגן די פערציג טעג וואס גאט האט גזאגט צו יונה נאך אין פערצג טעג וועט די שטאט נינוה איבר גקערט ווערן אונ נאך פערציג יאר האבן זיי זיך ווידר אום גקערט צו זייערע בייזע מעשים נאך מער וויא זייא האבן פריער גטאן אזו זיינן זיי אלע איין גזונקן גווארין לעבעדיגערהייט אין דער ערד אין דער הינטערשטר גרוב פון דעם גיהנם ווי אין פסוק שטייט פון דר שטאט האבן די מענטשן גשריען אונ נאך דעם איז אוינט איבר גפארן אונ האט זיי אפ גירייניגט דרום האט גאט גשיקט דורך זיינע קנעכט די נביאים דאס זיי זאלן נביאות זאגן אויף ישראל אונ האט צו זיי גזאגט קער ווידער דו ישראל ביז גאט דיין גאט :

רפה דבר התענית די זאך פון פאסטן איז איין גרוישע הילף צו דעם וואס טוט תשובה אין צווייא זאכין ערשטענס צוא שוואכין זיין גוף מיט דעם פאסטען אונ צו ברעכין די גרויסקייט פון זיין הארץ מיט וואש ער האט גזינדיגט אונ צווייטענס צו פייניגן זיינע תאוות אונ צוא ריינגן זיין פעטקייט אונ זיין בלוט ווי גרויש זיין זינד איז גוועזן אונ עס ווערט אים מער גרעכינט וויא ער וואלט מקריב גוועזן אויף דעם מזבח חלב אונ דם פון אקרבן אונ אזו וואול וויא אקראנקר אין זיין גוף וועען ער זעהט דאס די קריינק איז אים גקומען דורך פיל עסין דאס ער האט צו פיל דר פילט דעם בויך איז זיין רפואה זיך איין צו האלטין פון עסין אזו איז אויך וועען איינר האט גזינדיגט מיט עסין אונ טרינקן איז זיין רפואה צו פאסטן וכשם אונ אזו

וואול

הנפשית · וכשם שמי שאינו חולה או הוא חולה מחולשת הגוף אם ימנעו ממנו המאכל יגרמו לו חולי וחלישות כך יארע למענה גופו בלי צורך ובראות חז"ל לעניני בני אדם נחלוקים בענין זה יש מתענה לצורך ויש מתענה שלא לצורך וקראו למתענה לצורך קדוש וחסיד ולמתענה שלא לצורך קראוהו חוטא · ואע"פ שנראה לכאורה שחולקין מר אמר הכי ומר אמר הכי ולא פליגי · כדגרסינן בפ"ק דתענית דף י"א אמר רבי שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא שנאמר (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי על איזה נפש חטא אלא על שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו והומר ומה נזיר שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו · רבי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר (שם) קדוש יהיה וגו' · והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו · ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנאמר (משלי יא) גומל נפשו איש חסד · על כן פירשו הענין באמרם כי ת"ח אינו צריך עינוי ואסור לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים · ואמר רב ששת בר בי רב דיתיב בתעניתא כלבא ליכול שירותיה · ואם בשום זמן נהגו קצת מהחסידים בעינוי גופם בצומות ובעזבם מלאכול בשר ושתה יין ובהרחקת הנשים ובלבישת צמר ושער לא היה אלא בראותם נטות לבם בשום זמן אחר המותרות הקצה האחרון כמו חולי הגוף כשרואים שיוצא המזג משוויו אל איזה צד הרופא יעמוד כנגדו בהפכו עד שישוב אל השיווי כך היו עושין אלו הפרושין ואולי שעשאוה לקבל יסורין על עצמן כדי למרק שום הרהור או שגיאה שבאה לידם והיו סכלים בעולם שכשראו אלו הפעולות לחסידים ולא ידעו כוונתם חשבו שהן מדות טובות ושאם יענו כן גופותם בכל מיני עינוי שיקנו לעצמם מעלה ומדה טובה ושיקרבו בזה לאל יתברך כאלו הוא שונא את הגוף ורוצה להאבידו והם לא ידעו שאלו הפעולות הן רעות למי שאינו צריך להם וזה דומה לאיש שאינו יודע במלאכת הרפואות ויראה רופא בקי שהשקה לחולה משקה אחד מהסמים הגדולים ורפא אותו בו מחליו ובראותו זה הלך והשקה משקה כזה לאדם בריא ונשא ק"ו בעצמו באמרו אם רפא לחולה כ"ש שישמור לבריא בבריאותו ואינו כן שבלי ספק יחלה בו · כן אלו חולי הנפשות יארע להם כזה בלקחם הרפואה על הבריאות מה שלא היתה רצון תורתנו שהיא תמימה משיבת נפש ונאמנה ומחכימת פתי אלא שיהא האדם טבעו הולך בדרך האמצעית שיאכל מה שיש לו לאכול בשיווי וישתה מה שיש לו לשתות בשיווי ואם יראה בטבעו שנוטה אל המותרות יתענה בשיווי ועל תענית כזה אמרו במסכת ברכות פרק אין עומדין דף ל"ב אמר רבי אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו וכו' · ובתענית כזה יתפלל

וכפר עליו גבי נזיר כתיב בצריך כפרה : וכי על איזה נפש חטא זה מי סרה שנקרא חוטא על נפשו : נקרא קדוש שמסוף כך מתמרקין עונותיו שחטא כשמתענה : נקרא חסיד המתענה דכתיב גומל נפשו מפריש עצמו ממאכל וממשתה כמו ביום הגמל את יצחק אי נמי גומל נפשו לשון הגמול שמשלים נפשו לקונו ואית דמפרשי להא דריש לקיש על מי שאינו מתענה נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה : שממעט במלאכת שמים הלש הוא ואינו יכול ללמוד : שירותיה סעודתו כלבא ליכול כשבא בערב להכרות תרגום ויעש להם משתה ועבד לחון שירו וארוחתו ארוחת תמיד תרגום ושירותא שירו תדירא : הקצה האחרון סוף הדבר וכו' כך כשרואים היה מתגבר עליהם עד שדעתם היה נוטה לחטוא העבירה והיו מתירחקין פן יעברו היו מתענין : ואם יראה בטבעו שאכל סרכה או שתה סרכה ויתלה על

וואיל ווען איינר איז ניט קראנק אדער ווען ער איז אשלאפער מענטש אזו ווען מען זאל אים קיין עסין ניט געבן וואלט ער קראנק און שלאף געווארן אזו אויך ווען איינר האט ניט גיזינדיגט און וויל דאך פאסטן פאר שלאפט ער זיין גוף אום זיסט און ווי אונזרע חכמים האבן געזעהן דס די זאכן זיינען צו טיילט בייא דיא לייטין דאס אטייל פאסטין וואס דארפן פאסטן און אטייל פאסטן און דארפן ניט פאסטן אזו האבן די חכמים גרופן צו דעם ווס פאסט און דארף דאס ער איז אקדוש וחסיד און ווער עס פאסט אום זיסט האבין זייא אים גרופין חוטא און חאטשע עס ווייזט אויס דאס דיא תנאים קריגן אין דער זאך אבער אין אמת קריגין זייא ניט נייערט דאס וואס איינער זאגט מען זאל יוא פאסטין דאס איז גיזאגט ווען ער דארף פאסטין און ווען ער דארף ניט זאגט דר אנדרר ער טאר ניט פאסטן · וויא מיר לערנן אין תענית רבי שמואל זאגט ווער עס פאסט ווערט גרופן חוטא וויא אין פסוק שטייט ווען איינער האט אויף זיך גנומען צו זיין איין נזיר קיין וויין ניט צו טרינקען און ווען ער האט זיך מטמא גיוועזן צו איין מת זאל ער ברייגען איין קרבן און דער כהן האט אויף אים פאר געבן פאר דעם וואס ער האט גזינדיגט אויף דעם לייב איז קשה מיט וואס האט ער דא גזינדיגט דאס ער מוז האבן איין כפרה · נאר זיין זינד איז ווייל ער האט זיך אפ געהאלטין פון וויין טרינקען איז די זאך איין קל והומר ווען דער נזיר וואס האט זיך נאר אפ גשייד פון וויין רופט אים דער פסוק חוטא מכל שכן דער עס שייד זיך אפ פון אלע שפייז ווערט ער פשיטא אן גרופן חוטא און רבי אליעזר זאגט ווער עס פאסט ווערט גרופן קדוש דען בייא איין נזיר שטייט קדוש יהיה אזו איז די זאך איין קל וחומר ווען דר נזיר וואס האט זיך נאר אפ גשייד פון וויין רופט אים דער פסוק קדוש ווער עס שייד זיך אפ פון אלע שפייז ווערט ער פשיטא גרופן קדוש· ריש לקיש זאגט דר וואס פאסט הייסט איין חסיד · וויא אין פסוק שטייט ווער עס גוואונט אפ זיין לייב פון עסין און טרינקען דר איז איין פרומר · דרום האבן אונזרע חכמים דיא זאך אזו דער קלערט און האבן גזאגט איין תלמיד חכם וואס לערינט תורה דארף זיך ניט פייניגן און טאר ניט פאסטען דען ער ווערט דורך דעם ווייניגר לערנן · אויך זאגט רב ששת איין תלמיד חכם וואס פאסט זאל איין הונט אויף עסין זיין עסין דען עס וואלט בעסר גוועזן ער זאל ניט פאסטן : ואם בשום זמן און אויב שוין דאס צו צייטן האבן זיך איין טייל חסידים נוהג גוועזן צו פייניגן זייער גוף מיט פאסטן און האבן אויף גהערט פלייש צו עסין און צו טרינקען וויין און זיך צו דער ווייטערין פון ווייבער און האבן זיך אן גטאן גראבע קליידר פון וואל און האר דאס האבן זייא נאר גטאן ווייל זיי האבן געזעהן דס זייער הארץ נייגט זיך נאך פיל תענוגים אזו האבן זיי גטאן זאכן קעגן דעם דאש זיי האבן זיך גפייניגט כדי זייא זאלן ווידר קומען צום רעכטין וועג וויא איינר וואס איז קראנק אין זיין גוף ווייל זיין נאטור האט זיך גשטארקט צו איין זייט אזו איז זיין רפואה דאס ער זאל טאן זאכן קעגן דעם שלאף צו מאכן די קריינק אזו האבין אויך גטאן די חסידים ווען זייער גלוסטן האט זיך גשטארקט אין איין זאך האבן זיי גטאן קעגן דעם גלוסטן זייא שלאף צו מאכן: ואולי שעשאוהו און עס קען זיין דאס זיי האבן עס דרום גטאן כדי צו נעמן אויף זיך יסורים צו לייטערין זייער לייב פון בייזע מחשבות וואס זיי האבן גהאט אדר אויף איין עבירה וואס זיי האבן גטאן אום גערן · און עס זיינען גוועזן נארן אויף דער וועלט דאס ווען זייא האבן געזעהן די חסידים פאסטן און פייניגן זיך און זיי האבן ניט גיוואושט ווארום זיי פאסטן אזו האבן זיי גמיינט אז עס איז איין גוטע מדה צו פאסטין און ווען זיי וועלן אויך פאסטן און פייניגען זייער גוף מיט אלערלייא פיין וועלן זייא זיך קויפן איין הויכע מעלה און גוטע מדות און וועלן זיך דורך דעם נעהנן צו גאט גלייך וויא גאט האט פיינט דעם גוף און וויל האבן דאס דער גוף זאל פאר לארן ווערן און זיי ווייסין ניט דאס פאסטן איז בייז צום מענטשן וואס דארף עס ניט און עס איז גלייך צו איינעם וואס ווייס ניט קיין רפואות און זעהט דאס איין רופא מומחה האט געגעבן צו איין חולה איין גטראנק פון קרייטיכער און האט אים גהיילט פון זיין קריינק און ווי דר האט דאס געזעהן איז ער גגאנגען און האט געגעבין דאש גטראנק טרינקען צו איין גזונטין מענטשן דען ער האט זיך גטראכט ווען דאס גטראנק האט גיהיילט צוא איין קראנקן מענטשן מכל שכן דאס עס וועט היטען דאס גזונדקייט פון איין גזונטען מענטשין אבר די זאך איז ניט אזו דען אן ספק וועט דער גזונטר מענטש דורך דעם קראנק ווערן אזו איז אויך די וואס זיינען קראנק אויף זייער נשמה זיי דארפין פאסטן כדי ער זאל אונטער טעניג מאכין זיין גלוסטן אבר דער וואס איז גזונד אויף זיין נשמה און פרום טאר ניט פאסטין און דאס איז אויך ניט דער ווילן פון אונזר תורה וואס זיא איז גאנץ און דער קוויקט די נשמה און זיא איז אמת און מאכט קלוג די נארן זיא וויל ניט דאס דער מענטש זאל שלאף מאכן זיין גוף אום זיסט נייערט דעם מענטשנס נאטור זאל זיין מיטל מעסיג צו עסין וואס ער האט אין מאס און צו טרינקען וואס ער האט אויך אין מאס און ווען ער זעהט דאס זיין נאטור גלוסט צוא פיל עסין און טרינקען זאל ער פאסטין אין מאס און אויף אזו איין תענית זאגן די חכמים אין מסכת ברכות רבי אליעזר זאגט איין תענית איז גרעסר פון

אדם לפני בוראו שיהא מירוק חלבו ודמו לפניו כקרבן · כדגרסינן במסכת ברכות פרק היה קורא דף י"ז רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא הוה אמר רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא קרבן ואינו מקריב ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו נתמעט חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כמני כמו ריח ניחוח על גבי המזבח ותרצני · ועל תענית כזה אמרו בפרק קמא דשבת דף י"א אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב יפה תענית לחלום *כאש לנעורת אמר רב יוסף ובו ביום אפילו בשבת · ואמרינן נמי בפרק אין עומדין דף ל"א אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו וכו' · כדאיתא למעלה בפרק ששי מחלק כבוד השבת · ובכל זה לא היתה כוונת רבותינו על התענית בלבד *אלא כדי שיתענה גופו בצום ויעורר לחפש בדרכיו ולשוב בתשובה כדי לבטל הגזירה אם נגזרה כנגדו ירחמו עליו מן השמים :

רפו פרק שני

דברי הצומות וזעקתם הכתובים בתורה שבכתב נגזרו על דברים שאירעו לאבותינו בזמנים ידועים ועל כן תקנו שיתענו בהם וידאגו ויאנחו עליה · כדגרסינן בפ"ק דר"ה דף י"ח תניא ארשב"י ד' דברים היה ר"ע דורש ואין אני דורש כמותו וזה אחד מהם · צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר (מלכים ב כה) בחודש הרביעי בט' להודש ויחזק הרעב בעיר וכתיב בתריה ותבקע העיר ואמאי קרו ליה רביעי שהוא רביעי לחדשים · צום החמישי זה ט' באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרו ליה ה' שהוא ה' לחדשים · צום השביעי זה *ג' תשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם *ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשרפת בהמ"ק ואמאי קרו ליה ז' שהוא ז' לחדשים · צום העשירי זה י' בטבת שבו *סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר (יחזקאל כד) ויהי דבר ה' אלי לאמר בשנה התשיעית בעשור לחודש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום ואת עצם היום הזה אשר סמך מלך בבל על ירושלים ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה ה' בטבת שבו באה *שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר (שם לג) ויהי בעשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחודש לגלותינו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר ונראין דברי מדבריו *אני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא *שאני מונה לסדר פורעניות והוא מונה לסדר חדשים · וגרסינן נמי במסכת תענית דף כ"ו ה' דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וה' בט' באב · בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות · *ובטל התמיד ·

ידם אם יתענה כדי למקים עד שגופו חוזר למזג ססוס כך אם ילרו מתגבר עליו יתענה עד שמחלים ילרו ודעתו : כאש לנעורת פליס דקים של פשתן שאש מבערם כך מבער התענית בשבת הגזירה של החלום : אלא כדי שיתענה גופו בצום ויעורר וכו' שניכם אלו לריך לו שיקובל תעניתו :

ג' תשרי שבו נהרג וכו' גמרא ולא קרא: ללמדך מדקא חשיב אלא צום של חורבן הבית : סמך התחיל לצור עליה מלך בבל : שמועה לגולה לגלות יכניה שגלו לבבל י"א שנים לפני חורבן הבית: שאני אומר על ראשון צום כד' שבסדר המקרא ראשון לפורעניות בתחלה הובקעה העיר ואחר כך נשרף הבית בט' באב וכתשרי שלאחריו נהרג גדליה בן אחיקם ובטבת שלאחריו באה השמועה והוא אומר על הראשון שבפסוק אחרון לפורענות שהרי תחלה סמך ואח"כ הובקעה נמלאת ביקוע העיר י"ז בתמוז שהוא ראשון שבמקרא אחרון לסמיכת מלך בבל שהוא מאוחר במקרא אלא שהוא מונה לסדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת : שאני מונה לסדר פורעניות אף לסדר פורעניות : ובטל התמיד לפי שגזרה מלכות

צדקה דען צדקה טוט מען נאר מיט געלט און תענית איז מיט דעם גוף : ובתענית כזה און אין אזו איין תענית זאל דער מענטש תפלה טאן פר גאט זיין בשעפר דם דם חלב און דם וואס אין אים איז איז גמינערט געווארן דורך זיין פאסטן זאל פאר גאט זיין גרעכינט וויא איין קרבן וויא מיר לערנן אין מסכת ברכות ווען רב ששת האט גפאסט האט ער אזו גזאגט גאט דר האר פון דער וועלט עס איז אנטפלעקט און גוואוסט פאר דיר דאס אין דער צייט וואס דער בית המקדש איז גשטאנן אזו ווען איין מענטש האט גזינדיגט האט ער גבראכט איין קרבן און האט נאר מקריב גוועזן פון אים נאר זיין חלב און דם און דער מענטש האט איין כפרה גהאט און היינט איז דורך מיין פאסטן גמינערט געווארן מיין חלב און דם עס זאל זיין דער ווילן פון דיר גאט דאס דאס ווייניג חלב און דם וואס איז פון מיר גמינערט געווארן זאל עס זיין גלייך וויא איך האב גבראכט איין קרבן אויף דעם מזבח און דוא זאלסט מיך באווילגן : ועל תענית כזה און אויף אזו איין תענית זאגן די חכמים אין דער גמרא פון שבת רבא בר מחסיא זאגט פון וועגן רב חמא בר גוריא פון וועגן רב עס איז גוט איין תענית צו איין חלום מבטל צו זיין די גזירה אזו וויא פייער פאר ברענט פלאקס זאגט רב יוסף ער מוז פאסטן אין דעם טאג וואס עס האט זיך אים נחלומט אפילו ווען עס איז אום שבת אויך זאגן מיר אין פרק אין עומדין דרבי יוחנן זאגט פון וועגן רבי יוסי בן זמרא ווער עס פאסט אום שבת צו רייסט מען אים זיין גזר דין וואס איז אויף אים פון זיבציג יאר אן נגזר געווארן און פון דעסט וועגן האבן אונזרע רבנים ניט גמיינט דעם פאסטן אליין נייערט ער זאל פייניגן זיין גוף מיט דעם פאסטן און זאל זיך דער וועקן צו זוכן זינד אין זיינע וועגן און תשובה צו טאן כדי מבטל צו זיין די גזירה ווען עס איז עפעס אויף אים ביזז נגזר געווארן אזוא וועט מען זיך פון דעם הימל איבער אים דער בארימען :

רפו דברי הצומות וזעקתם די זאכן פון די תעניות און דאס שרייען צו גאט וואש זייא שטייען אין דער תורה דאס האט מען גזר תענית גווען איבער די צרות וואס עס איז גשעהן צו אונזרע עלטערן אין גוויסע צייטן און דרום האט מען מתקן גוועזן דאס מען זאל פאסטן אין די טעג און מען זאל זארגן און זיפצען דריבר·וויא מיר לערנן אין דער גמרא ראש השנה מיר האבן גלערנט רבי שמעון בן יוחאי זאגט פיר זאכן האט רבי עקיבא גדרשת און איך דרש ניט וויא ער און דאס איז איינס דער פון צום הרביעי דער פערטר תענית דאש איז שבעה עשר בתמוז ווען עס

איז ווארן איין גנומען די שטאט ירושלים וויא אין פסוק שטייט אין פערטן חודש ניין טעג אין חודש האט זיך גשטארקט דר הונגר אין שטאט שטייט ווייטר די מויערן פון שטאט ירושלים זיינן צו שלאגן געווארן און עס הייסט דרום צום הרביעי ווייל עס איז אין פערטן חודש· צום החמישי דאס איז תשעה באב ווען דר בהמ"ק איז פאר ברענט געווארן און עס הייסט דרום צום החמישי ווייל עס איז אין פינפטן חודש·צום השביעי דאס איז דרייא טעג אין תשרי ווען גדליה בן אחיקם איז נהרגת געווארן ווייל דער פסוק רעכינט דאס איך ביי די תעניות פון חורבן בית המקדש דאס לערינט אונז דאס די מיתה פון די צדיקים איז גגליכן צום חורבן בית המקדש· און עס הייסט דרום צום השביעי ווייל עס איז אין זיבטן חודש·צום העשירי דאש איז עשרה בטבת ווען דער מלך פון בבל האט בלעגערט אויף ירושלים וויא אין פסוק שטייט נאטם רייד איז גוועזן צו מיר יחזקאל צוא זאגן דאס ניינטע יאר פון נבוכדנצר צעהן טעג אין חודש האט גאט צוא מיר אזו גזאגט דוא בן אדם שרייב דיר אויף דעם נאמן פון דעם טאג וואס דער מלך פון בבל האט בלעגערט אויף ירושלים און עס הייסט דרום צום העשירי ווייל טבת איז דער צעהנטר חודש און זאגט רבי עקיבא און איך רבי שמעון זאג ניט אזו נייערט צום העשירי דאס איז פינף טעג אין טבת ווען דיא לייט פון גלות בבל האבן גהערט דאס דיא שטאט ירושלים איז גשלאגן געווארן וויא אין פסוק שטייט עס איז גיוועזן אין עלפטן יאר אין צעהנטן חודש פינף טעג אין חודש דאס מיר זיינן אין גלות גוועזן איז צוא מיר גקומען איינר וואס איז אנטרונען געווארן פון ירושלים און האט גזאגט די שטאט ירושלים איז גשלאגן געווארן און מיינע רייד זיינען גלייכר פון זיינע רייד דען וואס איז צום ערשטן גשעהן רעכן איך צום ערשטן און וואש איז צום לעצטן גשעהן רעכין איך צום לעצטן · און ער דם וואס איז צום ערשטן גשעהן רעכינט ער צום לעצטן און דאס וואס איז צום לעצטן גשעהן רעכינט ער עס צום ערשטן עיין נפש יהודה · נאר איך רעכן וויא די שטראף זיינן גינאנגן און ער רעכינט וויא די חדשים גייען נאך אנדר : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מסכת תענית פינף זאכן זיינן גשעהן צוא אונזרע עלטערן אום שבעה עשר בתמוז און פינף זאכן זיינן גשעהן אום תשעה באב· אום שבעה עשר בתמוז זיינן די לוחות צו בראכן געווארן און דער קרבן תמיד איז בטל געווארן און ירושלים איז איין גנומען געווארן און אפוסטמוס האט פאר ברענט די ספר תורה און מנשה האט געשטעלט איין פסל אין היכל און אום תשעה באב איז נגזר געווארן אויף אונזערע עלטערין

והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה · והעמיד צלם בהיכל · בט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובאחרונה · ונלכדה ביתר · ונחרשה העיר · והחמור שבצומות אלו ט' באב לפי שהוכפלו בו צרות כמו שכתוב למטה בדרך ארוכה בחלק יסורי רבים על דבר היסורין ובצרות שאירעו לאבותינו לפרק עונם · ועל כן אין ישראל יכולין לבטלו בזמן הזה · והוסיפו עליו למעטו בכל הדברים שהם ענינים של שמחה משנכנס אב וגם נוהגין שלא לאכול בשר ועל כולם בערב ט' באב בסעודה המפסקת זולתי אם חל בשבת ולהתאבל בו במצות לא תעשה שבאבל · וגם שלא לקרוא בדברי שמחה של תורה · וגם לענותו בחמשה דברי עינויים האמורים בצום כפור וגם נוהגין שלא לעשות בו מלאכה · כדגרסינן בפרק מקום שנהגו דף נ"ד מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין ומקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי הכמים בטלין רשב"ג אומר לעולם יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים · וגרסינן נמי בסוף מסכת תענית דף ל' · רבי עקיבא אומר כל העושה מלאכה בט' באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · וכל האוכל בט' באב אינו רואה בשמחתה של ירושלים שנאמר (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגו' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר שישו אתה משוש וגו' · וכל האוכל בשר ושותה יין בערב תשעה באב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב) ותהי עונותם על עצמותם וביד ישראל נשאר לשוב לקדמותם · כדגרסינן בסוף איכה רבתי (איכה ב) השיבנו ה' אליך ונשובה וגו' · אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע השיבנו אמר להם שלכם הוא שנאמר (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה אליכם אמרו לפניו רבש"ע שלך הוא שנאמר (תהלים פה) שובנו אלהי ישענו לכך נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם כאבות הראשונים דכתיב (דברים לג) ומראש הררי קדם · ד"א חדש ימינו כקדם דכתיב (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וגו' כימי עולם זה משה שנאמר (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו וכשנים קדמוניות כימי שלמה · ד"א כימי עולם כימי נח דכתיב (שם נד) כי מי נח זאת לי וגו' · וכשנים קדמוניות כשנות הבל שלא היתה עבודת כוכבים ומזלות בעולם והקב"ה הבטיחנו על ידי ירמיה נביאו להפוך אבלנו לששון דכתיב (ירמיה לא) והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם :

גזירה שלהקריב עוד: והעמיד צלם בהיכל מנשה העמידו: על אבותינו דור המדבר שלא יכנסו לארץ שבכו בכיה של חנם הלכה הדור הרע הזה שם כלו: ביתר עיר גדולה היה ויהודים היו דרים בה: ונחרשה ירושלים עד שהיו חורשין גם ההיכל: שהוכפלו בו צרות שנחרב בו הבית בראשונה ובשניה: יכולין לבטל התעניות בכל חומר שגזרו חכמים בו אפילו קודם לכן מר"ח אב ואילך גזרו להתמעט בדברים של שמחה: במצות לא תעשה שבאבל כל מה שאבל אסור לעשות בז' ימי אבלות אסור גם בתשעה באב: בחמשה דברי ענוים אכילה ושתיה רחיצה וסיכה ותשמיש ונעילת הסנדל: ובכל מקום בין עושין בין לא עושין תלמידי חכמים בטלין ממלאכתן אותו היום: לעולם יעשו יתנהג אדם כדין ת"ח במעשיו ולא אמרינן מחזי כיוהרא ואם רוצה ליבטל רשאי: סימן ברכה לעולם באותה מלאכה שרגיל לעשות בט' באב אינו רואה בה סימן ברכה לעולם: תשיבנו בידך להשיב אותנו ואח"כ ונשובה אליך: האבות הראשונים שעשית להם עונות שנקראים הררי קדם: כימי עולם זה משה שנאמר ויזכור ימי עולם משה עמו שירדה אש מן השמים על הקרבן בשמיני למלואים וכן בימי שלמה כשחנך לבית המקדש: כימי נח דודאי ערבה מנחתו דכתיב וירח ה' את ריח הניחוח וכן קרבנו של הבל כתיב וישע ה' אל הבל ואל מנחתו:

רפז פרק שלישי

כשם שגזרו צומות אלו על הדברים שאירעו לאבותינו כך תקנו כשיראו ארץ או מדינה או עיר או יחידים שרוין בצער או בצרה או יראו שהגיעו הזמנים הצריכים בהם גשמים ולא ירדו שיתענו ויתפללו לשם יתברך ויריעו כדי שיכניעו לבן ויפשפשו במעשיהם וישובו בתשובה למען ירחם עליהם הקב"ה ויצילם מכל צרה שלא תבוא עליהם והחמירו בסדר התעניות כפי

עלטערין אין דער מדבר דאס זיי זאלן ניט קומן קיין ארץ ישראל אונ דער ערשטר אונ דער אנדרר בית המקדש איז אין דעם טאג חרוב גווארן אונ די שטאט ביתר האט מען איין גנומען אונ די שטאט ירושלים איז צוא אקערט גיווארן וויא איין פעלד : והחמור שבצומות אונ דאס הארבשטע צווישן אלע תעניתים איז תשעה באב ווייל דיא צרות אין אים זיינען גיטאפעלט גווארין וויא מיר וועלן ווייטר שרייבן · אונ דרום קענן די ישראל ניט מבטל זיין דעם תענית אין אונזער צייט אונ מען האט נאך צו גלייגט צים תענית דאס מען זאל מינערין אין אלע זאכן פון שמחה פון ראש חודש אב ביז נאך תשעה באב אויך זיינן זיך אנדערע נוהג ניט צו עסין קיין פלייש אלע ניין טעג אונ נאך מער איז פאר באטן פלייש צו עסין אום ערב תשעה באב אין דער סעודה המפסקת נאר ווען עס גפאלט אום שבת מעג מען עסין פלייש · אונ דאש מען זאל אום תשעה באב טרויערין מיט אלע זאכן וואס דער אבל אין שבעה טאר ניט טאן · אונ מען טאר ניט לייענען פרייליכע זאכן אין דער תורה אונ מען מוז זיך פייניגן מיט פינף זאכן וויא אום יום כפור · אויך זיינן זיך אנדערע נוהג ניט צו טאן קיין מלאכה אום תשעה באב וויא מיר לערנן אין פרק מקום שנהגו וואו מען איז זיך נוהג צו טאן איין מלאכה אום תשעה באב מעג מען טאן אונ וואו מען איז זיך נוהג ניט צו טאן קיין מלאכה אום תשעה באב טאר מען ניט טאן · אונ אין אלע ערטר מוזן דיא תלמידי חכמים ליידיג זיין · רבן שמעון בן גמליאל זאגט אייביג זאל זיך איטליכר מאכן פאר איין תלמיד חכם ניט צו טאן קיין מלאכה אום תשעה באב : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מסכת תענית · רבי עקיבא זאגט ווער עס טוט איין מלאכה אום תשעה באב דער זעהט ניט אין דעם געלט קיין סימן ברכה אונ ווער עס עסט אום תשעה באב ווערט ער ניט זעהן אין דער שמחה פון ירושלים וויא אין פסוק שטייט פרייעט איך מיט ירושלים פרייעט אייך מיט איר איין פרייד נאר איר אלע וואס האבן גטרויערט אויף איר אונ ווער עס עסט פלייש אונ טרינקט וויין אום ערב תשעה באב זאגט אויף אים דער פסוק זייערע זינד זיינען אויף זייערע ביינר: וביד ישראל אונ אין דער האנט פון ישראל איז דיא מגליכקייט צוריק צו קערן צו זייער ערשטן כבוד וויא מיר לערנן אין מדרש איכה עס שטייט אין פסוק השיבנו ה' אליך ונשובה · דיא ישראל זאגן פאר הקב"ה רבש"ע קער אונז אום צו דיר זאגט גאט איר דארפט זיך צו מיר אום קערין וויא אין פסוק שטייט קערט אייך אום צו מיר וועל איך מיך אום קערין צו אייך האבן די ישראל גזאגט צו גאט דו קענסט אונז אום קערן וויא אין פסוק שטייט קער אונז אום דוא גאט אונזר העלפער דרום זאגן מיר קער אונז ווידר דו גאט צו דיר וועלן מיר זיך ווידר קערין בניי אונזרע טעג וויא פריער וויא דוא האסט גטאן גוטש צו אונזערע עלטערין וואס זיי ווערן גרופן קדם וויא אין פסוק שטייט מ־אש הררי קדם דאס זיינן גמיינט די אבות אדר בניי אונזערע טעג וויא פריער וויא אין פסוק שטייט וערבה עס וועט זיס זיין צו גאט די מנחה פון ירושלים כימי עולם ווי די פר צייטיגע טעג פון משה וויא עס שטייט ויזכור ימי עולם משה עמו ער האט דער מאנט די פאר צייטיגע טעג ווען משה האט גפירט זיין פאלק וכשנים קדמוניות איז גמיינט אין די יארן פון שלמה וואס דיא ישראל האבין גליקליך געלעבט אדר כימי עולם איז גימיינט די טעג פון נח דאס גאט האט אים צו גיזאגט ניט צו צארנן אויף אים ווי אין פסוק שטייט כי מי נח זאת לי וגו' וכשנים קדמוניות איז גימיינט אין די יארין פון הבל דאס קיין עבודת כוכבים ומזלות איז נאך ניט גוועזן אויף דער וועלט אונ גאט האט אונז צוא גזאגט דורך זיין נביא ירמיה דאס ער וועט פאר קערין אונזרע טרויערקייט צו פרייד וויא אין פסוק שטייט איך וועל פאר קערין זייער טרויערקייט צו פרייד אונ איך וועל זיי טרייסטן אונ וועל זיי דער פרייען פון זייער טרויערקייט :

רפז כשם שגזרו צומות אלו אזו וויא מען האט גוזר תענית גוועזן אויף די זאכן וואס האבן זיך גטראפן צו אונזרע עלטערין וואס מיר האבין זייא דא גשריבן אזו האט מען אויך מתקן גוועזן ווען מען זעהט איין לאנד אדר איין מדינה אדר איין שטאט אדר איינציגע מענטשין זיינן אין איין צרה אדר ווען מען זעהט דאס דיא צייט האט גגרייכט דאס מען דארף רעגין אונ עס גייט ניט זאל מען פאסטן אונ מען זאל תפלה טאן צו גאט יתברך אונ מען זאל בלאזן מיט שופרות כדי זיי זאלן ביינן זייער הארץ אונ זאלן נאך זוכן אין זייערע מעשים אונ זאלן תשובה טאן אויף די עבירות

כדי

פרק ג נר ה כלל א חלק ג

השעה וכפי הדוחק כסדר החומרות הכתובות במסכת תענית עד שצריכין להוציא את *התיבה ברחובה של עיר כדי לשבר לב העם ויחזרו בתשובה כמו ששנינו בפרק סדר תעניות אלו דף ט"ו כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין *אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו הזקן שבהם אומר להן *דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהים את מעשיהם כי שבו וגו' · והוא אומר בקבלה (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם · ואמרינן עלה בגמרא נשיא ואב ב"ד נמי לישקלו אינהו ונינחו ברישייהו מ"ט דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר רבי אבא דמן קסרי לפי שאינו דומה מתבייש מעצמו *למתבייש מאחרים · היכא מנח ליה אמר רבי עקיבא במקום תפילין שנאמר (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון וגו' *פאר תחת אפר · למה יוצאין לרחוב אמר רבי חייא בר אבא לומר צעקנו *בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא · אמר רשב"ל לומר *גלותנו מכפרת עלינו · מאי בינייהו דגלו מבי כנישתא *לבי כנישתא · ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר אריב"ל לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה *בעונותינו · ולמה מתכסין בשקים אמר רבי חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין לפניך *כבהמה · ולמה נותנין אפר מקלה על גבי ספר תורה אמר רבי יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה וריש לקיש אמר בכל צרתם לו צר · אמר רבי זירא כי הוי חזינן דנותנין אפר מקלה על גבי ספר תורה הוה מזדעזע כולי גופי · ולמה נותנין אפר מקלה על ראש כל אחד ואחד פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כעפר וחד אמר כדי שתזכור לנו אפרו של יצחק אבינו ותרחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו *עפר סתם · ולמה יוצאין לבית הקברות פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו *קברי עובדי כוכבים ומזלות · וכל זה היו עושין כדי להכניע לבם בתשובה ולכוין בתפלה כדי שישמע הקב"ה תפלתם · כדגרסינן התם פרק סדר תעניות אלו דף כ"ד רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מטרא · אמר כמה *משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל אוי לו לדור *שנתקע בכך אוי לו למי שעלתה בימיו כך חלש דעתיה ואתא מטרא ·
ואמרינן התם רב נחמן גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מטרא אמר שקלוה לנחמן *וטריוה מגירא לברא חלש דעתיה

התיבה ארון הקדש עם הספר תורה : אפר מקלה אפר שריפה : דברי כבושין לשון עבר כמו מכבש כלומר לכבוש הלבבות להחזיר למוטב והיינו דברי כבושין אחינו וכו' : למתבייש מאחרים היכא עגמת נפש טפי : פאר תחת אפר משמע מינה במקום תפילין דכתיב בהו פארך חבוש עליך ואמרינן אלו תפילין דאמר הקב"ה ליחזקאל כשמתה לו אשתו שיניח תפילין עליו אע"ג דאבל אסור בתפילין ביום ראשון ומקום תפילין הוא במקום שמוחו של תינוק רופס : בצנעא בבית הכנסת : גלותנו שגלינו מבית הכנסת תהא מכפרת עלינו: לבי כנישתא אחריתי גלות היכא פרהסיא ליכא : בעונינו וידוי הוא שהיו מתודין שעונותיהם גרמו זאת להם : כבהמה שהשקין היו עשוין משער בהמה ומתולה של עזים : עפר סתם מן הארץ באינו אפר מקלה מן הכירה למ"ד משום אפרו של יצחק ליכא עפר סתם אלא היו לוקחין אפר מן שריפת עצמות זכר לעקידת יצחק ולמ"ד משום שחשובין כמתים משני נמי עפר סתם : קברי עובדי כוכבים ומזלות למ"ד משום שחשובין כמתים משני נמי קברי עובדי כוכבים ומזלות אבל למ"ד משום שיבקשו רחמים ליכא שאפילו על עצמם ליכא כ"ש עלינו : שמואל הרמתי שהורידו גשמים בשבילו דכתיב הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ועכשיו באים כל ישראל והטילו על רבי יהודה בן גמליאל דניח וליכא דמשגח ביה : שנתקע הקוע כלומר שמטופלין בה"ח כמוני שאין בזכותי שישמע הקב"ה בתפלתי : וטריוה זרקוהו מהכותל שעומד עליו

כדי גאט זאל זיך איבר זיי דר בארימן און זיי מציל זיין פון אלע צרות עס זאל אויף זיי ניט קומען און מען האט ביי די תעניתים מחמיר גוועזן וויא די צייט און די צרה דארפן ווי די חומרות וואס שטייען אין מסכת תענית און עס איז צו צייטן דער צו גקומען ביז מען האט גמוזט ארויס ציהן דעם ארון הקודש מיט דער ספר תורה אויף דער גאס כדי מען זאל דורך דעם צוא ברעכן דאס הארץ פון דאס פאלק דאס זייא זאלן תשובה טאן וויא מיר לערנן אין פרק סדר תעניות מען האט ארויס גנומען דעם ארון הקודש מיט דער ספר תורה און מען האט אים גשטעלט אויף דער גאס און מען האט גלייגט גברענטין אש אויף דעם ארון הקודש און אויף דעם קאפ פון דעם נשיא און אויף דעם קאפ פון דעם אב בית דין און איטליכער האט גנומען אש און האט זיך גלייגט אויף זיין קאפ און איין זקן פון צווישן זייא האט גזאגט פרומע רייד און אזו האט ער גזאגט אונזרע ברידר עס שטייט ניט ביי די לייט פון נינוה דס גאט האט גזעהן זייערע זעק און זייערע תעניתים נייערט גאט האט גזעהן דאס זייא האבן ווידער גקערט פון זייערע בייזע מעשים אויך זאגט דער נביא צוא רייסט אייער הארץ און ניט אייערע קליידר:ואמרינן עלה אויך זאגין מיר אין דער גמרא ווארום האט מען דעם נשיא און דעם אב בית דין גלייגט אש אויף זייער קאפ ווארום האבן זיי אליין ניט גלייגט קיין אש אויף זייער קאפ עס ענטפערט רבי אבא פון דער שטאט קסרי עס איז ניט גלייך פון דעם וואס ווערט פרשעמט דורך זיך אליין ווי דר וואס ווערט פר שעמט פון איין אנדערן דא איז דער בייוש גרעסער דרום מוזען אנדערע לייגען די אש פרעגט די גמרא אין וועלכן ארט אויף דעם קאפ האט מען דאס אש גלייגט זאגט רבי עקיבא אויף דעם ארט וואו מען לייגט תפילין וויא אין פסוק שטייט צו לייגן די קרוין דאס איז תפלין אן שטאט די אש פרעגט די גמרא ווארום איז מען גגאנגן אויף דער גאס תפלה טאן זאגט רבי חייא בר אבא צו ווייזן פריער האבן מיר תפלה גטאן אין פאר בארגנש און מיר זיינן ניט גיענטפערט גווארין אזו וועלן מיר זיך מבזה זיין בפרהסיא טאמר וועט גאט אונזר תפלה דר הערן ריש לקיש זאגט כדי דאס גלות וואס מיר פאר טרייבן זיך פון דר שול אויף דער גאס זאל אויף אונז מכפר זיין און דער חילוק איז צווישן די רייד פון ריש לקיש און רבי חייא דאס ווען מען גייט פון איין שול אין דער אנדערר דאס הייסט אויך איין גלות איז נאך ריש לקיש גאנג אבר ווען מען טוט עס כדי זיך מבזה צו זיין בפרהסיא מוז מען גיין דווקא אויף דער גאס פרעגט די גמרא ווארום האט מען דעם ארון הקודש אויף דער גאס גשטעלט זאגט רבי יהושע בן לוי צו ווייזן דאס איין פאר בארגנע כלי האבן מיר גהאט און זיא איז מבוזה גווארן איבער אונזרע זינד און ווארום האט מען אן גטאן זעק זאגט רבי חייא בר אבא צו ווייזן דאס מיר זיינן גלייך צו איין בהמה וואס קען זיך ניט העלפין און ווארום האט מען אש גלייגט אויף דער ספר תורה זאגט רבי יהודה בן פזי צו ווייזן דאס די ספר תורה איז זיך אויך מצער איבר דער צרה פון ישראל זאגט רבי זירא או מיר האבין גזעהן דאש מען האט גלייגט אש אויף דער ספר תורה האט אונזר גאנצע לייב גציטערט און ווארום האט זיך איטליכער גלייגט אש אויף דעם קאפ קריגן אין דער זאך רבי לוי בר חמא און רבי חמא בר חנינא איינר זאגט דאס ווייזט דאס מיר זיינן גרעכינט פאר גאט וויא ערד און דער אנדרר זאגט כדי גאט זאל אונז דער מאנען די אש פון יצחק ביי דער עקידה און זאל זיך דער בארימן איבר אונז און דער חילוק איז צווישן די רייד פון רבי לוי בר חמא און רבי חמא בר חנינא דאס ווען מען לייגט אש צו ווייזן דאס מיר זיינן גירעכינט וויא ערד מעג מען ערד אויך לייגן אבר ווען נאר צו דער מאנן דאס אש פון דער עקידה פון יצחק טאר מען קיין ערד ניט לייגן נאר גברענטן אש · און ווארום איז מען גגאנגען אויף דעם בית הקברות קריגן אין דר זאך רבי לוי בר חמא און רבי חמא בר חנינא איינר זאגט צו ווייזן דאס מיר זיינן גרעכינט פאר גאט גשטארבן ווען ער וועט זיך ניט דער בארימן איבער אונז · און דרום מעג מען אויף די קברים פון עובדי כוכבים ומזלות אויך גיין · און איינער זאגט מען איז דרום גגאנגען אויף דעם בית הקברות כדי די מתים זאלן פאר אונז תפלה טאן דרום האט מען גמוזט גיין אויף די קברים פון ישראל כדי זיי זאלן פאר אונז מתפלל זיין : וכל זה און דאס אלץ האבן זיי גיטאן כדי צו בייגן זייער הארץ מיט תשובה און זאלן בכוונה תפלה טאן כדי גאט זאל דער הערין זייער תפלה וויא מיר לערנן אין פרק סדר תעניות אלו רבי יהודה נשיאה האט גוזר תענית גוועזן אויף רעגן האט ער תפלה גטאן און קיין רעגין איז דאך ניט גגאנגן האט ער גזאגט וויא זייער עס איז איין צווישן שייד צווישן שמואל הנביא און צווישן מיר דען שמואל האט תפלה גטאן איז גגאנגן רעגן און מיין תפלה הערט גאט ניט ווייא צו דעם דור וואס פאר לאזין זיך אויף אזו איין מענטש וויא איך ווייא צו דעם וואס האט דאס דער לעבט און ער האט זיך דריבער זייער מצער גוועזן אזו איז גגאנגן רעגן · אויך זאגן מיר אין דער גמרא רב נחמן האט גוזר תענית גוועזן אויף רעגן האט ער תפלה גטאן און עס איז דאך קיין רעגן ניט גגאנגן האט ער גזאגט נעמט מיך און

ווארפט

ואתא מטרא · ואמרינן נמי התם רבא איקלע להגרוניא גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מטרא אמר *ביתו כולי עלמא בתעניתייכו למחר אמר להו מי איכא דחזא מידי בחלמיה · אמר ליה רבי אלעזר מהגרוניא לדידי אקריון בחלמי שלם טב *לרב טב דמטוביה אטיב לעלמיה · אמר ש"מ עת רצון היא בעא רחמי ואתא מטרא · וכזה אירע לראשונים אלא שקצתם היו נשמעין מיד כמו חוני המעגל ואחרים וקצתם עד שהיו מתאוננים הרבה כמו רבי חמא בר חנינא ולוי *דאיטלע ביה ואחרים · וגרסינן נמי התם תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שגזר י"ג תעניות על הצבור ולא נענה ולא ירדו גשמים באחרונה *התחילו לצאת אמר להם קברים תקנתם לעצמכם געו בבכיה וירדו גשמים · ושוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה וירד אחריו רבי עקיבא ואמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה כסבורין העם שזה גדול מזה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו · ובזמן שהצבור שרויין בצער היחיד הפורש מהם שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחים ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור · כדגרסינן במסכת תענית פרק קמא דף י"א תנו רבנן בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהן באין *שני מלאכי השרת וכו' · תניא אידך בזמן שהצבור שרוין בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן עליו הכתוב אומר (ישעיה כב) הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון *זו מדה בינונית מדת רשעים מהו (שם נו) *אתיו אקחה יין *ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד ומה כתיב בתריה *הצדיק אבד ואין איש שם על לב · וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה · וכי לא היה למשה כר וכסת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרוין בצער אף אני אהיה עמהם בצער שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם מעידין בו שנאמר (חבקוק ג) כי אבן מקיר תזעק · ר' זירא אומר שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מעידים בו שנאמר (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך וגו' · ר' חדקא אומר נשמתו של אדם מעידה בו שנאמר (מיכה ז) משוכבת חיקך שמור פתחי

לחון כלומר סורידוהו מנשיאותו : ביתו לינו בלוס ולא תאכלו עד נמחר : לרב טב רמז לרבא שבזכותו יבא טוב לעולם : דאיטלע ביה על ידי שהיה מספלל על גשמים ולא באו מיד היה מדבר נגד הקב"ה שאין רוצה להביא בנו ונעגם שרגליו נתפסבו : דתחילו הצבור לצאת מבית הכנסת אמר קברים תקנתם בתמיה אין לכם אלא קברו עצמכם מפני הרעב וגעו ולעקו כבכי כמו אם יגעה שור על בלילו הנועק על מספוא : שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד מימינו ואחד משמאלו דכתיב כי מלאכיו יצוה לך וגו' : זו מדה בינונית שיראין מן המיתה דכתיב כמו כי מחר נמות : אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה וגו' בואו וקחו יין ונשתה היום ומחר יותר : הצדיק אבד ואין איש שם על לב מפני מה הוא מת מפני שלא יצטער הוא בימה שיבא בגזירת הקב"ה בשביל הרשעים לא מפני רעה של אלו הוא נאסף שאין הקב"ה רוצה

וואַרפֿט מיך אַראָפּ פֿון דער וואָגט כלומר מאַכט מיך אויס נשיא דען איך בין ניט ווערט צו זיין איין נשיא אונ ער האט זיך דריבער מצער גוועזן אַזוא איז גנאַנגן רעגן · אויך זאָגן מיר אין דער גמרא רבא איז גקומען קיין הגרוניא האט ער גוזר תענית גוועזן אויף רעגן אונ האט תפלה גטאן אונ עס איז נאך קיין רעגין ניט גנאַנגן האט ער צו דיא לייט גזאָגט נעכטיגט איבר אין אייער תענית צו מארגן פֿריא האט ער צוא זיי גזאָגט ווער עס האט עפעס גזעהן אין חלום זאל מען עס מיר זאָגן האט רבי אלעזר פֿון הגרוניא צו אים גזאָגט מען האט מיך גמאַכט לייענן אין חלום איין גוטען שלום צו איין גוטן רב דאס דורך זיין זכות וועט גוט זיין צו דער גאַנצער וועלט · האט רבא גזאָגט עס איז איצט איין באווילינטע צייט תפלה צוא טאָן האט ער תפלה גטאן איז גנאַנגען רעגן : וכזה אירע לראשונים אונ דער גלייכן האט זיך גטראָפֿין צו די פֿאַר צייטיגע לייט נייערט איין טייל זיינען באַלד דער הערט גיוואָרן וויא חוני המעגל אונ נאך אַנדרע זיין גלייכען אונ אַ טייל האבן גמוזט פֿריער זייער מצער זיין ביז מען האט זיי געענטפֿערט וויא רבי חמא בר חנינא אונ לוי איז דורך דעם הינקעדיג גוואָרן ווייל ער האט צו פֿיל גרעט קעגן גאט אונ נאך אַנדערע לייט וואס האבין זיך גמוזט זייער מצער זיין ביז זיי זיינען געענטפֿערט גיוואָרין : וגרסינן נמי התם אויך לערנן מיר אין דער גמרא דיא רבנים האבן גלערינט עס איז גוועזן איין מעשה מיט רבי אליעזר דאש ער האט דריי צעהן מאל גוזר תענית גיוועזן אויף רעגן אונ איז ניט גיענטפֿערט גיוואָרן אונ עס איז קיין רעגן ניט גנאַנגן צום לעצטן מאל וויא די לייט זיינן פֿון דער שול גנאַנגען האט ער צו זייא גזאָגט ברייט אייך אן קברים דען איר וועט מוזן שטאַרבן פֿון הונגר האבן זיי אן גהויבן צו וויינן אַזו איז גנאַנגן רעגן · אויך איז גוועזן איין מעשה דאס מען האט גוזר תענית גוועזן אונ רבי אליעזר האט פֿאַר דעם עמוד גדאַווינט אונ האט גזאָגט שמונה עשרה אונ נאך זעקס ברכות וואס מען איז מוסיף אין איין תענית אונ איז ניט גיענטפֿערט גיוואָרן דער נאך איז רבי עקיבא גנאַנגען פֿאַר דעם עמוד אונ האט גזאָגט (אבינו מלכנו חטאנו לפניך · אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה · אבינו מלכנו רחם עלינו) אַזו איז ער גיענטפֿערט גיוואָרן האבן דיא לייט גמיינט דאס רבי עקיבא איז איין גרעסרר מאן פֿון רבי אליעזר אַזו איז איין קול גקומען פֿון הימל אונ האט גזאָגט רבי עקיבא איז ניט גרעסר פֿון רבי אליעזר נייערט רבי עקיבא איז מוחל ווען מען זינדיגט קעגן אים אונ רבי אליעזר איז ניט מוחל דרום איז זיין תפלה ניט דער הערט גוואָרן : ובזמן אונ אין דער צייט ווען דר עולם איז אין איין צרה אונ איינר איז זיך ניט מצער מיט זיי אַזו די צווייא מלאכי השרת וואס גייען מיט דעם מענטשן לייגן זייערע הענט אויף זיין

קאפּ אונ זאגן דער מענטש האט זיך פּורש גוועזן פֿון דעם צבור זאל ער ניט זוכה זיין צו זעהן אין דער נחמה פֿון דעם צבור אַזו שטייט אין דער מסכת תענית אויך לערנן מיר אין איין ברייתא אין דער צייט וואס דער צבור איז אין איין צרה זאל דער מענטש ניט זאגן איך וועל גיין אהיים אונ עסין אונ טרינקען אונ שלום זאל זיין צו דיר מיין לייב דען ווער עס טוט אַזו זאגט אויף אים דער פּסוק עס איז ביי אייך פֿרייד אונ פֿריילִיכקייט איר זאגט מיר וועלין קוילן רינדער אונ שאף מיר וועלן פֿלייש עסין אונ ויין טרינקען דען מיר מוזן מארגן שטארבן שטייט ווייטער אין פּסוק עס איז אנפּלעקט אין די אויערן פֿון גאט דער האר אויב די זינד וועט צו אייך פֿאַר געבין ווערין ביז איר וועט שטארבן · אונ אַזו ריידן די בינונים וואס האבן נאך מורא פֿאַר דעם טויט אבר דיא רשעים זאגן קומט לאמיר נעמן ויין אונ לאמיר טרינקן אַלטן ויין אונ מארגן וועלן מיר נאך מער טרינקען וויא היינט שטייט ווייטער אין פּסוק דער צדיק שטארבט אונ קיינר נעמט זיך ניט צום הארצן דאס ער איז גשטארבין כדי ער זאל ניט זעהן די צרות וואס גאט וועט ברייגגען: וכל המצער עצמו אונ ווער עס איז זיך מצער מיט דעם צבור דער וועט זוכה זיין צו זעהן אין זייער טרייסט דען אַזו גפינן מיר ביי משה רבינו דאס ער האט זיך מצער גיוועזן מיט דער צרה פֿון ישראל וויא אין פּסוק שטייט וויא עמלק איז גקומען מלחמה האלטן מיט ישראל האט משה גהאלטן זיינע הענט אין דער הויך אונ האט תפלה גטאן אונ זיינע הענט זיינן גוועזן שווער האט מען גנומן איין שטיין אונ גגעבין אונטער משה רבינו האט ער זיך דרויף גזעצט איז קשה האט דען משה ניט גהאט קיין קישן אדר איין צו דעק צו זיצן דרויף דאס ער איז גזעסין אויף איין שטיין נייערט משה רבינו האט אַזו גזאגט ווייל דיא ישראל זיינן אין איין צרה אַזו וועל איך אויך זיין מיט זיי אין דער צרה דרום האט ער ניט גוואלט זיצן אויף איין קישן אונ ווען דער מענטש וועט וועלן זאגן ווער וועט אויף מיר עדות זאגן דרום זאגט דער פּסוק כי אבן מקיר תזעק דאס דיא שטיינער אונ באלקינש פֿון דעם מענטשינש הויז זאגן עדות אויף זיינע מעשים רבי זירא זאגט די צוויי מלאכי השרת וואס גייען מיט דעם מענטשן זאגן אויף אים עדות וויא אין פּסוק שטייט זיינע מלאכים בלייטן אים · רבי חדקא זאגט די נשמה פֿון דעם מענטשן זאגט אויף אים עדות וויא אין פּסוק שטייט פֿאַר דיין נשמה וואס ליגט אין דיין שויס זאלסטו היטן וואס גייט ארויס פֿון דיין מויל דען זיא וועט עדות זאגין אויף דיר אונ די חכמים זאגן די גלידער פֿון דעם מענטשן זאגן אויף אים עדות וויא אין פּסוק שטייט איר גלידער זייט מיינע עדות אזו זאגט גאט : ונוסף על זה אונ נאך מער וויא דא שטייט איז עס נאך מער גוט פֿר־

דיגע

פיך · והכמים אומרים אבריו של אדם מעידין בו שנאמר (ישעיה מג) אתם עדי נאם ה׳ ואני אל · ומוסף על זה החסידים ואנשי מעשה טוב להם להתפלל ולהתענות בעד קהל ישראל בענין שלא יתבטלו מלימודם בסבת התענית כמו שהיו עושים אנשי המעמדות בזמן שבית המקדש קיים כדגרסינן במסכת תענית בפ׳ בשלשה פרקים דף כ״ז ת״ר אנשי משמר היו מתפללין *על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון·אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת וגוזרין ארבע תעניות בשבת· *בשני על יורדי ימים· בג׳ על הולכי מדברות· בד׳ על אסכרה שלא תפול בתינוקות · בה׳ על עוברות ומיניקות·. עוברות שלא יפילו· ומיניקות שיגדלו את בניהם · בע״ש לא היו מתענים מפני כבוד השבת וכ״ש בשבת עצמה · בא׳ בשבת מ״ט לא *מפני העובדי כוכבים ומזלות· רבי שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא *שלישי ליצירה· ר״ל אמר מפני *נשמה יתירה דאמר ר״ל נשמה יתירה נתונה בו באדם בע״ש ובמוצאי שבת ניטלה ממנו שנאמר (שמות לב) וביום השביעי שבת וינפש כיון *ששבת וי אבדה נפש · והצומות שחפץ הקב״ה בהם הם בהכנעה ותשובה וצדקה לאביונים ולא בענויי הגוף וכפיפתו ולבוש שק וגאוה בלב והחטא עמו כמ״ש הנביא ישעיהו (ישעיה נח) *הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע וגו׳ · ובצומות של רבים צריך לחקור ולדרוש בדברי הרבים עם התפלה להחזירם למוטב · כדאמרינן התם בפרק קמא דתענית דף י״ב · אמר אביי מצפרא ועד פלגא דיומא *מעיינינן במילי דמתא ומפלגא דיומא לפניא *ריבעא דיומא קרינן ומפטרי וריבעא דיומא מצלינן ובעינן רחמי שנאמר (נחמיה ט) ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום מתודים ומשתחוים לה׳ אלהיהם וכשיתענו וישובו כראוי מובטח להם לישראל שישמע ותקובל תפלתם :

חלק רביעי

בשכר התשובה ויש בו שני פרקים :

רפה פ״ק ראשון לעולם ידמה אדם בנפשו שהוא בינוני שאם עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות ואם עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה וכשיחשוב זה יהא זריז לקיים מצוה אחת ויזהר מלעבור עבירה · וגם ידמה בבני העולם שהם בינונים ושהעולם תלוי בו כי בזכותו או בחובתו: יכריע את כל העולם כדגרסינן בסוף פ״ק דקדושין דף מ׳ ת״ר לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וכו׳ · כדאיתא בהתיכת נר של מצות · ולפי שאין לנו מצוה גדולה יותר מן התשובה אמרו רבותינו שהתשובה גורמת לאדם להסות תחת כנפי השכינה · ועוד כי אפילו .שנחתם על שום אדם גזר דין לרעה התשובה שלימה מקרעת אותו · כדגרסינן בפ״ק

פיקח רחמים עליהם : על קרבן אחיהם שמקריבין בכל יום ויום ואנשי משמר הם שהיו מתחלקים למשמרות בעריהם להתפלל שקרבנות יהיו לרצון לפני ה׳ ואנשי מעמד גם הם משמרות המתחלקים לעמוד אצל המזבח בעת הקרבה : בב׳ על יורדי הים דכתיב ביה ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויקוו המים בג׳ אלא יזיק ליורדי הים · בג׳ להולכי מדברות דכתיב ביה ותוצא הארץ כלומר שימצאו הדרכים נקיים· בד׳ אסכרה וכוא שם חולי דכתיב ביה יהי מארת וכתיב מארת חסר משמע לשון קללה והיו מתפללין שלא תפול המארה בתינוקות א״נ כיון דאסכרה בא על לשון הרע ולשון הרע אהעביד ביום ד׳ כשנבראו מאורות ואמרה הלבנה לפני הקב״ה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה הקב״ה לכי ומעטי את עצמך והיינו לשון הרע שאמרה הלבנה ולכך אוכא למיחש לאסכרה והיו מתפללין שלא תבא· בה׳ על עוברות דכתיב ביה ישרצו המים שרץ נפש חיה : מפני העובדי כוכבים ומזלות שעושים אותו יום אידם וכי אנו דמתענים ביום אידם אתו לידי סכנה : ג׳ ליצירה שנבא״ש נברא אדם וכל יום ג׳ הוא ספי שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים : נשמה יתירה דעת רחבה והלב לאכול ולשתות וכדי לייבב דעת שניטלת ממנו אותו האכין מברכין על הבשם במוצאי שבת על כן הוא ביום א׳ חלש ועלב : ששבת שנת ושמר את השבת וי אבדה נפש. דורש בנוטריקון וינפש וי נפש : הלכוף כאגמון ראשו אגמון הוא כמחט כפוף ודין בו את הדגים כן שכפה עצמו לפרוש ומשתחוה בכפוף ראש ומלביש עצמו בשק ואפר על ראשו ושבע תועבות בלבו להונות את הבריות : מעיינינן במילי דמתא דריבה וחקירה לבדוק במעשיהם נעסק בני העיר אם גזל והמס ביניהם ומפייסין אותן לחזור: ריבעא דיומא מהלות והילך שמיני חלקים דהיינו מחצי יום עד הערב ג׳ בפות קרינן ויחל משה ומפטירים דרשו ה׳ בהמצאו :

די חסידים אונ אנשי מעשה דאס זייא זאלן תפלה טאן אונ פאסטן פאר דעם גאנץ קהל נאר אין אזו איין אופן דאס זיי זאלן זיך ניט מבטל זיין פון זייער לערנן דורך דעם תענית וויא די אנשי מעמד וואס זיינן גשטאנן אין בית המקדש בייא די קרבנות האבן גטאן וויא מיר לערנן אין מסכת תענית די רבנים האבן גלערינט די אנשי משמר האבן מתפלל גוועין דאס גאט זאל דעם קרבן אן נעמן מיט באוויליגונג אונ די אנשי מעמד האבין מתפלל גוועין אין שול אונ האבן פיר טעג אין וואך גפאסטי מאנטאג האבן זיי גפאסט דאס דיא וואס פארן איבר דעם ים זאלן צו קיין שאדן ניט קומען ווייל אום מאנטאג האבין זיך אלע וואסערין צו זאמן גזאמילט · דינסטאג האבן זיי גפאסט דאס דיא וואס גייען אין דער מדבר זאלן צוא קיין שאדן ניט קומען דען אום דינסטאג האט מען גקענט זעהן די יבשה · מיטוואך האבן זיי גפאסט דאס קינדר זאלין ניט שטארבן פון קרופ דען אום מיטוואך זיינן בשאפן גווארן די זון אונ די לבנה אונ דורך פארקילונג קומען די קריינק · דאנערשטאג האבן זייא גפאסט דאס די טראגענדיגע ווייבר זאלן ניט מפיל זיין אונ די זייגענדיגע ווייבר זאלן האבן מילך דיא קינדער צו זייגן · אום פרייטאג האבין זיי ניט גפאסט איבער כבוד שבת ניט אן צו נעמן שבת מיט איין טרויעריג גמיט אונ אום שבת האבן זייא פשיטא ניט גפאסט · אונ זונטאג האבן זיי ניט גפאסט זאגט רבי שמואל בר נחמני ווייל זונטאג איז דער דריטער טאג וואס דער מענטש איז בשאפין גווארן דען ער איז וואר'ן בשאפן אום פרייטאג אונ אין דעם דריטן טאג איז ער שלאפער אזו איז איין סכנה צו פאסטין ריש לקיש זאגט ווייל זונטאג גייט די נשמה יתירה ווידר אוועק פון דעם מענטשן איז ער שלאפר דען ריש לקיש האט גזאגט איין נשמה יתירה ווערט געגעבן צום מענטשן אום ערב שבת אונ אום מוצאי שבת גייט זיא פון אים אוועק : והצומות אונ די תעניתים וואס גאט פאר לאנגט זיי די זיינן ווען דר מענטש מאכט זיך אונטער טעניג אונ טוט תשובה אונ גיט צדקה צוא ארימע לייט אבר ניט אין דעם וואס ער פייניגט דעם גוף אונ גייט איין גבויגין אונ טוט זיך אן איין זאק אונ האט גאוה אין הארצין אונ האלט די עבירות ביי זיך וויא דער נביא זאגט ווייל דען גאט דאס דער מענטש זאל איין בייגן זיין קאפ ווי אגרא אונ אזאק אונ אש זאל ער זיך אונטר בעטין · גאט

וויל נאר דאס מען זאל דיא שלעכטע מעשים אוועק ווארפין אונ ער זאל ווייטר פרום זיין אונ זאל צדקה געבן אזו איין תענית בגערט גאט : ובצומות של רבים אונ ווען דאס קהל פאסט דארף מען קלערין אונ נאך פארשטן אין זאכן פון דעם קהל ווען מען טוט תפלה כדי מען זאל זיי צוא ריק קערין צום גוטען וויא מיר זאגן אין דר גמרא אביי זאגט פון אין דער פריא ביז האלבין טאג האבן מיר גקלערט אין די זאכן וואס זיינען גוועין אין שטאט צו פאר ריכטן אונ פון האלבן טאג ביז נאכט האבן מיר איין פערטיל טאג גלייענט אין דער ספר תורה אונ די הפטורה גזאגט אונ דאס אנדרע פערטיל טאג האבן מיר תפלה גטאן אונ האבן גאט גבעטין דאס ער זאל אונזר תענית אן נעמן וויא אין פסוק שטייט זיי האבן גלייענט אין גאטש תורה אונ איין פערטיל טאג האבן זיי מתודה גוועין אונ האבין זיך גבוקט צו גאט זייער גאט · וכשיתענו וישובו כראוי אונ ווען דיא ישראל וועלן פאסטן אונ תשובה טאן וויא רעכט איז קענן זייא זיכער זיין דאס גאט וועט דר הערן אונ אן נעמן זייער תפלה :

רפח לעולם ידמה אדם בנפשו אייביג זאל דער מענטש זיך טראכטן דאס ער איז איין בינוני דאס ער האט מצות אזו פיל וויא פיל ער האט עבירות אונ ווען ער טוט איין מצוה איז וואול צוא אים דאס ער האט זיך איבר גיוואונן צו גוטן אבר ווען ער טוט איין עבירה איז וויא צו אים דאס ער האט זיך איבר גיוואונן צו בייזן אונ ווען דר מענטש וועט עס טראכטן וועט ער איילן מקיים צו זיין איין מצוה אונ וועט זיך היטן פון צו טאן איין עבירה אויך זאל זיך דער מענטש טראכטן דאס דער גאנצער עולם זיינן בינונים אונ האבן העלפט מצות אונ העלפט עבירות אונ דער גאנצר עולם הייננט אין אים טוט ער איין מצוה וועגט ער איבר די וואג שאל פון דעם גאנצן עולם צו מצות אבר ווען ער טוט איין עבירה אזו וועגט ער איבר די וואג שאל פון דעם גאנצן עולם צו עבירות וויא מיר האבן אויבן גשריבן: ולפי שאין לנו אונ ווייל מיר האבן ניט קיין גרעסערע מצוה פון תשובה דרום האבן אונזרע חכמים גזאגט דאס די תשובה ברייננט דעם מענטשן דאס ער וועט זיך בשיצן אונטר דיא פליגל פון דר שכינה אונ נאך מער דאס ווען אפילו עס איז איין גזירה אן נחתמת גווארן אויף דעם מענטשן צו בייזן וועט עס דורך איין רעכטע תשובה צו ריסן וויא מיר האבן אויבן נישריבין

השמן לב העם הזה וגו' ושב ורפא לו אף על פי כן לא שב ירפא לו · סליחות סימן קרוי רפואה : מעשרה שליטים גולסין

דר"ה ד' דברים קורעים גזר דין של אדם · כדאיתא בפ"ו מן החלק הב' שבכלל הצדקה · ואמרינן נמי עלה אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר השמן לב העם הזה וגו' · אמר ליה רב פפא לאביי ודילמא קודם גזר דין אמר ליה ושב ורפא לו כתיב ואיזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין · ודבר זה הוא מרחמיו על כל מעשיו שהוזר על מה שגוזר לרעה למען התשובה ומה שגוזר לטובה אינו חוזר בו אע"פ שיתחייבו כמו שאמרו כל דבר שיוצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר · ואם יעקב אבינו היה סתירא בן החטא אחרי שאמר לו האל יתברך (בראשית כח) והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו' ועם כל זה ויירא יעקב מאד וגו' ואז"ל שנתירא שמא יגרום החטא אולי היה ברוב ענותנותו שהיה ירא מאד מן החטא · אבל דבר ברור הוא מה שגוזר הקב"ה לטובה אינו חוזר בו · ולדבר הזה רמז ירמיהו הנביא ע"ה כשחלק עם חנניה בן עזור כשהיה מתנבא ירמיה לרעה ולמיתה ושינצח נבוכדנצר לערי ישראל ושיחריב בהמ"ק וחנניה בן עזור היה מתנבא לטובה בהפך זה · ועל זה אמר ירמיה שאע"פ שלא התקיים נבואתו שהיה לרעה שאין בו הכחשה לנבואתו כי אולי יתברך ירחם עליהם או יחזרו בתשובה · אבל אם לא יתקיימו דברי חנניה יורה שהוא נביא שקר · וכן כתיב אך שמע נא את הדבר הזה אשר אנכי דובר באזניך ובאזני כל העם הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו על ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה לרעב ולדבר הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת ר"ל שהנביאים המתנבאים לרעה לא יודע מן הבא אחר כן אם נבואתם אמת או שקר לפי שבתשובה יתקרע הגזר דין · אבל יודע אמתתם בהנבאם לשלום ולטובה אם תתקיים · גם מצינו כי מן הרעה המוכנת לבוא יוכל השכל הטוב בהכמתו ובתשובתו למלט את הגוף מן הגזרות · כדגרסינן בסוף פרק ד' נדרים דף ל"ב אמר רמי בר אבא מ"ד (קהלת ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים · עיר קטנה זה הגוף · ואנשים בה מעט אלו האברים · ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע · ובנה עליה מצודים גדולים אלו עונות · ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא זה יצר טוב · ומלט הוא את העיר בהכמתו זו תשובה ומעשים טובים · ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר הטוב · והחכמה תעוז לחכם זו תשובה ומעשים טובים · מעשרה שליטים אשר היו בעיר אלו ב' ידים וב' רגלים ושתי אזנים וב' עינים וראש הגויה והפה · וברור הוא שהחכמה הטובה המצלת גוף החוטא מהגזירות ומהמקרים המוכנים לבוא היא התשובה · כדגרסינן במסכת ברכות פרק היה קורא דף י"ז מרגלא בפומיה דרבא תכלית הכמה תשובה ומעשים טובים · שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה שנאמר (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' וגו' לומדיהם

געשריבן · אויך זאגן מיר אין דער גמרא רבי יוחנן זאגט די זאך פון תשובה איז גרויס דאס עס צו רייסט דעם גזר דין פון איין מענטשן וויא אין פסוק שטייט וואס הארץ פון די מענטשן איז פאר שטאפט און טוט קיין תשובה נים רען דורך תשובה וואלט גאט דיא גזירה מבטל זיין האט רב פפא גפרעגט צו אביי טאמער העלפט תשובה צו דר גזירה נאר איידר עס ווערט דיא גזירה אן נחתמת אבר ווען זיא איז שוין אן נחתמת קען תשובה זי ניט מבטל זיין האט אביי צוא אים גזאגט עס שטייט אין פסוק ווען ער וועט תשובה טאן וועט ער גיהיילט ווערן און וועלכע זאך דארף האבן איין רפואה דאס איז גמיינט ווען דר גזר דין איז שוין נחתמת גווארן · ודבר זה און די זאך דאס נאך דר שלעכטער גזירה העלפט תשובה איז נאר דורך גאטס רחמנות אויף זיינע בשעפעניש אבר וואס ער איז גוזר צו גוטן איז ער דר פון ניט חוזר אפילו ווען דר מענטש זינדיגט דער נאך וויא אונזערע חכמים זאגן אלץ וואס גייט ארויס פון גאטס מויל צו גוטן אפילו ווען גאט האט דר ביא איין תנאי אויס גנומן איז ער דאך דר פון ניט חוזר · און ווען יעקב אבינו האט זיך דאך גפארכטן האטשע גאט האט צו אים גזאגט איך וועל מיט דיר זיין און וועל דיך היטן און ער האט דאך מורא גהאט און אונזערע חכמים זאגן דאס יעקב האט מורא גהאט טאמער האט ער איין עבירה גטאן וועט אים די עבירה ברייגגן דאס גאט וועט אים ניט היטן קען זיין דאס יעקב האט עס גיטאן פון וועגן זיין ענוה האט ער זיך זייער גפארכטן אבר דאס איז איין קלארע זאך דאס ווען הקב"ה איז גוזר אויף איין מענטשן צו גוטן איז ער דר פון ניט חוזר און די זאך האט ירמיה הנביא מרמז גוועזן וויא ער האט זיך גקריגט מיט חנניה בן עזור דאס ירמיהו האט נביאות גזאגט דאס בייז און טויט וועט קומען אויף ירושלים און נבוכדנצר וועט איין נעמען דיא שטעט פון ישראל און וועט דאס בית המקדש חרוב מאכן און חנניה בן עזור האט אלץ נביאות גזאגט פאר קערט אלץ צוא גוטן האט ירמיהו צוא אים גזאגט ווען אפילו מיין שלעכטע נביאות וועט ניט מקוים ווערן בין איך דאך ניט קיין נביא שקר דען טאמער האט גאט יתברך זיך דר בארימט איבר ישראל אדר זייא האבן תשובה גטאן אבר דו חנניה האסט גזאגט דאס גאט וועט שיקן גוטס אויף ישראל אזו ווען דיין נביאות וועט ניט מקוים ווערן וועט עס ווייזן דאס דו ביסט איין נביא שקר דען פון גוטס איז גאט ניט חוזר און אזו שטייט אין פסוק דאס ירמיהו האט גזאגט הער צו דו חנניה די זאך וואס איך וועל ריידן אין דיינע אויערן און אין די אויערן פון גאר דעם פאלק אלע נביאים וואס זיינען גוועזן פאר מיר און פר דיר פון איביג אן האבן נביאות גזאגט אויף פיל לענדר און אויף גרויסע קעניגרייך דאס מלחמה אדר הונגר אדר דבר וועט זיין אזו דער נביא וואס האט נביאות גזאגט צו שלום אזו ווען דס גוטס קומט קען מען וויסן דאס גאט האט אים געשיקט און ער זאגט אמת דאס איז גמיינט די נביאים וואס זאגן נביאות אויף בייזן אזו אפילו ווען די זאך קומט ניט קען זיין דאס דר נביא האט דאך אמת גזאגט דורך תשובה האט גאט גהאט חרטה גהאט פון דעם בייז צו ברייגגן אויף זייא אבר ווען דיא נביאים זאגן נביאות אויף שלום קען מען וויסן אויב גאט האט אים געשיקט דען ווען דאס גוטס קומט ניט האט אים גאט ניט געשיקט ווייל פון גוטן איז גאט קיין מאל ניט חוזר : גם מצינו אויך גפינען מיר דאס ווען שוין דאס אים גליק איז אן גבריים צו קומען קען דער קלוגער מענטש דורך זיין חכמה און דורך זיין תשובה צוא מאכן אנטרינען זיין לייב פון דר גזירה וויא מיר לערנען אין נדרים רמי בר אבא זאגט וואס מיינט דר פסוק עס איז אקליינע שטאט און דרינען ווייניג מענטשן און עס איז צו איר גיקומען איין גרויסער מלך און האט דיא שטאט ארום גרינגלט און האט אויף איר גיבויעט גרויסע פעסטונג · איין קליינע שטאט דאס איז דר גוף · און ווייניג מענטשן זיינען דרינען דאס זיינען די גלידר · און עס איז גיקומען איין גרויסער מלך און האט די שטאט ארום גרינגלט דאס איז דער יצר הרע · און ער האט אויף איר גיבויעט גרויסע פעסטונג דאס זיינען די עבירות וואס ער מאכט דעם מענטשן זינדיגן · און עס איז ווארן גיפונען אין דר שטאט איין ארומער מאן און איין קלוגער און האט גימאכט אנטרינען די שטאט מיט זיין חכמה און קיינער האט דעם ארומאן ניט גידאכט · איין ארומער מאן און איין קלוגער דאס איז דער יצר טוב · און ער האט גימאכט אנטרינען דיא שטאט מיט זיין חכמה דאס איז דיא תשובה און מעשים טובים צו וואס דער יצר טוב ברייגגט אים · און קיינער האט דעם ארימאן ניט גידאכט דען ווען דער יצר הרע קומט פאר געסט דער מענטש דעם יצר טוב · אויך שטייט אין פסוק החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר די חכמה בשיצט מער דעם חכם דאס איז תשובה און מעשים טובים זייא העלפין מער וויא די צעהן הערשער וואס זיינען אין שטאט דאס איז גימיינט די צעהן גלידר מיט וואס דר מענטש טוט זיינע מעשים דאס איז דיא צוויא הענט און די צוויא פיס און די צוויי אויערן און די צוויי אויגן און דר ראש הגויה און דאס מויל · וברור הוא און דאס איז קלאר דאס דיא גוטע חכמה וואס איז מציל דעם זינדיגן גוף פון דיא גזירות און פון די בייזע טרעפונג וואס קען אים קומען דאס איז די תשובה וויא מיר לערנען אין מסכת ברכות עס איז גיוואונט גיוועזן אין דעם מויל פון רבא דאס ער פלעגט צוא זאגן דער תכלית פון חכמה איז תשובה און מעשים טובים דאס דער מענטש זאל ניט תורה לערנען און מורד זיין אין זיין פאטר און מוטר און אין איין מענטשן וואס איז גרעסר פון אים מיט חכמה דען ווען דר מענטש טוט אזו איז זיין לערנען גאר ניט ווערט וויא אין פסוק שטייט דאס ערשטע פון דער חכמה איז גאט צו פארכטין און ער זאל

פרק א נר ה כלל א חלק ד

לא נאמר אלא עושיהם לעושין לשמה ולא לעושין שלא לשמה וכל העושים שלא לשמה נוח להם שלא נבראו · וגרסינן במדרש תהלים (שם מה) למנצח לבני קרח משכיל שיר ידידות בוא וראה בבני קרח שעד שלא עשו תשובה לא נקראו ידידים משעשו תשובה נקראו ידידים שנאמר למנצח וגו׳ אלו בניו של קרח שנסתכלו למעלה לאביהם שבשמים ונמלטו שנאמר (במדבר כו) ובני קרח לא מתו למה שלא נשתתפו לעצת אביהם ובאחרים כתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים וגו׳ אבל אלו שנסתכלו למעלה נמלטו שנא׳ (תהלים לד) הביטו אליו ונהרו וגו׳ · וכן דוד כשנסתכל למעלה נמלט שנאמר (שם לב) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע וגו׳ זש״ה (משלי טו) אורח חיים למעלה למשכיל ולא עוד אלא הרשעים. שרצו להסתכל למעלה נמלטו שכן אתה מוצא בנבוכדנצר דכתיב ביה (דניאל ד) אנא נבוכדנצר עיני לשמיא נטלית ונקרע מקצת דינו · ומה אם הרשעים שהם חייבים להקדוש ב״ה כשמסתכלים למעלה מוחל להם · ישראל שהם בני קדושה בני אברהם יצחק ויעקב אם מסתכלים למעלה ועושין תשובה שלימה אינו דין שהקב״ה מוחל להם · ומפני שהיה דוד משכיל ופירש מעונו והתודה ועשה תשובה ואמר לך לבדך חטאתי וגו׳ כי פשעי וגו׳ מחל לו הקב״ה · ומצינו שהוא הקים עולה של תשובה · כדגרסינן במ״ק פ׳ ואלו מגלחין דף ט״ז אמר רבי יונתן מ״ד (שמואל ב כג) נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה · ולא עוד אלא שבשכר תשובתו נתגלה הדבר לכל באי עולם שידעו שמחל לו הקב״ה על אותו עון · כדגרסינן בפרק ב׳ דמועד קטן דף ל׳ ובפרק חלק דף ק״ז ובפרק במה מדליקין דף כ״ט אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש שלמה להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה ואמר כ״ד רננות ולא נענה · אמר (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם וגו׳ ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ולא נענה · כיון שאמר (ד״ה ב ו) ה׳ אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה · באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב״ה על אותו עון · היינו דכתיב (מלכים א ח) ביום השמיני שלח את העם וגו׳ לדוד עבדו ולישראל עמו · בשלמא לישראל עמו שמחל להם עון יום הכפורים אלא לדוד עבדו מאי היא · אמר רבי יהודה שידעו ישראל שמחל לו הקב״ה על אותו עון · ועוד אמרו שבשכר התשובה מרבה ימיו של אדם · כדגרסינן בפרק י״ה דף פ״ו אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנאמר (יחזקאל יח) חיו יחיה שמרבה ומוסיף כל הטובות שבעולם :

לאדם שרוב מעשה האדם על ידיהם : שלא לשמה רק לקנתר ולגנות ולכבדם : הוקם על שהוקם למעלה ונדרש כאן שהקים עולה של תשובה מעלות התשובה לרבים שהוא סב תחלה ונתן דרך לרבים כדאמרינן בעבודת כוכבים ומזלות לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה : להכניס ארון לבית קדשי הקדשים שהיה קודם לכן בעיר דוד כדכתיב בקרא ונטלו שלמה והכניסו בבית קדשי קדשים ודבקו שערים מאליהן שרצה המקום להביא שלמה לידי כך שיהא מזכיר שם דוד ויפתחו כדי להודיע שעלם שמחל לו המקום אותו עון דבת שבע : כ״ד רננות כאותה תפלה דויעמוד שלמה איכא כ״ד בין תפלה ורנה ותחנה :

רפט פרק שני

כשם שהקב״ה ברוב רחמיו מקבל תשובת היחיד וקורע גזר דינו כך קורע אפילו גזר דין של צבור כששבים בתשובה שלימה וגזר דין של נינוה יוכיח ועוד אמרו שאפי׳ בזכות תשובת יחיד מוחלין לרבים · כדגרסינן בפרק י״ה אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב גדולה תשובה שאפילו

זאל טאן גוטע מעשים דען עס שטייט ניט אין פסוק דאס ער זאל לערנען נייערט ער זאל טאן וואס ער לערינט לשם שמים אבר ווען ער טוט ניט לשם שמים אזו וואלט בעסר געוועזן ווען ער וואלט ניט בשאפין געווארין : וגרסינן אויך לערנן מיר אין מדרש תהלים אויף דעם פסוק למנצח לבני קרח וגו׳ קום אונ זעה דס איידר די קינדר פון קרח האבן תשובה גטאן זיינן זייא ניט ווארין גרופין ידידים דאס איז טייטש גליבטע אבר וויא זייא האבין תשובה גיטאן זיינען זייא ווארין גירופן ידידים וויא אין פסוק שטייט דעם מזמור האבין גימאכט די גליבטע קינדר פון קרח דאס זייא האבן גקוקט צו גאט זיינען זייא נצול גיווארין · וויא אין פסוק שטייט דיא קינדער פון קרח זיינען ניט גישטארבין ווייל זייא האבין ניט מסכים גיוועזן צו דער עצה פון זייער פאטר אונ בייא די וואס זיינען גיוועזן מיט קרח שטייט דאס זייא האבין גינידערט מיט אלין וואס זייא האבין גיהאט לעבעדיגר הייד אין דר גרוב אבר די קינדר פון קרח האבין גיקוקט צו גאט זיינען זיי אנטרונן גיווארין וויא אין פסוק שטייט קוקט צו גאט וועט איר לייכטין אונ וועט נצול ווערין · אונ אויך אזו איז גיוועזן בייא דוד המלך ווען ער האט גקוקט ארויף צו גאט איז ער נצול גיווארין וויא אין פסוק שטייט לדוד משכיל דאס איז טייטש קוקין אונ דאס מיינט דער פסוק איין וועג פון לעבין איז צו דעם וואס קוקט ארויף צו גאט אונ אפילו די רשעים ווען זייא קוקין צו גאט ווערין זייא ניצול וויא עס שטייט בייא נבוכדנצר איך האב מיינע אויגין צום הימל אויף גיהויבן אונ דורך דעם איז איין טייל פון זיין גזירה בטל גיווארין דער פון לערנן מיר אפ ווען גאט איז מוחל צו די שולדיגע רשעים ווען זייא קוקין צו גאט מכל שכן די ישראל וואס זייא זיינען קינדער פון דיא הייליגע אברהם יצחק אונ יעקב וועט זייא גאט פשיטא מוחל זיין ווען זייא קוקין צו אים אונ טוען רעכטע תשובה אונ ווייל דוד האט גיקליגט אונ האט זיך אפ גישייד פון זיינע זינד אונ האט מתודה גיוועזן אונ האט תשובה גיטאן אונ האט גיזאגט צו דיר גאט האב איך גיזינדיגט האט אים גאט מוחל גיוועזן : ומצינו אונ מיר גיפינען דאס דוד האט אויף גישטעלט די מעלה פון תשובה· וויא מיר לערנען אין מועד קטן רבי יונתן זאגט וואס מיינט דער פסוק דאס זיינען די רייד פון דוד בן ישי אונ דאס זיינען די רייד פון דעם וואס איז גשטעלט גווארין הויך דאס מיינט מען ער האט גישטעלט הויך דיא תשובה אונ נאך מער האט ער הויך דער תשובה זובה גיוועזן דאס דיא זאך איז אנפלעקט גיווארין צו אלע לייט פון דר וועלט דאס זייא זאלין וויסין דאס גאט האט אים מוחל גיוועזן אויף דער עבירה פון בת שבע וויא מיר לערנן אין דער גמרא רב יהודה זאגט פון וועגן רב אין דער צייט וואס שלמה המלך האט גיוואלט אריין ברייננן דעם ארון אין קדשי קדשים האבין זיך דיא טויערין בהעפט צו זאמען אונ ניט גיעפינט אונ שלמה המלך האט גזאגט פיר אונ צוואנציג תפלות צו גאט אונ איז ניט גיענטפרט גיווארין האט ער גזאגט עפינט אייך איר טויערין אונ לאז דער מלך הכבוד אריין קומן האבין זייא זיך דאך ניט גיעפינט אונ וויא ער האט גזאגט דוא זאלסט ניט ווידער קערין דעם פנים פון דיין גזאלבטין מלך גידיינק צו דעם חסד פון מיין פאטר דוד דיין קנעכט איז ער באלד גיענטפרט גווארין אין דער צייט איז דאס פנים פון די שונאים פון דוד שווארץ גיווארין ווי דאס אויס ווייניגסטע פון איין טאפ אונ כל ישראל האבן גיוואוסט דאס גאט האט צו דוד מוחל גיוועזן אויף דיא עבירה · דרום זאגט דער פסוק דעם אכטין טאג האט דר מלך גישיקט דאס פאלק אונ זייא זיינען פריילך גיוועזן אויף דעם אלעם גוטין וואס גאט האט גיטאן צו זיין קנעכט דוד אונ צו זיין פאלק ישראל· צו זיין קנעכט דוד האט ער איין טובה גטאן דאס ער האט אים מוחל גיוועזן אויף דר עבירה פון בת שבע אונ צו די ישראל האט ער איין טובה גטאן דאס ער האט זייא מוחל גיוועזן אויף דעם וואס זייא האבן גגעסן אום יום כפור ווען מען האט דעם בית המקדש בנייעט · אונ נאך מער האבן דיא חכמים גזאגט דאס דורך דעם שכר פון דער תשובה מערט מען דעם מענטשנס יארן וויא מיר לערנען אין פרק יום הכפורים רבי שמואל בר נחמני זאגט פון וועגן רבי יונתן די תשובה איז גרויס דאס זיא פאר לייגערט דעם מענטשנס טעג אונ יארן וויא אין פסוק שטייט דר וואס טוט תשובה דער וועט בלייבן לעבן דען דיא תשובה מערט צום מענטשן אל דאס גוטס וואס אין דר וועלט איז :

רפט כשם שהקב״ה אזו וואול וויא גאט מיט זיין פיל דער בארימקייט נעמט אן די תשובה פון איין יחיד אונ צו רייסט זיין גזר דין אזו אויך צו רייסט גאט דעם גזר דין פון איין גאנץ קהל ווען זייא טוען רעכטע תשובה אונ דאס קען מען אפ לערנן פון דער גזירה פון נינוה דאס זיא איז בטל גיווארן דורך תשובה · אונ נאך מער האבן די חכמים גזאגט דאס ווען אפילו דורך דעם זכות פון דיא תשובה פון איין יחיד איז מען מוחל צו פיל לייט ווי מיר לערנן אין פרק יום הכפורים מר זוטרא בר טוביה זאגט

פון

פרק ב נר ה כלל א חלק ד

יחיד עשאה מוחלין לו ולכל העולם שנאמר ·ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו · ולא עוד אלא שמביאה רפואה לעולם שנאמר שובו בנים שובבים וגו' · ולפי שהעון שעושין כל העדה הוא חמור לא יחשבו שאין להם תקנה ולא יתיאשו מן התשובה על כן נזדמן לדם לישראל מעשה חטא העגל כדי שילמדו ממנו קל והומר וידעו כי מאחר שהאריך אפו על חטא גדול כזה שאין חטא שיעשו שלא יקבל תשובתם · כדגרסינן בפרק קמא דעבודת כוכבים ומזלות דף ה' אמר ריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר (דברים ה) ·מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו' · והיינו דאמר ר' יוחנן לא היה דוד ראוי ·לאותו מעשה ולא היו ישראל ראוים ·לאותו מעשה · לא היה דוד ראוי דכתיב (תהלים קט) כי עני ואביון אנכי ·ולבי חלל בקרבי · ולא היו ישראל ראוים דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם וגו' ולמה עשו ·לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו לך אצל יחיד ואם חטא צבור אומרים לו לך אצל צבור · וצריכא דאי כתב רחמנא יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור ·דמפרסם חטאיה אימא לא · ואי כתב רחמנא צבור משום דנפישי רחמי אבל יחיד אימא לא צריכא · והיינו דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מ"ד נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על ·שהקים עולה של תשובה · ואע"ג דכתיב ·וביום פקדי וגו' הוא שהוטאין בעון אחר שמצטרף עמהם אבל הקב"ה מחל להם על אותו עון · כדגרסינן בפרק אין עומדין דף ל"ב (ישעיה מט) ·התשכח אשה עולה האשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקריבו ישראל במדבר לפני ארבעים שנה · אמרה לפניו ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל א"ל גם אלה תשכחנה · אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה הר סיני א"ל ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא ·גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל · ·ואנכי לא אשכחך זה מעשה הר סיני · ובשכר התשובה הקב"ה יקרב הגאולה · כדגרסינן בפרק י"ה דף פ"ז אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה שנאמר (שם נט) ·ובא לציון גואל ולשבי פשע :

ארפא משובתם של רבים לפי שבה חפי מן היחיד : **לא עשו ישראל את העגל** כלומר גבורים ובעלים בילרם היו ולא היו ראויים להתגבר ילרם עליהם אלא בגזירת הקב"ה היה לבלוע כבם יצר הרע כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר התוטא לא אשוב בלא יקבלוני אומר לו לא ולמד ממעשה העגל שכפרו בעיקר ונתקבלו בתשובה : **מי יתן והיה לבבם זה להם** וגו' כל היכים בסיני נאמר אלמא גבורים ואמיצי לב בירתתו היו : **לאותו מעשה** דבת שבע : **לאותו מעשה** דעגל : **ולבי חלל בקרבי** יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לבלוע בקרבי להעיאני : **לומר לך** גזרת המלך היתה ליתן פתחון פה לרבים : **דמפרסם חטאיה** ואיכא חילול השם אימא לא ליתקבל : **שהקים עולה של תשובה** לשון עולה כי העולה באה על המחשבה ודוד לא חטא בבת שבע דבע כריתות היה לה והוה גט למפרע אלא לפי העולה על המחשבה חטא מיתה ונענש עליו דאי הוה בא אוריה ולא נהרג הוה אשת איש גמורה : **וביום פקדי** מכמו באלא מחל חטא העגל שנא' ופקדתי עליהם חטאתם אין זה אלא כשעושים עבירות אחרים אז עם השונה הוא מוסיף עליהם עונש חטא העגל אבל בלאו הכי אין מענים על חטא העגל לבד וזה ביום פקדי עבירות אחרים להעניש עליהם ופקדתי גם העגל : **התשכח אשה עולה** פסוקו של מקרא המשכח אשה בנה במניקה וכאן דרש עולה כמו עולות וקרבנות אשה המונח כמו אשה לה' : **גם אלה** מעשה העגל שנאמר אלה אלהיך ישראל : **ואנכי** זה מעשה סיני שנאמר בו אנכי ה' אלהיך : **ובא לציון גואל** אימתי ולשבי פשע כשפשעים מתפשעים ביעקב :

הכלל השני

בימי התשובה ונחלק לשני חלקים · החלק הראשון בבוא יום הדין · החלק השני בבוא יום הכפרה :

החלק הראשון בבוא יום הדין ויש בו חמשה פרקים :

רצ פרק ראשון כל בן דעת כאשר רואה שקרב זמנו לבוא לדין על קצת ממונו וכ"ש על גופו לפני מלך ב"ו מתעורר מאד ביום ובלילה

פון וועגן דיא תשובה איז גרויס דאס ווען אפילו נאר איין יחיד טוט תשובה איז מען מוחל צו אים אונ צו גאר דר וועלט וויא אין פסוק שטייט איך וועל היילן זייער ווילדקייט וויל מיין צארן האט אפ געקערט פון דעם יחיד וואס האט תשובה גטאן אונ ניט דאס אליין נייערט ער ברייננט איין רפואה אויף דער וועלט וויא אין פסוק שטייט טוט תשובה איר ווילדע קינדר וועל איך היילן אייער ווילדקייט : ולפי אונ וייל דיא עבירה פון איין גאנצן קהל איז זייער הארב זאלן זייא ניט מיינן דאס זייא האבן קיין תקנה ניט אונ זיך ניט מיאש זיין פון תשובה דען דרום האט זיך צוא ישראל גטראפן דר חטא פון דעם עגל כדי די לייט זאלן אפ לערנען איין קל וחומר אונ זאלן וויסן דאס דיא תשובה העלפט דען ווען גאט האט זיין צארן איין געהאלטן פון ישראל איבר אזו איין גרויסע עבירה דאס זיי האבן כוכבים ומזלות גידינט האט דאך תשובה גיהאלפן מכל שכן דאס דיא תשובה העלפט צו אנדרע עבירות וויא מיר לערנן אין דער גמרא עבודת כוכבים ומזלות · רבי יהושע בן לוי זאגט די ישראל האבן נאר גמאכט דם עגל נייערט מען זאל קענן דער פון אפ לערנן דאס תשובה העלפט דען דיא ישראל זיינן אין דר צייט פרום גוועזן וויא אין פסוק שטייט דאס גאט האט גזאגט צו משה רבינו ווער וואלט גיגעבן דאס זייער הארץ זאל אלע צייט אזו זיין פאר מיר צוא פארכטן וויא היינט אונ דאס האט רבי יוחנן אויך גזאגט דוד המלך האט ניט גדארפט טאן די מעשה מיט בת שבע אונ די ישראל די מעשה מיט דאס עגל דען דוד המלך האט גזאגט ולבי חלל בקרבי דר יצר הרע איז אין מיין הארץ דער שלאגן דאס ער קען מיך ניט מאכן זינדיגן אונ דיא ישראל זיינען אויך פרום גוועזן דען גאט האט גזאגט ווער וואלט געבן דאס זייא זאלן אלע צייט אזו פרום זיין וויא היינט זיי האבן אבער נאר גזינדיגט כדי מען זאל דר פון קענן אפ לערנן דאס מען קען תשובה טאן ווען איין יחיד וועט זינדיגן זאגט מען אים טוא תשובה דען דוד המלך האט גזינדיגט האט מען זיין תשובה אן גינומן דען גאט נעמט אן די תשובה פון איין יחיד אונ ווען איין קהל זינדיגט זאגט מען זייא טוט תשובה דען דיא ישראל האבן גזינדיגט מיט דעם עגל האט גאט זייער תשובה אן גנומן דען גאט נעמט אויך אן די תשובה פון איין גאנצן קהל

אונ דאס האט רבי שמואל בר נחמני אויך גזאגט פון וועגן רבי יונתן וואס מיינט דר פסוק דם זיינן די רייד פון דוד בן ישי אונ דס זיינן די רייד פון דעם מענטשן וואס האט אויף גשטעלט דם הויכע דס איז גמיינט ער האט אויף גשטעלט די גרויסקייט פון תשובה דען פון אים לערינט מען אפ תשובה צו טאן אונ חאטשע עס שטייט אין פסוק דם גאט זאגט אין דעם טאג ווען איך וועל שטראפן די ישראל וועל איך זיי אויך שטראפן אויף דעם חטא פון עגל נו זעהן מיר דאך דאס גאט האט זייא דעם חטא ניט מוחל גוועזן נאר דאס איז גזאגט דאס ער רעכינט צו דעם חטא פון דעם עגל צו אנדערע שטראף אבער אויף דעם חטא באזונדר האט גאט זייא מוחל גוועזן וויא מיר לערנן אין פרק אין עומדין דאס גאט זאגט וועל איך דען פאר געסן דעם זכות פון אלע קרבנות וואס די ישראל האבן פאר מיר מקריב גוועזן פערציג יאר אין דר מדבר אזו זאגט די כנסת ישראל רבש"ע ווען דוא פאר געסט ניט טאמר וועסטו מיר דיא מעשה פון דעם עגל אויך ניט פאר געסן זאגט גאט צו דר כנסת ישראל גם אלה תשכחנה דאס וואס דו האסט גזאגט אלה אלהיך ישראל אונ האסט דאס עגל פאר איין גאט אן גנומן דאס וועל איך דיר פאר געסן אזו זאגט ווידר די כנסת ישראל פאר הקב"ה ווען דוא פאר געסט יוא טאמר וועסטו מיר אויך פאר געסן דעם זכות וואס איך האב די תורה מקבל גוועזן אויף דעם בארג סיני זאגט גאט צוא איר ואנכי לא אשכחך דאס וואס דו האסט די עשרת הדברות אן גנומן וואס דרינן שטייט אנכי ה' אלהיך דאס וועל איך ניט פאר געסן · אונ אזו האט אויך גזאגט רבי אלעזר פון וועגן רבי אושעיא : ובשכר התשובה אונ דורך דעם שכר פון דער תשובה וועט גאט די גאולה מקרב זיין ווי מיר לערנן אין פרק יום הכפורים רבי יונתן זאגט די תשובה איז אזו גרויס דס זיא איז מקרב די גאולה ווי אין פסוק שטייט דר גואל וועט קומן קיין ציון ווען די ישראל וועלן תשובה טאן:

רצ כל בן דעת איטליכר פאר שטאנדיגער מענטש ווען ער זעהט דאס עס איז נאהענט זיין צייט צו גיין צום משפט איבר געלד זאבן אונ פשיטא איבר זיין גוף צוא איין מלך בשר ודם דער וועקט ער זיך טאג אונ נאכט אונ זוכט נאך זיינע וועגין אונ פרעגט אונ זוכט איין עצה פון איטליכין יועץ וואס ער גיפינט דאס ער זאל אים זאגין וויא ער

קען

פרק א נר ה כלל ב חלק א

ומחפש בדרכיו ושואל ומבקש עצה מכל יועץ שימצא לומר לו כיצד ינצל מן הדין עאכ"ו מה יש לעשות כשיבוא יום פקודתו ודינו מגופו ובניו וממונו לפני ממ"ה הקב"ה שהוא יודע כל תעלומות שאין צריך לפניו לא עדים ולא ראיה שהכל גלוי לו ואינו מועיל לפניו סניגור אחר בלתי תשובה ומעשים טובים שיש לו לאדם לירא מאד ולחפש בדרכיו ולשוב מחטאיו ולבקש עצה טובה מכל יודע דעת קודם הגיעו ליום הדין כדי שיזכה בדינו ולזה צריך להקדים שלשים יום ולכל הפחות כדי שיתחיל מר"ח אלול לעורר מתרדמתו אשר הוא יושב בה כל השנה · ועוד שהוא זמן שנתרצה בו הקב"ה למחול עונם של ישראל בכלל · וצוה למשה רבינו לעלות ההרה לתת לו לוחות שניות כמו שמצינו בפרקי ר' אליעזר תניא *בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות האחרונות והעבירו שופר בכל המחנה:· משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודת כוכבים ומזלות והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מז) *עלה אלהים בתרועה וגו' · וכך התקינו חכמים שיהו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה כל החודש כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג) *אם יתקע שופר וגו' וכדי לערבב את השטן ועוד מצינו תשובה לרבינו האי וזו נוסחה ומנהגנו לומר תחנונים *כהני עשרה יומי לחוד · ושמענו דבמקצת *מקומות פרס קיימין מראש חודש אלול ואמרי דביה סליק משה להר זימנא שלישית ונחית בלוחות שניות בי"ה וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו · רבי יצחק ן' גיאת ז"ל · ואנו מנהגנו כהנך דקיימין מראש חודש אלול לרבינו נסים ז"ל הרבה מן הזקנים ומן בעלי בתים תוקעין בשופר בראש חודש אלול ומצאתי עיקר במדרש תניא בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה וכו' כדאיתא לפנים · גם מצינו שנוהגים להתענות בערב ר"ה וסמך במדרש תנחומא (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות משל למדינה שחייבת מס למלך וכו' יע"ש · וגם מצינו תשובה לגאון ז"ל וזו נוסחה ולהתענות בב' י"ט של ר"ה כך אנו רואין יפה שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל בר"ה לכו אכלו ממתקים וגו' · וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה שהרי ט' באב שהוא תענית חמור לא ראו לקבעה בשבת אלא דחו אותה · ואפילו בערב שבת להשלים תענית נסתפקו כמה דורות עד שנתחכה הלכה מתענה ומשלים · וכההיא אמרינן בירושלמי רבי יעקב הוה *מפקיד לספריא מאן אתא משאל לכון אתון אמרי ליה בכל מתענין הוין משבתות וי"ט ור"ה ופורים · ובי"ה דף פ"א אמרינן ומה עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ט *ענש מלאכה שנוהגת בשבתות וי"ט אינו דין שיענש ש"מ אין מתענין לא בשבתות וימים טובים ומכאן תשובה למתענין בר"ה ובשבת של תשובה שאינם יודעין שתוכל להיות תשובה בלא תענית *והיא אינה אלא אחת מדרכי התשובה והדרכים האחרים הם יותר עיקר :

בראש חודש אלול ואותו יום היה יום שלשים של אב ותקעו בבוקר כבעלה משה לסיניים בעתה עלה בהשכמה ובלילה שעבר אינו בחשבון וצריך לעבב שם ארבעים יום וארבעים לילות ולא נחשב יום אלא מעת לעת ולא יטעו לומר ביום שעלה צריך לירד ולכך בחצר טעו בראשונים: עלה אלהים נתעלה ונשתבח: אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו כך יחרדו מעבירות בידם ויזכירו ביום הדין: כהני עשרה יומי שבין ר"ה ויום כפור: מקומות פרס קיימין כאן פרס נוהגים לעמוד בקצת מקומות מראש חודש אלול : מפקיד לספריא לתלמידי חכמים אם יבוא אדם לשאול אם יצום בו ביום : ענש עליו כרת אם לא יתענה ביום כפור : והיא התענית הוא דרך אחד מתשובה על כן אין מתענין בר"ה רק תענית חלום אם הוא ביום ראשון צריך להתענות שני ימים כל ימיו ואם הוא ביום שני יתענה כל ימיו יום שני בלבד ואין צריך למיתב תענית לתעניתו :

רצא פרק שני

יום הדין לכל בני אדם בין יחיד בין צבור בעניני העוה"ז הוא בר"ה · כדגרסינן בפ"ק דר"ה דף ה' ת"ר כי חוק לישראל הוא וגו' מלמד שאין ב"ד

קען ניצול ווערין פון דעם משפט מכל שכן וואס דארף שוין דר מענטש טאן ווען עס קומט דיא צייט פון זיין משפט אין זיין גוף און אין זיינע קינדר און אין זיין געלט פאר דעם מלך מלכי המלכים הקב"ה וואס ער וייש אלע פאר בארגענעס אונ ער דארף ניט קיין עדות אדר איין ראיה דען אלץ איז פאר אים אנטפלעקט און עס העלפט פאר אים ניט קיין אנדר פר ענטפערונג נאר תשובה אונ מעשים טובים דארף דער מענטש זיך גוויס זייער פארכטין אונ נאך זוכין אין זיינע וועגין און ווידער צו קערין פון זיינע עבירות אונ צוא פרעגין איין עצה פון אלע פאר שטאנדיגע מענטשן איי ער קומט צו דעם יום הדין כדי ער זאל גיווינען דעם משפט : ולזה צריך אונ דער צו מוז ער זיך אנבריייטין צום ווייניגשטין דרייסיג טעג כדי ער זאל אן הויבין פון ראש חודש אלול זיך צוא דער וועקן פון זיין שלאף וואס ער ליגט דרינען אגאנץ יאר תשובה צו טאן און אויך איז ראש חודש אלול די צייט וואס גאט ווערט באוויליגט מוחל צו זיין צוא ישראל זייער זינד און האט גיבאטין צוא משה רבינו דאס ער זאל אויף דעם בארג ארויף גיין צו געבין אים דיא אנדערע לוחות וויא מיר גיפינען אין פרקי רבי אליעזר מיר האבין גילערינט אים ראש חודש אלול האט גאט גיזאגט צוא משה גייא אויף צו מיר אויף דעם בארג דען דענסטמאל איז משה ארויף גנאנגען מקבל צו זיין די אנדרע לוחות און מען האט גיבלאזין מיט איין שופר אין דר גאנצר מחנה דאס משה איז אויף דעם בארג ארויף גנאנגען כדי די ישראל זאלין זיך שוין ניט טועה זיין צו עבודת כוכבים ומזלות וויא זייא האבין זיך פריער טועה גיוועזן ביי דעם עגל און דורך דעם שופר איז גאט גגרויסט גווארן ווי אין פסוק שטייט גאט איז גגרוישט גיווארין דורך דעם שופר:וכך התקינו און אזו אויך האבין אונזערע חכמים מתקן גיוועזן דאס מען זאל אן הייבן אלע יאר צו בלאזין שופר דעם גאנצין חודש אלול כדי אן צו זאגין די ישראל דאס זיי זאלין תשובה טאן וויא אין פסוק שטייט ווערט דען גיבלאזין מיט איין שופר אין שטאט און די לייט זאלין ניט ציטערין אויך בלאזט מען דרום כדי דאס דר שטן זאל מבולבל ווערין · אויך שטייט אין ספר פון רבינו האי גאון אונזר מנהג איז צוא זאגין סליחות נאר אין די צעהן טעג פון ראש השנה ביז יום כפור און מיר האבין גיהערט דאס אין אנדערע ערטער אין לאנד פרס שטייט מען אויף צו סליחות פון ראש חודש אלול אן און זייא זאגין דעם טעם וייל אים

ראש חודש אלול איז משה רבינו צום דריטין מאל אויף דעם בארג ארויף גנאנגען צוא מקבל זיין די אנדרע לוחות און איז מיט דיא לוחות אראפ גיקומן אים יום כפור און ווער עס מערט תפלה צו טאן איז בעסר פר אים און רבי יצחק בן גיאת ז"ל שרייבט אונזר מנהג איז אזו וויא די וואס הייבן אן אויף שטיין צו סליחות פון ראש חודש אלול אויך שרייבט דער רבינו נסים דאס פיל זקנים און בעלי בתים הייבן אן צו בלאזין שופר אים ראש חודש אלול איבר דעם טעם וואס אין פרקי רבי אליעזר שטייט:וגם מצינו אויך גפינען מיר דאס מען איז זיך נוהג צו פאסטין אים ערב ראש השנה און זייא ווייזין עס אן פון מדרש דאס מען דארף פאסטין : וגם מצינו און אויך גפינען מיר אין איין תשובה פון איין גאון דאס מען האט אים גיפרעגט אויב מען זאל פאסטין אים ראש השנה האט ער גיענטפערט דאס גיפעלט אונז ניט מען זאל פאסטין אום ראש השנה דען דיא פאר צייטיגע פרנסים פון ישראל עזרא הסופר און נחמיה האבין גיזאגט אים ראש השנה גייט עסט גוטע שפייז דען מיר זיינען פר זיכערט דאס גאט וועט אונז געבין איין גוט יאר · אויך זאל מען ניט פאסטין אים שבת תשובה דען תשעה באב איז איין הארבער תענית און ווען ער גיפאלט אים שבת ווערט אפ גילייגט אויף זונטאג און אפילו אים ערב שבת איז מען איין לאנגע צייט מסופק גיוועזן אויב מען זאל מעגין פאסטין ביז נאכט ביז עס איז גיבליבין ביי דיא חכמים דאס מען מעג פאסטין ביז נאכט · און אזו זאגין מיר אין דער גמרא ירושלמי רבי יעקב האט בפוילן צו די תלמידי חכמים ווען איינער וועט קומען אייך פרעגין ווען מען מעג פאסטין · זאלט איר אים זאגין אלע טעג אין יאר מעג מען פאסטין נאר אים שבת און יום טוב און ראש השנה און אים פורים טאר מען ניט פאסטין אויך שטייט אין פרק יום הכפורים דאס מען טאר ניט פאסטין אים שבת און אום יום טוב דער פון קען מען זאגין צוא די לייט וואס פאסטין אום ראש השנה אדר אים שבת תשובה דאס זיי ווייסן ניט דאס מען קען תשובה טאן אן פאסטין און דאס פאסטין איז נאר איינס פון דיא וועגין פון תשובה אבר דיא אנדערע וועגין פון תשובה וייטער ניט צו זינדיגן זיינען דער הויפט פון תשובה :

רצא יום הדין לכל בני אדם דר טאג וואס אלע לייט ווערין גמשפט סיי איין יחיד סיי איין צבור אין זאכן פון עולם הזה דאס איז אים ראש

השנה

פרק ב נר ה כלל ב חלק א

של מעלה נכנסין לדין *אלא א"כ קדשו ב"ד של מטה את החודש · תניא אידך כי חק לישראל הוא אין לי אלא ישראל עובדי כוכבים ומזלות מנין ת"ל *משפט לאלהי יעקב · א"כ מה תלמוד לומר כי חק לישראל הוא מלמד שישראל נכנסין תחלה לדין כדרב חסדא דאמר *מלך וצבור מלך נכנס לדין תחלה שנאמר (מלכים א ח) לעשות *משפט עבדו ומשפט עמו ישראל מ"ט אי בעית אימא דלאו אורח ארעא למיתב מלכא אבראי · ואי בעית אימא מקמי *דליפוש חרון אף · גם מצינו במשנה בר"ה דף ט"ז בד' פרקים בשנה העולם נידון · בפסח *על התבואה · בעצרת על פירות האילן · בר"ה כל באי עולם *עוברין לפניו *כבני מרון שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם וגו' · ובחג נדונין על המים · ואחד בתשרי הוא יום הדין לפי שהוא ראשון לבריאת אדם הראשון כפי דעת רבי אליעזר · כדגרסינן התם בגמרא דף י"א תניא ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם · בתשרי *נולדו אבות · בתשרי מתו אבות · בפסח נולד יצחק · בר"ה *נפקדה שרה ורחל וחנה · בר"ה יצא יוסף מבית האסורים · בר"ה *בטלה עבודה מאבות במצרים בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם וכו' · תניא רבי אליעזר אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר (בראשית א) ויאמר אלהים *תדשא הארץ וגו' · איזהו חודש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו עליהם גשמים וצמחו שנאמר (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר (שם א) *ותוצא הארץ דשא וגו' איזהו חודש שהארץ מלאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן בהמה וחיה שמזדווגין זה עם זה שנאמר (תהלים סה) *לבשו כרים הצאן וגו' ר"א אומר מנין שבתשרי נולדו האבות שנאמר (מ"א ח) ויקהלו אל המלך שלמה וגו' בירח האיתנים בחג וגו' · ירח שנולדו בו *איתני עולם מאי משמע דהאי איתן לישנא דתוקפא הוא דכתיב (במדבר כד) איתן מושבך *ואומר (מיכה ו). שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ ואומר (ש"ה ב) קול דודי וגו' מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות ורבי יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר (מ"א ו) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל וגו' *בחודש זיו ירח שנולדו בו זיותני עולם ואידך הא כתיב בירח האיתנים *ההוא דתקיף במצות ואידך נמי כתיב בחודש זיו ההוא דאתא ביה *זיוא

אלא אם כן קדשו ב"ד וכו' והכי קאמר אם קבעו ישראל את חק החודש הוא משפט להקב"ה : משפט לאלהי יעקב לרבות שבילם ישפוט : מלך וצבור כשהקב"ה דן אותם מלך נכנס תחלה : משפט עבדו בלמה קאמר לה : דליפוש חרון אף להקב"ה בשביל עונות צבור : על התבואה שלאחר הפסח : עוברין לפניו למשפט : כבני מרון כבני הצאן שמעבירין אחד אחד למעשר כשאמר היוצר יחד לבם בדן כל אחד ואחד : נולדו אבות אברהם יצחק ויעקב : נפקדה שרה נא' זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון : בטלה עבודה מאבותינו ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד : תדשא הארץ תתכסה ותתלבש בדשאים ועץ פרי שנגמר פריו ואותו פרק בזמן זריעה הוי כלומר וראוי לדבר שבתשרי נברא העולם שהרי לגשמים צריכין ותשרי זמן רביעה הוא והגשם נקרא רביעה שרובע את הקרקע כי מטרא בעלה דארעא שנאמר כי כאשר ירד הגשם וגו' והולידה והצמיחה : ותוצא הארץ ולא כתיב יתדשא הארץ ועץ עושה פרי ולא פרי גמור ואותו הפרק זמן הוא לבהמה וחיה להזקק זה לזה ולכך היו צריכין וראוי הוא בניסן נברא העולם : לבשו כרים הצאן יתלבשו הכרים והערבה מן הצאן הבאים לגאות כדבר אחר הגמית המטר והעמקים יעטפו בר ע"י המטר יהיו מעוטפים העמקים בתבואה ולא יתרועעו הבריות במתם וישירו מרוב הברכה אלמא ניסן זמן זיווג בהמה הוא : איתני עולם תקיפי וגבורי עולם והיינו האבות : ואומר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים אלמא הם איתנים הם הרים ולהכן דנקראו אבות הרים

שנאמר מדלג על ההרים ודילג את הקץ בשביל ההרים : בחודש זיו זה אייר הוא שנולדו בו זיותני עולם כשהקדים אייר ככר נולדם בניסן א"נ זמנין דתקופת ניסן נמשך בתוך אייר
של לבנה יותני היינו האבות שזיו פניהם היו מאירין מרוח הקודש שעליהם : ההוא דתקיף במצות שופר יה"כ סוכה לולב ערבה וניסוך המים וערבה : זיוא לאילני בהאילנות מלאין פרחים

השנה זויא מיר לערנן אין דער גמרא פון ראש השנה די רבנים האבין גילערנט עס שטייט אין פסוק כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב דאס לערנין: איז דאס בית דין של מעלה גייען ניט צוא משפטין דעם עולם ביז בית דין של מטה מאכין דאס דער טאג זאל זיין ראש חודש תשרי ווען די וועלט ווערט גימשפט· אויך לערנן מיר אין איין ברייתא עס שטייט אין פסוק דער טאג פון ראש השנה איז איין יום הדין צוא ישראל: פון וואנען ווייס איך דאס די עובדי כוכבים ומזלות ווערין אויך אין דעם טאג גמשפט דען ווייטער שטייט אין פסוק עס איז איין משפט טאג צוא דעם גאט פון יעקב דאס ער משפט דיא גאנצע וועלט נאר וואס עס שטייט אין פסוק כי חק לישראל צו ווייזין דאס די ישראל ווערן פריער גמשפט וויא רב חסדא האט גזאגט ווען איין מלך מיט זיינע לייט גייען צום משפט משפט מען דעם מלך פריער און דר נאך זיינע לייט ווי אין פסוק שטייט דאס שלמה המלך האט גיבעטין פר גאט דאס ער זאל פריער טאן זיין משפט און דער נאך דעם משפט פון כל ישראל און עס איז בעסר פאר דעם מלך ווען מען משפט אים פריער פון צווייא טעמים· איין טעם איז דאס עס איז ניט קיין כבוד פאר דעם מלך דאס ער זאל שטיין דרויסן און ווארטין· און נאך איין טעם איז דאס פריער צו משפטין איז בעסר דען דער צארין פון דיא זינדיגע איז נאך ניט גימערט: וגם מצינו אויך גיפינען מיר אין איין משנה דאס אין פיר צייטין פון יאר ווערט די וועלט גימשפט אום פסח ווערט זיא גמשפט אויב תבואה זאל גראטין און אום שבועות אויב די פירות פון דיא בוימר זאלין גראטין און אום ראש השנה ווערין אלע מענטשין פאר גאט דורך גיפירט צום משפט איינר נאך דעם אנדערין וויא מען פירט שאף וויא אין פסוק שטייט גאט וואס האט בשאפן אלע הערצער דער פרובט דיא מעשים פון אלע מענטשן· און אום סוכות ווערט די וועלט גימשפט וויא פיל רעגין עס זאל גיין דאס יאר· ואחד בתשרי און ראש חודש תשרי איז דרום גישטעלט פר איין יום הדין ווייל ער איז דר ערשטער טאג וואס אדם הראשון איז בשאפן גיווארן נאך דעם מיינונג פון רבי אליעזר וויא מיר לערנען אין ראש השנה מיר האבין גילערנט ר"א זאגט אום תשרי איז די וועלט בשאפן גיווארן· אום תשרי זיינען די אבות אברהם און יעקב גיבארין גיווארין און אום תשרי זיינען זייא גשטארבן· אום פסח איז יצחק גיבארין גיווארין· אום ראש השנה איז שרה און רחל און חנה דער מאנט גיווארין טראגינדיג צו ווערן· אום ראש השנה איז יוסף פון דער תפיסה ארויס גיגאנגען : בראש השנה אום ראש השנה

איז בטל גיווארין דיא ארבעט פון אונזערע עלטערין אין מצרים· אום ניסן זיינען זייא דער לייזט גיווארין פון מצרים און אום ניסן וועלין זיי פון דעם גלות אויך דער לייזט ווערן· און רבי יהושע זאגט אום ניסן איז די וועלט בשאפין גיווארן: תניא מיר האבין גילערינט רבי אליעזר זאגט פון וואנען לערנן מיר אפ דאס אום תשרי איז דיא וועלט בשאפין גיווארין דען עס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט די ערד זאל ארויס ברענגען גראז און די בוימר זאלין ברייגען פירות· אין וועלכין חודש ברייגט די ערד ארויס גראז און די בוימר זיינן פול מיט פירות דאס איז תשרי און דענטסט מאל איז די צייט וואס מען דארף האבן רעגין אזו איז גגאנגען רעגין און זייא האבין דורך דעם גיוואקסין וויא אין פסוק שטייט איין וואלקן איז אויף גגאנגן פון דער ערד און האט אן גברונקן אלע גוועקסע· רבי יהושע זאגט פון וואנען לערנן מיר אפ דאס אום ניסן איז די וועלט בשאפן גווארן דען עס שטייט אין פסוק די ערד האט ארויס גיצויגן גראז און די בוימר האבין גילאזט וואקסין פירות· אין וועלכין חודש איז דיא ערד פול מיט גראז און דיא בוימר לאזין ערשט וואקסן פירות דאס איז ניסן דען דענטמאלט איז די צייט וואס די בהמות און חיות בהעפטין זיך צו נאמן וויא אין פסוק שטייט די פעלדער האבין אנגיקליידט מיט שאף וואס פיטערין זיך און דיא טאלין טוען זיך אן מיט קארין דאס איז אום ניסן: רבי אליעזר זאגט פון וואנען לערנן מיר אפ דאס אום תשרי זיינען די אבות גיבארין גיווארין דען עס שטייט אין פסוק כל ישראל האבין זיך איין גיזאמילט צום מלך שלמה אין דעם שטארקין חודש אום סוכות דען אין דעם חודש זיינען די אבות וואס זייא זיינען דיא שטארקע פון דער וועלט גיבארין גיווארין· אויך שטייט אין פסוק הערט צוא איר בערג דיא קריג פון גאט און איר שטארקע גרונד פעסטין דאס זיינען די אבות און אמהות· אויך שטייט אין פסוק גאט האט גישפרונגן אויף די בערג דס מיינט ער ער האט פר קירצט די צייט פון גלות מצרים דורך דעם זכות פון די אבות וואס זיינען גגליכין צו שטארקע בערג און ער איז גישפרונגען אויף דיא הויכע בערג דאס איז גימיינט דורך דעם זכות פון די אמהות· און רבי יהושע בן לוי זאגט פון וואנען לערנן מיר אפ דאס אום ניסן זיינען די אבות גיבארין גיווארין דען עס שטייט אין פסוק עס איז גיוועזן נאך פיר הונדערט און אכציג יאר וואס דיא ישראל זיינען ארויס גגאנגען פון מצרים בחודש זיו הייסט דער חודש ניסן זיו קלארקייט ווייל די אבות זיינען דענטסמאל גיבארין גיווארין און דער חודש תשרי ווערט דרום גרופין דר שטארקר חודש ווייל ער איז שטארק

אליעזר

פרק ב נר ה כלל ב חלק א

לאילני דאמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזא אילני דמלבלבי אומר ברוך אשר לא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות כדי ליהנות מהם בני אדם ומ"ד בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות מ"ד בניסן נולדו אבות בניסן מתו מ"ל דכתיב (דברים לא) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מה תלמוד לומר היום היום מלאו ימי ושנותי ללמד שהקדוש ברוך הוא: מחשב שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר (שמות כג) את מספר ימיך אמלא ובפסח נולד יצחק דכתיב (בראשית יח) *למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן אימת קאי אילימא בפסח וקא אמר ליה לעצרת בחמשין יומין מי קא ילדה אלא דקאי בתשרי וקא אמר ליה לניסן אכתי בשיתא ירחי מי קא ילדה · תנא אותה שנה מעוברת היתה סוף סוף *כי מדלי מר ימי טומאה בצרי ליה · אמר מר זוטרא *אפילו למאן דאמר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים יולדת לשבעה יולדת למקוטעים שנאמר (שמואל א א) *ויהי לתקופות הימים מיעוט תקופות שתים מיעוט ימים שנים · בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה מ"ל אמר רבי אליעזר אתיא זכירה זכירה ואתיא פקידה פקידה כתיב בה ברחל ויזכור אלהים את רחל וכתיב בחנה ויזכרה ה' ואתיא זכירה מר"ה דכתיב זכרון תרועה מקרא קודש ואתיא פקידה פקידה כתיב בה בחנה כי פקד ה' את חנה וכתיב בה בשרה וה' פקד את שרה · בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים מ"ל דכתיב תקעו בחודש שופר וגו' · וכתיב כי חק לישראל הוא וסמיך ליה *עדות ביהוסף שמו וגו' · בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים מ"ל אתיא סבילה סבילה כתיב הכא מתחת סבלות מצרים וכתיב התם *הסירותי מסבל שכמו · בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל אתיא שופר שופר כתיב הכא תקעו בחודש שופר וכתיב התם והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' · ורבי יהושע אומר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל · מ"ט אמר קרא ליל שמורים הוא לה' לילה *המשומר ובא משששת ימי בראשית · ואידך ההוא לילה *המשומר ובא מן המזיקין · שמעינן מהכא שהוא יום בריאת אדם הראשון כפי האמת וכפי הראוי בכל שנה מתחיל מאותו יום השנה לכל באי עולם והוא ראוי לפקידה וגם הוא יום שנפקדו בו הצריכים פקידה · וגם ביום שנברא אדם הראשון בו ביום חטא ועשה תשובה ונתכפר · ולפיכך ראוי הוא לדין ולתשובה ולכפרה בו ביום · אמר ליה הקב"ה כשם שטחלתי

המאירים כזיות לגלגין ויואל פרת תרנוס ואפיק לגלגין: למועד אשוב אליך ליום טוב הבא דאזין ולשרה בן וכל מה שאתה יכול להרחיק יום הבשורה מיום הלידה הרחיקם כדי למלאת ימי עיבור הולד בין שניהם ואין אתה יכול להרחיקו אלא ממועד למועד כשאמר בהתבשרה למועד זה ושתלד למועד הבא: כי מדלי מר ימי טומאת נדה דקיימא לן שרה אמנו אותו היום פרסה נדה לפיכך ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אבל לא העוגות שלשתם בטומאה: אפילו למאן דאמר במסכת נדה אינה יולדת למקוטעין אלא לחדשים שלמים של שלשים יום: ויהי לתקופות הימים ילדה חנה מיעוט תקופות שתים והם ו' חדשים וימים שתים במצ מינה דילדה לו' חדשים ושני ימים והיינו מקוטעין החודש השביעי שהיה לה ממנו רק שני ימים וילדה: עדות ביהוסף שמו בתריה דההוא קרא כתיב דכי חק לישראל: הסירותי מסבל שכמו ביוסף כתיב בתר עדות ביהוסף: המשומר ובא לגאולה: המשומר ובא מן המזיקין שאין שום מזיק יכול להזיק לישראל בלילה ההוא:

מיט מצות דהיינו שופר סוכה לולב ערבה און נאך מער מצות · און רבי אליעזר זאגט דער חודש ניסן ווערט דרום גירופן דער קלארער חודש ווייל דיא בוימר זיינן דענמאלט קלאר דאס זייא הייבן אן דענמאלט צוא בליען דען רבי יהודה האט גזאגט ווער עס גייט ארויס אין דיא טעג פון ניסן און זעהט די בוימער בליען זאל ער אברכה מאכן גילויבט איז גאט וואס ער האט גאר ניט גימינערט אויף זיין וועלט און האט בשאפן גוטע בשעפעניש און גוטע בוימר כדי די מענטשן זאלן הנאה האבן פון זיי · און דער וואס זאגט אום תשרי זיינען דיא אבות גיבארין גיווארין דער זאגט דאס זיי זיינען אויך גישטארבין אום תשרי · און דער וואס זאגט אום ניסן זיינען די אבות גיבארין גיווארין דר זאגט דאס זיי זיינען אויך גשטארבן אום ניסן דען דר צדיק שטארבט אין דר אייגינער צייט וואס ער ווערט גבארין · וויא אין פסוק שטייט דאס משה רבינו האט גזאגט איך בין היינט הונדערט און צוואנציג יאר דען היינט בין איך גיבארין גיווארין און זיינען מיינע יארין היינט דער פילט גיווארן דאס לערינט אונז דאס גאט רעכינט די יארין פון דיא צדיקים פון אטאג צום אנדערין און פון אחודש צום אנדערין חודש · וויא אין פסוק שטייט די צאל פון דיינע טעג וועל איך דר פילין דאס דו וועסט דיינע טעג פול אוים לעבין · אום פסח איז יצחק גיבארין גיווארין וויא אין פסוק שטייט דאס דער מלאך האט גזאגט צוא אברהם איך וועל זיך צוא דיר ווידער קערין אין איום טוב וויא היינט און שרה וועט האבין איין זון און עס קען ניט זיין דאס דער מלאך איז גיוועזן אום פסח און האט גזאגט איך וועל ווידר קומען אום שבועות און שרה וועט האבן איין זון דען פון פסח ביז שבועות איז נאר פופציג טעג אזו קען איין אשה ניט טראגינדיג ווערן און גווינען און עס קען ניט זיין דאס דער מלאך איז גוועזן אום שבועות און האט גזאגט איך וועל ווידר קומען אום סוכות דען עס איז נאר פינף חדשים אזוא קען אויך קיין אשה ניט טראגינדיג ווערן און גיווינען נייערט עס איז גוועזן אום סוכות און פסח איז יצחק גבארין גיווארין פרעגט דיא גמרא דאס קען דאך אויך ניט זיין דען אין זעקס חדשים קען קיין אשה ניט גיווינען ענטפערט די גמרא דאס יאר איז גוועזן איין עבור אזו איז פון סוכות ביז פסח זיבין חדשים פרעגט די גמרא ווען איך וועל אוועק נעמן די טעג וואס שרה איז אום ריין גוועזן דען וויא די מלאכים זיינען גקומען צו אברהם איז שרה איין נדה גווארן אזו האט זיא גמוזט ווארטין ביז זיא האט זיך טובל גוועזן בלייבט דאך קיין זיבין גאנצע חדשים ניט איברי ענטפערט מר זוטרא אפילו דער תנא וואס זאגט ווען איין אשה גווינט צוא ניין חדשים טראגט זיא אוים פול ניין חדשים אבר ער איז מודה ווען איין אשה גווינט צוא זיבין חדשים קען זיא גווינן אפילו ווען דער זיבענטר חודש האט נאר עטליכע טעג דען עס

שטייט אין פסוק וויא חנה האט גיטראגין צוויי תקופות און צווייא טעג דאס איז זעקס חדשים און צווייא טעג אזו האט זיא גיוואונען שמואל · אזו האט שרה אויך נאר גיטראגן זעקס חדשים און עטליכע טעג און האט גיוואונען יצחק: בראש השנה אום ראש השנה איז דער מאנט גיווארן שרה און רחל און חנה טראגינדיג צוא ווערין · זאגט רבי אליעזר דאס לערנן מיר דר פון אפ דען בייא רחל שטייט ויזכור אלהים את רחל און בייא חנה שטייט ויזכרה ה' שטייט בייא ביידע דאס ווארט זכרון און ביי ראש השנה שטייט אויך זכרון תרועה צוא ווייזין דאס אום ראש השנה זיינען זייא דר מאנט גיווארין · דען אזו וויא צוא חנה איז נגזר גיווארין אום ראש השנה איז צו שרה אויך נגזר גיווארין אום ראש השנה · דען בייא חנה שטייט כי פקד ה' את חנה און ביי שרה שטייט וה' פקד את שרה צוא ווייזין דאס עס איז גיוועזן אום ראש השנה: בראש השנה אום ראש השנה איז יוסף ארויס גיגאנגען פון דער תפיסה דען עס שטייט אין פסוק בלאזט שופר אין חודש תשרי און דער נאך שטייט אין פסוק גאט האט דעם טאג גיטאן פאר איין עדות אין יוסף דאס ער האט אים דעם טאג אוים גיצויגין פון דער תפיסה·אום ראש השנה איז בטל גיווארין די ארבעט פון אונזערע עלטערין אין מצרים דען אזו וואול וויא יוסף איז פרייא גיווארין אום ראש השנה אזו זיינען די ישראל אויך פריי גיווארין אום ראש השנה דען בייא דיא ישראל שטייט מתחת סבלות מצרים און בייא יוסף שטייט אויך הסירותי מסבל שכמו הייסט דס איך האב אפ גיטאן פון די שווערע ארבייט דיא שולטערין פון די ישראלי און אום תשרי וועלין זיי דער לייזט ווערין לעתיד דען בייא ראש השנה שטייט תקעו בחדש שופר און ביי דער גאולה שטייט והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול צו ווייזין דאס אום ראש השנה וועט זיין דיא גאולה · און רבי יהושע זאגט אום ניסן זיינען זייא דר לייזט גיווארין פון מצרים און אום ניסן וועלין זייא אויך דער לייזט ווערין לעתיד·דען עס שטייט אין פסוק ליל שמורים הוא לה' די נאכט פון פסח איז גהיט צו דר גאולה אחרונה · און רבי אליעזר זאגט דר פסוק איז גמיינט די נאכט איז איין היטונג צו ישראל פון די מזיקים דאס זיי זאלין ניט ניזוק ווערין: שמעינן דער פון פאר שטייען מיר דאס ראש השנה איז דער טאג וואס אדם הראשון איז בשאפין גיווארן דרום איז רעכט דאס אין דעם טאג זאל זיך אן הויבין דאס יאר צוא דער גאנצער וועלט און ער זאל זיין גישטעלט פר איין יום הדין וויא עס זאל מיט דעם מענטשן זיין דס יאר · און עס איז אויך דער טאג וואס גאט האט אין אים דר מאנט אלע וואס האבין גידארפט דער מאנט ווערין · און אויך אין דעם טאג וואס אדם הראשון איז בשאפן גיווארין האט ער גזינדיגט און האט תשובה גיטאן האט מען אים מוחל גיוועזן און דרום איז דער טאג רעכט צו משפטין אין

אים

פרק ב נר ה כלל ב חלק א

לך ביום זה כך אני עתיד למחול את בניך ביום הזה · וגרסינן בפסיקתא (תהלים קיט) ילעולם ה' דברך נצב בשמים וכתיב למשפטיך עמדו היום וגו' · רבי אליעזר אומר בכ"ה באלול נברא העולם ואתיא כדהיא דתניא זה היום תחלת מעשיך · נמצאת אומר יבר"ה נברא אדם הראשון בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתיעץ עם מלאכי השרת בג' כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם · בז' זרק בו נשמה · בח' הכניסו לג"ע בט' נצטוה · בי' סרח בי"א נידון בי"ב יצא לדימוס אמר ליה הקב"ה לאדם הראשון זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני ביום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדין לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס · ואף על פי כן ייש דברים שנשארים תלוים ועומדין מזמן האדם לזמנים ידועים כשהיה בית המקדש קיים היו מקריבים קרבנות לרצות עליהם · כדאמרינן התם בפרק קמא דראש השנה דף ט"ז תניא הכל נידונין בראש השנה וגזר דין שלהם כל אחד בזמנו · בפסח על התבואה · בעצרת על פירות האילן · ובחג נידונין על המים · ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים · רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז) ותפקדנו לבקרים · רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו · ואמרינן עלה תניא רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני ישהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות · ומפני מה אמרה תורה הביאו לפני ישתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות שבאילן · ומפני מה אמרה תורה נסכו לפני מים בחג מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה · ואמרו לפני בראש השנה ימלכיות זכרונות ושופרות · מלכיות כדי שתמליכוני עליכם · זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר · א"ר אבהו למה תוקעין בראש השנה בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בראש השנה בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם עצמכם לפני כי עקידת יצחק הוא דבר גדול בזרע אברהם שאוהב להם תמיד בוראם מה שבא לעשות אברהם אבינו להשלים רצון בוראו וזה העומד לישראל בכל צרותם לפי שעמד בנסיון גדול כזה · כדגרסינן בפרק ואלו הן הנחנקין דף פ"ט (בראשית כב) ויהי אחר הדברים וגו' אחר למי אמר רבי יוסי בן זמרא יאחר דבריו של שטן דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגו' · ועל כן צוה לתקוע בשופר של איל לזכר האיל הנחלף על יצחק והפסוקים והתקיעות כולם הם לכוונת

לעולם ה' דברך מששת ימי בראשית נלכת בשמים לעמוד כיום למשפט: בראש השנה נברא האדם והוא ביום ו' לבריאת עולם והוא יום הר"ה והשבת הלבנה בו יום ו' וכו' כד' שעות על היום גבלו העפר כמו שמגבלין העיסה במים בה' רקמו בצורת אבריו כמו שרוקם צורות על הבגד בו' עשאו גולם נגמר צורתו אבל לא היה בו נשמה להחיות בט' נצטוה שלא לאכול מעץ הדעת בי' סרח חטא ואכל מעץ הדעת בי"ב יצא לדימוס לסליחה ומחילה שמחל לו הקב"ה מתה שאמר לו ביום אכלך ממנו מות תמות ונתן לו תמימיו שהוא אלף שנים: יש דברים שנשארים עליהם בראש השנה אבל לא נגזרין מיד על כל אחד נגזר בזמן שהוא עתו ובא אם לא שב בתשובה: שהפסח זמן תבואה הוא זמן שהתבואה נידונית בו: שתי הלחם ירצו על פירות האילן שהם מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב בכורי קציר חטים כרבי יהודה לטעמיה דאמר בסנהדרין עץ שאכל אדם הראשון חטה היה: מלכיות פסוקים דכתיב בהם ה' מלך וזכרון ונזכרתם לפני ה' ושופרות תקעו בחודש שופר והם עשרה פסוקים מכל אחד ואחד: אחר דבריו של שטן שאמר הנגתו בן למאה שנה ועשה סעודה גדולה ולא הקריב לך קרבן אחד אמר הקב"ה אם אומר לו הקריבהו לפני מיד זובחו וזה ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה וגו':

אים אונ תשובה צו טאן אונ דאס גאט זאל די עבירות מוחל זיין · הקב"ה האט גזאגט צוא אדם הראשון וויא איך האב דיר מוחל גיוועזן אין דעם טאג יעצ איך מוחל זיין צוא דיינע קינדער אין דעם טאג: וגרסינן אויך לערנען מיר אין דער פסיקתא עס שטייט אין פסוק אייביג דו גאט שטייען דיינע רייד פעסט אין הימל · אויך שטייט אין פסוק צו דיין משפט שטייען זיא דעם טאג · רבי אליעזר זאגט פינף אונ צוואנציג טעג אין אלול איז דיא וועלט בשאפין גיווארין אונ דאס איז וויא מיר זאגין אין אונזער תפלה דר היינטיגער טאג איז דר אן הויב פון דיינע מעשים דאס דו האשט בשאפן צוא אדם הראשון דען אום זונטאג איז גיוועזן פינף אונ צוואנציג טעג אין אלול אונ אום פרייטאג איז אדם הראשון בשאפין גיווארן · די ערשטע שעה אין טאג האט גאט אין זיין מחשבה גהאט צוא בשאפין אים · די אנדערע שעה האט גאט זיך בראטין מיט די מלאכים אויב ער זאל אים בשאפן · די דריטע שעה האט גאט איין גזאמלט די ערד וואס אדם הראשון איז דער פון בשאפין גיווארן · די פערטע שעה האט אים גאט גקנאטין וויא מען קנעט איין טייג · די פינפטע שעה האט גאט אים גיפארעמט · דיא זעקסטע שעה האט גאט זיין גוף פארטיג גימאכט · די זיבטע שעה האט גאט אין אים גגעבן איין נשמה · די אכטע שעה האט גאט אים גבראכט אין גן עדן · די ניינטע שעה איז ער גיבאטין גיווארין דאס ער זאל ניט עסין פון דעם עץ הדעת · דיא צעהנטע שעה האט ער גיזינדיגט אונ האט געסין פון דעם עץ הדעת · דיא עלפטע שעה האט מען אים דן גיווען דאס ער זאל שטארבן · די צוועלפטע שעה האט גאט דר לייכטערט זיין משפט דאס ער זאל בלייבן לעבין · האט גאט גיזאגט צו אדם הראשון דאס איז איין סימן צו דיינע קינדר דאס וויא דוא בישט פאר מיר גישטאנען אין דעם טאג אונ איך האב מיט דיר חסד גיטאן אזו וועלין דיינע קינדר אויך פר מיר שטיין אין דעם טאג צום דין אונ וועלן ארויס גיין מיט חסד: ואעפ"כ אונ פון דעסטוועגין זיינען דא זאכן וואס בלייבן פון ראש השנה היינגענדיג אונ ווערין ניט נגמר נאר אין גוואוסטע צייטן · אונ אז דר בית המקדש איז גשטאנען האט מען מקריב קרבנות גיוועזן דאס גאט זאל באווילינגט ווערן · וויא מיר זאגין אין דר גמרא פון ראש השנה מיר האבין גילערינט אלע זאכין ווערין גימשפט אום ראש השנה אונ דער גזר דין פון איטליכע זאך ווערט אויס גזאגט אין זיין צייט · אום פסח ווערט אויס גיזאגט אויף די תבואה · אונ אום שבועות אויף די פירות פון די בוימר · אונ אום סוכות וויא פיל רעגין עס זאל גיין דאס יאר אונ דעם מענטשין איז מען דן אום ראש השנה אונ זיין פסק ווערט גיחתמת אום יום כפור · רבי יוסי זאגט דער מענטש ווערט אלע טאג גימשפט וויא אין פסוק שטייט דו טושט דעם מענטשין דר מאנען אלע אין דר פריא · רבי נתן זאגט דער מענטש ווערט אלע שעה גימשפט וויא אין פסוק שטייט אלע רגע טושטו פרובן דיא מעשים פון דעם מענטשין ואמרינן עלה אויך זאגין מיר אין דער גמרא מיר האבין גילערינט רבי יהודה זאגט פון וועגין רבי עקיבא ווארום האט דיא תורה גזאגט מען זאל ברייננגען איין עומר פון דיא נייע תבואה אין בית המקדש אום פסח ווייל גאט זאגט ברייננגט פאר מיר איין עומר כדי עס זאל צוא אייך גיבענטשט ווערן אייער תבואה פון דיא פעלדר אונ ווארום האט דיא תורה גזאגט מען זאל אום שבועות ברייננגען אין בית המקדש צוויא ברויט פון דער נייע ווייץ ווייל גאט זאגט זייט פאר מיר מקריב צוויי ברויט אום שבועות כדי עס זאל אייך גיבענטשט ווערין דיא פירות פון די בוימר אונ ווארום האט דיא תורה גיזאגט מען זאל וואשר גיסן אויף דעם מזבח אום סוכות ווייל גאט זאגט גיסט פר מיר וואשר אום סוכות כדי עס זאל אייך גיבענטשט ווערין די רעגין פון איין גאנצין יאר אונ זאגט פר מיר אום ראש השנה אין אייער תפלה פסוקים וואס עס שטייט אין זייא מלכיות · זכרונות · שופרות · מלכיות זאלט איר זאגין כדי איר זאלט מיך מאכן פר איין מלך איבר אייך · זכרונות זאלט איר זאגין כדי אייער גדעכעניש זאל אויך גיין פאר מיר צוא גוטין אונ דאס וועט זיין דורך דעם וואס איר בלאזט שופר · רבי אבהו זאגט ווארום בלאזט מען אום ראש השנה מיט איין שופר פון איין איל דען גאט זאגט בלאזט פאר מיר אום ראש השנה מיט איין שופר פון איין איל כדי איך זאל אייך גדיינקן די עקידה פון יצחק בן אברהם אונ איך וועל עס אייך רעכענן גלייך וויא איר האט אייך פאר מיר גבונדן מקריב צו זיין פאר איין קרבן דען די עקידה פון יצחק איז איין גרוישע זאך צו דיא קינדר פון אברהם דאס גאט האט זייא תמיד ליב דורך דעם ווייל אברהם איז גקומן צוא טאן דעם ווילן פון זיין בשעפער אונ האט גוואלט זיין בן יחיד פאר אים מקריב זיין אונ דר זכות שטייט בייא צו די ישראל אין אלע זייערע צרות ווייל אברהם איז אויף דער גרוישר פרוב בשטאנען · וויא מיר לערנן אין פרק ואלו הן הנחנקין עס שטייט אין פסוק עס איז גוועזן נאך דיא דאזיגע רייד זאגט רבי יוסי בן זמרא עס איז גוועזן נאך דיא רייד פון שטן דאס ער האט גזאגט רבש"ע דו האסט צוא אברהם צוא הונדרט יאר איין זון גגעבן אונ ער האט איין גרויסע סעודה גמאכט אונ ער האט צו דיר ניט מקריב גוועזן אפילו איין קרבן האט גאט צו אים גזאגט

ער

פרק ב נר ה כלל ב חלק א

התשובה ולהמליך עלינו מלבנו לבקש מלפניו שאע"פ שלא נשוב כהוגן שיזכר לפניו פקידת הצדקניות ועקידת ידיד מבטן וע"כ אנו קורים בר"ה פקידת שרה ועקידת יצחק ומפטירין פקידת חנה ואחריו שובה כדי שיעלה זכרוננו לפניו לטובה וירחם עלינו :

רצב פרק שלישי

כל יסודות התורה והאמונה הם בנוים על אמונת ההשגחה בתכלית השלימות שיש לבורא תמיד על הכלל ועל הפרט ונותן לכל אחד כפי מעשיו כדכתיב (ירמיה לב) גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · ואומר (משלי טו) עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ ופסוקי התורה המורים על זה אין להם חקר · ועל זה אמרו רבותינו בפרק קמא דאבות *הכל צפוי והרשות נתונה *ובטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה ואע"פ שההשגחה והגמול הוא בכל זמן ובכל עת אבל ביום הדין בא הכל להושבו ולשוקלו בכף מאזנים שהחודש הוא נכנס *במאזנים ובא הזמן לחפש על מעשה בני אדם לראות איזה כף מכרעת · ולפי שאין שכחה לפני כסא כבודו והכל הוא זכור לפניו כאלו הוא כתוב ויותר המשיל הדבר להבינו לעם בלשון בני אדם שהוא כתוב בספרים כאומרם בפ"ק דראש השנה דף ט"ז אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן *שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של *צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים · של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים · ושל רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה · ושל בינונים תלוין ועומדין מראש השנה עד י"ה זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה · אמר רבי אבין מאי קרא (תהלים סט) ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורים · חיים זה ספרן של צדיקים · ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינונים · רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (שמות לב) ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת · מחני נא זה ספרן של רשעים · מספרך זה ספרן של צדיקים · אשר כתבת זה ספרן של בינונים · ועל דבר כזה *נבוכים רבים במבוכה זאת באומרם שצדיק אובד בצדקו ורשע מאריך ברעתו עד שאמר המשורר על זה *ואני כמעט נטיו רגלי וגו' · כי קנאתי בהוללים וגו' · ולא מצא מנוחה · עד שאמר כמתרץ עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם ר"ל לאחרית הדברים או באחרית ימיו של אדם או בעולם האחרון שהוא עולם הבא · ועל זה אמר ירמיהו ע"ה (ירמיה יב) מדוע דרך רשעים צלחה שלו וגו' · נראה כפי דבריהם שהיו תמהים יותר על שלות הרשעים מעל יסורי הצדיקים לפי שאדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · ומי שדומה צדיק אולי חטא בדבר נעלם

הכל צפוי עיין בסימן רס"ג : בטוב העולם נדון במדת רחמים ואעפ"כ אין הכל שוין במדה זו לפי שהכל לפי רוב המעשה המרבה במעשים טובים נוהגים לו רחמים מרובים והממעיט במעשים טובים ממעטים : במאזנים מזל של תשרי מאזנים : ג' ספרים ספרי זכרון של מעשי הבריות : צדיקים גמורים רובן זכיות רשעים גמורין רובם עונות בינונים מחצה על מחצה : נבוכים רבים תועים להבין ענין זה כמו והעיר שושן נבוכה : ואני כמעט נטיו רגלי מדרש שומי ואת אל לבי כמעט נטיו רגלי ושפכו אשורי לנטות מאחרי המקום כי קנאתי בהוללים במעבים דרכיהם והייתי רואה את טובתם ושלותם הוללים מעורב כמו כבלך מהול במים במעשיהם של רשעים מעורב ברע ויש להם אך טוב עד באתי לסוף הדבר שלהם כמו שמסיים איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות וזה עד אבוא אל מקדשי לבית הקודש שהדבר כי

ער האט דאך דיא סעודה געמאכט פון וועגן זיין זון יצחק ווען איך זאל אים זאגן דם ער זאל זיין זון אליין פר איין קרבן ברייננגן אזו וואלט ער עס אויך גטאן: ועל כן אונ דרום האט גאט געהייסן בלאזן מיט איין שופר פון איין איל צו דר מאנן דעם איל וואס מען האט אים מקריב גוועזן אן שטאט יצחק אונ די אלע פסוקים וואס מיר זאגן אונ אלע תקיעות וואס מיר בלאזן איז אלץ צו טאן תשובה אונ צו מאכן גאט פאר איין מלך איבר אונז צוא בעטן פון פאר גאט דאס האטשע מיר האבן ניט גטאן קיין רעכטע תשובה זאל דאך ווערן דר מאנט פאר אים וויא ער האט דר מאנט אונזרע אמהות צוא גוטן אונ די עקידה פון יצחק וואס ער איז געוועזן גליבט צו גאט פון זיין מוטערש בויך אן אונ דרום לייענן מיר אום ראש השנה די פרשה וה' פקד את שרה אונ די עקידה פון יצחק אונ מיר זאגן די הפטורה פון חנה אונ דר נאך שובה ישראל כדי אונזר גדעכעניש זאל אויף גיין פאר גאט צו גוטן אונ גאט זאל זיך דער בארמן איבר אונז :

רצב כל יסודות התורה אלע יסודות פון דער תורה אונ פון דעם גלויבן זיינן דרויף גבויט דאס דער מענטש מוז גלויבן דאס גאט יתברך זעהט רעכט אויף דער גאנצער וועלט אונ אויף איטליכן בזונדער אונ גיט צו איטליכן נאך זיינע מעשים נאך · וויא אין פסוק שטייט עס איז גרויש דיין עצה אונ עס איז פיל דיינע מעשים דיינע אויגן זיינן אפן צו קוקן אויף אלע וועגן פון די מענטשן צו געבן איטליכן מענטשן נאך זיינע וועגן נאך אונ נאך די פירות פון זיינע מעשים · אויך זאגט דער פסוק גאטש אויגן שוועבן אין דער גאנצער וועלט · אונ די פסוקים וואס שטייען אין דער תורה וואס ווייזן דאס גאטש השגחה איז אויף אלימען די האבן קיין צאל ניט · אונ דרויף האבן די חכמים גזאגט אין פרקי אבות אלץ איז פאר גאט אנטפלעקט אונ דער מענטש האט אין זיין רשות צו גיין אין וועלכן וועג ער וויל אונ אין גאטס גוטקייט ווערט דיא וועלט געריכטעט אונ איטלעכער ווערט בקלערט נאך דיא מערהייט פון זיינע מעשים אונ האטשע גאטש השגחה אונ זיין פאר געלטונג איז אלע צייט אבר עס איז נאך מער ווען די צייט קומט פון דעם יום הדין אום ראש השנה דאס אלע מעשים קומען צום חשבון אונ ווערן געוואוגן אין איין וואג שאל דען וויא דער חודש תשרי קומט קומט דאס מזל מאזנים דאס איז טייטש איין וואג שאל אונ עס קומט די צייט דאס אלע מעשים פון דעם מענטשן ווערן גזוכט אונ געוואוגן אין איין וואג שאל צו זעהן וועלכע וואג שאל וועט איבער וועגן אויב דיא מצות אדר פון עבירות: ולפי אונ ווייל ביי גאט איז ניט דא קיין פאר געסונג אונ אלין איז פאר אים גדאכט גלייך וויא עס שטייט אין איין בוך גשריבן אונ נאך מער האט מען די זאך גגליכן גלייך וויא עס שטייט אין ביכר אן גשריבן כדי די לייט זאלן עס קענן פאר שטיין וויא די חכמים זאגן אין ראש השנה רבי כרוספדאי זאגט פון וועגן רבי יוחנן דריי ביכר ווערט גיעפינט אום ראש השנה איינר פון רעכטע צדיקים אונ איינער פון רעכטע רשעים אונ איינער פון מיטעלע · די רעכטע צדיקים ווערין באלד אן גשריבן צום לעבן אונ די רעכטע רשעים ווערן באלד אן גשריבן צום שטארבן אונ די מיטעלע וואס האבן גלייך מצות מיט עבירות צו די ווארט מען ביז יום כפור טוען זיי דער וייל מצות ווערן זיי אן גשריבן צום לעבן טוען זייא דער וייל עבירות ווערן זיי אן גשריבן צום שטארבן זאגט רבי אבין דאס עס שטייט אזו אין פסוק דען עס שטייט אין פסוק ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו דאס ווארט ימחו מספר איז טייטש זיי ווערן אפ גמעקט פון דעם ספר דאס זיינן די רשעים חיים דאס איז גמיינט דער בוך פון לעבן דאס זיינען די צדיקים ועם צדיקים אל יכתבו דאס זיינן דיא מיטעלע דאס זיי ווערן ניט אן גשריבן ביז יום כפור · רב נחמן זאגט איך לערין עס אפ פון דעם פסוק דען עס שטייט ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת דאס ווארט מחני נא איז טייטש מעק מיך אפ דאס איז דער בוך פון די רשעים מספרך דאס איז דער בוך פון די צדיקים אשר כתבת דאס איז דר בוך פון די מיטעלע : ועל דבר כזה אונ איבר דער זאך זיינן פיל לייט פאר אירט אין דיא גרוישע פר אירונג דאס זיי זאגן דאס צו צייטן ווערט איין צדיק פאר לארין אונ זיין פרומקייט אונ דער רשע בלייבט לאנג לעבן מיט זיין רשעות ביז אסף האט גזאגט איי איך האב די זאך פאר שטאנען וואלט איך אפ גנייגט פון גאט דען איך האב מיך מקנא גוועזן אין די רשעים וואס זיי גייט וואול אויף דער וועלט אונ ער האט קיין מנוחה ניט גהאט ביז ער האט דעם תירוץ פון דער זאך גזאגט איך האב גזעהן דאס זיי וועלן לסוף זייער עונש האבן אונ וועלן פאר לארן ווערן פון עולם הזה אונ עולם הבא ווען די צייט פון זייער סוף וועט קומען אונ דרויף האט ירמיהו הנביא אויך גזאגט ווארום זאל דער וועג פון דיא רשעים בגליקען אונ זיי זאלין שלום האבן אזו זעהען מיר פון זייערע רייד דאס זיי האבן זיך שטארק גוואונדערט דרויף וואס עס גייט צו די רשעים וואול מער וויא זייא האבן זיך גיוואונדערט דרויף וואס עס גייט צוא די צדיקים שלעכט דען ווען עס גייט צו איין צדיק שלעכט דאס קומט ווייל ער האט אפט גזינדיגט דען עס איז ניט דא קיין צדיק אויף דער וועלט וואס זאל ניט זינדיגן · אונ ווען שוין מיר מיינן דאס ער איז איין גרוישר צדיק קען זיין דאס ער האט גזינדיגט מיט זאכן וואס מיר ווייסן ניט דרום איז ניט קיין וואונדרוען עס

קומט

אבל באותו שאנו רואין אותו עובר עבירות בפרהסיא ויש לו שלוה והשקט על כזה הוא תימה גדול לולי שאמרו רבותינו על פסוק (דברים לב) *אל אמונה ואין עול *שאין לפניו משוא פנים והרשע שחוטא כל ימיו אם יש לו שום זכות נותן לו ממנו שכרו מושלם בעולם הזה כדי שילכו חייבין לעולם הבא · והצדיק שנתגלגל לו שום חטא נפרעין ממנו בעולם הזה כדי שיתנו לו שכרו מושלם לעולם הבא · ולפיכך אם אנו רואים צדיקים לפי ראות עינינו שנפטרין בקוצר שנים ורשעים מאריכים בחייהם הוא בעבור שהדין של ר"ה *אינו לנפשות אלא לגופים ומה שאמר רבי יוחנן צדיקים נכורים ר"ל צדיקים בדינם בעולם הזה ומה שאמר׳ רשעים הוא גם כן רשעים בדינם של עולם הזה כי דין הנפשות הוא לעולם הבא ביום הדין כמו שאמר סמוך למימרא זאת תניא בית שמאי אומרים ג׳ כתות הם ליום הדין וכו׳ וי"א כי גמה שאין הצדיק זוכה לב׳ שלחנות הוא שאם ינהוג הבורא יתברך ליתן ממון ושלוה לצדיקים וחיים ארוכים בעולם הזה וימנע׳ אלו הטובות מן הרשעים וכל שכן אם יענישם מיד כפי רשעם תמיד נמצא מכריח כל בני אדם להיות צדיקים *ויהיה הוא סבת תנועתם הראשונה למעשה ולא לש"ש ולא לכוונת המעשה ולא להשיג *התכליות הנכבדות שהבטיחה בהן התורה אלא להשיג אותן הטובות הגופניות המושגות מיד ולברוח מהפכיהן והיינה אותן הטובות שכוונתן להשיג כי״ *או ההפכים שמכוונין לברוח מהן סבה שנית לתנועתן *כי יחויב ההרגש הנמצא בכל אישי המין לבקש הנאות להם ולברוח מהפכו כמו שתמצא ג"כ בשאר ב"ח כי כפי טבעם מבקשים הנאות להם ובורחים מהפכה כי בראות הבהמה העשבים כשתרעב או המים כשתצמא מיד תלך לבקש מחיתה ומרחקת *מן הפחתים ומן הדרכונות כ"ש בהיות הבחירה טבעית באישי בני אדם כי אפילו הילד הקטן אלו ישימו לפניו הגחלת והמרגלית יבחר במרגלית ואפילו עתה שהטובה אינה מושגת לצדיק מיד לעין אמרו אל תעבדו את האל יתברך *על מנת לקבל פרס אלא לשם שמים להשיג האמת ולבסוף הכבוד לבוא וכל שכן אם היתה הטובה מורגשת מיד שלא תהיה הכוונה אמיתית ועוד אם ישיגו כלל הצדיקים טובות בלי שום הפך וכלל הרשעים הפכם בלי טובה *נמצא טבע המקרים המשתנים על זה החומר ההוה והפסד בטל ואז יתכן שאפילו יתמיד זה החסיד לאכול מאכלים רעים שלא יכאב ולא יחלה ואפילו שיפיל עצמו ממגדל גבוה שלא ירגיש באחד מאבריו ושיזרע הרשע בארץ שמנה וטובה ולא יצמיח ואפילו יהא שדהו קרוב לשדה החסיד שלא יגשים בו ויבוא גשם בשדה הקרוב וגם שיבעול זה הרשע נקבה ולא יוליד בנים כל זה וכיוצא בו הוא

אז אינם לאחריהם : אל אמונה לגלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואע"פ שמאחר את הגמולם כופו לאמן את דבריו ואין עול אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה : שאין לפניו משוא פנים אפילו לצדיק גמור שלא יענשו אפילו על עבירה קלה כמו משה ואהרן שנענשו על חטא הכעס וגם לרשע משלם אפילו מצוה קלה כמו לעשו גמול כבוד אב ואם ונבוכדנצר על כבוד הש"י שאמר לכתוב לו בריכא כדאיתא בסנהדרין : אינו לנפשות הצדיקים או הרשעים אך לגופים לצדיק נכתב לחיים הוא חיי עולם הבא ומריצין לגופו בעולם הזה למרק ממנו מעט העונות ולרשעים למיתת עולם הבא ומעדנין לגופם בעולם הזה בעבור מעט המצות שבידם : ויהיה הוא עיין כל זה בספ׳ רנ"ז : ויהיה הוא הקב"ה סבה גרם התנועתם הראשונה החלת כדבר שאדם מונע עצמו לעשות טוב הוא בשביל שמטיב מיד לכל צדיק ומעניש לרשע ע"כ הכל צדיקים רק בעבור שיבא להם מיד הטובה : התכליות הנכבדות שהם חלק עולם הבא שאין תכלית לטובתם : או ההפכים כלומר הרע הוא סיפוק הטוב מי פתי שיעשה רע מאחר שהקב"ה יענשו עליו מיד בודאי יברח כל אחד מהרע כבורח מן האש אף שמזגו וטבעו רע ולא יניחנו להם שמים רק שלא יענשו וזה סבה שנית שלא יעשו רע : כי יחויב ההרגש ר"ל שטבע של כל אדם שמרגיש בטוב לו וברע לו יחויב לו טבעו שיברח מהרע וידבק בטוב לו : מן הפחתים בורות ושיחין והדרכונות כל דבר העוקצין כגון קוצים ודרדרים ודרבון שהוא יתד בתוכוכין במחרישה וי"נ דרדנות והוא מין קוצים : על מנת לקבל פרס בעולם הזה וצריכין להוסר עליו מאחר שהוא חושק בהנאות גופו אע"פ שכל אחד יודע שיותר טוב לו לקבל שכרו בטוב וכנלחיוב בעולם הבא וכ"ש ומ׳ : נמצא טבע המקרים בברא הקב"ה בעולם כזה בטבע שבאילן טוב יצמיח טוב ובארץ מלחה לא יצמיח וכן כל טבעיות העולם וכן בחירת האדם וכל מה שהוא

קומט צו צייטן יסורין אויף איין צדיק · אבער פאר וואס עס גייט דעם רשע וואול וואס מיר זעהן דאס ער טוט עבירות בפרהסיא אונ ער האט דאך שלוה אונ גוטס דרויף האבן זיי זיך פאר וואונדערט נייערט אונזערע חכמים האבן דער טעם גזאגט פון איין פסוק נאט איז איין אמתר גאט אונ טוט קיין אום רעכט ניט ערשיינט קיינעם ניט וועז אפילו ער איז איין גרוישר צדיק אונ טוט איין עבירה בצאלט אים גאט אויף דער עבירה אויף דער וועלט כדי ער זאל מקבל זיין זיין שכר אויף זיינע מצות אין גאנצן לעולם הבא אונ דער רשע וואס האט אלע זיינע טעג גזינדיגט אזו ווען ער האב עפעס גוטס גטאן בצאלט אים גאט זיין שכר אויף דער וועלט כדי ער זאל אין גאנצן זיין עונש נעמן לעולם הבא ולפיכך אונ דרום ווען מיר זעהן לייט וואס מיר מיינן זיי זיינן צדיקים אונ זיי שטארבן אין קורצע יארן אונ די רשעים לעבן לאנג דאס איז ווייל דער משפט פון ראש השנה איז ניט צו דער נשמה נייערט צום גוף אונ דאס וואס רבי יוחנן זאגט צדיקים נמורים ווערן באלד אן גשריבן צום לעבן דאס איז גמיינט ווען זיי זיינען צדיקים אין זייער משפט בעולם הזה אונ דיא רשעים איז גמיינט ווען זיי זיינען רשעים אין זייער משפט בעולם הזה אבער דר משפט פון דיא נשמות איז לעולם הבא ווען דער יום הדין הגדול וועט זיין וויא די גמרא זאגט ווייטר מיר האבן גלערינט בית שמאי זאגן דריי כתות זיינען ליום הדין הגדול איינע פון צדיקים אונ איינע פון רשעים אונ איינע פון בינונים: ויש אומרים אונ איין טייל זאגן דעם טעם וואס עס איז ניט וואול צו איין צדיק אויף דעם עולם דען ווען גאט זאל זיך נוהג זיין דאס ער זאל געבן געלט אונ שלוה אונ לאנגע טעג צו די צדיקים אויף דעם עולם אונ זאל אל דאס גוטס פאר מיידן פון די רשעים אונ מכל שכן ווען ער וועט זיי תמיד באלד שטראפן אויף זייערע עבירות אזו וועט גאט נייטן צו דיא מענטשן דאס זיי זאלן זיין פרום אונ גאט וועט גורם זיין די גוטע מעשים אבער דער מענטש וועט עס ניט טאן לשם שמים אונ אויך ניט פון וועגן גאט צו דינן מיט מצוה צו טאן אונ אויך ניט פון וועגן צו דער גרייכן דעם שכר פון עולם הבא נייערט דער מענטש וועט עס טאן כדי צו האבן גוטש אויף דר וועלט וואס מען באקומט עס באלד · אונ ער וועט אוועק לויפן פון בייז כדי ער זאל ניט באלד גשטראפט ווערן אויף די עבירות · אזו וועט דער שכר וואס מען בקומט באלד פאר די מצות · אונ דער עונש וואס מען בקומט באלד פאר די עבירות וועט דאס אויך גורם זיין דאס דער מענטש זאל טאן גוטס · דען דער נאטור פון דעם מענטשן ברייננט מיט צו פאר לאנגן זאכן וואס זיינן גוט צו אים אונ צו לויפן פון זאכן וואס זיינן שלעכט צוא אים אזו וויא די בהמות אונ חיות טוען דאס זייער נאטור איז צוא פאר לאנגן זאכן וואס איז זיי גוט אונ לויפן פון זאכן וואס איז זיי שלעכט דען ווען איין בהמה זעהט גראז ווען זיא איז הונגעריג אדער זיא זעהט וואסר ווען זיא איז דארשטיג אזו וועט זיא באלד גיין צו עסין אדר טרינקן אונ וועט זיך זוכען צו דער נערן אונ זיא וועט זיך דער ווייטערן פון גריבער אונ דערנר וואס טוען איר בייז · נוא ווען איין בהמה טוט עס וועט עס איין מענטש נאך מער טאן דאס ער וועט אליץ טראכטן צו האבן גוטש אויף דעם עולם · דען אפילו איין קליין קינד ווען מען זאל פאר אים שטעלן איין קויל פייער אונ פעריל אזו וועט ער נעמן די פעריל אונ וועט דאס פייער לאזן שטיין אונ אפילו היינט דאס דער מענטש נעמט ניט באלד שכר אויף זיינע מעשים האבן דאך אונזערע חכמים מורא גהאט דאס דער מענטש וועט ניט טאן לשם שמים אונ דרום האבן זיי דיא מענטשין מזהיר גוועזן דאס איר זאלט ניט דינן גאט פון וועגן שכר נאר לשם שמים צו דער גרייכן דעם אמת אונ דער כבוד וועט לסוף קומען אונ מכל שכן ווען דאס גוטש וואלט באלד גקומען וואלט דער מענטש פשיטא ניט גהאט זיין כוונה לשם שמים : ועוד שאם ישיגו אונ נאך איין טעם איז דאס גאט גיט ניט קיין שכר אויף דעם עולם דען וויא דיא צדיקים וועלין דער גרייכן נאר גוטש אונ וועלן גאר קיין בייז ניט האבן · אונ די רשעים וועלן האבן נאר בייז אונ וועלן קיין גוטש ניט האבן אזו וועט דער נאטור פון די וועלטליכע זאכן ניט קענן גשעהן דען ווען אפילו דער חסיד וועט עסין אלע צייט בייזע שפייז וואס זיינן אום גזונד וועט ער דאך ניט קראנק ווערין אונ עס וועט אים ניט שאטן ווייל ער איז איין צדיק אונ ווען אפילו ער וועט אראפ פאלן פון איין הויכן טורים וועט ער דאך ניט פילן קיין ווייטאג אין איינעם פון זיינע אברים · אונ ווען דער רשע וועט זייען אין איין פעט אונ איין גוט פעלד וועט דאך ניט וואקסין אונ ווען אפילו זיין פעלד וועט זיין נאהינט צוא דעם פעלד פון דעם חסיד וועט דאך אויף זיין פעלד קיין רעגן ניט גיין אונ דער רעגן וועט קומען אויף דעם פעלד פון דעם חסיד וואס איז ביי דעם פעלד פון דעם רשע אונ ווען דר רשע

וועט

בטבע המתאוים של החומר כלומר של כל תנועה מהאדמה כהוא שנבראת והנפסד שינה וימות דכתיב הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר והכל כאלו בטבעו כדאמרי' ארץ טוב יצמיח טוב ולהפך בארץ רע מכחה הזריעה לצמח רע : אף על פי שיפול הצדיק כמו שאמרו היום ורע בזה בעונותינו וגלינו מאמים ארץ וקם בגאולה במהרה בימינו כי הגענו עד סוף כל הקצים ולקים כפלים על חטאתינו ויבא אז לנו שמחת עולם הזה מלבד שמחת עולם הבא : ויחיד איפתי, מצוי לו הקב"ה דכתיב דרשו ה' בהמצאו :

שהוא מעצים מחזיק כחן של צדיקים במתיבין

הפך הטבע הנטבע בנבראים מתחלת הוייתן בחפץ הבורא יתברך די לנו בעולם הזה שכל טובתו הכל בערך מנוחת העולם הבא שהצדיק *אף ע"פ שיפול יקום ורשע יפול ברעה · וטובות אחרות שאין להם קץ ותכלית בעולם הזה מלבד המנוחה והנחלה אשר יש להם בעולם הבא אשר עין לא ראתה וגו' נמצא שהתשובה ומעשים טובים הם רצוים בכל זמן אבל בקרבו ליום הדין של גופו ובניו ומזונותיו יש לו לשוב מחטאתיו כדי שיזכה בדינו ויהא נכתב לאלתר להיים ואם יהא בינוני יזכה להכריע אל החיים ומה שאמרו לא זכה נכתב למיתה בעבור שעבר על מצות התשובה והכריע למיתה לפי שהתשובה הוא מצוה על כל אדם כמו שאמרה תורה ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וגו' ואמרו רבותינו ‌בפרק קמא דראש השנה דף י"ח *ויחיד אימת בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שהוא מצוי וקרוב לקבל התשובה כמו שדרשו גם כן על דרשו ה' בהמצאו וגם נאמר (שם ד) ובקשתם משם את ה' אלהיך וגו' :

רצג פרק רביעי

ברחם האל יתברך על בריותיו נתן להם מקום להזור בתשובה כדי שלא יאבדו‌ ברעתם כי מאחר שיצר לב האדם רע מנעוריו ונוטה בטבעו יותר אל ההמריות ומניה המושכלות · על כן צריך אדם בכל עת להפש בדרכיו ולהזור בתשובה כדכתיב (איכה ה) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' · לפי שבכל השנה הוא מוטבע בתאוות ואינו מתעורר אל התשובה צותה תורה לתקוע שופר בראש השנה לעוררם ‌ולהזכירם כלומר עורו ישנים מתרדמתכם כי קרב זמן פקודתכם והאל יתברך שאינו חפץ בהשחתת הרשעים אלא שיחזרו בתשובה ויהיה נותן קולו בתרועת ראש השנה לבני ישראל שיחזרו בתשובה ואם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דמם בראשם · וגרסינן בפסיקתא (יואל ב) וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עושה דברו כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו · וה' נתן קולו לפני חילו בר"ה · כי רב מאד מחנהו אלו ישראל · כי עצום עושה דברו *שהוא מעצים כחן של צדיקים שיעשו רצונו · כי גדול יום ה' ונורא מאד זהו יום הכפורים · ומי יכילנו דאמר רבי כרוספדאי משום רבי יוחנן שלשה פנקסות הן אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים · אלה לחיי עוה"ם הבא הצדיקים גמורים ואלה להרפות ולדראון עולם אלו רשעים גמורים · ימחו מספר אלו הרשעים · חיים אלו הצדיקים · ועם צדיקים אל יכתבו אלו הבינונים שנתן להם הקב"ה י' ימים שבין ר"ה לי"ה אם עשו תשובה נכתבין עם הצדיקים ואם לאו נכתבין עם הרשעים · ולרמוז על שלשה עקרי התשובה צותה תורה לתקוע

ווערט ליגן בייא איין נקבה ווערט זיא קיין קינדר ניט האבן אונ דעם גלייכן זאכין וואס זיינן קעגין דעם נאטור אונ עס ווערט אלץ גשעהן צום רשע בייז אונ צום צדיק גוטס אזו ווערט די נאטור פון אלע בשעפעניש בטל ווערן וויא גאט האט אויש געזעצט מיט זיין ווילן · דרום בצאלט גאט קיינעם ניט זיין שכר אויף דער וועלט עס איז גנוג דאס ווייניג גוטש וואס דער מענטש האט אויף דער וועלט וואש עס איז נארישקייט קעגן עולם הבא אונ ווען שוין דער צדיק פאלט צו צייטן שטייט ער דאך ווידר אויף אבער דער רשע פאלט אריין אין בייז אונ שטייט שוין ניט אויף אזו האט דער צדיק בעכר פון דעם רשע אונ נאך פיל אנדערע טובות וואס האבן קיין צאל ניט וואש דער צדיק האט אויף דער וועלט חוץ דאש גוטש וואס ער ווערט האבן לעולם הבא וואס קיין אויג האט עס ניט גזעהן נאר גאט אליין ווייסט וואס פר איין שכר דער צדיק ווערט האבן לעולם הבא : נמצא ווערט גפונן דאס תשובה אונ מעשים טובים זיינן אלע צייט בווילינט פר גאט אבר נאך מער דארף דער מענטש תשובה טאן ווען דער יום הדין קומט דאס מען משפט אים אויף זיין לייב אונ אויף זיינע קינדר אונ אויף זיין פרנסה דארף ער פשיטא אפ קערן פון זיינע זינד כדי ער זאל דעם משפט געווינען אונ זאל באלד ווערן אן גשריבן צום לעבן אונ ווען ער איז איין בינוני ווערט ער זוכה זיין דורך זיין תשובה אונ מעשים טובים אראפ צוא וועגן זיין וואג שאל צום לעבן אונ דאס וואס דא שטייט ווען דער בינוני טוט קיין תשובה ניט ווערט ער אן גשריבן צו שטארבן דאס איז ווייל ער האט עובר גיוועזן אויף דער מצוה פון תשובה האט ער אראפ גוואוגן זיין וואג שאל צום שטארבין · דען תשובה איז איין מצוה פאר אלע מענטשן וויא אין דער תורה שטייט דו זאלסט ווידער קערן צו גאט דיין גאט אונ צו הערין אין זיין קול אונ אונזרע חכמים זאגן אין ראש השנה דאס דיא צייט וואס איז גשטעלט פאר איין יחיד תשובה צו טאן דאס איז אין די צעהן טעג וואס זיינן צווישן ראש השנה אונ יום כפור דען דענסט מאל איז גאט נאהינט אן צו נעמן די תשובה פון איטליכן יחיד וויא אונזרע חכמים האבן גדרשת אויף דעם פסוק דרשו ה' בהמצאו פארשט גאט ווען ער איז צו גפינן דאס איז עשרת ימי תשובה אויך שטייט אין פסוק ווען איר ווערט זוכן גאט אונ ווערט צו אים תשובה טאן אזו ווערט ער זיך צוא אייך לאזן גפינען :

רצג ברחם האל יתברך ווייל גאט האט זיך דער בארימט איבער זיינע בשעפעניש האט ער זיי געגעבן איין ארט דאס זיי זאלן תשובה טאן כדי זיי זאלן ניט פאר לארן ווערן דורך זייער שלעכטס דען ווייל דיא מחשבות פון דעם מענטשן זיינען שלעכטס פון זיין יוגינט אן אונ זיין נאטור נייגט זיך מער נאך וועלטליכע זאכן וויא נאך זאכן וואס גייען אן צו דער נשמה דרום מוז דער מענטש נאך זוכן אלע צייט אין זיינע וועגן אונ מוז תשובה טאן וויא אין פסוק שטייט מיר וועלן זוכן אין אונזערע וועגין אונ זיי פארשטן אונ מיר וועלן ווידר קערן צו גאט לפי שבכל השנה ווייל איין גאנץ יאר איז דער מענטש פאר זונקען אין גלוסטן אונ דער וועקט זיך ניט צו תשובה טאן דרום האט די תורה גבאטן דס מען זאל בלאזן מיט א שופר אום ראש השנה אויף צו וועקן די לייט אונ זיי צו דר מאנן דאס הייסט איר שלאפענדיגע מענטשן וואכט אייך אויף פון אייער ש‌אף דען עס איז גאהינט די צייט וואס איר זאלט גדאכט ווערן אויף אייערע מעשים אונ גאט יתברך וואס ער בגערט ניט דאס די רשעים זאלן פר דארבן ווערן נייערט זיי זאלן תשובה טאן אונ זאלן לעבן דרום האט ער גהייסן דאס די ישראל זאלן בלאזן מיט איין שופר אום ראש השנה דאס זיי זאלן תשובה טאן אונ ווען מען בלאזט מיט איין שופר אין שטאט אונ דיא לייט דער שרעקן זיך ניט דריבר ווערט די שולד פון די שטראף וואס זיי וועלן האבן אויף די זינד פאלן אויף זייערע קעפ: וגרסינן אויך לערנן מיר אין דר פסיקתא גאט האט געגעבן זיין קול פאר זיין חיל דען פיל איז זיין מחנה שטארק איז דער וואס טוט זיין בפעהל דען דער טאג פון גאט איז גרויס אונ זייער פארכטיג אונ ווער קען אים דער ליידן דאס איז גמיינט גאט האט געגעבן זיין קול אום ראש השנה צו בלאזן מיט איין שופר אן צו זאגן דיא לייט זיי זאלן תשובה טאן זיין מחנה איז זייער גרויש דאס זיינן די ישראל דאס זיי זיינן די מחנה פון גאט שטארק איז דער וואס טוט זיין בפעהל דאס איז גמיינט גאט שטארקט די מאכט פון צדיקים דס זיי זאלן קענן טאן זיין ווילן דען דער טאג פון גאט איז גרויס אונ זייער פארכטיג דאס איז דער טאג פון יום כפור אונ ווער קען אים דער ליידן דען רבי כרוספדאי זאגט פון וועגן רבי יוחנן דריי ביכר זיינן דא איינר פון די צדיקים גמורים· אונ איינר פון רשעים גמורים· אונ איינר פון בינונים· צדיקים גמורים ווערן אן גשריבן צו דעם אייביגן לעבן אונ דיא רשעים גמורים ווערן אן גשריבן צוא איין אייביגע שאנד אונ פאר שעמונג אונ דיא בינונים האט גאט צייט געגעבן צעהן טעג פון ראש השנה ביז יום כפור טוען זייא תשובה ווערן זייא אן גשריבן מיט די צדיקים אונ ווען ניט ווערין זיי אן גשריבן מיט די רשעים ולרמוז אונ צו אן ווייזן אויף די דרייא הויפט זאכן פון תשובה האט די תורה גהייסן מען זאל בלאזן תקיעה תרועה תקיעה דיא ערשטע תקיעה ווייזט אויף דעם ערשטן תנאי דאס דער בעל תשובה מוז נאך זוכן אין זיינע

וועגין

ולהריע ולתקוע׳ התקיעה האחת לרמוז על התנאי הראשון שצריך בעל תשובה לחפש ולפשפש בדרכיו ולעזוב יעזיבה מוחלטת אם און בידו או בלבו ומחשבותיו יסירנו כדכתיב (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב וגו׳ · התרועה האמצעית לעשות אהה ויללה על חטאתיו שעברו עליו ושינחם על רוע מעשיו דכתיב (ירמיה לא) יאחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי וגו׳ · והתקיעה אחרונה לשום בלבו ולקבל על עצמו שלא יחזור עוד למחשבותיו ולמעשיו הראשוני׳ כדכתי׳ (הושע יד) ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו · גם לזה רמזה תורה באמרה (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאד וגו׳ · בתחלה אמרה שזאת התשובה שצותה תורה לעשות לאומה זו היא קרובה וקלה יותר מכל אותן שנוהגים כל האומות כאשר יחטאו והולכים לכומריהם לבקש עצה על דרכי התשובה אומרים להם שיתענו ימים רבים וילכו מעבר לים יחפים ועיפים ויגעים וילקו את גופם בשוטים של ברזל וענוים אחרים גדולים מאד · אך תורתנו הקדושה חסה על ישראל בעצמם ולא רצתה להרבות בתעניות בענוים רבים ולא שילך בדרכים לא צותה לעלות למקום גבוה שלא יוכל לעלות שם וגם לא בדרך רחוקה אל עבר הים על זה אמרה לא בשמים וגו׳ ולא מעבר לים וגו׳ כי קרוב אליך הדבר מאד וגו׳ · רמזה בג׳ דברים פה ולב ומעשה · האחד וידוי פה באומרו שעזב החטא · והב׳ אנחה ושברון הלב על מה שעבר · והג׳ שלא ישוב עוד למעשה כזה · ואם זה הפסוק לא נאמר על התשובה אלא על התורה יהיה הפירוש כי מצות התורה עשה ולא תעשה כולם הם נכללים באלו הג׳ דברים ידבור והרהור ומעשה · וצוו רבותינו לתקוע ולהריע שנית כשהן עומדין בתפלת המוסף · כדגרסינן בפרק קמא דר״ה דף ט״ז אמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין יכדי לערבב את השטן · ויש במדרש שבתחלה יכשהן יושבין מתחיל להתפחד ולבסוף כשהן עומדין עדיין מתפחד יותר שמא הגיע זמנו להיות נבלע כמו שנאמר (ישעיה כה) בלע המות לנצח ע״כ ועוד נראה שהשטן זוכר כששומע קול שופר כי לקץ הימים כשיתקע בשופר גדול יגיע זמנו להיות נבלע לנצח · וכמו שהאדם כשנזכר יום המיתה מעורבב ואינו יכול לקטרג כך עושה השטן · וגם כתוב בתשובות בשם הרב רבי יצחק ן׳ גיאת סימן קע״ה קע״ו ורב עמרם ורבינו סעדיה ורבינו האי שהיו נוהגין בימיהם להריע גם כן אחר סיום התפלה נמי תקיעה וג׳ שברים כדי לערבב את השטן · ונקרא יום זה יום תרועה לא יום תקיעה ומפני שהמתנחם על חטאתו בוכה ומתאנח ומיילל עליהם מוכיח דעתו עליו שעזבם ולא יחזור עוד להם נמצא שהתנאי האמצעי אשר אליו רמזה התרועה גדול שבכולם · על כן אמרה תורה יום תרועה יהיה לכם גם כן הוא לשון שברון הלב כמו (תהלים ב) תרועם בשבט ברזל יגם הוא לשון הערה בחילוף תיבות ועל השגת ידיעת הכוונה אשר לה רמזה התרועה אמר המשורר (שם פט) אשרי העם יודעי

כהם בעבודתם לה׳: עזיבה מוחלטת שיעזוב העבירות בידיו ובלבו ולא ישוב עוד עליהם: אחרי שובי אע״פ ששב מחטאיו ועזב אותן צריך להתנחם ולהתחרט עליהם ואחרי הודעי שלא כהוגן עשיתי שהתבוננתי שעשיתי ספקתי הכיתי על ירך עניתי לנפשי לי: דיבור כגון לשון הרע וניבול פה וזה מות וחיים ביד לשון הרהור עבירה קשה מעבירה וסימנך ריחא דבישרא שהרית בבשר מבושל ולוי יותר מבטעם עצמו ומעשה הוא כפשוטו מה שאדם עושה שהרשות ניתן בידו: כדי לערבב שלא ישטין כשישמע ישראל מחבבין מצות מסתתמין דבריו: כשהן יושבין ישראל כשעה שתוקעין וכו׳ מתפחד השטן שמא הוא היום דכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול והוא בלע המות והיינו מלאך המות: גם הוא שתרועה ל׳ שעה שורה שיעור האדם לתשובה וקולו הוא כאדם הנהגת בשברון לב כמו שצריך לשבות למתחרט על חטאיו והוא נאמר עליו אשרי העם וגו׳:

ווען און זאל די עבירה פאר לאזן אויף שטענדיג און ווען ער האט איין אום רעכט אין זיינע הענט אדר אין זיין הארצין און אין זיינע מחשבות זאל ער עס אפ טאן פון זיך וויא אין פסוק שטייט דער רשע זאל פאר לאזן זיין בייזי וועג און דער אום רעכטער מענטש זיינע בייזע מחשבות און זאל ווידער קערין צו גאט וועט זיך גאט איבר אים דר בארימן׳ די תרועה ווייזט דאס דר מענטש זאל זיפצן און קלאגן אויף זיינע זינד וואס ער האט גיטאן און זאל חרטה האבן אויף זיינע בייזע מעשים וויא אין פסוק שטייט נאך דעם דאש איך האב מיך ווידער גקערט פון מיינע בייזע מעשים האב איך חרטה גהאט אויף זיי · און די אנדרע תקיעה ווייזט דאס דער מענטש מוז בטראכטין אין זיין הארצן און זאל אויף זיך נעמן דאס ער זאל ניט צוריק קערין צוא זיינע בייזע מחשבות און צוא זיינע ערשטע בייזע מעשים זיא אין פסוק שטייט מיר וועלין מער ניט זאגין צוא אונזרע הענד ארבייט דאס איז אונזר גאט: וגם לזה און אויך האט די תורה דאס אן גוויזן דאס זיא זאגט דיא זאך פון תשובה איז צוא דיר זייער נאהינט זאגט די תורה פריער דאס די תשובה וואס גאט האט גבאטין צו טאן די ישראל איז מער נאהינט און גרינגר פר די תשובה וואס דיא עובדי כוכבים ומזלות טוען דען ווען זיי זינדיגן און גייען צו זייערע כומרים פרעגין זיי איין עצה וועגין תשובה זאגט מען זיי דאס זיי זאלין פאסטין פיל טעג און זאלין גיין פון יענר זייט ים בארפוס און מיד און זאלין שלאגין זייער גוף מיט אייזרנע ריטר און נאך אנדרע גרויסע פיין אבר אונזר תורה הקדושה האט חס גיהאט אויף ישראל און האט ניט גוואלט דאס זייא זאלין פיל פאסטן און זיך פייניגן און אויך ניט דאס זייא זאלין גיין איבר וועגין אדער איבער איין הויכין בארג וואס מען קען אויף אים ניט ארוף גיין און אויך ניט דאס זייא זאלין גיין פון יענר זייט ים דרויף זאגט דער פסוק דיא תשובה איז ניט דאס דוא זאלסט אויף גיין אויף הויכע בערג וואס זיינן ביז אין הימל און אויך ניט דאס דו זאלסט גיין איבער דעם ים נייערט די זאך איז נאהענט צו דיר ווייזט די תורה אויף דרייא זאכן איינש איז ער זאל מיט דעם מויל זאגן דאס ער פאר לאזט דיא עבירה · און דאס זאגט דער פסוק ווייטר בפיך · און דאס אנדרע איז דאס ער זאל זיפצן און צו ברעכין זיין הארץ דרויף וואס ער האט גזינדיגט און דאס זאגט דער פסוק ובלבבך און דאס דריטע איז דאס ער זאל ניט ווידער קערן צו טאן אזעלכע מעשים און ווען שוין דער פסוק רעט ניט פון תשובה נייערט עס גייט אויף דער תורה איז עס אזו גמיינט דאש אלע מצות וואש שטייען אין דער תורה גייען אריין אין דיא דרייא זאכן ריידין מיט דעם מויל און טראכטן אין זיין הארץ און טאן די מצות פון דר תורה: וצוו רבותינו און אונזרע חכמים האבן גבאטן דאס מען זאל נאך איין מאל בלאזן ווען מען שטייט אין תפלת מוסף וויא מיר לערנן אין ראש השנה רבי יצחק זאגט ווארום בלאזט מען ווען מען זיצט און דער נאך בלאזט מען ווידר ווען מען שטייט אין תפלת מוסף דאס איז כדי דר שטן זאל מבולבל ווערין · און אין מדרש שטייט אזו דאס ווען דער שטן הערט בלאזן דאש ערשטע מאל הייבט ער אן מורא צו האבן און ווען מען בלאזט צום אנדרן מאל שרעקט ער זיך נאך מער טאמער איז גקומען די צייט דאס ער וועט פאר דארבן ווערין פון דער וועלט וויא אין פסוק שטייט דער טויט וועט פאר דארבן ווערן ביז אייביג און דער שטן און דער יצר הרע און דער מלאך המות איז אלץ איינש: ועוד נראה און נאך מער ווייזט אויס דאס דער שטן ווען ער הערט בלאזן גדיינקט ער אין דעם טאג פון דער גאולה דאס דענסט מאל וועט מען בלאזן מיט איין גרוישן שופר וועט זיין צייט קומען דאס ער וועט פאר דארבן ווערין ביז אייביג און אזו וואול וויא איין מענטש וואס ער דער מאנט דעם טויט ווערט ער מבולבל און קען שוין ניט מאכין קיין קריג אזו אויך איז מיט דעם שטן: וגם כתוב און אויך שטייט גישריבין אין איין ספר פון וועגן רבי יצחק בן גיאת דאס רב עמרם און רבינו סעדיה און רבינו האי האבן אין זייערע צייטן איין מנהג גהאט דאס זייא האבן אויך גבלאזן נאך דער תפלה כדי דער שטן זאל מבולבל ווערן: ונקרא יום זה און דר טאג פון ראש השנה ווערט גרופן יום תרועה און ניט יום תקיעה דען וויל דער מענטש וואס האט חרטה אויף זיינע זינד ויינט און זיפצט און קלאגט אויף זיי און ווייזט דער מיט דאס ער האט די עבירות פאר לאזין און וועט זייא מער ניט טאן און דרויף ווייזט דיא תרועה אזו ווערט גפונען דאס די תרועה איז וויכטיגער פון אלץ דרום האט די תורה גזאגט (יום תרועה יהיה לכם) אויך איז דם ווארט תרועה טייטש צו בראכן דאס דער מענטש מוז זיין הארץ צו ברעכן אין תשובה וויא אין פסוק שטייט תרועם בשבט ברזל דאס איז אויך טייטש צוא ברעכן׳ אויך ווען מען פאר בייט די אותיות פון דעם שורש תרועה מאכט עס עור דער וועקין דאס ווייזט דאס דער מענטש זאל זיך דער וועקן תשובה צו טאן און צו פאר שטיין די מיינונג פון דער תרועה האט דוד המלך גזאגט וואול דעם פאלק וואש ווייסט דאס רעכטע מיינונג פון דער תרועה שטייט ווייטר אין פסוק דו גאט זיי וועלין גיין אין דער ליכט פון דיין פנים דען גאט דער לייכט זיין

שנברא [illegible] תרועה וגו׳ ואמרו על זה ה׳ באור פניך יהלכון לפי שהשם יתברך יאר פניו אל בעלי תשובה ומקרבם לשמו הגדול באהבה :

רצד פרק חמישי

המצות יש להן סגולות רבות שהן מועילות לגוף ולנפש ועל כן ברצות הקב״ה לזכות את ישראל אשר בחר בהם מכל העובדי כוכבים ומזלות והרבה להם תורה ומצות לתועלתם· גם במצות תקיעה זו של ר״ה יש בה כמה כוונות אשר כולם הם אורח חיים למעלה למשכיל והם נכללים בי׳ דברים· הא׳ כי בעצם היום הזה תחלת היצירה מהאדם שהיתה בו כוונת בריאת זה העולם השפל ובו ביום מלך הקב״ה על בריות העולם הזה שיצא מן הכח אל הפועל· ומנהג ידוע כי ביום שימלוך מלך בשר ודם יתקבצו עבדיו ויתקעו בשופרות לפניו לפרסם הדבר ויאמרו יחי אדונינו המלך וכדאי הוא מלך מלכי המלכים הקב״ה אשר מלכותו קדמה לעמו והיה למלך על כל הארץ לעולם שיעשו כן בתחלת מלכותו שמלך על כל העולם וכן ביום הזה בכל שנה כיון שמלכותו יהי תמיד בלי הפסק וכן אמר המשורר (תהלים צח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה׳· הב׳ הימים האלה הם הראוים לקבל השבים וצותה תורה לתקוע שופר להכריז הרוצה לשוב ישוב ואם לא ישוב דמו בראשו ולא יתכן להיות התראה גדולה מזאת· וכן מצות המלך המצוה להכריז בכל גזרה שירצה כדי שיתרה לבני אדם שלא יעברו על מצותו והעובר עליה הרי זה חייב וכן כשרוצה למחול לחוטאים· ומצוה להכריז כל אשר יבוא לזמן פלוני וישוב לעבודת המלך יכופר עונו ואם לאו אשמו עליו כך הוא זה· הג׳ שנזכור תקיעת השופר מיום מעמד הר סיני שנאמר (שמות יט) ויהי קול השופר הולך וחזק מאד וכשנשמע השופר נזכור יום מתן תורה ותבוא בלבנו יראת הקב״ה ונשתדל לעשות מצותיו כאשר צונו ונחזור בתשובה· הד׳ שנזכור דברי הנביאים שנמשלו דבריהם לנו כתקיעת שופר שנאמר (יחזקאל לג) ושמע השומע את קול השופר ולא נזהר ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה כשנזכור זה הנזהר לו מלט ביתו וכל אשר לו· הה׳ שנזכור חורבן בהמ״ק שהיה בקולות ושופרות ותרועות מלחמות האויבים שנאמר (ירמיה ד) כי קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה ובשמענו קול השופר נתפלל אל ה׳ ונתחנן לו שיושיענו מיד אויבינו ויקרב ויבנה בהמ״ק שהחריבוהו אויבינו בעונותינו כאשר הבטיחנו על ידי עבדיו הנביאים· הו׳ שנזכור עקידת יצחק אבינו שמסר עצמו למיתה על כבוד קונו להשלים רצונו ואביו אשר היה אוהבו כנפשו היה חפץ לקיים דבריו לולי שחמל הקב״ה על האב ועל הבן והראה לו האיל *שנברא עם האדם ועשאו עולה תחתיו ונחשב לו כאלו הקריב בנו עולה תמימה ואנחנו אם נלך בדרכיו ירחם עלינו בוראנו ויזכור לנו צדקתו כמו שאמרו אמר הקב״ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ואקבל תשובתכם ואצילכם מיד

פנים צוא דיא בעלי תשובה אונ ער טוט זייא גינעהען צוא זיין גרוישן נאמען מיט ליבשאפט :

רצד המצות יש להם סגולות רבות די מצות האבן פיל סגולות וואס העלפן צום גוף אונ צו דער נשמה אונ דרום ווייל גאט האט גוואלט מזכה צו זיין די ישראל וואס ער האט אין זייא אויס דער ווילט מער פון אלע פעלקער אזו האט ער צו זיי גמערט תורה אונ מצות צו זייערע נוטצן אויך אין דער מצוה פון תקיעת שופר אום ראש השנה זיינן דא פיל כונות וואס אלע זיינן איין וועג צום אייביגן לעבן צו דעם מענטשן וואס איז קלוג אונ ווערין איין גטיילט אין צעהן זאכן · הא׳ די ערשטע זאך איז ווייל דער טאג פון ראש השנה איז דער אן הויב ווען דער מענטש איז בשאפן גיווארין וואס ער איז די גאנצע מיינונג פון דער וועלט בשאפונג אונ אין דעם טאג איז גאט גווארין פאר איין מלך איבר די בשעפניש וואס ער האט ארויס גבראכט פון זיין מאכט דאס עס זאל גיטאן ווערין אונ דאס איז איין בקאנטר מנהג דאס אין דעם טאג וואס איין מלך בשר ודם ווערט גזעצט פר איין מלך זאמלן זיך איין זיינע קנעכט אונ בלאזן פאר אים מיט שופרות מפרסם צו זיין די זאך אונ זיי רופן אים (יחי אדונינו המלך) דרום אויך איז רעכט דאס דער מלך מלכי המלכים הקב״ה וואס זיין מלוכה איז פריער גוועזן איי ער האט דעם מענטשין בשאפן אונ איז איין מלך גווארן אויף דער גאנצער ערד ביז אייביג אזו איז רעכט דאס מען זאל אויך אזו טאן אין דעם טאג וואס זיין מלוכה האט זיך אן גהויבן אויף דער גאנצער וועלט אונ מען זאל אזו טאן אלע יאר אין דעם טאג ווייל זיין מלוכה גווערט ביז אייביג אן איין אויף הערונג אזו מוזן מיר אויף אייביג אין דעם טאג בלאזן אונ אזו האט דוד המלך אויך גזאגט מיט טרומייטין אונ מיט איין קול פון שופר בלאזט פאר דעם מלך גאט · הב׳ דער אנדרר טעם איז ווייל די טעג וואס זיינן גזעצט אן צו נעמן דרום האט די תורה גבאטן דאס מען זאל בלאזן שופר אויס צו רופען דאס דר וואס וויל תשובה טאן דר זאל טאן אונ ווער עס וועט קיין תשובה ניט טאן וועט זיין שטראף פאלן אויף זיין קאפ אונ מען קען קיין גרעשרע התראה דער פון ניט טאן אונ אזו איז אויך דר סדר פון איין מלך וואס בפעלט עפעס אויס צו רופען אין אלע בפעהלע וואס ער וויל כדי אן צו זאגין די מענטשין דאס זיי זאלין ניט איבער טרעטין אויף זיין בפעל אונ ווער עס וועט עובר זיין דרויף דר האט זיך אליין פר שולדיגט אויך ווען דר מלך וויל מוחל זיין צו די וואס האבן קעגן אים גזינדיגט הייסט ער אויך מען זאל אויס רופן ווער עס וועט קומען צו דער גזעצטער צייט אונ וועט ווידר אן נעמן די דינסט פון דעם מלך דעם וועט זיינע זינד פאר געבין ווערין אונ ווען ניט איז ער אליין שולדיג אזו איז אויך דעם מענטשן גזעצט איין צייט תשובה צו טאן אום ראש השנה אונ ווער עס טוט קיין תשובה ניט אין דער צייט דער וועט גשטראפט ווערין אונ ער האט זיך אליין פאר שולדיגט ווייל ער האט אין דער צייט קיין תשובה ניט גטאן · הג׳ דער דריטער טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן דאס שופר בלאזין פון דעם טאג וואס מיר זיינן גשטאנען אויף דעם בארג סיני וויא אין פסוק שטייט דאס קול פון דעם שופר איז גגאנגן אונ האט זיך זייער גשטארקט אונ ווען מיר וועלן הערן דעם שופר בלאזן וועלן מיר גדיינקען דעם טאג פון מתן תורה אונ עס וועט קומען אין אונזר הארץ גאטש פארכט אונ מיר וועלן זעהן צו טאן מצות וויא גאט האט אונז גבאטין אונ מיר וועלין תשובה טאן · הד׳ דער פערטער טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן די רייד פון די נביאים דען זייערע רייד זיינן צו אונז גגליכן וויא תקיעת שופר וויא אין פסוק שטייט ווער עס וועט הערין דאס קול פון דעם שופר אונ וועט ניט זיין געהיט אונ די שווערד וועט דער נאך קומען אונ וועט אים טייטין האט ער זיין בלוט אויף זיין קאפ דאס ער האט זיך אליין דרינגן פר שולדיגט אונ ווען מיר וועלין דאס גדיינקען אזו דער וואס וועט זיין גהיט דער וועט מאכין אנטרינען זיך מיט זיין גאנץ הויז גזינד · הה׳ דער פינפטער טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן אין חורבן בית המקדש וואס איז גוועזן מיט קולות אונ שופרות פון די מלחמה פון דעם פיינט וויא אין פסוק שטייט דאס קול פון דעם שופר האט מיין לייב גהערט איין שאלונג פון אמלחמה אונ ווען מיר וועלין הערין דאס קול פון דעם שופר וועלן מיר תפלה טאן צו גאט אונ מיר וועלן בעטין צו אים דאס ער זאל אונז העלפן פון דער האנט פון אונזערע פיינט אונ ער זאל גנעהגן אונ זאל בויען דעם בית המקדש וואש אונזערע פיינט האבן אים חרוב גמאכט איבר אונזערע עבירות אזו וויא גאט האט אונז פאר זיכערט דורך זיינע קנעכט דיא נביאים · הו׳ דער זעקסטער טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן די עקידה פון יצחק אבינו וואס ער האט זיך איבר גיענטפערט צו שטארבן פון גאטס כבוד ווען אונ צוא טאן גאטס ווילן אונ זיין פאטער אברהם וואס האט אים ליב גהאט אזו וויא זיין לייב האט אים אויך גוואלט קוילן מקיים צו זיין גאטש רייד ווען ניט דאס גאט האט זיך איבר אים אונ איבער זיין זון דער בארעמט אונ האט אים גוויזן איין איל וואס איז בשאפן גווארן אין ששת ימי בראשית מיט אדם הראשון גלייך אונ אברהם האט אים גבראכט פר איין קרבן אן שטאט זיין זון יצחק אונ עס איז אים גרעכינט גווארן גלייך וויא ער האט זיין זון יצחק פאר איין קרבן מקריב גוועזן אונ ווען מיר וועלן גיין אין זיינע וועגין אזו וועט זיך גאט אונזר בשעפר איבר אונז דער בארימן אונ וועט אונז גדיינקן דאס פרומקייט פון אברהם אבינו וויא אונזערע חכמים זאגן

נאם

פרק ה נר ה כלל ב חלק א

אויביכם ושוטניכם: הז׳ כשנשמע קול השופר נירא ונפחד מקולו ותרועתו שכך הוא מנהגו וטבעו ועל כן נכנע לפני יוצרנו כמו שנאמר (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו ולפיכך יאמרו כל איש לרעהו בשמעם את קול השופר למה תקעו היום מימים ויאמר להם על דבר זה וזה · וכ״כ הרמב״ם אף על פי שתקיעת השופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים מתרדמתכם וחפשו מעשיכם וזכרו בוראכם והזרו בתשובה ואל תהיו מן השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל · הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה וישוב אל ה׳ וירחמהו · הח׳ כדי שנזכור יום הדין הגדול ונפחד ממנו שנאמר (צפניה א) קרוב יום ה׳ הגדול קרוב ומהר מאד קול יום ה׳ מר צורח שם גבור · יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שואה ומשואה יום חושך ואפלה יום ענן וערפל יום שופר ותרועה וגו׳ ואמר על זה (שם ב) התקוששו וקושו הגוי לא נכסף · הט׳ נתקע בשופר כדי שיקבץ הקב״ה נדחי ישראל אשר הבטיחנו על ידי ישעיהו הנביא עליו השלום שנאמר בו (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו׳ · הי׳ כדי שנזכור יום תחית המתים אשר המשיל אותו הנביא באותם שיקומו להיים שיתקע להם שופר ויתקבצו כולם בשמוע העם את קול השופר שנאמר (שם יח) כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים וגו׳ יושבי אלו ישראל שבגלות ושוכני ארץ אלו המתים וכה״א (שם כו) הקיצו ורננו שוכני עפר · ע״כ אנחנו חייבים לשום הדברים האלו על לבנו ולכוין במצות השופר ולהיות זהיר בו כאשר צותה תורה להרבות שכרנו כדכתיב (דברים ו) ויצונו ה׳ לעשות את כל ההוקים האלה וגו׳ לטוב לנו כל הימים · ודבר התפלה והפסוקים איתא בכלל נר המצות בפרק אחרון מהלק התפלה והפרטים המבוארים בשולחן הפנים ובכל מקום למדנו שלא היתה כוונת התורה בשמיעת התרועה לבד אלא להזהיר על התשובה · וכן מצינו במכילתא (ויקרא כג) ובחודש השביעי באחד להודש וגו׳ · בחודש חדשו עצמכם · שופר שפרו מעשיכם · אמר הקב״ה לישראל אם שפרתם את מעשיכם לפני הריני נעשה לכם כשופר מה שופר זה מכנים בזו ומוציא בזו אף אני עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים ומרחם עליכם · והכל תלוי בתשובותינו וירחמו עלינו מן השמים:

מהלשון: כדי שנזכור יום הדין הגדול הוא הגרס שאמר על ח רבן נית המקדש ועל הגלות אם לא ישובו שאמר בסוף התקיעות וקושו התלקטו והתקבצו יחד בית ישראל וקושו ויסירו דרכיכם והבוס אותם לדעת ה׳ אלהיכם בתשובה בטרם יבא היום הרע הזה לא נכסף שאין לכם חשק ותאוה לשוב אל ה׳ והתרה שישובו:

חלק שני

בבוא יום הכפרה ויש בו שלשה פרקים:

רצה פרק ראשון כל המשכיל הירא את דבר ה׳ לבו יחיל בקרבו בהיותו יודע כי כל מעשיו בספר נכתבין והאלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע והאדם התחלת דינו בר״ה וגזר דינו נחתם בי״ה וכאשר ידע האדם שבא דינו לפני מלך ב״ו

גאט זאגט בלאזט פר מיר מיט איין שופר פון איין איל כדי איך זאל גדיינקן די עקידה פון יצחק בן אברהם אונ איך וועל אייער תשובה אן נעמן אונ וועל אייך מציל זיין פון אייערע שונאים · הז׳ דער זיבטער טעם איז דאש ווען מיר וועלן הערן דאס קול פון דעם שופר וועלן מיר זיך פארכטן אונ שרעקן פאר זיין קול דען אזו איז דער מנהג אונ דער נאטור פון דעם שופר דאש מען טוט זיך פארכטן פאר אים אונ דרום וועלן מיר אונטר טעניג ווערן פאר גאט אונזר בשעפר וויא אין פסוק שטייט וועט מען רען בלאזן מיט איין שופר אין שטאט אונ די לייט זאלן ניט דער שראקן ווערן אונ דרום וועט איינר דעם אנדרן פרעגן ווארום בלאזט מען היינט מער וויא אין אנדער מאל וועט ער אים זאגן דריבער אונ דריבער · אונ אזו אויך שרייבט דר רמב״ם חאטשע דאס עס איז איין מצוה אין דער תורה אום ראש השנה שופר צו בלאזן · אבער עס האט דאך איין בדייטונג דאס מען זאגט דער מיט די מענטשן וואכט אויף פון אייער שלאף אונ זוכט נאך אייערע מעשים גדיינקט אייער בשעפר אונ טוט תשובה אונ איר זאלט ניט זיין פון די וואס פאר געסן דעם אמת דורך די נארעשע וועלטליכע זאכען אונ פאר ברייננן אלע זייערע טעג מיט נארישקייט אונ מיט לערקייט וואס העלפט ניט אונ זיינן ניט מציל קוקט אויף אייערע נשמות אונ קוקט אויף אייערע וועגן אונ אויף אייערע מעשים · אונ איטליכר זאל פר לאזן זיין בייזן וועג אונ זיין מחשבה וואש איז ניט גוט אונ זאל זיך ווידער קערן צו גאט אזו וועט זיך גאט איבער אים דער בארעמן · הח׳ דער אכטער טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן דעם יום הדין הגדול אונ זיך שרעקן פאר אים · וויא אין פסוק שטייט עס איז נאהענט גאטס טאג דער גרויסר ער איז נאהענט אונ זייער באלד וועט ער קומען דער קול פון גאטש טאג דר גבור וועט דארטן שרייען ביטערליך איין צארינדיגר טאג איז דער דאזיגר טאג איין טאג פון איין צרה אונ גדריקט אונ איין טאג פון גערייש אונ לארעם · פינסטער אונ טונקל · וואלקענדיג אונ צו מישונג איז דער טאג איין טאג פון שופר אונ שאלונג שטייט ווייטר אין פסוק זוכט נאך אייערע מעשים איר אום פאר שעמטעס פאלק · הט׳ דער נײנטער טעם איז דאס מיר בלאזן מיט איין שופר כדי גאט זאל איין זאמלען דיא פאר שטויסענע ישראל וויא ער האט אונז פאר זיכערט דורך ישעיה הנביא וויא אין פסוק שטייט אין דעם טאג פון דער גאולה וועט גאט בלאזן מיט איין גרוישן שופר אונ עס וועלן צו זאמען קומען אלע פאר שטויסענע ישראל פון אלע לענדר · הי׳ דער צעהנטר טעם איז דאס מיר זאלן גדיינקן אין תחית המתים דאס דער נביא האט די זאך גגליכן ביי די וואס וועלן אויף שטיין צו לעבן דאס מען וועט צו זיי בלאזן מיט איין שופר אונ זיי וועלין זיך אלע איין זאמלען ווען זיי וועלין הערין דאס קול פון דעם שופר וויא אין פסוק שטייט אלע איין וואונער פון דער וועלט אונ די וואס רוען אין דר ערד וויא מען הייבט אויף איין פאן אויף די בערג וועט איר זעהן דאש דיא גאולה איז אונ ווען מען וועט בלאזן מיט איין שופר וועט איר הערין די זיצער פון דער וועלט דאש זיינן די ישראל אין גלות · אונ די וואס רוען אין דער ערד דאס זיינן דיא מתים אונ אזו אויך שטייט אין פסוק וואכט אייך אויף אונ לויבט גאט דיא וואש רוען אין דער ערד דרום זיינן מיר מחויב צו בטראכטן מיט דעם הארצין דיא אלע רייד אונ צוא האבן אונזר כונה אין דער מצוה פון שופר אונ מיר מוזן נזהר זיין דרינן וויא די תורה האט גבאטן צו מערן אונזר שכר דורך דעם וויא אין פסוק שטייט גאט האט אונז גבאטין צו טאן די דאזיגע אלע גזעץ דאס עס זאל אונז וואול זיין אלע טעג ׃ודבר התפלה׃ אונ די זאך ווי מען זאל תפלה טאן אום ראש השנה אונ וואס פאר פסוקים מען זאגט אין תפלת מוסף די אלע שטייען אין נר המצות אונ די אנדערע דינים דער קלערט אין ספר שולחן הפנים אונ פון דעסט וועגן לערנן מיר אפ פון די זאכין וואס מיר האבין דא גשריבן דאס דאס מיינונג פון דער תורה איז ניט דאס מען זאל נאר הערין דאס קול פון דעם שופר נייערט מען זאל דעם מענטשן אן זאגין צו טאן תשובה אונ אזו אויך גפינן מיר אין דר מכילתא עס שטייט אין פסוק ובחודש השביעי באחד לחודש וגו׳ בחודש איז טייטש איר זאלט בנייען אייערע מעשים · שופר איז טייטש איר זאלט בשיינן אייערע מעשים גאט זאגט צו ישראל ווען איר וועט פאר מיר בשיינן אייערע מעשים וועל איך צו אייך זיין וויא איין שופר דען וויא איין שופר גייט דאס קול אריין פון איין זייט אונ גייט ארויס פון דער אנדרר זייט אזו וועל איך אויף שטיין פון דעם כסא דין אונ וועל מיך זעצין אויף דעם כסא רחמים אונ וועל מיך דער בארעמן איבר אייך אונ אלץ הייננט אן אין אונזר תשובה ווען מיר וועלין רעכט תשובה טאן וועט זיך גאט איבער אונז דער בארעמן:

רצה כל המשכיל הירא את דבר ה׳ איטליכר קלוגער מענטש וואס פארכט זיך פאר גאטס רייד דעם ציטערט זיין הארץ אין אים ווייל ער ווייסט דאס אלע זיינע מעשים ווערן אן גשריבן אין איין ספר אונ גאט וועט אים ברייננן צום משפט אויף אלע פאר הוילענע זאכן סיי גוטס אדער בייז אונ דר אן הויב פון דעם מענטשינש משפט איז אום ראש השנה אונ זיין גזר דין

פרק א נר ה כלל ב חלק ב

מה נעשה לאחותנו לכנסת ישראל ביום שידובר בה והכרה לה לתשובה אם ישובו ויעמדו באמונתם כחומה נבנה עליה טירת כסף יזכו לגאולה ולבנין בית המקדש : בעשרת הימים הכ' בפה"ת וה"א ה' הידועה שהיו העשרת ימי תשובה והמתין הקב"ה לנבל אם עושה תשובה ולא עשה ויגפו ה' : מלתא כעס : אמר רבא איזיל אפייסיה לרב יוסף : מזג כמים רב יוסף סגי נהור הוי ולא היה רואהו והכיר בטעם היין שהוא מזגו לפי שהיה מכיר רב יוסף במזגו של רבא מתחלה שהיה כדי ליתן מים ביין כמדה : שהכל דשין אותו שאין לו גסות : במתנה ולא יבכח ממנו ויהיה נחלתו מאל סתורה להגיה ואז יזכה לנחלת אל שנאמר להנחיל אוהבי יש : בהדי טבחא הטנח חטא לו : למקטל נפשיה עכשיו הוא מעניבו למות : קא תבר רישא כבר עלמות ראש כל

והלא יחרד חרדה גדולה להנצל מן הדין מה יש לו לעשות כאשר בא דינו לפני דיין העולם ובידו כפרתו שיש לו להתעורר לתשובה קודם שיתחייב בדינו כמו שנאמר (שיר ח) *מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה · ולכן ראוי כל ירא אלהים לעורר בימי התשובה קודם יום החתימה וימעט בעסקיו ויחפש דרכיו ויתעסק בדרכי התשובה כיון שהוא זמן של רצון לפני האל יתברך כדכתיב (ישעיה כט) בעת רצון עניתיך ואומר דרשו ה' בהמצאו ואמרו אלו עשרה ימים שבין ר"ה לי"ה וגרסינן בפסיקתא ר' ברכיה בשם רבי שמואל אמר בעשרת ימים אין כתיב כאן אלא *בעשרת הימים הידועים שבין ר"ה לי"ה שמא יעשה תשובה וכו' כדאיתא בפ"ג מעזיבת החטא · ואע"פ שהקב"ה הוא רחמן ומכפר דברים שבין אדם למקום אם חטא אדם למקום אבל אם חטא אדם בינו לחברו צריך לפייסו ולרצותו בדבור ובמעשה כמו ששנינו בפ' י"ה דף פ"ה את זו דרש ר"א בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עונות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ושבינו לבין חברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו · ואמרי' עלה בגמ' א"ר יצחק כל המקניט את חברו וכו' כדאיתא לעיל בפ"ד מחלק עזיבת חטא וכו' ואע"פ שבכל ימות השנה חייב אדם לרצות לחברו תכף פשיעתו אבל כשהגיע ערב יום הכפורים לא יאחר לשלמו ויבקש מחילה על כל פגים ואותו שפשע אצלו אל יאחרו בדבר ומעביר על כל פשעיו · כדגרסינן במסכת עירובין פרק כיצד מעברין דף נ"ד ובמסכת נדרים פרק הנודר מן הירק · רבא הוה ליה לרב יוסף בר חמא מילתא בהדיה וכו' · כדאיתא לעיל בפרק שלישי מחלק שלישי של הנהגת לומדי התורה כי מטא מעלי יומא דכפורי *אמר איזיל אפייסיה · אזל אשכחיה לשמעיה דקא מזיג ליה חמרא אמר ליה הב לי ככא ואמזיגא אנא ליה · *מזג ליה כדטעמיה אמר ליה דמי לי האי מזיגא למזיגא דרבא אמר ליה אנא הוא אמר לא תיתיב אכרעיך עד דמפרשי לי להני קראי מאי דכתיב (במדבר כא) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות אמר ליה אם משים אדם עצמו כמדבר הזה *שהכל דשין אותו תורה נתונה לו *במתנה שנאמר וממדבר מתנה וכיון שנתונה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ואם הוזר בתשובה הקב"ה מגביהו שנאמר (ישעיה מ) כל גיא ינשא וגרסינן נמי בפרק י"ה דף פ"ז רב הוה ליה מילתא *בהדי ההוא טבחא אזל תריסר ירחי שתא ולא אתא לפיוסי כי מטא מעלי יומא דכפורי לא אתא אמר איזיל אנא לגביה פגע ביה רב הונא א"ל היכי אזיל מר א"ל לפיוסי לפלניא קא אזילנא א"ל קא אזיל מר *למקטל נפשיה · אזל קרא אבבא אמר ליה זיל לית לי מלתא בהדך הוה *קא תבר רישא גדא נרגא מקתיה (כ"ף הכרול מן הען) ויתיב בקועיה וקטליה · ונהגו לטבול בעי"כ · וסמכו על מדרש של פרקי ר' אליעזר שהיו נקיים כמלאכי השרת בי"ה · ומצינו בתשובת הגאונים בשם הרב יצחק ן' גיאת ז"ל טבילה זו כיון שאינה מתקון חכמים

דין ווערט אן גחתמת אום יום כפור אונ ווען דער מענטש ווייש דאס ער וועט קומן צום משפט פאר איין מלך בשר ודם ציטערט ער דאך איין גרוים ציטערניש נצול צו ווערן פון דעם משפט ניא וואס דארף שוין דער מענטש טאן וויא ער קומט צום משפט פאר גאט וואס ער איז דער דיין פון דער וועלט אונ אין גאטס האנט איז אים מוחל צו זיין דארף ער זיך פשיטא דר וועקן תשובה צו טאן איידר ער וועט חייב ווערן אין זיין משפט ווי אין פסוק שטייט וואס זאלן מיר טאן צו אונזר שוועסטר דאס איז די כנסת ישראל אין דעם טאג וואס מען רעט דאס זיא זאל גיין צום משפט אונ דרום איז רעכט דאס איטליכר וואס פארכט זיך פאר גאט זאל זיך דר וועקן תשובה צו טאן אין די עשרת ימי תשובה איידר עס קומט יום כפור וואס ער ווערט אפ גחתמת אונ ער זאל מינערן אין זיין האנדיל אין די טעג אונ זאל נאך זוכן אין זיינע וועגן אונ זאל עוסק זיין אין די וועגן פון תשובה ווייל עס איז איין באווילינטע צייט פאר גאט יתברך ווי אין פסוק שטייט אין איין באווילינטע צייט וועל איך דיר ענטפערן אויך זאגט דער פסוק טוט פארשטן גאט ווען ער לאזט זיך געפינען אונ דאס איז גמיינט דיא עשרת ימי תשובה : וגרסינן אויך לערנן מיר אין דר פסיקתא רבי ברכיה זאגט פון וועגן רבי שמואל עס שטייט ניט אין פסוק בייא נבל בעשרת ימים נייערט בעשרת הימים דאס איז גמיינט דאס גאט האט צייט געגעבן צוא נבל דיא צעהן גוויסע טעג פון ראש השנה ביז יום כפור טאמער וועט ער תשובה טאן אין זיא אונ וויא ער האט קיין תשובה ניט גטאן איז ער גשטארבן אין דר מגפה : ואע"פ אונ חאטשע דאס הקב"ה איז איין דער בארימהדיגר אונ פאר גיבט דעם מענטשן וואס ער האט קעגן אים גזינדיגט אבער ווען ער האט גזינדיגט קעגן זיין חבר מוז ער אים איבר בעטן מיט גוטע רייד אונ זאל פון אים מחילה בעטן וויא מיר לערנען אין פרק יום הכפורים רבי אלעזר בן עזריה האט גדרשת עס שטייט אין פסוק פון אלע אייערע זינד זאלט איר אייך פאר גאט ריינגן דם ווייזט דאס די זינד וואס איז קעגן גאט איז יום כפור מכפר אבר דיא זינד וואס מען זינדיגט קעגן מענטשן איז יום כפור ניט מכפר ביז ער בעט איבר זיין חבר אונ האטשע אגאנץ יאר מוז דער מענטש איבר בעטן זיין חבר באלד וויא ער האט קעגן אים גזינדיגט אבר ווען עס קומט ערב יום כפור זאל ער ניט ווארטן אונ זאל זיין חבר באלד איבר בעטן אונ וועמן ער בעט איבר זאל אויך ניט ווארטן נייערט ער זאל אים באלד מוחל זיין ווי מיר לערנן אין מסכת ערובין אונ אין מסכת נדרים רבא האט זיך גקריגט מיט רב יוסף בר חמא וויא עס איז גקומען ערב יום כפור האט רבא גזאגט איך

וועל גיין איבר בעטן צו רב יוסף וויא ער איז צו אים גקומען האט ער גפונן וויא דער קנעכט האט צוא מישט וואשר מיט וויין האט רבא גזאגט צום קנעכט גיב מיר דעם וויין איך וועל אים צו מישן דען רבא האט גוואוסט די מאס וויא מען זאל צו מישן וויין מיט וואשר אזו האט רבא דעם וויין צו מישט אונ וויא רב יוסף האט דעם וויין פאר זוכט האט ער גזאגט דער וויין איז אזו גוט צו מישט גלייך וויא רבא האט עס גטאן האט רבא צו אים גזאגט איך בין עס האט רב יוסף צו אים גזאגט דו זאלסט דיך ניט אנידר זעצן ביז דו וועסט מיר דער קלערן דעם פסוק וממדבר מתנה וממתנה נחליאל וגו' האט רבא צו אים גזאגט עס איז אזו גמיינט ווען דר מענטש האלט זיך נידריג ווי דר מדבר דם אלע לייט טרעטן אין אים דעם ווערט די תורה געגעבן פאר איין מתנה אונ וועט זיין לערנען ניט פאר געסן וממתנה נחליאל אונ ווער עס בקומט די תורה פאר איין מתנה וועט ער זוכה זיין צוא דער נחלה פון גאט ומנחליאל במות אונ ווען ער איז זוכה צוא דר נחלה פון גאט ווערט ער הויך אונ חשוב ומבמות הגיא אונ ווען ער האלט זיך אבר בגאוה וועט אים גאט נידעריג מאכן וויא איין טאל אונ ווען ער טוט תשובה טוט אים גאט דר הויבן וויא אין פסוק שטייט איטליכר נידריגר טאל וועט דער הויבן ווערן · וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין פרק יום הכפורים רב האט זיך גקריגט מיט איין קצב איז דר קצב דאס גאנצע יאר ניט גקומען אים איבר צו בעטן וויא עס איז גקומען ערב יום כפור איז דר קצב אויך ניט גקומען צוא רב האט רב גזאגט איך וועל צו אים גיין האט רב הונא אים בגעגנט אונ האט אים גפרעגט וואו אהין גייסטו האט רב צו אים גזאגט איך גייא צוא דעם קצב צו איבר בעטן אים האט רב הונא צו אים גזאגט דוא גייסט אים ממית זיין דען ער וועט דריבר פאר זינדיגן זיין לעבן ווייל דו מוזט צו אים גיין וויא רב איז גקומען צו דער טיר פון דעם קצב האט ער אים גרופן אונ האט צוא אים גזאגט איך האב מיט דיר קיין קריג ניט אונ בין דיר מוחל אונ דר קצב האט גשפאלטן איין קאפ פון איין בהמה איז די האק פון שטיל אראפ גפלויגן אונ איז אריין דעם קצב אין האלז אונ ער איז גשטארבן : ונהגו לטבול אונ דר מנהג איז זיך טובל צו זיין אום ערב יום כפור אונ מען קען דעם מנהג אן ווייזן פון איין מדרש פון פרקי רבי אליעזר כדי מען זאל זיין ריין אום יום כפור וויא דיא מלאכי השרת אונ מיר גפינען דאס עס שטייט אין ספר תשובת הגאונים פון וועגן רבי יצחק בן גיאת ווייל דיא טבילה איז נאר איין מנהג דרום מאכט מען דריבער קיין ברכה ניט וויא מיר זאגן בייא דער ערבה וואס מיר שלאגן אום הושענא רבה דאס מען

באכט

הראשונים לאו בת ברכה היא הילכך טובל אדם כמנהג ואינו מברך דאין מברכין על המנהג מדאמר
רב *לענין ערבה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא אלמא אמנהג אין מברכין עליו ·
וצוו לקבוע סעודה בערב י"ה להראות ששמח בהגיע זמן כפרתו · כדגרסינן במסכת יומא פרק י"ה
דף פ"א תניא רבי חייא בר רב מדפתי (ויקרא כג) ועניתם את נפשותיכם בט' לחודש וכי בט' מתענין
והלא בי' מתענין אלא לומר לך *כל האוכל ושותה בט' כאלו התענה ט' וי' · ואמרו במדרש מעשה
בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דג ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב היה שם יהודי חייט
ונתן בו ב' · וחזר העבד ונתן בו ג' · וחזר עוד החייט והוסיף עליו עד שהעלהו לה' ונשאר עמו · בא
העבד וספר לו כל המאורע שלח השוטר בעד החייט · א"ל מה מלאכתך · אמר ליה חייט א"ל ולמה
קנית דג שוה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנות לי השיב לו
והיאך לא אקננו אפי' בעשרה כדי לאכול ביום כזה שצונו הקב"ה לאכול ולשתות בו ואנו בטוחים
שיכפר לנו עונותינו ואמר לו אם כן יפה עשית ופטרו והלך לו לשלום · ללמדנו כי מי שכוונתו לש"ש
אינו ניזוק באותו דבר וביום הזה מראה הקב"ה שהוא מרחם על ישראל כי ביום אחד בשנה שצוה
להם להתענות אמר שיתענגו קודם באכילה ושתיה כדי לחזק גופם ויוכלו להתענות · משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום
אחד וצוה לסעדו קודם באכילה ושתיה כדי שיוכל לסבול התענית · ועוד לפי שבשבתות וי"ט אנחנו קובעין סעודה לשמחה לשם שמים ·
ולפי שאין אנו יכולין לקבוע סעודה בי"ה שהיום יום צום נתחייבו לקובעה מבערב יום הכפורים · י"א שאם אדם קובע סעודתו בערב יום
הצום העינוי גדול בצום · וע"כ אמרו כל האוכל ושותה בט' מעלה עליו כאלו התענה תשיעי ועשירי כלומר שהתענית נעשה לו גדול
מפני שהורגל ליום שלפניו בעונג ונעשה לו כשני ימים בתענית · ומ"מ כל בן דעת משמח לבו בבוא יום כפרת עונותיו וצריך להקדימו
בתשובה כדי שיהא מוכן לכפרה כמו שעושה הרופא כאשר רואה שמגיע הגבול לחולה מקדימתו בהרקה מאותו דבר שיודע שהיה סבת
החולי מהמת מלוי כרס או מלוי דם *כי כשיבא הגבול שימצאהו נקי ומוכן לקבלו ואם לאו הגבול יקרב מיתתו כך יקרה לי"ה הוא יום גבול
לחולי הנפש אם יעמוד בפשעו וימצאנו רשע בדינו יקרב גזר דינו ואם ימצאנו נקי ובתשובה ימרק עונותיו וילבינן ויכפר לו כמו שנא' (ישעיה א)
אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו · וע"כ טוב לו לאדם לחפש בדרכיו ולשוב מחטאתיו ולהתודות עליהם מבערב קודם סעודתו · וגם לטבול
גופו ונפשו יותר ולא ידמה כמי שטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה · אבל יכין את עצמו כדי שיכנס ביום זה מלובן ומזורז בתשובה
ויבוא יום הכפרה ויכפר לו הבורא יתברך במדת רחמיו שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם :

בכמה ולא בברזל נקועה בגרגרתו : לענין ערבה של הושענות שאין מברכין עליהם ברכה כשחובטין העלים מהם שאין לנו רק לחובטן שכן המנהג : כל האוכל ושותה וכו' והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה ומדמפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך כאילו מתענה בתשעה : כי כשיבא הגבול זמן שיתגבר החולי להתפשט באברים יהיה גופו נקי וזך ולא יאחוז בו החולי כל כך ויש בו כח לסבול החולי ויתרפא ואם לאו שגופו אינו נקי יתגבר עליו החולי עד שימות כן הדבר בנקיות העונות ממנו אז לא יבא לו עונש למיתה רק ושב ורפא לו וכל מי שאוכל ואינו מתענה נקרא חסיד חוץ מערב יום כפור שיאכל ויתענה :

מאכט קיין ברכה ניט דריבר ווייל עס איז נאר איין מנהג וואס די נביאים
האבן מתקן גיוועזן זעהן מיר דר פון דאס אויך איין זאך וואס איז נאר איין
מנהג מאכט מען דריבר קיין ברכה ניט: וצוו אונ דיא חכמים האבן גבאטן
דאס מען זאל בשטעלן איין סעודה אום ערב יום כפור כדי דר מענטש זאל
ווייזן דאס ער פרייט זיך וואס די צייט קומט צו פאר געבן אים אויף זיינע
עבירות · וויא מיר לערנען אין מסכת יומא רבי חייא בר אבא פון דער
שטאט יפתי האט גלערנט עס שטייט אין פסוק איר זאלט פייניגן אייערע
לייבער דעם ניינטן טאג אין חודש תשרי איז קשה פאסט מען דען דעם
ניינטן טאג אין חודש מען פאסט דאך דעם צעהנטן טאג אין חודש
נייערט עס קומט מיר צוא ווייזן דאס דער וואס עסט אונ טרינקט דעם
ניינטן טאג אין חודש דר האט איין שכר גלייך וויא ער האט גיפאסט דעם
ניינטן אונ דעם צעהנטן טאג אין חודש : ואמרו במדרש אויך זאגן דיא
חכמים אין מדרש עס איז גיוועזן איין מעשה מיט איין אויפזעהער פון דר
שטאט דאס ער האט גישיקט זיין קנעכט צו קויפן איין פיש אונ ער האט
נאר גיפונען נאר איין פיש האט ער גיוואלט פאר אים געבן איין גילדין
איז דארטין גיוועזן איין יהודי איין שניידר אונ האט פר דעם פיש גיוואלט
געבן צווייא גילדין האט דער קנעכט גיוואלט פאר אים געבן דרייא
גילדין אזו האט דער שניידר גיוואלט מער געבן ביז עס איז גבליבן צו
דעם שניידער פאר פינף גילדין איז דער קנעכט גיקומען אהיים אונ האט
דעם אויף זעהר דער ציילט דיא גאנצע מעשה האט ער גשיקט רופן דעם
שניידר אונ האט אים גפרעגט וואס איז דיין מלאכה האט ער גזאגט איך
בין איין שניידר האט ער צו אים גזאגט ווארום האסטו גקויפט איין פיש
פון איין גילדן פאר פינף גילדן אונ נאך מער דו האסט אים אוים גקויפט
פון מיין קנעכט וואס איך האב אים גשיקט צו קויפן פיש האט דר שניידר
גזאגט ווארום זאל איך אים ניט קויפן אפילו פאר צעהן גילדן כדי צוא
עסין אים אין אזו איין טאג אום ערב יום כפור וואס גאט האט גבאטן צוא
עסין אונ צו טרינקן אין אים אונ מיר זיינען בטוח אין גאט דאס ער ווערט
אונז מארגן פאר געבן אונזערע עבירות האט דר אויף זעהר צו אים גזאגט
ווען עס איז אזו האסטו רעכט גטאן אונ ער האט אים ווידער אהיים גשיקט
בשלום דער פון לערנן מיר אז דאס דר וואס מיינט לשם שמים ווערט ער
ניט ניזוק ווערן אין דר זאך : וביום הזה אונ אין דעם טאג פון ערב יום כפור
ווייזט גאט דאס ער דער בארימט זיך איבר ישראל דען איין טאג אין יאר
האט גאט גהייסן דאס מען זאל פאסטן האט ער גזאגט דאס מען זאל איין
טאג פריער גוט עסין אונ טרינקן כדי דער גוף זאל שטארק זיין צוא קענען
פאסטן עס איז איין משל צו איין מלך וואס האט איין בן יחיד אונ איז
אויף אים גוזר דאס ער זאל איין טאג פאסטן אונ האט גבאטן דאס ער זאל
פריער עסין אונ טרינקן כדי ער זאל קענן דער ליידן דעם תענית:ועוד אונ
אויך ווייל אום שבת אונ אום יום טוב מוזין מיר עסין איין געזעצטע סעודה
זיך צו פרייען לשם שמים · אונ אום יום כפור קען מען עס ניט טאן ווייל
מען פאסט דרום מוז מען עסין איין געזעצטע סעודה אום ערב יום כפור
לשם שמים איין טייל זאגן דעם טעם ווען מען עסט אום ערב יום כפור
אזו איז שווער צו פאסטן אים יום כפור דרום האבן די חכמים גזאגט ווער
עס עסט אונ טרינקט אום ערב יום כפור איז גלייך וויא ער פאסט ערב יום
כפור אונ יום כפור · דען ווען איינר איז גיוואונט גוט צו עסין אונ ער
פאסט דער נאך אזוא איז אים דאס פאסטן זייער שווער דרום הייסט עס
גלייך וויא ער האט ביידע טעג גפאסט · אבער פון רעסט ווענן דארף
איטליכר קלוגר מענטש זיך צו פרייען ווען עס קומט דער טאג וואס זיינע
זינד ווערן אים פאר געבן ווערן אונ ער מוז פריער תשובה טאן איידר יום
כפור קומט כדי ער זאל זיין אן גבריים צוא דעם פאר געבונג וויא איין
דאקטר טוט ווען ער זעהט דאס דער חולה איז קראנק גווארן איבער פיל
עסין אזו ווערט ער אים איין גטראנק געבן צוא ריינגן זיין מאגן פון דיא
שפייז פון וואס ער איז קראנק גיווארן אבער ווען ער טוט ניט אזו ווערט
זיך די קרענק בייא אים שטארקן אונ ער ווערט שטארבן · אזו איז אויך יום
כפור דאס איז דר טאג וואס דעם מענטשנס נשמה איז צום שטארקסטין
קראנק פון אלע עבירות וואס ער האט דאס יאר גטאן אזו ווען דר מענטש
טוט זיך קיין רפואה ניט פאר יום כפור אונ טוט קיין תשובה ניט אזוא
ווערט זיין גזר דין גווים שלעכט זיין אבר ווען ער ווערט גפונען ריין אום יום
כפור אונ ער האט תשובה גטאן אזו ווערן זיינע עבירות גלייטרט אונ
וויים ווערן אונ גאט ווערט אים מוחל זיין אויף זייא וויא אין פסוק שטייט
ווען אייערע זינד ווערן זיין וויא איין רויטן פאדים ווערן זייא וויים ווערן
וויא שנייא : ועל כן אונ דרום איז גוט צום מענטשן נאך צוא זוכן זיינע
וועגין אונ זאל ווידר קערן פון זיינע זינד אונ זאל מתודה זיין אויף זיי צו
מנחה איידר ער עסט · אויך זאל ער זיך זיין גוף טובל זיין אונ נאך מער
זאל ער טובל זיין זיין נשמה אונ ער זאל ניט גלייך זיין וויא איינר וואס
איז זיך טובל אונ האלט איין שרץ אין דר האנט אזוא העלפט אים דיא טבילה
ניט נייערט ער זאל זיך אן ברייטן צו דר תשובה כדי ער זאל אין דעם טאג
פון יום כפור זיין וויים אונ ריין מיט תשובה אונ ווען דר טאג פון יום כפור
ווערט קומען ווערט אים גאט מוחל זיין זיינע עבירות דורך זיין דר בארימקייט
וויא

פרק ב נר ה כלל ב חלק ב

רצו פרק שני

כשיכנס היום יתקדש אדם גופו ונפשו כמלאך אלהים שיהא נקי מכל חטא כדגרסינן בפ"ו מפ"ר אליעזר ראה סמא"ל שלא מצא חטא לישראל בי"ה ואמר ירבון העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל בי"ה מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים בי"ה מכל חטא מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך ישראל בי"ה והקב"ה שומע עדותן מן המקטרגים ומכפר עליהם · וגם כתוב במדרש אלה הדברים רבה פרשת ואתחנן כשעלה משה לרקיע שמע למלאכי השרת שהיו מקלסים להקב"ה באמרם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידה לישראל משל לה"ד לאדם שגנב הורמין (פירוש כלי נאה) מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בו אלא בצנעא בתוך ביתך · לכן כל השנה אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש ובי"ה אומרים אותו בקול רם לפי שאנו כמלאכים וגם לזה סומכין אותן שנהגו לעמוד על רגליהם בי"ה כל היום כלומר כיון שהם נמשלו למלאכים יהו בעמידה כמותם · גם נוכל לומר כי יום זה ראוי לכפרה כי בו ביום מל אברהם אבינו ע"ה הערלה הכורתת ברית *למול שאר ערלות לב ואזן ושפתים וכו ביום נתכפר מעשה העגל ונתנו לוחות שניות · ועל זה אמרו ז"ל שהיו נוהגות בנות ישראל לכבדו במלבושים נאים יותר מכל מועדי השנה · כדגרסינן בסוף מסכת תענית דף ל' ובפרק יש נוחלין דף קכ"א אמר רשב"י לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכי"ה שבהם בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים בכלי לבן שאולים כדי שלא לבייש את מי שאין לו וכו' כדאיתא למעלה · וגם נוכל לומר ברוך השם יתברך אשר לו נתכנו עלילות אשר צוה להיות יום זה בזמן הזה *שהוא זמן בעיטה וסוררת בעבור ימי הקיץ על האדם והאוצרות שהיו מלאים בארץ ישראל בזמן הזה דגן ותירוש ויצהר וכל טוב הארץ ולכך הוצרך לצוות לאדם שיתעורר משינה זאת ויסיר עצמו מהשמנות ומבעיטה ויעזוב דרכו שהוא רדיפת התאוות וההנאות · וגם יסיר מכל מחשבתו כל אמונה כוזבת שעל אלו הזהירה תורה באמרה (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם · ודרשו בו בפרק קמא דעבודת כוכבים אחרי לבבכם זו אמונה כוזבת ואחרי עיניכם זו זנות ר"ל שלא יצייר בלבו רק הראוי להאמין *ולא ימלא מאויו רק לקיום הגוף ולהעמיד המין ובשמירה זאת ישיג האדם שלימות אנושית · ועל כן להעיר האדם על חטאיו הנמשכים אחר התאוה אשר האדם מוטבע בהם בכל השנה ושלא ימשך אחריהם שלא לשם שמים בא שעיר חטאת בכל חדש וחדש שנקראת חטאת לה' והעיר על דרך הנהגת האדם במעשיו ושיאמין שנתכפר החטא שעבר ליהנות מן העולם לשם תאוה ולא יתיאש מן התשובה עד שתושע נפשו מיד שונא אותו שהוא גופו והוא שונאו כפי האמת והוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות · אבל בי"ה שהוא יום נועד לתשובה באו שני שעירים כנגד שני מיני החטא · *האחד כנגד מין הנמשך

למול שאר ערלות ר"ל שבברית מילה גורם שכל האברים באברים עם הנפש עושין רצונו של הקב"ה כדכתיב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שעל ידי שברית מילה מסרנו לו נפשנו כאחד הגוף והנשמה וזה מי כמוך וכביכול עמך והוא גם אלהים אלהינו כמנין כמוך והוא מילה ונפש שהיא יחידה : שהוא זמן בעיטה ר"ל כמו באמר שאספו תבואתם ואוכלים ושותים ובמחים וסודרות היינו במסורר ומלוי עתה להם כל הטובות ופן ישבעו בה' כדכתיב וישמן ישורון ויבעט וי"ג וסוררת בסוף סר מאחרי ה' : ולא ימלא מאויו תאוותיו רק מה שצריך לקיים גופו ולקיום המין מצות פריה ורביה להוליד בנים : האחד אותו שמקריב לה' מרמז

וויא אין פסוק שטייט אין דעם טאג וועט גאט אויף אייך פאר געבן צוא ריינגן אייך פון אלע אייערע זינד :

רצו כשיכנס היום ווען דר טאג פון יום כפור גייט ארין זאל דער מענטש הייליגן אונ ריינגן זיין גוף אונ זיין נשמה אזו וויא איין מלאך פון גאט דאס ער זאל זיין ריין אן איין עבירה וויא מיר לערנן אין פרקי רבי אליעזר דער סמא"ל ווען דאס ער האט קיין עבירה ניט געפונן צו ישראל אום יום כפור אזו זאגט ער רבש"ע דו האסט איין פאלק אויף דער ערד וויא דיא מלאכי השרת דען אזו וויא די מלאכי השרת גייען בארוועס אזו גייען די ישראל אויך בארוועס אום יום כפור · אונ וויא דיא מלאכי השרת זיינן ריין אן איין עבירה זייענן די ישראל אויך ריין אום יום כפור אן איין עבירה · אונ וויא די מלאכי השרת האבן שלום צווישין זיך אזו האבן די ישראל אויך שלום צווישין זיך אום יום כפור אזו הערט גאט וויא דער מקטרג אליין זאגט עדות אויף ישראל איז ער זיי מוחל אויף זייערע עבירות: וגם כתוב אונ אויך שטייט אין מדרש אלה הדברים רבה וויא משה רבינו איז אויף דעם הימל ארויף גיגאנגן האט ער געהערט וויא די מלאכי השרת לויבן גאט אונ זאגן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד האט ער עס אראפ גיבראכט צו ישראל · עס איז איין משל צוא איין מענטשן וואס האט גגנבת איין שיינע כלי פון דעם פאלץ פון דעם מלך אונ האט זיא געגעבן צו זיין ווייב אונ האט צו איר גזאגט דוא זאלסט דיך דער מיט ניט צירן נאר אין פאר בארגענש אין דיין הויז אזו אויך זאגן מיר ברוך שם כבוד מלכותו דאס גאנצע יאר שטילער הייד אבר אום יום כפור זאגן מיר אין דער הויך וייל מיר זיינען אין דעם טאג גלייך צוא מלאכים אונ אויך דרום האבן אנדרע איין מנהג דאס זייא שטייען אום יום כפור דעם גאנצן טאג וייל מיר זיינען גלייך וויא מלאכים וואס זייא שטייען שטענדיג: גם נוכל לומר אויך קען מען זאגן דאס דר טאג פון יום כפור איז רעכט דאס גאט זאל אונז מוחל זיין אין אים אונזערע עבירות דען אום יום כפור האט זיך אברהם אבינו מל גווען אונ דורך דעם וואס דיא ערלה ווערט אפ גשניטן ווערט אויך אפ גטאן דאס פאר שטאפונג פון דעם הארץ אונ פון די אויערן אונ פון דיא ליפן · אויך האט גאט אין דעם טאג פאר געבן דעם חטא פון דעם עגל אונ האט גיגעבן צו משה רבינו די אנדרע לוחות · אונ איבער דעם האבן די חכמים גזאגט דאס דיא טעכטער פון ישראל האבן זיך נוהג גווען דאס זייא האבן זיך גצירט אום יום כפור מיט שיינע קליידר מער וויא אין אנדרע ימים טובים·וויא מיר לערנען אין מסכת תענית רבי שמעון בן יוחאי זאגט עס איז ניט גוועזן קיין יום טוב צוא ישראל וויא יום כפור אונ חמשה עשר באב דאס דיא טעכטר פון ישראל זיינען ארויס גגאנגן אונ האבן גטאנצט אין דיא גערטנר וויא מיר האבן אויבן גשריבן : וגם נוכל לומר אונ אויך קען מען זאגן דאס דרום איז דער טאג גשטעלט גווארן צוא זיין יום כפור דען גלויבט איז גאט וואס ער ווייסט אלין וויא צוא טאן אונ ער האט גגעבן דאס דער טאג יום כפור זאל זיין אין דער צייט ווען דער מענטש קען זינדיגן אונ אפ קערן ווייל ער האט אום זומר אלע תבואות איין גזאמלט אונ אין ארץ ישראל זיינן אין דר צייט פול אלע אוצרות מיט קארן אונ וויין אונ בוימל· אונ אלע גוטע פירות דרום האט מען דעם מענטשן גמוזט הייסן דאס ער זאל זיך דער וועקן פון דעם שלאף אונ זאל זיך אפ טאן פון דיא פעטקייט אונ אבקערונג אונ זאל פאר לאזן דעם וועג נאך צו יאגן נאך דעם גלושטן אונ פרגעניגונג אויך זאל ער אפ טאן פון זיינע מחשבות דאס פאלשע גלויבן פון עבודת כוכבים ומזלות דען אויף די אלע זאכן האט די תורה אן גזאגט דאס זיא האט גזאגט איר זאלט ניט נאך גיין נאך אייער הארצן אונ נאך אייערע אויגן אזו האבן דיא חכמים דעם פסוק גדרשת נאך דיין הארצן דאס איז עבודת כוכבים ומזלות אונ נאך דיינע אויגן דאס איז זנות דאס איז גמיינט דער מענטש זאל נאר גדיינקן אין זיין הארצן דאס וואס ער דארף גלויבן אויך זאל ער ניט דער פילן זיין גלושטן נאר דאס וואס ער דארף האבן נייטיג צו דר האלטן זיין גוף אונ קינדר צו האבן אונ ווען דר מענטש וועט דאס היטן וועט ער דער גרייכן צו זיין איין גאנצר מענטש ערינשט גאט צו דינן: ועל כן אונ דרום צו דר וועקן דעם מענטשן פון זיינע זינד וואס ציהן אים נאך דעם גלוסטן אונ וואס דר מענטש איז פאר זונקען אגאנץ יאר אונ דאס דר מענטש זאל זיך נאך זייא ניט ציהן ניט לשם שמים דרום האט גאט גהייסן צו ברענגן איין ציקלע פאר איין קרבן חטאת אלע ראש חודש וואס עס ווערט גרופן איין חטאת צוא גאט צו דר וועקן דעם מענטשן דאס ער זאל זיך פירן אין רעכטן וועג אונ ער זאל גלויבן דאס גאט האט אים פאר געבן זיינע זינד פון דעם וואס ער האט הנאה גהאט פון דער וועלט פון ווענן זיין גלושטן אונ ער זאל זיך ניט מיאש זיין פון תשובה ביז גאט וועט העלפן זיין נשמה פון דר האנט פון דעם פיינט דאס איז דעם מענטשינש גוף דען ער איז דר רעכטר שונא פון דער נשמה דאס ער טוט זיא פאר פירן צוא גיין נאך וועלטליכע זאכן · אונ דאס איז דר שטן אונ דר יצר הרע אונ דער מלאך המות אבר יום כפור וואס דער טאג איז גשטעלט תשובה צוא טאן

אזו

פרק ב נר ה כלל ב חלק ב

אחר תאוות הגופניות שהם נמשכות אל טבע הגוף הכלה המת והוא הראוי לדחותו בשמאל ולקרבו בימין ילא לשלחו כלה וכנגדו בא גורל אחד להי לפי שהוא הנשחט והמקורב לשם ילא המשולח כי זה ראוי להחזיק בו ולהכניעו ולשמש בו לשם שמים ילדחותו ולענותו כפי הראוי וכפי חמש הרגשותיו המבקשית המותרות יצוה הקב"ה ביום זה כנגדן יחמשת עינויין כדי לענותם ולהכניעם ולהשלים כוונה זאת בא שעיר החטאת הנשחט · אבל המשתלח ראוי לשלחו חי לגמרי כנגד החלק החי החוטאים והוא שאמר סמא"ל על ישראל יאי אתה נותן לי רשות לומר שכבר הזהרתם לא יהיה לך וגו׳ יוהשיב לו הרי יש לך רשות עליהם בי"ה אם יש בהם חטא ר"ל שהיום ההוא נועד להתקדש ולשוב ואם ישאר חטא באמונות הרי יש לך רשות עליהם · ולמה היו משלחין שעיר לעזאזל יוהוא מורכב מעז אזל להעיר אותם שהשעיר אזל לו והלך מאתם כמו שנקרא ושעיר המשתלח להעיר על שולחו לגמרי שלא ישאר לו שום זכר בישוב וכן אמר יואל (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה ודרשו ז"ל זה יצר הרע שצפון בלבו של אדם שהוא השטן המשטין לאדם כשישראל נוהגין כדת אין לו רשות בהם בי"ה · כדגרסינן בפ"ק דיומא דף י"ט אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא יאמריתו אמאי לא אתי משיחא והאידנא יום כפור הוא ואיבעל כמה בתולות בנהרדעא א"ל הקב"ה מאי אמר אמר ליה ילפתח חטאת רובץ אמר ליה ושטן מאי אמר אמר ליה ביום כפור לית ליה רשות לאישטוני ממאי דאמר רמי בר חמא השטן בגימטריא שס"ד הוו ושס"ה יומי בשתא ושס"ד יומי אית ליה רשותא לאישטוני · ולפי שהשעירים באים מן העזים שטבעם להזיק היו מביאים שעירים לרמוז אל המזיקים שיסורו מישראל מכל וכל שהוא האמונה כוזבת והאחד מקצת שהוא הזנות כדי שישאר מה שצריך לקיום הגוף והמין ובלבד שיהו כל מעשיו בהלכתן ולשם שמים :

לקרב כדבר שצריך לו ולהרחיק המותרות : לא לשלחו כלה כל תאות יצר הרע רק המותרות : לא המשולח אין השעיר בגורל לה׳ דינו כדין המשולח לעזאזל : ולדחותו ולענותו כפי הראוי לדחות ממנו מילכו המותרות שבאים לאדסנגרב תוביו וכם חמשה חוש הראיה והשמיעה וטעם והריח והמישוש : חמשת עינויין אכילה ושתיה רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש ואלו שני דברים אלו להחזיק כיצר הצריך לאדם ולהרחיק ממנו המותרות מרמז שעיר חטאת לה׳ : אי אתה למה אין אתה נותן לי רשות שהרי הזהיר הקב"ה בעשרת הדברות והם עוברין עליהם : והשיב לו יש לך רשות אם לא ישובו ביום כפור ואם נשארו להם החטא באמונות שלא האמינו בהקב"ה אז יהיה לך רשות לקטרג עליהם ולכן ביום כפור אין לו רשות בהם : והוא מורכב לשלח השעיר לעזאזל היינו עז אזל: אמריתו אמאי לא אתי משיחא וא"ת עונות ישראל גורמין שלא בא והלא ביום כפור נמחל להם העונות על ידי שבכים ומתחרטים עליהם ואין להם חטאים כלל והשיב אליהו אמת אם שיהיה כן שבכים הכל אבל האידנא וכו׳ : לפתח חטאת רובץ יצר הרע מחטיאו בכל כחו :

רצז פרק שלישי

אע"פ שהיום הזה הוא יום שהבטיח הקב"ה לכפר חטאת ישראל צריך לו לאדם לעזוב חטאו ולהנחם על מה שעבר ולקבל עליו שלא ישוב עוד לחטא והיום הזה עם תשובה כזאת מכפר ולא יאמר אחטא ויום הכפורים מכפר שלא יכפר · כדתנן בפרק י"ה דף פ"ה האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה· אחטא ויוה"כ מכפר אין י"ה מכפר· עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר · עבירות שבין אדם לחברו

אזו האט מען גנומען צווייא ציקליך קעגן צווייא ערלייא חטאים · איין ציקלע האט מען גנומן קעגן דיא עבירות וואס דר מענטש ציהט זיך נאך וועלטליכע זאכן נאך דעם נאטור פון דעם גוף וואס ווערט פאר לענט אונ שטארבט אונ די וועלטליכע זאכן דארף דר מענטש ניט גאר אוועק שטויסן נייערט מיט דר לינקר האנט דאס איז ווען ער דארף זייא ניט זאל ער זייא אוועק שטויסן אונ מיט דר רעכטר האנט וויא ער מוז זייא האבן זאל ער זייא ווידר צו זיך גנעהנען אונ קעגן דעם איז גקומן איין ציקלע וואס עס איז גפאלן דרויף דער גורל מקריב צוא זיין צו גאט וואס דאס איז גקוילט גווארן אונ מען האט עס גנעהנט צו גאט אזו מוז דער מענטש די וועלטליכע זאכן אויך צו זיך גנעהנען פון גאטס וועגן אבר ניט וויא דאס אנדרע ציקלע וואס ווערט גאר אוועק גשיקט לעזאזל נייערט מען מוז אין די וועלטליכע זאכן האלטן אונ צו ניצן דר מיט לשם שמים אונ אוועק צו שטויסן אונ צו פייניגן די איבעריגע גלוסטן וויא פיל ער קען אונ נאך דיא פינף ערלייא גפילע · דאס זיינען זיי הערן זעהן פילן שמעקן אונ טאפן וואס זיינן אין דעם מענטשן וואס בגערן דיא איבריגע גלוסטן אנטקעגן זיי האט גאט גבאטן דאס דער מענטש זאל זיך פייניגן אום יום כפור מיט פינף ערלייא זאכן דאס איז עסין אונ טרינקן אונ וואשן אונ שמירן אונ שיך אן טאן אונ תשמיש המטה כדי מען זאל דעם נאטור פייניגן אונ בייגן דאס זייא זאלן מער ניט גלושטן נאר וויא רעכט איז אונ דריבר האט גאט גהייסן ברייגן דאס ציקלע פון דעם קרבן חטאת וואס מען האט גקוילט אבר דאס אנדרע ציקלע וואס מען האט אוועק גשיקט לעבדיגר הייד לעזאזל דאס האט גוויזן אויף דעם חלק עבירות וואס דער מענטש מוז גאר אוועק שיקן אונ דרויף האט דר סמא"ל גיזאגט צוא גאט ווארום ווילשטו מיר קיין רשות ניט געבן צו מקטרג זיין אויף ישראל דען דו האסט אין דיא עשרת הדברות גשריבן מען זאל קיין אפ גאט ניט מאכן אונ זייא האבן דאך גמאכט דאס עגל אזו האט גאט געטפערט צו אים דוא האסט איבר זייא רשות אום יום כפור ווען דו וועסט אין זייא איין עבירה גפינן דען דער טאג איז גזעצט דאס דר מענטש זאל זיך היילגן אונ תשובה טאן אונ ווען עס וועט בייא זייא איבר בלייבן עפיש פון דיא זינד מעגסטו מקטרג זיין אויף זייא · אונ מען האט דרום גשיקט איין ציקלע לעזאזל דאס איז טייטש עז אזל דאס ציקלע איז אוועק גגאנגן פון זייא · דאס האט גוויזן דאס דער סמא"ל איז פון זייא אוועק גשיקט מיט דיא עבירות אין דר מדבר · אונ אזו האט יואל הנביא גזאגט דעם פאר בארגענעם וועל איך דער ווייטערן פון אייך אונ איך וועל אים פאר שטויסן אין איין וויסטע לאנד אונ דיא חכמים האבן גדרשט עס איז גמיינט דער יצר הרע וואס ער איז פאר בארגן אין דעם הארץ פון דעם מענטשן דאס ער איז דער שטן וואס פאר פירט דעם מענטשן פון דעם רעכטן וועג · אבער ווען די ישראל פירן זיך וויא רעכט איז האט ער קיין רשות ניט צו מקטרג זיין אויף זייא אום יום כפור וויא מיר לערנען אין דער גמרא פון יומא אליהו האט גזאגט צוא רב יהודה דער ברודר פון רב סלא חסידא איר זאגט ווארום קומט ניט משיח היינט איז דאך יום כפור אונ מען האט פיל בתולות בזעל גוועזן אין נהרדעא האט רב יהודה אים גפרעגט וואס זאגט גאט דרויף האט אליהו צוא אים גזאגט ער זאגט די זינד ליגט בייא דער טיר אונ פאר פירט דעם מענטשן האט רב יהודה אים גפרעגט וואס זאגט דר שטן האט אליהו צו אים גזאגט דר שטן האט קיין רשות ניט מקטרג זיין אום יום כפור וויא רמי בר חמא זאגט דאס ווארט השטן בטרעפט דרייא הונדערט אונ פיר אונ זעכציג אזו פיל טעג אין יאר האט דער שטן רשות מקטרג צו זיין אונ איין טאג דאס איז יום כפור האט ער קיין רשות ניט צוא מקטרג זיין : ולפי שהשעירים אונ וויל די ציקליך קומן פון ציגן וואס זייער נאטור איז מזיק צו זיין דרום האט מען זייא גבראכט אום יום כפור וויל זייא הייסן שעירים אזוא וויא די מזיקים צו ווייזן דאס מען מוז דיא מזיקים אפ טאן פון ישראל דאס עס זאל פון זייא גאר ניט איבער בלייבן אונ דיא מזיקים זיינען דיא פאלשע גלויבענס · דרויף האט גיוויזן דר אוועק גישיקטער שעיר אונ דער אנדרער שעיר האט גוויזן אויף זנות דאס דר מענטש דארף עס ניט גאר דר ווייטערן נייערט ער מוז טאן וויא עס איז מותר קינדר צוא האבן אונ נייערט אלע זיינע מעשים זאלן זיין וויא רעכט איז אונ לשם שמים :

רצז אף על פי חאטשע דער טאג פון יום כפור איז איין טאג וואס גאט האט אונז פאר זיכרט צוא פאר געבן אין אים די זינד פון ישראל מוז דאך דר מענטש זיינע עבירות פאר לאזן אונ חרטה האבן אויף דעם וואס ער האט גטאן אונ מוז אויף זיך נעמען דאס ער זאל ווייטער ניט זינדיגן אונ דער טאג יום כפור מיט אזוא איין תשובה איז מכפר אונ דער מענטש זאל ניט זאגן איך וועל זינדיגן אונ יום כפור וועט פאר געבן דען ווען דר מענטש טוט אזו איז יום כפור ניט מכפר וויא מיר לערנען אין פרק יום הכפורים דער וואס זאגט איך וועל זינדיגן אונ תשובה טאן דעם דער לאזט מען ניט קיין תשובה צו טאן אונ דר וואס זאגט איך וועל זינדיגן אונ יום כפור וועט מכפר זיין דעם איז יום כפור ניט מכפר· אויף דיא עבירות וואס זיינען קעגן גאט איז יום כפור מכפר אבר אויף דיא זינד וואס זיינען קעגן זיין חבר איז יום כפור ניט מכפר ביז ער בעט אים איבער · דאס

ווייזט

פרק ג נר ה כלל ב חלק ב

אין י"ה מכפר עד שירצה את חבירו׳ להודיענו שאין היום מכפר אלא לשב כראוי׳ גם אין הכוונה רק בצום של עינוי גופו בלבד ושישאר מטונף בחטאו בזה מואס הקב"ה ואינו חפץ בו אלא שיישר האדם מעשיו ודרכיו כמו שאמר הנביא בהפטרת יום זה כל התרעומות שהיו מתרעמין ישראל באמרם (ישעיה נח) למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע ומשיב להם הן ביום צומכם *תמצאו חפץ וגו׳ *הן לריב ומצה תצומו הכזה יהיה צום וגו׳ והיה מראה להם דרך תשובה שהיה חפץ ואומר הלא זה צום אבחרהו וגו׳ וגם היה אומר שהתענית הוא טוב עם הצדקה לעני ואומר הלא פרוס לרעב לחמך והצדקה והתענית עם התפלה הם טובים לבטל את הגזרה׳ כדגרסינן בפסיקתא ר׳ יודן בשם רבי אליעזר אומר שלשה דברים הם מבטלים את הגזרה התפלה והצדקה והתשובה וכו׳ כדאיתא לעיל בחלק התפלות׳ וגם מאחר שהיום הזה אין בו עונג הגוף לכבדו בעידון כמו שבת ויום טוב יכבדהו במלבושים נאים כל אחד כפי מסת ידו׳ כדגרסינן במסכת שבת בפרק כל כתבי דף קי"ח אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא מ"ד (שם) ולקדוש ה׳ מכובד זה י"ה שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה׳ ולפי שבעונותינו חרב מקדשנו ואין אנו יכולין להקריב שעירי חטאת תקנו לנו לקרות בפרשת אחרי מות *דבר השעירים והפר ועם המפטיר מוסף היום וגם לספר סדר עבודה כתקנה והלכתה כדי שיחשב לנו לפני האל יתברך כאלו היינו עוסקין בעבודה׳ כדגרסינן במסכת תענית בפרק בג׳ פרקים דף כ"ז ובמסכת מגילה בפ׳ בני העיר דף ל"א תקנתי להם סדר הקרבנות בזמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני ומוחל להם על כל עונותיהם׳ וגם כתיב בואלה שמות רבה וזה אשר תעשה על המזבח הה"ד *קחו עמכם דברים וכו׳׳ כדאיתא למעלה בפ"ק מחלק התפלות׳ וגם לפי שכל אחד יתן אל לבו אם חטא במעשה או בהרהור באחת מן הנשים האסורות שהם רשת ללכוד רוב בני אדם׳ על כן קוראין במנחה פרשת העריות ומפטירין בנבואת יונה הנביא כדי שילמוד אדם התשובה השלימה מאנשי נינוה שאע"פ שלא היו מזרע ישראל שבו בתשובה שלימה ועל כן כתבו דבריהם בין ספרי הנביאים׳ גם תקנו רבותינו לאמר לישראל בתעניות של צרות *דברי כבושין בתשובת נינוה׳ כדגרסינן בפרק סדר תעניות דף ט"ו אחינו לא שק ולא תעניות גורמין אלא תשובה ומעשים טובים׳ שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה׳ ולפי שביום הקדוש הזה שכינה שורה למטה עם ישראל ובערב עולה על שבעה רקיעים וחוזרת למעלה אמרו בשם רב יהודה גאון תקנו לומר בערב *שבעה פעמים השם להראותנו שעולה בתרועה ובקול שופר כדכתיב (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה וגו׳ וגם כן משמע ממעמד הר סיני שנאמר (שמות יט) במשוך היובל המה יעלו בהר׳ ואמרו רבותינו שהוא סימן לסילוק שכינה ואז יהיו רשאין לעלות אל ההר׳ ומצינו בתשובת הגאונים שכתב רבינו האי בתשובה מנהגנו לתקוע

תמצאו חפץ אתם עושים כל הרעות כמו בלבבכם חפץ: **הן** לריב ומצה מחלוקת ביניכם ומה מועיל לכם הצום הלזה כזה יקבל הקב"ה הלא זה צום אבחרהו אמר הקב"ה צום כזה בחרתי להיות שלום ביניכם ובלא לעשות עול ואון: **דבר** השעירים והפר שהיו מקריבין בי"ה ולמפטיר קורין בפרשת פינחס ובעבור לחודש דכתיב ביה קרבן מוסף: **קחו** עמכם דברים של קרבנות והם כאלו תעשה קרבן על מזבח: **דברי** כבושין ל׳ עזר כמו מכבש סע"ם בלע"א שכובשין את הלבבות לחזירם למוטב ואלו הן דברי כבושין כגון אחינו וכו׳: **שבעה** פעמים לומר ה׳ הוא האלהים ובכל פעם יותר חוק בקול לרמז עלית מעלה מעלה ואין מתעלה למעלה עד אחר שנתעלה למטה כנאמר כרן יחד כוכבי בוקר אלו ישראל שנמשלו לכוכבים

ווייזט אונז דאס יום כפור איז נאר מכפר נאר צוא דעם וואס טוט רעכט תשובה: וגם אין הכוונה איך איז ניט דאס מיינונג דאס דער מענטש זאל נאר פאסטן אונ פייניגן זיין גוף אונ זאל בלייבן איין גשמירט אין דיא עבירות אין אזו איין פאסטן איז גאט ממאס אונ בגערט עס ניט נייערט גאט וויל האבן דאס דער מענטש זאל רעכט פארטיג מאכן זיינע מעשים אונ זיין וועג וויא דר נביא זאגט די ישראל פרעגן ווארום פאסטן מיר אונ דו גאט ווילשט עס ניט זעהן מיר פייניגן אונזערע לייבר אונ דוא ווילסט עס ניט וויסן׳ האט זייא דער נביא גענטפערט אין דעם טאג פון אייער פאסטן זוכט איר נאר אייער פאר לאנג דען צו קריג טוט איר פאסטן זאל דאס דען זיין איין פאסט טאג׳ אונ דער נביא ווייזט זייא דעם וועג פון תשובה וואס גאט פאר לאנגט אונ זאגט צוא זייא אין אזו איין תענית טוא איך אויס דער ווילן ווען איר וועט דאס בייז אוועק לאזן דאן וועל איך אייער תענית אן נעמן׳ אויך האט ער צוא זייא גזאגט זייא זאלן צדקה געבן אין איין תענית וויא אין פסוק שטייט פאר וואר דו זאלסט אפ ברעכן צום הונגריגן דיין ברויט: והצדקה אונ צדקה אונ תענית אונ תפלה זיינען גוט מבטל צו זיין די גזירה וויא מיר לערנן אין דר פסיקתא רבי יודן זאגט פון וועגן רבי אליעזר דרייא זאכן זיינן מבטל דיא גזירה תשובה אונ תפלה אונ צדקה וויא מיר האבן אויבן גשריבן: וגם אונ אויך וויל אין דעם טאג איז ניט דא קיין תענוג צום גוף אים מכבד צוא זיין מיט פארגעניגן וויא שבת אום יום טוב זאל ער אים מכבד זיין מיט שיינע קליידער נאך זיין פר מעגין וויא מיר לערנען אין מסכת שבת׳ דער ריש גלותא האט גזאגט צו רב המנונא וואס מיינט דער פסוק צוא דעם היילגן טאג פון גאט זאל זיין גיעהרט דאס איז יום כפור וואס מען עסט אונ מען טרינקט אין אים ניט דרום האט די תורה גזאגט דו זאלסט אים עהרן מיט ריינע קליידער: ולפי אונ וויל איבער אונזערע עבירות איז דער בית המקדש חרוב גווארן אונ מיר קענען קיין קרבנות ניט מקריב זיין דרום האבין אונז די חכמים מתקן גיוועזן דאס מען זאל לייענען דיא פרשה אחרי מות וואס עס שטייט דרינען דאס מען זאל אום יום כפור מקריב זיין צווייא ציקליך אונ איין אקס אונ צו מפטיר לייענט מען דיא פרשה פנחס וואס עס שטייט דרינען דאס מען זאל איין קרבן מוסף ברייננן אום יום כפור׳ אויך זאגן מיר וויא אזו דער כהן גדול האט די עבודה גיטאן אום יום כפור אין בית המקדש כדי עס זאל אונז גירעכינט זיין פר גאט גלייך וויא מיר האבין די קרבנות מקריב גוועזן אונ מיר האבין די עבודה גיטאן אין בית המקדש וויא מיר לערנן אין מסכת תענית דאס גאט זאגט איך האב צוא ישראל מתקן גוועזן סדר הקרבנות אונ אין דער צייט וואס זייא וועלן דרינען לייענן וועל איך זייא רעכנן גלייך וויא זיי האבין מקריב גיוועזן פאר מיר קרבנות אונ איך וועל זייא מוחל זיין אויף אלע זייערע עבירות׳ אויך שטייט אין שמות רבה דאס אונזר לערנן אין דר פרשה פון קרבנ׳ות ווערט פר גאט גרעכינט גלייך וויא מיר האבן מקריב קרבנות גיוועזן׳ אונ אויך וויל דאס איטליכר זאל זיך צום הארצין נעמן אויב ער האט גיזינדיגט מיט איין מעשה אדר מיט אמחשבה מיט אאשה וואס זיא איז צו אים אסור וואס זיי זיינן אנגעך צו פאנגן פיל מענטשין דרום לייענט מען צו מנחה די פרשה פון עריות אונ די הפטורה פון יונה הנביא כדי דר מענטש זאל זיך דר פון אפ לערנן צו טאן אגאנצע תשובה דאס תאטשע זייא זיינען ניט גיוועזן קיין יהודים האבין זיי דאך איין גאנצע תשובה גיטאן אונ גאט האט זייער תשובה אן גינומן אונ דרום האט מען עס גישטעלט צווישין די רייד פון די נביאים כדי דר מענטש זאל זיך דער פון אפ לערנן תשובה צו טאן: גם תקנו רבותינו אויך האבין אונזערע חכמים מתקן גיוועזן דאס מען זאל צו די ישראל זאגן אין איין תענית פון צרות רייד וואס בייגין דעם מענטשנס הארץ פון דער תשובה פון נינוה וויא מיר לערנען זאין פרק סדר תעניות מען האט צוא די לייט גזאגט אונזערע ברידער דר זאק אונ פאסטין קענן די גזירה ניט מבטל זיין נייערט תשובה אונ מעשים טובים דען אזו גיפינען מיר ביא נינוה דאס עס שטייט ניט ביי זייא דאס גאט האט גזעהן זייער זאק אונ זייער פאסטין נייערט עס שטייט דאס גאט האט גזעהן דאס זייא האבין ווידער גיקערט פון זייערע בייזע מעשים: ולפי שביום הקדוש הזה אונ וויל אין דעם היילגין טאג פון יום כפור רועט די שכינה אונטין אויף דר ערד ביא ישראל אונ אויף דער נאכט גייט די שכינה ווידר ארויף אויף די זיבן הימלען דרום זאגט מען פון וועגין רב יהודה גאון דאס מען האט דרום מתקן גיוועזן דאס מען זאל אויף דער נאכט זאגין זיבין מאל ה׳ הוא האלהים אונ דער נאך בלאזט מען מיט איין שופר צו ווייזין דאס גאט גייט ארויף אויף דעם הימיל מיט דעם קול פון דעם שופר׳ אויך קען מען עס אפ לערנן פון דעם בארג סיני דאס מען האט גיבלאזין מיט דעם שופר וויא די שכינה איז אוועק גגאנגען אונ איטליכער האט גימעגט אויף דעם בארג ארויף גיין: ומצינו אונ אויך גיפינען מיר אין תשובת הגאונים דאס דער רבינו האי שרייבט דר מנהג איז צו בלאזן מיט איין שופר אום מוצאי יום הכפורים אונ דאס איז איין גרעכנש צוא יובל דאס מען האט גבלאזן מיט

איין

פרק ג נר ה כלל ב חלק ב

במוצאי י״ה ולא מצינו טעם חובה אלא רומז ׳כי הוא זכר ליובל או כדי לערבב את השטן ע״כ · ונוכל לומר שרמזו לתקיעת שופר של חירות כי לפי שבא יום כפרה ונשאר הנשמות משוחררות משעבוד הגוף וגם הגופים ראוים לחירות עולם על כן תוקעים כמו שנאמר (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר וגו׳ :

הכלל השלישי

ביסורין המרקין ויש בו שני חלקים · החלק הראשון ביסורי יחיד · החלק השני ביסורי רבים :

חלק ראשון ביסורי יחיד · ויש בו ארבעה פרקים :

רצה פרק ראשון כשיראה אדם שיסורין באין עליו אל יחשוב שבאין במקרה כי מי שמאמין בכך ענשו הוא מדה כנגד מדה ׳לעזבו למקרים בלי שמירה כמו שאמרה תורה (ויקרא כו) ואם תלכו עמי קרי וגו׳ והלכתי עמכם בחמת קרי · ועונש זה הוא גדול ׳כי רבים הם המקרים המתנשבים בעולם והעזוב מלמעלה אין שמירתו כלום כדכתיב (תהלים קכז) אם ה׳ לא ישמר וגו׳ שוא וגו׳ · ומה שאמרו אין דבר רע יורד מלמעלה זהוא בעבור שהחוטא אין צריך להזיקו מלמעלה ׳אלא להסיר מעליו המחסה והמסתור ואז ניתנה רשות למקרים ליסורין וזה שאמרו אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון · על כן אל יהרהר שום אדם על מדת בוראו בהשבו שבא עליו שום נזק שלא כדין שכבר נאמר (דברים לב) הצור תמים פעלו וגו׳ · וגרסינן בפרק חלק דף ק״א · אמר רבה בר בר חנה כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להם ׳חמה עזה יש בעולם וכו׳ · אמרו לו למדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ וכו׳ · כדאיתא לעיל בפרק אחרון מנר המצות · וגם כן בפרק קמא דברכות דף ה׳ · רב הונא הוה ליה ת׳ דני (פירוש חביות) חמרא ההוה הלא עאל לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן אמרו ליה ליעיין מר במיליה אמר להו ומי חשידנא בעינייכו אמרו ליה ומי חשיד קב״ה דעביד דינא בלא דינא אמר אי איכא דשמע ליםא לי אמרו ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר שיבשא (פירוש זמורות) לאריסיה אמר להו ומי קא שביק לי מידי מיניה (פירוש וכי לוחו גונב בו יותר מחלקו) אמרו ליה היינו דאמרי אינשי ׳בתר גנבא גנוב טעמא טעים׳ אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה איכא דאמרי הדר ׳חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר הלא ואיזדבן בדמי חמרא · לפיכך יאמין אדם אמונה קיימת שהבורא יתברך יודע כל נסתרות והוא דיין אמת ודן את כל האדם כדרכיו וכפרי מעלליו ולמי שהוא אדם גדול מקפידין בו יותר אפי׳ כחוט השערה כמו שנאמר (ויקרא י) בקרובי אקדש כדי שישאר שלם ונקי ונוכין ממנו מעט ׳כדי שלא יתמלא סאתו · ואם בא לו לאדם יסורין והושב שלא חטא ידקדק בדרכו וימצא טעם לדבר ויפשפש במעשיו וישוב בתשובה כדגרסינן בפ״ק דברכות דף ה׳ אמר רבא ואי תימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר (איכה ג) נחפשה

ואחר כך ויריעו כל בני אלהים : כי הוא זכר ליובל שבשנת היובל היו תוקעין ביום הכפורים ויובל הוא שופר ועל שם שתוקעין בשופר להודיע שהוא שנת היובל נקרא שנה זו יובל : **לעזבו** למקרים שאין הקב״ה משגיח בו לשומרו וזה ואם תלכו עמי קרי לומר שאין משגיח באלהים ומה שבא לו הוא דרך מקרה גם אני אלך עמכם בקרי ולא אשגיח בו ונבאה לו מנאוביו : כי רבים הם המקרים המתנשבים כמו החיות הרעות המזיקים בעולם למי שפוגעים בו במקרה לולי שהקב״ה שומרהו כדכתיב יפול מצדך אלף וגו׳ אליך לא יגש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך לכל מי שבטח בהקב״ה דאין עוד מלבדו אבל מי שאמר שהכל בא במקרה ואין הקב״ה משגיח בו עוזב הוא משמירת הקב״ה ובידו לא יוכיח לשמור מהם שלא יזיקו ואם ניזק אין מזור למכתו: אלא להסיר שהקב״ה מסיר ממנו המחסה והמסתור שהיה מגין עליו שלא יזיקו ולא יגשו אליו ואז הם באים מעצמם עליו : חמה עזה מהקב״ה על דכי וכו׳ ואמר רבי ומי מכדוני בתשאתי ואמרו לו תלמידיו למדתנו וכו׳ : בתר גנבא על שהאיש גנב מיניה לנא הוא לחזור ולגנוב מחלק האריס טעמא טעים ע״כ צריך לגנב להטעים טעים ג״כ מי שגונב מגנב כמו שעשה רב הונא : חלא חומץ והוי חמרא יין מתוק כמו שהיה מקודם שהחמיץ : כדי שלא יתמלא סאתו בעבירות ויבא לו עונש

אין שופר אדר כדי מבלבל צוא זיין דעם שטן · אויך קען מען זאגן דאס עס ווייזט דאס מיר זיינן פרייא גוואהרן פון אונזערע עבירות אונ די נשמות זיינן גבליבן פרייא פון צו זיין אונטער טעניג צום גוף אונ אויך דארפן די גופים איצט בפרייעט ווערן אונ דרום בלאזט מען וויא אין פסוק שטייט אונ עס וועט זיין אין דעם טאג פון דער גאולה וועט נאט בלאזן מיט איין גרוישן שופר :

רצה בשיראה אדם ווען דער מענטש זעהט דאס יסורים קומן אויף אים זאל ער ניט טראכטן דאס זייא זיינען גקומן אין איין מקרה טרעפונג אונ ניט נאט האט זייא גשיקט · דען דער וואס גלויבט דרינן דר ווערט גשטראפט מדה כנגד מדה דאס גאט ווערט אים פר לאזן צו בייזע טרעפונג אונ וועט אים ניט היטן וויא דיא תורה זאגט ווען איר וועט מיט מיר גיין נאר מיט טרעפונג אונ ניט שטענדיג וועל איך מיט אייך אויך גיין מיט טרעפונג · דאס איך וועל אויף אייך ניט זעהן אונ דאס איז איין גרוישר שטראף דען עס זיינען דא פיל בייזע טרעפונג וואס קענן דעם מענטשן צו קומען אויף דער וועלט אונ דער וואס איז פאר לאזן פון גאט איז זיין איינעניע היטונג גאר ניט וויא אין פסוק שטייט ווען גאט היט די שטאט אזו זיינען אלע היטונג אום זיסט אונ דאס וואס אונזערע חכמים זאגן דאס שלעכטס גייט ניט אראפ פון דעם הימל דאס איז אזו גמיינט ווען דער מענטש זינדיגט דארף אים גאט ניט צו שיקן קיין שלעכטס נייערט גאט טוט פון אים אפ דאס בשיצונג אונ דאס פאר בארגנש אזו האבן דיא בייזע טרעפונג אונ דיא יסורים רשות אליין צוא קומן אויף אים אונ דאס האבן די חכמים גמיינט דאס זייא האבן גזאגט עס שטארבט קיינר ניט אן איין עבירה אונ עס קומט קיין יסורים ניט ווען מען זינדיגט ניט דרום זאל דר מענטש ניט טראכטן נאך דר מדה פון גאט צו מיינן דאס עס איז אים איין שאדן גקומן ניט וויא רעכט איז דען עס שטייט אין פסוק דיא מעשים פון גאט זיינן גאנץ אונ ער טוט קיין אום רעכט ניט:גרסינן אויך לערנן מיר אין פרק חלק רבה בר בר חנה האט גזאגט וויא רבי אליעזר איז קראנק גיווארן זיינן זיינע תלמידים גיגאנגען אים מבקר חולה זיין וכו׳ וויא מיר האבן אין נר המצות גשריבן אויך שטייט אין ברכות צו רב הונא זיינן פיר הונדערט פעסר וויין זויער גווארן אונ עס איז גווארן עסיק איז צוא אים אריין גגאנגן רב יהודה דר ברודר פון רב סלא חסידא אונ דיא רבנים האבן זייא צו אים גזאגט לאז דר האר ארום זעהן אין זיינע מעשים האט ער צו זייא גזאגט זייט איר דען מיך חושד דאס איך האב איין עבירה גטאן האבן זייא צו אים גזאגט ביסטו דען חושד גאט דאס ער וועט דיך שטראפן אום זיסט האט רב הונא גזאגט ווער עס האט עפיש גיהערט דאס איך האב אום רעכט גטאן זאל ער זאגן האבן זייא צוא אים גזאגט מיר האבן גהערט דאס דו האסט צו דיין גערטנר ניט גיגעבן זיין חלק פון דיא צווייגן · האט רב הונא צוא זייא גזאגט ער גנבת דאך גאר וויא עס קומט צו אים האבן זייא צו אים גזאגט מען זאגט איין שפריך ווארט דער וואס גנבת פון דעם גנב דר פר זוכט אויך פון דער שטראף איז אויך ב״א דיר דאס דוא האסט פון דיין גערטנער גגנבת ווייל ער האט פון דיר גיגנבת אזוא ביסטו אויך דריבער גשטראפט גווארן · האט רב הונא גזאגט איך נעם אויף מיר דאס איך וועל אים געבן · זאגן אנדערע דאס דר עסיק איז ווידר וויין גווארן אונ אנדערע זאגן דער עסיק איז אזוא טייער גווארן דאס ער האט אים אזו טייער פאר קויפט וויא וויין דרום זאל דער מענטש גלויבן פעסט דאש גאט יתברך ווייש אלע פאר בארגנע זאכן אונ ער איז איין דיין אמת אונ ער משפט איטליכן מענטשן וויא זיין וועג איז אונ וויא די פירות פון זיינע מעשים זיינן אונ ווער עס איז איין גרוישר צדיק איז גאט מיט אים מער מדקדק אפילו ווען ער זינדיגט נאר אזו פיל וויא איין האר שטראפט אים גאט דרויף וויא אין פסוק שטייט מיט דיא צדיקים וואש זיינן נאהינט צו מיר ווער איך גהייליגט דאס איך שין זייא ניט כדי דער צדיק זאל בלייבן גאנץ אונ ריין לעולם הבא אונ גאט נעמט פון אים גצאלט ביסליך ווייס כדי זיין מאס זאל ניט פול ווערן מיט עבירות דאש ער זאל האבן איין גרוישע שטראף אין איין מאל: ואם בא לו לאדם אונ ווען עס קומט צום מענטשן יסורים אונ ער מיינט דס ער האט ניט גזינדיגט זאל ער נאך זוכן אין זיין וועג וועט ער גפינן איין טעם ווארום ער איז גשטראפט גווארין אונ ער זאל נאך זוכן אין זיינע מעשים אונ זאל תשובה טאן וויא מיר לערנן אין ברכות רבא זאגט אונ איין טייל זאגן רב חסדא

האט

פרק א נר ה כלל ג חלק א

דרכינו וגו' פשפש ומצא יעשה תשובה שנאמר ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה שנאמר (תהלים סד) *אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וגו' תלה ולא מצא בידוע *שיסורין של אהבה הם שנאמר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' תלה ומצא בידוע שאינן יסורין של אהבה · נמצא שהמחויב בא לו ענשו ולמי שאינו מחויב באין עליו יסורין לזכותו לעולם התמידי · כדגרסינן ע"ה אמר רבה אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר (ישעיה נג) *וה' חפץ דכאו החלי יכול אפילו לא קבלו עליו מאהבה תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו *מה אשם לדעת אף יסורין לדעת ואם קבלם עליו מאהבה מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר (שם) וחפץ ה' בידו יצלח · פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא חד אמר כל יסורין שיש בהם ביטול תורה אינן יסורין של אהבה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וגו' · ואידך אמר כל יסורין שיש בהם ביטול תפלה אינן יסורין של אהבה שנאמר (תהלים סו) ברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי · אמר להו רבי אבא בריה דרב אחא בר אבא אמר רבי יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' · אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדינו *דבר זה מתורתך תלמדינו ק"ו משן ועין ומה שן ועין שהוא אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהם לחירות יסורין שממרקין כל גופו של אדם לא כל שכן והיינו דאמר ריש לקיש נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית ביסורין נאמרה ברית במלח שנאמר (ויקרא ב) ולא תשבית מלח ברית אלהיך ונאמרה ברית ביסורין שנאמר (דברים כט) אלה דברי הברית מה ברית האמורה במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמורה ביסורין יסורין ממרקין גופו של אדם · ועל ידי היסורין שב האדם ונשאר מרוצה יותר לפני המקום · כדגרסינן בספרי תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפרין לו מעונותיו כלום ועל ידי היסורין הוא מתרצה לפני המקום שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' · ר"ל שיוכיח השם יתברך לאוהבו כמו האב שמוכיח לבנו · או נוכל לומר כמו שמוכיח האב את הבן שירצה יותר מלאחרים כדי שיצא טוב שבכלם כך עושה האל יתברך מוכיח ומיסר למי שאוהב יותר כדי שיאשר דרכיו · וגרסינן נמי בסוף פ"ק דקדושין דף מ' אמר רבי אליעזר בר צדוק למה צדיקים דומין בעולם הזה וכו' · כך הקב"ה מביא יסורין על הצדיקים בעולם הזה וכו' · כדאיתא למעלה בהקדמת נר זה · וכל זה לטובתם הוא עושה כדי שיירשו הטובה הגדולה של עוה"ב :

גדול : פשפש ולא מצא בדק במעשיו ולא מצא עבירה בידו בשבילה יבואו יסורין עליו לכך : אשרי הגבר וגו' ומתורתך תלמדנו בשביל יסורין אין אדם בא לידי תלמוד תורה : שיסורין של אהבה הם הקב"ה מיסרו בעולם הזה בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו וסימן הוא במסכת דאיוב : וה' חפץ דכאו החלי מי שהקב"ה חפץ בו מחלהו ביסורין : מה אשם כ"ה אינו מקריב קרבן אשם לדעת אם רצונו להקריב יקריב וזה אם תשים אשם היסורין כמו מדעתו שגרולם בהם : דבר זה באשרי אדם תיסרנו יה מתורתך תלמדנו כלומר מתורתך אנו למדין אותו : ברית ביסורין אלה דברי הברית אחר קללות נאמר במשנה תורה וכיון שיש לו יסורין קשים עד שלא יוכל ללמוד או להתפלל יסורין של אהבה הן כדאמרינן :

מאי חייב דקאמר לברך על הרעה לקבולי בשמחה ולברך על מדת פורענות כלב

רצט פרק שני

מאחר שהוא ברור וידוע שאינו נידון האדם בשום ענין אלא בדין אמת חייב אדם לברך את בוראו על הרעה כמו שמברך על הטובה · כדגרסינן בברכות פרק הרואה דף מ' חייב אדם לברך על הרעה וכו' · ואמרינן עלה *מאי חייב וכו' כדאיתא למעלה · וגרסינן במכילתא

דאס עס גזאגט ווען איין מענטש זעהט דאס יסורים קומען אויף אים זאל ער נאך זוכן אין זיינע מעשים וויא אין פסוק שטייט מיר וועלן נאך זוכען אין אונזרע וועגין אונ מיר וועלן תשובה טאן ווען ער זוכט אונ געפינט איין עבירה זאל ער תשובה טאן אונ ווען ער זוכט אונ גפינט ניט קיין עבירה זאל ער אן היינגן דאס ער איז געשטראפט גווארן ווייל ער האט זיך מבטל גיוועזן פון דער תורה וויא אין פסוק שטייט וואול דעם מענטשן וואס גאט שטראפט אים דאס ער זאל תורה לערנן· ווען ער קען דרינן אויך ניט אן היינגן דען ער האט תורה גלערנט זיינן זיי גוויס יסורים ווייל גאט האט אים ליב אונ שטראפט אים כדי ער זאל מער שכר האבן לעולם הבא וויא אין פסוק שטייט דעם וואס גאט האט ליב שטראפט ער אבר ווען ער קען אן היינגען דאס ער איז דרום גשטראפט גווארן ווייל ער האט קיין תורה ניט גלערנט זיינן זיי גוויש ניט קיין יסורים של אהבה אזו ווערט גפונען דאס דער וואס איז שולדיג דער ווערט גישטראפט אונ ווען ער איז ניט שולדיג קומען אויף אים יסורים מזכה צו זיין אים צו דער אייביגר וועלט וויא מיר לערנן אין דער גמרא רבה זאגט פון וועגן רב סחורה פון וועגן רב הונא דעם וואס גאט האט ליב דעם שלאגט ער מיט יסורים וויא אין פסוק שטייט אין וועמן גאט פאר לאנגט דעם שלאגט ער אונ מאכט אים קראנק וועסטו וועלן מיינן דאס אפילו ווען ער נעמט ניט אן די יסורים מיט ליבשאפט קומען זיי דאך דרום שטייט ווייטר דו מוזט די יסורים אן נעמן מיט דיין גוטן ווילין וויא איינר וואס ברייננט א קרבן אשם מיט זיין גוטין ווילן אונ ווען ער נעמט זיי אן מיט ליבשאפט וועט ער זוכה זיין צוא האבן קינדר אונ לאנג צו לעבן אונ ניט דאס אליין נייערט זיין לערנן וועט ביי אים בלייבן ווי אין פסוק שטייט נאטם פר לאנג דס איז די תורה וועט אין זיין האנד גליקען: פליגי בה עס קריגן אין דר זאך וועלכס הייסט יסורים של אהבה רבי יעקב בר אידי אונ רבי אחא בר חנינא איינר זאגט די יסורים וואס מען מוז איבר זיי מבטל זיין פון תורה לערנן די זיינן ניט קיין יסורים של אהבה וויא אין פסוק שטייט וואול דעם מענטשן וואס דוא גאט שטראפסט אים אונ ער קען דאך דיין תורה לערנן אונ איינר זאגט דיא יסורים וואס מען איז איבער זיי מבטל פון תפלה טאן די זיינן ניט קיין יסורים של אהבה וויא אין פסוק שטייט גלויבט איז גאט וואס ער האט ניט אפ גטאן מיין תפלה אונ זיין חסד פון מיר האט רבי אבא דער זון פון רב אחא בר אבא צו זיי גזאגט פון וועגן רבי יוחנן די ביידע זיינן דאך יסורים של אהבה וויא אין פסוק שטייט דעם וואס גאט האט ליב דעם שטראפט ער אונ דאס וואס עס שטייט אין פסוק אשרי וגו' ומתורתך תלמדנו דאס איז גמיינט פון דער תורה קען מען אפ לערנן דאס יסורים זיינן גוט דען דיא תורה האט אן גשריבן ווען איינר וועט אויס שלאגן איין עבד כנעני איין צאן אדר איין אויג זאל ער אים פרייא ארויס לאזן אזו איז די זאך איין קל וחומר ווען איין צאן אונ איין אויג וואס זייא זיינן גאר איין גליד גייט דורך דעם איין קנעכט ארויס פריי · יסורים וואס צוא רייבן דעם גאנצן גוף פון מענטשן בפרייען זייא פשיטא דעם מענטשן פון שטראף פון יענר וועלט אונ דאס האט ריש לקיש אויך גזאגט עס שטייט ברית ביי זאלץ אונ עס שטייט ברית ביי יסורים ביי זאלץ שטייט ולא תשבית מלח ברית אלהיך אונ בייא יסורים שטייט נאך דר תוכחה אלה דברי הברית צו ווייזן דס אזו וואול ווי זאלץ מאכט גוט דס פלייש אזו אויך די יסורים לייטערין דעם גוף פון דעם מענטשן : ועל ידי היסורין אונ דורך די יסורים טוט דר מענטש תשובה אונ בלייבט בווילינגט פאר גאט וויא מיר לערנן אין ספרי מיר האבן גלערינט רבי אליעזר בן יעקב זאגט אזו לאנג דאס דער מענטש רוהט מיט שלום רעכינט מען אים גאר ניט אפ פון זיינע עבירות אונ דורך יסורים ווערט דער מענטש באוויליגט פאר גאט וויא אין פסוק שטייט דעם וואס גאט האט ליב דעם שטראפט ער אונ וויא איין פאטר טוט זיין זון באווילינן אזו טוט גאט דאס איז גמיינט גאט שטראפט זיין גליבטן וויא איין פאטר שטראפט זיין זון ווייל ער וויל אים דורך דעם בעסערין · אויך האבין מיר אויבן גשריבן דאס דער צדיק איז גלייך אויף דעם עולם צוא איין בוים וואס שטייט במקום טהרה אזו ווי מיר האבן אין דר הקדמה פון דעם נר גשריבן· אונ אלע יסורים וואס גאט שיקט אויף די צדיקים איז עס פון זייער טובה וועגן כדי זיי זאלן ירשנן דאס גרויס גוטס פון עולם הבא :

רצט מאחר שהוא ברור וידוע ווייל עס איז קלאר אונ בקאנט דאס דער מענטש ווערט נאר גמשפט מיט אדין אמת דרום מוז דר מענטש לויבן זיין בשעפר אויף שלעכטס אזו וויא ער לויבט אים אויף גוטס וויא מיר לערנן אין ברכות דער מענטש מוז לויבן גאט אויף שלעכטס אזו וויא ער לויבט גאט אויך גוטס וויא מיר האבן אויבן גשריבן : וגרסינן אויך לערנן מיר אין דער מכילתא עס שטייט אין פסוק איר זאלט מיט מיר ניט

מאכין

(שמות כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם · רבי עקיבא אומר לא תעשון אתי שלא תנהגו בי כדרך *שאחרים מנהיגין בריאותיהן כשהטובה באה עליהם מכבדין את אלהיהם שנאמר (חבקוק א׳) על כן יזבח *להרמו ויקטר למכמרתו כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה · ובשהפורענות באה עליהם מקללים את אלהיהם שנאמר (ישעיה ח) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה אבל אתם אם הבאתי עליכם טובה תנו הודאה · הבאתי עליכם רעה תנו הודאה · וכן דוד אמר (תהלים קטז) כוס ישועות אשא וגו׳ *צרה ויגון וגו׳ · וכן אמר איוב ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך · ועוד יש לו לאדם להודות לבוראו כשמביא עליו יסורין ויחשוב בלבו שמענישו מעט על חיוב גדול ברחמו עליו ובזה עושה עמו חסד · כדגרסינן בפסיקתא אדם נכשל בעברה והוא חייב עליה מיתה לשמים מת שורו אבד תרנגולתו נשברה צלוחיתו נכשל באצבעו מקצת הנפש ככל הנפש · רב חני בשם רבי יצחק אמר (שם סה) נוראות בצדק תעננו וגו׳ · נוראות שאתה עתיד לעשות עמנו לעתיד לבוא בשביל היסורין שאתה מביא עלינו בעולם הזה · אמר דוד לפני הקב״ה רבש״ע תודיעני אורח חיים · רבי יודן ורבי עזריה רבי יודן אמר אמר ליה הקב״ה דוד אם חיים אתה מבקש צפה ליראה דכתיב (משלי ט) יראת ה׳ תוסיף ימים · ורבי עזריה אומר דוד אם חיים אתה מבקש *צפה ליסורין שנאמר (שם ו) *ודרך חיים תוכחות מוסר · גם באין לו לאדם יסורין למחול לו עונותיו · כדגרסינן בפרק קמא דברכות דף ה׳ תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים *וקובר את בניו בחייו מוחלין לו על כל עונותיו · אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (שם טז) בחסד ואמת יכופר עון · חסד זו גמילות חסדים דכתיב (שם כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד · ואמת זו תורה שנאמר (שם כג) אמת קנה ואל תמכור וגו׳ · אלא קובר את בניו בחייו מנין · תנא ליה ההוא סבא בשם רשב״י אתיא עון עון לג״ש כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון וכתיב התם (ירמיה לב) ומשלם עון אבות אל חיק בניהם וגו׳ · וגם באין לאדם יסורין בעוה״ז להצילו מהעונש הגדול של גיהנם · כדגרסינן במסכת עירובין בפרק מי שהוציאוהו דף מ״א שלשה אין רואין פני גיהנם · דקדוקי עניות וחולי מעים *והרשות (פירוש מי שיש לו נוגשים) וי״א אף מי שיש לו אשה רעה׳ ואידך אשה רעה מצוה לגרשה · ואידך זימנין דכתובתה מרובה · אי נמי דאית ליה בנים מינה ולא מצי לגרשה למאי נפקא מינה *לקבולינהו מאהבה · על כן כל בן דעת יקבלם בסבר פנים יפות למרק בהם עונותיו ולהנצל עמהם מצרה אחרת גדולה מהן ובזה יוצא להירות נפשו · כדאמרינן בפרק קמא דברכות דף ה׳ קל וחומר משן ועין ומה שן ועין שהוא אבר אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן להירות · יסורין שממרקין כל גופו של אדם עאכ״ו · והיינו דאמר רשב״ל

פלם : שאחרים עובדי כוכבים ומזלות מנהיגין בילהוהיהן בעבודת כוכבים ומזלות שלהם : לחרמו לעבודת כוכבים ומזלות שלו שהוא הומר שהיא כוכבת הכל לפניו כחרם ומכמר כרבת שצדין בו חיות ועופות כי בהמה כמו כהם בשבילם שמן חלקו ומאכלו בריאה שמינה : ופנה למעלה אם רואה שאין ממש בעבודת כוכבים ומזלות פנה למעלה להקב״ה : צרה ויגון כין ישועה בין צרה ויגון בשם ה׳ אקרא : צפה ליסורין אם יסורין באים עליך אל תבעט בהם כי על ידם תדע שצדיק אתה ויש לך חיי עוה״ב שהקב״ה מייסר הצדיקים על עונותיהם בעוה״ז : ודרך חיים חיי עוה״ב הויין לו תוכחות מוסר לאדם : וקובר את בניו לע״ם שעוסק בתורה ובגמילות חסדים הוא כדי שימחול לו כל עונותיו : והרשות הגוים כי תהוה כנעך מבלות אבי מכאי כחכך רשות לבון נוגים והנוגשים בו נוגשין לו לפרוע ואין לו : לקבולינהו מאהבה דמכפרי עליה :

מאכן קיין יליבערנעם אונ קיין גילדערנעם אפ גאט זאגט רבי עקיבא עס איז אזו גמיינט איר זאלט מיט מיר ניט טאן וויא די עובדי כוכבים ומזלות טוען מיט זייער אפ גאט דאס ווען גוטס קומט אויף זיי גיבין זיי אפ כבוד זייער אפ גאט ווי אין פסוק שטייט דרום קוילעט ער קרבנות צו זיין געץ אין דעמפפט צו זיין געץ דען ער זאגט דורך זיי איז פעט זיין חלק אונ זיין עסין איז גזונד אונ ווען עס קומט אויף זיי פורעניות שילטן זיי זייער אפ גאט וויא אין פסוק שטייט ווען ער איז הונגעריג צארינט ער אונ שילט זיין מלך מיט זיין אפ גאט אונ דענסט מאל קערט ער זיך צו גאט דאס גאט זאל אים העלפן אבר איר ישראל ווען איך ברייננ אויף אייך גוטס זאלט איר מיך לויבן אונ ווען איך ברייננ אויף אייך שלעכטס זאלט איר מיך אויך לויבן אונ אזו האט דוד המלך גזאגט ווען איך טראג איין בעכר פון הילף רוף איך אין גאטס נאמען אונ טוא אים לויבין אונ ווען איך גפין לייד אונ טרויערקייט רוף איך אויך אין גאטס נאמן אונ אזו האט איוב אויך גזאגט גאט האט גגעבן אונ גאט האט צו גנומען גאטס נאמען זאל אלע צייט זיין גלויבט : ועוד יש לו לאדם אונ נאך מער דארף דער מענטש גאט לויבן ווען יסורים קומען אויף אים אונ ער זאל טראכטן דאס גאט שטראפט אים ווייניג אויף זיין גרוישן שולד צו גאט ווייל גאט דער בארעמט זיך איבער אים אונ דער מיט טוט גאט מיט דעם מענטשן חסד וויא מיר לערנן אין דער פסיקתא ווען דער מענטש ווערט גשטרויכלט אין איין עבירה אונ איז דריבר חייב מיתה צו גאט פיינערט זיין אקס אדער זיין הון ווערט פאר לארין אדר זיין גלאז ווערט צו בראכן אדר ער ווערט גשטרויכלט אין זיין פינגער אזו רעכינט גאט אים דאס קליינע שטראף גלייך וויא ער איז גשטארבן׃ רבי חני זאגט פון ווענן רבי יצחק עס שטייט אין פסוק נוראות בצדק תעננו דאס איז גמיינט די פארכטיגע וואונדער וואש דוא גאט ווערסט מיט אונז טאן לעתיד לבא דאש ווען מיר זוכה זיין ווייל דו האסט אונז נפייניגט מיט דיינע גירעכטיקייט אויף דער וועלט · דוד המלך האט גזאגט פאר הקב״ה רבש״ע מאך מיך וויסן דעם וועג פון לעבן קריגן אין דער זאך רבי יודן אונ רבי עזריה רבי יודן זאגט גאט האט גזאגט צו דוד המלך ווען דוא בגערסט לעבן זעה אויף גאטס פארכט וויא אין פסוק שטייט גאטש פארכט מערט טעג אונ רבי עזריה זאגט אזו האט גאט גזאגט צו דוד המלך ווען דו בגערסט לעבן זעה אויף יסורים אונ נעם זיי אן מיט ליבשאפט וויא אין פסוק שטייט דעם וועג פון לעבן קען דער מענטש קריגן דורך שטראף פון יסורים : גם באין לו לאדם אויך קומען יסורים צום מענטשן כדי גאט זאל אים פאר געבן זיינע עבירות וויא מיר לערנן אין ברכות עס האט איין תנא גלערינט פאר רבי יוחנן דער וואס איז עוסק בתורה אונ טוט גמילות חסדים אונ בגראבט זיינע קינדר ביי זיין לעבן פר גיט מען אים אלע זיינע עבירות האט רבי יוחנן צו אים גזאגט דאש איז רעכט ווען ער לערינט תורה אונ טוט גמילות חסדים פאר גיט מען אים זיינע עבירות דען עס שטייט אין פסוק דורך חסד אונ אמת ווערן די זינד פאר געבן · חסד איז גמיינט גמילות חסדים וויא אין פסוק שטייט ווער עס יאגט נאך צדקה אונ חסד דער גפינט לעבן אונ צדקה אונ כבוד אונ אמת איז גמיינט די תורה וויא אין פסוק שטייט דוא זאלסט די אמתע תורה קויפן אונ ניט פאר קויפן אבר דאס וואס דו זאגסט דאס דער וואס בגראבט זיינע קינדער ביי זיין לעבן דעם איז מען אויך מוחל זיינע עבירות וואו שטייט עס אין פסוק׳ האט איין אלטער מאן צו אים גלערינט פון ווענן רבי שמעון בן יוחאי ביי תורה אונ גמילות חסדים שטייט בחסד ואמת יכופר עון אונ ביי די קינדר שטייט אויך ומשלם עון אבות אל חיק בניהם גאט בצאלט די זינד פון די עלטערין אין דעם שוים פון זייערע קינדר אזו שטייט ביי ביידע דאס ווארט עון צו ווייזן אזו וואזו וויא גאט איז מוחל די עבירות דורך תורה אונ גמילות חסדים אזו איז ער אויך מוחל צו דעם וואס זיינע קינדר שטארבן׳ אונ אויך קומען צום מענטשן יסורים אויף דער וועלט כדי ער זאל דורך דעם ניצול ווערין פון דעם גרוישן עונש פון גיהנם וויא מיר לערנען אין עירובין דרייא לייט זעהן קיין גיהנם ניט׳ ווער עס האט גרויס ארימקייט׳ אונ חולי מעים׳ אונ דער וואש איז פילען שולדיג אונ זיי מאנען אונ ער קען זיי ניט בצאלן די דריי קומען אפ דעם גיהנם אויף דער וועלט׳ אנדערע זאגין אויך דער וואס האט א שלעכטע ווייב · אונ דער תנא וואס רעכינט ניט קיין שלעכטע ווייב דער זאגט דאס איין שלעכטע ווייב קען מען גט געבן אונ ווען ער גט איר גיט איז ער אליין שולדיג׳ אונ דער תנא וואס רעכינט יוא איין שלעכטע ווייב זאגט׳ניט צו אלע צייט קען מען איר גט געבן דען אפט האט זיא איין גרויסע כתובה אזו קען ער איר קיין גט ניט געבן אדער ער האט מיט איר קינדר קען ער איר ניט געבן קיין גט דרום זאל דר מענטש אזעלכע שטראף אן נעמן מיט ליבשאפט דען ער ווערט דורך דעם ניצול ווערין פון גיהנם : על כן דרום איטליכער קלוגער מענטש זאל די יסורים אן נעמן מיט ליבשאפט כדי ער זאל דורך דעם גליטערט ווערן פון זיינע עבירות אונ זאל דורך זיי ניצול ווערן פון אנדערע צרות וואס זיינן גרעסר פון זיי אונ דורך דעם וועט זיין נשמה פריי זיין פון גיהנם וויא מיר האבן

אויבן

נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית ביסורין מה ברית האמורה במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמורה ביסורין יסורין ממרקין עונותיו של אדם · ואם יקבלם בשמחה ויצדיק בהן דין בוראו מן השמים ירחמו עליו ויוציאוהו מצרתו ויושיעו לו ולבני דורו בזכותו · כדאמרינן בפ"ק דתענית דף ה' אריב"ל כל השמח ביסורין בעוה"ז מביא ישועה לעולם שנאמר (ישעיה סד) בהם עולם ונושע :

ש פרק שלישי

פעמים שמביא הקדוש ב"ה יסורין על הצדיק לטובתו לאשרו וללבנו ולצדקו ולחכמו יותר ממה שהיה אע"פ *שלא היה מחויב בהן כפי מעשיו כמו שמצינו באיוב אשר העיר עליו הכתוב שהיה תם וישר ירא אלהים וסר מרע · וגם כתיב (איוב לב) ובשלשת רעיו חרה אפו *על אשר לא מצאו מענה וגו' · ודבר איובו הוא אחד מסתרי התורה · ומצינו שבאין על צדיק אחד יסורין רבים ועל אחד יסורין מועטים ועל אחד לא כלום אלא כל ימיו שמחים · ועל כזה אמרינן במסכת יומא פרק בראשונה דף כ"ב · אמר רב הונא: *כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה · ויש צדיק אחד שהוא בעינינו חשוב כמת וכל ימיו מכאובים · ועל דא גרסינן במסכת מועד קטן פרק ואלו מגלחין דף כ"ח · אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מלתא דהא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן צדיקי הוו מר מצלי ואתי מטרא ומר מצלי ואתי מטרא · רב חסדא חיה תשעין ותרתין שנין · ורבה חיה ארבעין שנין · בי רב חסדא *שתין הלולי ובי רבה *שתין תכלי · בי רב חסדא *לחמא סמידא לכלביה ולא מיבעי · בי רבה לחמא דשערי מיבעי ולא משתכח · וברוך היודע על מה זה ועל מה זה וגם כל הנסתרות אשר לפניו גלוי כל דבר ואולי היסורין הן לטובתו לדכא הגוף ולעדן הנפש *שהם שני הפכים או הם באים מצד אחר שהוא נסתר ממנו · ובמה טוב מאמר הרמב"ם שאמר בספרו הנכבד *כי מה שאמר רבא הם דברי יחיד ופעמים שבאין על הצדיק יסורין ונסיונות ולנסותו אם יעמוד בנסיונו · ואע"פ שהוא יתברך בוחן לבו ויודע בו אם יעמוד בנסיונו אם לאו מנסהו לגלות לבו ומעשיו בפני בני אדם שאינם מכירים מה שיש בלבו ולגדלו בעיניהם · *וגם להוציא מה שבכח שבלו אל הפועל · וגם *להיישיר בני אדם ממעשיו כמו שעשה לאברהם אבינו שנתנסה בי' נסיונות ועמד בכולן להודיע כמה היא חבתו של אברהם אבינו ר"ל להודיע החבה לכל באי עולם · ולמי מנסה הקב"ה לאותו שמכיר שיעמוד בנסיונו שנאמר (תהלים יא) ה' צדיק יבחן · כדגרסינן בב"ר משל למה הדבר דומה ליוצר הזה כשהוא בודק כבשונו אינו בודק קנקנים מרועעים *שאינו מספיק עליהן פעם אחת עד שהוא שוברו · ובמי הוא בודק בקנקנים יפים שאפילו הקיש עליהם כמה פעמים אינן

שלא היה מחויב כפי מעשיו שיבואו עליו יסורין קשים מפני שצדיק הוא : על אשר לא מצאו מענה לאיוב מפני שהיה צדיק בעיניהם : כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה כמה סמוך ומובטח ואין צריך להלות ולדאוג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו שהרי אנינו שאול נכשל בחטא אחד ונענש לו לרעה לקחו מיתה ולכשל מלכותו ודוד נכשל בשתים באוריה ובשית למנות ישראל וכל עליהם דבר ולא עלתה לו לרעה: שתין הלולי ששים הופעות היו לו לבניו : שתין תכלי אבלים : לחמא סמידא לכלביה לכלבים שלו היה נותן לחם לבן מקמח חטים עד שהיו שבעים ולא מבעי לאכול מהם יותר ובי רבה היו מבקשים בני ביתו לאכול פת מקמח שעורים ולא היה מספיק להם : שהם הגוף והנפש שני הפכים שהגוף רוצה ליהנות בעולם הזה והנשמה לסיפוק בעולם הבא או הם באים מצד אחר או שיבא לו בעבור היסורין דברים שיהיו לו לטובה ולהנאה לו מטעם אחר שאין ידוע לו ונסתר ממנו : כי מה שאמר רבא חיי של אדם כמה יחיה וכמה בנים ומזונות שיהיו לאדם תליא במזלא אם נולד במזל טוב או במזל רע אמר הרמב"ם שהוא לבדו אמר זה ואין הדבר כן : וגם להוציא מה שבכח שבלו של אדם כדרך כאדם קודם שפועל פעולתו הוא מחשב בלבו איך שיפעל ואחר שחשב בשכלו עליו יפעל פעולתו וע"כ אע"פ שהקב"ה יודע עתידות שיעמוד בנסיונו כח

אויבן געשריבן · און ווען ער נעמט די שטראף אן מיט ליבשאפט און מאכט גערעכט דעם משפט פון גאט איז וועט מען זיך פון הימל איבר אים דער בארימען און מען וועט אים אויס ציהען פון זיינע צרות און מען וועט אים מיט זיין גאנצן דור העלפן דורך זיין זכות וויא מיר זאגן אין תענית רבי יהושע בן לוי זאגט ווער עס פרייעט זיך מיט יסורים אויף דער וועלט דער ברייגנט איין הילף אויף דער וועלט וויא אין פסוק שטייט דורך די יסורים ווערט די וועלט גיהאלפן :

ש פעמים שמביא הקב"ה יסורים על הצדיק צו צייטן ברייגגט גאט יסורים אויף דעם צדיק איבער זיין טובה אים צו שטארקן צו ריינגן צו מאכן פאר איין צדיק און אים צוא קליגען מער וויא ער איז גיוועזן חאטשע ער איז ניט חייב נאך זיינע מעשים דאס יסורים זאלן אויף אים קומן וויא מיר גפינן ביי איוב דאס דער פסוק זאגט אויף אים עדות דאס ער איז גוועזן גאנץ און רעכט פארטיג און גאטס פארכטיג און האט אפ גקערט פון אלעם בייזן און אויך שטייט דס אליהוא איז ברוגז גוועזן אויף די דרייא חברים פון איוב ווייל זיי האבן אים קיין רעכטן ענטפער ניט גגעבן וואס גאט האט אויף אים גשיקט יסורים · און די שטראף פון איוב דאס איז איינס פון די סודות פון דער תורה : ומצינו און מיר גפינן דאס צו צייטן קומען אויף איין צדיק פיל יסורים און אויף איינם קומען ווייניג יסורים און איינער האט גאר קיין יסורים ניט גייערט אלע זיינע טעג זיינן פריילך · און דרויף זאגן מיר אין מסכת יומא · רב הונא זאגט וויא זייער פילט ניט דער מענטש וואס גאט העלפט אים · און עס איז דא איין צדיק וואס איז גלייך וויא גשטארבן דורך די צרות וואס ער האט און אלע זיינע טעג האט ער ווייטאג · און דרויף לערנען מיר אין מסכת מועד קטן · רבא זאגט צו האבן קינדר און לאנג צו לעבן און צו האבן מזונות דאס היינגט ניט אן אין פרומקייט נייערט אין איין מזל דען רבה און רב חסדא זיינן ביידע גיוועזן גרויסע צדיקים דאס זיי האבן ביידע גקענט מיט זייער תפלה רעגן ברייננן · און רב חסדא האט גלעבט צווייא און ניינציג יאר און רבה האט גלעבט פערציג יאר · בייא רב חסדא איז גוועזן זעכציג חופות פון זיין גזינד פאר זיין לעבן און בייא רבה איז גוועזן זעכציג קראנקייט אין זיין משפחה פאר זיין לעבן · ביי רב חסדא האט מען גגעבן זעמל ברויט צו די הינט און זיי האבן עס ניט גיוואלט עסן און ביי

רבה האט מען גזוכט גערשטן ברויט פר דיא מענטשן און מען האט ניט גקריגן : וברוך היודע און גלויבט איז גאט וואס ער ווייס ווארום עס גייט דעם צדיק וואול און דעם אנדרן צדיק שלעכט און ער ווייס אויך אלע פר בארגענע זאכן און פאר אים איז אלץ אנפלעקט אזו ווייס ער אלץ ווארום ער פירט אזו · און טאמער זיינן די יסורים אים לטובה צו פייניגן זיין גוף און אן צו טאן תענוג דער נשמה דען דער גוף און די נשמה איז איינס דער היפוך פון דעם אנדרן און ווען דער גוף איז גבראכן דר הייבט זיך דיא נשמה אדער די יסורים קומען איבער איין זאך וואס איז פאר בארגן פון אונז · און וויא גוט איז די רייד פון דעם רמב"ם וואס ער שרייבט אין זיין ספר מורה נבוכים דאס וואס רבא זאגט דאס קינדר און לעבן און מזונות היינגט ניט אן אין פרומקייט דאס איז נאר זיין אייגנם מיינונג אבר די זאך איז ניט אזו נייערט עס קומט פון וועגן אנדרע זאכן וואס זיינן גיוואוסט צו גאט : ופעמים און צו צייטן קומען אויף דעם צדיק יסורים און פרוב צו פרובן אים אויב ער וועט בשטיין ביי די פרוב · און חאטשע גאט יתברך פרובט און ווייס אלע הערצער און ער ווייס דאך פריער אויב דער מענטש וועט בשטיין אויף דר פרוב אדר ניט פרובט ער אים דאך כדי צו אנפלעקן זיין הארץ און זיינע מעשים פאר מענטשן וואס ווייסן ניט דאס ער איז פרום אין הארצן און גרויס צו מאכן אים אין זייערע אויגן · און אויך וויל גאט ארויס ברייננן די גוטע מעשים וואס זיינן אין דעם צדיק בהאלטן · אויך טוט עס גאט כדי דאס אנדרע לייט זאלן זיך פון אים אפ לערנן צו דינען ערינסט גאט און צו בשטיין אויף אלע פרוב · וויא גאט האט גטאן צו אברהם אבינו דאס ער האט אים צעהן מאל גפרובט און ער איז בייא אלע בשטאנן כדי דאס ליבשאפט וואס אברהם האט גהאט צו גאט זאל דורך דעם בקאנט ווערן צו אלע לייטן : ולמי מנסה און צו וועמען פרובט גאט צו דעם וואס גאט ווייס דאס ער וועט בשטיין אין זיין פרוב וויא אין פסוק שטייט גאט פרובט דעם צדיק וויא מיר לערנן אין בראשית רבה עס איז איין משל צו איין טעפר וואס ער פרובט מיט איין קלאפ דיא טעפ שלאגט ער ניט אויף די צו שפאלטענע טעפ דען מיט איין קלאפ ווערין זיי גאר צו בראכן אבר אויף די גאנצע טעפ שלאגט ער פיל מאל און זיי ווערין דאך ניט צו בראכן : אזו אויך טוט הקב"ה דאס ער פרובט ניט דיא רשעים דען זיי וועלן ניט בשטיין אויף דער פרוב נייערט ער פרובט דיא צדיקים

נשברין כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים שאינן יכולין לעמוד בנסיון את מי הוא מנסה את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן · וגרסינן בפסיקתא אמר רבי אלעזר משל לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רעה על איזו מהן מטריח לא על זו שכחה יפה כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נ"ז) והרשעים כים נגרש את מי מנסה את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן וגו' · אמר רבי נתן הפשתני הזה כשפשתנו רעה אינו מקיש עליו ביותר למה שהיא פוקעת וכשפשתנו יפה מקיש עליו ביותר למה שהיא משובחת כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד את מי מנסה את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן וגו' · וליסורין האלו קראו רבותינו יסורין של אהבה כשאינן חמורין · כדגרסינן בפרק קמא דברכות דף ה' · פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורב אחא בר חנינא · חד אמר כל יסורין שיש בהן ביטול תורה אינן יסורין של אהבה שנאמר אשרי הגבר וגו' · וחד אמר כל יסורין שיש בהן ביטול תפלה אינן יסורין של אהבה שנאמר ברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי · אמר להו רבי יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' · ואמרינן עלה אמר רבי יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה ונגעים לא הוו יסורין של אהבה והא אמר מר כל מי שיש בו מארבע מראות הללו אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה) לא הוו · ואי בעית אימא לא קשיא הא לן והא להו ואם הם קלים כדי שלא יבטלוהו) מתורה ומתפלה הן יסורין של אהבה ובאין לאדם להשליכו ולשבחו במי שעומד בהן · ואצל הצדיקים כל דבר שלא בא להם כסדר הראוי נקראין יסורין · כדגרסינן במסכת ערכין פרק יש בערכין דף י"ז עד היכן תכלית יסורין אמר ר' אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואינו מתקבל · מתקיף לה ר' זעירא ואי תימא ר' שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו לו למזוג בחמין ומזגו לו בצונן בצונן ומזגו לו בחמין ואת אמרת כולי האי · מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקו רבא אמר ואי תימא ר' יצחק ואמרי לה במתניתא תנא אפי' הושיט ידו ליטול שלשה מן הכיס ועלו בידו שנים ודוקא שלש ועלו בידו שנים אבל שנים ועלו בידו שלש לא דלא אית ליה טירחא למשדייא · וכל כך למה דתנא דבי ר' ישמעאל כל מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קבל עולמו · במערבא אמרי פורענות מזומנת לו · ללמדנו שכל דבר שבא לו לאדם שלא כסדר נקראין יסורין ובא לו בכוונת המשגיח על הכל כדי לנכות מרעותיו ומחטאתיו · ולמי שלא נזדמן לו שום הפך ובאין לו כל דבריו כסדר הוא ממתין למלאות סאתו בלתי לצדיק גמור לבדו אשר הוא שלם וזוכה לשתי שולחנות · והצדיק שבאין לו יסורין וקבלן מאהבה יראה זרע יאריך ימים ולבסוף יקבל שכרו הגדול :

להראות לאדם אחר מעשה הצדיק איך שיפעל אותם ומה לו בידיעת הקב"ה שלא סרבות והכתיבה בידו ואין על ידי זה דבר המונע לו אי המונע לו : להיישיר בני אדם ממעשיו של צדיק ללמוד להם צדקת הצדיק ע"כ הוא מנסה אותו בדברים כמו שנסה את אברהם : שאינו מספיק עליהן כן דרך כלי חרס וזכוכית שמכה עליהם כאלגש לראות אם הם שלמים ובאותן שיש בהן שבר או סדק אינו מכה עליהם דאם יכה עליהן נשברו : שהיא פוקעת נשברת ונפרכת : אשר לא הסיר אע"פ שבאו עליו יסורין היה בו כח להתפלל תפלתו : נגעים מי שבאו עליו נגעים · ובנים שמתו לו בניו : ד' מראות שאת והילדתה בהרת ותולדתה בהרת עזה כשלג שני' לה כסיד ההיכל שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה : מזבח כפרה שהיסורין מכפרין עליו כאלו הקריב קרבן ע"ג המזבח אבל יסורין של אהבה שאין ראוי לעונש זה אלא שבא לו להרבות חלקו לעוה"ב יותר ויותר אם יעמוד בנסיון של היסורין לא היה נגעים : הא לן והא להו בא"י בעלי חומה מקודש ומצורע טעון שילוח חוצה להן אינן יסורים של אהבה אבל בבל שאינן טעונין שילוח הוא מזבח כפרה ויסורין של אהבה הן : ואם יסורין הם קלים שלא יבטלו על ידם מתורה ותפלה : עד היכן תכלית יסורין סוף מדת יסורין כלומר יסורין שאין פחותין מהן : ואינו מתקבל עליו שאינו למדתו כהוגן ונעכר הוא לו : למזוג לו כוס של יין במים חמים : נהפך לו חלוקו שלא לבשו כסדר וצריך לפושטו ולהפכו וללבשו : שלש ועלה בידו שתים אית טירחא למיהדר ולמשקל שלישי : וכל כך למה כלומר למאי הלכתא הוו יסורין : קיבל עולמו כל מנתו לעתיד ואי עבר עליה חד מהנך הוי הוא יסורין : פורענות מזומנת לו למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין : הוא ממתין הקב"ה ממתין לו עד שסאתו מלא מעונותיו ואז יביא לו פורענות שאין יכול לעמוד בו ואין לו כוס לעולם הבא אבל צדיק גמור אע"פ שיש לו כל טובות בעולם הזה יהיה לו חלקו הטוב לעולם הבא כי הפירות הוא אוכל בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא :

צדיקים דיא זיי וועלן בשטיין אויף דער פרוב וויא אין פסוק שטייט גאט טוט דעם צדיק פרובן: וגרסינן בפסיקתא אויך לערנן מיר אין דער פסיקתא רבי אליעזר זאגט עס איז איין משל צו איין בעל הבית וואס האט צווייא קיא איינע איז שטארק אין כח אונ איינע איז שלאף אזו מיט וועלכע קוא ארבעט ער מער געוויס מיט די שטארקע קוא · ווייל די שוואכע וועט ניט קענען אויס האלטן · אזו טוט גאט אויך דאס ער פרובט ניט די רשעים ווייל זיי קענן ניט בשטיין ביי דער פרוב נייערט ער פרובט די צדיקים דען זיי וועלן בשטיין · רבי נתן זאגט דער פלאקס קלאפער ווען זיין פלאקס איז שלעכט שלאגט ער ניט שטארק דרויף דען עס וועט צו שלאגן ווערן אבער ווען ער זעהט דאס זיין פלאקס איז גוט אונ שטארק אזו שלאגט ער שטארק דרויף כדי עס זאל בעסר ווערן אזו טוט גאט אויך דאס ער פרובט ניט די רשעים דען זיי וועלין ניט קענן בשטיין נייערט ער פרובט דיא צדיקים דען זיי וועלן בשטיין אויף דער פרוב : וליסורין האלו אונ צוא אזעלכע יסורים וואס מען קען דער ביי לערנן צו די יסורים האבין דיא חכמים גרופן יסורים של אהבה וויא מיר האבן אין פרק רצ"ה גשריבן · אויך זאגן מיר אין דער גמרא רבי יוחנן זאגט ווען איינר איז מצורע אדר די קינדר שטארבן ביי אים דס הייסט ניט קיין יסורים של אהבה · פרעגט די גמרא איז דען צרעת קיין יסורים של אהבה ניט מיר האבן דאך גלערינט ווען איינר האט איינע פון די פיר ארטין פון צרעת איז גליך וויא איין מזבח וואס איז אויף דעם מענטשן מכפר · ענטפערט די גמרא עס איז וואול אויף דעם מענטשן מכפר אבר זיי זיינן ניט קיין יסורים של אהבה · אדר מען קען אזו ענטפערן אין בבל איז עס יוא יסורים של אהבה אבר אין ארץ ישראל האט ער גמוזט איבער די צרעת פון דער שטאט ארויס גיין דען ארץ ישראל איז הייליג גוועזן אזו איז עס ניט קיין יסורים של אהבה : ואם הם קלים אונ ווען דיא יסורים זיינען גרינג דאס זיי זיינן אים ניט מבטל פון תורה אונ תפלה זיינן זיי יסורים של אהבה אונ זיי קומען דעם מענטשן גאנץ צו מאכין אין גאנצם ריינסט אונ צו לויבן צו דעם וואס בשטייט אין זיי אונ נעמט זיי אן מיט ליבשאפט אונ ביי די צדיקים איז אלץ וואס עס קומט צו זיי ניט וויא דער סדר איז ווערט עס גרופן יסורים וויא מיר לערנן אין מסכת ערכין וועלכס הייסט יסורים זאגט רבי אליעזר ווען מען האט אים איין קלייד גוועבט אונ עס איז ניט צו זיין מאס האט רבי זעירא אים גפרעגט אונ אטייל זאגן רבי שמואל בר נחמני האט אים גפרעגט אונזרע חכמים האבן דאך אגרעסערע זאך גיזאגט אפילו ווען מען האט זיין ויין גוואלט צו מישן מיט ווארמע וואסר אונ מע'האט אים צו מישט מיט קאלטע וואסר אדר פר קערט הייסט עס אויך יסורים אונ דוא זאגסט דווקא ווען מען האט אים איין קלייד גוועבט אונ עס איז ניט צוא דער מאס דאס הייסט יסורים · מר בריה דרבינא זאגט אפילו ווען ער האט זיין העמד פאר קערט אן גיטאן אונ ער מוז עס ווידר אום קערין הייסט עס אויך יסורים · רבא זאגט אונ איין טייל זאגן רבי יצחק האט גזאגט אונ איין טייל זאגן אין איין ברייתא האט מען עס גלערינט אפילו ווען ער האט אריין גטאן זיין האנט אין בייטיל ארויס צו נעמן דרייא מטבעות אונ האט ארויס גנומען צווייא אונ מוז זיין האנד נאך איין מאל אריין שטעקין אין בייטל הייסט עס אויך יסורים אבר ווען ער האט גוואלט צווייא מטבעות ארויס נעמן אונ נעמט ארויס דרייא קען ער באלד איין מטבע צוריק אריין לייגין אין בייטל דאס הייסט קיין יסורים ניט · אונ דר טעם איז דאס ער רעכינט דא וועלכש עס הייסט יסורים דען מען האט גלערנט אין דר ישיבה פון רבי ישמעאל ווען עס גייט איבר אויף איין מענטשן פערציג טעג אן יסורים דר האט זיין חלק פון עולם הבא מקבל גוועזן · אין ארץ ישראל האט מען גזאגט דאס איין שטראף איז אן גבריים צוא דעם וואס האט פערציג טעג קיין יסורים ניט אבער ווען ער האט עפים יסורים אזו איז גנוג : ללמדנו דאס אלץ לערינט אונז דאס אלע זאכין וואס קומען דעם מענטשין ניט וויא דר סדר איז ווערין זייא גרופן יסורים אונ עס קומט דורך גאטש כוונה וואס ער קוקט אויף אלעמן כדי אים אפ צו רעכענן פון זיין בייז אונ פון זיין זינד · אונ צו וועמן עס קומט קיין אומגליק ניט אונ זיינע זאכין קומען אים אלץ כסדר · צוא דעם ווארט גאט ביז זיין מאס וועט דער פילט ווערין צוא בקומען זיין שטראף · חוץ צו ארעכטין צדיק וואס איז פרום אונ האט ביידע וועלטן · אונ דער צדיק וואס יסורים קומן אויף אים אונ ער נעמט זייא אן מיט ליבשאפט דער וועט זוכה זיין צו האבין קינדר

פרק ד נר ה כלל ג חלק א

שא פרק רביעי

החסידים הראשונים היו אוהבין היסורין ומקבלים אותן על עצמן בסבר פנים יפות יש מהם לכפר עונם ויש מהם להרבות שכרם כמו שמצינו בדוד המלך עליו השלום · כדגרסינן בפרק חלק דף ק"ז דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה *לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע (תהלים יט) *שגיאות מי יבין א"ל שביקא לך · *מנסתרות נקני אמר ליה שביקא לך · *גם מזדים חשוך עבדך דלא לישתעו בי רבנן אמר ליה שביקא לך · אל ימשלו בי אז איתם שלא יכתב סורחני אמר ליה אי אפשר ומה יו"ד של שרי עומד וצוות כמה שנים לפני עד שבא יהושע והוספתיה לו שנאמר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע *כל הפרשה כלה על אחת כמה וכמה · ונקיתי מפשע רב אמר לפניו תמחול לי על אותו עון כלו אמר ליה כבר עתיד שלמה בנך לומר (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו וגו' לא תכוינה כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה · אמר ליה *כל היכי ליטריד ההוא גברא · אמר ליה קביל עליך יסורין אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד דכתיב (תהלים נא) *תחטאני באזוב ואטהר · נסתלקה ממנו שכינה דכתיב (שם) השיבה לי ששון ישעך · ופירשו ממנו סנהדרין דכתיב ישובו לי יראיך ויודעי עדותיך · *הני ששה חדשים מנא לן דכתיב (מלכים א ב) והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מ"ך שבע שנים ובירושלים וגו' · וכתיב (שמואל ב ה) בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך על כל ישראל ל"ג שנים והני ששה חדשים לא קחשיב ש"מ נצטרע · אמר רבי אליעזר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון אמר ליה מחול לך עשה עמי אות לטובה וכו' · כדאיתא לעיל בפרק א' מהלק שכר התשובה · וגרסינן נמי בפרק חלק דף ק"א תנו רבנן כשהלה רבי אליעזר נכנסו ארבעה חכמים לבקרו ואלו הן רבי טרפון ורבי יהושע ור"א בן עזריה ור"ע · נענה ר"ט ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים דאלו טפה של גשמים בעוה"ז ואתה בעולם הזה ובעוה"ב · נענה רבי יהושע ואמר טוב אתה לישראל מגלגל חמה דאלו *גלגל חמה בעוה"ז ואתה בעוה"ז ובעוה"ב · נענה ר"א בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל מאב ואם דאלו אב ואם בעוה"ז ואתה בעוה"ז ובעוה"ב · נענה ר"ע ואמר *חביבין יסורין שמכפרין עליך · אמר להם סמכוני ואשמע דברי עקיבא בן יוסף תלמידי שאמר חביבין יסורין · אמר ליה עקיבא *זו מנין לך פתח ואמר כתיב בדברי הימים (ד"ה ב לג) בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וכתיב ויעש הרע בעיני ה' ואומר (משלי כה) *גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו וגו'

לסוחר כותי דרכו לפנות את סחורתו מעט מעט להעמידה על דמים מועטים : שגיאות מי יבין מי יכול להסתר מגנות אמר לו הקב"ה שביקא לך מחול לך : נסתרות של גנאי : גם מזדים מזיד של פרהסיא · דלא לישתעו בי רבנן ופי' רש"י הכי גרסינן אל ימשלו בי דלא לישתעו בי רבנן לשון משל שלא ידרשו כמשלתי חכמי הדור ואז איתם שלא יכתב סורחני בתמתיק אותה הפרשה מן המקרא וישתכח הדבר לעולמים : כל הפרשה שכתובה ככר על אחת כמה וכמה שאי אפשר לעקור מחטאו מיש נכתב ככר : כל היכי דוד אמר על עצמו נגד הקב"ה כל כך תטרוד אני ולא יהא לי כפרה על עוני עד שאלך לגיהנם דכתיב לא ינקה מדינה של גיהנם : תחטאני באזוב ואטהר מכלל שהיה צריך טהרת אזוב כמצורע : הני ששה חדשים מנא לן שנצטרע כהכתוב מ"ך שבע שנים וששה חדשים מדהכא חשיב להו ובאידך קרא לא חשיב להו שמע מינה לא היתה מלכותו שלימה שנצטרע אותן ששה חדשים : שגלגל חמה בעולם הזה ולא לעתיד שמאירות מתחדשות : חביבין הן היסורין שהקב"ה מיסר האדם לכפר על ידם עונותיו : זו מנין לך שהיסורין מכפרין ממה למדת זאת : גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו שינו

און וועט לאנג לעבן און צום סוף וועט ער זיין גרויסן שכר נעמן לעולם הבא:

שא החסידים הראשונים דיא פאר צייטיגע חסידים האבן ליב געהאט דיא יסורים און האבן זייא אן גינומען מיט איין פרייליכען פנים׳ איין טייל פון זייא האבן גטאן דאס זייער זינד זאל דורך דעם פאר געבן ווערן און איין טייל האבין עס גטאן צו מערין זייער שכר לעולם הבא וויא מיר געפינן ביי דוד המלך וויא מיר לערנן אין פרק חלק רבי דוסתאי פון דער שטאט בירי האט גדרשנט צו וואס איז דוד גלייך גוועזן מיט זיין תפלה צו איין סוחר פון די כותים וואס פאר קויפט זיין סחורה איינציג וויים אזו האט דוד אויך איינציג ווייס געבעטין גאט זאל אים מוחל זיין און ער האט גזאגט פאר הקב"ה רבש"ע ווער קען זיך היטן פון זינד וואס ווערין גיטאן אום גערן האט גאט גזאגט איך בין דיר דרויף מוחל האט ער ווידר גזאגט זייא מיר מוחל די עבירות וואס זיינען פאר בארגין פון אלעם האט גאט גזאגט צו אים גזאגט איך בין דיר דאס אויך מוחל האט דוד ווידר גזאגט זייא מיר אויך מוחל דיא עבירות וואס איך האב גיטאן במזיד בפרהסיא כדי די חכמים זאלין ניט ריידין איבער דעם האט גאט גזאגט איך בין דיר עס איך מוחל האט ער ווידר גזאגט לאז דיזאך גאר ניט אן גשריבן ווערין דאס זיא זאל פאר געסין ווערן פון די רבנים האט גאט גזאגט דאס קען ניט זיין דען וויא איך האב אוועק גנומען די יו"ד פון שרי און האב זיא גרופין שרה איז די יו"ד גקומען און האט פיל יאר פר מיר גשריען ביז איך האב זיא איין גזעצט אין דעם נאמען פון יהושע וויא אין פסוק שטייט משה האט גרופין צו הושע בן נון יהושע · מכל שכן ווען איך וועל איין גאנצע פרשה ניט אן שרייבן האט דוד ווידר גזאגט מאך מיך ריין פון דעם גרויסן חטא פון בת שבע האט גאט גזאגט דאס קען ניט זיין דען דיין זון שלמה וועט אן שרייבן קען דען איין מענטש שארין פייער אין זיין ש ים און זיינע קליידר זאלן ניט פאר ברענט ווערין אזו אויך ווער עס ליגט ביי זיין חברס ווייב דער ווערט ניט ריין פון דעם גיהנם האט דוד גזאגט זאל איך דען אזו איין שטראף ליידן אין גיהנם האט גאט גזאגט צו אים נעם אויף דיר יסורים אויף דער וועלט זאגט רב יהודה פון וועגן רב זעקס חדשים איז דוד מצורע גוועזן דען עס שטייט אין פסוק דאס דוד האט תפלה גטאן ריייניג מיך מיט דעם גראז אזוב וואס מען רייניגט איין מצורע דער מיט אזו וועל איך ריין זיין און די שכינה האט זיך פון אים אפ גטאן די זעקס חדשים דען עס שטייט אין פסוק דאס דוד האט תפלה גטאן צו גאט קער ווידער צו מיר די פרייד פון דיין הילף דאס איז די שכינה אויך האבן זיך די סנהדרין אפ גשייט פון אים וויא אין פסוק שטייט דאס דוד האט תפלה גטאן קער ווידר צו מיר די סנהדרין וואס פארכטין זיך פאר דיר און ווייסן דיין תורה און די זעקס חדשים וואס דוד איז מצורע גוועזן דאס לערן איך אפ פון דעם פסוק דען עס שטייט אין פסוק די טעג וואס דוד איז איין מלך גיוועזן זיינען גוועזן פערציג יאר אין חברון זיבין יאר און אין ירושלים דרייא און דרייסיג יאר און אין איין פסוק שטייט דוד המלך איז אין חברון מלך גיוועזן זיבין יאר און זעקס חדשים און אין ירושלים איז ער איין מלך גיוועזן דרייא און דרייסיג יאר · רעכינט ניט דער ערשטער פסוק דיא זעקס חדשים וויל ער איז מצורע גיוועזן זעקס חדשים · דרום ווערין זייא ניט גירעכינט צווישן דער צייט פון דער מלוכה · אויך זאגט דיא גמרא דאס דוד האט גיבעטין דאס גאט זאל איין צייכן ווייזין דאס ער האט אים דעם חטא פון בת שבע מוחל גוועזן און גאט האט אים צו גהערט וויא מיר האבן אויבן אין פרק א' משכר התשובה גשריבן: וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין פרק חלק דיא רבנים האבן גלערינט וויא רבי אליעזר איז קראנק גיוואורן זיינען פיר חכמים צו אים אריין גגאנגן אים מבקר חולה צו זיין · און דאס זיינען זיי · רבי טרפון און רבי יהושע און רבי אליעזר בן עזריה און רבי עקיבא האט רבי טרפין געענטפערט און האט גזאגט דו ביסט בעסר צו ישראל פון דעם טראפן רעגן דען דער טראפן רעגן העלפט נאר בעולם הזה און דוא העלפסט בעולם הזה און בעולם הבא האט רבי יהושע גיענטפערט און האט גזאגט דו ביסט בעסר צו ישראל פון דר זון דען די זון שיינט נאר בעולם הזה אבר לעולם הבא וועט איין נייע ליכט קומען און דו העלפסט בעולם הזה און בעולם הבא האט ר' אליעזר בן עזריה געענטפערט און האט גזאגט דו ביסט בעסר צו ישראל פון איין פאטער און מוטער דען איין פאטר און מוטער העלפן נאר בעולם הזה און דו העלפסט בעולם הזה און בעולם הבא · האט רבי עקיבא גיענטפערט און האט גזאגט די יסורים זיינען גליבט דען דורך זיי איז גאט מוחל די עבירות האט רבי אליעזר גזאגט לעהנט מיך אונטר דאס איך זאל מיך קענן אויף זעצן און זאל הערין דיא רייד פון עקיבא בן יוסף מיין תלמיד וואס ער זאגט די יסורים זיינען גליבט האט רבי אליעזר צו אים גזאגט עקיבא פון וואנן לערינסטו אפ דאס יסורים זיינען גליבט האט רבי עקיבא גזאגט עס שטייט אין דברי הימים צוועלף יאר איז מנשה אלט גיוועזן וויא ער איז מלך גוואָרן און פינף און פופציג יאר איז ער איין מלך גוועזן אין ירושלים און עס שטייט אין פסוק ער האט

וכי הזקיה מלך יהודה לכל העולם למד תורה ולבנו לא היה לומד אלא לומר לך כל עמל שעמל בו יוכל טורח שטרח בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנאמר (ד"ה ב לג) וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה *בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכוהו בבלה וכהצר לו הלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מפני אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים · *מאי עבדי ליה שדיוה בהגורא דנחשא ושדיוה נורא תותיה והוה קא מצטער טובא אמר היכי איעביד ניקרי להקב"ה כעוס עילווי · ניקרי לעבודת כוכבים ומזלות לית ביה ממשא · מה עשה קרא לגדולים ולא ענוהו · לקטנים ולא ענוהו · אמר לפניו רבונו של עולם אי עניית לי עניית די *ואי לא אמרי אידו כוותייהו · מיד עניה שנאמר ויעתר לו וישמע התנתו וישיבהו ירושלים למלכותו וגו' (למלכותו השיבו ולא לעולם הבא) וידע מנשה כי ה' הוא האלהים הא למדת *שהביבין יסורין · וגם מצינו היסורין הקשים שקבל על עצמו נחום איש גם זו דאמרינן בפרק סדר תעניות דף כ"א · אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא בשתי עיניו · וגידם בשתי ידיו · וקטע בשתי רגליו · *והיה כל גופו מלא שחין וכו' · כדאיתא לעיל בפרק ג' מחלק פרנסת עניים · *גם מצינו לרשב"י ובנו שישבו במחבוא במערה י"ג שנים · כדגרסינן בפרק במה מדליקין דף ל"ג יתיב רבי יהודה בר' ורבי יוסי ורשב"י וכו' · כדאיתא לעיל בהקדמת הנר הראשון · וגם מצינו לרבי אלעזר ברבי שמעון ולרבינו הקדוש שקבלו עליהן יסורין · כדגרסינן במסכת מציעא פרק השוכר את הפועלים דף פ"ד *ואפילו הכי *לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון למסמך אנפשיה קביל עליה יסורין כל יומא באורתא הוו מייכין ליה שתין נכתי (פירוש היו מקבלין ההיו ששים לבדים סקורין סיננ"ס) *ונגדו מתותיה בצפרא שתין משיכלי (פירוש כלי כמין עריכות קטנות) דמא וכיבא כל יומא הוה עבדא ליה דביתהו שיתין מיני לפדא (מיני מאכל העשוין מחלב) ואכיל להו ולא הוה מנהא ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא כי היכי *דלא לידחקן רבנן באורתא *אמר להו אחי ורעי בואו · בצפרא אמר להו אחי ורעי לכו *משום ביטול תורה יומא חד שמעה דביתהו אמרה ליה *את קא מייתת להו עילווך כלית לממונא של בית אבא (פירוש כמלאכים ובקקין נגדים) אימרדא ואזלא לבי נשא סליקו הנך סיפונא (פירוש יורדי הים באניות) *עיילו ליה שיתין עבדי כי נקיטי שיתין ארנקי ועבדין ליה שיתין מיני לפדא ואכל להו יומא הד *אמרה לברתה זיל וקא חזי מאי קא עביד אבוך האידנא אתאי אמר לה שלנו גדול משלכם קרי אנפשיה (משלי לא) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה וזה

תלמידי חזקיה כדקיימא לן בכתובות בכנסת חזקיה וסייעתו כתבו מבלי מכלל דחזקיה היה מלמד לכל וכדאמרו נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו לומד ידקר בחרב וכל שכן שלמנשה בנו ילמד : וכל טורח שטרח בו ללמדו : בחוחים עגולין של ברזל ויאסרוהו בנחשתים בכלכלת של נחושת : מאי עבדי ליה מלך אשור למנשה שדייה בתנור של נחושת והיו בוערים האש בתנור אש והיה מנער ליה בנבוה בחום האש : ואי לא תענה אותי והצילני אמרי ליכו הקב"ה כותייהו כשאר כוכבים ומזלות שאין בו כח להציל : שחביבין יסורין שטובים היסורין שעל ידי הצער שהיה למנשה התגייר קרא להקב"ה והזר בתשובה : והיה כל גופו מלא שחין ושוא קיבל על עצמו היסורין אלו על שלא נתן לעני לאכול מיד ואמר בימתין מעט וביני ביני מת העני ברעב : ואפי' הכי דאמר רבי אלעזר ברבי שמעון ספיקות שלכם כך שהיה לו רשות מן מלכות להפוס הגנבים ולהמיתם והם היו יהודים פעם אחת נהרג אחד על ידו והיה לו ספק אם רשע הוא או לא עד שאומרים לו שבעל נערה המאורסה ביום הכפורים ואמר אם ספיקות שהרגתי כך רשעים היו ודאות שידעתי שרשעים היו עאכ"ו שבדין עשיתי ואף על פי כן כיון שבספק תפס לזה ע"י שהיה הגוף כנגדו ונהרג על ידי קבל עליו יסורין : לא סמך דעתיה אהני שאמר ודאות שלי אם כל שכן במת המת כאחד מן הצדיקים על כן ביקש רחמים ומחילה ביסורין : ונגדו מתותיה ומושכין מתחתיו בבוקר מהדם ורעים שזב מהשחין ממנו ששים עריכות : דלא לרחקיה והוא היה חלש מהיסורין : אמר להו למאוכים אחי ורעי בואו עלי : משום ביטול תורה שהיה עוסק נגרשתו תמיד בבית : את מייתת להו עלך אתה מביאן עליך היסורין בגונך : עיילו ליה

שיתין עבדי לפי שעמד עליהם נחשול של ים והתפללו שינצלו בזכותו של רבי אלעזר ונילנו בזכותו והביאו מן הים שלא לו דורון : אמרה לה אשתו לברתה בביתה מורדת כו' אלעזר

גטאן דאס וואס שלעכט איז אין גאטס אויגן אונ עס שטייט אין פסוק דאס זיינ אויך די משלים פון שלמה וואס די לייט פון חזקיהו האבן אן גשריבן דען חזקיהו האט תורה גלערינט מיט אלע לייט איז קשה האט דען חזקיהו מיט דער גאנצר וועלט תורה גלערינט אונ מיט זיין זון מנשה האט ער קיין תורה ניט גלערינט נייערט גאר דיא מיהע אונ גאר דיא טרחה וואס חזקיהו האט זיך מיט זיין זון מנשה גהאט האט אים ניט גבעסערט ביז גאט האט אויף אים גבראכט יסורים וויא אין פסוק שטייט גאט האט גרעט צו מנשה אונ צו זיין פאלק אונ זיי האבן ניט צו געהערט האט גאט אויף זיי גבראכט די הארן פון דעם מלך אשור אונ זיי האבן באצוואונגען דעם מנשה מיט אייזרנע רינגן אונ האבן אים גיבונדן מיט קופערנע קייטן אונ האבן אים גפירט קיין בבל · אונ וויא עס איז אים אייגג גוועןהאט ער גיבעטן צו גאט אונ האט זיך זייער אינטער טעניג גמאכט פאר דעם גאט פון זיינע עלטערין אונ ער האט צוא אים תפלה גטאן אונ גאט האט אים גיענטפערט אונ האט גהערט זיין גבעט אונ האט אים ווידער גקערט קיין ירושלים צו זיין מלוכה אזו האט מנשה גוואוסט דאס גאט איז איין גאט · אונ דאס זיינן זיינע יסורים גוועז זיי האבן אים אריין גווארפן אין איין קופערנעם אויבין אונ האבן אונטן פייער גלייגט האט ער דער פון גרויש צער גהאט אזו האט ער גזאגט וויא זאל איך היינט טאן זאל איך רופן צו גאט ער האט דאך גצארענט אויף מירי זאל איך רופען צו דעם אפ גאט זיא קען מיר דאך ניט העלפן · אזו האט ער גירופין צוא אלע אפ געטר אונ קיינר האט אים ניט געענטפערט דער נאך האט ער גרופען צו גאט אונ האט גזאגט רבש"ע ווען דוא וועסט מיר ענטפערן וועל איך וויסען דאש דו קענסט העלפן אבר ווען דוא וועסט מיר ניט ענטפערן וועל איך זאגן דאס דו קענשט אויך ניט העלפין וויא אלע אפ געטער · האט גאט אים באלד גיענטפערט וויא אין פסוק שטייט גאט האט געענטפערט צו אים אונ האט צו געהערט זיין גבעט אונ האט אים ווידר גקערט קיין ירושלים צו זיין מלוכה אונ מנשה האט גוואוסט דאס גאט איז איין גאט · דער פון לערנן מיר אז דאס יסורים זיינן גליבט דען מנשה האט דורך זייא תשובה גיטאן : גם מצינו אונ אויך גפינן מיר דאש נחום איש גם זו האט אויף זיך מקבל גיוועזן שווערע יסורים וויא מיר האבן די גאנצע מעשה אין סיבן קצ"א גשריבן אונ אויך גפינן מיר דאס רבי שמעון בן יוחאי

מיט זיין זון זיינן גוועזן פאר בארגין אין איין הייל דריי צעהן יאר אונ האבין תורה גלערינט וויא מיר האבן די גאנצע מעשה אין דער הקדמה נר ראשון גשריבן · אונ אויך גפינן מיר דאס רבי אלעזר ברבי שמעון אונ רבינו הקדוש האבן אויף זיך מקבל גוועזן יסורים אזו וויא מיר לערנן אין בבא מציעא דאס חאטשע רבי אלעזר האט זיך קיין מאל ניט פאר לאזין אויף זיך דאך איין מאל האט ער גלאזט איינם ממית זיין ווייל עס האט אים אויס גוועזען דאס ער איז איין גנב האט ער גבעטן גאט דאס ער זאל אים צו שיקן יסורים כדי ער זאל זיין עונש אפ קומען אויף דעם עולם איז אזו גוועזן אלע אויף דער נאכט האט מען אים אונטר גלייגט זעכציג אונטר בעטן אונ אלע מארגן פריא האט מען פון אונטר אים ארויס גצויגן זעכציג בעקין מיט בלוט אונ אייטר וואס זיינן ארויס גגאנגן פון די מכות אלע טאג האט אים זיין ווייב גמאכט זעכציג ערלייא גקעכטס פון פייגן האט ער זיי אויף גגעסין איז ער אלע אין דער פריא גזונד גווארן אונ זיין ווייב האט אים ניט גלאזט גיין אין בית המדרש כדי די רבנים זאלן אים ניט איינג מאכן דען ער איז גיוועזן זייער מאט פון די יסורים · אלע אויף דער נאכט האט ער גזאגט צו די יסורים קומט צו מיר מיינע ברידר אונ גזעלן אונ אלע מארגן פריא האט ער גזאגט צו זיי גייט אוועק מיינע ברידר אונ גזעלין כדי איך זאל מיך ניט מבטל זיין פון תורה לערנן · איין מאל האט זיין ווייב גהערט וויא ער אליין רופט די יסורים דאס זיי זאלן קומען האט זיא צו אים גזאגט דוא ברייננגשט אליין די יסורים אויף דיר אזוא וועסטו אויס בריינגען גאר דאס געלט פון מיין פאטר מיט רפואות טאן אונ דאס אלע בעטן אונ טיכר ווערין פר פוילט פון אייטר אונ בלוט האט זיא אים אוועק גיווארפין אונ איז גגאנגן צו איר פאטרס הויז · אזו זיינן שיפר גפארן אויף דעם ים איז גקומען איין שטורעם ווינט האבן די שיפר גזאגט רבש"ע העלף אונז דורך דעם זכות פון רבי אלעזר האט דר שטורם ווינט אויף געהערט אונ וויא זיי זיינן גקומען אויף דער יבשה האבן זייא צו אים גשיקט זעכציג קנעכט מיט זעכציג ביטלן געלט האבן זייא אים אלע צייט גמאכט זעכציג ערלייא גקעכטס האט ער זיי גגעסן · אמאל האט די מוטר גזאגט צו איר טאכטר גייא אונ זעה וואס דיין פאטר טוט אונ זאג אים איך וועל היינט קומן האט ער צו זיין טאכטר גזאגט זאג דיין מוטר מיין עשירות איז גרעסר פון איר עשירות האט ער אויף זיך גלייענט

הפסוק על התורה נאמר · וגרסינן נמי התם אמר רבי ·חביבין יסורין קביל עליה יסורין תריסר שנין שית בצמרתא (פי' במקום קטנים) · ושית בצפרינא (תולי בפסוק הפה) · אהורייריה (כומר כיסוי) דרבי הוה עתיד משבור מלכא כי הוה רמי כיסא (מספוא) לגמליה הוה קא אזיל קליה לתלתא מילי ·יהוה קא מכוין ורמא בההיא שעתא דעייל רבי לבית הכסא ואפילו הכי הוה קא ·עביד קליה לקלייהו עד דהוו שמעי ליה נהותי ימא ואפילו הכי יסורי דרבי אלעזר בר"ש עדיפי מדרבי דאלו יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון באהבה באו ומאהבה הלכו ויסורי דרבי על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו · על ידי מעשה באו דההוא עגלא הוו כמטי ליה לבי שחיטה אזיל ·יתליא רישיה בכנפיה דרבי וקא בכי אמר לה זיל לכך נוצרת ·אתו עליו יסורין · על ידי מעשה הלכו. יומא חד הוה כנשא (פירוש מכבדת הבית) אמתיה דרבי ביתא הוו עדיין בני כרכושתא (פירוש היו מוטלין שם בני חולדה) וקא כנשא להו אמר לה זיל שבקינהו דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו סלקו יסורי מיניה · כל שני דיסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון לא שכיב איניש בלא זימניה · כל שני דיסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא דאמר רבא בר רב שילא קשה יומא דמטרא כיומא דדינא · אמר אמימר אי לאו דצריך לברייתא בעינן רחמי עליה ונבטליניה ·ואפ"ה וכי הוו עקרי פוגלא ממישרא (פירוש כאשר היו עוקרין צנון מערוגה) מליא גומא ·בירא דמיא ואף ע"פ שבעונותינו אין צדיק בארץ שישאל יסורין ויחפוץ בביאתן להרבות זכותו ירא שמים ישמח ביסורין הבאין עליו ויהלל לבוראו על שאינם יותר קשים עליו ושנותן לו כח לסבלם יגדל שכרו בעולם שכלו טוב :

והלכה עם כתם לבית אביה ואמרה זיל ורחס מה מאכיך פיכה וכשבאתה אליו אמר לה אביה זיל אמרי לאמך עובר בים לו גדול מעלכם : חביבין יסורין ברלה בהועילו יסורין של רבי אלעזר בלא שנטה בו רמה : הוה קא מכוין שיתנו מספוא לבהמות בשעה שהיה רבי הולך לבית הכסא כדי שלא ישמעו בו בכיה לועק מלבד שהיה לו בעת שעה לרכו : עבר קליה דרבי לקלייהו דההוא שהיו לועקין בעת שיתנו להם מספוא כדרך הבהמות עד שמעו קולו דר' בעלי הספינות בעל הים : תליא לרישיה בכנפיה דרבי תהכיא להבו תחת כנפי כסותו : אתו עליה יסורין על שלא רחם עליו : ואפילו הכי דלא אתי מטרא בכנהו בני : בירא מליאת מים היתה כנומא עומדת מלאה מים :

בבכורה הראשונה בתאנה בהיות חניכה לו מאהבות כן הכינין יכולל להקב"ה בהיה ראשית מחשבתו בבכורה ראוי כעולם להכלות דיעמוד בנדקהם לא כן העובדי כוכבים ומזלות : אצטגנין כות חוזה בכוכבים :

הלק שני

ביסורי רבים ויש בו עשרה פרקים :

שב פרק ראשון כשברא הקב"ה העולם הזה היה בעבור האדם ע"כ הכין עולם מלא מכל טוב קודם שברא אדם משל לאדם הנושא אשה לבנו והכין לו כל צרכו קודם הכניסו לחופה וגם האדם לא נברא אלא בשביל אשר הבדילו מכל העמים וכוונת ראשית העולם היה בעבורם דכתיב (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה · והכי איתמר בב"ר פרשה א' ישראל עלו במחשבה להבראות ·כבכורה בתאנה בראשיתה · ואמרינן עלה רב הונא בשם רב שמואל בר רב יצחק מחשבתן של ישרים קדמה לכל · משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת ולא היה לו ממנה בן ימים נמצא המלך עובר בשוק אמר טלו מילנין וקלמין וקונדלין אלו לבני (פירוש דיו וניר וקולמוסין) והיו הכל אומרים מילנין וקלמין וקולמוסין רוצה ובן אין לו והוא אומר לנו טלו מילנין זו לבני חזרו ואמרו המלך ·אצטגנין היא אילולי שצפה המלך שהיא עתידה להעמיד בן היבנה לא היה אומר טלו קלמין ומילנין זו לבני כך אילולי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו דורות ישראל עתידין לקבל תורה לא היה

דעם פסוק די תורה איז גלייך וויא איין שיף פון סוחרים פון דעם וויטין לאנד ברייננט זיא איר שפייז : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין דר גמרא רבי זאגט איך זעה דאס די יסורים זיינן גליבט האט ער אויף זיך גנומען יסורים צוועלף יאר זעקס יאר האט ער גהאט יסורים דאס ער האט איין שטיין גהאט אין דעם ארט פון דעם שתן · אונ זעקס יאר האט ער איין קריינק גהאט אין מויל · דער שטאל מייסטר פון רבי איז רייכר גוועזן פון דעם מלך שבור אונ אז ער פלעגט געבן עסין די בהמות פלעגט גיין דאס קול אויף דרייא מייל · האט ער זיך במיעט צו געבין די בהמות עסין אין דער צייט וואס רבי איז גגאנגן אין בית הכסא כדי מען זאל ניט הערין זיין גשרייא פאר יסורים דען דער גשרייא פון די בהמות וועט פר שלינגן דאש קול פון רבי · אונ פון דעסט וועגן האט מען דאס קול פון רבי דאך גהערט דען ער האט הויך גשריען פאר גרוישע יסורים ביז די שיפר אויף דעם ים האבן גהערט דס קול · אונ פון דעסט וועגן זיינן די יסורים פון רבי אלעזר ברבי שמעון בעסר גוועזן פון די יסורים פון רבי דען די יסורים פון רבי אלעזר זיינן פון ליבשאפט גקומען אונ זיינן פון ליבשאפט אוועק גגאנגען אבר די יסורים פון רבי זיינן פון איין מעשה גקומען אונ פון איין מעשה אוועק גגאנגען · פון איין מעשה זיינען זיי גקומען דען אמאל האט מען גפירט איין קאלב צו קוילן אזו האט דאס קאלב ארונטער גשטעקט זיין קאפ אונטער די קליידר פון רבי אונ האט גוויינט גלייך וויא זיא האט גבעטין מען זאל איר מציל זיין האט רבי צו איר גזאגט גייא דו ביסט דער צו בשאפן גווארן זיינן דרום אויף אים גקומען יסורים וויל ער האט זיך ניט דער בארעמט איבר דיא קאלב · אונ פון איין מעשה זיינען דיא יסורים ווידר אוועק גגאנגען דען איין מאל האט זיין דינסט דאס הויז אויס גקערט זיינן גלעגן די קינדער פון איין חולדה האט זייא דיא דינשט אויס גקערט האט רבי צו איר גזאגט לאז זיי ליגן דען עס שטייט אין פסוק גאטש דר בארימקייט איז איבר אלע זיינע מעשים זיינן די יסורים פון אים אוועק גגאנגען : כל שני אלע יארן וואס רבי אלעזר האט יסורים גהאט איז קיינר ניט גשטארבן פאר זיין צייט דען דר זכות פון רבי אלעזר האט אויף זיי מגין גוועזן אונ אלע יארן וואס רבי האט יסורים גהאט האט מען ניט גדארפט קיין רעגן עס איז אלין גוואקסן אן רעגין דען רבא בר רב שילא זאגט עס איז שווער דער טאג פון רעגן אזו וויא דער טאג וואס מען משפט דען די לייט האבין אשלעכט גימיט אין דעם טאג פון רעגין · אויך זאגט

אמימר ווען מען זאל דעם רעגן ניט בדארפן וואלטן מיר תפלה גטאן מבטל צו זיין דעם רעגין אונ פון דעסט וועגן איז די ערד אזו נאס גוועזן אין דיא יארן פון רבי דאס ווען מען האט אויס גריסין ארעטאך איז דאס גריבל פול גיווארין מיט וואסער אונ האטשע דאס בעונותינו איז היינט קיין צדיק ניט דא וואס זאל בעטן דאס יסורים זאל אויף אים קומן צו מערין זיין זכות זאל זיך דאך איטליכר גאטס פארכטיגר פרייען ווען גאט שיקט אים צו יסורים אונ ער זאל לויבין צו זיין בשעפר דאס ער האט אים ניט גשטראפט מיט גרעסרע יסורים אונ דאס ער גיט אים כח צו דר ליידין זיי אזו וועט זיין שכר גרוים זיין אויף דר אייביגר וועלט וואס איז גאר גוטס :

שב כשברא הקב"ה העולם הזה אז גאט האט בשאפן די וועלט איז עס גוועזן פון וועגן דעם מענטשן אונ דרום האט גאט אן גבריט איין פולע וועלט מיט אלעם גוטן איידר דער מענטש איז בשאפן גווארן כדי ער זאל אלין גפינען אן גבריט · עס איז איין משל צוא איין מענטשן וואס נעמט איין ווייב צו זיין זון אזו בריט ער אן צו אים אלין וואס ער בדארף איידר ער פירט אים אינטר דער חופה אזו האט גאט אויך פריער אלין אן גבריט איידער ער האט דעם מענטשן בשאפן : וגם האדם אונ אויך איז דער מענטש ניט בשאפן גווארן נאר וועגן די גירעכטע וואס גאט האט אויס דר וויילט אונ די ערשטע כוונה פון דר וועלט בשאפונג איז גיוועזן וועגן זייא וויא אין פסוק שטייט דיא גרעכטע זיינען הייליג צו גאט זייא זיינען דיא ערשטע פון זיין תבואה · אונ אזו האבן מיר אויך גלערנט אין בראשית רבה דיא גרעכטיקייט זיינען אויף גגאנגען אין גידאנקן בשאפן צוא ווערן צום ערשטן אונ זיינען פאר גאט גליבט וויא איין ערסטע צייטיגע פייג · אויך זאגט דר מדרש רב הונא זאגט פון וועגן רבי שמואל בר רב יצחק דער גידאנקען פון דיא גירעכטיקייט זיינען גיוועזן פריער פאר אלץ אין דער וועלט עס איז איין משל צו איין מלך וואס האט גנומן איין הארנטע אונ האט קיין זון מיט איר ניט גהאט איין מאל איז דער מלך גגאנגן אין מארק האט ער גזאגט נעמט טינט אונ פאפיר אונ פענס צו מיין זון האבן דיא לייט גזאגט דער מלך האט דאך קיין זון ניט אונ זאגט מען זאל טינט אונ פאפיר קויפן פאר אים עס מוז זיין דאס דר מלך איז איין שטערן זעהר אזו וויים ער דאס ער וועט האבן איין זון דען ווען ניט וואלט ער ניט גזאגט מען זאל קויפן טינט אונ פאפיר צו זיין זון · אזו אויך ווען גאט וואלט ניט גוואוסט וויא ער האט דיא וועלט בשאפן דאס נאך זעקס אונ צוואנציג

דורות

כותב בהורה צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל · אמר רבי בניה העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה שנאמר (משלי ג) ה׳ *בחכמה יסד ארץ · רבי ברכיה אומר בזכות משה שנאמר (דברים לג) *וירא ראשית לו ולפיכך נאמר על יצירתו *והנה טוב מאד · ואמרינן התם בפרק שביעי *מאד זה אדם נמצא שהאדם הוא שנאמר עליו בצלמנו כדמותנו ר״ל *בשביל הצדיקים · ואמרינן נמי התם ר״ל אמר והנה טוב זה העוה״ז׳ מאד זה העוה״ב׳ למדנו שנברא האדם על אותם שזוכים לעוה״ב שהם הצדיקים · ועל דא גרסינן התם אמר ר׳ ברכיה בשעה שברא הקב״ה את. אדם הראשון ראה צדיקים ורשעים יוצאין ממנו אמר אם אבראנו הרי רשעים עומדים ממנו ואם לא אברא אותו היאך צדיקים יוצאין ממנו מה עשה הקב״ה הפליג דרכן של רשעים מכנגד פניו ושתף בו רחמיו ובראו הה״ד (תהלים א) כי יודע ה׳ דרך צדיקים *דרך רשעים תאבד מהו תאבד אבדה מכנגד פניו ושתף בו רחמיו ובראו נמצא שהכוונה היתה בשביל הצדיקים שהם ישראל שקבלו את התורה סובלין יסורין למרק עונם ולסגף גופם כדגרס׳ הכא ובפ׳ חלק אמר רב הונא והנה טוב מאד זו מדת יסורין וכי יסורין טובה מאד אתמהה אלא שעל ידיה באין הבריות לחיי העולם הבא · וכן שלמה אמר ודרך חיים תוכחות מוסר · אמרת צא וראה איזו דרך מביא את האדם לחיי העולם הבא הוי אומר זו מדת יסורין · וגם תורה וארץ ישראל נתן הקב״ה לישראל על ידי יסורין דגרסינן בפ״ק דברכות דף ה׳ תניא רשב״י אומר שלש מתנות טובות נתן הקב״ה לישראל וכולן לא ניתנו אלא ע״י יסורין ואלו הן · תורה · וארץ ישראל · ועוה״ב · תורה דכתיב אשרי הגבר אשר וגו׳ · ארץ ישראל דכתיב וידעת היום כי כאשר ייסר איש את בנו וגו׳ וכתיב בתריה כי ה׳ אלהיך מביאך אל ארץ טובה · העוה״ב דכתיב *ודרך חיים תוכחות מוסר · להודיענו כי ביסורי הגוף גובר הנפש שהוא הפכו · ועל כן טוב להם לישראל לענות גופם ביסורין וצרות *ולא יענש נפשם בעולם הנצחי · ועל כן בחר אברהם אבינו בזרעו שיפלו בגלות על עונם כדי שלא יפלו בגיהנם · כדגרסינן בב״ר פמ״ד (בראשית טו) ויהי השמש באה ועלטה היה וגו׳ · שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן אמר ארבעה דברים הראה לו · גיהנם · ומלכיות · מתן תורה · *ובהמ״ק · אמר ליה כל זמן שבניך עוסקים בב׳ נצולין מב׳ · פרשו מב׳ הם נדונין *בב׳ · אמר ליה במה תתרצה שידונו בניך בגיהנם או במלכיות רבי חנינא בר פפא אמר אברהם בירר את המלכיות ר׳ יודן ור״מ ור׳ חמא בר חנינא אמרו אברהם בירר גיהנם הקב״ה בירר לו את המלכיות הה״ד אם לא *כי צורם מכרם וה׳ הסגירם שהסכים יתברך לדבריו רבי הונא בשם ר׳ אחא אומר היה אברהם תמה כל היום במה אברר גיהנם או מלכיות וכו׳ וגם הראה הקב״ה הגליות ליצחק ויעקב ברוח הקדש שעתידין ישראל להטוא בארץ וליפול בגלות על חטאם · וטוב להם לישראל ליענש בגופם הכלה ולא

בחכמה התורה שנקראת חכמה שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה: וירא ראשית לו ראה הקב״ה משה וברא בזכותו העולם זה נבראים בראת: והנה טוב מאד דכתיב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד: מאד אותיות אדם: בשביל הצדיקים שאליהם הוא צלם אלהים אבל מהרשעים סר צלם וכבהמות נדמו: הפליג הרחיק ממנו כביכול כאילו לא ראה אחר מעשיהם ושתף להם מדת הרחמים: ודרך חיים חיי עולם הבא הוין לו על ידי תוכחות מוסר לאדם: ולא יענש נפשם ר״ל טוב להם לקבל היסורין באהבה שהקב״ה מיסרם בעולם הזה בעבור עונותיהם ושלא יענש נשמתם לעולם הבא: ובית המקדש תפלה וקרבנות: בב׳ תורה ועבודה ניצולין מגיהנם ושעבוד מלכיות: כי צורם זה אברהם דאיקרי צור דכתיב הביטו אל צור חצבתם וה׳ הסגירם שהסכימה השמות בעלה והסגרה וזה הוא לדעת ר׳ חנינא דאמר

דורות וועט ער געבין דיא תורה אזו וואלט ער אין איר ניט גשריבן צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל׳ רבי בניה זאגט די וועלט אונ אלץ וואס אין איר איז זיינען נאר בשאפן גווארן נאר פון דעם זכות פון דער תורה וויא אין פסוק שטייט גאט האט פון וועגן דער חכמה פון דער תורה גיגרונדעט דיא ערד׳ רבי ברכיה זאגט דיא וועלט איז בשאפן גווארן פון וועגן דעם זכות פון משה רבינו וויא אין פסוק שטייט וירא ראשית לו גאט האט גזעהן אויף משה רבינו ווען ער האט דיא וועלט אנגיפאנגן צוא בשאפן אונ דריבר שטייט אין פסוק והנה טוב מאד זאגן מיר דארטין דאס מאד איז די אותיות פון אדם דען גאט האט אלץ בשאפן פון וועגן דעם פרומען מענטשן וואס אויף אים איז גזאגט ער איז בשאפן גווארן מיט גאטס פורם׳ אויך זאגן מיר אין מדרש ריש לקיש זאגט והנה טוב דאס איז עולם הזה וואס איז גוט׳ מאד דאס איז עולם הבא וויל דארטין איז דאס רעכטע גוטס דאס לערנט אונז דאס דער מענטש איז בשאפן גווארן פון וועגן דיא צדיקים וואס זיינען זוכה לעולם הבא: ועל דא גרסינן אונ דרויף לערנען מיר אין מדרש רבי ברכיה זאגט אין דער צייט וואס גאט האט בשאפן ציא אדם הראשון האט ער גזעהן דאס עס וועלן פון אים ארויס קומן צדיקים אונ רשעים האט גאט גזאגט ווען איך זאל אים יוא בשאפן וועלן דאך רשעים ארויס קומן אונ ווען איך זאל אים ניט בשאפן וועלן די צדיקים פון אים ניט קענן ארויס קומען אזו האט גאט דעם וועג פון דיא רשעים פון זיך אפ גשייד אונ ער האט דער בייא גזעצט זיין דר בארמקייט אונ האט בשאפן צו אדם הראשון · דאס מיינט דער פסוק גאט ווייס דאס וועג פון די צדיקים׳ אונ דעם וועג פון די רשעים מאכט ער פאר לירן דאס ער האט אים אפ גשייד פון זיך אונ האט זיין דער בארימקייט צוא גזעצט אונ האט דעם מענטשן בשאפן: נמצא ווערט גפונן דאס די כוונה פון דר בשאפונג זיינען גיוועזן דיא צדיקים וואס האבן מקבל גוועזן דיא תורה אונ ליידן יסורים אונ גלות אפ צוא קומען אויף זייערע עבירות אונ זייא פייניגן דער מיט זייער גוף וויא מיר לערנען אין מדרש אונ אין פרק חלק רב הונא זאגט עס שטייט אין פסוק והנה טוב מאד דאס איז דיא זאך פון יסורים דאס איז זייער גוט פאר דעם מענטשין דען דורך זייא קומען דיא לייט לעולם הבא אונ אזו אויך האט שלמה המלך גזאגט דעם וועג פון דעם אייביגין לעבין קומט דורך יסורים · אזו לערנן מיר דער פון אפ דאס דר וועג וואס ברייננגט דעם מענטשין צו דעם אייביגן לעבין דאס איז יסורים: גם תורה אונ אויך די תורה אונ ארץ ישראל האט גאט געגעבן צו ישראל דורך יסורים וויא מיר לערנן אין ברכות רבי שמעון בן יוחאי

זאגט דריי גוטע מתנות האט גאט גגעבין צו ישראל אונ אלע דריי זיינען גיגעבין גיווארין נאר דורך יסורים · אונ דאס זיינען זייא׳ תורה׳ אונ ארץ ישראל׳ אונ עולם הבא · בייא דר תורה שטייט וואול דעם מענטשין וואס גאט טוט אים שטראפין אונ ער לערינט תורה · אונ בייא ארץ ישראל שטייט דוא זאלסט וויסין דעם היינטיגען טאג דאס אזו וויא איין פאטער שטראפט זיין קינד טוט דיך גאט שטראפין שטייט ווייטער אין פסוק דען גאט ברייננט דיך אין איין גוט לאנד דאס איז ארץ ישראל׳ אונ בייא עולם הבא שטייט דעם וועג פון דעם אייביגן לעבין קען מען האבין דורך דר שטראף פון יסורים · דאס ווייזט אונז דאס ווען דער גוף האט יסורים ווערט די נשמה גישטארקט וואס זיא איז דר היפוך פון דעם גוף · אינ דרום איז גוט צו פייניגן דעם גוף מיט יסורים אונ צרות אונ גלות דאס די נשמה זאל ניט גשטראפט ווערן אין דר אייביגר וועלט · אונ דרום האט אברהם אבינו אויס דער ווילט צוא זיינע קינדר דאס זייא זאלן קומן אין גלות אויף זייערע עבירות כדי זייא זאלן ניט קומען אין גיהנם וויא מיר לערנן אין בראשית רבה עס שטייט אין פסוק די זון איז אונטר גגאנגן אונ איין פינסטערנעס איז גווארן זאגט רבי שמעון בר אבא פון וועגין רבי יוחנן פיר זאכן האט גאט גיוויזן צו אברהם אבינו · דעם גיהנם אונ דעם גלות אונ מתן תורה אונ דעם בית המקדש האט הקב״ה צו אים גזאגט אזו לאנג ווי דיינע קינדר וועלן עוסק זיין אין די צוויי לעצטע זאכן וועלן זיי ניט קומן צו די צווייא ערסטע׳ זאכן דאס איז גיהנם אונ גלות · אבר ווען זייא וועלן זיך אפ שיידן פון דיא לעצטע צווייא וועלן זייא קומן אין גיהנם אונ אין גלות · האט גאט אים גיפרעגט ווען דיינע קינדר וועלן זינדיגן מיט וואס זאל איך זייא שטראפן מיט גיהנם אדר מיט גלות · רבי חנינא בר פפא זאגט אברהם האט אויס דר ווילט דעם גלות וויא אין פסוק שטייט זייער שטארקר פאטער אברהם האט זייא פאר קויפט צום גלות · אונ גאט האט זייא דר צו איבר גיענטפערט דער צוא · אונ רבי יודן אונ רבי מאיר אונ רב חמא בר חנינא זאגן אברהם האט אויס דר ווילט דעם גיהנם אונ גאט האט זייא אויס דער ווילט דעם גלות · רב הונא זאגט פון וועגן רב אחא אברהם האט זיך אגאנצן טאג גטראכט וואס ער זאל אויס דר ווילן האט גאט אים איין עצה גיגעבן דאס ער זאל ליבערשט נעמן גלות פון גיהנם אונ אויך האט גאט דעם גלות גיוויזן צוא יצחק אונ צוא יעקב דורך דעם רוח הקודש דאס דיא ישראל וועלן זינדיגן אונ וועלן פאלן אין גלות איבער זייערע עבירות: וטוב להם לישראל אונ עס איז בעסר צו ישראל דס זייא זאלן גשטראפט ווערן אין זייער גוף וואס ווערט פאר לענט אונ זאלן

בנפשם אשר נחצבה מלמעלה ותוכל לקנות שכל וחיי העולם· ועוד כי כיון שישראל נבדלו ליטול חלקם בארץ החיים· ועולם הזה הוא הפך עוה"ב שפלות בעולם הזה תגרום להם גדולה לעתיד לבוא בימות המשיח ובתחיית המתים גם לגופם ובעוה"ב לנפשם כמו שהוא מפורש יותר ארוך למעלה בפ"ג מחלק העוה"ב בנר תלמוד תורה· והוץ מזה ואפילו למי שדמור בעיניו עונש העוה"ז ויסוריו מצינו כי לטובת הישרים ולאהבתם פוקד עליהם עונם מעט מעט כדי שלא תתמלא סאתם כמו לאומות עובדי כוכבים ומזלות· כדגרסינן בפ"ק דעבודת כוכבים ומזלות משתבח להו רבי אבהו למינאי ברב ספרא דאדם גדול הוא וכו' ·אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת וכו' כדאיתא בהקדמת, החבור· ותשובת הרבים אפילו בדוחק צרות ויסורין וגליות תהא מקובלת לפני המקום ב"ה ונגאלין בה· כדאמרינן בפרק חלק תניא רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה ר' יהושע ·וכי אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזורותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב· למדנו שהיסורין מקרבין את הגאולה:

שג פרק שני

הנביא ישעיה ניבא על עשרת השבטים שעתיד להגלות בעונם על ידי סנחריב מלך אשור ולבסוף נענש לפי שחשב לשלוח ידו על ירושלים וזכותו של חזקיהו המלך הגין על יהודה וירושלים

כדגרסינן בפרק חלק דף צ"ד ·וכי מאחר שברשות אזל מאי טעמא איענש כי איגבי אעשרת השבטים אינבי ואיהו יהיב דעתיה אכולהו ירושלים כדכתיב (ישעיה ט) ·כי לא מועף לאשר מוצק לה ·כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאהרון הכביד וגו' מאי כי לא מועף וגו' א"ר יוחנן אין מוסרין עם עיף לתורה ביד שמציק לו·מאי כעת הראשון לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אלא כאחרונים שהכבידו עליהם עול תורה· מאי דרך הים ועבר הירדן אמר הקב"ה ראוין הללו לעשות להם נס· מאי גליל הגוים אמר הקב"ה לאותו רשע ·אם אתה חוזר בך מוטב ואם לאו אני אעשה אותך גליל הגוים בדברי הימים (ד"ה ב לב) ·אחר הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו· האי רישנא להאי פרדישנא (פי' וכי מכיחין דורון לאדון זה) אחר הדברים והאמת מאי אחר ·אמר רבינא לאחר שנשבע הקב"ה ואמר אי אמינא להזקיה דמייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך אמר לא איהו בעינא ולא בעיתותא בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא ליה שנאמר (ישעיה יד) נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו מאי ועל הרי אבוסנו אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ·ויעשה אבוס להזקיהו וסיעתו שנאמר והיה ביום ההוא ·יסור סובלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך והובל עול מפני

אנכרכס בירך המלכיות: אוהבו נפרע ממנו מעט וזה שעשה משה רבינו עונה וקיום לישראל שנאמר עליו מי יקום לי וגו' עם פועלי און שגזירת הקב"ה אין להשיב רק רוע הגזירה יכול לבטל דקבה הקב"ה קילל במ"ט קללות ומשה כפל אלא הוא הטובה שעשה שבכר כל הקללה לבנים וטוב שהליכ כהם משל למלך שגזר על בנו להשליך עליו אבן של ליטרא מה עשה אוהבו דלבטל גזירת המלך אי אפשר לזרוק עליו א"א מחלקו וזורק עליו בשני פעמים נמצא שקיים הגזירה והבן לא הזיק כך עשה משה וכן עשה הקב"ה בגזירותיו לישראל בכל פעם והוא טעם אחד מאריכת הגלות: וכי אם אין עושין תשובה אין נגאלים והא כתיב בעתה אחישנה ולא יאחר: **וכי** מאחר שברשות הלך שהנביא נתנבא עליו שילך סנחריב להבחית ארץ ישראל ולמה נענש שמלאך בא והרג כל עמו וא"ת שנענש על שחרף היה לו להענישו אחר שכבש ירושלים שהרי נגזר שיתן ירושלים בידו כמו שהנביא היה מתנבא וכמו שאמר ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה: כי לא מועף לאשר מוצק לה לא היתה הנביא עליו להחריב ירושלים ולא נמסר חזקיה ועמו ביד סנחריב המציק לו בעבור שהם עסוקים בתורה לשון עוף הפורח בעפים ללמוד בתורה או לשון עיף שמיפפים עצמם ע"י לימוד התורה ופלפוליה: כעת הראשון הקל ארצה זבולון וגו' לא כראשונים שבכת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים עמו של חזקיה הכבידו עליהם עול תורה והיינו דכתיב והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים ראוין הללו לעשות להם נס כיוצאי מצרים שעברו את הים וכדורכי הירדן: אם חוזר בו סנחריב מוטב ואם לאו שילך על ירושלים אעשה אותו גליל הגוים שמתגלגל בחרפה בכל הגוים לשון גליל לשון גללים: אחר הדברים והאמת האלה הבהא מבמע אמת שהיה בחזקיהו שהיו עסוקין בתורה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים ויאמר לבקעם: רישנא דורון· פרדישנא אדון זה וכי מפני שהאמת בחזקיה בא עליו סנחריב: אמר רבינא מאי אחר הדברים והאמת אחר שקפץ הקדוש ברוך הוא ונשבע להביא סנחריב והיינו אמת בשהמו וקיומו אמת: יעשה אבוס שיהו כלם פגרים ויאכלו כוסיהם ובהמתם בהון עלמות הפגרים כעין אבוס: יסור סבלו של סנחריב ומנודהו מעל שכמך:

ניט גשטראפט ווערן אין זייער נשמה וואס זיא איז אויס גהאקט פון דעם הויכן הימל אונ קען זיך קויפן דעם פאר שטאנד אונ דאס אייביגע לעבין אונ אויך וייל ישראל זיינען וואָרין אפ געשייד צו נעמן זייער חלק אין דעם לאנד פון דעם אייביגן לעבן אונ דיא וועלט איז דר היפוך פון עולם הבא דען דאס שפלות פון דער וועלט ברייננט גדולה אויף יענם עולם אין דיא צייטן פון משיח אונ תחית המתים אויך צו דעם גוף אונ לעולם הבא צו דער נשמה דרום איז פאר זייא גוט זייא זאלן ליידן יסורים בעולם הזה וויא מיר האבן די זאך קלערער גשריבן אין חלק עולם הבא· אונ נאך מער אפילו צוא איין מענטשן וואס דיא שטראף אונ דיא יסורים איז אים זייער שווער אויף דער וועלט גפינען מיר דאס דיא פרומע אונ גאטס ליב האבר שטראפט אים גאט איינציג וויים כדי זיין כאס זאל ניט פול ווערן גשטראפט צוא ווערן אויף איין מאל וויא ער טוט צוא דיא עובדי כוכבים ומזלות וויא מיר לערנען אין דער גמרא פון עבודת כוכבים ומזלות עס איז גיוועזן איין מעשה מיט רב ספרא וויא מיר האבן אין דר הקדמה בנר ראשון גשריבן: ותשובת הרבים אונ דיא תשובה פון פיל לייט אפילו ווען זייא טוען נאר איבר די צרות אונ יסורים אונ גלות ווערט זיא דאך אז גנומן פאר גאט אונ זייא ווערן דורך איר אויס גלייזט· וויא מיר זאגן אין פרק חלק מיר האבן גלערנט רבי אליעזר זאגט ווען די ישראל וועלן תשובה טאן וועלן זייא דר לייזט ווערן אונ ווען ניט וועלן זייא ניט דער לייזט ווערן האט רבי יהושע צו אים גזאגט ווען די ישראל וועלן קיין תשובה ניט טאן וועלן זייא דען ניט דער לייזט ווערן נייערט גאט וועט אויף זייא ברייננגען אזעלכע שווערע גזירות ווי המן וועלן זיי מוזן תשובה טאן· דר פון לערנן מיר אז דס די יסורים גנעהנן די גאולה:

שג הנביא ישעיה דער נביא ישעיה האט נביאות גזאגט אויף דיא עשרת השבטים דאס זייא וועלן פאר טריבן ווערן איבער זייערע זינד דורך סנחריב מלך אשור· אונ צום סוף איז דר סנחריב גשטראפט גווארן וייל ער האט גטראכט צו שרעקן זיין האנד אויף ירושלים· אונ דר זכות פון חזקיהו המלך האט מגין גוועזן אויף יהודה אונ ירושלים וויא מיר לערנן אין פרק חלק דאס סנחריב האט רשות גהאט דורך דעם נביא צו פאר טרייבן דיא עשרת השבטים נייערט ער איז דרום גשטראפט גווארן וייל ער האט גוואלט ירושלים אויך איין נעמן וויא אין פסוק שטייט כי לא מועף וגו' זאגט רבי יוחנן עס איז אזו גמיינט מען ענטפערט ניט איבר דאס פאלק וואס במיהט זיך אין דער תורה אין דר האנט פון דעם וואס דריקט זייא· דען זייא זיינען ניט גליך צוא דיא ערסטע דאס זיינען דיא עשרת השבטים וואס האבן פון זיך דעם יאך פון דר תורה אראפ גיווארפין נייערט זייא האבן אויף זיך גינומען דעם יאך פון דער תורה· זייא זיינן ווערט מען זאל זייא איין נס טאן וויא צוא דיא ישראל איז גשעהן דאס זייא זיינן גיגאנגען טרוקן דורך דעם ים אונ דעם ירדן: גליל הגוים גאט האט גזאגט צו סנחריב ווען דו וועסט זיך אום קערן פון ירושלים איז גוט אונ ווען ניט וועל איך דיך קייקלען צווישן די פעלקר: בדברי הימים עס שטייט אין דברי הימים נאך דעם דאס חזקיהו המלך איז פרום גיווארן אונ כל ישראל האבן תורה גלערנט איז סנחריב מלך אשור אויף אים גיקומן· פרעגט די גמרא קומט דען אזו איין פרומן הארן ווי חזקיה דיא שלעכטע מתנה פון סנחריב זאגט רבינא עס איז אזו גמיינט נאך דעם דאס גאט האט גשווארן דען גאט האט גיזאגט וויא זאל איך טאן זאל איך זאגין צוא חזקיהו דאס איך וועל ברייננגן סנחריב אים איבר צוא ענטפערין אין דיין האנט וועט ער זאגן איך וויל אים ניט האבן אונ איך וויל ניט האבן דעם שרעקין פון אים אזו האט גאט גשווארן דאס ער זאל אים ברייננגן קיין ירושלים אונ דארטן זאל זיין גאנצע חיל אים קומן ווי אין פסוק שטייט גאט דער האר איבר אלע חילות האט גשווארן צו זאגן אויב ניט אזו וויא איך האב גטראכט צוא טאן אזוא וועט זיין אונ וויא איך האב גיראטין אזו וועט בלייבין שטיין דאס איך זאל צו ברעכין אשור אין מיין לאנד: ועל הרי אבוסנו דאס איז גימיינט גאט האט גיזאגט לאז קומען סנחריב מיט זיינע לייט וואס העלפין אים אונ פאלין אין דער האנט פון חזקיהו מיט זיינע לייט אונ מען זאל נעמן דיא ביינער פון דיא פגרים צו מאכין קאריטעס צו געבין אין זייא עסין צוא דיא בהמות וויא אין פסוק שטייט אונ עס וועט זיין אין דעם טאג ווען

ווערין

שמן א"ר יצחק נפחא אמר הקב"ה אני מחבל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בהמ"ד אמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב· בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה ׳מגבת ועד אנטיפטרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאין בהלכות טהרות ועל הדור ההוא אומר והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה ׳אע"ג דאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה ואוסף שללכם אוסף החסיל כמשק גבים שוקק בו אמר להם נביא לישראל צאו ואספו שללכם אמרו כל אחד ואחד לעצמו או לחלוק· אמר להם כאוסף החסיל מה אסיפת חסיל זה ׳כאו"א לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו· אמרו לו הלא ממון של עשרת השבטים מעורב בו אמר להם ׳כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה כך ממון של עשרת השבטים כיון שנפל ליד סנחריב נטהר אמר רב הונא ועשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום ואלו הן ׳בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה עניה ענתות נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו מאי עוד היום בנוב לעמוד אמרו ליה כלדאי (החוזים בכוכבים) עד האידנא ׳אותו יום נשתייר מעון נוב עיר הכהנים אי עלית האידנא יכילתא להון· אורחא דבעיא לסגויי בי׳ יומי סגיא בחד יומא· ׳אכתי הני טובא נינהו ׳צהלי קולך בת גלים הקשיבי וגו׳· ענתות לא מחושבנא הוא אלא נביא הוא דקאמר לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שנקראו גלים· הקשיבי לישה לא תסתפי מסנחריב אלא תסתפי מנבוכדנצר דמתיל לאריה שנאמר (ירמיה ד) עלה אריה מסובכו· מאי ׳עניה ענתות דעתיד למינבי עלך גברא דאתי מענתות שנאמר דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות התם קרי ליה ליש הכא קרי ליה ארי אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לו לארי· ארי כפיר ליש לביא שחל שחץ ׳א"ה בצרי להו עברו מעברה תרתי אינון מאי ינופף ידו הר בת ציון שדו ליה ב׳סתרקיה (פירוש שדו לסנחריב הקהיו כיסזקי תפיט כלע"ז) סליק ויתיב עלייהו עד דחזא כלה ירושלים· אמר הדא היא קרתא דירושלים דעלה ארגשית כל משרייתי הלא היא זעירא והדיא חלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקיף

מגבת ועד אנטיפטרס מקומות בנסוף התחומים: ואף על פי שאלף גפן באלף כסף בהן יקרים שאין להם רוב כרמים אפי׳ הכי לשמיר ולשית יהיה שמניחין אותן לאיבוד ומבטלות אותן והיו עוסקין בתורה: כל אחד לשלול לעצמו או לחליק בידו לכל כשוה אוהו ממון מחיל סנחריב לא להליק לאחרים מה שאני בוזזים אבל אנו אסורים באותו של שממון בכלו מעשרת השבטים מעורב בו דאיכא משום גזל: כמשק גבים שוקק בו השקאה של לגורות שמוהילין בהם מים גובין השקו כליתו ממון ועיברתו דמה לגורות הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה ע"י טבילה אף ממון וכו׳: בא על עית וכו׳ שמות מקומות שנסע עד היום בנוב לעמוד לא קחשיב ע"כ אמר מאי עוד היום בנוב לעמוד בא על עית תרגום בם מגי רבני מבריתא עבר במגרון המים שהיה בם במכמש יפקיד כלי מלחמתו בגבע אכלו ובתו חרדה שהתריד עיר הרמה גבואים לגבעת שאול נסו כשבא סנחריב אליהם צהלי קולך לגרות עיר גלים הקשיבי לישה בהבואה בא ויגושו עניה לשון ענתות שיגושו נדדה מדמנה מעירכם לכו נע ונד מפני השואה שבא יושבי גבים העיזו אספו לגרות כמים שהולך וזוחל מן הצינור שנקרא גבים ולכל עיר ועיר אמר הלבון שנפל עליה: אותו היום נשתייר מעונה של נוב שהיה להם ליבראל על שהרגו כהני נוב קבע הקב"ה העונש עד אותו היום ואותו יום נגכר כשתייר מזמן השונא ואילו היה נלחם בירושלים אותו היום היה כובשה והכי משמע קרא עוד היום אותו

סיום שעמידו לסנחריב על ירושלים בעון נוב: אכתי הני מסעות י"ב הוא דאיכא אכתי כמו עדיין אך ותו כלומר אך עוד ונוסף לסקבות על דבר שאינו כמו שאמר במנין או בדמיון: צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה דתרגימנהו אלמא בת גלים לישה ענתות הנהו לאו מן חושבנא נינהו דנביא הוא דקאמר להו לישראל וכו׳ מאי לא תסתפי כי מזה תנצל דכתיב צהלי קולך אלא תסתפי מנבוכדנצר שנמשל לליש דכתיב ביה עלה אריה מסובכו והיינו דקאמר הקשיבי לישה: עניה ענתות כמו עניה כלומר נבואת ירמיה הענתותי הוא שעתיד לבא על נבוכדנצר בתמסר ירושלים בידו ומה שקרא לישראל בת גלים בתוכות כל האומות הרבה ומגלים לגלי הים: אי הכי דגולי קרא נסלי קולך לא מחושבנא הוא א"כ ליכא אלא תשעה מסעות דהא עוד היום לאו מחושבנא

ווערין אפ גיטאן די משא פון סנחריב פון דיין אקסיל און זיין יאך פון דיין האלז און עס וועט פאר דארבין ווערין דער יאך פון וועגין די בוימל· זאגט רבי יצחק נפחא עס איז אזו גימיינט נאט האט גזאגט איך וועל פר דארבין דעם יאך פון סנחריב איבר דיא בוימל וואס חזקיהו האט גברענט אין דיא שולין און אין דיא בתי מדרשים דען חזקיהו האט איין שווערד אריין גישטעקט אויף דר טיר פון דעם בית המקדש און האט גזאגט ווער עס וועט קיין תורה ניט לערנן זאל דער שטאכין ווערין מיט דר שווערד האט מען נאך גיזוכט פון דן ביז באר שבע דאס איז גאנץ ארץ ישראל און מען האט ניט גיפונען קיין עם הארץ און פון גבת ביז אנטיפטרים האט מען ניט גיפונען קיין מאנזביל אדר איין אשה יונגען אדר מידן וואס זיינן ניט בקי גיוועזן אין אלע דינים פון טומאה וטהרה און אויף דעם דור זאגט דער פסוק און עס וועט זיין אין דער צייט אלע ערטר וואס דארטין וועט זיין טייערע ווין שטאקין פאר טויזנט שטיק זילבר וועלין זייא דאך זיין וויסט דען אלע וועלין נאר תורה לערנען ניט עוסק זיין דרינען און אזו האט דר נביא גזאגט צו ישראל גייט און זאמילט איינדס גוטש פון סנחריב האבין די ישראל אים גיפרעגט זאל איטליכער פר זיך אליין איין זאמלען אדר זיי זאלין זיך צו טיילין מיט אנאנדר האט דער נביא צו זייא גזאגט איר זאלט טאן וויא דער היישעריק טוט דען וויא דער היישעריק זאמילט איטליכער פר זיך אליין אזו זאלט איר אויך איטליכר פר זיך אליין איין זאמלע האבין זייא צום נביא גזאגט מיר טארין דאש געלט פון סנחריב ניט נעמן דען סנחריב האט פאר מישט דרינען דאס געלט פון די עשרת השבטים האט דר נביא צו זייא גזאגט עס איז גלייך וויא די וואסר וואס רינען דורך רינעס אין איין מקוה דאס דארט קען זיך איין טמא טובל זיין און ווערט ריין אזו אויך דאס געלד פון עשרת השבטים וויא באלד עס איז גיקומען אין דער האנט פון סנחריב מעגט איר עס נעמען: אמר רב הונא רב הונא זאגט צעהן ציהונג האט דר רשע סנחריב גצויגין אין דעם טאג וואס ער האט גיוואלט ירושלים בלעגערין און דאס זיינען זייא· ער איז גיקומען קיין עית· און איז איבר גיפארין אין מגרון· אין מכמש האט ער בהאלטין זיינע כלים· און זיי זיינען איבר גיפארין די שטאט מעברה· און אין גבע איז גיוועזן זיין הארבעריג און האט דארטן גגעסין און גטרונקן· און האט גיאיילט קיין רמה וויא ער איז גיקומען קיין גבעת שאול זיינען די לייט אוועק גילאפין· און האבין גזאגט הייב אויף דיין קול דו שטאט

גלים און פר נעם עס דו שטאט ליש· קלאג דו שטאט ענתות· פר וואגילט זיינען די שטאט לייט פון מדמנה· דיא זיצר פון דער שטאט גבים האבין זיך איין גזאמילט· און ער האט זיך דרום אזו גיאיילט דען די שטערן זעהר האבין אים גיזאגט דאס ביז אין דעם טאג שטייט נאך דר חטא וואס שאול האט אויס גיהרגט נוב עיר הכהנים דרום ווען דו וועסט היינט בלעגרין אויף ירושלים וועסטו זייא קענען איין נעמען דרום איז ער אין איין טאג גגאנגען אזו פיל וויא מען דארף גיין אין צעהן טעג כדי ער זאל אין דעם טאג ירושלים איין נעמן· פרעגט די גמרא דא זיינען דאך מער וויא צעהן ערטער גירעכינט· ענטפערט דיא גמרא בת גלים און ליש און ענתות זיינען ניט צווישין דעם חשבון נייערט דער נביא האט גיזאגט צוא דער כנסת ישראל הייב אויף דיין קול דו טאכטר פון אברהם און יצחק און יעקב וואס זייא ווערין גירופין גלים ווייל זיי זיינען פר טריבין פון איין ארט אויף דעם אנדערין דען גלים איז וויא גולים· הקשיבי לישה דאס איז גימיינט דו בדארפשט זיך ניט פארכטין פאר סנחריב נייערט פירכטע פר נבוכדנצר וואס איז גגליכן צו איין לייב וויא אין פסוק שטייט דר לייב איז אויף גגאנגן פון זיין וועלדיל דאס איז גמיינט נבוכדנצר עניה ענתות דאס איז גמיינט עס וועט איינר אויף דיר נבואות זאגן וואס ער וועט זיין פון דר שטאט ענתות דאס איז ירמיהו הנביא וויא אין פסוק שטייט דאס זיינען די רייד פון ירמיהו בן חלקיהו וואס ער איז גוועזן פון דיא כהנים פון דער שטאט ענתות· פרעגט די גמרא אין פסוק שטייט דאך ליש און נבוכדנצר הייסט דאך אריה ענטפערט דיא גמרא אריה און ליש איז אלץ איינס דען רבי יוחנן האט גזאגט זעקס נעמען האט איין לייב (ארי כפיר ליש לביא שחל שחץ)· פרעגט ווידר די גמרא ווען איך וועל די ערטר ניט רעכענען זיינען דאך קיין צעהן ניט דא׳ ענטפערט די גמרא עברו מעברה ווערין פאר צווייא ערטר גרעכינט אזו איז דא צעהן: ינופף ידו הר בת ציון וויא סנחריב איז גקומן פאר ירושלים האט מען אים ביינק אונטר גשטעלט איז ער ארויף גגאנגן און האט גזעהן דיא גאנצע שטאט האט ער מיט זיין האנט גשאקילט קעגן ירושלים און האט גזאגט דאס איז די שטאט וואס איך האב איבר איר במיעט מיין גאנצע חיל זי איז דאך קלענר און שלאפר פון אלע שטעט פון די פעלקר וואס איך האב איין גנומען מיט מיין שטארקע מאכט· האבן זיינע לייט צוא אים גזאגט לאמיר היינט אויף איר מלחמה האלטן האט ער צו זייא גזאגט איר זייט היינט מיד פון ווייטן וועג מארגן זאל

ידי אמרו ליה נשדי ביה ידא האידנא (כלומר גלהס כה) אמר להון השתא יתמהיתו דאתיתון מאורחא רחיקא (פי' נתיגעתם מתולשת הדרך) מחר כל חד וחד מנכון ייתי לי *גולמי הרג טינא מינה (פי' חתיכה של חומה) מיד ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' · אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי *בת דינא בטל דינא (פירוש כיון שלן דינא בטל הדין) · ואע"פ שמחנהו היה גדול הושיעם האל יתברך מהם כדכתיב (זכריה ד) לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי וגו' · וגרסינן נמי התם דף צ"ה אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב במ"ח אלפים בני מלכים יושבין *בקרונות של זהב ועמהם שגלונות וזונות ושמונים אלפים גבורים לובשין שריון וקליפה וס' אלפים גבורים אוחזי חרבות רצים לפניו *וכן באו עם אברהם וכן עתידים לבוא עם גוג ומגוג · במתניתא תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרסה רוחב צואר סוסיו ארבעים פרסה סך מחנהו מאתים ואהד עשרה רבוא הסר הד · *בעי אביי חסר אלפא או חסר מאה או חסר הד תיקו מיתיבי (מלכים ב יט) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' · אמר רבי אבהו הללו ראשי גייסות · אמר רבינא דיקא נמי דכתיב *במשמניו רזון משמני דאית בהון · אמר רבי אפהו מאי קרא דכתיב בדברי הימים (ד"ה ב לב) וישלח מלאך ויכחד כל גבורי חיל נגיד ושר במחנה מלך אשור שמע מינה · תנו רבנן ראשונים עברו בשחי שנאמר וחלף ביהודה שטף ועבר · אמצעיים עברו עד צואר שנאמר עד צואר יגיע · אחרונים העלו עפר ברגליהם עד שלא מצאו מים לשתות וחפרו ושתו שנאמר והלף ביהודה ושטף · ואומר אני קרתי ושתיתי מים ואחריב בכף פעמי · *במה הכם רבי אלעזר אומר ביד הכם שנאמר (שמות יד) וירא ישראל את *היד הגדולה היא היד שעתיד ליפרע מסנהריב · רבי יהודה אומר באצבע הכם שנאמר (שם ח) ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים *היא היא האצבע שעתידה ליפרע מסנחריב · ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל גבריאל כלום *מגלך נטושה אמר ליה כבר נטושה מששת ימי בראשית שנאמר *כי מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה ומפני קשת דרוכה ומפני כובד מלחמה רשב"י אמר אותו זמן בישול פירות היה אמר לו הקב"ה *לגבריאל בלכתך לבשל את הפירות הזדקק להם שנאמר (ישעיה כח) *מדי עברו יקח אתכם · אמר רבא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אשתמע (פירוש כשהולך לדרכך לסומך שהראה לשונאך ושפחדו) ויש אומרים בחוטמו נשף (נפה) בהם שנאמר (שם כו) וגם נשף בהם וייבשו וסערה כקש תשאם · רבי ירמיה בר אבא אומר כפים ספק להם שנאמר (יחזקאל כא) וגם אני אכה כפי אל כפי · רבי יצחק אומר אזן גלה להם ושמעו חיות אומרות שירה ומתו שנאמר (ישעיה לג) *מקול המון נדדו עמים מרוממותך נפצו גוים ·

ומתרן ענרו מצנרס תרתי איון ענה חד מעברס הד והיכא עשר מסעות : תמה הוא על שאמרו נלחם בהם היום מבום תולשא דאורחא ל"א תמהיסו נתיגעתם ודומה לו בסנחריב קימה ובעי למיתב : גולמי הרג לשון פרסי חתיכה אבן רעוע מן החומה ונבקעה : בת דינא כיון שלן הדין בטל הריב וכן מפני שלא נכנס בו ביום לא הגליא ממתין : בקרונות עגלות של זהב ועמהם שגלונות מלכות : וכן באו עם אברהם כשבאו כד' מלכים : בעי אביי האי חסר חד דאמר חד רבוא חסר או וכו' : במשמניו בשרין הם ראשי גייסות הללו נגידי חיל היו קפ"ה אלף שכן עולה לחשבון לכדאמרן ארבעים וחמשה אלף בני מלכים שמונים אלף גבורים ששים אלף אחוזי חרב הרי קפ"ה אלף אבל האחרים שמתו אין מספר כדאמר ושאר פרשים אין מספר : עברו בשחי כת ראשונה מסנחריב עברו בירדן על הסוסים היו שטים ונתמעטו המים עד שהאמצעים עברו בקומה זקופה ולא היו המים מגיעין אלא עד הצואר שחי כמו שתו אחרונים העלו עפר ברגליהם שלא היה שם עוד מים כל עיקר וחפרו בורות מים לשתות וזה אני קרתי לשון מקור מים חפרתי לשתות מהם ואחריב ע"י רוב חיילות שלי כשעברו הנהרות בכף רגליהם נעשו יבשה : במה הכם במה הכה המלאך עם סנחריב : היד הגדולה יד לא נאמר אלא היד הגדולה דמשמע היד שעתידה וכו' : היא מיוחד לדרשא : מגלך נטושה כלומר תרבך נטושה שחוזה להרוג את אלו : כי מפני חרבות וגו' ונגזר עליהם מששת ימי בראשית כי נס גדול היה ועל כל נס גדול התנה הקב"ה מששת ימי בראשית : לגבריאל שהוא ממונה על בישול פירות והוא כח אש וגם הוא ממונה על האש : מדי עברו לבשל הזדקק גם לחיל של סנחריב להרגן כא' : מקול המון מלאכים שמרוממים בשירות להקב"ה

זאל מיר איטלכר פון אייך איין שטיק פון מויער ברייננען אזו וועט איר דעם מויער צו נעמן און מען וועט זייא קענן גרינג איין נעמן · אין דר נאכט איז גקומן איין מלאך און האט דיא גאנצע מחנה פון אשור גהרגת · זאגט רב פפא דאס איז דאס שפריך ווארט וואס לייט זאגן בת דינא בטל דינא ווען דער קריג נעכטיגט איבר ווערט ער דר וייל בטל : ואע"פ און האטשע דאס דיא מחנה פון סנחריב איז זייער גרויס גיוועזן האט גאט דאך דיא ישראל פון זיי גיהאלפין · וויא אין פסוק שטייט ניט מיט חיל און ניט מיט כח האב איך אייך גיהאלפין נייערט מיט מיין ווילין : וגרסינן אויך לערנען מיר אין דער גמרא רב יהודה זאגט פון ווענן רבי סנחריב איז גקומען אויף דיא ישראל מיט אכט און פערציג טויזינט בני מלכים וואס זיינען גזעסין אין גאלדענע וועגין און זייא האבין ביי זיך גיהאט ווייבר און זונות און אכציג טויזינט גבורים זיינען גיוועזן אן גיקלייד אין פאנצירין און זעכציג טויזינט גבורים זיינען גיוועזן אן גיגורט מיט שווערדין און זיינען גילאפין פאר סנחריב און נאך פיל רייטער זיינען גיוועזן נאר אן צאל און אזו פיל זיינען אויך גיקומען מיט אברהם מלחמה צו האלטין א"נ אזו פיל וועלין אויך קומען לעתיד לבוא מיט גוג ומגוג · אין ברייתא האבן מיר גילערינט די לייננ פון זיין מחנה איז גיוועזן פיר הונדערט מייל · די ברייט פון די העלזער פון זיינע פערד איז גיוועזן פערציג מייל · די צאל פון זיין מחנה איז גיוועזן צוויא הונדערט מיט עלף מאל צעהן טויזינט אן איינס · פרעגט אביי וויא איז עס גימיינט צו אן איין טויזינט אדר אן איין הונדערט אדר אן איינם · בלייבט דאס איין ספק · פרעגט די גמרא וויא קען עס זיין דס זיין מחנה איז אזו גרויס גוועזן עס שטייט דאך אין פסוק דר מלאך האט גשלאגן אין דר מחנה פון אשור הונדערט און פינף און אכציג טויזינט מאן · ענטפערט רבי אבהו דאס זיינן נאר גוועזן די הויפט לייט · זאגט רבינא עס שטייט אזו אין פסוק גאט האט גשיקט אין זיינע פעטע דאס זיינען דיא הויפט לייט איין מאגירקייט · און רבי אבהו זאגט עס שטייט אויך אזוא אין דברי הימים גאט האט גשיקט איין מלאך און ער האט פאר טיליגט אלע גבורי חיל און אלע הארן און הויפט לייט וואס זיינען גוועזן אין דער מחנה פון אשור : תנו רבנן די רבנים האבן גלערנט די ערשטע כתה פון דר מחנה פון סנחריב זיינן דורך גשוואומן דס וואסער פון דעם ירדן וויא אין פסוק שטייט זייא זיינען איבער גפארן אין דעם לאנד יהודה מיט שווימן און

דורך דעם וואס זייא זיינן זייער פיל גוועזן איז דאס וואסר נידעריג גווארין דאס די אנדרע כתה זיינען דורך גינאנגען ביז אין האלז וויא אין פסוק שטייט די וואשר האט זייא גינרייכט ביז אין האלז און דיא לעצטע כתה זיינן טרוקן דורך גנאנגען און האבן אויף גבראכט ערד מיט זייערע פיס ביז זייא האבן קיין וואסר ניט גהאט צוא טרינקן אזוא האבן זייא גמוזט גראבן נאך וואסר און טרינקן וויא אין פסוק שטייט דאס סנחריב האט גזאגט איך האב גגראבן און גטרונקען וואסר דען איך האב טרוקן גמאכט אלע וואסר דורך די טריט פון מיין פיל פאלק : במה הכם פרעגט דיא גמרא מיט וואס האט זייא דער מלאך גשלאגן רבי אלעזר זאגט מיט דער האנט האט ער זייא גשלאגן וויא אין פסוק שטייט דיא ישראל האבן גזעהן דיא גרויסע האנט דאס איז דיא האנט וואס וועט שלאגן צוא סנחריב · רבי יהודה זאגט מיט איין פינגר האט זייא דער מלאך גשלאגן וויא אין פסוק שטייט דיא מכשפים האבן גזאגט צוא פרעה עס איז איין פינגר פון גאט דאס איז דר פינגר וואס וועט שלאגן צו סנחריב · רבי אליעזר דער זון פון רבי יוסי הגלילי זאגט גאט האט גזאגט צוא גבריאל איז דיין שווערד גשארפט דאס דוא זאלסט זייא דער מיט קענען ממית זיין האט גבריאל גזאגט זיא איז אויס גשארפט פון ששת ימי בראשית וויא אין פסוק שטייט איבר די שווערדין זיינען זייא פאר וואגלט גווארן איבער דיא גשארפטע שווערד און איבר דעם גטראטענם בויגן און איבר דאס שווערקייט פון דר מלחמה · רבי שמעון בן יוחאי זאגט עס איז גוועזן אין דער צייט וואס דיא פירות האבן גדארפט צייטיג ווערן האט גאט גזאגט צו גבריאל ווען דוא וועסט גיין צייטיג מאכן די פירות זאלסטו זייא דר וייל אום ברייננן וויא אין פסוק שטייט ווען גבריאל וועט איבר פארן וועט ער אייך צו נעמען · זאגט רבא דאס איז דאס שפריך ווארט וואס לייט זאגן אין איין גאנג שטראף אויך די פיינד און איין טייל זאגן ער האט אויף זייא גבלאזן מיט דעם אטום פון זיין נאז וויא אין פסוק שטייט ער האט אין זייא גוויעט און זייא זיינן פאר דארט גווארן און איין שטורם ווינט האט זייא אוועק גטראגן וויא שטרויא · רבי ירמיה בר אבא זאגט ער האט דיא הענט צוא זאמן גשלאגן זיינן זייא דער פון גשטארבן וויא אין פסוק שטייט איך וועל מיינע הענט צו זאמן שלאגן און דר מיט וועט מיין צארן גשטילט ווערן · רבי יצחק זאגט ער האט זייא דיא אויערן גיעפינט און זיי האבן גיהערט

שירה

וכמה אשתייר מנהון אמר רב עשרה שנאמר (שם י) *ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם וכמה נער יוכל לכתוב י"ד וכמה י"ד עשרה · *ושמואל אמר תשעה שנאמר (שם יז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה פוריה נאום ה׳ · רבי יהושע בן לוי אמר י"ד שנאמר שנים שלשה גרגרים ארבעה חמשה וגו׳ · *רבי יוחנן אמר חמשה · ואלו הן נבוזראדן ונבוכדנאצר וסנחריב ושני בניו · *נבוזראדן גמרא · נבוכדנאצר דכתיב ביה (דניאל ג) וזיוה די רביעאה דמי לבר אלהין ואי לא חזא ליה מנא הוה ידע · סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב · ואמר ר׳ אבהו אלמלא מקרא כתוב *אי אפשר לאומרו (ישעיה ז) ביום ההוא יגלח ה׳ *בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה וגו׳ · לסוף אתא קב"ה אידמי ליה כאינש סבא אמר ליה כל הני משריתא ובני מלכי מזרח ומערב *דאייתית בהדך לבנייהו וקטלתינהו · מאי אמרת להו · אמר ליה ההוא גברא בההוא תמהא (פי׳ פחדא) נמי יתיב · אמר ליה מאי תקנתיה אמר ליה *שני נפשך · אמר ליה במאי אשני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא *ואגזייך רישך ודיקנך · וכי אזלת ליכא דידע לך · אמר ליה ומספרא לית לי · אמר ליה זיל להך ביתא ויהבון לך מספרא נחתי מלאכי השרת *ועבד ואוקימו כה רחיא לסוף אתא סנחריב אמר להו אית לכו מספרא אמרו ליה אי בעית למיתן לך מספרא טחין האי קבא דקשייתא (גרעיני תמרים) ויהבין לך מספרא טחין האי קבא דקשייתא ויהבו ליה מספרא עד דאתא חשך אמר ליה זיל אייתי לי נורא הוו קא מייתי נורא אזל מנפח ביה אתלי ליה נורא בדיקניה סוף סוף וגייז ליה לרישיה · היינו דכתיב *וגם את הזקן תספה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי *גירדתיה לעובד כוכבים ומזלות ושפיר ליה איתלי נורא בדיקניה ולא שבעת הוכא מיניה הוה קא אזיל אשכח דפא מתיבותא דנח כי מטא לגביה אמר ליה אגן עליה דההוא גברא כי היכי דאגנת עליה דנח בדרא דטופנא (פירוש כדור המבול) ונכסי (פירוש נסתעיס) לבריה קמך · שמעי בניה אמרו ליה כולי האי סלקת בך ולא הדרת בתשובה וקא פלחת לעבודת כוכבים ומזלות קטלוה *דכתיב (מלכים ב יט) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב וגו׳ · וכל הנסים באו לישראל באותו זמן למען זכות חזקיהו :

חיות הם המלאכים שנקראים חיות הקודש : ושאר עץ יערו שהיה הנביא אומר שנשרפו כמו עצי היער ואמר שהנשארים מעץ היער יהיו מספר שהנער יכול להטיף טפה של דיו והיינו י"ד : ושמואל אמר תשעה ונשאר בו עוללות אחר שנוקף הזיתים מן האילן לא נשאר בו אלא דבר מועט שנים או שלשה גרגרים בראש אמיר כן לא ישתייר במחנהו אלא דבר מועט וכמה ארבעה וחמשה בסעיפיה פוריה בענפים שגדלים בו הפירות והיינו שנשאר ט׳ ומה שאמר שנים או שלשה בראש אמיר לא קחשיב משום דהם בראש האילן יותר חשובים לא נדמה להם ולא בא לומר רק שהשארים מעט בראש האילן משום דחשובים הם בדק יותר אחריהם אלא אפי׳ למטה בעין שהשארים יותר לא נשאר אלא ד׳ וה׳ ורבי יהושע חשב להם כולם ואמר י"ד שנים ושלשה ארבעה וחמשה : רבי יוחנן מקרא לא דייק להו אלא הכי קאמר הללו חמשה כתיב מהן וקרא משמע כנוקף זית דמשייר מעט בראש ענף ב׳ או ג׳ גרגרים ובסעיפיה ד׳ או ה׳ כך ישתייר לו מעט ד׳ או ה׳ : נבוזראדן גמרא יש לנו כך בקבלה אים משני אים נבוכדנצר דכתיב גבי חנניה מישאל ועזריה תואר וזיוה די רביעאה דמי לבר אלהין אלמא דחזא נבוכדנצר לגבריאל כשנתייב והכירו בכבן : אי אפשר לאמרו שהקב"ה בעצמו גלחו לסנחריב : בתער השכירה העבר בחוזה וגדולה : דאייתית בהדך לבנייהו כדאמרי׳ בהכיא עמו ארבעים ותמשה אלף בני מלכים : שני נפשך שנה עצמך כדי שלא יכירוך : ואגזייך אגלחך אני רישך ודיקנך ושוב אין מכירים אותך ומה שלא נזכר שער רגלים דרגלים

הוא לשון רגילות וזה נאמר על שער ראשו וזקנו אותן שערות המרגילים אותו להכירו בהם : ועבד כאילו יש כאן בית וכו רחיים שטוחנין בו גרעיני המרים והיינו דכתיב בתער השכירה על כס שעמה השכיר יוס נתנו לו תער לגלח ואיזה שכר נתנו לו בעבור כל דברים שהרכן לעבות על כלל דהיינו טחינת רחיים : וגם את הזקן תספה דלא כתיב גלות אלא אלמא אכל הזקן אסף על ידי אש לשון כלוי בכלתה לגמרי : גירדתיה לעובד כוכבים ומזלות ושפיר באפיה אם אתה מתוך את העובד כוכבים ומזלות והוטב בעיניו הבער לו את זקנו ולא שבעת הוכא מיניה : דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו לשון נסר שהשתחוו לנסר דף מתיבת נח לקח ועבדו אלוה :

שירה זאגן פון די מלאכים אין הימל אונ זיינען דער פון געשטארבן וויא אין פסוק שטייט פון דעם קול פון דעם ברומן פון די מלאכים זיינן פעלקר פר וואגלט געווארן פון דעם דר הויבונג פון די מלאכים זיינן פעלקר פר שפרייט געווארן : וכמה אשתייר מנהון פרעגט די גמרא ווי פיל זיינן פון דר מחנה פון סנחריב איבר גבליבן זאגט רב צעהן וויא אין פסוק שטייט דיא איבעריגע פון דיא בוימער פון וואלד דאס איז דיא מחנה פון סנחריב וועט זיין איין קליינער צאהל דאס איין קינד וועט קענן שרייבן אונ איין קינד שרייבט איין יו"ד וואס דאס איז נאר איין פינטיל אונ שמואל זאגט ניין איז איבר גבליבן וויא אין פסוק שטייט עס וועט נאר איבר בלייבן וויא מען רייסט אפ איין אייל בירט בוים אזוא בלייבן איבר צוויי אדר דרייא אייל בירטן אין איין שפיץ פון איין צווייג אונ פיר אונ פינף אויף איין פרוכטבארן צווייג אונ פיר אונ פינף איז ניין · רבי יהושע בן לוי זאגט פערצען דען עס שטייט אין פסוק עס וועט איבער בלייבן וויא צווייא דרייא אין איין צווייג אונ פיר אונ פינף אין איין פרוכטבארן צווייג דאס איז צוא זאמען פערצען · רבי יוחנן זאגט פינף זיינען איבער גבליבן אונ דאס זיינען זייא נבוזראדן אונ נבוכדנצר אונ סנחריב · אונ זיינע צווייא קינדר נבוזראדן האבן מיר בקבלה דאס ער איז איבער גבליבן אונ נבוכדנצר קען מען אפ לערנן פון דעם פסוק דען עס שטייט וויא ער האט חנניה מישאל ועזריה אין הייסן קאלך אויבן ארין געווארפן האט ער גזאגט איך זעה פיר לייט גייען ארום אין אויבן אונ דאס גישטאלט פון דעם פערטן איז וויא איין מלאך דאס איז גיוועזן דער מלאך גבריאל אונ פון וואנן האט נבוכדנצר גיוואוסט דאס גשטאלט פון איין מלאך אזו מוז זיין דאס ער האט אים גזעהן אין דר מחנה פון סנחריב · אונ דאס וואס סנחריב מיט זיינע צווייא זין זיינן איבר גבליבן דאס שטייט אויך אין פסוק · אונ עס איז גוועזן וויא ער האט זיך גבוקט צו נסרוך זיין אפ גאט אונ אדרמלך אונ שראצר זיינע זין האבן אים גהרגת מיט איין שווערד · רבי אבהו זאגט ווען דר פסוק וואלט ניט שטיין וואלט עס קיין מענטש ניט גטארט זאגן דען עס שטייט אין פסוק אין יענעם טאג וועט גאט אפ גאלן מיט דעם גרוישן גאל מעסר די לייט פון יענער זייט טייך דהיינו דעם מלך אשור וועט ער אפ גאלין דעם קאפ אונ די האר פון די פיס אונ אויך דיא בארד וועט ווערן איין גיטאן דען ה׳ש״י איז גיקומען צו סנחריב אין דעם גישטאלט פון איין אלטן מאן אונ האט צו אים גזאגט נאר דאס חיל אונ די בני מלכים וואס דו האסט מיט דיר גיבראכט אונ זיי זיינען אום גיקומען ווען דיא מלכים וועלין דיך מאנען זייערע קינדר וואס וועסטו זייא זאגן האט סנחריב גזאגט איך שרעק מיך אויך דער פיר זאג מיר איין תיקון דער צו האט גאט גזאגט פר שטעל דיך דאס מען זאל דיך ניט דער קענן האט ער גזאגט וויא זאל איך מיך פאר שטעלין האט גאט גזאגט ברייננ מיר איין שעריל וועל איך דיר אפ שערן די האר פון דיין קאפ אונ פון דיין בארד וועט מען דיך ניט דר קענן האט סנחריב גזאגט איך האב ניט קיין שעריל האט גאט גזאגט גייא אין דעם הויז וועט מען דיר איין שעריל געבין זיינען מלאכים גקומען אונ האבן גימאכט גלייך וויא איין הויז שטייט אונ האבן איין מיל דרינען גישטעלט אזו ואיז סנחריב צו זיי גיקומן אונ האט צו זיי גזאגט גיט מיר איין שעריל האבין זייא צו אים גזאגט ווען דו וועסט אונז פריער צו מאלין איין מאס קערליך פון טייטלין וועלין מיר דיר געבין איין שעריל האט ער גימאלין אונ זייא האבין אים גגעבין איין שעריל אונ וויא ער איז הין אונ הער גגאנגען איז דער וויל פינשטער גיווארין האט הש"י צו אים גזאגט ברייננ פייער האט ער גיבראכט פייער אונ האט דרינן גיבלאזן אליכט אן צו צינדן האט זיך דאס פייער אן גיצונדין אין זיין בארד אונ האט פאר ברענט די גאנצע האר פון זיין בארד אונ פון זיין קאפ · דאס שטייט אין פסוק דיא בארד איז אויך איין גיטאן גיווארין · רב פפא זאגט דאס איז דאס שפריך ווארט וואס לייט זאגין ווען דוא האסט ארום גיקראצט איין עובד כוכבים ומזלות אונ עס גיפעלט אים צינד אים אן זיין בארד וועסטו דיך ניט קענן זאט לאבין פון אים · וויא סנחריב איז אוועק גגאנגען האט ער גיפונען איין ברעט פון דער תיבה פון נח האט ער צו איר גזאגט זייא מגין אויף מיר וויא דו האסט מגין גיוועזן אויף נח אין דער צייט פון דעם מבול וועל איך מיינע קינדער פר דיר קוילן אונ וויא דיא קינדר האבין עס גיהערט האבין זיי צו אים גזאגט אזו פיל צרות זיינען אויף דיר גיקומען אונ דוא טושט דאך קיין תשובה ניט אונ דינסט די כוכבים ומזלות האבין זיי אים גיהרגת וויא אין פסוק שטייט ער האט זיך גיבוקט צו דער ברעט פון דר תיבה אונ אדרמלך אונ שראצר זיינע קינדער האבין אים גיהרגת מיט איין שווערד · אונ די אלע נסים זיינען גקומן צו די ישראל אין דר צייט פון וועגין דעם זכות פון חזקיהו :

פרק ג נר ה כלל ג חלק ב

דש פרק שלישי

אע"פ שעונותיהם של ישראל סבבו גלותם היה תמה ירמיהו על זה למה היו מצליחין הרשעים כ"ב שהשלימו עובדי כוכבים ומזלות כל רצונם ונתנה ירושלים ברשות נבוכדנצר ואמר (ירמיה יב) צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה וגו' · והשיב לו הקב"ה באיזה דבר זכה נבוכדנצר לגדולה הזאת · להודיענו כמה הוא יותר גדול גמולם של צדיקים בעולם הבא · כדגרסינן בפרק חלק דף צ"ו *על פסוק זה מאי אהדרוה ליה (שם) כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים משל לאדם שהיה משתבח ואומר יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוס בין בצעי (פירוש אגמי) מים לימים נזדמן לו רגלי אחד כיון שרץ עמו מיל אחד נלאה אמרו לו ומה עם בן אדם כך לפני הסוס עאכ"ו ומה אם מיל אחד כך שלש פרסאות עאכ"ו ומה בשכר ארבעה פסיעות שפסע לכבודי אני משלם לו שכר ואתה תמה לכשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים לקיים מצותי *עאכ"ו והיינו דאמר ירמיה (ירמיה כג) *לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי · הני ארבעה פסיעות מאי היא דכתיב (מלכים ב כ) בעת ההיא שלח מרודך בלאדן וגו' · משום דשמע כי חלה חזקיהו שלח ליה ספרים ומנחה לדרוש את המופת אשר היה בארץ אין דאמר רבי יוחנן יום שמת בו אחז *היו בו שתי שעות יום וכי חלה חזקיה *ואתפח *אהדרינהו הקב"ה להני עשר שעות ניהליה שנאמר (שם) הנני שב את צל המעלות אשר ירדה *במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ושב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה *אמר להו מאי והאי אמרו ליה חזקיה חלש ואיתפח · אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדוריה שלמא שנאמר בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן ספרים אל חזקיהו ונבוכדנצר *סופריה דבלאדן הוה אשכחינהו דהוו קא אזלי לגבי חזקיהו אמר להו להיכא אזליתו אמרו ליה לקרתא דירושלם היכי כתביתו אמרו ליה שלם למלכא חזקיה שלמא לקרתא דירושלם ושלם לאלהא רבא · אמר להו לא תכתבון הכי אלא הכי כתיבו שלמא לאלהא רבא ושלמא לקרתא דירושלם ושלמא למלכא חזקיהו אמרו ליה *קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא אזל בתריהון ד' פסיעות ואתא גבריאל ואוקמיה ואלמלי לא בא גבריאל ואוקמיה לד' פסיעות *לא נשתייר מישראל שריד ופליט · בלאדן בן בלאדן מאי היא בלאדן מלכא הוה ואתהפך אפיה והוה כלבא יתיב מרודך אבבא ודאין דינא וכי הוה כתיב *כתיב שמיה ושמיה דאבוה היינו דקאמר נביא (מלאכי א)

על פסוק זה מדוע דרך רשעים צלחה אהדר ליה לירמיה הקב"ה: על אחת כמה וכמה שיהיו כל הארץ יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שישלם עליהם: לנביאים אברהם יצחק ויעקב נשבר לבי בקרבי כלומר המתמה על מתן שכרן: היו בו שתי שעות מחייה התמה ושקעה כדי שלא יהא פנאי לספדו ולקברו: ואתפח נתרפא: אהדרינהו הקב"ה להנך שעות ניהליה לחזקיהו דאותו יום שנתרפא חזקיה היה של כ"ב שעות: במעלות אחז איתן י' שעות שהיה יורד ומדלג ממעלה ה' עד מעלה ו' והיינו י' שעות כשמת אחז עלה למעלה ממעלה ו' למפרע ודלג עד מעלה ח' ביום שנתרפא חזקיהו ושנתן לו זה הקב"ה למופת שיתרפא ויעלה לבית המקדש והמעלות היו כמו סולם לדעת בו על ידו זריחת השמש כמה שעות יש על היום: אמר מרודך לעבדיו מה זה שחזר השמש לאחוריו שהיה מנהגו לאכול בג' שעות על היום ויישן אח"כ עד ט' שעות על היום כיון שחזר גלגל חמה לחזקיה ניעור בתשע שעות ומצא שהוא שחרית ביקש להרוג את עבדיו אמר אתם הנחתם לי לישן יום ולילה אמרו גלגל חמה חזר אמר להם מי החזירו אמרו ליה אלהיו של חזקיהו ועוד עד חזקיהו לא חלה אדם וחיה: סופריה דבלאדן היה ואותה שעה שכתב הספר לא היה שם וכתב סופר אחר וכתבו לכם אגרת לשאלות שלומים לו שכתב לשוליכו לחזקיהו ושאל נבוכדנצר לאן הוא הולך הכתב: קריינא דאגרתא משל הוא מי שקרא הכתב שכתב עליו למי שהוא ליהוי פרוונקא שליח להביאו לו כך אמרו לנ"ל אתה אמרת שכן צריך לכתוב הכתב רוץ אחר השליח וכתוב אגרת אחר וכן עשה והלך אחר השליח ד' פסיעות וכו': לא היה להם תקנה שהיה לו שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתנו: כתיב שמיה ושמיה דאבוה כדי שיתכבד אביו לכך נקרא שם אביו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתב אלא מרודך בן בלאדן לא הוי מתקרי עליה שמיה דאבוה דהכי כתבו כלהו אנשי פלוני בן פלוני להכי כתב מרודך בלאדן:

דש אע"פ חאטשע דיא זינד פון ישראל האבין זיי גיבראכט זייער גלות האט זיך ירמיהו הנביא דאך דרויף פאר וואונדערט ווארום דיא רשעים בגליקין אזו דאס דיא עובדי כוכבים ומזלות האבין צו וועגין גיבראכט גאר זייער ווילין אונ ירושלים איז ווארין גגעבין אין רשות פון נבוכדנצר · אונ דרום האט ירמיהו הנביא גזאגט דו גאט בישט גירעכט ווען איך וועל מיך מיט דיר קריגין נייערט איך וועל מיט דיר ריידין משפט ווארום טוט דר וועג פון די רשעים בגליקין · האט גאט אים גזאגט דורך וואס נבוכדנצר האט זוכה גיוועזן צו דר גדולה · אונז צו ווייזין דעם גרוישן שכר וואס די צדיקים וועלין האבין לעולם הבא וויא מיר לערנן אין פרק חלק אויף דעם פסוק דאס גאט האט אים גיענטפערט מיט פוס גייער בישטו גלאפין אונ בישט מיד גיווארין אונ וויא אזו וועסטו זיך דער וועגין צוא לויפן גלייך מיט פערד · עס איז איין משל צו איין מענטשן וואס האט זיך ברימט דאס ער קען דרייא מייל לויפן פאר איין פערד צווישן איין זומפינן וועג' אמאל האט זיך אים גטראפן איין פוס גייער וויא ער איז מיט אים גלאפן איין מייל אויף דר יבשה איז ער מיד גווארן האט מען אים גזאגט ווען דו בישט פאר איין מענטשן איין מייל גלאפן בישטו אין טריקעניש דאך מיד גווארן מכל שכן ווען דוא וועסט לויפן פאר איין פערד דרייא מייל אין זומפען · אונ דאס האט גאט גזאגט צו ירמיהו ווען איך האב צו נבוכדנצר אזו איין שכר גיגעבן צו זיין איין מלך אונ איין צו נעמן ירושלים דאס דו וואונדערסט זיך דרויף ווייל ער איז פיר טריט גגאנגן פון מיין כבוד וועגין כל שכן דאס איך וועל געבן איין גרויסן שכר צו אברהם יצחק יעקב וואס זייא זיינן פאר מיר גלאפן וויא פערד צו האלטן מיינע מצות אונ דאס האט ירמיהו גיזאגט איך האב מיך פאר וואונדרט דיא נביאים אברהם יצחק יעקב דאס זייא וועלן איין גרויסן שכר האבן · פרעגט די גמרא ווען איז נבוכדנצר גיגאנגען פיר טריט פון גאטס כבוד וועגן זאגט דיא גמרא עס שטייט אין פסוק אין דר צייט האט גשיקט מרודך בלאדן בריב אונ מתנות צו דעם מלך חזקיהו דען ער האט געהערט דאס ער איז קראנק גוועזן איז קשה צוא דען ווייל ער האט געהערט דאס חזקיהו איז קראנק האט ער אים גשיקט בריב אונ מתנות נאר ער האט גיוואלט דר גיין די וואונדער וואס איז גיוועזן אין לאנד דען רבי יוחנן זאגט אין דעם טאג וואס אחז איז גשטארבן איז דער טאג נאר צווייא שעה לאנג גוועזן כדי מען זאל אים ניט פיל בקלאגן ווייל ער איז גוועזן איין רשע אונ וויא חזקיהו איז קראנק גווארן אונ ווידר גזונד גווארן איז דער טאג צעהן שעה לייגגר גווארן דאס ער איז לאנג גוועזן צווייא אונ צוואנציג שעה וויא אין פסוק שטייט איך וועל ווידר קערן דעם שטן פון דר זון צעהן שטאפלן וואס זיא איז ניך אראפ גיגאנגען אין דעם טאג וואס דר מלך אחז איז גשטארבן האט דר מלך בלאדן גפרעגט צוא זיינע קנעכט ווארום איז דר טאג אזו לאנג האבן זייא צו אים גזאגט חזקיהו איז קראנק גוועזן האט גאט אים דר מיט איין צייכן גיגעבן דאס ער וועט גיזונט ווערן האט ער גזאגט עס איז דא אזו איין מענטש אונ איך שיק אים קיין שלום ניט דאס טוא איך ניט רעכט וויא אין פסוק שטייט אין דר צייט האט גשיקט מרודך בלאדן בן בלאדן בריב צו חזקיה אונ נבוכדנצר איז גוועזן דר שרייבר פון בלאדן אונ ער איז דר בייא ניט גוועזן אונ וויא ער איז גקומען האבן זייא אים דער ציילט דאס מען האט גשיקט איין בריב צו חזקיהו המלך האט ער זייא גפרעגט וויא האט איר גישריבן האבן זייא צו אים גזאגט מיר האבן גשריבן שלום צום מלך חזקיהו שלום צו דר שטאט ירושלים שלום צוא דעם גרויסן גאט האט נבוכדנצר צוא זייא גזאגט איר רופט אים גרוישר גאט אונ שרייבט אים צום לעצטן נייערט אזו זאגט איר שרייבן שלום צו דעם גרויסן גאט שלום צו דער שטאט ירושלים אונ שלום צו דעם מלך חזקיהו האבן זייא צוא אים גזאגט ווייל דוא ווייסט וויא די בריב דארף גשריבן ווערן דרום זאלסטו זיין איין שליח אונ זאלסט דעם שליח מיט דער בריב ווידער צוריק רופן אונ וויא ער איז דעם שליח נאך גלאפן פיר טריט איז גקומען גבריאל המלאך אונ האט דעם שליח אויף גהאלטן כדי נבוכדנצר זאל ניט דארפן ווייטר לויפן פון גאטס כבוד וועגן אונ ווען גבריאל וואלט ניט אויף האלטן דעם שליח אונ נבוכדנצר וואלט מער גלאפן וואלט זיין שכר אזו גרויס גוועזן דאס ער וואלט חלילה כל ישראל אום גבראכט דאס עס וואלט פון זייא גאר ניט איבר גבליבן · אונ דער מלך האט דרום גהייסן מרודך בלאדן בן בלאדן דען בלאדן איז איין מלך גיוועזן איז זיין פנים פר ענדערט גיווארן דאס ער האט באקומן איין צורה פון איין הונט האט זיך זיין זון מרודך גזעצט אויף דר טיר צו משפטן אונ וויא ער האט עפיס גשריבן האט ער גשריבן זיין נאמן אונ זיין פאטרס

נאמען

פרק ג נר ה כלל ג חלק ב

בן יכבד אב ועבד אדוניו אמר הקדוש ב"ה אם אב אני איה כבודי *ממרודך ׳ ואם אדונים אני איה מוראי מנבוזראדן דכתיב ביה (ירמיה נב) *בחדש החמישי בתשעה לחדש היא שנת שתים עשרה שנה למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים ׳ ומי סליק נבוכדנצר לירושלים והא כתיב (שם) ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה וילבדוהו *בחוחים ויאסרוהו בנחושתים ויביאו אותו רבלתה ואמר רבי אבהו רבלתה *זו אנטוכיא אלא *דמות דיוקנו חקוקה על מרכבתו *אימה יתירה נופלת עליו ודומה כמי שהוא עומד לפניו (תהלים עד) ועתה פתוחיה יחד בכשיל וגו׳ ׳ אמר רבא טעון תלת מאה *כודנייתא נרגי דפרזלא דשליטי בפרזלא (פירוש פירות נוטלות פטישי ברזל מחוד שחותך את הברזל) שדר ליה נבוכדנצר לנבוזראדן וכולהו שדנהו בדשא דירושלים *ובלעתינהו כולהו דכתיב ועתה *פתוחיה יחד וגו׳ ׳ פש ליה חדא אמר איקום בההוא גברא דלא תיסק ביה כי היכי דסליקא לסנחריב נפק בת קלא ואמר ליה שאר בן שואר (פירוש דלג בן דלג דלגת פעם אחת עם סנחריב ועכשיו פעם שניה) נבוזראדן על ידך בית המקדש מיחרב הדר מחייה בקתא דנרגא ופתחה והיינו דכתיב *יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות ׳ עאל איתלי נורא בהיכל הוה גוהה קמיה אתא הקב"ה בטש ביה היינו דכתיב (איכה א) גת דרך ה׳ *זחא דעתיה אמר ליה הקב"ה עמא קטילא קטלית קימחא טחינא טחנית ׳ היינו דכתיב (ישעיה מז) בת בבל קחי רחים *וטחני קמח ׳ חטים לא נאמר אלא קמח ׳ חזא דמא דזכריה דקא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים דאישתפוך אמר להו *אייתי דמא ואינסי אי דמי אייתו ליה דמא ואינסי ולא דמי ׳ אמר להו אי אמריתו מוטב ואי לא מסריקנא בשריכו במסרקי דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאי תנבי להו לישראל וקטלוה ׳ אמר להו אנא אפייסיניה ׳ אייתי סנהדרי גדולה קטל עליה ולא נח ׳ קטל עליה תשעים וארבע רבוא ולא נח קריב גביה ואמר ליה זכריה נביא כל טובים שבהם הרגתי ניחא לך דאקטלינהו לכולהו מיד נח ׳ בההיא שעתא הרהר תשובה בדעתיה אמר ומה על נפש אחת כך ההוא גברא דקטל כל הני נשמתא עאכ"ו ׳ אי הקדוש ברוך הוא בעי לאחרובי ביתיה וקא בעי לכפורי (פי׳ לקנח) בההוא גברא ערק אזל גדע לרישיה ודיקניה ושדר פרטיתא בביתיה (פירוש בלה של נוצה לביתיה) ואיגייר תאנא נעמן *גר תושב היה ׳ נבוזראדן גר צדק היה ׳ מבני בניו של המן לימדו תורה *בבני ברק ומאן נינהו רב שמואל בר שילת ׳ מבני בניו של סיסרא לימדו תורה בירושלים ומנו רבי עקיבא והביריו ׳ מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן אינון שמעיה ואבטליון ׳ ואף אותו רשע

ממרודך שהוא היה מכבד אביו כדאמרן ולאין אתה מכבדין אותי : בחדש החמישי בתשעה לחדש בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים אלמא נבוכדנצר סליק לירושלים ומי סליק והא כתיב בהאי פרשתא ויעלו את צדקיהו אל המלך רבלתה ואלמא ברבלה ה״ה : זו אנטוכיא ואנטוכיא קיימא לן דאינה מא״י : בחוחים טבעת של ברזל שעושים בלחי הסוסים ואסרוהו בנחשתים בשלשלת : דמות דיוקנו של נבוכדנצר חקוקה לו על מרכבתו של נבוזראדן ודומה לו כמי שעומד לפניו ולכך כתיב בא נבוכדנצר והיינו כבוד : כודנייתא פרדות אים על פרדו גבר על כודניית׳ : נרגי דפרזלא פטיש המע״ר של בטא״ל בל״א והוא קשה מברזל : בלעתינהו לא בליעה ממש אלא שכרם מתפוצצים הפטישים בהכותם בשער לשברם : פתוחיה יחד מממו על פתח אחד הלמו כל הכשילות וכילפית יחד ולא הועילה כלום : יודע כמביא למעלה תפלה היה יודע לפניך אותו סבך עץ קרדומות שביכר בו את ירושלים כאילו הביאו למעלה בכסא הכבוד : זחא דעתיה מתגאה על שהיה מגלית אמר ליה הקב״ה עמא קטילא שכבר נגזר עליהם על כך : וטחני קמח חטים לא נאמר אלא קמח שאין צריך טחינה ופורענות זה היה הקב״ה אומר לישראל לכו וטחנו קמח כלומר טחונים אתם כבר לגמרי ותחנו ותטחני : אייתי דמא ואינסי ואנסה את דם זבחים הוא ונסה ולא אידמי שהם בהמות ולא אידמי הדם : ואיגייר נבוזראדן : גר תושב שלא קיבל עליו אלא שלא לעבוד עבודת כוכבים ומזלות : בבני ברק שם מקום :

נאמן פון דעם פאטערס כבוד וועגן אונ דרום האט דר נביא גזאגט גאט זאגט אין זון איז מכבד זיין פאטער אונ אין קנעכט איז מכבד זיין הארן ווען איך בין אין פאטער וואו איז מיין כבוד ווי מרודך האט מכבד גוועזן זיין פאטער אונ ווען איך בין אהאר וואו איז מיין מורא ווי נבוזראדן האט זיך גפארכטן פר זיין האר זויא אין פסוק שטייט אין פינפטען חודש ניין טעג אין חודש דאס איז דאס צוועלפטע יאר צום מלך נבוכדנצר דער מלך פון בבל איז גקומען נבוזראדן דר רב טבחים אונ האט זיך גישטעלט פאר דעם מלך בבל אין ירושלים איז קשה איז דען נבוכדנצר גנאנגען קיין ירושלים עס שטייט דאך אין פסוק מען האט גבראכט דעם מלך צדקיהו צו דעם מלך בבל קיין רבלה אונ ער האט אים בצוואונגען מיט רינגען אונ האט אים גיבונדן אין קייטן אונ האט אים גיבראכט קיין רבלה אונ רבי אבהו זאגט רבלה איז אנטוכיא וואס איז אין חוץ לארץ נייערט עס איז אזו גמיינט נבוזראדן האט גיהאט אוים גמאלט אויף זיין רייט וואגן דיא צורה פון נבוכדנצר אונ האט זיך דר פר אזו גפארכטן גליך ווי ער שטייט פר אים ׳ עס שטייט אין פסוק ועתה פתוחיה יחד וגו׳ רבא זאגט דרייא הונדערט מויל אייזלן זיינן גיוועזן גלאדן מיט האמערש פון שטארק אייזן וואס נבוכדנצר האט גשיקט צו נבוזראדן צו ברעכן דער מיט דיא טיערן פון ירושלים אונ אלע האמערס זיינען ציא בראכן גווארן אין איין טויער אונ מען האט דעם טויער ניט גקענט עפענן איז אים מער ניט איבר גיבליבן נאר איין האמער האט ער גזאגט איך וועל אוועק גיין כדי עס זאל צו מיר ניט גשעהן וויא עס איז גשעהן צו סנחריב איז איין קול גקומען פון דעם הימל אונ האט גזאגט דוא ביסט איין מאל גקומען צו שפרינגען מיט סנחריב אונ ביסט היינט ווידער גקומען צו שפרינגען מיט נבוכדנצר דוא נבוזראדן דורך דיר וועט דער בית המקדש חרוב ווערן אזו האט ער גשלאגן מיט דעם איין האמער אין טויער אונ האט אים געפינט ׳ אונ דאס זאגט דער פסוק דאס דוד המלך האט תפלה גטאן עס זאל פאר דיר גאט גרעכינט זיין גליך וויא זיי האבן גשלאגן פאר דיין כסא הכבוד ׳ איז נבוזראדן אריין גנאנגן אונ האט דעם היכל אן גצונדן האט ער זיך אויף גהויבן אין דר לופטן האט גאט אויף אים איין טריט גגעבן וויא אין פסוק שטייט וויא איין קעלטר האט גאט גטראטן דעם בית המקדש אזו האט זיך נבוזראדן איבר גנומען ווייל ער האט דעם בית המקדש חרוב גמאכט האט גאט צו אים גזאגט איין טויט פאלק האסטו נהרגה גמאלענע מעל האסטו גמאלן דען די גזירה איז שוין פון לאנג אויף זיי אויס גנאנגן וויא אין פסוק שטייט נעם מעל אונ צו מאל שטייט ניט נעם ווייץ נייערט נעם מעל וואס איז שוין צו מאלן אבר ווען די גזירה וואלט ניט גוועזן אויף ישראל וואלטן זיי ניט גפאלן אין דיין האנט : חזא האט ער גזעהן די בלוט פון זכריה הנביא דאס עס האט גזאטן אין די ערד האט עס ניט איין גנומען האט נבוזראדן גפרעגט וואס פאר בלוט איז עס האבן זיי גזאגט עס איז בלוט פון קרבנות וואס איז פאר גאסן גווארן האט ער גזאגט ברייגנט מיר בלוט פון קרבנות וועל איך זעהן אויב עס וועט אויך אזו זידן האבן זיי אים גבראכט אונ עס איז ניט גלייך גוועזן צו דעם ערשטן בלוט האט ער צו זיי גזאגט וועט איר מיר מודה זיין איז גוט אונ ווען ניט וועל איך קעמן אייער פלייש מיט אייזרנע קאם האבן זיי גזאגט דאס איז דאס בלוט פון איין כהן אונ איין נביא וואס האט אונז גשטראפט האבן מיר אים נהרגנת האט ער גזאגט איך וועל דאס בלוט איבר בעטן דאס עס זאל שטיל ווערן האט ער גנומען די סנהדרי גדולה אונ האט זייא נהרגנת איף דעם בלוט אונ עס איז דאך ניט שטיל גווארן האט ער דרויף נהרגנת פיר אונ ניינציג מאל צעהן טויזנט מענטשן אונ עס איז דאך ניט שטיל גווארן האט ער גזאגט זכריה הנביא אלע בעסטע האב איך פון דיינט וועגן נהרגנת ווילסטו דען האבן דאס איך זאל אלע הרגנן וועל איך עס טאן איז דאס בלוט שטיל גווארן ׳ אין דר צייט האט נבוזראדן גטראכט תשובה צו טאן אונ האט גזאגט ווען די ישראל זיינן אזו גשטראפט גווארן ווייל זיי האבן איין מענטש נהרגנת מכל שכן איך האב אזו פיל מענטשן פון זיי נהרגנת וועל איך פשיטא גשטראפט ווערן ׳ נאך וויל דעם בית המקדש חרוב מאכן אונ וועט זיך דער נאך אין מיר נוקם זיין איז ער אוועק גלאפן אונ האט זיך אפ גשניטן די האר פון זיין קאפ אונ פון זיין בארד כדי מען זאל אים ניט דר קענן אונ האט גשיקט איין שטר צואה צו זיין הויז אונ האט זיך מגייר גיוועזן : תנא מיר האבן גלערינט נעמן איז איין גר תושב גוועזן דאס ער האט קיין כוכבים ומזלות ניט גדינט אבר די מצות פון דער תורה האט ער ניט גהאלטן אונ נבוזראדן איז איין גר צדק גוועזן ׳ פון דיא קינדרש קינדר פון המן זיינן גוועזן גרים תלמידי חכמים אונ האבן תורה גלערינט אין בני ברק דאס איז גוועזן רב שמואל בר שילת פון די קינדרש קינדר פון סיסרא האבן תורה גלערינט אין ירושלים אונ דאס איז גיוועזן רבי עקיבא אונ זיינע חברים ׳ פון די קינדרש קינדר פון סנחריב זיינן גיוועזן גרים אונ האבן תורה גלערינט מיט פיל לייט דאס איז גוועזן שמעיה אונ אבטליון

פרק ג נר ה כלל ג חלק ב

(פירוש נבוכדנצר) בקש להכנים מזרעו תחת כנפי השכינה · אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס את זרעו תחת כנפיך היינו דכתיב (ירמיה נא) *רפאנו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא עד שחקים · אמר עולא זה נבוכדנצר הרשע · רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות שבבבל והיינו צינונייתא דבבלאי (פירוש דקלים רצים של נהרות בבל שאין נוטלין פירות לפי שהמים רעים) ומואב שיבבי בישי (פירוש שכנים רעים) דירושלים הוו כי חזו לנביאי דאינבאו עלה מצפון תפתח הרעה שלחו ליה לנבוכדנצר *תא אתי עלה שלח להו מסתפינא דלא תיסק בי כי היכי דסליקת לסנחריב שלחו ליה *כי אין האיש בביתו ואין איש אלא הקב"ה דכתיב (שמות טו) ה' איש מלחמה שלח להו *דייל תייר ואתי תייר ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק ואין רחוק אלא בבל שנאמר (מלכים ב כ) מארץ רחוקה באו אלי מבבל וכתיב (ירמיה ח) הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים וגו' · שלח להו איכא צדיקי דבעו רחמי ואהדרו ליה שלחו ליה *צרור הכסף לקח בידו · ואין כסף אלא צדיקים שנאמר (הושע ג) *ואכרה לי בחמשה עשר כסף חומר שעורים · שלח להו איכא רשיעי ואהדרו בתיובתא ואהדרו ליה שלחו ליה *כבר קבע להן זמן שנאמר (משלי ז) ליום הכסא יבא ביתו ואין כסא אלא זמן שנאמר (תהלים א) בכסה ליום חגנו · שלח להו *סיתוא הוא ולא מצינא מתלגא וממטרא · שלחו ליה איתא *שינא דטורא סיתוא ניהוי בארעא שנאמר (ישעיה טז) *שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון · שלח להו כי אתינא לית לי דוכתא *למיתב · שלחו ליה *קברות שלהם מעולין מפלטרין שלכם שנאמר (ירמיה ח) בעת ההוא *יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ועבדיו ואת עצמות הכהנים · והכל היה בחטאם · כדגרסינן בפרק ד' מיתות דף ס"ג · אמרו אליהו הצדיק היה מחזר על נפוחי רעב שבירושלים פעם אחת מצא תינוק אחד נפוח מוטל באשפה אמר לו מאיזו משפחה אתה אמר לו ממשפחה פלונית: אמר לו כלום לא נשתייר מאותה משפחה אלא אתה אמר לו לאו חוץ מההוא עני אמר לו אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד אמר לו הן · אמר לו בכל יום ויום אמור שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד · אמר ליה חס ושלום להזכיר בשם ה' שלא למדו אביו כך מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקו ומנשקו עד שנבקע כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנאמר (ויקרא כו) ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם · *בתר דאביקו בה (פירוש אחר שנקשרו בה תקפו חכמן עליכן) ואע"פ שעונותיהם של ישראל גרמו להם כל מכותם בה לקו ובה מתנחמים · כדאיתא באיכה רבתי כי רבות אנחותי ולבי דוי את מוצא כי בדבר שחטאו ישראל בה לקו ובה מתנחמין · חטאו בראש דכתיב נתנה

רפאנו ולא נרפתה שהיה הקב"ה מבקש לרפאותו להכניס מבני בניו תחת כנפי השכינה: תא אתי מקומך ובוא אל א"י ותכבשנה·בבל בצפון של א"י היה:כי אין האיש מקרא הוא כמשלו:דייל תייר ואתי תייר פירוש כמו שהולך למד בקר של מתיבתא כהלך אחד וחוזר ועושה אלה אחר חוזר ואתי כלך זה ואתי כן הקב"ה אתי להם: צרור הכסף לקח בידו לדיקים שבהם מהו: ואכרה לי בחמשה עשר כסף פדיתי אותה ממצרים כט"ו בניסן כסף בזכות הלדיקים שנקראו כסף חומר שעורים שלבים סאין ולהך שעורים הם חמשה עשר סאין אלו ארבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם כתולין פרק גיד הנשה פעמים שלשים כאן ופעמים ט"ו כא"י ופעמים ט"ו בחולה לארץ ושלשים בא"י: כבר קבע להם זמן שלא יבא עד שבעים שנה שתשלם גלות בבל·לפי דרכו של מקרא זה שהם שלחו לו שומעין אנו שהוא אכל מלתא דהוי אמרי ליה היה משיב דברים אלו: סיתוא הוא חורף הוא ולא אוכל לבא מפני שלג ומטר: שינא דטורא בוא תחת שן הסלעים שהם נהרים שיגינו עליך מאלג ומטר כשחטיה כתורף כאן: שלחו כר מושל ארץ שלחו אליו אל נבוכדנצר שהיה מושל ארץ שיבא אל הר בת ציון דרך הסלעים וההרים: למיתב לא יהיה לי מקום סביב לירושלים שאוכל אני וחיילי לישב במקום מכוסה מפני הגשמים: קברות של ישראל מערות שלהן סביב לירושלים וכמן אתה וחיילותיך יכולין לישב: יוציאו את עצמות מלכי יהודה שעתידין להוליך מן הקברים העצמות שבקברים שנאמר בעת ההיא וגו': בתר דאביקו בעבודת כוכבים ומזלות לכתחלה לא היו עובדין כוכבים ומזלות אלא להתיר להם עריות שיודעין היו שאין בה ממש וכיון שדבקו בה היו אדוקין בו כתוקף יצרם:

אבטליון און פון דעם רשע פון נבוכדנצר האט גאט אויך געוואלט לאזין גרים ארויס קומען האבן די מלאכי השרת געזאגט פאר הקב"ה רבש"ע דער וואס האט חרוב געמאכט דיין בית המקדש און האט פאר ברענט דיין היכל זאלסטו זיינע קינדר אריין ברענגען אונטער די פליגל פון דיין שכינה דאס זאגט דער פסוק מיר האבן געוואלט היילן צו בבל דאס גרים זאלן פון איר ארויס קומען און זיא איז ניט געהיילט געווארן אזו האבן מיר זיא פאר לאזין און מיר זיינן געגאנגען איטליכער צו זיין לאנד דען עס איז געקומען ביז אין הימל איר משפט און עס האט גערייכט ביז אין די הויכע הימלן·זאגט עולא דאס גייט אויף נבוכדנצר דאס ער איז ניט געהיילט געווארן דען קיין גרים זיינען פון אים ניט ארויס געקומען· רבי שמואל בר נחמני זאגט דאס גייט אויף די טייטיל בוימר וואס שטייען ביי די טייכן פון בבל דאס קיין פירות וואקסן אויף זיי ניט: אמר עולא זאגט עמון און מואב זיינען געווען בייזע שכנים צו ירושלים דען וויא זיי האבן געזעהן דאס די נביאים זאגן נביאות דאס ירושלים וועט חרוב ווערן דורך נבוכדנצר האבן זיי צו אים געשיקט קום אויף ירושלים און מאך עס חרוב האט ער צו זיי געשיקט איך האב מורא דאס עס זאל מיר ניט אויס גיין אזו וויא עס איז אויס געגאנגען צו סנחריב האבן זיי צו אים געשיקט דער מאן דאס איז גאט איז ניט דא אין דער היים וויא אין פסוק שטייט גאט איז איין מאן פון מלחמה האט ער צו זיי ווידר געשיקט איין אקער מאן גייט מיט זיינע אקסין אוועק און אקערט דורך דאס גאנצע פעלד און דער נאך קומט ער ווידר צוריק אזו אויך טאמר איז גאט אוועק געגאנגען אין איין ווייטן וועג דאס איז בבל וויא אין פסוק שטייט דאס חזקיהו האט געזאגט די לייט זיינן צו מיר געקומען פון איין ווייטע לאנד פון בבל האט ער צו זיי ווידר געשיקט טאמר איז צווישן זיי דא צדיקים דס זיי וועלן בעטן און וועלן אום קערן האבן זיי ווידר צו אים געשיקט ער האט די צדיקים אוועק גענומען וויא אין פסוק שטייט צרור הכסף לקח בידו און כסף איז גמיינט די צדיקים וויא עס שטייט ואכרה לי בחמשה עשר כסף · עיין נפש יהודה· האט ער ווידר צו זיי געשיקט טאמר וועלן די רשעים ווידר תשובה טאן און וועלן גאט אום קערן האבן זיי צו אים געשיקט גאט האט איין צייט געזעצט ווען ער וועט קומען אהיים וויא אין פסוק שטייט צו דער געזעצטער צייט וועט ער קומען אהיים האט ער צו זיי ווידר געשיקט

עס איז ווינטער אזו קען איך ניט קומען פאר שנייא און פאר רעגן· האבן זייא צו אים געשיקט קום אונטער די שטיינר פון דיא בערג וועסטו באשיצט ווערין פאר שניי און רעגן האט ער צו זיי געשיקט ווען איך וועל קומען וועל איך קיין ארט ניט האבן צו זיצן מיט מיינע חיילות פאר שנייא און רעגן האבן זיי צו אים געשיקט זייערע קברים איז בעסר פון דיינע פלאצן וועסטו קענן דארטן זיצן ווי אין פסוק שטייט אין דר דאזיגר צייט וועט מען אויס ציהען די ביינר פון דיא מלכים פון יהודה און דיא ביינר פון זייערע הארין און קנעכט און דיא ביינער פון זייערע כהנים: והכל היה בחטאם און די אלע שטראף איז זיי געקומן איבער זייערע זינד וויא מיר לערנען אין פרק ארבע מיתות מען האט געזאגט דאס אליהו הצדיק איז ארום געגאנגן צווישן די לייט וואס זיינן געווען געשוואלן פר הונגר האט ער געפונן א קינד איז געלעגן געשוואלן אויף דעם מיסט האט ער צום קינד געזאגט פון וואס פר א משפחה בישטו האט דאס קינד צו אים געזאגט פון וואס פאר א משפחה ער איז·האט אליהו אים געפרעגט איז קיינר ניט איבער געבליבן פון דיין משפחה נאר דו·האט דאס קינד געזאגט ניין·האט אליהו צו אים געזאגט ווען איך וועל דיך לערנן א זאך דאס דו קענסט דורך דעם לעבן בלייבן וועסטו עס לערנן האט דאס קינד צו אים געזאגט יוא· האט אליהו צו אים געזאגט זאג אלע טאג שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וועסטו לעבן בלייבן אזו האט דאס קינד געזאגט חס ושלום דאס איך זאל דער מאנען אין אגאט וואס מיין פאטער האט מיך ניט געלערינט און האט ארויס גינומען אדמות כוכבים ומזלות פון זיין שויס און האט זיא געהאלזט און געקושט ביז זיין בויך איז צו שפאלטן געווארן פר הונגר און ער איז געפאלן אויף דעם דמות און איז געשטארבן איז מקוים געווארין וואס אין דער תורה שטייט איך וועל געבין אייערע טויטע לייבער אויף אייערע אום ווערדיגע דמות כוכבים ומזלות דען וויא זיי האבן זיך שטארק בהעפט צו דר דמות כוכבים ומזלות האבן זיי אגרוישע ליבשאפט גהאט: ואף על פי און חאטשע דס די עבירות פון ישראל האבין זייא געבראכט אלע זייערע מכות זיינן זיי דאך מיט דר זאך געשלאגן געווארן און ווידער מיט דר זאך געטרייסט געווארן וויא עס שטייט אין מדרש איכה רבתי עס שטייט אין פסוק זיי זיינן פיל מיינע זיפצן און מיין הארץ טוט מיר וויא· מיר געפינען דאס מיט דער זאך וואס די ישראל האבן גזינדיגט זיינן זיי דער מיט געשלאגן געווארן און דער מיט זיינן זיי ווידר געטרייסט געווארן· זיי האבן

גיזגדינגט

ראש ונשיבה וגו׳ · ולקו בראש דכתיב על מה תוכו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי · ומתנחמים בראש דכתיב ויעבור מלכם לפניהם וה׳ בראשם · חטאו באזן דכתיב ואזניהם הכבידו משמוע · לקו באזן דכתיב אשר כל שומעו תצלנה שתי אזניו · ומתנחמין באזן דכתיב ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר · חטאו בעין דכתיב ויאמר ה׳ יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה וגו׳ *ומשקרות עינים וגו׳ · ולקו בעין דכתיב עיני עיני יורדה מים וגו׳ · ומתנחמין בעין דכתיב כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון · חטאו באף דכתיב והנם שולחים את *הזמורה אל אפם · ולקו באף דכתיב אף אני אלך עמם בקרי וגו׳ ומתנחמין באף דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם · חטאו בפה דכתיב וכל פה דובר נבלה׳ ולקו בפה דכתיב ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה וגו׳ ומתנחמין בפה דכתיב אז ימלא שחוק פינו וגו׳ · חטאו בלשון דכתיב וידרכו את לשונם קשתם שקר וגו׳ · ולקו בלשון דכתיב דבק לשון יונק וגו׳ · ומתנחמין בלשון דכתיב אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה וגו׳ · חטאו בלב דכתיב ולבם *שמו שמיר · ולקו בלב דכתיב וכל לבב דוי · ומתנחמין *בלב דכתיב דברו על לב ירושלים וגו׳ · חטאו ביד דכתיב ידיכם דמים מלאו · ולקו ביד דכתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן · ומתנחמין ביד דכתיב יוסיף ה׳ שנית ידו לגאול · חטאו ברגל דכתיב כי רגליהם לרע ירוצו · ולקו ברגל דכתיב טרם יתנגפו רגליכם · ומתנחמין ברגל דכתיב מה נאוו על ההרים רגלי מבשר · חטאו בהוא דכתיב כחשו בה׳ ויאמרו לא הוא · ולקו בהוא דכתיב ויהפך להם לאויב והוא נלחם בם · ומתנחמין בהוא דכתיב אנכי אנכי הוא מנחמכם · חטאו בזה דכתיב כי זה משה האיש · ולקו בזה דכתיב על זה היה דוה לבנו · ומתנחמין בזה דכתיב ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו · חטאו באש דכתיב *הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש · ולקו באש דכתיב ממרום שלח אש וגו׳ · ומתנחמין באש דכתיב ואני אהיה לה נאם ה׳ חומת אש סביב · חטאו ביש דכתיב היש ה׳ בקרבנו · ולקו ביש דכתיב הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי וגו׳ · ומתנחמין ביש דכתיב להנחיל אוהבי יש · חטאו בכפלים דכתיב חטא חטאה ירושלים על כן וגו׳ · ולקו בכפלים דכתיב כי לקחה מיד ה׳ כפלים וגו׳ · ומתנחמין בכפלים שנאמר *נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם :

משקרות עינים בכחל היו מלבעים עיניהם בצבע ליופיה כדי לזנות עמהם : הזמורה תיפה וכוס׳ אל פניהם או מזמרים מאחוריהם שהופכין אל היכל והריח עולה כנגד פניהם : שמו שמיר קשה כמו התולעת שמיר שמבקע אבנים : הבנים מלקטים עצים לבער אש לתקרובת עבודת כוכבים ומזלות : נחמו נחמו והיינו נחמה כפל :

גזינדיגט מיט דעם ווארט ראש וויא אין פסוק שטייט מיר וועלן זעצין איין ראש אונ מיר וועלן זיך אום קערן קיין מצרים אונ זיינן געשלאגן געווארין מיט דעם ווארט ראש וויא אין פסוק שטייט כל ראש לחלי דער גאנצער קאפ איז קראנק אונ זיינן ווידר געטרייסט געווארן מיט דעם ווארט ראש וויא אין פסוק שטייט זייער מלך וועט פאר זיי איבר פארן אונ גאט וועט זיין זייער ראש · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם אויער וויא אין פסוק שטייט זיי האבן שווער געמאכט זייערע אויערן פון צו הערן די רייד פון די נביאים אונ זיינן געשטראפט געווארן מיט דעם אויער וויא אין פסוק שטייט ווער עס וועט הערן די שטראף וועלן קלינגען זייניגע צוויא אויערן אונ זיינען ווידער געטרייסט געווארין מיט דעם אויער וויא אין פסוק שטייט זייערע אויערין וועלין הערן דאס פיל גוטס וואס זיי וועלן האבן ווען זיי וועלן דר לייזט ווערן · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם אויג וויא אין פסוק שטייט דאס גאט זאגט ווייל די טעכטער פון ציון האבן זיך הויך געהאלטן אונ האבן געפארבט זייערע אויגן אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם אויג וויא אין פסוק שטייט מיינע אויגן האבן גיפלאסן טרערן אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דעם אויג וויא אין פסוק שטייט מיט דיינע אויגן וועסטו זעהן ווען גאט וועט זיך ווידער קערין קיין ציון · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם ווארט אף וויא אין פסוק שטייט והנם שולחים את הזמורה אל אפם זייא שיקן דאס געשטאנק צו זייער נאז אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם ווארט אף וויא אין פסוק שטייט אף אני אלך עמם בקרי איך וועל מיט זיי גיין מיט גרים צארן אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דעם ווארט אף וויא אין פסוק שטייט ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם ווען שוין זיי וועלן זיין אין דעם לאנד פון זייערע פיינט וועל איך זיי דאך ניט ממאס זיין אונ פאר לאזן זיי האבן גזינדיגט מיט דעם מויל וויא אין פסוק שטייט אלע מיילער האבן גרעט שענדליכע רייד אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם מויל וויא אין פסוק שטייט ארם איז גקומען פון מזרח זייט אונ די פלשתים פון מערב זייט אונ האבן פאר דארבן די ישראל מיט דעם גאנצן מויל אונ זיינן ווידר געטרייסט געווארן מיט דעם מויל וויא אין פסוק שטייט דענסט מאל וועט דער פילט ווערן מיט געלעכטער אונזער מויל · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם צונג וויא אין פסוק שטייט זיי האבן געטראטן זייער צונג וויא א פאלשער בויגן דאס זיי האבן בייז גרעט אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם צונג וויא אין פסוק שטייט עס האט זיך בהעפט דער צונג פון דעם זייגענדיגן קינד צוא זיין גומען פאר דארשט אונ זיינן ווידער געטרייסט געווארן מיט דעם צונג וויא אין פסוק שטייט אונזער צונג וועט דער פילט ווערן מיט געזאנג פון לויב · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם הארץ וויא אין פסוק שטייט זייערע הערצער האבן זיי געמאכט הארט וויא דער ווארים וואס הייסט שמיר אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם הארץ וויא אין פסוק שטייט אלע הערצער זיינן וויי אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דעם הארץ וויא אין פסוק שטייט רעט אויף דעם הארץ פון ירושלים דאס גאט האט זיא באוויליגט פון אירע זינדי זיי האבן גזינדיגט מיט דער האנט וויא אין פסוק שטייט אייערע הענט זיינן פול מיט בלוט אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דער האנט וויא אין פסוק שטייט די הענט פון די דער בארמיגע ווייבער האבן געקאכט זייערע קינדער אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דער האנט וויא אין פסוק שטייט גאט וועט מערן צום אנדרן מאל זיין האנט צו דר לייזן אונז · זיי האבן גזינדיגט מיט די פיס וויא אין פסוק שטייט זייערע פיס זיינן געלאפן צו בייזן אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דער פוס וויא אין פסוק שטייט טוט תשובה איי אייערע פיס וועלן צו שטויסן ווערן · אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דיא פיס וויא אין פסוק שטייט וויא שיין וועלן זיין אויף די בערג די פיס פון דעם וואס וועט אן זאגן דאס די ישראל זיינן דער לייזט געווארן · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם ווארט הוא וויא אין פסוק שטייט זיי האבן געלייקנט אין גאט אונ האבן גזאגט לא הוא ער איז קיין גאט ניט · אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם ווארט הוא וויא אין פסוק שטייט ויהפך להם לאויב והוא נלחם בם גאט איז צו זיי פאר קערט געווארן צו איין פיינט אונ האט מיט זיי מלחמה געהאלטן · אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דעם ווארט הוא וויא אין פסוק שטייט אנכי אנכי הוא מנחמכם איך בין גאט אייער טרייסטער · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם ווארט זה וויא אין פסוק שטייט כי זה משה האיש וגו׳ מיר ווייסן ניט וואו דר דאזיגער מאן משה איז געבליבן אונ זיי האבן געמאכט דאס עגל אונ זיינן געשלאגן געווארן מיט דעם ווארט זה וויא אין פסוק שטייט על זה היה דוה לבנו איבער דער דאזיגער זאך איז אונזער הארץ טרויעריג געווארן · אונ זיינן געטרייסט געווארן מיט דעם ווארט זה וויא אין פסוק שטייט ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה אין דעם טאג פון דער גאולה וועלין זיי זאגן דאס איז אונזער גאט · זיי האבן גזינדיגט מיט פייער וויא אין פסוק שטייט די קינדער האבן גקליבן האלץ אונ די פאטערס האבן געמאכט ברענן דאס פייער צו דינען דער מיט כוכבים ומזלות · אונ זיינן געשטראפט געווארן מיט פייער וויא אין פסוק שטייט פון דעם הימל האט גאט געשיקט איין פייער אין מיינע ביינער · אונ זיינן ווידר געטרייסט געווארן מיט פייער וויא אין פסוק שטייט דאס גאט זאגט איך וועל צו זיי זיין איין מויער פון פייער · זיי האבן גזינדיגט מיט דעם ווארט יש אזו וויא אין פסוק שטייט דאס זיי האבן גזאגט היש ה׳ בקרבנו מיר וועלן זעהן אויב גאט איז צווישן אונז · אונ זיינן געשטראפט געווארן מיט דעם ווארט יש וויא אין פסוק שטייט הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי קוקט אונ זעהט אויב עס איז דא אזו א ווייטאג וויא מיין ווייטאג · אונ זיינן געטרייסט געווארין מיט דעם ווארט יש וויא אין פסוק שטייט להנחיל אוהבי יש צו מאכן ירשנן צו מיינע ליב האבר איז דא פיל גוטס ביי מיר · זיי האבן גזינדיגט מיט טאפעלע עבירות ווי אין פסוק שטייט חטא חטאה ירושלים איין זינד נאך דער אנדערער האט ירושלים גזינדיגט אונ זיינן געשטראפט געווארן מיט טאפעלע שטראף וויא אין פסוק שטייט ירושלים איז טאפל געשלאגן געווארן פון גאט · אונ זיינן געטרייסט געווארין מיט טאפעלע טרייסט וויא אין פסוק שטייט נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם

שה פרק רביעי

אע"פ שכתוב בתורה שנגזרו על ישראל הגליות על עונותם שידע הבורא שעתידין לעשות קודם שהגלם בגלות ראשונה של עשרת השבטים והשניה של בבל שלח להם נביאיו שהתר בהם כמה פעמים שישובו מדרכם הרעה כמו שמצינו בישעיהו וירמיהו שהתרו בהם כמה התראות עד שקללם ישעיהו הנביא בראות זדון לבם · כדגרסינן במסכת חגיגה פרק אין דורשין דף י"ד · כי אתא רב דימי אמר שמונה עשרה קללות *קלל ישעיה את ישראל *ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם מקרא זה ירהבו הנער וגו' · שמנה עשרה קללות מאי נינהו כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה משען וגו' · משען אלו בעלי מקרא · ומשענה אלו בעלי משנה כגון רבי יהודה בן בתירא וחבריו ופליגי בה רב פפא ורבנן חד אמר *שש מאות סדרי משנה וחד אמר ז' מאות סדרי משנה· כל משען *לחם אלו בעלי תלמוד · וכל משען מים אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים · גבור ואיש מלחמה גבור זה *בעל שמועות · ואיש מלחמה זה שיודע ללחום במלחמתה של תורה · שופט זה דיין שדן דין אמת · נביא כמשמעו · קוסם זה מלך דכתיב (משלי טז) *קסם על שפתי מלך · זקן זה *הראוי לישב בישיבה · שר חמשים זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה · ד"א שר חמשים *כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו אין מעמידין תורגמן על הציבור פחות מחמשים · ונשוא פנים זה שנושאים פנים לדורו *למעלה כגון רבי חנינא בן דוסא · *למטה כגון רבי אבהו בי קיסר · ויועץ זה שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים · וחכם זה תלמיד המחכים את רבותיו · חרשים זה תלמיד שבשעה שפותח בדברי תורה נעשים הכל כחרשים · ונבון זה שמבין דבר מתוך דבר · לחש זה *שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש · ונתתי נערים שריהם אמר ר"א אלו בני אדם המנוערים מן המצות · *ותעלולים ימשלו בם אמר ר' יעקב בר אחא אלו תעלי בני תעלי (פירוש שועלים) ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם מקרא זה ירהבו הנער בזקן יבוא מי שמנוער מן המצות וירהב במי שמלא מצות כרמון · והנקלה בנכבד יבוא מי שחמורות דומות עליו כקלות *וירהב במי שקלות דומות עליו כחמורות ·

ובכל זה לא נכנעו עד שבא ירמיה הנביא והראה להם מגילת איכה שכתובות בה הרעות הגדולות שבאו עליהם בעונותינו והותחלה ממלת איכה שהוא לשון תוכחה גדולה · כדגרסינן בריש איכה רבתי · שלשה אמרו בלשון זה של איכה· משה ישעיה ירמיה· משה אמר איכה אשא לבדי · ישעיה אמר איכה היתה לזונה · ירמיה אמר איכה ישבה בדד · אמר רבי יהושע בן לוי משל להד"ד *למטרונא שהיו לה שלשה

קלל ישעיה את ישראל כלומר נתגנה עליהן י"ח פורעניות : ולא נתקררה דעתו ר"ל שהיה דואג על הקללות שיבואו לה"ת כדדרשינן כיון שאמר ירהבו הנער בזקן זה שקנה חכמה והנער שנעור מדברי תורה והנקלה בנכבד ירהבו פי' יתגאה שיאמר אני חכם ולא אתה אני נכבד ואתה נקלה א"כ עליהם יבואו הקללות אז נתקררה דעתו כ"ה : שש מאות סדרי משנה היו בימיהן : לחם אלו בעלי תלמוד היה לסמוך על הוראתן כסמיכת לחם : בעל שמועות שהמה הלכות פסוקות מרבותיו וגזירות נביו : קסם על שפתי מלך צריך לדעת חכמות נסתרות כקוסם שיודע בכישוף : ראוי לישב בישיבה וליטול ממנו עצה בכל דברי חכמה : כדרבי אבהו להעמיד לפניו מתורגמן לדרוש ברבים : למעלה נושאין פנים בעבורו לדורו שהכל ניזונין בזכותו כגון רבי חנינא בן דוסא כדאמרינן בעלמא כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני למטה מלכי העובדי כוכבים ומזלות מכבדין אותו בשבילו כגון רבי אבהו שהיה חשוב בבית המלך כדאמרינן בסנהדרין דהוו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה וכו' : שראוי למסור לו סודות התורה כגון אגב בית דין ולכן דואג עליו : ותעלולים בני שועלים כלומר שפלים בני בפלים ימשלו בתלמידי חכמים : וירהב במי וכו' ויתגאה עליו והיינו שיאמרו אנחנו חכמים וחסידים וכמו שאמרו למען שמי יכבד ה' כך אומר עם הארץ : למטרונא תרגום של שומר

אלהיכם טרייסט מיין פאלק טוט זאגן אייער גאט עס זאל זיין במהרה בימינו אמן :

שה אע"פ שכתוב בתורה חאטשע עס שטייט אין דער תורה דאס עס איז נגזר געווארן אויף ישראל זיי זאלן גיין אין גלות איבער זייערע זינד דען גאט האט פון פריער געוואוסט דאס זיי וועלן זינדיגן דאך איי ער האט זיי פאר טריבן אין ערשטן גלות דאס איז די עשרת השבטים אונ אין אנדרן גלות פון בבל האט ער זיי גשיקט זיינע נביאים וואס האבן זיי פיל מאל אן גיזאגט דאס זיי זאלן ווידר קערן פון זייער שלעכטן וועג ווי מיר גפינן דאס ישעיהו אונ ירמיהו האבן צו ישראל פיל מאל אן גזאגט ביז ישעיהו האט זיי גשאלטן ווי ער האט גזעהן דאס מוטוויליקייט פון זייער הארץ ווי מיר לערנן אין מסכת חגיגה ווי רב דימי איז גקומען פון ארץ ישראל קיין בבל האט ער גזאגט אכטצעהן קללות האט ישעיהו גשאלטן צו ישראל אונ זיין דעה איז ניט גקילט געווארן ביז ער האט צו זיי גזאגט דעם פסוק דער יונגר מאן וועט זיך גרויש האלטן קעגן דעם אלטין מאן · אונ די אכטצעהן קללות שטייען אין פסוק דאס גאט דער האר וועט אפ טאן פון ירושלים אונ יהודה משען דאס איז גמיינט איין מענטש וואס לערינט פסוק ומשענה דאס איז גמיינט דער וואס לערינט משניות ווי רבי יהודה בן בתירא אונ זיינע חברים זיינן גוועזן · עס קריגן אין דר זאך רב פפא אונ די רבנים · איינר זאגט זעקס הונדערט סדרים משניות האט מען גלערינט אין זיינע צייטן אונ איינר זאגט זיבן הונדרט סדרים משניות האט מען גלערינט אין זיינע צייטן· כל משען לחם עס וועלן אום קומן דיא לייט וואס לערנן גמרא · וכל משען מים אונ אלע לייט וואס לערנן אגדות וואס זייא ציהן צו זיך דעם מענטשינש הארץ וויא וואסר : גבור עס וועט אום קומען דער וואס איז איין גבור אין דער תורה: ואיש מלחמה אונ דער וואס וויים מלחמה צוא האלטן אין דער תורה : שופט עס וועט אום קומען דער דין וואס משפט מיט אמת נביא עס וועט אויך אום קומען דר נביא קוסם עס וועט אויך אום קומן דער מלך וואס וויים אונ פאר שטייט אלץ אזו וויא אין פסוק שטייט קסם על שפתי מלך וויא איין כישוף זיינן די ליפן פון איין מלך זקן עס וועט אום קומען דער זקן וואס איז ראוי צו זיצן אין דר ישיבה · שר חמשים עס וועט אום קומען דער וואס וויים צוא מפלפל זיך זיין אין חמשה חומשי תורה · אדר שר חמשים איז גמיינט דער וואס איז אלט פופציג יאר דען רבי אבהו זאגט מען זעצט ניט קיין מתורגמן איבר ישראל נאר ווען ער איז אלט פופציג יאר · ונשוא פנים דאס איז איין חסיד וואס מען בשיינט דעם גאנצן דור אין הימל פון זיינט וועגן וויא רבי חנינא בן דוסא איז גוועזן חשוב אין הימל אונ אויף דער ערד וויא רבי אבהו איז גוועזן חשוב בייא דעם קיסר · אויך וועט אום קומען איין יועץ וואס וויים ווען מען זאל דאס יאר איין עבור מאכן אונ וויא מען זאל די חדשים זעצן אויך וועט אום קומען איין חכם דאס איז איין תלמיד וואס קען לערנן דאס זיין רבי ווערט דורך אים קלוג חרשים עס וועט אום קומן איין תלמיד חכם דאש ווען ער הויבט אן צו לערנן שווייגן אלע שטיל צו הערין זיינע רייד ונבון עס וועט אום קומן איין פאר שטאנדיגר מענטש וואס פאר שטייט איין זאך פון דעם אנדרן · לחש דאס איז איין תלמיד חכם וואס איז ראוי מען זאל אים איבר ענטפערן סתרי תורה וואס זיא ווערט גגעבן שטילער הייד ונתתי נערים שריהם זאגט רבי אליעזר עס איז גמיינט עס וועלן איבר זייא זיין הארן וואס זיינן אויש גליידיגט פון מצות · ותעלולים ימשלו בם דאס מיינט מען פוקסן וואס זיינן פאליש אונ בייז וואס זייערע עלטערין וועלן אויך זיין פוקסן וועלין איבער זיי הערשן · דאס זיינען דיא אכטצעהן קללות וואס ישעיהו הנביא האט גשאלטן די ישראל אונ זיין דעה איז ניט גקילט געווארן ביז ער האט דעם פסוק גזאגט ירהבו הנער בזקן עס וועט קומען דער רשע וואס איז אויס גיליידיגט פון מצות אונ וועט זיך גרויס האלטן איבר דעם צדיק וואס איז פול מיט מצות וויא איין מיל גרוים איז פול מיט קערנער והנקלה בנכבד עס וועט קומען דער רשע וואס די הארבע עבירות זיינן בייא אים גרינגע אונ וועט זיך גרויס האלטן איבר דעם צדיק וואס ער האלט די גרינגע מצות וויא די הארבע : ובכל זה אונ ביי די אלע שטראף זיינן דאך די ישראל ניט אונטער טעניג געווארן תשובה צו טאן ביז ירמיהו הנביא איז גקומען אונ האט זיי גוויזן מגילת איכה וואס אין איר שטייען גשריבן דאס גרוישע בייז וואס עס וועט אויף זיי קומען איבר זייערע זינד אונ עס הייבט זיך אן מיט דעםווארט איכה וואס דאש איז איין לשון פון איין גרוישע שטראף וויא מיר לערנן אין מדרש איכה דריי לייט האבן גזאגט דאס לשון איכה דאש איז משה אונ ישעיהו אונ ירמיהו · משה האט גזאגט איכה אשא לבדי וויא קען איך אליין טראגן די משא פון ישראל · ישעיהו האט גזאגט איכה היתה לזונה וויא איז די שטאט ירושלים געווארן וויא איין זונה וואס פאר לאזט איר מאן · ירמיהו האט גזאגט איכה ישבה בדד וויא זיצט דיא שטאט ירושלים אליין אן איר פאלק · זאגט רבי יהושע בן לוי עס איז איין משל צו איין הארינטע וואש זיא האט דרייא גוטע פריינט גהאט איינר האט זיא גזעהן וויא זיא איז גזעסין רוהיג אונ איינער האט

זיא

ישושבינין אחד ראה אותה בשלותה ואחד ראה אותה בחפזה ואחד ראה אותה בניוולה · משה ראה את ישראל בזמן שהיא בכבודה ובשלותה אמר איכה אשא לבדי וגו' · ישעיה ראה אותה בחפזה אמר איכה היתה לזונה · ירמיה ראה אותה בניוולה ואמר איכה ישבה בדד · שאלו תלמידיו את בן עזאי אמרו לו רבינו דרוש לנו דבר אחד ממגילת קינות אמר להם לא גלו ישראל עד שכפרו ביחידו של עולם ובעשרת הדברות ובמילה שניתנה לעשרים דור ובחמשה חומשי תורה כמנין איכה · וגרסינן נמי בפרק חלק דף ק"ד · איכה ישבה בדד · אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו את התורה שניתנה *באל"ף בי"ת · בדד אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אני אמרתי וישכן ישראל *בטח בדד עין יעקב ועכשיו בדד יהיה מושבו שנאמר בדד ישב · *העיר רבתי עם אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שהיו משיאין *קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהיו להם בנים הרבה · היתה כאלמנה אמר רב יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור · רבתי בגוים שרתי במדינות אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שכל מקום שהולכים נעשים שרים לאדוניהם · תנו רבנן מעשה בב' בני אדם שנשבו מהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם אמר *אחד לחברו גמל מהלך לפנינו והוא סומא באחד מעיניו וטעון שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן ושני בני אדם מנהיגים אותו א' עובד כוכבים ומזלות ואחד ישראל אמר להם השבאי עם קשה עורף מנין אתם יודעים אמרו לו גמל אוכלת עשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת ומצד שאינה רואה אינה אוכלת · וטעונה שתי נודות אחת של שמן ואחת של יין שמן מטפטף וצף *ויין מטפטף ושוקע · ושני בני אדם מנהיגין אותה אחד עובד כוכבים ואחד ישראלי עובד כוכבים נפנה לדרך וישראל *נפנה לצדדין שכן דרך ישראל להיות צנוע · *רדף אחריהם ומצא כדבריהם ונשקם על ראשם והביאם לביתו ועשה להם סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם · *אמרו לו כמדומה לנו שאדונינו בן קלוסתא של מלך הוא· הלך ושאל לאמו אמר לה אם את מגדת לי מוטב ואם לאו אני מצוה והורגין אותך · אמרה לו בני בשעת חופה יצא בעלה ונכנס קלוסתא של מלך ובא עליה ונתעברה ממנו · הביא להם בשר אמרו לו בשר זה יש בו טעם כלב הלך ושאל לאמו אמר לה אם את מגדת לי מוטב ואם לאו אני מצוה והורגין אותך· אמרה לו בני כבשה אחת יש לנו ומתה אמה והניקה מכלבה אחת· הביא להם יין אמרו לו יין זה יש בו טעם מת הלך ושאל לאמו אמרה לו היין *מדליות של קבר אביו · נתן להם כסף וזהב ונשקם ואמר ברוך ה' אלהי ישראל אשר בחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו · ובכל מקום שהולכים נעשים שרים לאדוניהם ופטרם והלכו לבתיהם ·

הפילגשים כעיר מטרוניתא : שושבינין תרגום ולאמגון רע ולאמגון טובכינא : באל"ף בי"ת ואיכה כל המגילה מסודר כאל"ף בי"ת : בטח בדד שיושבין יחידים ואינן מתיראין לא מן העובדי כוכבים ומזלות ולא מן חיות רעות : העיר רבתי עם שהרבה והולך יותר מאלף עם : קטנה לגדול שזרע של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך גדולה משיאין לקטן כדי שתהא זרע קולט מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכבת זרע קולט מהר ולא קטנה לקטן שאינן להוליד ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין על פרקן וראוין הם להוליד ומיהו אין זרע שלהם מבושל כל כך : אחד מן השבוין אמר לחבירו גמל זה שמהלך לפנינו סומא הוא וכו' : ויין מטפטף ושוקע בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעובר הגמל במקום זה שקועין ומצד האחר הטיפין של שמן צפין : נפנה שעבר לכו חוץ לדרך : רדף השבאי דרך הגמל והמנהיג ומצא כדבריהם : אמרו לו אותן יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלוסתא של הטבחים הסוגה לדיני נפשות של מלך שהיה דיוקנו דומה לדוגמת פניו של אותו קלוסתא של מלך בכוונת ילדה : מדליות מגפן שהוא עומד על קברו

זיא גזעהן וויא זיא איז געווארין צו לאזין · און איינר האט זיא גזעהן וויא זי איז געשטראפט געווארן אזו איז אויך משה האט געזעהן ישראל ווי זיי זיינן געזעסין רוהיג האט ער גזאגט איר זייט גאנץ פיל און שטארק וויא קען איך אייער משא אליין טראגן · ישעיה הנביא האט זיי גזעהן וויא זייא האבן גזינדיגט האט ער גזאגט וויא זייט איר גליך צו איין צו לאזעגע · און ירמיהו האט זיי גזעהן וויא זיי זיינן געשטראפט געווארן האט ער גזאגט וויא זיצט די שטאט ירושלים אליין אן איר פאלק : שאלו די תלמידים פון בן עזאי האבן אים גבעטין און האבן גזאגט רבי · דרשע אונז איין זאך פון מגילת איכה האט ער צו זיי גזאגט די ישראל זיינן ניט פאר טריבן געווארין ביז זיי האבן גלייקינט אין דעם איינציגן גאט דאס ווייזט דער א' פון איכה און זיי האבן גלייקינט אין די עשרת הדברות דאס ווייזט דער י' פון איכה און זיי האבן גלייקינט אין מצות מילה וואס זיא איז גגעבן געווארן צוואנציג דורות נאך די וועלט בשאפינג דאס ווייזט דער כ' פון איכה און האבין גלייקינט אין חמשה חומשי תורה דאס ווייזט דער ה' פון איכה : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין פרק חלק · רבה בר בר חנה זאגט פון וועגין רבי יוחנן די ישראל זיינן דרום געשטראפט געווארן מיט דער שטראף פון איכה וואס איז געשטעלט מיט דעם א"ב ווייל זיי האבן עובר געוועזן אויף דר תורה וואס זיא איז גיגעבן געווארין מיט דעם א"ב · בדד זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן גאט זאגט איך האב גזאגט וישכון ישראל בטח בדד די ישראל זאלן זיצן זיכערליך אליין אבר היינט דאס זיי האבן גזינדיגט וועלן זייא זיצן אליין אין גלות: העיר רבתי עם זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן די שטאט ירושלים איז געוועזן מיט פיל פאלק דען איין גרוישר האט גנומן אקליינע פרויא און אגרויסע פרוי האט גנומן אקליינם מאן אזו זיינן פיל מענטשן געבארן געווארן : היתה כאלמנה זאגט רב יהודה פון וועגן רב זיא איז געווארן גלייך ווי איין אלמנה אבר ניט ארעכטע אלמנה נאר ווי איין אשה וואס איר מאן האט פון איר אוועק געצויגן אין ווייטע לענדער און טראכט צוריק צו קומן אזו וועט גאט אויך ווידר קומען קיין ירושלים : רבתי בגוים שרתי במדינות זיא איז געוועזן אהארינטע צווישן דיא פעלקר און אהארינטע איבר אלע לענדר זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן אין אלע ערטר וואו זיי זיינן געקומען זיינן זיי געווארן גרויסע לייט ביי זייערע הארן איבר זייער גרויסע חכמה · דיא רבנים האבן גלערנט עס איז געשעהן אמעשה מיט צוויי מענטשין וואס זיינן געפאנגן געווארן פון הר הכרמל און דר וואס האט זיי גפאנגן איז געגאנגן הינטר זיי האט איינר גזאגט צום אנדרן עס גייט אקעמיל פאר

אונז און איז בלינד אויף איין אויג און טראגט צוויי לאגל איינם מיט ווין און איינם מיט בוימל און צוויי לייט פירן דאס קעמל איינר איז איהודי און איינר איז איין עובד כוכבים ומזלות האט דר וואס האט זיי געפאנגן צו זיי גזאגט איר הארט אקענדיגע פאלק פון וואנען ווייסט איר דיא אלע זאכן האבן זיי צו אים גזאגט מיר זעהן דאס דאס קעמיל האט דאס גראז אויף איין זייט גגעסין און אויף דער אנדרר זייט ניט מוז זיין דאס ער איז בלינד אויף איין אויג· און דאס ער טראגט צווייא לאגיל איינם מיט ווין און איינם מיט בוימל דען מיר זעהן אויף איין זייט זיינן גפאלן טראפן און זיינן איין געשלונגן געווארן אין דער ערד אזו מוז עס זיין ווין און אויף דער אנדרר זייט זיינן די טראפן געבליבן שטיין מוז עס זיין בוימל· און דאס צווייא לייט פירן דעם קעמיל איינר איז איין יהודי און איינער איז איין עובד כוכבים ומזלות דען איינר האט אין וועג זיין צורך געטאן מוז עס זיין איין עובד כוכבים ומזלות און דער אנדרר האט זיין צורך געטאן אויף איין זייט מוז עס זיין איין יהודי דאס ער פירט זיך בצניעות האט זייער האר זיי נאך געיאגט און האט געפונען דאס עס איז אזו וויא די יהודים האבן גזאגט האט ער זיי געקושט אויף זייער קאפ און האט זיי געבראכט צו זיין הויז און האט זיי איין סעודה גמאכט און האט פאר זיי געשפרונגען פון פריידע האבן זיי גזאגט עס דאכט זיך אונז דאס אונזר הער איז איין זון פון דעם קעניגליכן תליון איז ער געגאנגען און האט געפרעגט זיין מוטר און האט צו איר גזאגט וועסטו מיר זאגן איז גוט און וועט ניט וועל איך דיך לאזן הרגנן האט זיא גזאגט מיין זון אין דער צייט וואס איך בין געגאנגען אונטער דער חופה איז מיין מאן ארויס געגאנגען און דער תליון איז ביי מיר געלעגן און פון אים האב איך דיך געוואונען האט מען זיי פלייש געבראכט האבן זיי גזאגט דאס פלייש שמעקט אזו וויא הינט פלייש איז ער געגאנגען און האט געפרעגט זיין מוטר וואס פאר איין פלייש דאס איז האט זיא גזאגט איך האב איין יונג שעפעלע געהאט וואס די מוטר איז געפייגרט האב איך עס גלאזט זייגן פון איין הונט· האט מען זיי געבראכט ווין האבן זיי גזאגט דר ווין האט איין טעם פון איין מת איז ער געגאנגען און האט געפרעגט זיין מוטר האט זיא צו אים גזאגט דער ווין איז פון איין ווין שטאק וואס וואקסט אויף דיין פאטערס קבר האט זיי זייער האר געגעבן זילבר און גאלד און האט זיי געקושט און האט גזאגט געלויבט איז גאט דער גאט פון ישראל וואס ער האט אויס דער וויילט אין די קינדר פון אברהם און האט זיי געגעבן פון זיין חכמה און אויף אלע ערטר וואו זיי קומן ווערן זיי גרויש

פרק ד נר ה כלל ג חלק ב

בכו תבכה בלילה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ב' בכיות הללו למה אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני · בלילה *על עסקי לילה שנאמר (במדבר יד) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא · אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אותו היום תשעה באב היה אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות · ד"א בלילה כל הבוכה בלילה *קולו נשמע · ד"א בלילה *כוכבים ומזלות בוכים עמו · ד"א כל השומעים קולו *בוכים כנגדו · ומעשה בשכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה בלילה והיה ר"ג שומע קולה ובכה כנגדה עד שנשרו *ריסי עיניו למחר *הכירו בו עבדיו והוציאוה משכונתו · ודמעתה על לחיה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כאשה שבוכה *על בעל נעוריה דכתיב *אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה · היו צריה לראש אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר (ישעיה ח) כי לא מועף לאשר מוצק לה · ואמר רבה בר בר חנה כל המציק לישראל אין נעשה עיף · לא אליכם כל עוברי דרך אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מכאן *לקובלנא של תורה (פי' כשמודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו לא תהא כזאת לך כמו שבא אלי) · מאי כל עוברי דרך אמר רב עמרם עשאוני כעובר על דת דאלו בסדום כתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה · ואלו בישראל כתיב ממרום *שלח אש בעצמותי · ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום *וכי משוא פנים יש בדבר · א"ר יוחנן *מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום · דאלו בסדום כתיב (יחזקאל טז) הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט ויד עני ואביון לא החזיקה · ואלו בירושלים כתיב ידי נשים רחמניות וגו' · *סלה כל אבירי ה' אמר עולא כאדם שאומר נפסל מטבע זו · פצו עליך פיהם וגו' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן *מפני מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם · ואותה בכיה של חנם שבכו ישראל בשבת המרגלים היא גרמה להם בכיה לדורות בליל זה · דגרסינן בפרק בתרא דתענית דף כ"ט תניא בכ"ט בסיון שלח משה מרגלים דכתיב (במדבר יג) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום *ארבעים הסר חד הוו אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב *קרא עלי מועד לשבור בחורי וכתיב ותשא כל העדה ויתנו את קולם וגו' · ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אותו היום ערב תשעה באב היה אמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם אני אקבע להם בכיה לדורות · חרב הבית בראשונה מ"ל דכתיב (מלכים ב כה) ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר בא נבוזראדן רב טבחים וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וגו' ·

בלילה : על עסקי לילה לפי שבכו אותו לילה בכית חנם : קולו נשמע יותר מביום כדאמר בעלמא מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכו תבכה בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ואעפ"כ אין מנחם לה : כוכבים ומזלות בוכים שנכמרו רחמים עליו : בוכים כנגדו מתוך שנשמע בהדיא מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו : ריסי עיניו שער שבגבת עין הוא נופל ונכפל על העין מרוב דמעות : הכירו בו עבדיו של ר"ג ראו בו שנשרו ריסיו נפלו ממנו מרוב בכי והוציאוה לאותה האשה משכונה : על בעל נעוריה שבוכה תמיד ומצויה דמעתה על לחיה : אלי קונני קינה מתרגמינן אילית : לקובלנא אדם שצועק וקובל על דבר נקרא קבלן ואם הוא מספר אותו לאחרים יאמר לא אליכם יבא כמו שבא עליו כי קשה הוא לשמוע בפעמים חוזר עליו והמקפיד על כך אין בו משום ניחוש ל"א לקובלנא כתיב לו לכה יודיענו לרבים קובלנא לעקה ל"א נגד דמתרגמינן קבל כאדם שאומר לחבירו לא כנגדך אני אומר ומן המקרא נלמד שיאמר כן דכתיב לא אליכם כל עוברי דרך עוברי מצות ה' לא אליכם נבוא היה מתנודד על החורבן שאלו באה עליו צרה ומבקש לאחרים ואומר להם ליברכו לא תהא לכם צרה כזו וכמדומה שבכיה היה מדבר כנגד בני מבה לו כנגד עברת השבטים שלא הגלה נבוכדנצר : שלח אש בעצמותי והיינו עשאוני כעוברי דת שבני כלה כסדום : וכי משוא פנים יש בדבר הואיל ויגדלו רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום ל"א וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וה' המטיר הוא כעצמו והכא כתיב שלח ע"י שליח : מדה יתירה לטובה בירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזונם חביבה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואלו בסדום כתיב ויד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליה שלא נהפכו ל"א מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהן היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואלו בסדום אלו כבמעט לא בלא טעמו טעם עוני הא לגמרי גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר : סלה לשון מסלה כלומר כל האבירים שבלה הקב"ה ועשאם פסולים וכבושים כמסלה זו והיינו דומיא למטבע שנפסל ואין לו הקנה סלה לשון מסלה כלומר כל אבירי השליך מעלי ופסלם מקרבי : מפני מה הקדים פ"א לעי"ן כתיב אי"פ איכ"ה באלפא ביתא מפני מרגלים שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין : ארבעים חסר חד כ' מסיון וכ"ט מתמוז ות' מאב הוה ל"ט ומפני תמוז דאותה שנה מלא הוי ל' יום : קרא עלי מועד הכל חודש מלא יש בו מועד והוא התמוז שאין בו מועד והוא חסר קרא עלי כמעשה המרגלים להיות מלא כאילו יש בו מועד שיהא הוא משלים למ' יום לשבור בחורי שלא היו בני

ביי זייערע הארן אונ ער האט זיי אויעק געשיקט זיינן זיי געגאנגען צו זייערע הייזער לשלום : בכו תבכה שטייט צוויא מאל דאס לשון וויינען זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן איין וויינן איז אויף חורבן בית ראשון אונ איין וויינן איז אויף חורבן בית שני על עסקי לילה בלילה זייא האבין גוויינט וויל זיי האבן גזינדיגט ביי נאכט אין די צייטן פון די מרגלים וויא אין פסוק שטייט דאס פאלק האבן אויף גהויבן זייער קול אונ האבן גוויינט אין דער נאכט אונ די נאכט איז גוועזן תשעה באב האט גאט גזאגט איר האט די נאכט אום זיסט גוויינט איך וועל אייך בשטעלן איין גוויין אין דער נאכט צו אלע דורות אויף חורבן בית המקדש אדר עס שטייט דרום אין פסוק איר וועט וויינן ביי נאכט דען ווער עס וויינט ביי נאכט הערט מען זיין קול גאנץ וויטאדר (בלילה) ווייזט דס דער וואס וויינט ביי נאכט וויינן די שטערן אונ מזלות מיט אים אדער ווער עס הערט דאס געוויין פון דעם וואס וויינט ביי נאכט דער וויינט מיט אים וויא עס איז גוועזן איין מעשה דאס אין דער גאס פון רבן גמליאל האט איין אשה גוואוינט איז איר איין זון גשטארבן האט זיא גוויינט ביי נאכט האט רבן גמליאל גהערט איר קול האט ער מיט איר גוויינט ביז די האר פון זיינע ברעמן זיינן ארויס גפאלן צו מארגן האבן די קנעכט פון רבן גמליאל דאס גוואר גווארן אונ האבן די אשה אויש גצווינגן פון זיין גאס: ודמעתה על לחיה אירע טרערן זיינן גוועזן אויף אירע באקן זאגט רבה בר בר חנה פון וועגין רבי יוחנן זיי האבן גוויינט וויא איין אשה וויינט איבר איר יונגן מאן וואס איז גשטארבן וויא אין פסוק שטייט קלאגט וויא איין בתולה וואס גורט אן איין זאק איבר איר יונגן מאן · היו צריה לראש ווער עס בליידיגט צו ישראל דער ווערט איין ראש וויא אין פסוק שטייט ער ווערט ניט מיד דער וואס בליידיגט צו ישראל · לא אליכם כל עוברי דרך ניט צו אייך וועגש לייט זאל קומען דאס וואס צו מיר ישראל איז גקומען דער פון לערנן מיר אפ דאש ווען איינר בקלאגט זיך אויף זיין צרה פאר דעם אנדרן זאל ער זאגן לא אליכם כל עוברי דרך זאגט רב עמרם זיי האבן מיר גמאכט וויא איינר וואס האט אפגטראטן פון דר גוואונהייט אונ ארטן פון דר וועלט דען ביי סדום

שטייט גאט האט גמאכט רעגינען אויף סדום אונ עמורה שוועביל אונ פייער אונ ביי ישראל שטייט גאט האט גשיקט פון הימל איין פייער אין מיינע ביינער דאס עס איז גרעסר גוועזן די זינד פון מיין פאלק ישראל פון דר זינד פון סדום נאר זיי זיינן ניט פאר קערט גווארן וויא סדום וויל זיי האבן אין זיך איין בעסרע מדה גיהאט פון סדום דען בייא סדום שטייט דאס איז גוועזן די זינד פון סדום דיין שוועסטר זיי האבן זיך גרויס גהאלטן וואש זיי זיינען זאט פון ברויט אונ זיצן שטיל אונ בשלוה אבר די האנט פון איין ארימאן אונ איין אביון האבן זיי ניט גשטארקט דען זיי האבן קיין רחמנות ניט גהאט אבר ביי די לייט פון ירושלים שטייט די דר בארימיגע ווייבר האבן גקאכט זייערע קינדר אונ האבן אנדרע אויך דער פון געגעבן אונ דרום זיינן זיי ניט אזו גשטראפט גווארן וויא סדום · סלה כל אבירי ה' גאט האט צו טראטן אלע מיינע שטארקע זאגט עולא גאט האט זיי צו טראטן וויא איין מטבע וואס גייט ניט · פצו עליך פיהם זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן פאר וואס שטייט אין גאנץ איכה די פסוקים נאך דעם א"ב נאר די פ"א שטייט פאר דער ע"ן דאס איז וויל די מרגלים האבן מיט זייער מויל בייז גרעט אויף ארץ ישראל וואס זיי האבן ניט געזעהן מיט די אויגן דען פ"ה איז טייטש מויל אונ עי"ן איז טייטש אויג · אונ וויל זייא האבן די נאכט אום זיסט גוויינט דאס האט גורם גוועזן דאס זיי וויינען אין אלע דורות אין דער נאכט וויא מיר האבן גלערינט אין תענית ניין אונ צוואנציג טעג אין סיון האט משה רבינו גשיקט די מרגלים אונ זיי האבן זיך אום גקערט אכט טעג אין אב דאס איז פערציג טעג דען תמוז פון דעם יאר האט מען גמאכט איין עבור איז ער גוועזן דרייסיג טעג אונ צוויא טעג פון סיון אונ אכט טעג פון אב איז פערציג טעג אזו האבן זיי אין דער נאכט פון תשעה באב גוויינט האט גאט גזאגט איר האט די נאכט אום זיסט גוויינט איך וועל אייך מאכן דאס אין אלע דורות וועט איר אין דער נאכט וויינען דען אום תשעה באב זיינן ביידע בתי מקדשים חרוב גווארן דאס ערשטע בית המקדש שטייט אין פסוק אין פינפטן חודש זיבן טעג אין חודש דאס ניינצענטע יאר צום מלך נבוכדנצר איז גקומן נבוזראדן

וואס

איני והא כתיב (ירמיה כה) בחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר וכתיב וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וגו' · ותניא אי אפשר לומר בשבעה שכבר נאמר בעשרה ואי אפשר לומר בעשרה שכבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה בו נכנסו עובדי כוכבים ומזלות להיכל ואכלו ושתו בו וקרקרו בו ושמיני ותשיעי עד שפנה היום שנאמר (שם ו) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב · לעתות הערב הציתו בו את האש ונשרף עד שקיעת החמה ובעשור לחדש והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי שרוב ההיכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא הוא עיקר · בשניה מנא לן דתניא רבי יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכות *וחובה ליום חובה · אמרו כשחרב הבית בראשונה אותו היום ט"ב היה ומוצאי שבת היה *מוצאי שביעית היה ומשמרתו של יהויריב היתה והלוים עומדים *על דוכנם ואומרים שירה ומה שירה היו אומרים (תהלים צד) *וישב עליהם את אונם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו גוים וכבשום וכן: בשניה נלכדה ביתר גמרא *ונחרשה העיר מנא לן דתניא כשחרב טורנוסרופוס הרשע את האולם נגזרה גזירה על רבן גמליאל להריגה בא אותו הגמון ועמד על בהמ"ד ואמר *בעל החוטם מבקשים בעל החוטם מבקשים שמע ר"ג אזל *טשא מיניה אזל לגביה בצינעא אמר ליה אי מצילנא לך מייתית לי לעלמא דאתי אמר ליה אין אמר ליה אשתבע לי אשתבע ליה · סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכל איכות דגזרי גזירתא *ומית חד מינייהו מבטלי לה לגזירתא יצאה בת קול ואמרה אותו הגמון מזומן לחיי העולם הבא · ת"ר כשחרב הבית בראשונה נתקבצו כתות כתות של פרחי כהונה ומפתחות העזרה בידם ועלו לגגו של היכל ואמרו לפני הקב"ה רבש"ע הואיל ולא זכינו להיות גזברין לפניך הרי מפתחות העזרה מסורין לפניך וזרקום כלפי מעלה יצאת כמין פסת יד וקבלתן מהם · ואף הם קפצו ונפלו לתוך האור · ועליהם קונן ישעיהו (ישעיה כב) משא *גיא חזיון וגו' כי עלית כלך לגגות · ואף הקב"ה מקרקר עליהם כלומר מתאנה כתרנגולין ושנאמר (שם) *מקרקר קיר ושוע אל ההר · *גרסינן בסוף איכה רבתי *השיבנו ה' אליך ונשובה וגו' אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע השיבנו אמר להם שלכם היא שנאמר (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה אליכם · אמרו לפניו רבש"ע שלך היא שנאמר (תהלים פה) שובנו אלהי ישענו לכך נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה וגו' חדש ימינו כקדם כאבות הראשונים דכתיב ומראש הררי קדם · ד"א חדש ימינו כקדם דכתיב (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים וגו' כימי עולם זה משה דכתיב (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עבדו' וכשנים קדמוניות כשנות הבל שלא היתה עדיין עבודת כוכבים ומזלות בעולם · *כי אם מאס מאסתנו וגו' ארשב"ל אם מאוסה היא *לית סבר ואם קציפה היא אית סבר דכל מאן דבעים סופיה לאתרצויי :

כ' אז שיקבלו עונש לדורות באותו יום שנכנס כם היו מתאוננים : חובה על ידי חייב דיינו תשעה באב דרגילין להיות בו רעות : על דוכנם מקום עשוי כעין אצטבא ועליו לוים עומדין לבורך נקרא דוכן ; וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ה' אלהינו במזמור אל נקמות ה' והוא שיר של יום רביעי והאי דאמרו ליה ביום ראשון אירע להם כך בנפל כפיהם ולא הספיקו לומר יצמיתם הבני עד שבאו וכבשום ופסוק ההוא ענין קינה ובכי : ונחרשה העיר כדכתיב ציון שדה תחרש שנחרבה כולה ונעשית כשדה חרושה : בעל החוטם בעל קומה ונורא ל"א גדול הדור מתבקש ליהרג ברמז אמר להם שלא יכירו בו אנשי המלך : טשא נחבא כמו טשו כמערתא : אזל באדון אל רבן גמליאל בצנעא : ומית חד מינייהו מן היועצין והסבורין שאירע להון על שגזרו הגזירה: גיא חזיון ירושלים שהכל מסתכלין בה ד"א הקב"ה מסתכל בה שנאמר עיני ולבי שם וגו' : מקרקר לשון יללה קיר ושוע מקונן וזועק לבון הנה קול שועת בת עמי אל ההר בשביל הר ציון ששמם : השיבנו בידך להשיב אותנו ואח"כ ונשובה אליך: כאבות הראשונים שנתקבלת להם וקבלת תפלתם וקרבנותיהם ונקראים הררי קדם שבשבילם נתיסד העולם : כי אם מאס מאסתנו בתמיה והא כתיב לא מאסתים ולא געלתים וכתיב בחרתיך ולא מאסתיך וכתיב כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה' : לית סבר לא היה תקוה לישראל ע"כ נשבע הקב"ה שלא ימאסם ועל קציפה בקצף עליהם יש תקוה שיתרצה להם :

וואס איז געצט געוועז צו הרגנן לייט אונ האט פאר ברענט גאטס הויז אונ דאס הויז פון דעם מלך אונ אין ירמיה שטייט דאס עס איז געוועז צעהען טעג אין חודש נייערט עס איז אזו געוועז זיבן טעג אין חודש זיינן די עובדי כוכבים ומזלות אריין גגאנגן אין היכל אונ האבן דרינן געגעסן אונ געטרונקן אונ געשפרינגן אונ אויך אזו דעם אכטן טאג אונ דעם ניינטן טאג ביז פאר נאכט אונ פאר נאכט האבן זיי אים אן געצונדן מיט פייער אונ ער האט געברענט ביז דעם צעהנטן טאג אויף דער נאכט אונ דרום האט רבי יוחנן געזאגט ווען איך וואלט געוועזן אין דעם דור וואלט איך געזעצט דאס מען זאל פאסטן דעם צעהנטן טאג אין אב דען דאס רוב פון דעם היכל איז פאר ברענט געווארן אין דעם צעהנטן טאג אונ די רבנים וואס האבן געמאכט דאס מען זאל דעם ניינטן טאג פאסטן די זאגן דאס דער אן הייב פון איין צרה איז דער עיקר אויך איז דר אנדרר בית המקדש חרוב געווארן אום תשעה באב · מיר האבן גלערינט רבי יוסי זאגט איין גוטע זאך קומט אין איין גוטן טאג אונ איין בייזע זאך אין איין בייזן טאג · מען האט געזאגט אז דר בית המקדש איז חרוב געווארן צום ערשטן מאל איז געוועזן ניין טעג אין אב אונ עס אי' געוועזן מוצאי שבת אונ סוף איין שמיטה יאר אונ דר משמר פון יהויריב האט די עבודה געטאן אונ די לוים זיינן געשטאנן אויף די טרעפ אונ האבן שירה געזונגן אונ האבן געהאלטן ביי דעם פסוק וישב עליהם את אונם אונ איי' זיי' האבן אויס געזאגט דעם פסוק יצמיתם ה' אלהינו זיינן געקומען דיא עובדי כוכבים ומזלות אונ האבן זיי איין גנומן · אויך איז דאס אנדרע בית המקדש אום תשעה באב חרוב געווארן · אויך האבן מיר בקבלה דאס אום תשעה באב איז די שטאט ביתר חרוב געווארן אונ די שטאט ירושלים איז צוא אקערט געווארן וויא איין פעלד דען מיר האבן גלערינט וויא טורנוסרופוס הרשע האט חרוב געמאכט דעם אולם דאס איז איין פיר הויז פאר דעם היכל אזו איז איין גזירה נגזר געווארן דאס מען זאל רבן גמליאל הרגנן איז דר שר געקומען וואס האט אים געוואלט ממית זיין אונ האט זיך געשטעלט ביי דעם בית המדרש אונ האט געזאגט איך דארף האבן דעם בעל החוטם דען ער האט ניט געוואלט דייטליך ריידן ווייל ער האט ביי זיך גהאט לייט פון דעם מלך אונ ער האט אים גרופן בעל החוטם דען אזו וויא דיא נאז איז דאס שיינקייט פון דעם גאנצן פנים אזו איז אויך רבן גמליאל געוועז דאס שיינקייט פון דעם גאנצן דור אונ וויא רבן גמליאל האט עס דער הערט האט ער זיך בהאלטן פאר אים איז דער שר געגאנגען בסוד צו רבן גמליאל אונ האט צו אים געזאגט ווען איך וועל דיך מציל זיין וועסטו מיך ברייננגן לחיי עולם הבא האט רבן גמליאל צו אים געזאגט יוא האט דר שר צו אים געזאגט שווער מיר האט רבן גמליאל צו אים געשווארן איז דער שר אויף דעם בוידם ארויף געגאנגן אונ איז אראפ געפאלן אונ געשטארבן · אונ ווען די עובדי כוכבים ומזלות זיינן עפעס גוזר אויף ישראל אונ איינר פון זיי שטארבט זיינן זיי די גזירה מבטל האט מען מבטל געוועזן די גזירה איז געקומען איין קול פון דעם היכל אונ האט געזאגט דער שר איז אן גבריים לחיי עולם הבא : תנו רבנן די רבנים האבן גלערינט וויא דער בית המקדש איז צום ערשטן מאל חרוב געווארן האבן זיך איין גזאמילט פיל כתות מיט יונגע כהנים אונ האבן די שליסלן פון דעם בית המקדש אין זייער האנט געהאט אונ זיינן ארויף געגאנגן אויף דעם דאך פון דעם היכל אונ האבן געזאגט פאר הקב"ה רבש"ע ווייל מיר זיינן ניט זוכה צו זיין ווייטער גבאים פאר דיר ענטפערין מיר איבר אין דיין האנט די שליסל פון דעם בית המקדש אונ זיי האבן זיי אין דער הויך געווארפן איז ארויס געגאנגען איין געשטאלט פון איין האנט אונ האט זיי צו גנומן פון זיי זיינן די כהנים אראפ געשפרונגן אין פייער אונ אויף זיי האט ישעיה הנביא געקלאגט דאס איז די משא פון דער נבואה וואס ער האט געזאגט אויף ירושלים ווארום זייט איר אלע אויף די דעכר געגאנגן · אונ הקב"ה כביכול האט אויך דרויף געקלאגט אזו וויא אין פסוק שטייט ער קלאגט אונ שרייעט אויף דעם בארג ציון וואס ער איז פר וויסט : וגרסינן אויך לערנן מיר אין מדרש איכה רבתי די ישראל זאגן רבש"ע קער אונז ווידר צו דיר' זאגט גאט איר מוזט פריער ווידר קערן צו מיר וויא אין פסוק שטייט קערט ווידר צו מיר וועל איך ווידר קערן צו אייך · זאגן די ישראל ווידר רבש"ע קער אונז ווידר צו דיר וויא אין פסוק שטייט קער אונז ווידר דו גאט אונזר העלפר דרום שטייט אין פסוק קער אונז ווידר צו דיר אזו וועלן מיר ווידר קערן צו דיר בנייא אונזרע טעג וויא פריער איז געוועז אין די צייטן פון דיא אבות · אדר עס איז אזו גמיינט בנייא אונזרע טעג וויא פריער איז געוועזן אין די צייטן פון משה רבינו אונ וויא די ערשטע יארן דאס איז גמיינט די יארן פון הבל דאס קיין עבודת כוכבים ומזלות איז ניט געוועזן אויף דער וועלט · עיין לעיל סוף רפ"ו כי אם מאוס מאסתנו וגו' זאגט רבי שמעון בן לקיש ווען גאט זאל אונז ממאס זיין וואלט חלילה קיין האפונג ניט געוועזן צו ישראל דרום שטייט ווייטר אין פסוק דו האסט אויף אונז זייער געצארינט אונ דער וואס

פרק ה נר ה כלל ג חלק ב

שו פרק חמישי

אע"פ שנגזרו הגזרות על ישראל לפי שידע בוראם העונות שהיו עתידין לעשות לא גלו אלו אלא על שלא שבו בתשובה שאם שבו היה נקרע גזר דינם שכבר מצינו שנעשה כן באנשי נינוה וכ"ש בישראל שהוא מרחם עליהם בזכות אבותם · וגם מצינו באהאב כי לאחר שנגזרה עליו הגזרה ברוב רשעו ועל מעשה כרם נבות היזרעאלי עד שנאמר עליו המת לאהאב בעיר יאכלו הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים וגו' · ואמרו רבותינו עליו בפרק חלק דף ק"ב אחאב אח לשמים ואב לעבודת כוכבים ומזלות *אח לשמים דכתיב (משלי יז) אח לצרה יולד · *אב לעבודת כוכבים ומזלות דכתיב (תהלים קג) כרחם אב על בנים ואומר (מלכים א טז) *ויהי הנקל לכתו בחטאת בית ירבעם אמר רבי יוחנן קלות שעשה אהאב כחמורות שעשה ירבעם *ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהיה תחלה לקלקלה וגם מזבחות *כגלים על תלמי שדי אין לך תלם ותלם בא"י שלא העמיד עליו עבודת כוכבים ועל כי נכנע לשוב נאמר עליו (שם כא) ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצם וישכב בשק *ויהלך אט מיד נאמר לאליהו הנביא הראית כי נכנע אהאב מפני יען כי נכנע אהאב מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו למדנו כי למען לא היתה התשובה שלמה לא נקרע הגזר דין מכל וכל אבל האריך אפו מעליו · ולזה רמז ירמיה הנביא כשחלק על הנניה בן עזור כדאיתא בראש המפתח שהיה ירמיה מנבא לרעה ולמיתה ושיהיה נבוכדנאצר נוצח ומבקיע ערי ישראל ושיחריב בית המקדש והנניה בן עזור היה מתנבא לטובה להשיב כלי בית ה' שהוליכו לבבל ולהחזירם לירושלים ואמר לו ירמיהו בטענתו שהיה טוען *על העקרים השמורים שאם לא תתקיים נבואתו באמרו שנבוכדנצר יגבר ויחריב בית המקדש אע"פ שלא יתקיים דברי ולא יגבר נבוכדנצר ויהזרו כלי בית ה' כמו שאתה אומר אין בזה שום *הכחשה בנבואתי אולי הקדוש ב"ה ירחם עליהם אבל אם לא יתקיים דברך לבלתי בוא כלי בית ה' כמו שאתה אומר יתקיים הכזב על דבריך ולא תתקיים נבואתך עד שיתקיימו ההבטחות שהבטחת שכן כתוב (ירמיה כח) אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דובר באזניך ובאזני כל העם הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו על ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה לרעב ולדבר הנביא אשר ידבר לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת ר"ל שהנביאים ההם שנבאו לרעה איננו נודע מדרך שנבאו על הרעה אם נבואתם *אמת או שקר אבל יודע אמתתם בהנבאם לשלום ולטובה והתקיים ע"כ · אבל ברור וידוע הוא כי על

אח לשמים רע לשמים כדאמרינן באחשורוש אח ראש דכתיב אח לצרה יולד אלמא אח לשון רעה וו : אב לעבודת כוכבים ומזלות שהיה אוהבה ביותר דכתיב כרחם אב אלמא אב מרחם והני קראי ככדי נקט לסו : ויהי הנקל באחאב כתיב: ומפני מה תלה הכתוב בירבעם דבכמה מקומות כתיב לא סר מכל חטאת ירבעם ולא כתיב אחאב אע"ס שהיה רשע ממנו מפני שהיה תחלה לקלקלה שהיה מלך ראשון בפקדית תכשילו : כגלים ריפיס דקרא כגלגל שורים זבחו שורים לעבודת כוכבים ומזלות והרבה במזבחות כגלים על כל תלמי מענות המתיבה כבדה : ויהלך אט יתף : על העקרים השמורים באמר ירמיה דברים שהם עיקר ויסוד בנבואה לידע דברי אמת ונכונים שכן הוא כדבריו : הכחשה שקר ניכא ירמיה שהרי לא נא נבואתו כי הוא אמר אמת כבם ה' רק שינחם ה' על הרעה : אמת או שקר שמא ניחם ה' ולא עשה אבל יודע אמתתם אם הם נביאי אמת או שקר יודע אם אמרו דבר טוב

אין צארנדיג דער ווערט ווידר איבר גבעטן אזו וועט גאט ווידר איבר געבעטן ווערן צוא אונז אונ וועט אונז אויש לייזן פון דעם גלות במהרה בימינו אמן :

שו אף על פי האטשע גאט האט דאס בייז גזר גוועזן אויף ישראל ווייל ער האט גוואוסט די זינד וואס די ישראל וועלין טאן אבער זייא זיינען דאך ניט פאר טריבן גווארן נאר ווייל זייא האבן קיין תשובה ניט גטאן דען ווען זייא וואלטן תשובה גטאן וואלט די גזירה צו ריסן גווארן דען מיר גפינן עס שוין ביא די לייט פון נינוה דאס זייער גזר דין איז צו ריסן גווארן וויא זייא האבן תשובה גטאן מכל שכן ביא ישראל דאס גאט דר בארימט זיך איבער זייא פון וועגן דעם זכות פון זייערע עלטרן : וגם מצינו אונ אויך גפינן מיר ביא אחאב דאס נאך דעם דאס דיא גזירה איז אויף אים גגזר גווארן דורך זיין פיל שלעכטקייט אונ איבר דר מעשה וואס ער האט גטאן מיט דעם גארטן פון נבות היזרעאלי ביז דער נביא האט גזאגט ווער עס וועט שטארבן צוא אחאב אין שטאט דעם וועלן דיא הינט אויף עסן אונ ווער עס וועט שטארבן אין פעלד דעם וועלן דיא פויגל פון אונטר דעם הימל אויף עסן · אונ אונזרע חכמים האבן גזאגט אין פרק חלק דאס ער האט דרום גיהייסן אחאב דען אח איז טייטש וויא דאס זיינע מעשים זיינן גוועזן ווייא צו גאט · אונ אב איז טייטש איין פאטר דען ער איז גיוועזן וויא איין פאטער צו די דמות כוכבים ומזלות · אויך זאגט דר פסוק דיא גרינגסטע עבירות וואס אחאב האט גטאן איז גוועזן דאס ער איז גגאנגן אין דעם וועג פון ירבעם בן נבט זאגט רבי יוחנן די גרינגסטע עבירות וואס אחאב האט גיטאן איז אזו הארב גוועזן וויא דיא הארבע עבירות פון ירבעם אונ דער פסוק דר מאנט דאך אויף פיל ערטר דיא זינד פון ירבעם אונ ניט דיא זינד פון אחאב דאס איז ווייל ירבעם איז דר ערשטר גוועזן וואס האט כוכבים ומזלות גדינט אויך האט אחאב גישטעלט אויף אלע בייטן איין דמות כוכבים ומזלות אונ פון דעסט וועגן ווייל ער האט זיך אונטר טעניג גמאכט תשובה צו טאן וויא אין פסוק שטייט וויא אחאב האט גהערט דיא דאזיגע רייד פון דר בייזע גזירה האט ער צו ריסן זיינע קליידר אונ האט גטאן איין זאק אויף זיין לייב אונ האט גפאסט אונ איז גילעגן אין זאק אונ איז גגאנגן בארוויס אזו האט גאט באלד גזאגט צוא אליהו האסטו געזעהן דאס אחאב איז ווארן אונטער טעניג פאר מיר אונ ווייל ער איז אונטער טעניג גווארין וועל איך דיא גזירה ניט ברייננן אין זיינע צייטן נייערט אין דר צייט פון זיין זון וועל איך עס ברייננען · לערנען מיר אפ דאס ווייל אחאב האט קיין

גאנצע תשובה ניט גטאן דרום איז זיין גזירה ניט צו ריסן גווארן אין גאנצן נייערט גאט האט דער לייננרט זיין צארן פון אים : ולזה רמז אונ אויף דער זאך האט ירמיהו הנביא מרמז גוועזן וויא ער האט זיך גקריגט מיט חנניה בן עזור דען ירמיהו האט נביאות גזאגט צו בייזן אונ דאס דיא לייט וועלין שטארבן אונ נבוכדנצר וועט מנצח זיין אונ וועט מחריב זיין די שטעט פון ישראל אונ וועט דעם בית המקדש חרוב מאכן אונ חנניה בן עזור האט נביאות גזאגט צוא גוטן דאס די כלים וואס נבוכדנצר האט גנומן פון דעם בית המקדש אונ האט זייא גפירט קיין בבל די וועלין ווידער אום גיקערט ווערין צוריק קיין ירושלים אזו האט ירמיהו צו אים גזאגט וויא ער האט אים גזאגט די הויפט בעווייזע וואס פון זייא קען מען ווישן אויב ער איז איין אמתר נביא אדר ניט דאס ווען מיין נביאות וועט ניט מקוים ווערן וואס איך זאג דאס נבוכדנצר וועט מנצח זיין אונ וועט דעם בית המקדש חרוב מאכן אזו האטשע מיינע רייד וועלן ניט מקוים ווערין אונ נבוכדנצר וועט ניט גובר זיין אונ דיא כלים וועלין ווערין אום גקערט קיין ירושלים וויא דוא זאגשט וועל איך דאך קיין נביא שקר ניט זיין דען טאמר האט גאט זיך דער בארימט איבר זייא אונ האט דאס בייז ניט גישיקט אבער ווען דיינע רייד וועלין ניט מקוים ווערין אונ די כלים פון גאטס הויז וועלין ניט ווערין אום גיקערט קיין ירושלים וויא דו זאגשט אזו וועט מען זעהן דאס דו ביסט איין נביא שקר דען ווען גאט איז עפיש גוזר צו גוטן איז ער דער פון ניט חוזר וויא אין פסוק שטייט דאס ירמיהו האט גזאגט צו חנניה בן עזור הער צוא די רייד וואס איך וועל ריידין אין דיינע אויערין אונ אין דיא אויערן פון גאר דעם פאלק אלע נביאים וואס זיינען פר מיר אונ פר דיר גוועזן פון אייביג אן אונ האבין נביאות גזאגט אויף פיל לענדר אונ אויף גרוישע מלוכות אויף מלחמה אדר הונגר אדר פעסט דער נביא וואס זאגט נביאות אויף שלום ווען דיא זאך קומט וואס דער נביא האט גיזאגט אזו ווייס מען דאס גאט האט אים גישיקט מיט אמת דאס איז אזו גימיינט די נביאים וואס זאגין נביאות אויף בייזן קען מען ניט ווישן אויב ער זאגט אמת אדר ליגין דען אפילו ווען די זאך קומט ניט קען זיין דס גאט האט חוזר גיוועזן דר פון ווייל זיי האבין תשובה גטאן אבר ווען איין נביא זאגט נביאות אויף גוטס ווען עס קומט זעהט מען דאס ער איז איין נביא אמת אבר ווען עס קומט ניט אזו זעהט מען דאס ער איז איין נביא שקר דען ווען גאט איז גוזר אויף גוטס איז ער דר פון ניט חוזר · אבל ברור וידוע אבער דאס איז קלאר אונ גיוואוסט דאס ווייל די ישראל

האבין

שלא שבו ישראל ולא רצו ליכנע והתמידו במרדם והכעיסו לבוראם נתקיימו הגזרות עליהם כמו שמצינו שמלכי ישראל, וקצת מלכי יהודה גרמו על ישראל בפשעם ובעונות המזרות · כדגרסינן בפרק חלק דף ק"ג (מלכים ב כא) גם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה הכא תרגמו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה פסל משא אלף בני אדם ובכל יום ויום הרג את כולם · כמאן אזלא הא דרבה בר בר חנה דאמר. שקולה נשמה של צדיק, ואחד כנגד. כל העולם כולו *כמאן דאמר ישעיה הרג · *כתיב פסל וכתיב פסילים בתחלה עשה פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעס · אחז העמידו בעלייה שנאמר (מלכים ג כג) וגם מזבחות אשר בגג עלית אחז · מנשה העמידו בהיכל דכתיב וישם פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' לדוד ולשלמה בנו הבית הזה אשר בחרתי מכל ישראל אשים את שמי שם לעולם · אמון הכניסו לבית קדש הקדשים שנאמר (ישעיה כח) כי קצר המצע מהשתרע אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד כלומר שכינה ופסל · והמסכה צרה כהתכנס אמר רבי שמואל בר נחמני כי הוה מטי רבי יוחנן להאי קרא הוה בכי אמר מי שכתוב בו (תהלים לג) כונס כנד מי הים *נעשית לו מסכה צרה · אחז חתם את התורה שנאמר (ישעיה ח) *צור תעודה חתום תורה בלמודי · מנשה *קדר את האזכרות · אמון שרף את התורה · אחז בטל את העבודה · מנשה הרס את המזבח · אמון העלה שממית על גבי המזבח כלומר בטל העבודה עד שארג עכביש על המזבח · *אחז התיר את הערוה · מנשה בא על אחותו · אמון בא על אמו · אמרה לו כלום יש לך הנאה *ממקום שיצאת ממנו אמר לה כלום אני עושה אלא להכעיס · כי אתא יהויקים אמר *קמאי לא ידעי לארגוזי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרוים *שאנו משתמשים בו · אמרו ליה צדיקים והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו דכתיב (תהלים קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם · וגרסינן נמי במסכת יומא פרק קמא דף ט' אמר רבי יוחנן בר תורתא מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה שני דברים גלוי עריות ובזיון קדשים · גלוי עריות שנאמר (שמואל א ב) ועלי זקן מאד ושמע את אשר יעשון בניו אשר ישכבון את הנשים ואף על גב דאמר רבי שמואל בר נחמני כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה אלא מתוך *ששהו את קניהן מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבום · ובזיון קדשים דכתיב (שם) גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן וגו' ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' ·

ביאה ולא באה או ודאי נביאי שקר הם דעל פיהם לא ינחם ה': הורג את כולן שהיו נוקמין מגונד המשא: כמאן דאמר ישעיה הרג והאי קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה בנשמתו של צדיק שקולה כאלו מלא את ירושלים חללים: כתיב במלכים וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית אלהים וכתיב בדברי הימים והעמיד את האשרים והפסילים בתחלה עשה לו פרצוף אחד לעבודת כוכבים ומזלות ולבסוף עשה מנשה לאותו צלם ד' פרצופים כדי שתראה שכינה מכל צד שתכנס להיכל תראה הפרצוף כנגדו ותכעס: קצר מצע אומרים מטה זו קצרה מישכבו עליה שני חברים כאחד כן כביכול קצר לו שהוא ועבודת כוכבים ומזלות יהיה במקדש יחד מהשתרר לשכוט רגליהם במטה קצר מצע זה כלומר בית המקדש: נעשית לו מסכה צרה כאשה בשביה נכנס לתכרהם: צור תעודה קשור התעודה של התורה והתוספתא ילמוד בו אמר אחז: קדר מחק וגרד השמות מן הס"ת וכתב שם שם עבודת כוכבים: אחז התיר נעשה לו כהיתר: ממקום שיצאת ממנו מקום שאדם יוצא ממנו שבא הוא ממנו ואינו מתאוה להנאות אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגוזי מלכים הראשונים שלפני לא היו יודעין להכעיס המקום כמו הוא והרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יצא ויטול אורו: שאנו משתמשין בו שמאיר ביותר ואמרו לו בני דורו והלא כסף וכו' דבני דורו צדיקים היו כדאמרן ונסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו: זהב פרוים זהב בעיבה פירות ל"א שהיה מראהו דומה לדם פרים ולפי שטעה פרוים שם מקום: ששהו את קיניהן קרבן תורים ובני יונה במלאת ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והן היו בעלי גיאות והיו מתעצלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומתאחות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הבנים מפריה

האבין קיין תשובה ניט גיטאן אונ האבין זיך ניט גיוואלט אונטער טעניג מאכין אונ האבין תמיד ווידר גישפעניגט אונ האבין דער צערינט זייער בשעפר אזו זיינען די גזירות אויף זייא מקוים גיווארין וויא מיר גפינען דאס די מלכים פון ישראל אונ איין טייל מלכים פון יהודה דיא האבין פיל בייז גורם גיוועזן דורך זייערע זינד אונ דורך זייערע הארבע עבירות וויא מיר לערנען אין פרק חלק עס שטייט אין פסוק אויך ריין בלוט האט מנשה פאר גאסין זייער פיל ביז ער האט דער פילט ירושלים פון איין עק צום אנדערן· אין בבל האט מען דעם פסוק פר טייטשט דאס ער האט גהרגת ישעיה הנביא אונ אין ארץ ישראל האט מען גזאגט דאס עס איז גמיינט דאס ער האט גימאכט איין פסל וואס טויזינט מענטשן האבין אים גטראגן אונ אלע טאג זיינען די טויזינט מענטשן צו שפרונגן גיווארין פון דר משא פון דעם פסל · אונ די זאך וואס רבה בר בר חנה זאגט דאס איין נשמה פון איין צדיק איז גוואוגען קעגין דר גאנצר וועלט דאס איז וויא דר וואס זאגט דאס מנשה האט גיהרגת ישעיה ווערט דאס גירעכינט גלייך וויא ער האט דער פילט ירושלים פון איין עק צום אנדערן: כתיב איין מאל שטייט אין פסוק ער האט איין בילד גימאכט אונ איין מאל שטייט ער האט פיל בילדער גימאכט דאס איז אזו גמיינט פריער האט ער דעם בילד איין פנים גימאכט אונ דר נאך האט ער אים גימאכט פנמר פון אלע פיר זייטן כדי אויך וועלכע זייט די שכינה וועט זעהן זאל זיא צארנן · אחז האט דאס בילד גישטעלט אויף דעם בוידם וויא אין פסוק שטייט אונ אויך דר מזבח וואס איז אויף דעם דאך פון דעם בוידם פון אחז · מנשה האט דאס בילד גישטעלט אין היכל וויא אין פסוק שטייט אונ ער האט גיטאן דאס בילד פון דעם ליגדין בוים וואס ער האט גימאכט אין דעם הויז וואס גאט האט גזאגט צו דוד אונ צו זיין זון שלמה דאס דאזיגע הויז וואס איך האב אים דער ווילט פון כל ישראל וועל איך דארטין טאן מיין נאמן ביז אייביג · אמון האט דאס בילד אריין גיבראכט אין קדשי קדשים וויא אין פסוק שטייט עס איז קורץ דיא בעט פון אויס שפרייטין זיך דרויף זאגט רבי שמואל בר נחמני פון וועגין רבי יונתן עס איז קורץ די בעט דאס צוייא גזעלין זאלין זיך דרויף בגלייך אויס ציהען דאס איז גימיינט די שכינה אונ דאס בילד · אונ דיא ניגאסענע בילד איז איינג זיך איין צו זאמלען זאגט רבי שמואל בר נחמני וויא רבי יוחנן איז גיקומען צוא דעם פסוק האט ער גיוויינט אונ האט גזאגט ביא דעם גאט וואס עס שטייט אין פסוק ער האט איין גזאמילט וויא איין הויפין די וואסר פון דעם ים זאל אים איין גיגאסינע בילד איינג מאכן · אחז האט פר חתמע די תורה וויא אין פסוק שטייט פאר בינד די התראה אונ פאר חתמע דיא תורה דאס מען זאל זיא ניט לערנען · מנשה האט אפ גקרצט די הייליגע שמות פון דר תורה · אמון האט פאר ברענט דיא תורה · אחז האט מבטל גוועזן דיא עבודה פון דעם בית המקדש · מנשה האט צוא שטויסן דעם מזבח · אמון האט גמאכט איין שפין וועב אויף גיין אויף דעם מזבח אזו בטל האט ער אים גילאזט שטיין · אחז האט דם זנות פרייא גמאכט · מנשה איז גלעגן ביי זיין שוועסטער · אמון איז גלעגן בייא זיין מוטר האט אים דיא מוטער גפרעגט האסטו דען הנאה פון דעם ארט וואס דוא ביסט ארויס גגאנגן האט ער גזאגט איך טוא עס נאר להכעיס : כי אתא יהויקים ווי יהויקים איז גקומן האט ער גזאגט די מלכים וואס זיינן פאר מיר גיוועזן האבין ניט גיוואוסט גאט צוא דער צערנן · מיר דארפן פון אים דאך נאר די ליכט דאס איז די זון לאז ער זיין ליכט אוועק נעמן דען מיר האבן גאלד פון דעם לאנד פרוים דאס לייכט וויא דיא זון · האבן דיא צדיקים צו אים גזאגט דאס זילבר אונ גאלד איז דאך אויך זיין האט ער צו זייא גזאגט גאט האט עס שוין צו אונז גיגעבין וויא אין פסוק שטייט די הימל איז צו גאט אונ די ערד האט ער גיגעבן צו מענטשן : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מסכת יומא רבי יוחנן בן תורתא זאגט פון דעסט וועגן איז שילה חרוב גווארן וויל עס זיינן צווייא עבירות אין איר גשעהן גלוי עריות אונ דאס זייא האבן מבזה גיוועזן די קרבנות · גלוי עריות וויא אין פסוק שטייט עלי איז זייער אלט גוועזן אונ האט גהערט וואס זיינע קינדר טוען דאס זייא ליגן בייא פרעמדע ווייבר אונ האטשע רבי שמואל בר נחמני זאגט דר וואס זאגט די קינדר פון עלי האבן גזינדגט דר איז זיך טועה נאר וויל זייא האבן לאנג אויף גהאלטן דיא גיווינערן פון זייערע מאנן וויל זייא האבן זייערע טויבן ניט מקריב גוועזן דרום שרייבט אויף זייא דער פסוק גלייך וויא זייא זיינן בייא זיי גלעגין · אויך האבן זייא די קרבנות מבזה גוועזן וויא אין פסוק שטייט איידר מען האט גרעמפט דעם חלב איז גקומן דער יונג פון דעם כהן אונ האט גזאגט צוא דעם מענטשן וואס האט גקוילט דעם קרבן גיב מיר פלייש צו בראטן צום כהן אונ וועט ניט וועל איך מיט גוואלד נעמן שטייט ווייטר אין פסוק דיא

זינד

ומקדש ראשון מפני מה חרב מפני שהיו בו שלשה דברים עבודת כוכבים ומזלות גלוי עריות ושפיכות דמים· עבודת כוכבים דכתיב כי קצר המצע וגו'· אמר ר' יוחנן קצר מצע זה ׳מהשתרר עליו שני ריעים באהדי והמסכה ׳צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי ר' יוחנן להאי קרא בכי ואמר מאן דכתיב בו כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה · גלוי עריות דכתיב יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה וגו' · א"ר יצחק מלמד שהיו מביאות מור ואפרסמון במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהם ומכניסות בהם יצר הרע כארס · שפיכות דמים דכתיב גם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' · אלא מקדש שני מפני מה חרב שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני שנאת חנם שהיה ביניהם ללמדך ששקול שנאת חנם כנגד שלש עבירות שבתורה עבודת כוכבים גלוי עריות ושפיכות דמים ׳רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה דכתיב ראשיה בשחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו · לפיכך הביא הקדוש ב"ה עליהם ׳שלש פורעניות כנגד שלש עבירות שבידם שנאמר (מיכה ג) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער · ובמקדש ראשון לא הואי שנאת חנם והכתיב (יחזקאל כא) מגורי אל חרב היו את עמי ואמר רבי אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההוא בנשיאי ישראל הוה דכתיב (יחזקאל כא) זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל · אמר רבי יוחנן ראשונים שנתגלה עונם שלא היו מכסים פשעיהם נתגלה קצם ע' שנה · אחרונים ׳שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם · ואמר רבי יוחנן טובה צפרנן של ראשונים מכריסן של אחרונים אמר ליה ריש לקיש והא אחרונים אע"ג דאיכא שעבוד מלכיות קא עסקי באורייתא אמר ליה בירה תוכיח בנין בית המקדש שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים · וגרסינן נמי במנחות פרק כל המנחות באות מצה דף נ"ג אמרו ליה רבנן לרבי פרידא רבי עזריה בריה דר' אבטילס ׳דהוא עשירי לעזרא קאי אבבא אמר להו מאי כולי האי אי בר אוריין הוא יאי ואי בר אבהן ובר אוריין יאי ויאי · בר אבהן ולאו בר אוריין אשתא איתכליה · אמרו ליה בר אוריין הוא אמר ליעול וליתי · ׳חזייה דהוה עבירא דעתיה פתח ואמר (תהלים טו) אמרת לה' אדני אתה וגו' · אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם החזק לי טובה ׳שהודעתיך בעולם · אמר ליה טובתי בל עליך אין אני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני בעולם תחלה שנאמר לקדושים אשר בארץ המה וגו' · ׳כיון דקא שמעיה דקאמר אדירים פתח יבוא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים · אדיר זה הקב"ה

ורביה : מהשתרר דרש נוטריקון מהשתרר רעים : צרה לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד וכעסתה צרתה והמסכה אל החומה לא חקח לצרור : רשעים היו על מקדש ראשון קאי : וג' גזירות שדה עיין ובמות יער עיין חורבה מעלאת הסמד כמו ויעש גרר מחבה כזב : שלא נתגלה עונם בני מקדש שני רשעים היו בסתר : דהוא עשירי לעזרא ר"א בן עזריה עשירי לעזרא הכותב עומד על פתחך אמר ומאי כולי האי דקמיחסיהו ליה כך אי בר אוריין הוא אם בן תורה שת"ח הוא הרי הגון מכ"ם שנכנס בר אבהן הוא ממשפחה טובה ומיוחסת ואי לאו בר תורה הוא אם תכלפנו אע"פ בהוא מיוחס : חזייה ר' פרידא לרבי עזריה שהיה מלער ועומד כדאמרן נסס פתח באגדה למבדתי' : שהודעתיך בעולם שאני מיחד שמך בעולם ל"א טובתי בל עליך דהכי משמע ממש שאמרתי לה' ה' אתה אין טובתי עליך אלא לקדושים אשר בארץ כמה דהני תרי קראי דסמיכי אהדדי וקודשא בריך הוא אמרינהו : כיון דשמעיה ר' עזריה לר' פרידא דקאמר אדירי כל חפצי בם נזכר הגדה של אדיר יבא אדיר כלומר כך אמר הקב"ה כשעשה נקמה במצרים נללו כעופרת במים אדירים שפסס

זינד פון די יונגן איז גוועזן זייער גרויס פאר גאט : ומקדש ראשון אונ דר ערשטר בית המקדש איז חרוב גווארן איבר דרייא עבירות · עבודת כוכבים ומזלות אונ גלוי עריות אונ שפיכות דמים · עבודת כוכבים ומזלות וויא מיר האבן אויבן גשריבן דאס זייא האבן גשטעלט איין בילד אין קדשי קדשים פאר איין גזעלן צו דר שכינה · גלוי עריות וויא אין פסוק שטייט יען כי גבהו בנות ציון וגו' וברגליהם תעכסנה זאגט רבי יצחק דאס לערנט אונז דאס זייא האבן גטאן בשמים אונ גוטן בוים אייל אין זייערע שיך אונ זיינן גיגאנגן אין די גאסין פון ירושלים אונ וויא זייא זיינען גקומן בייא דיא בחורים פון ישראל האבן זייא מיט דיא שיך איין קלאפ גטאן אין דר ערד אונ האבן דעם בוים אייל אויף זייא ארויס גשפריצט איז איין יצר הרע גקומן אין די בחורים וויא דער גיפט פון איין שלאנג · שפיכות דמים וויא אין פסוק שטייט אויך פיל ריין בלוט האט מנשה פאר גאסן · אבער אין אנדרן בית המקדש זיינן גוועזן פרומע לייט וואס האבן תורה גלערנט אונ האבן גטאן מצות אונ גמילות חסדים אונ ווארום דען איז ער חרוב גווארן דאס איז גוועזן איבר שנאת חנם וואס צווישן זייא איז גוועזן דער פון לערנען מיר אפ דאס שנאת חנם איז אזוא הארב וויא דיא דרייא עבירות וואס שטייען אין דער תורה עבודת כוכבים ומזלות גלוי עריות שפיכות דמים · אונ דיא לייט פון דעם ערשטן בית המקדש זיינן גוועזן רשעים נייערט זייא האבן גטאן זייער בטחון אין גאט דאס ער וועט זייא העלפן וויא אין פסוק שטייט אירע הארן האבן מיט שוחד גמשפט אונ אירע כהנים האבן פאר געלט גפסקנת אונ אירע נביאים האבן פאר זילבער נביאות גזאגט אונ אויך גאט האבין זייא זיך אן גלעהנט צוא זאגן פאר וואר גאט איז צווישן אונז דרום האט גאט אויף זייא גבראכט דרייא ערלייא שטראף קעגין די דרייא עבירות וואס זייא האבן גטאן וויא אין פסוק שטייט דרום איבר אייערע זינד וועט די שטאט ציון צו אקירט ווערן וויא איין פעלד אונ ירושלים וועט זיין וויסט אונ דר הר הבית וועט זיין צוא איין וואלד · פרעגט די גמרא איז דען אין ערשטן בית המקדש קיין שנאת חנם ניט גוועזן עס שטייט דאך אין פסוק איין גזאמלטע צוא דער שווערד איז גיוועזן מיין פאלק אונ רבי אלעזר זאגט דאס זיינן די וואס האבן צו זאמן גגעסן אונ גטרונקן אונ האבן זיך גשטאכן מיט לשון הרע וואס איז אזו שארף וויא איין שווערד · ענטפערט די גמרא דאס איז נאר גיוועז צווישן דיא הארין פון ישראל וויא אין פסוק שטייט שרייא אונ קלאג דוא בן אדם דען דאס שנאת חנם איז גיוועזן אין מיין פאלק וועסטו וועלין מיינן עס איז גיוועזן אין גאר דעם פאלק דרום שטייט ווייטר עס איז גיוועזן צווישן די הארין פון ישראל · רבי יוחנן זאגט ראשונים שנתגלה עונם דיא זינד פון בית ראשונים צייטן זיינן אנפלעקט גוועזן דרום איז אויך אנפלעקט גוועזן זייער סוף וויא לאנג זייא זאלן זיין אין גלות דאס איז גוועזן זיבעציג יאר · אבר די זינד פון בית שנים צייטן זיינען ניט אנפלעקט גוועזן דען זייא האבן גטאן אין פארבארגנש איז אויך ניט אנפלעקט גווארן זייער סוף וויא לאנג זייא זאלן זיין אין גלות · אויך זאגט רבי יוחנן עס איז בעסער דיא נעגיל פון די לייט פון בית ראשון פון דעם בויך פון די לייט פון בית שני האט ריש לקיש צוא אים גזאגט דיא לייט פון בית שני זיינען דאך פרימר גוועזן דען חאטשע זייא האבן אויף זיך גהאט דעם יאך פון דעם גלות האבן זייא דאך תורה גלערנט · האט רבי יוחנן צו אים גזאגט דו קענסט זעהן פון דעם בית המקדש דאס דיא לייט פון בית ראשון זיינען פרימר גוועזן דען זייא האבן ווידר בקומן דעם בית המקדש אונ מיר האבן אים ניט ווידר בקומן · וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מנחות די רבנים האבן גזאגט צו רבי פרידא · רבי עזריה דר זון פון רבי אבטילס וואס ער איז דער צעהנטר דור פון עזרא הסופר דר שטייט אויף דר טיר האט רבי פרידא צו זייא גזאגט וואס מאכט איר אים אזוא חשוב ווייל ער קימט ארויס פון עזרא איז ער אנדרש איין למדן איז גוט · איז ער איין למדן אונ איין מיוחס איז נאך בעסר · איז ער אנדרש איין מיוחס אונ ניט קיין למדן זאל אים איין פייער פאר ברענן פאר וואס האט ער קיין תורה ניט גילערנט האבן דיא רבנים צו אים גזאגט ער איז איין למדן האט רבי פרידא גזאגט לאז ער אריין קומען האט רבי פרידא גזעהן דאס רבי עזריה איז טרויעריג האט ער צוא אים גזאגט עס שטייט אין פסוק אמרת לה' אדני אתה וגו' דיא כנסת ישראל זאגן פאר הקב"ה רבש"ע זייא מיר מחזיק טובה ווייל איך האב דיך גמאכט ווישן פאר איין גאט אויף דר וועלט האט גאט צו איר גענטפערט איך בין קיינם ניט מחזיק טובה נאר צו אברהם יצחק ויעקב וואס זייא האבין מיך צום ערסטן גמאכט וויסען אויף דר וועלט וויא אין פסוק שטייט לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם איך בין מער ניט מחזיק טובה נאר צוא דיא הייליגע אבות וואס זיינן אין דער ערד האט רבי עזריה גהערט וויא רבי פרידא זאגט דאס ווארט אדיר האט ער גזאגט עס זאל קומען דער אדיר אונ זאל בצאלן צוא דיא אדירים פון די אדירים אין די אדירים דאס איז גמיינט עס זאל קומן אדיר דר שטארקר גאט וויא אין פסוק שטייט אדיר במרום ה' גאט איז שטארק

אין

פרק ה נר ה כלל ג חלק ב

דכתיב אדיר במרום ה׳ · ויפרע לאדירים אלו ישראל דכתיב ואדירי כל חפצי בם · מאדירים אלו מצרים דכתיב צללו כעופרת במים אדירים · באדירים אלו מים דכתיב אדירים משברי ים · יבא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד לידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים · יבא ידיד זה שלמה דכתיב וישלח נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה׳ · בן ידיד זה אברהם דכתיב מה לידידי בביתי · ויבנה ידיד זה בית המקדש דכתיב מה ידידות משכנותיך · לידיד זה הקב״ה דכתיב אשירה נא לידידי · בחלקו של ידיד זה בנימין דכתיב ידיד ה׳ ישכון לבטח וגו׳ · ויתכפרו בו ידידים אלו ישראל דכתיב נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה · יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים · יבא טוב זה משה דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא · ויקבל טוב זו תורה דכתיב כי לקח טוב נתתי וגו׳ · מטוב זה הקב״ה דכתיב טוב ה׳ לכל וגו׳ · לטובים אלו ישראל דכתיב הטיבה ה׳ לטובים · יבוא זה ויקבל זאת מזה לעם זו · יבא זה זה משה דכתיב כי זה משה האיש · ויקבל זאת זו תורה דכתיב וזאת התורה · מזה זה הקב״ה דכתיב זה אלי ואנוהו · לעם זו אלו ישראל דכתיב עם זו יצרתי לי עם זו קנית · אמר רבי יצחק בשעה שחרב הקב״ה בית המקדש מצאו לאברהם עומד בבית המקדש אמר מה לידידי בביתי אמר לו על עסקי בני באתי אמר לו בניך חטאו וגלו אמר לו שמא בשוגג חטאו אמר לו *עשותה המזמתה אמר לו שמא מיעוטן חטאו אמר לו רובן חטאו אמר לו היה לך לזכור להם ברית מילה אמר לו ובשר קדש *יעברו מעליך אמר לו שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה אמר לו *כי רעתכי אז תעלוזי · מיד הניח ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה אמר חס ושלום אין להם תקנה · יצתה בת קול ואמרה (ירמיה יא) *זית רענן יפה פרי תואר קרא ה׳ שמך · מה *זית זה אחריתו בסופו שנוטעו עכשיו ואינו טוען עד זמן גדול ואחר כך טוען פירות הרבה אף ישראל אחריתן בסופן · לקול המולה גדולה הצית אש עליה *ורעו דליותיו · אמר רבי חנינא בר פפא קול מליהו של מרגלים נתרועעו דליותיהם של ישראל דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו *בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם · מתקיף לה רב אחא בר חנינא האי לקול המולה לקול מילה מיבעי ליה · אלא אמר לו הקב״ה לאברהם קולך שמעתי והמלתי עליהם אני אמרתי ישתעבדו בד׳ מלכיות *כל אחד ואחד בד׳ מלכיות השתא הדא חדא דפסיק להו · וא״ר בזה אחר

מלריס: עשותה המזמתה כל מעביהם עשו כזמה וכנול׳: יעברו מעליך שהעבירו מעליהם ברית מילה: כי רעתכי אז תעלוזי בעת עולותם ובמתם ממזיקים יותר כשעתם ולא חוזרין בהן: זית רענן סמוך לבחות קרא דמה לידידי זית אחריתו בסופו: שאין מקבל מנו כבלר אלות אלא בסופו כלן יותר כך ישראל טובתן יבא להם יחד בסופן: ורעו דליותיו ונבכר נובה ענפיו וזה נתרועעו כלומר נכבר גאין עותם: בעל הבית הקב״ה: כל אחת ואחת בשעבוד מלכיות כל עבדו שהיה לשעבוד להם למלכיות אחת יאחת כזמן של השעבוד שמשעבדים עתה לכל הד׳ מלכיות כשעה אחת היה להם לשעבוד לכל אחד ואולא אריכת הגלות ד׳ פעמים אי הוה להם זמן הגלות כך כמו בבוא עתה והיה להם לשעבוד לארבע מלכיות בזה אחר זה ואם היה תחת יד מלכות אחת זמן מה היו אותן מלכיות חורגין אותן ע״כ פוזן הקב״ה כפעם אחת בכל מלכיות כלאחד קטינא כר סלים דלא יכלת להו דכתיב כי כד׳ רוחות השמים פרשתי אתכם ס״ק דעבידת כוככי׳:

אין היטר אונ זאל בצאלן צוא ישראל וואס הייסן אדירים ווייא אין פסוק שטייט אדירי כל חפצי בם אין דיא שטארקע ישראל איז מיין בגער פון דיא מצרים וואס הייסן אדירים דיא שטארקע מצרים זיינן וואהן איין גזונקען ווייא איין בלייא אין דער וואשר אין שטארקע וואשרן וואס הייסן אדירים ווייא אין פסוק שטייט אדירים משברי ים זייא זיינען שטארק די אינדן פון דעם ים: יבא ידיד עס זאל קומן ידיד בן ידיד אונ זאל בויען איין ידיד צוא ידיד אין דעם חלק פון ידיד אונ דיא ידידים זאלן דורך דעם איין כפרה האבן דאס איז גמיינט עס זאל קומען ידיד דאס איז שלמה המלך וואס ער איז גווען איין גליבטר צו גאט ווייא אין פסוק שטייט נאט האט גשיקט נתן הנביא אונ האט גרופן זיין נאמן ידידיה ער איז איין גליבטר פון גאט · בן ידיד ער איז איין זון פון אברהם אבינו וואס ער ווערט גרופן ידיד ווייא אין פסוק שטייט מה לידידי בביתי וואס טוט מיין גליבטר אברהם אין מיין הויז אונ ער זאל בויען דעם ידיד דאס איז דר בית המקדש ווייא אין פסוק שטייט מה ידידות משכנותיך ווייא זייער גליבט איז דיין ראהונג דר בית המקדש · צום ידיד דאס איז הקב״ה ווייא אין פסוק שטייט אשירה נא לידידי איך וויל זינגן צו מיין גליבטן פריינט הקב״ה אונ עס זאל גבויט ווערן אין דעם חלק פון ידיד דאס איז בנימין ווי אין פסוק שטייט בייא בנימין ידיד ה׳ ישכון לבטח דער גליבטר פון גאט זאל רוען צו זיכר · אונ דורך דעם האבן די ישראל איין כפרה גהאט וואס זייא ווערן גרופן ידידים ווייא אין פסוק שטייט נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה איך האב גיגעבן דאס גליבטע פאלק ישראל אין דער האנט פון זייערע פיינט: יבא טוב עס זאל קומען טוב אונ זאל מקבל זיין טוב פון טוב צו טובים · דאס איז גמיינט עס זאל קומען טוב דאס איז משה רבינו ווייא אין פסוק שטייט ותרא אותו כי טוב הוא דיא מוטר האט גזעהן דאס ער איז גוט · אונ ער זאל מקבל זיין טוב דאס איז די תורה ווייא אין פסוק שטייט כי לקח טוב נתתי לכם איין גוטע קויפונג האב איך אייך געגעבן דאס איז מיין תורה · פון טוב דאס איז הקב״ה וואס ער הייסט טוב ווייא אין פסוק שטייט טוב ה׳ לכל גאט איז גוט צוא אלע · צוא טובים דאס זיינן די ישראל ווייא אין פסוק שטייט הטיבה ה׳ לטובים דוא גאט טוא גוטס צו די גוטע ישראל: יבא זה עס זאל קומען זה אונ זאל מקבל זיין זאת פון זה צו עם זו דאס איז גמיינט עס זאל קומען משה רבינו וואס ווערט גרופן זה ווייא אין פסוק שטייט כי זה משה האיש אונ זאל מקבל זיין די תורה וואס דיא הייסט זאת ווייא אין פסוק שטייט וזאת התורה פון הקב״ה וואס ער הייסט זה ווייא אין פסוק שטייט זה אלי ואנוהו דאס איז מיין גאט אונ איך וועל אים בשיינן · צו דעם פאלק ישראל וואס הייסן עם זו ווייא אין פסוק שטייט עם זו יצרתי לי דאס פאלק ישראל האב איך צוא מיר בשאפן: אמר רבי יצחק זאגט . אין דער צייט וואס גאט האט חרוב גמאכט דעם בית המקדש האט ער גפינן צו אברהם דאס ער איז גשטאנען אין בית המקדש האט גאט צו אים גזאגט וואס טוט מיין גליבטר אין מיין הויז האט אברהם גזאגט איך בין גקומן וועגן מיינע קינדר · האט גאט צו אים גזאגט דיינע קינדר האבן גזינדיגט האב איך זייא פאר טריבן האט אברהם צוא אים גזאגט טאמר האבן זייא אים גערן גזינדיגט האט גאט צו אים גזאגט זייא האבן עס במזיד מיט בייזע מחשבות גטאן · האט אברהם צו אים גזאגט טאמר האבן נאר ווייניג לייט פון זייא גזינדיגט האט גאט צוא אים גזאגט דאס רוב פון זייא האבן גזינדיגט האט אברהם צו אים גזאגט דו האסט זייא גידארפט דר מאנן דעם זכות פון ברית מילה האט גאט צו אים גזאגט זייא האבן זיך ניט גלאזט מל זיין · האט אברהם צו אים גזאגט טאמר ווען דו וואלסט זייא לייננר גווארט זאלטן זייא תשובה גטאן · האט גאט צוא אים גזאגט ווען זייא טוען שלעכטס פרייען זייא זיך נאך אונ ווילען גאר ניט טאן קיין תשובה האט באלד אברהם גלייגט זיינע הענט אויף זיין קאפ אונ האט גשריען אונ גוויינט אונ האט גזאגט איז דען חס ושלום צו ישראל קיין תקנה ניט דא איז איין בת קול גקומן פון דעם הימל אונ האט גזאגט איין צווייגערינגר איילבירט בוים וואס שיינע פירות זיינן אין אים האט גאט גרופן דיין נאמן גלייכט זייא דער פסוק צו איין איילבירט בוים דען ווייא איין איילבירט בוים איז דאס בעסטע דער פון צום סוף ווען ווען מען פלאנצט אים הייבט וואקסן ניט דיא פירות ביז נאך איין לאנגע צייט אונ דער נאך וואקסן דרויף פיל פירות אזו איך וועלן די ישראל זייער גוטס האבן נאך איין לאנגע צייט ווען זייא וועלן דר לייזט ווערן: לקול המולה זאגט רבי חנינא בר פפא פון וועגן דעם רייהן פון דיא מרגלים זיינען צוא בראכן גווארן דיא צווייגן פון ישראל דען רבי חנינא בר פפא זאגט איין גרויסע זאך האבן די מרגלים גרעט קענן גאט דאס ער איז חלילה ניט שטארק צו פאר טרייבן דיא זיבן אומות פון ארץ ישראל · פרעגט רב אחא בר חנינא וועגן עס איז אזו גמיינט וואלט גדארפט שטיין לקול מלה צו דעם קול פון דעם רייהן אבר המולה איז טייטש ברומן נייערט עס איז אזו גמיינט גאט האט גזאגט צו אברהם דיין קול פון ברומן אונ שרייען האב איך גהערט אונ האב מיך דער בארימט איבר זייא דען איך האב גזאגט זייא זאלן זיין אין פיר גליות אונ אין איטליכן גלות זאלן זייא אזוא לאנג זיין ווייא זייא זיינען היינט אין גלות אבר היינט זאלן אלע פיר גליות צוא זאמן ניט לייננר זיין פון איין גלות אדר עס איז אזו גמיינט איך האב פריער גוואלט האבן דאס זייא זאלן זיין אין פיר גליות איין גלות נאך דעם אנדרן אונ אינטר איין שררה אזו וואלט ער זיי ממית גיוועזן אבער היינט זיינן די פיר גליות צו זאמע אונ זיי זיינען פאר שפרייט צווישן אלע פעלקער אזו טוט זייא קיינער ניט דען איטליכער שררה טראכט זיך איך האב זיי ניט

פרק ה נר ה כלל ג חלק ב

זה עכשיו בבת אחת · אמר רבי יהושע בן לוי למה נמשלו ישראל כזית מה זית זה אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אף ישראל אין להם בטלה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא · ואמר רבי יוחנן למה נמשלו ישראל לזית לומר לך מה זית זה אין מוציאין שמנו אלא על ידי כתישה אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין למדנו שעל ידי היסורין חוזרין ישראל בתשובה ונכפר להם עונם ויושיעם האל המושיע :

שז פרק ששי

כבר למדנו שבמקדש שני אף על פי שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות חסדים שנחרב בעון שנאת חנם שהיה ביניהם · וגרסינן נמי במסכת גיטין פרק הניזקין דף נ"ה · אמר רבי יוחנן מ"ד (משלי כח) אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה ·אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים · אתרנגולא ואתרנגולתא חרב טור מלכא · אשקא דריספק (דופן של מרכבה נ"ס) חרב ביתר · אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים ההוא גברא ·דרחמיה קמצא ·ובעל דבביה בר קמצא · עבד סעודתא · אמר ליה לשליה זיל אייתי לי קמצא · אזל אייתי בר קמצא אשכחיה דיתיב אמר ליה מכדי דההוא גברא בעל דבביה הוא מאי בעית הכא קום פוק · ·אמר ליה הואיל ואתיתי שבקן ויהיבנא לך דמי דאכילנא ושתינא אמר ליה לא · יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך אמר ליה לא · יהיבנא לך דמי כולה סעודתך אמר ליה לא · נקטיה בידיה ואפקיה אמר הואיל והוו יתבו רבנן ולא מיחו ביה שמע מינה לאו לשם שמים עסקי איזיל ·ואיכול בהו קורצא בי מלכא (פירוש מלשינות) אזל אמר ליה לקיסר מרדו בך יהודאי אמר ליה מי יימר אמר ליה שדר ·קרבנא חדא להקריב על מזבח חזית אי מקרבי ליה שדר בידיה ·עגלא תליתאה בהדי דקא אתיא שדא ביה מומא בניב שפתים (פירוש בשפה העליונה) ואמרי לה ·בדוקין שבעין דוכתא דלדידן מומא · ולדידהו לא הוי מומא · סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות אמר להו זכריה בן אבקילוס יאמרו בעלי מומין קרבין למזבח סבור ·למיקטליה דלא ליזיל לימר ליה אמר להו רבי זכריה בן אבקילוס יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג · אמר רבי יוחנן ·ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס החריבה את בתינו ושרפה את היכלנו והגלנו מארצנו ·אתא אמר ליה שדריה עלויהו לנירון קיסר · כי ·אתא שדא גירא למזרח אתא נפל לירושלים · למערב אתא נפל לירושלים · לארבע רוחות שבעולם אתא נפל לירושלים אשכחיה להחוא ינוקא אמר ליה פסוק לי פסוקיך אמר ליה (יחזקאל כה) ונתתי נקמתי באדום

אקמצא ובר קמצא שם של שני יהודים : דרחמיה קמצא אוהבו היה במו קמצא : ובעל דבביה שונא שלו בר קמצא : א"ל בר קמצא לבעל הסעודה ויהיבנא לך מה שדמי סעודתך החצי ואל תבייישני להוציאני : ואיכול קורצא כך היה מנהגם מי שאומר מלשינות היו נותנין לו עוגה לאכול ובאכילה מאכל שעושה כדבריו והוא תרגום דהלוך רכיל בעמיך לא תלך רכיל תרגום לא תיכול קורצין : קרבנא קרבן להקריב על גבי המזבח דקיי"ל אף אינם לעבות את העובדי כוכבים ומזלות שנודרים נדרים ונדבות כישראל : עגלא תליתאה של שלש שנים או שלישי לבטן דאף הוא מובחר ושמן : בדוקין שבעין כריסי עין של פגל עשה מום שאסור לנו להקריב דמום הוא ולבני נח אין זה להם מום מלהקריב כנגד שלהם אלא מחוסר אבר : למקטליה לבר קמצא אמרו מטיל מום בקדשים יהרג ויהיו סבורין שבשביל שהטיל מום בקדשים ועבר על לא יהיה בו מום נהרג : ענותנותו סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו : אתא בר קמצא ואמר לקיסר שלא רצו להקריב : שדא גירא למזרח ירה חץ לצד מזרח כשהיה

אלע אין מיין האנט א ו וועל איך זיי ניט קענן פר לענדרין אונ דורך דעם האבין דיא ישראל איין קיום׳ רבי יהושע בן לוי זאגט ווארום זיינען דיא ישראל גגליכין צו איין איילבירט בוים דען ווי איין איילבירט בוים פאלן זיינע בלעטר ניט אראפ ניט אום זומר אונ ניט אום ווינטר אזו ווערן דיא ישראל אויך ניט בטל ניט בעולם הזה אונ ניט בעולם הבא׳ רבי יוחנן זאגט די ישראל זיינען דרום גיגליכן צוא איין איילבירט דען אזו וויא פון איין איילבירט קען מען דעם בוימל ניט ארויס נעמן ביז מען צו שטויסט אים אזו אויך די ישראל טוען קיין תשובה ניט נייערט דורך יסורים׳ לערנן מיר אפ דר פון דאס דורך יסורים טוען די ישראל תשובה אונ גאט פאר גיט זיא זייערע זינד אונ העלפט זייא דר גאט וואס העלפט :

שו כבר למדנו מיר האבן שוין אויבן גשריבן דאס בייא דעם אנדרן בית המקדש חאטשע זייא האבן עסק גוועין אין תורה אונ אין מצות אונ אין גמילות חסדים איז ער דאך חרוב גווארן איבר שנאת חנם וואס צווישן זייא איז גוועןאויך לערנן מיר אין מסכת גיטין רבי יוחנן זאגט וואס מיינט דר פסוק וואול דעם מענטשן וואס פארכט זיך תמיד אונ ווער עס מאכט הארט זיין הארץ דער פאלט אין אונגליק דען איבר איין מענטש וואס האט גהייסן קמצא אונ איינר האט גהייסן בר קמצא איז חרוב גווארן ירושלים.אונ איבר איין האן אונ איין הון איז חרוב גווארן די שטאט טור מלכא אונ איבער איין אקס פון איין וואגן איז חרוב גווארן דיא שטאט ביתר : אקמצא ובר קמצא פון וועגן קמצא אונ בר קמצא איז ירושלים חרוב גווארן דען עס איז גוועין איין מענטש וואס זיין ליב האבר האט גהייסן קמצא אונ זיין פיינט האט גהייסן בר קמצא האט דער מענטש גמאכט איין סעודה אונ האט גזאגט צו זיין קנעכט גייא רוף מיר קמצא האט דר קנעכט גרופן בר קמצא איז דר מענטש אריין גגאנגן אונ האט גפונן דאס בר קמצא זיצט האט ער צוא אים גזאגט פון אייביג אן ביסטו מיין שונא וואס האסטו דא צוא טאן אויף מיין סעודה שטייא אויף אונ גייא ארויס האט בר קמצא צו אים גזאגט איך בעט דיך ווייל איך בין גקומן לאז מיך זיין אונ איך וועל דיר געבן געלט פאר דעם וואס איך וועל עסין אונ טרינקן האט דער מענטש גזאגט איך וויל ניט׳ האט בר קמצא גזאגט לאז מיך זיין איך וועל דיר געבן וואס די האלבע סעודה קאסט האט ער גזאגט איך וויל ניט האט בר קמצא ווידער גזאגט לאז מיך איך וויל דיר געבן וואס דיא גאנצע סעודה קאסט האט דער מענטש גזאגט איך וויל ניט אונ האט אים אן גנומן בייא דער האנט אונ האט אים ארויס גשלעפט · האט בר קמצא גזאגט ווייל די רבנים זיינן גזעסן אונ האבן מיר גלאזט דיא

חרפה אן טאן אונ האבן אים ניט גוועדט וועל איך גיין צום קיסר אונ וועל אויף זייא אלע איין מסירה געבן · איז ער גגאנגן צום קיסר אונ האט גזאגט די יהודים האבן אין דיר מורד גוועןהאט דר קיסר גזאגט ווער זאגט דאס עס איז אמת האט ער צו אים גזאגט שיק איין קרבן קיין ירושלים זיי זאלן עס מקריב זיין פון דיינט וועגן אויף דעם מזבח וועסטו זעהן אויב זייא וועלן עס מקריב זיין האט דער קיסר גשיקט מיט אים איין קאלב וויא ער איז גגאנגן האט ער דעם קאלב איין מום גמאכט אין דער אויבערשטער לופ אונ איין טייל זאגן אין דעם ברעם פון דעם אויג דאס נאך אונז הייסט עס איין מום אונ נאך זיי הייסט ניט קיין מום אונ מען מעג דאס מקריב זיין אונ ער האט דרום אזוא גטאן כדי זייא זאלן עס ניט מקריב זיין אונ זאלן זיך ניט קענן פאר ענטפרן פאר דעם קיסר דאס זייא האבן עס דרום ניט מקריב גוועןווייל עס האט איין מום · וויא ער איז גקומען מיט דעם קאלב האבן דיא רבנים עס גוואלט מקריב זיין כדי זייא זאלן דעם קיסר ניט דער צערנן האט רבי זכריה בן אבקילוס צו זייא גזאגט די לייט וועלן זאגן איין בהמה וואס האט איין מום איז מען מקריב אויף דעם מזבח האבן דיא רבנים גוואלט הרגנן דעם בר קמצא כדי ער זאל ניט גיין זאגן דעם קיסר האט רבי זכריה בן אבקילוס גזאגט די לייט וועלן זאגן ווער עס מאכט איין מום אין איין בהמה וואס שטייט מקריב צו זיין הרגת מען אים איז ער גגאנגן אונ האט דאס קאלב ווידער גבראכט צום קיסר אונ האט אים גוויזן דאס זייא האבן מורד גוועןאין אים · זאגט רבי יוחנן דאס פרומקייט פון רבי זכריה בן אבקילוס דס ער האט ניט גוואלט מקריב זיין אונ האט ניט גוואלט דעם בר קמצא הרגנן דאס האט חרוב גמאכט אונזר בית המקדש אונ האט פאר ברענט אונזר היכל אונ האט אונז פר טריבן פון אונזר לאנד · אזו האט דער קיסר גשיקט אויף ירושלים איינם וואס הייסט נירון קיסר · וויא ער איז גקומען נאהענט פון ירושלים האט ער גווארפן איין פייל קיין מזרח איז זיא גפאלן קיין ירושלים · אויך האט ער גווארפן איין פייל קיין מערב איז זיא גפאלן קיין ירושלים · אויף וועלכער זייט ער האט גווארפן איין פייל איז זיא אלין גפאלן קיין ירושלים׳ האט ער גזעהן דאס ער וועט דיא שטאט איין נעמן האט ער גפונן איין קינד אונ האט צוא אים גזאגט זאג מיר וואס פאר איין פסוק האסטו היינט גלערנט האט ער צוא אים גזאגט איך האב גלערנט דעם פסוק איך וויל טאן מיין נקמה אין אדום דורך דעם וואס זייא וועלן די ישראל אין גלות האלטן האט דר נירון קיסר גזאגט גאט וויל דאס זיין הויז זאל חרוב ווערן אונ וויל דר נאך איין נקמה טאן אין דעם וואס וועט עס חרוב מאכן איז דר

נירון

*ביד עמי ישראל · אמר הקב"ה ניחא ליה לחרובי ביתיה · וכפורי ידיה (פירוש לנקות ידיו) בההוא גברא קא בעי׳ ערק אזל ואיגייר נפק מיניה ר"מ שדריה עילויה לאספסיאנוס קיסר · אתא צר עלה תלת שני הוו בהדייהו הלהא עתירי נקדימון בן גוריון שנקדה לו חמה (פירוש זרחה בשבילו) ובן כלבא שבוע הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע · ובן ציצית הכסת שהיתה *ציצתו נגררת על גבי כסתות איכא דאמרי שהיתה כסתו (פירוש כסא שלו) מונחת בין גדולי רומי · חד אמר להו אנא זיינא לכו בחיטי ושערי וחד אמר להו:אנא בחמרא ובמלחא ומשחא · וחד אמר להו אנא בציבי (פירוש עצים) ושבחו רבנן לדציבי יותר מכולהו.דרב חסדא כל אקלידיה (פירוש מפתחות) הוה מסר לשמעיה לבר מדציבי דאמר רב חסדא אכלבא (פירוש אוצר) דחיטי מיבעי שיתין אכלבא דציבי · הוה להו למיזן עשרים וחד שתא · הוו בהו הנהו בריוני אמרו להו רבנן ניפוק ונעביד שלמא בהדייהו לא שבקינהו *אמרי להו ניפוק ונעביד קרבא בהדייהו אמרי להו רבנן *לא מסתייעא מלתא · קמו *קלינהו אכלבי דחיטי ושערי הוה כפנא · מרתא בת בייתוס עתירא דירושלים הוה שדרה לשליחה אמרה ליה זיל אייתי לי סמידא (פירוש סולת מנוקה) אדאזל אזדבן ולא אשכח אתא אמר לה סמידא ליכא חיורתא איכא · אמרה ליה זיל אייתי מינה · אדאזל אזדבן ולא אשכח אמר לה ליכא חיורתא (פירוש פת נקיה) איכא · אמרה ליה זיל אייתי לי מינה · אדאזל אזדבן · אתא ואמר לה גושקרא איכא · (פי׳ פת קיבר) איכא · אמרה ליה זיל אייתי לי אדאזל אזדבן הוה שליפה מסאנה אמרה איפוק ליכא קמחא דשערי איכא אמרה ליה זיל אייתי לי · אדאזל אזדבן הוה שליפה מסאנה אמרה איפוק ואחזי אי משכחנא מידי למיכל איתיב לה פרתא בכרעה (פירוש פרש של גללי בהמה) *נח נפשה קרי עלה ריב"ז הרכה בך והענוגה אשר לא נסתה כף רגלה וגו׳ · איכא דאמרי *גר וגרת דר׳ צדוק אכלה ואיסטניכא ומתה · דר׳ צדוק יתיב ארבעין שנין בתענית דלא ליחרוב ירושלים בימיו כי הוה אכיל מידי *הוה מתחזי מאבראי · (כלומר כשנהם המעיהו והלם להכחוש עצמו) מייתין ליה גרוגרות מיין מ״הו ושדי להו · *כי קא ניחא נפשה אפיקתיה לכולי דהבא וכספא שדיתיה בשוקא אמרה האי למאי מיבעי לי · והיינו דכתיב (יחזקאל ז) לנדה יהיה כספם וזהבם לא יוכל להצילם ביום עברת ה׳ וכתיב (שם) כספם בחוצות ישליכו · *אבא סיקרא ריש בריוני דירושלים בן אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה שלח ליה תא בצינעא לגביה אמר ליה עד אימתי עבדיתו הכי וקטליתון לעלמא בכפנא א״ל ומאי אעביד *דאי אמינא להו מידי קטלי לי *א״ל חזי לי תקנתא לדידי דאיפוק אפשר דהוה הצלה פורתא א״ל נקוט נפשך בקצירי (פי׳ החזק עצמך כחולה) ליתי כולי עלמא *לישאול בך וליתרו דנח נפשיה ואייתי מידי סריא (כלומר דבר מסריח כמו נבלה) *ואגני גבך *וליעיילו בך תלמידך דאינהו ידעו דהיא

סמוך נירושלים לקחת קסם אם יעליח : ביד עמי ישראל ע"י עמי ישראל תעשה נקמה באדום שהרבו בית שני אלא כמו נביא ראשון בסופס סוקמה נכנל ע"י סרס אתר נירון קיסר הקב"ה בעי לחרוב ביתיה ולנקות כמי ביחינו : ציצתו של טליתו נגרר ע"ג כרים וכסתות שלא היה מהלך אלא על גבי מילת נגדי מטי : אמרי להו הבריונים אנשי בליעל ריקים ופוחזים למלחמה לרבנן נלא ונלחם : לא מסתייעא מלתא לנלחם אוהם כבם עם רב והון ממנו : קלינהו להנך אכלבי שרפו האוצרות שהבואה ומזון ופלים : נח נפשה דבת בייתוס מפוס דאסטניסא היתה : גרוגרת מאוחן כזוק ר׳ צדוק אחר במנן את מימיה ומנחה פיא ואוכלה לרעבה ומריח בה לו כל ר׳ צדוק בוכנס גרוגרת טעמה ומרה כאסטניסה : הוי מתחזי בגרונו מאכלתי מהמת כחוש כחוש : כי קא ניחא נפשה בגעה למות מהמת בת בייתוס מרעב : אבא סיקרא בן אחותו היה לרבן יוחנן בן זכאי הלא לגנאי בגלה ואמר ליה רבי יוחנן עד אימת עבידתו הכי דלא שבקיתו לאבותי לעשות שלום עם המלך : דאי אמינא להו לעשות שלום יהרגוני בחינם רוצים לגבלים אלא במלחמה : אמר ליה ר׳ יוחנן חזי לי תקנתא לדידי שיניחוני לגלות מן העיר : לישאול בך לבקר חולה ועשה עצמך כאלו אתה גוסס : ואגני גבך והשכב אצלך סגולה אליך מפוס דידעין דמת מבריח ולמנו שמת כבר ומבריח : וליעיילו בך תלמידך יכנסו התת רגלי מטתך לגלות ולא יניחו לאחרים

נירון קיסר אוועק גלאפן אונ האט זיך מגייר גווען איז רבי מאיר פון אים ארויס גיקומן · האט דר קיסר גישיקט דעם אספסיאנוס קיסר איז ער גקומן אונ האט בלעגרט די שטאט דרייא יאר איז אין דר שטאט ירושלים גיוועזן דריי רייכע לייט נקדימון בן גוריון · אונ בן כלבא שבוע· אונ בן ציצית הכסת · דר ערשטר האט דרום גהייסן נקדימון בן גוריון ווייל עס איז אים איין נס גשעהן דאס די זון האט גשיינט פון זיינט וועגן · אונ דר אנדערער האט דרום גהייסן בן כלבא שבוע דען ווען איינר איז צו אים אריין גגאנגן הונגריג זויא איין הונט איז ער ארויס זאט דען כלבא איז טייטש איין הונט אונ שבוע איז טייטש זאט · אונ דר דריטר האט דרום גהייסן בן ציצית הכסת ווייל זיינע ציצית האבן זיך נאך גשלעפט אויף זיידענע קליידר וואס מען האט אים אונטר גשפרייט אויף דר ערד ווען ער איז גגאנגען אונ איין טייל זאגן ער האט דרום אזו גהייסן ווייל זיין שטול איז גשטאנן צווישן די שטולן פון די חשובים פון רום · איינר פון זייא האט גזאגט איך וועל די שטאט לייט שפייזן מיט ווייץ אונ גערשטן אונ איינר האט גזאגט איך וועל זייא שפייזן מיט וויין אונ זאלץ אונ בוימל אונ איינר.האט גזאגט איך וועל זייא שפייזן מיט האלץ האבן דיא חכמים גלויבט צוא דעם וואס האט גיגעבן האלץ מער וויא צוא יענע צווייא דען רב חסדא האט אלע זיינע שליסלן גטרויט צו זיינע קנעכט אבר דעם שליסל פון האלץ האט ער זייא ניט גטרויט דען ער האט גזאגט צו איין אוצר ווייץ מוז מען האבן זעכציג אוצרות האלץ אונ די דרייא עשירים האבן גהאט צוא שפייזן דיא שטאט איין אונ צוואנציג יאר אונ אין דער שטאט זיינען גוועזן שלעכטע לייט האבן די חכמים צו זייא גזאגט לאמיר ארויס גיין פון דר שטאט אונ לאמיר מיט זייא שלום מאכן האבן דיא שלעכטע לייט זייא ניט גלאזט אונ האבן גזאגט לאמיר ארויס גיין אונ לאמיר מיט זייא מלחמה האלטן האבן די חכמים צו זייא גזאגט איר וועט זייא ניט קענן בייא קומן ווייל זיי זיינן זייער פיל זיינן די שלעכטע לייט גגאנגן אונ האבן פר ברענט אלע אוצרות פון ווייץ אונ גערשטן איז גוואָרן גרויס הונגר אין שטאט·מרתא בת בייתוס איז גוועזן דיא רייכסטע פון ירושלים האט זיא גזאגט צוא איר קנעכט גייא אויף דעם מארק אונ קויף מיר זעמיל מעל אונ איידער ער איז אויף דעם מארק גקומן האט מען עס פאר קויפט איז ער גקומן אונ האט צו איר גזאגט קיין זעמל מעל איז ניט דא אנדרע ווייסע מעל איז דא האט זיא צוא אים גזאגט גייא אונ קויף מיר אונ איידר ער איז אויף דעם מארק גקומן האט

מען די ווייסע מעל אויך פאר קויפט איז ער גקומן אונ האט גזאגט צו איר קיין ווייסע מעל איז ניט דא נאר גראבע מעל איז דא האט זיא צוא אים גזאגט גייא אונ קויף מיר אונ איידר ער איז גקומען האט מען דיא גראבע מעל אויך פאר קויפט איז ער גקומן אונ האט צוא איר גזאגט קיין גראבע מעל איז ניט דא גערשטן מעל איז דא האט זיא צוא אים גזאגט גייא קויף מיר אונ איידר ער איז גקומן האט מען די גערשטן מעל אויך פאר קויפט אונ זיא איז דענסטמאל גגאנגען אן שיך האט זיא גזאגט איך וועל אליין גיין אונ וועל זעהן אויב איך וועל קריגן עפיס צו עסן אונ וויא זיא איז גגאנגן האט זיא איין גטראטן אין צואה פון איין בהמה איז זיא גשטארבן ווייל זיא איז זייער איידיל גצויגן גוואָרן אונ איין טייל זאגן זיא האט אויף גגעסן איין פייג פון רבי צדוק אונ איז דר פון גשטארבן דען רבי צדוק האט פערציג יאר גפאסט אלע טאג דאס דר בית המקדש זאל ניט חרוב ווערן אונ ווען ער האט עפיס גיגעסן האט מען עס גקענט אן זעהן פון אויסן ווייניג אונ אלע נאכט ווען ער האט גוואלט אן בייסן האט מען אים גבראכט איין פייג אונ ער האט זיא אויס גזויגן אונ האט זיא דר נאך אוועק גוואָרפן האט זיא די פייג גפונן אונ האט זיא אויף גיגעסן פאר גרויס הונגר אונ איז דר פון גשטארבן אונ פאר איר טויט האט זי גלאזט ארויס ציהן אירע גאלד אונ זילבר אונ האט עס גהייסן ווארפן אויף דר גאס דען זיא האט גזאגט צו וואס דארף מען עס ווען מען קען דער פאר גאר ניט קויפן אונ דאס זאגט דר פסוק זייער גאלד אונ זילבער האט זייא ניט גקענט מציל זיין אין דעם טאג וואס גאט האט אויף זייא גצערנט אויך שטייט אין פסוק זייער געלט האבן זייא גוואָרפן אויף דר גאס·אבא סיקרא איז גוועזן דער הויפט מאן איבר דיא שלעכטע לייט פון ירושלים אונ ער איז גוועזן דער שוועסטרס זון פון רבן יוחנן בן זכאי האט רבי יוחנן נאך אים גשיקט דאס ער זאל צוא אים קומן בסוד איז ער צוא אים גקומן האט רבי יוחנן צו אים גזאגט וויא לאנג וועט איר ניט לאזן קיין שלום מאכן אונ איר הרגת די גאנצע וועלט אין הונגר האט אבא סיקרא צו אים גזאגט וואס זאל איך טאן דען ווען איך וועל זייא עפיס זאגן וועלן זייא מיך הרגנן האט רבי יוחנן צוא אים גזאגט גיב מיר איין עצה דאס איך זאל קענען ארויס קומען פון דער שטאט טאמער וועל איך עפיס קענן מציל זיין האט אבא סיקרא צו אים גזאגט מאך דיך קראנק אונ לאז נאר די וועלט קומן דיך מבקר חולה זיין אונ לאזן זייא זאגן דאס דוא ביסט גשטארבן אונ נעם איין שטיק פלייש פון איין נבלה וואס

ע טינקט

פרקו נר ה כלל ג חלק ב

קליל ממיתא עביד הכי · נכנס בו ר' אליעזר מצד אחד ורבי יהושע מצד אחר *כי מטא לפתהא בעו למדקריה אמר להו יאמרו רבן דקרו בעו למדחפיה אמר להו יאמרו רבן דחפו · פתחו ליה אבבא נפק כי מטא לגביה אמר ליה שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא · א"ל מיחייבת תרי קטלי · חדא *דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא · ועוד אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי · א"ל דקא אמרת לאו מלכא אנא *אי לאו דמלכא את לא הוה מימסר ירושלים בידך דכתיב (ישעיה י) והלבנון באדיר יפול · ואין לבנון אלא בית המקדש · ואין אדיר אלא מלך שנאמר (ירמיה ל) והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא · ודקא אמרת אי מלכא אנא אמאי לא אתית לגבאי בריוני דאית בן לא שבקינן אמר לו מי שיש לו הבית של דבש ודרקון (פירוש נחש) *כרוך עליה לא היו שוברין את ההבית בשביל הדרקון אשתיק קרי עליה רב יוסף ואי תימא רבי עקיבא (ישעיה מד) משיב חכמים אחור ודעתם יסכל איבעי למימר ליה מייתינן *צבתא ושקלינן לדרקון וקטלינן ליה *והחביתא שבקינן לה · אדהכי אתא ההוא *פריסתקא אמר ליה קום דמית ליה קיסר ואימנו להו חשיבי דרומאי לאותבך ברישא הוה סאים חד מסאניה בעא למסיימא לאחרינא לא עייל בעא למשלפיה לאידך *לא נפק · אמר ליה מאי האי אמר ליה לא תצטער שמועה טובה היתה לך דכתיב (משלי טו) ושמועה טובה תדשן עצם · אמר ליה אלא מאי תקנתא ליתי איניש דלא מייתבא דעתך מיניה ליחליף קמך דכתיב (שם יז) ורוח נכאה תיבש גרם · עבד הכי ועייל אמר ליה ומאחר דחכמיתו כולי האי עד האידנא מאי טעמא לא אתית לגבאי אמר ליה ולא אמרי לך אמר ליה אנא נמי לא אמרי לך אמר ליה מיזל קא אזלינן דאיניש אחרינא בעי לשדרנא בעי מנאי מדי דאיתיב לך · אמר ליה *תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא דבי רבן גמליאל *ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק קרי עליה רב יוסף ואי תימא רבי עקיבא משיב חכמים אחור וגו' · איבעי ליה למימר לישבקינהו הא זימנא *ואיהו סבר דילמא כולי האי לא עביד והצלה פורתא נמי לא הוי · אסוותא דאסיוה לרבי צדוק מאי היא יומא קמא אשקיוה מיא דתיבנא למחר אשקיוה מיא דפארי (פירוש מים שנתבשל בהן סובין) למחר מיא דסיפיסיקתא (פירוש סובין נסין וקמח מעורב בהן) למחר מיא דקמחא עד דרווח מעיה פורתא פורתא · אזל

לבאת אותך דאינון ידעין דחייא קליל ממיתא: כי מטא לפתחא לשער העיר עם מטתו לנושאו על הקברות שהיא חוץ לעיר בעו הנך בריוני דשומרין בשער העיר שלא יצא אדם חוץ לעיר רצו למדקריה בחיצים דאמרי שמא מטעים הוא אמר להם אבא סיקרא יאמרו הרומיים עליכם שהסיעו רבן דקרו בעו למדחפיה אולי יצעק: דלאו מלכא אנא והעלילה בי: אי לאו מלכא את דמלך אתה עתיד להיות לא נמסרה ירושלים בידך דכתיב והלבנון זה בית המקדש שמלבין עונותיהן של ישראל: באדיר יפול והאדיר היינו מושל: כרוך עליה דבוק וכרוך עליה וכי אין שוברין החבית כדי שילך לו הדרקון כך היה לכם להבקיע חומת העיר לפרצה אחת כדי שיפליג אותן בריוני מתוכה: והחביתא שבקינן לה כך היינו מלמדים אולי נוכל לנס ולהוציאם ממנה והניח העיר קיימת ונשלים עמך: צבתא כלי שאוחזין בו כמו טונאל"ש בלע"ז: פריסתקא שליח: לא נפק לא יכול להסיר המנעל מרגלו שנתעבו אבריו משמחת השמועה: ורוח נכאה תיבש גרם ומאבד הגאה רוקן מחמת השמחה היכי תכנס שלך: תן לי יבנה שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמים ושושילתא שלשלת כלומר יחוס של רבן גמליאל משפחות הנשיא שלא תהרגם שלא תכלה שלטנות בית דוד: ואסוותא רופאין הן לי מאלהיך שירפאו את רבי צדוק שלא היה יכול לבלוע האוכל לפי שהקלקלו מעיו מהעינויין: והיא רבי יוחנן הכי כולי האי דלשבוק לירושלים לא עביד ליה ותשובה דהשי' כולה פורתא לא

שטינקט אונ ליג עם ביא דיר אונ לאזן דיינע תלמידים זיך טראגן אונ ניט קיין אנדרר דען זייא וועלן דער פילן דאס דו ביסט ניט געשטארבן דען איין מיטר איז פיל שווערער פון אלעבדיגן אזו וועלן די שלעכטע לייט מיינען דאס דו ביסט געשטארבן אונ וועלן דיך לאזן ארויס טראגן פון דר שטאט צו דער קבורה האט ער אזוא גטאן האבן אים גטראגן זיינע צווייא תלמידים רבי אליעזר פון איין זייט אונ רבי יהושע פון דר אנדרר זייט וויא זיי זיינן גקומען צו דער טיר פון דער שטאט האבן די שלעכטע לייט אים גוואלט שטעכן צו זעהן אויב ער לעבט האט אבא סיקרא צו זייא גזאגט מען וועט זאגן זייער אייגנם רבי האבן זייא געשטאכן האבן זייא אים גוואלט שטויסן האט אבא סיקרא צו זייא גזאגט מען וועט זאגן זייער אייגנם רבי האבן זייא געשטויסן האט מען אים געפינט די טיר האבן די תלמידים אים ארויס גטראגן איז ער גגאנגן צום קיסר אונ האט צו אים גזאגט שלום אויף דיר מלך שלום אויף דיר מלך האט ער גזאגט צו רבי יוחנן דו ביסט איבער צווייא זאכן חייב מיתה איינס איז דאס דוא רופשט מיך מלך אונ איך בין ניט קיין מלך אזו שפעטשטו פון מיר דאס אנדרע איז ווען איך בין יוא איין מלך ווארום ביסטו צוא מיר ביז אהער ניט גקומן האט רבי יוחנן צוא אים גזאגט דאס וואס דו זאגסט דו ביסט ניט קיין מלך פאר ווארדו ביסט יוא איין מלך דען ווען דוא זאסט קיין מלך ניט זיין וואלט ירושלים אין דיין האנט ניט איבר געגטפרט גווארן דען עס שטייט אין פסוק דר בית המקדש וועט איבר געגטפערט ווערן אין דער האנט פון איין מלך אונ דאס וואס דו זאגסט ווארום איך בין ביז אהער ניט גקומן די שלעכטע לייט וואס זיינן אין שטאט דיא האבן מיך ניט גלאזט האט דער קיסר צו אים גזאגט ווען איינר האט איין פאס מיט האניק אונ איין שלאנג איז ארום דר פאס ארום גוויקילט דאס מען קאן דעם האניק ניט נעמן צוא ברעכט מען דען ניט דיא פאס איבר דעם שלאנג האט איר אויך גידארפט טאן דאס איר זאלט דעם מויער צו ברעכן אונ ארויס ווארפן די שלעכטע לייט איז רבי יוחנן שטיל גבליבן אונ האט ניט גיוואוסט צו ענטפרן האט רב יוסף אויף אים גלייענט דעם פסוק אונ איין טייל זאגן רבי עקיבא האט אויף אים גלייענט דעם פסוק גאט קערט ווידר די חכמים אהינטר אונ זייער קלוגע דעה פר נארישט ער דען ער וואלט אים גדארפט ענטפרין מען נעמט איין צוואנג אונ מען ציהט דעם שלאנג אראפ אונ מען לאזט די פאס גאנץ אזו האב איך אויך גיוואלט ביז איך בין ארויס פון שטאט אונ האב זי ניט גידארפט צו ברעכן אונ בין צו דיר גיקומען · וויא זיי האבן גירעט איז גקומען איין שליח פון רום אונ האט צוא אים גיזאגט דער מלך פון רום איז געשטארבן אונ דיא חשובים פון רום ווילין דיך זעצין פר איין מלך האט ער גיהאט איין שוך

אן גיטאן אונ האט גיוואלט דעם אנדערין אויך אן טאן האט ער ניט גקענט ארויף גיין האט ער גיוואלט דעם שוך אויס טאן האט ער ניט גיקענט אראפ גיין האט ער גזאגט וואס מוז דאס זיין האט רבי יוחנן צו אים גזאגט זייא דיך ניט מצער דען עס איז דיר איין גוטע הערונג גקומן דאס דו ביסט איין מלך גווארן דרום ביסטו פעט גווארן וויא אין פסוק שטייט איין גוטע הערונג מאכט פעט דעם ביין האט ער גזאגט וואס זאל איך טאן דאס דר אנדרר שוך זאל ארויף גיין האט רבי יוחנן צו אים גזאגט לאז פר דיר פר ביא גיין איינר וואס דו האסט אים פיינט אזו וועט דר ביין ווידער מאגר ווערן דען עס שטייט אין פסוק ווען איינער זעהט איין שונא ווערט אים מאגער דער ביין האט ער אזו גטאן איז דר שוך ארויף גיגאנגן האט דער מלך צו אים גזאגט ווייל דו ביסט אזו קלוג ווארום ביסטו צו מיר ביז אהער ניט גקומן האט רבי יוחנן צוא אים גזאגט איך האב דיר דאך גזאגט דאס איך האב ניט גקענט קומן פון וועגן די שלעכטע לייט האט דר מלך צוא אים גזאגט איך האב דיר דאך אויך גזאגט דאס דוא האסט גדארפט צוא ברעכן דעם מויער אויך האט דער מלך צו אים גזאגט איך וועל פון דאנען אוועק גיין אונ וועל איין אנדרן אויף מיין ארט שיקן ביישערט בעט עפיס פון מיר וועל איך עס טאן האט רבי יוחנן צו אים גזאגט גיב מיר די שטאט יבנה מיט אירע חכמים דאס דו זאלסט זיא ניט חרוב מאכן אונ לאז לעבן די משפחה פון רבן גמליאל וואס ער איז פון דר משפחה פון דוד המלך אונ גיב מיר רופאים. ־זם זאלן היילן צו רבי צדוק דען צו רבי צדוק זיינן ווארין דיא גרעדים איין גשרומפן איבער דעם גרוים פאסטן וואס ער האט גפאסט דאס ירושלים זאל ניט חרוב ווערן האט רב יוסף אויף אים גלייענט דעם פסוק אונ איין טייל זאגן רבי עקיבא האט עס גזאגט גאט טוט ווידר קערן דיא חכמים אהינטר אונ פאר נארישט זייער דעה דען ער האט גידארפט בעטן דאס ער זאל דאס מאל לאזן אונ זאל קיין מלחמה ניט האלטן אויף ירושלים · אונ רבי יוחנן האט גטראכט ווען איך וועל פון אים איין גרויסע זאך בעטן וועט ער מיר אפילו איין קליינע זאך אויך ניט טאן דרום וועל איך אים בעטן איין קליינע זאך וועט ער עס מיר גוויס טאן · אסוותא דיא רופאים וואס האבן גהיילט צו רבי צדוק האבן זייא אזו גטאן דעם ערשטן טאג האבן זייא אים גיגעבן טרינקן וואסר וואס איז גוועין גזאטן מיט שטרוי דעם אנדרן טאג האבן זייא אים גיגעבן טרינקן וואסר וואס איז גוועין גזאטן מיט קלייען דעם דריטן טאג האבן זייא אים גיגעבן טרינקן וואסר וואס איז גוועין גזאטן מיט גראבע קלייען וואס אביסל מעל איז דא דרינן דעם פערטן טאג האבן זייא אים גגעבן טרינקן וואסר וואס איז גוועין גזאטן מיט מעל אונ מען האט אים אלע טאג גידיכטער גקאכט

אונ

שדריה לטיטוס (דברים לב) ואמר אי אלהימו צור חסיו בו זה טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה
מה עשה תפס בידו זונה ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ספר תחתיו ועבר עליה עבירה ונטל
סייף וגידר את הפרוכת ונעשה נס והיה הדם מבצבץ ויורד וכסבור הרג את עצמו שנאמר (תהלים עד)
*שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם אותות · אבא חנן אומר (שם פט) מי כמוך חסין
יה וקשה שאתה שומע נדופו ונאוצו של אותו רשע ואתה שותק· דבי רבי ישמעאל תאנא
(שמות טו) מי כמוכה באלים מי כמוך באלמים · נטל את הפרוכת ועשאו כמין גרגותני (פירוש
כלי גדול בספינה כו יין) והביא כל הכלים שבמקדש והכניסן לתוכו והושיבן בספינה לילך ולהשתבח בעירו
שנא' (קהלת ח) ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו אל
תקרי קבורים *אלא קבוצים אל תקרי וישתכחו אלא וישתבחו · ואיכא דאמרי קבורים ממש דאפילו *מילי
דהוו מיטמרן איגליין להו · עמד עליו *נחשול שבים לטובעו אמר כמדומה לי שאלהיהם של אלו
אין גבורתו אלא במים בא פרעה וטבעו במים *בא סיסרא וטבעו במים אף הוא עומד עלי לטובעי
במים אם גבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה יצאה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן
בנו של עשו הרשע בריה קלה יש בעולמי ויתוש שמה עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה עלה
ליבשה ובא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים · ואמאי קרו לה בריה קלה *דמעלנא אית
לה מפקנא לית לה · יומא חד הוהו חליף אבבא דבי נפחא שמע קול ארזפתא (פירוש קורנס ולפטיש אותו
יתוש) *אישתיק אמר שמע מינה איכא תקנתא מכאן ואילך מייתן ומחו קמיה לכותי יהב ליה
ארבע זוזי לישראל אמר ליה מסתייך *דקא חזית בסנאך עד תלתין יומין עבד הכי מכאן ואילך *כיון דדש דש· תניא אמר רבי פנחס בן
עקיבא אני הייתי בין גדולי רומי וכשמת פצעו את מוחו ומצאו בו *כצפור דרור משקל שני סלעים במתניתא תאנא כגוזל בן שנה משקל שני
ליטרין · אמר אביי נקטינן פיו של נחשת צפרניו של ברזל כי הוה מיית אמר להו קליוה להההוא גברא ובדרוה לקטמיה אשב ימי דלא לישכחיה
אלהא דיהודאי ולוקמיה בדינא · אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה בעי לאיגיורי אזל אסקיה לטיטוס בנגידא (פירוש אוב) אמר מאן
חשיב בההוא עלמא אמר ליה ישראל ומהו לאידבוקי בהו אמר מילייהו נפישין ולא מצית לקיומינהו זיל איגרי בהו בהאי עלמא והוית רישא דכתיב
היו צריה לראש וגו' · כל המיצר לישראל נעשה ראש·אמר ליה דיניה דההוא גברא במאי אמר ליה *במאי דפסק אנפשיה כל יומא מכנפי ליה
ודייני ליה וקלו ליה לקטמיה ומבדרי לקטמיה אשב ימי · אזל אסקיה לבלעם בנגידא א"ל מאן חשיב בההוא עלמא אמר ליה ישראל

עכדי הלכך בעינא מינים לא דתיהוי כלפי
פורתא : שאגו צורריך בקרב מועדיך נכים
בלתה מתועד בו במו אותותם אותות אמנו
שסימניהן סימן דם על מי הוא אם לא שהרגנו
את עצמו כינוי כלפי מעלה : אלא קבוצים
שנתאספו הרשעים וישתכחו מתפארים בעיר אשר
כן עשו הגבורה הזאת שאהם רואין : מילי
דמטמרין מטמון ממון אוצרות כל ישראל :
נחשול רוח סערה : בא סיסרא נחל קישון
גרפם : מעלנא פה להכניס המאכל אין ליתוש
מפקנא מוצא דרך בית הכסא לית לה : אישתיק
מלנקר במוחו מפני קול הקורנס : דקא חזית
נקמה בשונאך : כיון דדש דש מהרגיל סיתום
ועמד בקול הקורנס הכיר בו ולא הניח ניקורו :
כצפור דרור למה נקרא דרור שדרה בבית
כבבדה בת חורין לדור בכל מקום : במאי
דפסק אנפשיה בדין שפסקתי עלי לצרוף אותי
ולפזר אפרי אשב ימים כן אחר שצורפין אותי
בניהנם מפזרין קטמאי ואחר כך מכנפי ליה
מאספין האפר וכלא אותי מגונה מחדש ודנין

און מען האט אים גיגעבן עסין ביז זיינע גרערים זיינן ביסליך ווייס צוא
שפרייט גווארן · איז דער מלך גיגאנגען קיין רום און האט גשיקט קיין
ירושלים טיטוס הרשע און ער האט די שטאט איין גנומן· אין פסוק שטייט
דער שונא ווערט זאגן וואו איז זייער גאט וואס זייא באשיצן זיך אין אים
ווארום קומט ער ניט און העלפט זייא דאס איז טיטוס הרשע וואס ער
האט כרירף ומגדף גוועזן · וואס האט ער גיטאן ער האט גנומען איין זונה
און איז מיט איר אריין גיגאנגען אין קדשי קדשים און האט איין ספר
תורה איף גשפרייט אויף דער ערד און האט אויף איר מזנה גוועזן און דר
נאך האט ער גנומען איין שווערד און האט אריין גשטאכן אין פרוכת אזוא
האט בלוט ארויס גשפריצט האט דר רשע גמיינט דאס ער האט זיך אליין
ממית גוועזן וויא אין פסוק שטייט דיינע בליידיגר האבן גשריען צווישן
דיין בית המקדש זייא האבן גטאן זייער צייכן פאר איין רעכטן צייכן·
אבא חנן זאגט עס שטייט אין פסוק ווער איז אזו איין שטארקר גאט וויא
דוא אז איין פעסטער דאס דוא הערסט דם שענדן און דאס צערונג פון
דעם רשע און שווייגסט·אין דר ישיבה פון רבי ישמעאל האט מען גלערנט
עס שטייט אין פסוק מי כמוכה באלים דאס איז טייטש ווער איז אזו וויא דוא
דאס ער זאל קענן שווייגן וואס האט דר רשע גטאן ער האט גמאכט דעם
פרוכת אזוא וויא איין קארב און האט דריגען אריין גלייגט אלע כלים פון
דעם בית המקדש און האט זייא גלייגט אויף איין שיף צו גיין און צוא
בריקן זיך אין זיין שטאט דאס ער האט דעם בית המקדש חרוב גימאכט
וויא אין פסוק שטייט איך האב גיזעהן (רשעים קבורים) איז גלייך ווי עס
וואלט גשטאנן (קבוצים) דס איז טייטש איין גזאמלט און זיינן גקומן פון
איין הייליג ארט און האבן זיך ברימט אין שטאט דאס זיי האבן אזעלכע
זאכן גמאן אדר עס ווערט רעכט גלייענט (קבורים) דם ווייזט דאס אפילו
די אוצרות וואס זיינען גוועזן בגראבן איז צו זייא אנפלעקט גווארן און
וויא ער איז גיפארן אויף דעם ים איז אויף גשטאנן איין אינד פון דעם ים
צו דר טרינקן אים האט ער גיזאגט מיר דאכט דאס דר גאט פון ישראל
איז זיין שטארקייט נאר מיט וואסר · איז גקומן פרעה האט ער אים דער
טרונקן אין וואסר·איז גקומען סיסרא האט ער אים דר טרונקן אין וואסרי
און מיך וויל ער אויך דער טרינקען אין וואסר ווען ער איז שטארק לאז
ער אויף גיין אויף דער יבשה און לאז מיט מיר מלחמה האלטן איז גקומען
איין קול פון דעם הימל און האט צוא אים גזאגט דוא רשע בן רשע דאס
אייניקל פון עשו הרשע איין גרינג בשעפנש האב איך אויף מיין וועלט
און ··יא הייסט יתוש גייא אויף דר טריקנש און האלט מיט איר מלחמה

איז ער ארויף גגאנגן אויף דער טריקנש איז אים דר יתוש אריין גפלויגן
אין זיין נאז און האט אים גלעכרט דעם מוח זיבן יאר און עס ווערט דרום
גרופן איין גרינג בשעפנש ווייל זיא עסט און האט קיין יציאה ניט איין
טאג איז ער פיר גגאנגן פאר דר טיר פון איין שמיד האט דר יתוש גהערט
דאס קול פון דעם האמער און איז שטיל גבליבן פון צוא לעכערן זיין מוח
האט טיטוס גזאגט עס איז דא איין הילף דער צוא האט מען פון דענסט
מאל אן גבראכט איין שמיד און ער האט פאר אים גקלאפט דאס דער
יתוש זאל שטיל שווייגן·צו איין כותי האט ער אלע טאג גיגעבן פיר גילדן
און צו איין ישראל האט ער גאר ניט גגעבן דען ער האט גזאגט דו האסט
גנוג ווען דו זעהסט איין נקמה אין דיין פיינט ביז דרייסיג טעג איז דער
יתוש שטיל גבליבן איבער דעם קול פון דעם האמער און דר נאך איז ער
גוואונט גוועזן דר מיט און האט ווידר אן גהויבן צו לעכרן זאגט רבי פנחס
בן עקיבא איך בין גיוועזן צווישן דיא חשובים פון רום און וויא ער איז
גישטארבין האט מען אים אויף גיהאקט דעם מוח האט מען גיפונן דעם
יתוש אזו גרויס וויא איין צפור דרור און ער האט גיוואוגן צווייא סלעים
אין איין ברייתא האבין מיר גילערינט ער איז אזו גרויס גיוועזן וויא איין
טויב פון איין יאר און האט גיוואוגן צווייא פונט זאגט אביי מיר האבין
בקבלה דאס זיין מויל איז גיוועזן פון קופר און זיינע נעגיל זיינען גיוועזן פון
אייזין און וויא טיטוס האט גיזאלט שטארבין האט ער גיזאגט צו די לייט
מען זאל אים פאר ברענן אויף אש און מען זאל זיין אש פאר שפרייטין
אויף זיבין ימים כדי דאס דר גאט פון די יודין זאל אים ניט קענן געפינן
און זאל אים משפטין אויף יענר וועלט · אונקלוס בר קלוניקוס איז גוועזן
דער זון פון טיטוס שוועסטער האט ער זיך גיוואלט מגייר זיין האט ער
ארויף גבראכט צוא טיטוס מיט כישוף און האט צו אים גזאגט ווער איז
חשוב אויף יענר וועלט האט טיטוס צו אים גזאגט די ישראל האט ער
אים גפרעגט זאל איך מיך מגייר זיין און זאל מיך צו זייא בהעפטן האט
טיטוס צו אים גזאגט זייא האבן פיל מצות דו וועסט זייא אלע ניט קענען
האלטן גייא און זייא זייא מצער וועסטו ווערן איין הער איבר זייא וויא
אין פסוק שטייט די בליידיגר פון ישראל זיינען גווארן צו איין הער האט ער
אים גפרעגט מיט וואס איז מען דיך דן אויף יענר וועלט האט טיטוס צוא
אים גזאגט מיט דעם וואס איך האב אויף מיר אליין גפסקנט דאס אלע טאג
זאמלט מען איין מיין אש און מען משפט מיך און מען פאר ברענט מיך
ווידר אויף אש און מען פאר שפרייט דאס אש אויף זיבן ימים·דר נאך האט
ער אויף גבראכט צוא בלעם מיט כישוף און האט אים גפרעגט ווער איז
חשוב

ומהו לאדבוקי בהו א"ל לא תדרוש שלומם וגו׳ כדאיתא לעיל׳ תניא אר"ש בן אלעזר בוא וראה כמה גדול כחה של בושה שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו :

אתרנגולא ואתרנגולתא חרב *טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו מפקי חתנא וכלתא מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא כלומר פרו ורבו כתרנגולין׳ יומא חד הוה חליף גונדא דרומאי (חיל של רומיי) שקלינהו מינייהו *נפול עלייהו ומחונייהו אזול אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עלייהו *הוה בהו ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו במה אלפי שקליה קיסר *לתאגיה ואותביה ארעא אמר רבוניה דעלמא כוליה אי ניחא לך לא תמסריה לההוא גברא ולמלכותי בידיה דחד גברא אכשיליה פומיה לבר דרומא ואמר (תהלים קח) הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו והא דוד נמי אמר הכי אתמוהי קא מתמה הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא וגו׳ על לבית הכסא *אתא דרקונא שמטיה לכרכשיה אמר הואיל ואיתרחיש לי ניסא האי זימנא אשבקינהו שבקינהו ואזל׳ *איזדקיר (פירוש קפץ) ואכלו ושתו ואדליקו שרגא עד דאתחזי גליונא דגושפנקא מרחוק מילא (פירוש מי שהיה לו צורה בטבעתו היה מכירה רחוק מיל מן העיר (מהרש"א בכורות)) אמר אחוכי קא אחיכו בי יהודאי הדר אתא׃ עלוייהו אמר רבי אסי תלת מאה אלפי שלפי סייפא עלו לטור מלכא וקטלו ביה תלתא יומא ותלתא לילתא *ובהך גיסא׃ הילולי וחנגי׳ ולא הוו ידעי הני מהני׳ בלע ה׳ ולא חמל את כל נאות יעקב׳ כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אלו ס׳ רבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ מג׳ שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים ואלו הן כפר ביש כפר שחלים כפר דכריא׳ כפר ביש דהוו בישי ולא יהבי *ביתא לאושפיזא׳ כפר שחלים שהיתה פרנסתם משחלים (עיין מהרש"א כאן) כפר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהם יולדות זכרים ויולדות באחרונה נקבות ופוסקות׳ אמר עולא לדידי חזי לי *ההוא אתרא ואפילו שתין רבואתא דקני לא מחזיק אמר ליה ההוא מינאה לר׳ חנינא שקורי *משקריתו׳ אמר ליה ארץ צבי כתוב בה׳ מה צבי זה *אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושביה עליה רווחא ובזמן שאין יושביה עליה גמדא (פירוש כווץ) רב מנימין בר חלקיה ורב חלקיה בר טוביה ורב הונא בר חייא הוו יתבי ואמרי אי איכא *דשמע ליה מילתא מכפר סכניא של מצרים לימא פתח חד מנייהו ואמר מעשה בארוס *וארוסתו שנשבו לבין העובדי כוכבים ומזלות והשיאום זה לזה אמרה לו בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך לא נגע בה עד יום מותו כשמת אמרה להם ספדו

אותו כן בכל יום : לא תדרוש בלשם אף בהשבינם נגלית עליו אעפ"כ הרביע לדבר : טור מלכא מדינה שבמה הר המלך : נפול היהודים עליהם דרומיים ומחיצהו והכום: היה בה ביהודים אותו גבור בר דרומא: לתאגיה בכתר מעל לאשו : דרקונא נחש ושמטו לבני מעיו באחוריו : איזדקור מרוב שמחה שנעשה האויב מכם היו מרקדין : ובהך גיסא בנד אחד מן העיר היו חופות ושמחה ובנד אחד היו הורגין האויב בהם ולא יודעין אלו מאלו שבך גדול היה העיר : ביתא לאושפיזא שלא היו מלינים אצלם אורחים ודלים : ההוא אתרא הר המלך : משקריתו שקר אתם אומרים דאמריתו שהיה רבוא עיירות היו בהר המלך והוא אינו מחזיק אפילו בתים רבוא קנים : אין עורו מחזיק את בשרו אחר שהופשט העור ממנו כווץ העור ואין יכול לחזור וליכנס בשרו כמו שהיתה עליו : דשמע ליה מלתא ממשביהם אף צדיקים או רשעים היו : בארום וארוסתו מאותה העיר ולא היה להם חופה וכתובה עדיין :

חָשׁוּב אוֹיף יֶענֶר ווֶעלְט הָאט עֶר גְזָאגְט דִיא יִשְׂרָאֵל הָאט עֶר אִים ווִידֶער גְּפְרֶעגְט זָאל אִיךְ מִיךְ מְגַייֵר זַיין אוּנ זָאל מִיךְ בְּהֶעפְטְן אִין זֵייא הָאט עֶר צוּ אִים גִיזָאגְט דוּא זָאלְסְט נִיט פָארְשְׁטְן זֵייעֶר שָׁלוֹם בִּיז אֵייבִּיג׳מִיר הָאבְּן גְלֶערְנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר זָאגְט קוּם אוּנ זֶעה ווִיא זֵייעֶר גְרוֹיס אִיז דֶר כֹּחַ פוּן דֶר בּוּשָׁה דֶען וַוייל מֶען הָאט צוּא בַּר קַמְצָא מְבַייֵשׁ גְוֶועְן הָאט אִים גָאט גְהָאלְפְן אוּנ עֶר הָאט חָרוּב גְמַאכְט דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ הָאט פַאר בְּרֶענְט זַיין הֵיכָל דְרוּם זָאל אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶרְן נִיט מְבַייֵשׁ זַיין: אתרנגולא ואתרנגולתא פוּן ווֶעגְן אַיין הָאן אוּנ אַיין הוּן אִיז חָרוּב גְוָוארְן דִיא שְׁטָאט טוּר מַלְכָּא דֶען דֶער מִנְהָג אִיז גִיוֶועְן ווֶען מֶען הָאט גְפִירְט אַיין חָתָן אוּנ אַיין כַּלָּה צוּ דֶער חוּפָּה הָאט מֶען פַאר זֵייא גְטְרָאגְן אַיין הָאן אוּנ אַיין הוּן דָאס בַּטַייט דָאס דֶער חָתָן אוּנ דִיא כַּלָּה זָאלְן זִיךְ מֶערְן ווִיא דִי הִינֶר אֵיין טָאג אִיז פִיר גְגַאנְגֶן אַיין חֵיל פוּן רוֹמַיִים אוּנ הָאבְּן דִיא הִינֶר אַוֶועק גְנוּמֶן זַיינֶן דִי יְהוּדִים אוֹיף זֵייא אַרוֹיף גְפַאלְן אוּנ הָאבְּן זֵייא גְשְׁלָאגְן זַיינֶען זֵייא גְגַאנְגֶן אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט צוּם קֵיסַר דִיא יְהוּדִים הָאבְּן אִין דִיר מוֹרֵד גְוֶועְן אִיז דֶר קֵיסַר אוֹיף זֵייא גְקוּמֶן אוּנ צְווִישְׁן דִי יְהוּדִים אִיז גְוֶועְן אֵיינֶר ווָאס הָאט גְהֵייסְן בַּר דְרוֹמָא הָאט עֶר אַיין שְׁפְּרוּנְג גְטָאן אוֹיף אַיין מַייל אוּנ הָאט אַיין זֵייא גְהַרְגְּת פִיל טוֹיזֶנְט הָאט דֶער קֵיסַר אַרָאפּ גְנוּמֶען זַיין קְרוֹן אוּנ הָאט זִיא גְלֵייגְט אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ הָאט גְזָאגְט גָאט דֶער הַאר פוּן דֶער גַאנְצֶר ווֶעלְט ווֶען עֶס אִיז דִיר לִיבּ דָאס אִיךְ זָאל אוּם קוּמֶן אַזוֹ עֶנְטְפֶר מִיךְ נִיט אִיבֶּר מִיט מַיין מְלוּכָה אִין דֶר הַאנְט פוּן אַיין מֶענְטְשְׁן הָאט זִיךְ דֶר בַּר דְרוֹמָא אִיבֶּער גְנוּמֶן אוּנ זַיין מוֹיל הָאט אִים גְשְׁטְרוֹיכְלְט אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט פַאר וָואר דוּא גָאט הָאסְט אוּנְז פַאר לָאזְן אוּנ דוּ גֵייסְט נִיט אַרוֹיס אִין אוּנְזֶר מִלְחָמָה אִיז עֶר גְגַאנְגֶן אִין דֶעם בֵּית הַכִּסֵּא אִיז גְקוּמֶען אַיין שְׁלַאנְג אוּנ הָאט אִים דִי גְדֶערִים אַרוֹיס גְשְׁלֶעפְּט אִיז עֶר גְשְׁטָארְבְּן פְרֶעגְט דִי גְמָרָא דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט דָאךְ אוֹיךְ אַזוֹ גְזָאגְט דֶען דֶער פָּסוּק שְׁטֵייט דָאךְ אִין תְּהִלִּים עֶנְטְפֶרְט דִי גְמָרָא דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט נִיט אַזוֹ גְמֵיינְט נַייעֶרְט עֶר הָאט גְזָאגְט הָאסְטוּ דֶען גָאט אוּנְז פַאר לָאזְן דָס דוּ זָאלְסְט נִיט גֵיין אִין אַ נֵיֶר מִלְחָמָה דָאס אִיז גְווִיס נִיט אוּנ ווִיא דֶר קֵיסַר הָאט גְהֶערְט דָאס דֶר בַּר דְרוֹמָא אִיז גְשְׁטָארְבְּן הָאט עֶר גְזָאגְט ווַייל גָאט הָאט מִיר גְטָאן אַזוֹ אַיין נֵס דְרוּם ווֶעל אִיךְ דָאס מָאל דֶר שְׁטָאט נִיט טָאן אוּנ אִיז פוּן זֵייא אַוֶועק גְגַאנְגֶן הָאבְּן זִיךְ דִיא יְהוּדִים זֵייעֶר גְפְרֵייעְט מִיט שְׁפְּרִינְגֶן אוּנ הָאבְּן גְגֶעסְן אוּנ גְטְרוּנְקֶן אוּנ הָאבְּן פִיל לִיכְט אָן גְצוּנְדְן דָאס מֶען הָאט גְקֶענְט בַּייא נַאכְט זֶעהְן דֶעם חוֹתָם פוּן אַיין פִינְגֶערְל אַיין מַייל ווַייט פוּן דֶר שְׁטָאט הָאט דֶר קֵיסַר גְזָאגְט דִי יְהוּדִים שְׁפֶּעטְן פוּן מִיר אוּנ זַיינֶען פְרֵיילִיךְ אִיז עֶר ווִידֶר אוֹיף זֵייא גְקוּמֶן

זָאגְט רַב אַסִי דְרַייא הוּנְדֶרְט טוֹיזֶנְט בְּלוֹיזֶע שְׁווֶערְדְן זַיינֶן אִין אֵיין מָאל גְקוּמֶן אִין שְׁטָאט אַרַיין אוּנ הָאבְּן אִין זֵייא גְהַרְגְּת דְרַייא טֶעג אוּנ דְרַייא נֶעכְט אִין אֵיין זַייט פוּן דֶר שְׁטָאט אוּנ אִין דֶר אַנְדֶרֶר זַייט פוּן דֶער שְׁטָאט הָאבְּן זֵייא גְטַאנְצְט אוּנ גְשְׁפְּרוּנְגֶן אוּנ אֵיינֶער הָאט נִיט גִיוָואוּסְט פוּן דֶעם אַנְדֶערְן׳עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גָאט הָאט פַאר דָארְבְּן אוּנ הָאט זִיךְ נִיט דֶר בַּארִימְט אִיבֶּר אַלֶע וָואוּנוּנְג פוּן יַעֲקֹב ווִיא רָבִין אִיז גְקוּמֶן פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַיין בָּבֶל הָאט עֶר גְזָאגְט פוּן ווֶעגְן רַבִּי יוֹחָנָן דָאס אִיז גְמֵיינְט דִיא זֶעכְצִיג מָאל צֶעהְן טוֹיזֶנְט שְׁטֶעט ווָאס יַנַּאי הַמֶּלֶךְ הָאט גְהַאט אִין דֶעם לַאנְד הַר הַמֶּלֶךְ אוּנ אִין אִיטְלִיכֶער שְׁטָאט זַיינֶען גִיוֶועְן אַזוֹ פִיל יְהוּדִים ווִיא עֶס אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם חוּץ אִין דְרַייא שְׁטֶעט זַיינֶן גְוֶועְן טָאפֶּל מֶענְטְשְׁן ווִיא עֶס אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם׳ אוּנ דָאס זַיינֶן זֵייא כְּפַר בִּישׁ אוּנ כְּפַר שַׁחֲלַיִם אוּנ כְּפַר דִכְרַיָא׳כְּפַר בִּישׁ הָאט דְרוּם אַזוֹ גִיהֵייסְן ווַייל עֶס אִיז גְוֶועְן אַיין בֵּייז אָרְט דָאס זֵייא הָאבְּן קַיין הַארְבֶּרִיג נִיט גִיגֶעבְּן צוּא אַיין פְרֶעמְדְן מֶענְטְשְׁן׳אוּנ כְּפַר שַׁחֲלַיִם הָאט דְרוּם אַזוֹ גְהֵייסְן ווַייל זֵייא הָאבְּן זֵייעֶר פַּרְנָסָה גְהַאט דָאס זֵייא הָאבְּן גִיהַאנְדֶלְט מִיט קְרֵייטֶעכֶער ווָאס הֵייסְט שַׁחֲלַיִם׳אוּנ כְּפַר דִכְרַיָא זָאגְט רַבִּי יוֹחָנָן עֶס הָאט דְרוּם אַזוֹ גְהֵיישְׁן ווַייל דִי ווַייבֶּר הָאבְּן פְרִיעֶר אַלֶץ גְוָואוּנְן זְכָרִים אוּנ דֶר נָאךְ הָאבְּן זֵיי גְהַאט נְקֵבוֹת אוּנ הָאבְּן אוֹיף גְהֶערְט צוּ גְוִוינֶען זָאגְט עוּלָּא אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶן דָאס אָרְט אוּנ עֶס קֶען דְרִינֶען נִיט שְׁטֵיין אֲפִילוּ אַזוֹ פִיל שְׁטֶעקְלְךְ ווִי פִיל שְׁטֶעט דוּ זָאגְסְט עֶס אִיז דְרִינֶען גְוֶועְן׳ הָאט אַיין מִין גְזָאגְט צוּא רַבִּי חֲנִינָא מֶען זֶעהְט דָאס אִיר זָאגְט לִיגְן הָאט רַבִּי חֲנִינָא צוּא אִים גְזָאגְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווֶערְט גְרוּפְן אֶרֶץ צְבִי דֶען אַזוֹ ווִיא אַיין הִירְשׁ ווֶען מֶען שִׁינְט אִים אָפּ דִיא פֶּעל ווֶערְט זִיא אַיין גְשְׁרוּמְפְּן דָאס זִיא קֶען אִים נִיט ווִידֶר צוּ דֶעקְן אַזוֹ אִיז אוֹיךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָאס אִין דֶר צַייט ווָאס דִי יִשְׂרָאֵל זַיינֶן דְרִינֶען גְוֶועְסְן אִיז עֶס גְרוֹיס גְוֶועְן אָבֶּר הַיינְט דָאס זֵייא זַיינֶען פַאר טְרִיבְּן גְוָוארְן דֶר פוּן אִיז עֶס אֵיינְג גְוָוארְן׳ רַב מְנְיָמִין בַּר חִלְקִיָּה אוּנ רַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִיָּה אוּנ רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא זַיינֶן בַּייא אַנַאנְדֶער גִיזֶעסְן אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט ווֶער עֶס הָאט עֶפִּיס גְהֶערְט פוּן דֶר שְׁטָאט כְּפַר סִכְנְיָא ווָאס אִין מִצְרַיִם אִיז דֶער זָאל זָאגְן׳ הָאט אֵיינֶר פוּן זֵייא אָן גְהוֹיבְּן אוּנ הָאט גְזָאגְט עֶס אִיז גְוֶועְן אַיין מַעֲשֶׂה מִיט אַיין חָתָן אוּנ כַּלָּה ווָאס דִיא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָאבְּן זֵייא גְפַאנְגֶן אוּנ הָאבְּן זֵיי צוּ זַאמֶען גִיגֶעבְּן הָאט זִיא צוּ אִים גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּא זָאלְסְט מִיךְ נִיט אָן רִירְן דֶען אִיךְ הָאבּ פוּן דִיר קַיין כְּתוּבָּה נִיט בִּין אִיךְ אָסוּר צוּ דִיר הָאט עֶר זַיין יֵצֶר הָרָע בַּצְווָאוּנְגֶן אוּנ הָאט זִיא נִיט אָן גְרִירְט בִּיז עֶר אִיז גְשְׁטָארְבְּן אוּנ ווִיא עֶר אִיז גְשְׁטָארְבְּן הָאט דִיא כַּלָּה גְזָאגְט

בקל׳ גט

לוה ישפטפט ביצרו יותר מיוסף דאלו ביוסף חדא שעתא והאי כל יומא ויומא ואלו ביוסף לא בחדא מטה והאי בהדא מטה ואלו יוסף לאו אשתו והאי אשתו · פתח א״דך ואמר מעשה ועמדו ארבעים מודיאות בדינר והכר השער מודיא אחת · ובדקו ומצאו אב ובנו שבעלו נערה מאורסה ביום הכפורים והביאום לב״ד וסקלום וחזר השער למקומו · פתח אידך ואמר מעשה באחד שנתן עיניו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה מה עשה הלך וזימן נאת שושביניו והאבילן והשקן והשכירן והשכיבן על מטה אחת והביא ילובן ביצה והטיל ביניהם והעמיד להם עדים · ובא לבית דין והיה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להם כך מקובלני משמאי הזקן שלובן ביצה מתכווץ מן האור (פירוש נתייבש ומגליד) ושכבת זרע דוחה מפני האור (פירוש ונמס כנגד) ובדקו ומצאו כדבריו והביאוהו לבית דין והלקוה והגבוהו כתובתה ממנו אמר ליה אביי לרב יוסף וכי מאחר דהוו צדיקי כולי האי מ״ט איענוש אמר ליה דלא איאבול על ירושלים דכתיב (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגו׳ · כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה וכל שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה :

ששפטפט זלזל ביצרו ולא חטאו אלא נתגבר עליו : ארבעים מודיאות תבואה בדינר אחד וחזר השער כתיקר התבואה : לובן ביצה שהוא דומה לשכבת זרע להוציא קול שבאו על אשתו : סולד כשמחימין כנגד האור נתייבש הלובן בינה ופורש ונופל מכנגד :

אשקא עץ שיוצא מן המרכב שהסוסים נקשרים ומושכים בו דייקסי״ל בל״ע : שתלי תורניתא נטעו עץ שמו הדסו פלאנ״ר בלע״ז בל״ע וכי הוו מנסבין אהדדי קצצו האילנות ועשו מהם מוטות לחופתם : קרני מלחמה ראשי גייסות תוקעי קרן ומתאספים אליהם נבלא : קרובה היתה העיר לים : בבקעת ידים שם מקום : ואחד חלק דם מהרוגי ביתר : של זכריהו בן יהוידע הכהן שהרגוהו שרי יהודה במצות יואש כשהשתחוו לו ליואש ועשאוהו אלוה וסגרוהו בעזרה : גר תושב שלא קיבל עליו

אשקא דריספק חרב ביתר דהוו נהיגי דכי הוי מתייליד ינוקא שתלי ארזא וינוקתא ישתלי תורניתא וכי הוו מנסבי קייצי להו ועבדי גננא· יומא חד הוה חליף ברתיה דקיסר איתבר שקא דריספק וקצו ארזא ועיילו ליה אתו נפול עליהו ובחוניהו אזול אמרו לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עלייהו· גדע בחרי אף כל קרן ישראל וגו׳ · אמר רב חייא בר אבא אלו שמונים אלף יקרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך הדם ונפל לתוך הים הגדול ושמא תאמר יקרובה היתה רחוקה היתה מיל· תניא רבי אליעזר הגדול אומר שני נהלים יש יבבקעת ידים אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושיערו חכמים שני הלקים מים יואחד דם· בכתניתא תאנא שבע שנים בצרו עובדי כוכבים ומזלות כרמיהן מדמן של ישראל בלא זבל אמר רבי חייא ברבי אמר רבי יהושע בן קרחה סח לי זקן אחד בבקעה זו הרג נבוזראדן רב טבחים מאתים ואחד עשר רבוא ובירושלים הרג תשעים וארבע רבוא עד שהלך דמם כמים ונגע בדמו ישל זכריה לקיים מה שנאמר (הושע ד) ודמים בדמים נגעו · אשכחיה לדמיה דזכריה דהוה קא רתח וסליק אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים דאישתפוך אמר להו איתו לי דמא ואינסי איתו ליה דמא ונסי ולא דמי אמר להו אי אמריתו מוטב ואי לאו סריקנא לבשרייהו דהנך אינשי במסרקי דפרזלא · אמרו ליה מה נימא לך נביא הוה בינן דהוה מוכח לן במילי דשמיא קמנא עליה וקטלניה והאי כמה שני דלא נייח דמיה אמר להו אנא מפייסנא ליה אייתי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה קטיל עליה ולא נח בחורים ובחורות ולא נח תינוקות של בית רבן קטל עליה ולא נח אמר זכריה כל הטובים שבהם הרגתים ניהא לך דאבלינהו כולהו כד אמר ליה הכי מיד נח בההיא שעתא הרהר תשובה בדעתיה אמר ומה ישראל שלא הרגו אלא חד גברא כך ההוא גברא דקטל כמה נפשתא על אחת כמה וכמה · ערק אזל שדר פריטא (פי׳ צוואה) בביתיה ואיגייר · תאנא נעמן יגר תושב היה

באקראגט דעם צדיק דען ער האט זיך גשטארקט איבר זיין יצר הרע מער פון יוסף הצדיק דען יוסף הצדיק האט נאר איינמאל זיין יצר הרע בצוואונגן און ער האט אים אלע טאג בצוואונגן אויך איז יוסף הצדיק ניט גוועזן אין איין בעט מיט דער ווייב פון פוטיפרע און ער איז מיט מיר אין איין בעט גוויזן און האט דאך זיין יצר הרע בצוואונגן· אויך איז בייא יוסף ניט גוועזן זיין ווייב און ער האט זיין ווייב ניט אן גערירט ווייל איך האב פון אים קיין כתובה ניט גהאט · האט דר אנדרר אן גהויבן און האט גזאגט עס איז גוועזן איין מעשה דאס מען האט גיגעבן פערציג מאס ווייץ פאר איין גילדן אמאל איז טייערר גווארן דאס מען האט נאר גיגעבן ניין און דרייסג מאס פר איין גילדן אזו האבן זייא נאך גזוכט אין דר שטאט איין עבירה פאר וואס דיא ווייץ איז טייערר גווארן האט מען גפונן דאס איין פאטער און איין זון זיינן ביידע גילעגן אום יום כפור בייא איין נערה המאורסה האט מען זייא גבראכט צוא בית דין און מען האט זייא פאר שטיינט איז ווידר גווארן פערציג מאס ווייץ פר איין גילדן · האט דר דריטר אן גהויבן און האט גזאגט עס איז גוועזן איין מעשה דאס איינער האט זיין ווייב פיינט גהאט און האט איר גיוואלט גט געבן און זיא האט גהאט איין גרויסע כתובה· וואס האט ער גטאן איז ער גגאנגן און האט אן גבריים זיינע אונטר פירר און האט זייא גיגעבן עסין און טרינקען און האט זייא פר שיכרת און האט זייא גלייגט אין דעם בעט וואו זיין ווייב ליגט און האט גנומען דאס ווייסעל פון איין איי און האט גווארפן צווישן זיי און האט גבראכט עדים און האט זייא גוויזן גלייך וויא זייא זיינן גילעגן בייא זיין ווייב כדי זיא זאל מוזן נעמן גט אן כתובה איז ער גגאנגן צוא בית דין איז צווישן זייא גוועזן איין זקן פון דיא תלמידים פון שמאי הזקן און ער האט גיהייסן בבא בן בוטא האט ער צו זייא גזאגט איך האב בקבלה פון מיין רבי דאס ווייסעל פון איין איי ווערט הארט פאר דעם פייער און פאלט אראפ און שכבת זרע ווערט איין גשלונגן אין קלייד פאר דעם פייער האבן זייא גפרובט און האבן גפונען דאס עס איז אזו וויא ער זאגט אזו האט מען דעם מענטשן מלקות גשלאגן ווייל ער האט גוואלט זיין ווייב אזו איין שאנד אן טאן און ער האט איר גמוזט געבן דיא כתובה · האט אביי גזאגט צוא רב יוסף ווען זייא זיינען אזעלכע פרומע לייט גיוועזן וואָרום זיינען זייא נישטראפט גווארן האט רב יוסף צו אים גזאגט ווייל זייא האבן ניט רעכט

געטרויערט אויף ירושלים דען עס שטייט אין פסוק פרייט אייך דיא וואס טרויערן אויף ירושלים אבר די וואס טרויערן ניט די וועלן ניט זוכה זיין צו זעהן אין דר שמחה פון ירושלים: אשקא דריספק פון וועגן איין אקס פון איין וואגן איז חרוב גווארן די שטאט ביתר דען עס איז גוועזן איין מנהג דאס ווען איין זון איז גבארן גווארן האט מען גפלאנצט איין טענן בוים און ווען איין טאכטר איז גבארן גווארן האט מען גפלאנצט איין בוים וואס הייסט תדהר און ווען זייא האבן חתונה גהאט האט מען די ביידע בוימר אפ גהאקט און מען האט פון זייא איין חופה גמאכט איין טאג איז דורך גפארן דעם קיסרש טאכטער האט זיך איר צו בראכן איין אקס פון דעם וואגן האבן אירע קנעכט אפ גהאקט איין בוים און האבן דר פון איין אקס גמאכט זיינן די יהודים אויף זייא גפאלן און האבן זייא גשלאגן זיינן זייא גגאנגן און האבן גזאגט דעם קיסר די יהודים האבן אין דיר מורד גוועזן איז דער קיסר אויף זייא גקומען און עס זיינן אין דער שטאט ביתר ארייין גגאנגן אכציג טויזנט הויפט לייט איטליכר מיט פיל פאלק און האבן אין איר גהרגת מאנען און ווייבר און קליינע קינדר ביז דאס בלוט איז ארייין גרונן אין ים הגדול וואס איז גוועזן ווייט איין מייל פון דער שטאט מיר האבן גלערנט רבי אליעזר הגדול זאגט צווייא טייכן זיינן גוועזן אין בקעת ידים האבן די חכמים משער גוועזן דאס עס איז גוועזן צווייא חלקים וואסר און איין חלק בלוט· אין איין ברייתא האבן מיר גלערינט דאס זיבן יאר האבן די עובדי כוכבים ומזלות ניט גדארפט מיסטיגן זייערע וויין גערטנר ווייל דאס בלוט פון די יהודים איז דארטן גלעגן· רבי חייא בר רבי זאגט פון ווענן רבי יהושע בן קרחה עס האט מיר גזאגט איין זקן פון ירושלים דס אין איין טאל האט נבוזראדן גהרגת צוויי הונדרט מיט עלף מאל צעהן טויזנט מענטשן און אין ירושלים הט ער גהרגת פיר און ניינציג מאל צעהן טויזנט מענטשין ביז דאס בלוט איז גירונן און האט אן גרירט אין דעם בלוט פון זכריה הנביא וואס דיא ישראל האבין אים גהרגת אין דר עזרה און האט גמאכט מיט די ישראל ווי אויבן איז גשטאנן אין פרק ו׳ נר ה׳ כלל ג׳ חלק ב׳ און וויא ער האט דאס בלוט ברוהיגט מיט דאס בלוט פון דיא גהרגתע האט זיך נבוזראדן גטראכט ווען די ישראל האבן נאר איינם גהרגת זיינען זיי אזו גשטראפט גווארן מכל שכן דם איך האב פיל מענטשן גהרגת וועל איך פשיטא גשטראפט ווערן האט ער גשריבן איין צוואה אהיים וואס

נבוזראדן גר צדק היה׳ מבני בניו על המן לימדו תורה בבני ברק׳ מבני בניו של סיסרא לימדו תינוקות בירושלים׳ מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון׳ *היינו דכתיב (יחזקאל כד) ונתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות זה דמו של זכריה׳ הקול קול יעקב והידים וגו׳ יהקול זה אנדריאנוס קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים׳ קול יעקב זה אספסינוס קיסר שהרג בכרך ביתר ארבע מאות רבוא ואמרי לה ד׳ אלפים רבוא׳ והידים ידי עשו זו מלכות שהחריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגלתנו מארצנו׳ ד״א הקול קול יעקב אין לך תפלה שמועלת שאין בה מזרעו של יעקב׳ והידים ידי עשו אין לך מלחמה שמנצחת שאין בה מזרעו של עשו׳ יוהיינו דאמר רבי אליעזר מ״ד (איוב ה) בשוט לשון תחבא בהרהורי לשון תחבא׳ אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב על נהרות בבל וגו׳ מלמד שהראה לו הקב״ה לדוד חורבן בית ראשון וחורבן בית שני׳ חורבן בית ראשון דכתיב על נהרות בבל׳ חורבן בית שני דכתיב (תהלים קלז) זכור ה׳ לבני אדום את יום ירושלים וגו׳ האומרים וגו׳׳ אמר רב יהודה אמר שמואל ואי תימא רבי אמי ואמרי לה במתניתא תאנא מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון והרגישו בעצמן למה הם מתבקשים אמרו אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי העולם הבא דרש להם גדול שבהם (שם סח) אמר ה׳ מבשן אשיב אשיב ממצולות ים׳ מבשן אשיב מבין שיני אריות ממצולות ים אלו הטובעים בים כיון ששמעו ילדות כך קפצו כולם ונפלו לתוך הים נשאו ילדים קל וחומר בעצמם ומה הללו שדרכן לכך כך אנו שאין דרכנו לכך עאכ״ו קפצו כולן ונפלו לתוך הים׳ ועליהם הכתוב אומר (שם מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה׳ ורב יהודה *אמר רב זו אשה ושבעה בניה דאתיוה לקמיה דקיסר׳ איתו יחד אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות אמר להו כתוב בתורה (שמות כ) אנכי ה׳ אלהיך וגו׳ אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות׳ אמר להו כתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות אמר להו כתוב בתורה (שם כב) זובח לאלהים יחרם אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות׳ אמר להו כתוב בתורה שמע ישראל וגו׳ אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות אמר להו כתוב בתורה (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלהים וגו׳ אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות אמר להו כתוב בתורה (שמות לד) לא תשתחוה לאל אחר אפקוהו וקטלוהו׳ אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים ומזלות אמר להו כתוב בתורה (דברים כו) את ה׳

באר: מלית חלח עבודת כוכבי׳ כאמר כי לא יעשה עוד עבדך וגו׳ : היינו דכתיב אדמא דזכריה על נחית סלע על אבן חליה שלא בארן כך היה דמו של זכריה על הרצפה ולא נבלע נהיה בעיע כתנותו : הקול זה קול של בכיה וצוחה עולם מיעקב רחל ילחק בכניה מפלה זו של ביתו : היינו דאמר ר׳ אליעזר הא דאמרי׳ לעיל של ידי לשון הרע חרב הבית ונהרגו כמה רבבות : בשוט לשון בכל המכה ההבא בלא יבא עליך כההבאה ממך הרהורי לשון כמו אל התתר לשון מריבות וקטטות : לקלון ילדים למשכב זכור וילדות לפלגשים : מבשן ניטריקין מבין שן כלומר אם אתם בין העובדי כוכבים ומזלות כבין שיני אריות אף על פי כן אציל אתכם : שדרכן לכך להתמיד ואין קלון מרובה כקלון שלנו משכב זכור : אמר רב מקרא זה כי עליך הורגנו כל היום נאמר על האשה ובניה

מען זאל טאן מיט זיינע גיטער אונ איז אוועק גלאפן אונ האט זיך מגייר גוועזן מיר האבן גלערינט נעכן איז גוועזן אגר תושב דס ער האט אין גאט גגלויבט אונ האט די מצות ניט גהאלטן אונ נבוזראדן איז גוועזן איין גר צדק׳פון די קינדרש קינדר פון המן האבן תורה גלערינט אין דר שטאט בני ברק׳פון דיא קינדרש קינדר פון סיסרא האבן תורה גלערינט אין ירושלים׳פון די קינדרש קינדר פון סנחריב האבן תורה גלערינט מיט פיל לייט דאס איז גוועזן שמעיה ואבטליון׳ דאס מיינט דער פסוק איך וועל געבן זייער בלוט אויף איין גלאטן שטיין דאס עס זאל ניט בדעקט ווערן דאס איז דאס בלוט פון זכריה : הקול קול יעקב דער פסוק ווייזט דאס יצחק האט נביאות גזאגט דאס צווי גשרייען וועט מען דר הערן פון יעקב׳איין גשריא וועט זיין איבר אנדרינוס קיסר דאס ער האט גהרגת אין אלכסנדריא של מצרים הונדרט אונ צוואנציג מאל צעהן טויזינט מענטשן דאש איז גוועזן טאפעל וויא דר צאל וואס זיינן ארויס גגאנגן פון מצרים׳ קול יעקב דאס וועט זיין איבר אספסינוס קיסר וואס ער האט גהרגת אין דער שטאט ביתר פיר הונדרט מאל צעהן טויזינט מענטשן אונ איין טייל זאגן פיר טויזינט מאל צעהן טויזינט מענטשן : והידים ידי עשו דאס איז טיטוס וואס האט חרוב גמאכט אונזר בית המקדש אונ האט פר ברענט אונזר היכל אונ האט אונז פאר טריבן פון אונזר לאנד׳ אדר עס איז אזו מיינט הקול קול יעקב עס איז ניט דא קיין תפלה וואס העלפט דאס עס זאל אין איר ניט זיין פון די קינדר פון יעקב והידים ידי עשו עס איז ניט דא קיין מלחמה וואס זיא גוינט איין דאס עס זאל אין איר ניט זיין פון די קינדר פון עשו : והיינו אונ דאס האט רבי אליעזר אויך גזאגט וואס דער פסוק זאגט בשוט לשון תחבא פון קריג וואס דיא צונג מאכט אן וועסטו בהאלטין ווערין ווען דוא וועסט היטען דיין צונג׳ דען דער בית המקדש איז נאר חרוב גווארין איבער לשון הרע וויא אויבן איז גשטאנען׳רב יהודה זאגט פון וועגן רב וואס מיינט דער פסוק אויף די טייכן פון בבל זיינן מיר געזעסן אונ האבן גוויינט׳דאס לערינט אונז דאס גאט האט גוויזן צו דוד המלך חורבן בית ראשון אונ חורבן בית שני׳ חורבן בית ראשון דען עס שטייט אין פסוק על נהרות בבל וגו׳ הט דוד נביאות גזאגט דס זיי וועלן גפירט ווערן אין גלות קיין בבל׳ אונ חורבן בית שני דען ער האט גזאגט גדיינק צוא די קינדר פון אדום דעם טאג וואס זיי האבן ירושלים חרוב גמאכט : אמר רב יהודה זאגט פון וועגן שמואל אונ איין טייל זאגן רבי אמי האט עס גזאגט אונ איין טייל זאגן אין איין ברייתא האט מען עס גלערינט עס איז גוועזן איין מעשה דאס מען האט גפאנגן פיר הונדרט יונגן אונ מיידן זיי מטמא צו זיין האבן זיי פאר שטאנען צו וואס מען דארף זיי האבן זיי מיט אנגדר גרעט אונ האבן גזאגט ווען מיר וועלן זיך דער טרינקען אין ים וועלן מיר האבן חלק לעולם הבא האט דער עלצטער פון זייא צוא זייא גדרשנת אמר ה׳ מבשן אשיב אשיב ממצולות ים דאס איז גמיינט דאס גאט זאגט איך וועל לעתיד אום קערן ווער עס ווערט אויף גגעסן פון איין לייב איך וועל אום קערין די וואס ווערין דער טרונקען אין ים אונ וויא דיא מיידן האבן עס גהערט זיינן זיי אלע ארייין גשפרונגען אין ים האבן די יונגן זיך אפ גלערינט איין קל וחומר ווען די מיידן וואס זיינן דער צו בשאפן גווארן זיינן זיי דאך אין ים ארייין גשפרונגען מכל שכן מיר וואס זיינן ניט דער צוא בשאפן גווארן דארפן מיר בשיטא אין ים ארייין שפרינגען זיינן זיי אלע אין ים ארייין גשפרונגען אונ אויף זיי זאגט דער פסוק פון דיינט וועגן דוא גאט ווערן מיר גהרגת אגאנצן טאג׳אונ רב יהודה זאגט פון וועגן רב דער פסוק איז גזאגט אויף איין אשה מיט אירע זיבן זין דען עס איז גוועזן איין מעשה דאס מען האט גבראכט איין אשה מיט אירע זיבן זין פאר דעם מלך האט ער גזאגט צום עלצטן פון זיי בוק דיך צו דר אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דר תורה דס גאט הט גזאגט איך בין גאט דיין גאט דו זאלסט דיך ניט בוקן צו קיין פרעמדע אפ געטער האט מען אים ארויס גצויגן אונ מען האט אים גהרגת׳האט מען גבראכט דעם אנדרן האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צו דער אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דער תורה עס זאל צו דיר ניט זיין קיין פרעמדר אפ גאט האט מען אים אויך ארויס גצויגן אונ מען האט אים גהרגת׳ האט מען גבראכט דעם דריטן האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צו דר אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דער תורה ווער עס קוילט צו פרעמדע אפ געטר דער זאל ווערן פאר ווישט האט מען אים אויך גהרגת׳ האט מען גבראכט דעם פערטין האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צו דער אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דער תורה הער צו דו ישראל גאט אונזר גאט איז איין גאט האט מען אים אויך גהרגת׳ האט מען גבראכט דעם פינפטן האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צו דר אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דער תורה דוא זאלסט וויסן דאס גאט איז איין גאט אויף דעם הימל אונ אויף דער ערד האט מען אים אויך גהרגת׳האט מען גבראכט דעם זעקסטן האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צו דער אפ גאט האט ער גזאגט עס שטייט אין דער תורה דוא זאלסט דיך ניט בוקן צו קיין פרעמדע אפ געטר האט מען אים אויך גהרגת׳ האט מען גבראכט דעם זיבעטן האט דער מלך צו אים גזאגט בוק דיך צוא דער אפ גאט האט ער גזאגט עס

שטייט

יהאמרת וה' האמירך כבר נשבענו להקב"ה שאין אנו ממירין אותו באל אחר אף הוא נשבע לנו שאינו ממיר אותנו באומה אחרת אמר ליה קיסר אשדי לך גושפנקא (פירוש חותמי שצורתי טבועה בו כדי שתהא נראה מבחוצה לה) וגחין ושקליה כי היכי דלימרו קביל עליה יהורמנא דמלכא · אמר ליה יחבל עלך קיסר ומה לכבוד עצמך כך · לכבוד הקב"ה על אחת כמה וכמה · אפקוהו למקטליה אמרה להו אמיה הב לי גיהליה ואנשקיה אמרה להו בני לכו אמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות · אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה · יצאה ב"ק ואמרה אם הבנים שמחה · ריב"ל אומר יזו מילה שניתנה יבשמונה · רשב"ל אמר אלו תלמידי חכמים שמראים הלכות שחיטה בעצמן דאמר רבה כל מילי ליחזי איניש בנפשיה יבר משחיטה ודבר אחר (פירוש צרעת) ורב נחמן בר יצחק אמר אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על ד"ת כדדרש רשב"ל אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם שנאמר (במדבר יט) זאת התורה אדם כי ימות באהל · אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ארבעים סאה יקצוצי תפילין (פירוש דפוס תפילין לבד מהרצועות) נמצאו בראש הרוגי ביתר · רבי ינאי ברבי ישמעאל אומר שלשה קופות של ארבעים סאה · במתניתא תאנא ארבעים קופות של שלשה סאים ולא פליגי יהא דרישא הא דדרעא · אמר רב אשי יארבעה קבין מוחי תינוקות נמצאו על אבן אחת · עולא אמר תשעה קבין · אמר רב כהנא ואי תימא רבי שילא מאי קרא בת בבל השדודה וגו' אשרי שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע · בני ציון היקרים המסולאים בפז מאי המסולאים בפז אילימא דהוה ימחפי בפיזא האמרי דבי רבי שילא ימתקל תרי אסתרי פיזא נחת לעלמא חדא ברומי וחדא בכולי עלמא אלא ישהיו מגנין את הפז ביופיין · מעיקרא השיבי דרומאי הוו נקטי גליונא דגושפנקא יומשמשי ערסייהו (פירוש צורות נאות שבחותמיהן) מכאן ואילך מייתו בני ישראל ואסרי בכרעי דפורייהו ומשמשי אמר ליה חד מינייהו לחבריה יהאי מי איכא כתיבא אמר ליה אין דכתיב גם כל חלי וכל מכה וגו' · אמר ליה יכמה מרחקנא מדוכתא פלן אמר ליה אנגד פסתא ופלגא (פירוש מעט דף והצי) אמר ליה אי מטאי להתם לא צריכנא לך · אמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג מאי דכתיב עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר וכל אחת ואחת היו בה ד' מאות מלמדי תינוקות של בית רבן · וכשהיה אויב נכנס היו ידוקרין אותו בחוטריהן · וכשגבר אויב ולכדום כרכום בספריהם והציתום באש · תנו רבנן מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול של רומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורין יפה עינים וטוב רואי יקווצותיו סדורות לו תלתלים הלך ועמד על פתח בית האסורין ואמר (ישעיה מב) מי

נייס : האמרת יחדת לבון אהבה : הורמנא דמלכא שולטנות המלך קבל עליו לעשות : חבל ווי יש לצעוק עליך ועל דבורך : זו מילה שורגנו כל היום זמנין דמיים : בשמונה ועדיין הילד חלוש ואף על פי כן מקיימין מלוהך באהבה : בר משחיטה שמא יתחכנו ויחתכנו בגרונו וצרעת מראות נגעים מפני שמסוכן לקפוץ עליו הצרעת : קצוצי תפילין בלא רצועות קרוין קצוצי כדאמרינן במסכת סוכה אותו ברצועה ואינו אותו בקציצה : הא דרישא הם גדולים ארבעה בתים בכל אחד הם ו' פעמים מ' סאה העש"ו שהפרשיות בבית אחד של יד ובשל ראש גם כן ד' פרשיות רק שהם בבית אחד פרשה אחת ואין זה ג' חלקים יותר גדול משל יד מכל מקום דפוס של ראש מתוך שצריך לחלוק הבתים ולהיות ריוח ביניהן ולקובען על מושב הולכך המושב להיות רחב והוי על אחד שלשה שבזרוע : ארבעה קבין בחורבן בית ראשון : מחפי מכוסה ומלובש בפז : מתקל תרי אסתרי משקל שני סלעים של פז : שהיו מגנין את הפז ביופיין והיינו מסולאים לשון סולו לרוכב לא תסולה בכתם אופיר לשון שבח משובחין היו ביופיין מן הפז : ומשמשין מטתן כדי שאשתו תתעבר כנגד בנים יפים : האי מכה ונראה כמו שאסרו בני ישראל בכרעי דפורייהו מי כתיב בתוכחה : כמה מרחקנא מההוא דוכתא שלא הגעתי עדיין ללמוד אותו פסוק : דוקרין אותו בחוטריהן שהיה בידם שמרלין גם כשלומדים : קווצותיו שערות ראשו

שטייט אין דער תורה דו האסט גאט אויס דער וועלט און גאט האט דיך אויס דער וועלט מיר האבן שוין לאנג געשווארן צו גאט דאס מיר זאלן אים נישט פאר בייטן אויף איין אנדר גאט און ער האט אויך צו אונז געשווארן דאס ער זאל אונז נישט פאר בייטן אויף איין אנדר אומה · האט דר מלך צו אים געזאגט איך וועל אראפ ווארפן איין פינגרל און בייג דיך איין צו אויף הויבן עס כדי מען זאל מיינען דאס דו האסט דיך געבוקט פון מיין וועגן · האט ער צו אים געזאגט וויא געשריען אויף דיר מלך ווען דוא ווילסט עס טאן פון דיין כבוד וועגן דאס דוא זאלסט נישט פר שעמט ווערן וואס דארף איך שוין טאן פון גאטס כבוד וועגן · האט מען אים אויך ארויס געצויגן צו הרגנן האט די מוטר געזאגט גיב מיר מיין קינד וועל איך אים קושן · האט מען איר אים געגעבן האט די מוטר צו אים געזאגט מיינע קינדר גייט און זאגט צו אברהם אבינו ער האט געבויעט איין מזבח און האט געוואלט זיין זון מקריב זיין און איך האב געבויט זיבן מזבחות און האב זיבן זין מקריב געווען · איז זיא ארויף געגאנגן אויף דעם דאך און איז אראפ געפאלן און איז געשטארבן · איז ארויס געקומען איין קול פון הימל און האט געזאגט די מוטער מיט די קינדר וועלן דער פרייט ווערן · רבי יהושע בן לוי זאגט דאס וואס אין פסוק שטייט מיר לאזן זיך הרגנן פון גאטס וועגן דעם גאנצן טאג דאס איז געמיינט מצות מילה דען אפט שטארבן די קינדר דורך דעם און מיר טוען דאך די מצוה פון וועגן גאטס ליבשאפט · רבי שמעון בן לקיש זאגט עס גייט אויף די תלמידי חכמים וואס ווייזן אויף זייער האלז וויא מען זאל איין בהמה קוילן און דאס איז איין סכנה דען רבה זאגט אלע זאכן זאל דער מענטש אין זיך ווייזן נאר שחיטה און צרעת נישט דען עס איז איין סכנה · רב נחמן בר יצחק זאגט עס גייט אויף די תלמידי חכמים וואס זיינען זיך ממית איבר דער תורה וויא רבי שמעון בן לקיש האט גדרשת די רייד פון דער תורה האלטן זיך נאר ביי דעם וואס איז זיך ממית איבר איר וויא אין פסוק שטייט די תורה האלט זיך נאר ביי דעם וואס איז זיך ממית איבר איר : אמר רבה בר בר חנה זאגט פון וועגן רבי יוחנן פערציג סאה מיט תפילין האט מען געפונען אויף דיא קעפ פון די הרוגים פון ביתר · רבי ינאי ברבי ישמעאל זאגט דרייא קערב פון פערציג סאה און אין איין ברייתא האבן מיר געלערנט פערציג קערב פון דריי סאה און זייא קריגן נישט דען וואס זאגט פערציג מאס דאס איז תפילין של יד און דער וואס זאגט דרייא קערב פון פערציג מאס דאס איז תפילין של ראש דאס זיי זיינן גרעסר פון תפילין של יד · רב אשי זאגט פיר מאס מוח פון קינדער האט מען געפונען אויף איין שטיין · עולא זאגט ניין מאס · רב כהנא זאגט און איין טייל זאגן רבי שילא האט עס געזאגט דאס שטייט אין פסוק דוא גרויבטע שטאט בבל וואול צו דעם וואס וועט צו קלאפן דיינע קינדר אויף דעם שטיין וויא דו האסט צו ישראל געטאן · עס שטייט אין פסוק דיא טייערע קינדר פון ציון המסולאים בפז און עס קען נישט זיין געמיינט זיי זיינען באדעקט מיט גין גאלד דען אויף דער גאנצער וועלט איז נאר דא וויא צווייא סלעים שווער גין גאלד האלפט איז אין רום און העלפט איז אויף דער גאנצר וועלט נייערט עס איז געמיינט דאס זיי האבן געשענד דאס גין גאלד מיט זייער שיינקייט דען זייא זיינען שענר געווען פון גין גאלד · צום ערשטן האבן די חשובים פון רום געמאכט זייער צורה אויף איין חותם און האבין דרויף געקוקט ווען זיי זיינען ביי זייערע ווייבער געלעגן כדי זיי זאלין אזעלכע שיינע קינדר האבן וויא זיי און דער נאך וויא די יהודים זיינען פר טריבן געווארן האבן זיי גנומען די קינדר פון די יהודים און האבן אן גבונדן ביי די פיס פון זייערע בעטן און זיינן ביי זייערע ווייבר געלעגן · האט איינר פון זיי געזאגט צום אנדרן שטייט די מכה אין דער תורה · האט ער געזאגט יא דען עס שטייט אין פסוק אלע קרייניק און מכות וואס שטייען נישט אין דער תורה וועל איך אויף דיר שיקן · האט ער אים געפרעגט וויא ווייט האלט איך אין מיין לערנן פון דעם פסוק · האט ער געזאגט אין בלאט און איין האלבע · האט ער געזאגט ווען איך וואלט עס געלערנט וואלט איך דיך נישט גידארפט פרעגן אויב עס שטייט אין דער תורה: אמר רב יהודה זאגט פון וועגן שמואל פון וועגן רבן שמעון בן גמליאל פיר הונדרט שולן זיינן געווען אין דער שטאט ביתר און אין איטליכר שול זיינן געווען פיר הונדערט מלמדים און איטליכר מלמד האט געהאט פיר הונדרט תלמידים און ווען עס איז ארייין געקומען איינר פון דיא שונאים האבן זייא אים דער שטאכן מיט זייערע טייטלאך און דער נאך וויא דער פיינט האט זיך געשטארקט און האט זייא באצוואונגען האט ער זיי איין געוויקעלט אין זייערע ספרים און האט זייא פאר ברענט · די רבנים האבן געלערנט עס איז געווען איין מעשה מיט רבי יהושע בן חנניה דאס ער איז געגאנגן אין איין גרויסע שטאט פון רום · האט מען אים געזאגט עס איז דא איין קינד אין דער תפיסה מיט שיינע אויגן און איין שיין געשטאלט זיינע האר זיינען אים אויס געוועצט געקרייזלט · איז געגאנגען רבי יהושע און האט זיך געשטעלט אויף דער טיר פון דער תפיסה און האט

פרק ו נר ה כלל ג חלק ב

נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים · נענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך וגו' · אמר *מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל · *העבודה איני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו אמרו לא זז משם עד שפדאו בדמים רבים · ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראות בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע · אמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בבנו ובבתו של רבי ישמעאל שנשבו לשני אדונים נזדמנו שניהם למקום אחד זה אומר יש לי עבד שאין כיפיו בכל העולם וזה אומר יש לי שפחה שאין כיפיה בכל העולם · אמרו בוא ונשיאם זה לזה ונחלוק בילדים הכניסם לחדר אחד זה יושב בקרן זוית ובוכה וזו יושבת בקרן זוית ובוכה זה אומר אני כהן בן כהנים גדולים ואיך אשא שפחה וזאת אומרת אני כהנת בת כהן גדול איך אנשא לעבד ישבו ובכו כל הלילה · כיון שעלה עמוד השחר הכירו זה את זה וגעו בבכיה עד שיצתה נשמתן ועליהם קונן ירמיהו על אלה אני בוכיה עיני עיני וגו' · אמר רבי שמעון בן לקיש מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה · צפנת *שהכל צופין בה · בת פניאל בתו של כהן גדול ששמש לפני ולפנים שנשבית *ונתעללו בה שבאים כל הלילה · למחר הלבישה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה בשוק בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר · אמר לו *הראני יפיה אמר לו ריקא אם אתה רוצה ליקח קח שאין כיפיה בכל העולם · אמר אעפ"כ הפשיטה ששה חלוקים שביעי קרעתה ונתפלשה באפר אמרה רבש"ע אם עלינו לא חסת *על קדוש שמך לא חסת · ועליה קונן ירמיהו (ירמיה ו) בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים כי פתאום יבוא השודד עלינו לא נאמר אלא עלינו כביכול *עלי ועליך בא השודד · אמר רב יהודה מ"ד (מיכה ב) וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו · מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו *שוליא דנגרי הוה (פירוש תלמיד לנגרים) פעם אחת נצרך רבו ללות אמר לרבו שגר אשתך אצלי ואלווך שגר אשתו אצלו ושהה אותה שלשה ימים ושלחה וקדם הוא ובא אצלו אמר לו אשתי ששגרתי לך היכן היא אמר ליה פטרתיה ושמעתי *שהתינוקות נתעללו בה בדרך אמר ליה מה אעשה אמר אם אתה שומע לעצתי גרשה אמר לו כתובתה מרובה אמר אני אלווך ותן לה כתובתה · עמד זה וגרשה הלך זה ונשאה כיון שהגיע זמנו לא היה לו לפורעו אמר לו *בוא ועשה עמי בחובך והיו שניהם יושבין ואוכלין והוא היה עומד ומשקה אליהם והיו דמעות נוטפות מעיניו ונופלות בכוסיהם ועל אותה שעה נחתם גזר דין · ואמרי לה על שתי פתילות בנר אחד (פירוש אשת איש) והגזירה היתה גדולה עד שבאו לאכול עם הרעב הגדול אשה את בנה אשר אהבתו יותר מגופה וגדלתו בתענוגים גדולים · כדגרסינן במסכת יומא פרק אמר להם הממונה דף ל"ח

סדורות ומגלגל לו וזה מלחלים כדבר שאדם מסבב בלבבו ובשבמע שלנעו ממנו נשאר אותו דבר מבובב ועיין ל': מובטחת אני וכו' בנער קטן היה ויודע להשיב כן: העבודה לשון שבועה בעבודת הקרבנות: שהכל צופין בה מפת יפיה: ונתעללו בה שבאים שהיו בוכבים עמה: הראני אותה ערומה: על כבוד שמך הגבור והיכן גבורתך: עלי ועליך שאמי נתחלל בעובדי כוכבים ומזלות: שוליא דנגרי לא היה רבו לתורה אלא רבו לאומנות של נגרים חרשי עץ: שהתינוקות נתעללו בה כלומר בזנתה עם נערים ובחורים: בוא ועשה עמי בתוכך

גזאגט דעם פסוק ווער האט געגעבן די קינדער פון יעקב צום רויב האט דאס קינד אים געענטפערט אונ האט גזאגט פאר וואר גאט דאס מיר האבן צוא אים גזינדיגט אונ האבן ניט גוואלט גיין אין זיינע וועגן האט רבי יהושע גזאגט איך בין פאר זיכערט אין דעם קינד דאס ער וועט זיין איין מורה הוראה צווישן ישראל דא שווער איך דאס איך וועל פון דאנען ניט אוועק גיין ביז איך וועל אים אויס לייזן פאר וויא פיל געלט מען וועט פאר אים וועלן אונ ער איז ניט אוועק געגאנגן ביז ער האט אים אויס גלייזט פאר פיל געלט אונ עס איז ניט לאנג דער נאך געוועזן דאס ער איז גווארן איין מורה הוראה צווישן ישראל אונ ער האט גהייסן רבי ישמעאל בן אלישע׳ רב יהודה זאגט פון וועגן שמואל עס איז גוועזן איין מעשה מיט דעם זון אונ די טאכטער פון רבי ישמעאל כהן גדול דאס זיי זיינן געפאנגן גווארן צוא צוויי הארן איין מאל זיינן די הארן צו זאמען גקומען האט איינער גזאגט איך האב איין קנעכט וואס זיין גלייכן איז ניט דא אין דער גאנצער וועלט האט דער אנדרער גזאגט איך האב איין דינסט וואס איר גלייכן איז ניט דא אין דער גאנצער וועלט האבן זיי גזאגט לאמר זיי צו זאמען ברייננגען וועלן מיר זיך צו טיילן מיט די קינדער האבן זיי זיי ביי נאכט אריין גבראכט אין איין פינסטערן קאמער האט ער זיך גזעצט אין איין ווינקעלע אונ האט גוויינט אונ האט גיזאגט איך בין אבהן דער זון פון כהנים גדולים זאל איך נעמען איין שפחה אונ זיא האט זיך גזעצט אין דעם אנדרן ווינקעלע אונ האט גוויינט איך בין איין כהנת די טאכטער פון איין כהן גדול זאל איך נעמען איין קנעכט האבן זיי גוויינט די גאנצע נאכט אונ ווי עס איז טאג גווארן האבן זיי זיך דער קענט דאס זיי זיינן שוועסטער אונ ברידר האבן זייא אן גהויבן צו שרייען אונ וויינן ביז זייער נשמה איז ארויס גגאנגן נאך אויף זייא האט ירמיהו גקלאגט אונ האט גזאגט אויף דעם טוא איך וויינן מיינע אויגן פליסן וואסר: אמר רבי שמעון בן לקיש זאגט עס איז גוועזן איין מעשה מיט איין אשה וואס האט גהייסן צפנת בת פניאל דען צפנת איז טייטש קוקן דאש אלע לייט האבן גקוקט אויף איר שיינקייט אונ פניאל איז טייטש אינווייניג דען זיא איז גוועזן איין טאכטער פון דעם כהן גדול וואס גייט אריין אין בית המקדש אינווייניג׳ איז זיא גפאנגן גווארן אונ איר פאנגר האט מיט איר מזנה גוועזן די גאנצע נאכט דעם אנדרן טאג האט ער זיא אן גטאן אין זיבן העמדר אונ האט זיא גבראכט אויף דעם מארק צו פאר קויפן איז גקומען איינר וואס איז גוועזן זייער מיאוס איר צו קויפן אונ האט גזאגט איך וויל זיא זעהן נאקעט אויב זיא איז שיין אויף איר לייב האט איר פאנגער צו אים גזאגט דו אום רעכטר מענטש ווען דוא ווילסט זיא קויפן מעגסטו זיא קויפן אום גזעהן דען עס איז איר גלייכן ניט דא אין דער גאנצער וועלט האט ער גזאגט איך וויל זיא דאך פריער זעהן האט ער איר אויס גיטאן זעקס העמדר אונ דאס זיבעטע העמד האט זיא צו ריסן אונ האט זיך איין גריבט מיט אש אונ האט גזאגט רבש"ע ווען דוא האסט אויף אונז קיין חס ניט האב חס אויף דיין היילינגן נאמן אונ אויף איר האט ירמיה גקלאגט מיין פאלק גורט אייך אן זעק אונ ריבט אייך איין אין אש דען פלוצלונג וועט אויף אונז דער רויבר קומן דס איז גמיינט עס איז אויך איין חילול השם דאס די עובדי כוכבים זאגין ווארום העלפט אייך ניט אייער גאט׳ רב יהודה זאגט וואס מיינט דער פסוק זיי האבן גגלוסט פעלדר אונ האבן זיי גגזלת אונ האבן גגלוסט הייזר אונ האבן זיי אוועק גנומן אונ האבן בראובט איין מענטשן מיט זיין הויז׳ עס איז גוועזן איין מעשה מיט איינם וואס האט געגעבן זיין אויג אויף דעם ווייב פון זיין רבי וואס האט אים געלערנט איין מלאכה׳ איין מאל האט זיין רבי גדארפט געלט לייען האט ער צו אים גזאגט שיק מיר דיין ווייב וועל איך דיר שיקן געלט מיט איר האט זיין רבי גשיקט זיין ווייב צו אים האט ער זיא ביא זיך גהאלטן דרייא טעג איז זיין רבי גקומען אונ האט אים גפרעגט וואו איז מיין ווייב וואס איך האב צו דיר גשיקט האט ער גיזאגט איך האב זיא באלד אהיים גשיקט אונ איך האב גהערט דאס זיא האט מזנה גוועזן אין וועג מיט יונגן האט זיין רבי צו אים גזאגט וואס זאל איך מיט איר טאן האט ער צו אים גזאגט ווען דו ווילשט מיך פאלגן זאלסטו איר גט געבן האט זיין רבי גזאגט זיא האט איין גרוישע כתובה אונ איך האב איר ניט צו געבן האט ער צו אים גזאגט איך וועל דיר לייען האט זיין רבי גנומען דאס געלט אונ האט איר געגעבן גט אונ דיא כתובה׳ איז ער געגאנגן אונ האט זיא גנומען אונ וויא עס איז גקומען די צייט דאס זיין רבי זאל אים בצאלן דאס געלט וואס ער האט ביי אים גליען האט ער ניט גהאט צו בצאלן האט ער צו אים גזאגט קים אונ ארבעט מיר אפ פאר מיין חוב איז דער מענטש געזעסן מיט זיין ווייב אונ האט געגעסן אונ גטרונקן אונ זיין רבי איז גשטאנען פאר דעם טיש אונ האט זיי אן געגאסן צו טרינקן אזו האט גטריפט טרערין פון זיינע אויגן אונ זיינן געפאלן אין זייער בעכר אונ אין דער צייט איז אן גחתמת גווארן דער גזר דין דאס ירושלים זאל חרוב ווערן אונ איין טייל זאגן עס איז דרום חרוב גווארן ווייל צוויא קנייטן האבן גברענט אין איין ליכט דאס איז גמיינט זיי האבן עובר גוועזן אויף אשת איש: והגזירה אונ די גזירה איז אזו גרויס גוועזן דאס דורך דעם גרוישן הונגר האט איין אשה אויף געגעסן איר זון וואס ער איז איר ליבר גוועזן פון איר גוף אונ זיא האט אים אויף גצויגן מיט גרוישע תענוגים וויא מיר לערנן אין מסכת יומא עס איז גוועזן איין מעשה מיט דואג בן יוסף דאס ער האט גלאזן

איין

מעשה בדואג בן יוסף שהניח בן קטן לאמו וככל יום *מודדתו בטפחים ונותנת משקלו זהב לבית המקדש כיון שגבר אויב טבחתו ואכלתו · ועליה קונן ירמיהו אם תאכלנה נשים פרים עוללי טפוחים · ורוה הקדש משיבה אם יהרג במקדש ה' *כהן ונביא וגו' · וקצת דברים אלו ,וגם מעשיות אחרים כתובים באיכה רבתי על אלה אני בוכיה · וגרסינן במסכת כתובות ריש פרק מציאת האשה דף ס"ו תנו רבנן מעשה בריב"ז שהיה רוכב על החמור והיה יוצא *מירושלים וכו' · כדאיתא לעיל בפרק שני מחלק פרנסת עניים ואמרינן עלה תניא אמר רבי שמעון אראה בנחמה אם לא ראיתיה שמלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו וקראתי עליה מקרא זה (שיר א) אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וכשם שנתקיימו מקראות אלו של פורעניות אשר באו בעונם של ישראל כך עתיד להתקיים כל טובתם הכתוב בנבואות · כדגרסינן בסוף מכות דף כ"ד וככר היו רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא *מהלכין בדרך וכו' · כדאיתא בנר שני כלל ח' חלק ב' פ"ב · אלא תלה הכתוב נבואת זכריה בנבואת אוריה · באוריה כתיב (ירמיה כו) לכן בגללכם ציון שדה תחרש ובזכריה כתיב (זכריה ח) עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיימה נבואת אוריה הייתי מתירא שמא לא תתקיים נבואת זכריה עכשיו שנתקיימה נבואת אוריה שמח אני שבידוע שנבואת זכריה מתקיימת ובלשון הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו :

שח פרק שביעי

כשחרב בית שני היו חכמים גדולים וכשראו את הגלות החל הזה הארוך גזרו מפני אבילות הבית שלא ירבו ישראל בגלותם בשמחה · כדגרסינן בסוף מסכת סוטה דף נ"ד *בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות של חתנים ועל *האירוס · בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו חכמת יון *בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה *באפריון שלה בתוך העיר אמר רב לא שנו אלא של מלח ושל גפרית אבל של הדס ושל ורד מותר · ושמואל אמר של ורד אסור ושל קנים ושל *חילת מותר ולוי אמר אפילו של קנים ושל חילת אסור · ועל האירוס מאי אירוס אמר ר' אלעזר *טבלא דחד פומא · רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה *תנבורא אתא אבוה אשכחיה תבריה א"ל *מיחלף בטבלא דחד פומא זיל עביד ליה *אפומא דחצבא או אפומא דקפיזא · בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן *עיר של זהב · תניא נמי הכי איזו עטרות כלות עיר של זהב · אבל עושה הוא *כיפה של מלח · תאנא אף על חופת חתנים גזרו מאי חופה חתנים *זהורית מוצהבת · אבל עושה *פורפירות ותולה בה כל מה שירצה · ושלא ילמד אדם את בנו *חכמת יון תנו רבנן כשצרו *מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים ובכל יום ויום היו *משלשלין להן דינרין בקופה ומעלין להן תמידין היה שם זקן אחד שהיה

הזיק לו נעבד : מודדת בטפחים לידע כמה נוסף מיום ליום ונותנת המשקל אומד התוספת : כהן ונביא זכריה בן יהוידע הכהן : מירושלים ורא: בת נקדימון בן גוריון לקטה שעורין מגוללת סוסים בין רגליהם של סוסים ואכלתם : מהלכין בדרך ולמדו שתלה הכתוב נבואת זכריה וגו' עד נחמתנו :

בפולמוס מיילות שהביא אספסינוס על ירושלים גזרו על עטרות חתנים שהיו עושין לחתנים מכל מיני וורדים וגפרית ומלח עב והביה נגול כאבן הבדולח ולובשין אותו במין ציורין וגפרית כעין שעושין לכלי זהב : האירוס כלי שיר של זגין היה בו עיגול מקשקש בזוג ומשמיעין קול ומר היה כהם גדולים וקטנים : בפולמוס של טיטוס שהביא הורקנוס אאריסטובלוס אחיו ובין זה לזה היו נ"ב שנים כדאמר בסדר עולם : בפולמוס האחרון הוא של הורכן הבית ושל טיטוס נמי הוא : באפריון בתוך העיר שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון חופה של משילים ועליתות מוזהבות מוקפות לה : חילת קנים רכים כמין גומא הגדל במים : טבלא דחד פומא כדפרשינן זוג עם עינבל אחד בתוכה : תנבורא תוף ומכין עליו ומשמיע קול נגול : מיחלף בטבלא דחד פומא זוג של עינבל שעושין בבית מבהמות דומה לו בקול ואתו למיעבד ההוא דגזר עליה כי היו עושים בתופים בלהם תוטין של ברזל ועשים שהיו מלהילין : אפומא רחצבא קנקן של חרס : או אקפיזא הוא כלי מחזיק ג' לוגין : עיר של זהב עטרה של זהב ועיר ירושלים מצויירת עליה : כיפה כמו כינע של למד היו עושין ממלח עב שהיה נגול וזך : זהורית מוצהבת טלית לבועה שני וכו קובעין עשי זהב עד שהעמידו אותה כמין כיפה והכלה יושבת תחתיו : פורפירות כמו כיפה של מעגלי פן כמו שאנחנו עושין תיפה של נוטות עץ ותולין בה לניפין ורדידי זהב : חכמת יון ל' חכמה שמדברים בפלעין שלהם ואין שאר העם מכירים בו : מלכות בית חשמונאי בני אחים שהיו מתקוטטים זה עם זה על המלוכה הורקנוס ואריסטובלוס והיה הורקנוס לר מבחוץ על ירושלים והיה עמו חיל רומיים : משלשלין מורידין להם דינרי כסף בקופה מתרומת הלשכה מעל החומה בעד בהמות לקרבן תמיד והיה שם זקן

אין קליינעם זון צו זיין מוטר און אלע טאג האט זיא אים גמאסטן וויא פיל ער איז גרעשר גווארן און האט גשאצט וויא פיל עס וועגט און האט אזו פיל גאלד געגבן אין בית המקדש אריין · און וויא דער פיינט האט זיך גשטארקט און האט ירושלים בלעגערט איז גווארן הונגר האט זיא דאס קינד גקוילט און האט אויף געגעסן און אויך איר האט ירמיה גקלאגט זאלן דען די ווייבר עסין זייערע קינדר וואס זיי האבן זיי גמאסטן און דר רוח הקודש האט אים געענטפערט זאל דען גהרגת ווערן אין דעם בית המקדש פון גאט איין כהן און איין נביא דאס איז גוועזן זכריה הנביא און אויך שטייען דער גלייכן מעשיות אין מדרש איכה רבתי · אויך האבן מיר גשריבן אין חלק ב' מחלק פרנסת עניים איין מעשה דאס רבי יוחנן בן זכאי האט גפונען די טאכטער פון נקדימון בן גוריון דאס זיא האט גקליבן גערשטן צווישן די פיס פון די פערד פון די ערביים פאר הונגר · אויך האבן מיר אויבן גשריבן דאס רבי עקיבא און דיא רבנים האבין גזעהן איין פוקס ארויס לויפן פון קדשי קדשים האבן די רבנים גוויינט און רבי עקיבא האט זיי גטרייסט און האט גזאגט ווען דאס בייז וואס די נביאים האבין גזאגט איז מקוים גווארן דער פון ווייסן מיר דאס אל דאס גוטס וואס דיא נביאים האבן גזאגט וועט אויך מקוים ווערין אזו האבן די רבנים צו אים גזאגט עקיבא דו האסט אונז גטרייסט מיט ריינע רייד :

שח כשחרב בית שני וויא דאס אנדרר בית המקדש איז חרוב גווארין זיינן גוועזן גרוישע חכמים און וויא זייא האבן גזעהן דעם שווערין און דעם לאנגן גלות האבן זיי גוזר גוועזן איבר די אבילות פון חורבן בית המקדש דאס די ישראל זאלן ניט מערן שמחה אין גלות וויא מיר לערנן אין מסכת סוטה וויא דאס חיל פון אספסינוס איז גיקומן אויף ירושלים האט מען גוזר גוועזן דאס מען זאל איין חתן קיין קרוין ניט אן טאן און מען זאל ניט שפילן מיט דעם כלי זמר וואס הייסט אירוס און וויא דאס חיל פון טיטוס איז גקומן האט מען גוזר גוועזן דאס מען זאל איין כלה קיין קרוין ניט אן טאן און איין מענטש זאל ניט לערנן זיין זון חכמת כותיים · און וויא דאס הינטערשטע היל פון טיטוס איז גקומען האט מען גוזר גוועזן דאס איין כלה זאל ניט גיין פון איר פאטערש הויז אין איר מאנס הויז אונטר איין חופה זאגט רב דאס וואס עס שטייט מען טאר דעם חתן קיין קרוין ניט אן טאן דאס איז איין קרוין פון זאלץ און שוועבל דען דאס איז איין שיין צירונג אבר פון הדס בלעטר און פון רויזן מעג מען און שמואל זאגט פון רויזן איז אויך אסור און פון שטעקלאך און פון ריטלאך מעג מען און לוי זאגט אפילו פון שטעקלאך און פון ריטלאך איז אויך אסור · פרעגט די גמרא וואס פאר איין כלי זמר איז דער אירוס זאגט רבי אליעזר עס איז איין ברעט מיט גלאקן און אין איטליכן גלאק הייגט איין אייזן וואש קלינגט · רבה בר רב הונא האט גמאכט זיין זון איין כלי זמר וואס הייסט תנבורא איז גקומען זיין פאטר און האט עס צו בראכן דען ער האט גזאגט ווייל עס האט אזו איין קול וויא דער אירוס גייא און מאך עס אויף דר לאך פון איין ערדענעם קרוג אדר אויף דער לאך פון איין גרויסע קאן · פרעגט די גמרא וואס פאר איין קרוין טאר מען איין כלה ניט אן טאן · זאגט רבה בר בר חנה פון וועגן רבי יוחנן איין גילדענע קרוין וואש ירושלים איז דרויף אויס גימאלט אבער מען מעג מאכן איין היטל פון זאלץ : תאנא מיר האבן גלערינט מען האט אויך גוזר גוועזן דאס מען זאל קיין חופה צו קיין חתן ניט מאכן פון גילדענע שטאנגן אבער מען מעג מאכן איין חופה פון הילצערנע שטאנגען און מען מעג דרויף שיינע זאכין אויף הייגן וואסערע מען וויל און מען האט פאר באטן דאס איין מענטש זאל ניט לערנן זיין זון קיין חכמת כותיים · די רבנים האבין גלערינט וויא דיא ברידר פון דעם מלכות בית חשמונאי האבן מלחמה גהאלטן איינער מיט דעם אנדרן איבער דר מלוכה איז גוועזן הורקנוס דרויסן פון דר שטאט און אריסטובלוס איז גוועזן אין ירושלים אזו האט מען אלע טאג אראפ גלאזט איין קארב מיט געלט און די לייט פון הורקנוס האבן דער פאר גגעבן שאף מקריב צו זיין דעם קרבן תמיד איז צווישן דיא לייט פון ירושלים גוועזן איין זקן וואס האט גקענט חכמת כותיים האט ער צו דיא לייט

מכ"ד בחכמת כותים אמר להן כל זמן שעוסקין בעבודה אינן נמסרין בידכם · אותו היום שלשלו להם
דינרין בקופה העלו להם דבר אחר כיון שהגיע לחצי החומה *נעץ רגליו בחומה נזדעזעה א"י ת' פרסה
באותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל דבר אחר ושילמד את בנו חכמת כותים *ועל אותה שעה שנינו
מעשה שבא העומר מגגות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר איני והא אמר רבי א"י *לשון סורסי למה
אלא או לשון קדש או לשון כותים·והא אמר רב יוסף בבל לשון ארמי למה לי או לשון קדש או לשון סורסי
*לשון כותים לחוד חכמת כותים לחוד·וחכמת כותים מי אסירא והא אר"י אמר שמואל משום רשב"ג *עיני
עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא ה' מאות למדו תורה וה' מאות למדו חכמתכותים
ולא נשתיירו מהן אלא אני כאן ואחי אבא *בעסיא שאני של רשב"ג דקרובין היו למלכות דתניא מספר
קומי הרי זה מדרכי האמורי ואמרו אבטלמוס בן ראובןהתירו לו *לכפר קומי מפני שהוא קרוב למלכות·של
בית רבן גמליאל התירו להם הכמת כותים שקרובין למלכות היו · בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה
באפריון בתוך העיר וכו' תנא משום צניעותא ולא עוד אלא שאפילו השכינה כביכול נגלית עמהם
כדגרסינן במסכת מגילה פ' בני העיר דף כ"ט תניא רשב"י אומר חביבין ישראל שכל מקום שגלו שכינה
עמהם וכו' כדאיתא לעיל בפ"ב נר ראשון של חלק המצות · וגרסינן בפ"ק דחגיגה דף ה' (ירמיה יג)
ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מאי במסתרים אמר שמואל מקום יש להקב"ה שבוכה בו
ומסתרים שמו · ומאי מפני גוה אמר רב שמואל *מפני גאותן של ישראל שניטלה מהן · ומי איכא
בכיה קמי קוב"ה והא אמר רב פפא אין עצבות לפני הקב"ה שנאמר (ד"ה א טז) עוז וחדוה במקומו
לא קשיא כאן *בבתי גואי כאן בבתי בראי ובבתי בראי ליכא עצבות והכתיב (ישעיה כב) *ויקרא
ה' אלהים ביום ההוא לבכי ולמספד שאני חורבן בית המקדש שאפילו מלאכי השרת בכו ביה שנאמר (שם לג) הן אראלם צעקו חוצה וגו'
וכתיב ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה · אמר רבי אלעזר שלש דמעות הללו למה · אחת על מקדש ראשון · ואחת על מקדש שני · ואחת על
ישראל שגלו מארצם · ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה · בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו מארצם היינו דכתיב כי נשבה עדר ה'
אלא למאן דאמר על ביטול תורה מאי כי נשבה כיון שגלו אין לך ביטול תורה גדול מזה · ת"ר ג' הקב"ה בוכה עליהן·על מי שאפשר לו לעסוק
בתורה ואינו עוסק · ועל שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק · ועל פרנס המתגאה על הצבור · רבי הוה נקיט כפר קינות בידיה והוה קרי

אחד מכניס : נעץ צפרניו כדרך החזיר
נזדעזעה מחמת המלך שנצער על חילול שמו :
ועל אותה שעה שנינו שאותה שעה החריבו
בחילות את הזרעים שבסביבות העיר במדינת
ירושלים והוצרך לקנות אותה שנה את העומר
מגגות צריפים שהיה רחוק מירושלים ובשאר
שנים מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים
דכתיב כרמל תקריבו שיהא בורע לח והכר
מלא ממנו ובשהות בא מרחוק מתיבש ומתמעך
ואין בו הבלין מלא מן הגרעין : לשון סורסי
קרוב הוא ללשון ארמי למה לנו לדבר או לשון
הקדש או לשון כותים שהיו קרובין לא"י ולשון
כותי יפה מזה והיא לספר בו : לשון כותים
מותר חכמת כותים אסור : עיני שיב לי לעולל
עיני יותר מן הכל עוללה מגוללת בדמעות עיני
לנפשי על נפשי מפני קרובי : בעסיא בם
מדינה : לספר קומי שערות שלפניו מגלחין
ומניחין בלורית מאחריו והוא מדרכי האמורי
שהן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים ומזלות :
מפני גאותן חשיבות ישראל שנתבטל ומפני
גאותה של מלכות שמים שניתן לפסילים :
בבתי גואי איכא דכתיב ובמסתרים תבכה: ויקרא

לייט פון הורקנוס גזאגט אויף זייער לשון אזו לאנג וויא זייא וועלן מקריב
זיין קרבנות וועלן זיי ניט ווערן איבער געענטפערט אין אייער האנט אין
דעם טאג האבן זיי אראפ גלאזין איין קארב מיט געלט האבן די לייט זייא
ארויף געגעבין איין חזיר אונ וויא דער חזיר איז גקומען אין דער העלפט
פון דעם מויער האט ער זיינע נעגיל אריין געשטעקט אין מויער האט
געציטערט גאנץ ארץ ישראל פיר הונדערט מייל לאנג אונ ברייט אין דער
צייט האבן די חכמים געזאגט פאר שאלטן זאל זיין דער מענטש וואס וועט
אויף ציהען איין חזיר אונ דער וואס וועט לערנען זיין זון חכמת כותים אונ
אויף דער צייט האבן מיר געלערנט עס איז געוועזן איין מעשה דאס ארום
ירושלים איז קיין נייע תבואה ניט געוועזן דען דער שונא האט אלץ חרוב
געמאכט אזו האט מען גמוזט שניידן דעם עומר פון גערשטן פון דעם ארט
גגות צריפין · אונ איין מאס נייע ווייץ צו מאכן דער פון צוויי ברויט אויף
שבועות פון דעם ארט בקעת עין סוכר · אונ די רעכטע מצוה איז געוועזן
אפ צו שניידן נאהינט ביי ירושלים כדי מען זאל קענן ברייננגן די תבואה
פריש אונ פול אין די זאנגן · פרעגט די גמרא וויא קען דאס זיין דאס
מען טאר ניט לערנען חכמת כותים רבי האט דאך גזאגט מען דארף ניט
ריידן אין ארץ ישראל קיין לשון פרסי דען מען קען ריידן לשון הקודש
אדר לשון כותים וואס דאס איז בעסר פון לשון פרסי· ענטפערט די גמרא
לשון כותים איז ניט פאר באטן נייערט חכמת כותים איז פאר באטן·פרעגט
די גמרא איז דען חכמת כותים פאר באטן רב יהודה האט דאך גזאגט פון
וועגן שמואל פון וועגן רבן שמעון בן גמליאל דאס ער האט גזאגט דעם
פסוק מיינע אויגן טוען מיר וויא איבער די קינדער פון מיין שטאט דען
טויזנט קינדר זיינן געוועזן אין מיין פאטערש הויז גזינד פינף הונדרט האבן
גלערינט תורה אונ פינף הונדערט האבן גלערינט חכמת כותים אונ עס איז
פון זיי קיינר ניט איבר געבליבן נאר איך דא אונ איין זון פון מיין פאטערס
ברודר אין עסיא · נוא זעה איך דאך דאס מען מעג לערנען חכמת כותים ·
ענטפערט די גמרא די לייט פון רבן גמליאל האט מען מתיר געמאכט ווייל
זיי זיינן געוועזן נאהינט צום מלך האבן זיי גמוזט קענן אלע חכמות וויא מיר
האבן גלערינט מען טאר זיך ניט שערין וויא דיא עובדי כוכבים ומזלות
שערין זיך אפ די האר פון פארינט אונ פון הינטן לאזן זיי איבער האר ווייל
דאס איז איין מנהג פון דאס פאלק אמורי דרום טאר מען עס ניט טאן · אונ
מען האט עס דאך מתיר געוועזן צו אבטלמוס בן ראובן ווייל ער איז געוועזן
נאהענט צום מלך דרום האט ער זיך גמוזט פירן ווי די שררות אויך האט
מען מתיר געוועזן צו די לייט פון רבן גמליאל דאס זייא זאלן לערנען חכמת
כותים ווייל זיי זיינן געוועזן נאהינט צום מלך · אונ די חכמים האבן ווידר

מתיר געוועזן דאס איין כלה זאל גיין מיט איין חופה דורך דער שטאט דען
עס איז בצניעות דאס זיא זאל ניט ווערן גזעהן צו איטליכן · אונ אויף
אלע ערטר וואו די ישראל זיינן אין גלות איז דיא שכינה אויך מיט זייא
וויא מיר לערנן אין מסכת מגילה מיר האבן גלערינט רבי שמעון בן יוחאי
זאגט די ישראל זיינן גליבט דען אויף אלע ערטער וואו זיי זיינן אין גלות
איז די שכינה אויך מיט זיי וויא מיר האבן אויבן אין סימן קי"ז גשריבין ·
וגרסינן אויך לערנן מיר אין דר גמרא פון חגיגה עס שטייט אין פסוק ווען
איר וועט מיינע רייד ניט צו הערן וועט מיין לייב וויינן במסתרים זאגט
שמואל גאט האט איין ארט אין הימל וואס הייסט מסתרים אונ דארטין
וויינט ער · מפני גוה זאגט רב שמואל עס איז גמיינט איבער דעם
הערשאפט פון ישראל וואס איז ווארן אפ גנומען פון זייא · פרעגט דיא
גמרא איז דען דא איין גוויין פאר גאט רב פפא האט דאך גזאגט עס איז
ניט דא קיין טרויערקייט פאר גאט וויא אין פסוק שטייט שטארקייט אונ
פרייד איז אין זיין ארט · ענטפערט די גמרא דער פסוק מיינט אין דער
אויס ווייניגסטן קאמר איז פרייד אבר אין דער אינווייניגסטען קאמער
טרויערט גאט אויף חורבן בית המקדש·פרעגט די גמרא איז דען אין אויס
ווייניגסטן קאמר ניט דא קיין טרויערקייט עס שטייט דאך אין פסוק גאט
האט גרופן מיט איין הויך קול אין דעם טאג פון חורבן בית המקדש צוא
גוויין אונ טרויערקייט· ענטפערט די גמרא חורבן בית המקדש איז איין
גרוישע זאך גוועזן דאש אפילו די מלאכי השרת האבן גוויינט וויא אין
פסוק שטייט די שטארקע מלאכים האבן געשריען איבער חורבן בית
המקדש· אויך שטייט אין פסוק עס טרערט אונ פליכט מיין אויג טרערין
זאגט רבי אלעזר עס שטייט דרייא מאל אין פסוק דאס ווארט טרערין
איינס איז איבער דעם מקדש ראשון אונ איינש איז איבר דעם מקדש שני
אונ איינש איז ווייל די ישראל זיינן פאר טריבן געווארן פון זייער לאנד
דען עס שטייט אין פסוק די טרערין פליסען ווייל עס איז געפאנגן געווארן די
סטאדע פון גאט דאס איז גמיינט דיא ישראל · אינ איין טייל זאגן דיא
דריטע טרערין זיינן איבער דעם גלות דרום קענן זיי קיין תורה ניט לערנן
וויא רעכט איז : תנו רבנן די רבנים האבן גלערינט אויף דריי זאכן וויינט
גאט·ווען איינר קען תורה לערנן דען ער איז איין עושר אונ לערינט ניט·
אונ ווער עס קען קיין תורה ניט לערנן איבר ארימקייט אונ לערינט דאך·
אונ איבר איין פרנס וואס פירט זיך מיט גרויסקייט איבר דעם קהל · רבי
האט גהאלטן מגילת איכה אין זיין האנט אונ האט דרינן גלערינט וויא ער
איז גקומען צו דעם פסוק גאט האט גווארפן פון דעם הימל צו דר ערד
דאס שיינקייט פון ישראל איז אים דער ספר ארויס גפאלן פון זיין האנט

האט

ביה כי מטא להאי פסוקא השליך משמים ארץ תפארת ישראל נפל כפרא מידיה *אמר מאיגרא רמא לבירא עמיקתא עתיקא · וגרסינן בפ"ק דעבודת כוכבים ומזלות דף ג' אמר ליה רב אחאי גלילאה לרב נחמן בר יצחק משחרב בית המקדש אין שחוק לפני הקב"ה *ברביעית מאי עביד ומנלן דליכא שחוק קמיה אילימא מקרא דכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ודילמא אותו היום ותו לא אלא משום דכתיב (תהלים קלז) אם אשכחך ירושלים וגו' ודילמא שכחה הוא דליכא קמיה אבל שחוק מיהא איכא אלא מהכא (ישעיה מב) *ההשיתי מעולם אחריש אתאפק · אלא ברביעית מאי עביד יושב ועוסק ומלמד תינוקות של בית רבן תורה: שנאמר (שם כח) את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה *גמולי מחלב עתיקי משדים למי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים *ומעיקרא מי הוה מיגמר להו · אי בעית אימא מטטרון ואי בעית אימא הא והא עביד · בלילה מאי עביד אי בעית אימא *כעין יממא ואי בעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלפים עולמות שברא שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים *אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן · ואי בעית אימא יושב ושומע שירה מפי חיות שנאמר (שם מב) *יומם יצוה ה' חסדו וגו' · וגם רבו פרושים שהיו רוצים להרבות באבלות ולענות גופם יותר מן הראוי ולא הניחום חכמים · כדגרסינן במסכת בתרא פרק חזקת הבתים דף ס' תנו רבנן כשחרב הבית באחרונה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם רבי יהושע אמר להם בני מפני מה אתם אין אוכלין בשר ואין שותין יין אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבין קרבן על גבי המזבח ועכשיו בטל · נשתה יין שממנו מנסכים על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות *אפשר בפירות פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים *אפשר בפירות אחרות מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר א"א *שכבר נגזרה גזירה ולהתאבל יותר מדאי א"א שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה מאי קרא אמר רב אדא בר אהבה דכתיב (מלאכי ג) *במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כלו אי איכא גוי כלו אין ואי לא לא *אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט כמה אמר רב יוסף אמה · ואמר רב חסדא וכנגד הפתח · עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט וכמה · אמר רב פפא כסא דהרסנא (דגים קטנים מטוגנין בשמן) · עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט אמר רב

וכל קריאה כשמעת קול כיא: אמר אין נפלו ישראל נפילה גדולה שהמקרא מעיד על נפילתה גדולה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ואין לך ביר עמוק וגגה גבוה כמשמים לארץ: ברביעית שהיה דרכו קודם חורבן לשחק עם בריותיו מה עביד השתא בג' שעה רביעית על היום מאחר שאינו משחק עם לויתן דהיין שחיק לפניו: ההשיתי מההיק אפתיק ואחריש ואתאפק משחוק מיום החורבן עד שאנקם נקמה: גמולי מחלב שהיה כשהם קטנים המעתיק מבדים משדי אמם כמו המעתיק הבים ל' סילוק: ומעיקרא קודם החורבן מי למד עמם: כעין יממא של שעות האגוות יושב הקב"ה ועוסק בתורה שניה יושב ודן העולם שלישית זן כל העולם רביעית משחק כדי י"ב שעות של יום וכן בלילה: אלפי שנאן משמע אלפי מלאכים שנקראו שנאנים ודרש אלפי שני אלפים עולמות שאינן כלומר הכריס מאתי רבותים שהם עשרים אלפים עולמות והם הי' אלפים עולמות שבט כהם וע"כ נקרא ח"י עולמים: יומם יצוה ה' חסדו זו ומלמד תורה ובלילה שירה עמי ובלילה נוהג שירו עמי . מעה שאף דוד לא היה מתנמנם אלא כשינת הסוס וכל הלילה מתעסק בשירות ותשבחות ותורה ד"א יומם יצוה ה' להמלאכים שיחריבו מפני כבודן של ישראל שמשבחין אותו ובלילה שירה עמי אומר שירה של ישראל עם שירת המלאכים: אפשר בפירות יפה אמרת ונפרוש גם מן הלחם: אפשר בפירות אחרים שאין מביאין בכורים אלא משבעת המינין: שכבר נגזרה גזירה חורבן ונתחייבו להתאבל כדכתיב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה: במארה אתם נארים קבלתם עליכם בגזירה אחור להביא המעשר אל בית האוצר כדכתיב במלאכי הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' אעפ"כ אותי אתם קובעים גוזלים את המעשר והתרומה כדכתיב התם ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה הגוי כולו כל ישראל כולו קבלו זאת הגזירה ומסתמא אם לא היו כולם יכולין לעמוד בו לא היו מסכימין ורובן כולם אלמא לא הכל גזירה אא"כ רובם יכולין לעמוד בה: אלא כך אמרו

האט ער גזאגט מיר זיינען אראפ גפאלן פון איין הויכן בוידם אין איין טיפן גרוב: וגרסינן אויך לערנען מיר אין מסכת עבודת כוכבים ומזלות רב אחאי פון גליל האט גזאגט צו רב נחמן בר יצחק פון דעם טאג אן וואס דער בית המקדש איז חרוב גווארן איז ניט דא קיין פרייד פאר הקב"ה · פרעגט די גמרא פון וואנען לערנען מיר עס אפ איך קען עס ניט אפ לערנען פון דעם פסוק גאט האט גרופן אין דעם טאג פון חורבן בית המקדש צוא גוויין אונ קלאג דען עס איז נאר גזאגט אויף דעם טאג פון חורבן בית המקדש אבר ניט אויף אלע צייטן זאל איך דאס אפ לערנען פון דעם פסוק דאס גאט האט גזאגט איך וועל אן ירושלים ניט פאר געסן וויא איך פאר געס ניט אן מיין רעכטע האנט מאמר פאר געסין אן ירושלים פר געסט גאט ניט אבר פון וואנען לערנען מיר אפ דאס קיין פרייד איז ניט דא פאר אים · ענטפערט די גמרא עס שטייט אין פסוק איך שווייג פון אייביג אן דהיינו פון חורבן בית המקדש אן אונ איך טוא מיך אויף האלטן פון פרייד ביז איך וועל מיך נוקם זיין אין מיינע פיינט · פרעגט די גמרא ווען עס איז ניט דא קיין פרייד פאר גאט וואס טוט ער אין די פערטע דריי שעה פון דעם טאג וואס ער פלעגט זיך פרייען מיט דעם לויתן · ענטפערט דיא גמרא ער זיצט אונ לערינט תורה מיט די קינדר וואס זיינען יונג גשטארבן וויא אין פסוק שטייט וועמען טוט גאט לערנען תורה אונ וועמן מאכט ער פאר שטיין דאס וויסן שאפט צו די קינדר וואס זיינען גשטארבן וויא זייא זיינען פון דער ברוסט אנטווהיינט גווארן · פרעגט די גמרא ווער האט מיט זייא גלערינט ווען דר בית המקדש איז גשטאנן אונ גאט האט זיך גפרייט מיט דעם לויתן · ענטפערט די גמרא דאס קען זיין דאס דער מלאך מט"ט האט מיט זיי גלערינט אדר עס קען זיין דאס גאט האט ביידע זאכן גטאן אין די פערטע דריי שעה פון דעם טאג · פרעגט די גמרא וואס טוט גאט ביי נאכט · ענטפערט דיא גמרא וויא ער טוט ביי טאג אזו טוט ער ביא נאכט אדער ער זיצט אויף דעם כרוב אונ שוועבט אין די אכט צעהען טויזנט יועלטן וואס ער האט בשאפן וויא אין פסוק שטייט גאטס רייט וואגן איז צוואנציג טויזנט ווייניגר צווייא טויזנט · אדר ער זיצט אונ הערט שירה פון די חיות הקודש וויא אין פסוק שטייט ביי טאג בפעהלט גאט זיין חסד צו ישראל דאס זיי לערנען תורה אונ ביי נאכט זינגן דיא מלאכים שירה: וגם רבו פרושים אונ אויך האבן זיך גמערט נאך חורבן הבית פיל מענטשן וואס האבן זיך אפ גישייט פון פיל זאכן אונ האבן גוואלט צו פיל אבלות פירן אונ צו פייניגן צו פיל זייער גוף אבר די חכמים האבן עס ניט גלאזין וויא מיר לערנן אין מסכת בבא בתרא דיא רבנים האבן גלערינט וויא דאס בית המקדש איז צום לעצטן מאל חרוב גווארן האבן זיך גמערט צווישן ישראל פיל וואס האבן זיך אפ גשייט ניט צוא עסן קיין פלייש אונ ניט צו טרינקן קיין וויין האט זיך רבי יהושע צו זייא בהעפט אונ האט צו זיי גזאגט מיינע קינדר ווארום ווילט איר קיין פלייש ניט עסן אונ קיין וויין ניט טרינקן האבן זיי צו אים גזאגט וויא זאלן מיר עסן פלייש דאס מען פלעגט דער פון מקריב זיין קרבנות אויף דעם מזבח אונ היינט איז דער בית המקדש חרוב אונ וויא זאלן מיר טרינקן וויין דאס מען פלעגט דער פון צוא גיסן אויף דעם מזבח אונ היינט איז עס בטל גווארן האט רבי יהושע צו זיי גזאגט איר דארפט קיין ברויט אויך ניט עסן דען מען פלעגט ברייניגען מעל אויף מנחות אונ היינט איז עס בטל גווארן האבן זיי גזאגט מיר וועלן קיין ברויט אויך ניט עסין נייערט מיר וועלן אויס קומן מיט פירות האט רבי יהושע צו זיי גזאגט איר דארפט דאך קיין פירות אויך ניט עסין דען מען פלעגט פון זיי ברייננן בכורים אין בית המקדש אונ היינט איז עס בטל גווארן האבן זיי גזאגט מיר וועלין אויס קומען מיט פירות וואס מען האט פון זיי קיין בכורים ניט גבראכט האט רבי יהושע צו זיי גזאגט איר דארפט קיין וואסר אויך ניט טרינקן דען מען האט אלע סוכות וואסר נגאסן אויף דעם מזבח אונ היינט איז עס בטל גווארן האבן זיי שטיל גשוויגן אונ האבן ניט גיוואוסט וואס צוא ענטפערין האט רבי יהושע צו זייא גזאגט מיינע קינדר קומט איך וועל אייך זאגן מען זאל גאר ניט טרויערין אויף חורבן בית המקדש קען ניט זיין דען עס איז דאך אגרויסע גזירה אויף אונז גקומן · אונ צו פיל טרויערין קען אויך ניט זיין דען מען איז ניט גוזר קיין גזירה אויף איין קהל סיידן דס מערסטע פון דעם קהל קענן עס אויס שטיין זאגט רב אדא בר אהבה דאס שטייט אין פסוק גאט האט גזאגט איר ישראל ברייננט איין קללה אויף אייך אונ איר טוט מיך בגזלנן ווייל איר גיט ניט קיין מעשר אונ דאס איז איין זאך וואס כל ישראל האבין עס אן גנומען אונ קענן עס אויס שטיין אזו זעה איך דאס ווען ניט אלע קענן עס אויס שטיין איז מען עס ניט גוזר · נייערט אזו האבן די חכמים גזאגט מען זאל טרויערין אויף חורבן הבית דאס איין מענטש ווען ער קאלכט זיין הויז זאל ער איין אייל קענגן דער טיר לאזין אן קאלך זכר לחורבן · אונ ער מעג מאכן אלע זאכן פון איין סעודה

חכמים מסקנה דמלתא דר' יצחק היא משייר דבר מועט מכותל שאינו סד בסיד ובאמה אמה זכר לחורבן חורבן המקדש : בת צדעא מקום לחוץ מהשער המצח מעט בעד מבגילות הכמים לשים בם תפלין השער תרגום ויהיה כרקחו כלדעים : אפר מקלה אפר כירה המבושה כמו קורא כן ומשום דאיכא כמו אפר פרה הולך לפרש כן והיו רגילין ליתן אפר על ראש החתן במקום פאר דהיינו תפילין כדכתיב פארך חבוש עליך על כן אמר הכתוב לשום לאבלי ציון וגו' פאר תחת אפר : לשבוע הבן מילה שהיא לסוף שבוע : נמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו בענין טוב ולא ע"י עובדי כוכבים ומזלות ומצות לא יבטלו אלא הנח להם לישראל וכו' מוטב שיהיו שוגגין כמה שלוקחים נשים שאינם סבורים שיש איסור בדבר ואל יהיו מזידין דמשום דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוהו ונמצאו מזידין הלכך לא גזרינן: תוספות- דין הוא שנגזור עלינו שלא לישא נשים תימא הא כתיב פרו ורבו ומאי על אותן שכבר קיימו פריה ורביה קאמר והיינו זרעו של אברהם כלה שלא יולד אלא בן ובת - מוטב שיהיו שוגגין כו' בדבר שאין ידוע אם יקבלו כשנאמר בהם אי נמי צריך למחות דאמרה מדת הדין אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ונכנסו הכל בדבר שאנו יודעים בבירור שלא יקבלו אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין : הפקדתי שומרים מלאכים דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך : משוד מבדים כתינוק היונק חלב כן תינקו תנחומים למען תמוצו תינקו הטוב שיאמר עליכם :

פפא מאי ניהו *בת צדעא (פירוש כלאמר קלעת כער לאפה משירת מקום דבר מועט בין אונה לפדחתה כנגד לדעתם) שנאמר אם אשכחך ירושלים וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי מאי על ראש שמחתי רבי יצחק אמר זה *אפר מקלה שבראש חתנים אמר ליה רב פפא לאביי היכא מנח ליה אמר ליה במקום תפילין שנא' (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון וגו' פאר תחת אפר וגו' · וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה וגו' כל המתאבלים עליה · תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור עלינו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה ומיום שפשטה מלכות וגוזרין עלינו גזירות קשות ומבטלין ממנו תורה ומצות ואין מניחין אותנו ליכנס *לשבוע הבן דין הוא שנגזור עלינו שלא נשא נשים ולא נוליד בנים אם כן *נמצא זרעו של אברהם אבינו כלה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין · וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה · ואמרינן עלה אמר רבי שמעון בן לקיש כל המתאבלים על ירושלים בחורבנה עתידין לשמוח עמה בבנינה · מלאכי השרת נתאבלו עליה שנאמר הן אראלם וגו' · ועתידים לשמוח עמה שנאמר (שם סב) על חומותיך ירושלים *הפקדתי שומרים וגו' · חמה ולבנה נתאבלו עליה שנאמר (שם ה) חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו · ועתידין לשמוח עמה שנאמר (שם ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא· שמים וארץ נתאבלו עליה שנאמר (שם נ) אלביש שמים קדרות ושק וגו' · וכתיב ראיתי את הארץ והנה תוהו ובהו · ועתידין לשמוח עמה שנאמר (שם מד) רנו שמים כי עשה ה' הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה וגו' כי גאל ה' יעקב · אילנות נתאבלו עליה שנאמר (חבקוק ג) כי תאנה לא תפרח וגו' · ועתידין לשמוח עמה שנאמר (יחזקאל לו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא · הרים וגבעות נתאבלו עליה שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את ההרים והנה רועשים וכל הגבעות התקלקלו · ועתידין לשמוח עמה שנאמר (שם כא) ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה· והקב"ה כביכול נתאבל עליה שנאמר ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק · ועתיד לשמוח עמה שנאמר (ישעיה סב) ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך · וכל המתאבל עליה ישמח בנחמתה שנאמר (שם כא) לשום לאבלי ציון וגו' פאר תחת אפר וגו' · וכתיב שמחו את ירושלים וגילו בה וגו' · וכתיב למען תינקו ושבעתם *משוד תנחומיה למען תמוצו והתענגתם מזיז כבודה :

נייערט ער זאל עפעס וויניגער מאכן זאגט רב פפא דאס איז קליינע פיש וואש מען פלעגט פרעגלן אין זייער שמאלץ אונ מען פלעגט עס עסין פאר איין קנוח סעודה · אויך מעג איין אשה מאכן אלע אירע צירונג נייערט איין זאך מוז זיא וויניגער האבן זאגט רב פפא דאס איז די האר וואס בייא די שלייף זיינן דאש ניט צו פלעכטן · אונ דאס איז כדי מען זאל אין אלע זאכן טאן איין גדעכעניש צו חורבן הבית וויא אין פסוק שטייט מען מוז ירושלים גדיינקן ביי אלע שמחות על ראש שמחתי זאגט רבי יצחק דאש איז גמיינט מען לייגט אש אויף דעם קאפ פון איין חתן אויף דעם ארט וואו ער לייגט תפילין וויא אין פסוק שטייט לעתיד לבא וועט גאט געבן שיינקייט אן שטאט דאס אשוואס איז גלעגן · אונ ווער עס טרויערט אויף ירושלים דער וועט זוכה זיין צו זעהן אין איר שמחה וויא אין פסוק שטייט פרייעט אייך אלע וואס האבן גטרויערט אויף ירושלים : תניא מיר האבין גלערינט רבי ישמעאל בן אלישע זאגט פון דעם טאג אן וואש דער בית המקדש איז חרוב גוואורן וואלט רעכט גיוועז מיר זאלן אויף זיך גוזר זיין קיין פלייש ניט צו עסין אונ קיין וויין ניט צו טרינקן נייערט מען איז ניט גוזר קיין גזירה אויף איין צבור סיידין דאס מערסטע פון דעם צבור קען עס אויש שטיין · אונ פון דעם טאג אן וואש די עובדי כוכבים ומזלות געוועלטיגען אויף ישראל אונ זיינען אויף אונז גוזר שווערע גזירות אונ זיינן אונז מבטל פון תורה אונ מצות אונ לאזן אונזרע קינדר ניט מל זיין וואלט רעכט גיוועז דאס מיר זאלן אויף זיך גוזר זיין קיין ווייבר ניט צו נעמן אזו וועלן מיר קיין קינדר ניט האבן אונ די קינדר פון אברהם זאלן אליין פאר לענט ווערן נייערט ווען מען וועט עס גוזר זיין וועט עס ניט גיהאלטין ווערן דרום איז בעסר דאס מען זאל ניט וויסן דאש זיי טוען איין עבירה : וכל המתאבל על ירושלים אונ ווער עס טרויערט אויף ירושלים דער וועט זוכה זיין צו זעהן אין איר נחמה · זאגן מיר דרויף אין דר גמרא רבי שמעון בן לקיש זאגט די וואס טרויערן אויף ירושלים די וועלן זוכה זיין זיך צוא פרייען ווען זיא וועט ווידר גבויעט ווערן · די מלאכי השרת טרויערן איבר ירושלים וויא אין פסוק שטייט די שטארקע מלאכים האבן גשריען · אונ זיי וועלן זיך מיט איר פרייען ווען זיא וועט גבויעט ווערן וויא אין פסוק שטייט אויף דיא מויערן פון ירושלים האב איך גזעצט מלאכים פר שומרים· די זון אונ לבנה האבין גטרויערט איבר ירושלים וויא אין פסוק שטייט די זון איז פינסטר גוואורן אין איר אויס גיין אונ די לבנה האט ניט גטאן לייכטן איר ליכט · אונ זיי וועלן זיך לעתיד לבא מיט איר פרייען וויא אין פסוק שטייט די ליכט פון דר לבנה וועט זיין אזו וויא די ליכט פון דער זון אונ די ליכט פון דער זון וועט זיין זיבן מאל אזו גרויס וויא די ליכט פון היינט אונ דאס וועט זיין אין דעם טאג וואס גאט וועט היילן דעם בראך פון זיין פאלק אונ די וואונדן וואס ער האט די ישראל גשלאגן וועט ער היילן · הימל אונ ערד האבן גטרויערט איבער ירושלים וויא אין פסוק שטייט איך וועל די הימלען בקליידין מיט שווארצקייט אונ איין זאק וועל איך טאן זייער קלייד · אויך שטייט אין פסוק איך האב גזעהן די ערד אונ זיא איז פאר וויסט · אונ זייא וועלן זיך לעתיד לבא מיט איר פרייען וויא אין פסוק שטייט זינגט איר הימלען דען גאט האט עס גיטאן טוא שאלן דוא ערד טוט עפענען איר בערג אייער מויל מיט גיזאנג דען גאט האט אויס גלייזט זיין פאלק ישראל · די בוימער האבן גטרויערט איבער ירושלים וויא אין פסוק שטייט דער פייגן בוים האט ניט גטאן בליען · אונ זייא וועלן זיך לעתיד מיט איר פרייען וויא אין פסוק שטייט איר בערג פון ישראל אייערע צווייגן זאלט איר געבן אונ אייערע פירות זאלט איר לאזן וואקסן צו מיין פאלק ישראל דען די צייט פון דער גאולה איז נאהנט צו קומען · די בערג אונ די הויך האבן גטרויערט איבר ירושלים וויא אין פסוק שטייט איך האב גזעהן די בערג אונ זיי האבן גשטורעמט אונ אלע הויך זיינן פאר דארבן גוואורן · אונ זיי וועלן זיך לעתיד ווידר פרייען מיט איר וויא אין פסוק שטייט די בערג אונ די הויך וועלן פר אייך עפינען אמויל מיט גזאנג · אונ הקב"ה כביכול טרויערט איבר ירושלים ווי אין פסוק שטייט גאט וועט רופן אין דעם טאג צוא גוויין אונ צו קלאג אונ צוא איין אויס פליקונג פון די האר אונ צו אן טאן איין זאק אונ ער וועט זיך לעתיד מיט איר ווידר פרייען וויא אין פסוק שטייט וויא איין חתן פרייעט זיך אויף דער כלה · וועט זיך אויף דיר פרייען דיין גאט · אונ ווער עס טרויערט איבר ירושלים דער וועט זיך פרייען מיט איר טרייסט וויא אין פסוק שטייט מען וועט טאן צו דיא אבלים פון ציון שיינקייט אן שטאט די אש · אויך שטייט אין פסוק פרייעט אייך מיט ירושלים אונ זייט לוסטיג מיט איר אלע די וואס טרויערן איבר איר · אויך שטייט אין פסוק כדי איר זאלט זייגן אונ זאלט זאט זיין פון דר ברוסט פון איר טרייסט אונ איר וועט דאס גוטס זייגן אונ איר וועט אייך תענוגים אן טאן פון דעם לויטערקייט פון איר כבוד :

שט פרק שמיני

כשמגי"ע זמן עלות עמוד השחר נראה לעין שמאפיל קודם שיאיר כך אור העתיד לבוא שכתוב עליו והיה אור הלבנה וגו׳ *כשיקרב *זמנו להאיר יחשך בראשונה מקורות הזמן וגם יאפיל מהעדר האורה האמיתית שהיא התורה · כדגרסינן במסכת שבת פרק ר"א דתולין דף קל"ח תנו רבנן כשנכנסו רבותינו *לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר (עמוס ח) הנה ימים באים נאם ה׳ והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה׳ · וכתיב ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה׳ ולא ימצאו · דבר ה׳ *זו הלכה · דבר ה׳ זו הקץ · דבר ה׳ זו נבואה · מאי ישוטטו לבקש אמרו עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור על בתי כנסיות ועל בתי. מדרשות לידע אם טהורה היא או טמאה ואין מבין · תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים לא) כי לא תשכח מפי זרעו אלא מאי ישוטטו לבקש את דבר ה׳ ולא ימצאו · שלא תמצא *הלכה ברורה ומשנה ברורה *במקום אחד · תניא בפרק חלק דף צ"ו אמר ליה רב נחמן לרב יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי · אמר ליה ומאן הוא בר נפלי · אמר ליה משיח דכתיב בעת ההיא אקים *את סוכת דוד הנופלת · אמר ליה הכי אמר, רבי יוחנן דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטין והשאר עיניהם כלות בו ביגון ואנחה וצרות רבות וגזירות קשות מתחדשות *עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבוא · תנו רבנן *שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים בו (שם ד) *והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר · שניה *חצי רעב משתלחין בעולם ומתים אנשים נשים וטף וחסידים ואנשי מעשה · ותורה *משתכחת מלומדיה · שלישית רעב גדול · רביעית שובע ואינו שובע · חמישית שובע גדול ותורה חוזרת ללומדיה · *בששית קולות · בשביעית *מלחמות · במוצאי שביעית בן דוד בא · רב יוסף אמר, כמה שבועי חלפי *כי הכי ולא אתא · אמר ליה אביי *בו׳ קולות ובז׳ מלחמות מי הוו · אי נמי כסדרן מי הוו · בעקבות משיח חוצפא יסגא דכתיב *אשר חרפו אויביך ה׳ *אשר חרפו עקבות משיחך · אמר רב יהודה אמר רב דור שבן דוד בא *בית הועד יהיה לזנות והגליל יאשם · *ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת סופרים תסרח ויראי שמים ימאסו פני הדור *כפני הכלב *והאמת נעדרת שנאמר ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל *מאי

כשיקרב זמן הגאולה להאיר יחשך בראשונה ר"ל כל זמן הגלות נקרא חשך מכח הצרות וגם לזמן הגאולה יהיה בתחלה חושך מלכות רבות והן חבלי משיח וגם תחשכו עינינו מאור התורה בגלות ובגוים אין תורה אין לנו הלכה פסוקה בהעדרה התכמה מהם : לכרם ביבנה על שם שהיו יושבין שורות שורות ככרם : זו הלכה כדכתיב ויגד לעם את דברי ה׳ דהיינו תורה נכונה כדכתיב דבר ה׳ אשר היה אל הושע הקן דכתיב לכלות דבר ה׳ מפי ירמיה : הלכה ברורה בטעמים שלא יהא בה מחלוקה : במקום אחד ר"ל אפילו במקום אחד מכל המקומות שוכר לא ימצאו הלכה ברורה כדמשמע קרא דגם אחר שישוטטו בכל המקומות לא ימצאוה : את סוכת דוד הנופלת מלכות בית דוד שנפלה ולהכי קרי משיח בר נפלי : עד שהראשונה פקודה עד שלא כלתה צרה ראשונה שניה ממהרת לבא פקודה כמו לא נפקד : שבוע שמיטה : והמטרתי על עיר אחת ביהא מטע ויהא רעב במקום זה ושובע במקום זה : חצי רעב רעב מעט שלא יהא שובע בשום מקום : משתכחת מלומדיה מתוך רעב שאין להם מה לאכול : בששית קולות שבן דוד בא ד"א קולות מתקיעת שופר שנא׳ ביום ההוא יתקע בשופר גדול : מלחמות בין עובדי כוכבים ומזלות לישראל : כי הכי דהוי הכי שנה אחת רעב שנה אחת שובע ואעפ"כ לא בא בן דוד : בששית קולות שופר משיח ובשביעית מלחמה מי הוו ועוד כסדרן מי הוו כלומר אלו הצרות דקתני הכא כסדרן לא אתרמו בשבוע אחת זה אחר זה אבל כי אתרמו יבא משיח : אשר חרפו עקבות משיחך ועקבות היינו סוף : בית הועד מקום שתלמידי חכמים מתועדין שם ללמוד תורה וגליל מקום ששמו כך : ואנשי גבול אנשי גבול א"י לא אנשי סנהדרין : כפני הכלב שלא יתביישו זה מזה ד"א כפני הכלב כלב מאת דדמיין לכלב ואסר על פיהיו כהונין פניהם כפני כלב ועוד יש לומר כמו שיש לכלב פנים ממש שיש לו שתי שפמים וזקן אין לו כלל : האמת התורה שנקראת אמת נעדרת לבון חכר כמו ולא נעדר ממנו : מאי ותהי האמת

שט כשמגיע זמן עלות עמוד השחר וויא עס קומט די צייט דאס דער מארגן שטערן זאל אויף גיין וועט מען קלאר דאס עס ווערט פריער פינסטער איי עס ווערט ליכטיג אזו וועט אויך זיין די ליכט פון לעתיד לבא וויא עס וועט קומען זיין צייט צו לייכטן וועט פריער פינסטער ווערן פון די שלעכטע אום גליקען וואס וועט דענסט מאל זיין · אונ אויך וועט פינסטער ווערן ווייל די אמתע ליכט פון דער תורה וועט ניט זיין · וויא מיר לערנן אין מסכת שבת די רבנים האבן גלערינט וויא די רבנים זיינן ארייין גגאנגן אין ווייין גארטן פון יבנה ווס די חכמים זייינן דארטן גזעסן שורות ווייס האבן זיי גזאגט דאס די תורה וועט אמאל פאר געסן ווערן פון ישראל וויא אין פסוק שטייט עס וועלן טעג קומען זאגט גאט אונ איך וועל שיקן איין הונגר אין לאנד ניט קיין הונגער צו ברויט אונ ניט קיין דארשט צו וואסר נייערט צו הערן גאטס רייד אויך שטייט אין פסוק זיי וועלן זיך פר וואגלן פון איין זייט ים צום אנדרן אונ פון צפון ביז מזרח וועלן זיי לויפן צוא זוכין גאטס רייד אונ וועלן ניט גפינן · אונ גאטס רייד וואס זיי וועלן ניט גפינן דאס איז גמיינט די תורה אונ דיא צייט פון דער גאולה אונ דיא נבואה · אונ איין אשה וועט נעמן איין ברויט פון תרומה אונ וועט דער מיט ארום גיין אין די שולן אונ אין די בתי מדרשים צוא וויסן אויב עס איז טמא אדר טהור אונ קיינער וועט עס ניט פאר שטיין דעם דין : תניא מיר האבן גלערינט רבי שמעון בן יוחאי זאגט חס ושלום דאס דיא תורה זאל פאר געסן ווערן פון ישראל דען עס שטייט אין פסוק זיא וועט ניט פר געסן ווערן פון דעם מויל פון די קינדער פון ישראל אונ דאס וואש עס שטייט אין פסוק זיי וועלן זוכן גאטס רייד אונ וועלן ניט גפינן דאס איז גמיינט זיי וועלן ניט גפינן קיין קלארע לערנונג אונ ניט קיין קלארע משנה אין איין ארט : תניא מיר האבן גלערינט אין פרק חלק רב נחמן האט גזאגט צו רב יצחק האסטו ניט גהערט ווען דער בר נפלי וועט קומען האט רב יצחק צו אים גזאגט ווער איז דער בר נפלי האט רב נחמן צוא אים גזאגט עס איז משיח דען עס שטייט אין פסוק בעת ההיא אקים את סוכת דוד הנופלה אין דער דאזיגער צייט וועל איך אויף שטעלן די סוכה פון דוד כלומר דאס מלכות פון דוד וואס זיא איז איין גפאלן רופט דער פסוק משיח נופל האט רב יצחק צו אים גזאגט אזו האט רבי יוחנן גזאגט דאס דר דור וואס משיח וועט דרינן קומן וועלן די תלמידי חכמים ווייניגער ווערן אונ די איבעריגע לייט וועלן די אויגן פאר לענט ווערן פאר טרויערקייט אונ זיפצען אונ פיל צרות אונ שווערע גזירות וועלן זיך אלע טאג בנייען איי די ערשטע צרה וועט אוועק גיין וועט די אנדרע צרה קומן : תנו רבנן דיא רבנים האבן גלערינט דיא זיבן יאר פאר דעם קומן פון משיח · דאש ערשטע יאר וועט מקוים ווערן דער פסוק איך וועל לאזן רעגענן אויף איין שטאט אונ אויף דער אנדערער שטאט וועל איך ניט לאזן רעגענען דאס אנדרע יאר וועלן דיא פיילן פון הונגר גשיקט ווערן אויף דר וועלט דאס אין אלע ערטר וועט עפעס הונגר זיין אונ עס וועלן שטארבן מאנן אונ ווייבר אונ קליינע קינדר אונ חסידים אונ פרומע לייט וואס האבן פיל מעשים טובים גיטאן אונ דיא תורה וועט פאר געסן ווערן פון אירע לערנר דען ווייל זיי וועלין ניט האבן צוא עסין וועלין זיי ניט קענן לערנן · דאס דריטע יאר וועט זיין גרויס הונגר · דאס פערטע יאר וועט זיין אביסל זעט אבער ניט גינוג · דאס פינפטע יאר וועט זיין אגרויס זעטיקייט אונ די תורה וועט זיך אום קערין צו אירע לערנער · דיא זעקסטע יאר וועט מען הערין דאס קול פון דעם שופר וואס וועט גבלאזן ווערן לעתיד לבא · דאס זיבעטע יאר וועלן די ישראל האבן גרוישע מלחמות אונ ווען דאס זיבעטע יאר וועט אויש גיין וועט משיח קומן זאגט רב יוסף עס איז דאך שוין פיל מאל אזו גוועזן אונ משיח איז דאך ניט גקומן האט אביי צו אים גזאגט איז דען דאס זעקסטע יאר גהערט גוואורן דאס קול פון דעם שופר אונ דאס זיבעטע יאר איז גוועזן מלחמות אדר איז דען גוועזן אזו כסדר זיבן יאר בעקבות משיח אין דער צייט ווען משיח וועט קומען וועט דיא חוצפה גרויס זיין צווישן מענטשן וויא אין פסוק שטייט זיי וועלן לעסטרן דיינע פיינט דו גאט זיי וועלן לעסטרין די צייט ווען משיח וועט קומען : אמר רב יהודה זאגט פון וועגן רב דער דור וואס משיח וועט קומען וועט זיין דאס הויז וואס מען האט זיך איין גזאמילט דרינן תורה לערנן צוא אהויז פון זנות אונ דס לאנד גליל וועט פר וויסט ווערן אונ די איין וואונר פון די גרענעצן פון ארץ ישראל וועלן ארום גיין פון איין שטאט צו דער אנדרר אונ קיינר וועט זיך ניט איבר זייא דער בארימן · אונ די חכמה פון די תלמידי חכמים וועט זיין אוים גוועבט אונ די גאטס פארכטיגע לייט וועלן פאר מיאוסת ווערן · אונ דאס פנים פון דעם דור וועט זיין פאר שייעט וויא דאס פנים פון איין הונט אונ דער אמת וועט אויף הערן וויא

איין

ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רבי ינאי מלמד שנעשה אמת עדרים והלכה למדבר · מאי וסר מרע משתולל אמרי דבי רבי ינאי כל אדם שהוא ירא שמים משולל על הבריות · ואמרינן עלה דף צ"ז רבי נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו *נערים ילבינו זקנים וזקנים יעמדו לפניהם *בת קמה באמה וכלה בחמותה ואין הבן מתבייש מאביו רבי נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות ירבה *והיקר יעוות והשכל יאבד *והגפן תתן פריה והיין ביוקר וכל המלכות נוטה למינות אמר רבינא מאי קרא (ויקרא יג) *כולו הפך לבן טהור הוא · כי יראה כי אזלת יד אין בן דוד בא עד שירבו *המסורות לאנסים · ד"א כי יראה כי אזלת יד עד שיתמעטו *תלמידי הכמים · ד"א כי יראה כי אזלת יד אין בן דוד בא עד *שתכלה פרוטה מן הכיס · ד"א כי יראה כי אזלת יד אין בן דוד בא עד שיתיאשו ישראל מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין עוזר וסומך לשונאיהם של ישראל · רבי זירא כי חזי לרבנן *דמתעסקי בה אמר במטותא מינייכו לא תרחקוניה · תנו רבנן שלשה באים בהיסח הדעת · אלו הן משיח ומציאה *ועקרב · ואמרינן עלה אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיבוקש דג קטן לחולה ולא ימצא שנאמר (יחזקאל לב) אז אשקיע מימיהם ונהרותם *כשמן אוליך · וכתיב בההוא ענינא בעת ההיא אצמיח לדוד צמח צדקה משפט וצדקה · אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא *עד שיכרית מלכות הזלה מישראל שנאמר (ישעיה יח) *וכרת הזלזלים במזמרות ואת הנטישות הסיר התז וכתיב בתריה בעת ההיא *יובל שי להי צבאות · אמר רבי זעירא אמר רב חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר (צפניה ג) כי אז אסיר מקרבך *עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל *וחסו בשם ה' · אמרו רבי שמלאי אמר רבי אלעזר משום רבי שמעון בן יוחאי אין בן דוד בא עד שיכלו שופטים ושוטרים מישראל שנאמר ואשיבה ידי עליך וגו' · וכתיב ואשיבה שופטיך וגו' · אמר עולא אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה וגו' · ואמרינן עלה שאלו תלמידים את ר' יוסי בן הסמא איםתי בן דוד בא אמר להם מתירא אני שמא תאמרו ליתן לכם אות אמרו לו אין אני מבקשים ממך אות · אמר להם *שער זה נופל ונבנה ונופל ונבנה ונופל ואין מספיקים לבנותו עד שבן

נעדרת למה אמר ל' נעדרת דנעדרת משמע הכר ומשמע עדרים לומר שהתורה נתנה מהרסעי' אבל לא ימוש מהמדיקים רק הלומדי תורה ילכו להם במדברות והיינו עדרי ר"ל חבורות של לומדי תורה יהיו נע ונד במדברות בלא יהיה להם מה חה כדור הרע ההוא וסר מרע מי שיהיה צדיק ולא ילך בדרך רשעים יהיה בעיניהם משתולל כל העולם אומרים עליו שוטה הוא והיינו משתולל לשון שטות כמו מוליך יועצים שולל : נערים ילבינו פני זקנים כלומר יחרפו ויביישו אותם וזקנים יעמדו מפני הנערים לכבדם והיינו דאמרי בעקבות המשיח חוצפא יסגא ר"ל דזקנים וחכמים לא נחשבו להם רק עלא נערים יהיו לחכמים בעיניהם ויהיה להם לראש ולקצין ויכבדו להם עד שגם הזקנים והחכמים יהיו מוכרחים לעמוד בפניהם : בת קמה באמה לחרפה ולביישה : והיקר יעוות שלא יכבדו זה את זה יקר כבוד יהיה מעוקל בבניות שלא יתשיב זה לזה וע"כ אין מתנהגין בכבוד וי"א היקר יעוות המכובד שבהן יהא עוותן ורמאי ואין לסמוך עליו והשכל טוב ויושר יאבד כי הבעות של רשעים ותעלים שהוא הטעות יגבר וילך : והגפן יתן פריו ואעפ"כ יהיה היין ביוקר שלא יהיה ברכה בפרי עצמו וי"א שיהיו כולם רודפין אחר היין ומשתכרים ומתייקר היין אעפ"י שרוב יין בעולם : כולו הפך לבן טהור הוא כשפשט הנגע בכל הגוף כך כשתהפכה כל המלכות למינות תהיה גאולה ור"ל שיתפשטו המינות להרע לישראל בכל מקום יותר מכל עת ולבן עד שאין מקום מנוחה להם ואז כולה לבן

ויטהרו ישראל כאמר וזרקתי עליכם מים טהורים ויצאו מהסגר נגע הגלות : המסורות המוסרים לעובדי כוכבים ומזלות ממונן של ישראל וזה כי יראה כי אזלת יד שהלך ותחזק ידו של מסורה ומלשיניהן במלשיניהן אז ידין ה' עמו להביא להם גאולה : תלמידי חכמים שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב והוא מפני טעמים שמתיירא מהם שהם בעלי אגרוף ויש לאל ידם או מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין והפליטי קצה מכולם כדי שיכנה מהם והוא גרוע מלהו : שתכלה פרוטה מן הכיס והיינו אזלת יד שיהיה בידים ריקניות : כביכול כלא יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה אין עוזר ואין סומך לישראל שיהיו שפלים למאד ואומר אין עוזר ואין סומך ויהיו מתייאשין מן הגאולה : דמתעסקי בה לידע מתי יבא : ועקרב נושך אדם פתאום : כשמן אוליך שיהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין כשמן אין דגים נמצאים בחכה ונבואה זו נאמרה על מצרים ור"ל אחר מפלת מצרים יבא הגאולה לישראל : עד שיכרית מלכות הזולה שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפי' שולטנות קלה ודלה : וכרת הזלזלים הזמורות יכרתו במזמרות כבכין נטישות ענפים הסיר התז יכרית ונדרש על שולטנות ישראל שיכרית מהם הזלזלים שהוא ממשלה זו וקל · הנטישות ענפים קטנים כבירים והשופטים : יובל הלומות שי מנחה יביאו לה' לגאות את ישראל : עליזי גאותך שמחת הגאוה : וחסו בשם ה' כלומר שתהא להם גאולה וימחו בלא שדי : השער הזה

אין פסוק שטייט ותהי האמת נעדרת זאגט רבי ינאי דאס לערנט אונז דאס דער אמת וועט זיך מאכן פולקן אונ וועט אוועק גיין אין דער מדבר · וסר מרע משתולל זאגט רבי ינאי עס איז גמיינט דער מענטש וואס וועט זיין איין ירא שמים וועט ער ביא די לייט גהאלטן ווערן פאר איין נאר : ואמרינן עלה אויך זאגן מיר אין דער גמרא רבי נהוראי זאגט אין דעם דור וואש משיח וועט קומן וועלן די יונגע לייט פאר שעמן די אלטע לייט אונ דיא אלטע לייט וועלן מוזן שטיל בלייבן פאר זיי · איין טאכטר וועט זיך שטעלן קעגן איר מוטר אונ איין שנור וועט זיך שטעלן קעגן איר שוויגר אונ דר זון וועט זיך ניט שעמן פאר זיין פאטר · רבי נחמיה זאגט אין דעם דור וואס משיח וועט קומען וועט די העזה גמערט ווערן אונ וואס מען שאצט טייער וועט פאר דרייעט ווערן · אונ דער פאר שטאנד וועט פר לארן ווערן אונ דער וויין שטאק וועט געבן זיינע פירות אונ דער וויין וועט דאך טייער זיין דען עס וועט קיין ברכה ניט זיין אין דיא פירות אדר מען וועט אים פיל טרינקן אזו וועט דר וויין טייער ווערן · אונ די וועלט וועט זיך ביינן צום שלעכטן · זאגט רבינא עס שטייט אזו אין פסוק ביי דעם מצורע ווען זיין גאנץ לייב איז מצורע איז ער טהור אזו אויך ווען דיא שלעכטס וועט זיך אויס ברייטן אין אלע ערטר וועט גאט שיקען דעם דר לייזער · עס שטייט אין פסוק כי יראה כי אזלת יד ווען גאט וועט זעהען דאס די מאכט איז אוועק גיגאנגען וועט בן דוד נאר קומען נאר ווען דיא פאלשקייט וועלן זיך מערן אונ קיינער וועט ניט וועלין וויסען דעם אמת אדר עס איז גמיינט ווען די תלמידי חכמים וועלן גמינערט ווערן · אדער עס איז גמיינט ווען עס וועט אויס גיין די לעצטע פרוטה פון ביטל · אדר ווען די ישראל וועלן זיך מיאש זיין פון דער גאולה וועט משיח קומען וויא אין פסוק שטייט ואפס עצור ועזוב עס וועט זיך אויס לאזן די הילף אונ די האפנונג האט זיך אויש גלאזט דענסט מאל וועט זיי גאט דער לייזן · וויא רבי זירא האט גזעהן דאס די רבנים ריידן פון משיח ווען ער וועט קומען האט ער צוא זיי גזאגט איך בעט אייך איר זאלט אים ניט דער ווייטערן · דען די רבנים האבן גלערנט דרייא זאכן קומען פלוצלונג ווען מען האט זיי ניט אין זין אונ דאס זיינן זייא · משיח· אונ איין מציאה · אונ איין ענדעש שטעכט דעם מענטשן פלוצלונג · אויך זאגט רבי חנינא

משיח וועט ניט קומען ביז מען וועט זוכן איין קליינם פיש צו איין חולה אונ מען וועט ניט גפינן וויא אין פסוק שטייט אין דער צייט וועל איך זייערע וואשרין איין זינקן אונ זייערע טייכן וועל איך וויא בוימל פירען מסילא וועט אין זיי קיין פיש ניט זיין שטייט ווייטר אין פסוק אין דר צייט וועל איך מאכן שפראצן צו דוד איין שפראצונג פון רעכט פארטיקייט פון משפט אונ צדקה : אמר רבי חמא בר חנינא זאגט משיח וועט ניט קומען ביז עס וועט פאר שניטן ווערן גאר די ממשלה פון ישראל וויא אין פסוק שטייט ער וועט פאר שניידן אפילו דיא גרינגע געוועלטיקייט פון ישראל שטייט ווייטר אין דער דאזיגער צייט וועלין דיא ישראל גבראכט ווערן פאר איין מתנה צו גאט דעם האר איבר אלע שטעדין : אמר רבי זעירא זאגט פון וועגן רבי חנינא משיח וועט ניט קומען ביז עס וועלן פאר לענט ווערין די בעלי גאוה פון ישראל וויא אין פסוק שטייט דענסט מאל וועל איך אפ טאן פון צווישן דיר דיא פרייד פון דיין גאוה אונ דוא וועסט דיך מער ניט צו הויךהאלטן אויף מיין היילינגן בארג אונ עס שטייט ווייטר אין פסוק איך וועל איבר לאזן צווישן דיר איין ארום פאלק אונ זיי וועלן זיך בשיצן אין דעם נאמן פון גאט דאס זיי וועלן דר לייזט ווערן · רבי שמלאי זאגט פון וועגן רבי אלעזר פון וועגן רבי שמעון בן יוחאי משיח וועט ניט קומן ביז עס וועלן פר לענט ווערן די בייזע שופטים אונ שוטרים פון ישראל וויא אין פסוק שטייט איך וועל ווידער קערן מיין האנט אויף דיר אונ וועל אום קערן דיינע שופטים וויא צום ערשטן איז גוועזן אונ עס שטייט ווייטר אין פסוק דיא שטאט ציון וועט דער לייזט ווערן דורך דעם משפט וואס מען וועט דרינן טאן · עולא זאגט ירושלים וועט נאר דער לייזט ווערן נאר דורך דעם זכות פון צדקה וויא אין פסוק שטייט די שטאט ציון וועט דר לייזט ווערן דורך דעם משפט אונ ירושלים דורך צדקה · אויך זאגן מיר אין דר גמרא די תלמידים פון רבי יוסי בן חסמא האבן אים גפרעגט ווען וועט משיח קומען האט ער צוא זייא גזאגט איך האב מורא טאמר וועט איר זאגן איך זאל אייך געבן איין צייכן דאס עס איז אזו וויא איך זאג · האבן זיי צו אים גזאגט מיר פאר לאנגן פון דיר ניט קיין צייכן· האט ער צו זייא גזאגט דער טויער פון רום וועט איין פאלן אונ מען וועט אים אויף בויען אונ ער וועט ווידר איין פאלן

דוד בא אמרו לו תן לנו אות אמר להם לא כך אמרתי אליכם שאתם מבקשים ממני אות אמרו לו אף על פי כן תן לנו אות · אמר להם אם כן *מי מערות יהפכו לדם ונהפכו לדם · בשעת פטירתו אמר להם בני *העמיקו לי ארוני שאין לך ארון שבארץ ישראל שאין סוס של פרסיים אוכל בו תבן ואין לך כל דקל ודקל שבארץ ישראל שאין סוס של מדינים נקשר בו · עולא אמר *ייתי ולא אחמיניה וכן אמר רבא ייתי ולא אחמיניה · רב יוסף אמר ייתי ואזכה דאיתיב בטולא דכופתא דחמרא (פירוש בצל כרעי של המורו) אמר ליה אביי לרבא *מאי טעמא אילימא משום *חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ונמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר שמא יגרום החטא וכו' · אי נימא משום. דכתיב (עמוס ה) כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש וגו' · *אראך דוגמתו בעולם הזה אדם יוצא לשדה פגע בו *סנטר כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר ופגע בו גבאי כמי שפגע בו הדוב נכנס לביתו בניו ובני ביתו מבקשים ממנו לחם ואין לו דומה לו כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב (ירמיה ל) שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר וגו' · אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו *גבורה של מעלה · מאי ונהפכו וגו' · אמר רבי יוחנן *פמליא של מעלה ופמליא של מטה באותה שעה אמר הקב"ה אלו מעשי ידי ואלו מעשי ידי היאך אאבד אלו מפני אלו היינו דאמרי אינשי *רהיט ונפיל תורא רמי לסוסיא באורייה (פירוש כמו אוריות סוסים) · דרש רבי יוסי בר שמלאי מאי דכתיב (עמוס ה) הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור · משל לתרנגול *ולעטלף מצפים לאור אמר ליה תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה מפני *שאורה שלי היא אתה למה לך אורה · והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו אימתי אתא משיחכון אמר ליה בנפול חשיכה להנהו אינשי שנאמר (ישעיה ס) כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים וגו' · ואמרינן נמי התם דף צ"ח · אמר רבי יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו שנאמר (תהלים יח) כי אתה עם עני תושיע · ואמר רבי יוחנן אם ראית

של רומי שברומי היה אותו שער ואין מספיקין לבנותו פעם שלישית וכן דוד בא : מי מערות של פמיים בירדן נובע ממנו כדתניא בבכורות ירדן יוצא ממערת פמיים ומפרש התם בפיר : העמיקו ארוני עשו לי קבר בקרקע עמוק שמוליאין האירונות ועושין מהם אבוסים במלחמות גוג ומגוג : ייתי ולא אחמיניה יבוא משיח ולא אבקש לראותו כלומר להחיות אותו הזמן משום הרבה צרות יהיו מקודם ביאה ורב יוסף אמר רוצה אני לישב בצל הרעי של חמור ובלבד שאראנו · כופתא רעי כמו ורמא כופתא וככר ידדנא בכ"ב : מאי טעמא אמר לא אחמיניה איזה צרה יבא באותן בימיו בשרת ממנו : חבלו של משיח גורלו וחלקו ולקמן בעי מאי היא לשון אחר חבלו פחדים וחליים שיהיו בימיו מחיל הגוים : אראך דוגמתו צרות כוס ובבר אדם רגיל בצרה זו ודש בו : סנטר מודד שדות ונחלים ויודע גבול וכידו להרבות ולגרוע וכשפוגע בו אותו סנטר למדוד שדותיו ולקצר מצרי השדות ודומה לו כמי שפגע בו ארי : גבאי גובה מס המלך : גבורה של מעלה הקב"ה מצטער בעצמו כיולדה ואומר בשעה שמעביר האומות היאך אאבד אלו מפני אלו : פמליא של מעלה ושל מטה מלאכים וישראל : רהיט ונפיל תורא רמי לסוסיא באורייה משון הסוס ונופל מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו יותר וכשיתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו לכוונת הסוס מפני סבור לאחר פסעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפלתן של ישראל נותן גדולתן לאומות העולם וכשחוזרין ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאבד אומות העולם מפני בני ישראל : ילעטלף פלעדר"מויז בלע"ז ואין לה ראיה ביום : שאורה שלי היא שיש לי ראיה ביום ונמצאת נהנית גם כך ישראל מצפין לגאולה שיום ה' יהיה להם אור אבל העובדי

אונ מען וועט אים ווידר אויף בויען אונ ער וועט ווידר איין פאלן אונ איי מען וועט אים האבן דאס דריטע מאל אויף גבויעט וועט משיח קומען האבן די תלמידים צו אים גזאגט גיב אונז איין צייכן דאס עס איז אזוא האט ער צו זיי גזאגט איר האט דאך גזאגט דאס איר פאר לאנגט ניט קיין צייכן האבן זיי צו אים גזאגט גיב אונז דאך איין צייכן האט ער צו זיי גזאגט די וואסער פון די היילן וואס לויפן אריין אין ירדן זאלן פאר קערט ווערן צו בלוט זיינן זיי פאר קערט גווארן צו בלוט · וויא רבי יוסי בן הסמא האט גזאלט שטארבן האט ער גזאגט צו זיינע תלמידים מיינע קינדער לייגט מיין ארון גאנץ טיף אין דער ערד דען עס וועט ניט זיין קיין ארון אין ארץ ישראל וואס איין פערד פון די פרסים וועט ניט עסין דרינען קיין שטרויא דען דיא עובדי כוכבים ומזלות וועלן זייער פיל פערד מיט ברייננע אין די צייטן פון גוג ומגוג · אונ עס וועט ניט זיין קיין בוים אין ארץ ישראל וואס איין פערד פון דיא מדינים וועט דרינן ניט זיין אן גקניפט · עולא האט גזאגט משיח זאל קומען אונ איך זאל עס ניט זעהן דען עס וועט דענסט מאל פיל צרות זיין אונ רבא האט אויך אזו גזאגט אונ רב יוסף האט גזאגט ער זאל קומען אונ איך זאל זוכה זיין צו זיצן אין דעם שאטן פון הינטן פון זיין אייזל · האט אביי גזאגט צו רבא ווארום ווילסטו עס ניט זעהען האסטו דען מורא פאר חבלי משיח דאס זיינן דיא צרות וואס עס וועט זיין אין דיא צייטן מיר האבן דאך גלערינט דיא תלמידים פון רבי אליעזר האבן אים גפרעגט וואס זאל דר מענטש טאן דאס ער זאל ניצול ווערן פון חבלי משיח האט ער צו זיי גזאגט ער זאל עוסק זיין אין תורה אונ אין גמילות חסדים אונ דו האסט דאך תורה גלערנט אונ גמילות חסדים גטאן אונ ווארום האסטו מורא פאר חבלי משיח · האט רבא צו אים גזאגט איך האב מורא טאמר האב איך גטאן איין עבירה דאש איך וועל דריבער לייזן חבלי משיח · אונ רבי יוחנן האט אויך אזוא גזאגט משיח זאל קומען אונ איך זאל עס ניט זעהן · האט ריש לקיש צוא אים גזאגט ווארום האסטו מורא האסטו דען מורא ווייל עס שטייט אין פסוק עס וועט זיין שרעקן וויא איינר וואס לויפט אוועק פאר איין לייב אונ עס בגעגינט אים איין בער אונ ער קומט אין זיין הויז אונ לעהנט אן זיין האנט אויף דער וואנט אונ עס בייסט אים איין שלאנג אונ דרום האסטו מורא · איך וועל דיר היינט אויך דער גלייכן ווייזן דען ווען דער מענטש גייט ארויס אין פעלד אונ עס בגעגינט אים דער וואש מעסט די פעלדער איז עס אים גלייך וויא עס בגעגינט אים איין לייב · גייט ער אין שטאט אריין אונ עס בגעגינט אים דר וואס נעמט אפ דם מס איז עס אים גלייך וויא עס בגעגינט אים איין בער · קומט ער אין זיין הויז אונ זעהט זיינע קינדער אונ זיין הויז גזינד בגערן ברויט אונ ער האט זיי ניט צו געבן איז עס אים גלייך וויא איין שלאנג האט אים גביסן · אזו איז דאך דער מענטש מיט די צרות שוין גוואונט · האט רבי יוחנן צו אים גזאגט איך האב דרום מורא ווייל עס שטייט אין פסוק פרעגט אונ זעהט אויב איין זכר טוט גווינען אונ ווארום האב איך גזעהן איטליכר מאנזביל האלט זיינע הענט אויף זיינע לענדן וויא איין אשה וואס טוט גווינען אונ אלע גשטאלטן זיינן ווארן פאר קערט צו געלקייט פאר גרויס דער שרעקעניש · אויך וועט אין הימל זיין איין גרויס צער דען גאט וועט זאגן די עובדי כוכבים ומזלות זיינן מיינע בשעפעניש וויא ישראל אונ וויא זאל איך זיי אלע פר לירן איבר ישראל דען ווי די ישראל האבן גזינדיגט האט מען זייער חשיבות אוועק גנומען אונ מען האט עס גגעבן צו די עובדי כוכבים ומזלות אונ היינט איז שווער די ישראל ווידר צו ברייננען אויף זייער חשיבות · וויא מען זאגט איין שפריך ווארט ווען דר אקס לויפט אונ פאלט שוין איין מאל שטעלט מען אין שטאל איין פערד אויף זיין ארט אונ דער פערד בלייבט אויף זיין ארט · אזו איז אויך מיט די ישראל : דרש רבי יוסי בר שמלאי האט גדרשנט וואס מיינט דער פסוק ווייא גשריען צו די וואש גלוסטן גאטס טאג צוא וואש טויג אייך דער טאג דען ער איז פינסטער אונ ניט ליכטיג · עס איז איין משל צו איין האן אונ איין פלעדר מויז וואס זיינן צו זאמען גזעסן זאגט דער האן איך וויל גם זאל טאג ווערן זאגט די פלעדר מויז איך וויל אויך עס זאל טאג ווערן האט דער האן צו איר גזאגט איך האף אויף טאג דען איך קען בייא טאג זעהן אבר דוא פלעדער מויז זעהשט נאר ביי נאכט אונ ניט ביי טאג ווארום פר לאנגסטו דען דעם טאג אזו איז אויך מיט דיא צדיקים דאס זיי האפן אויף דער גאולה אונ די רשעים האפן אויך דר צו אזו זאגן די צדיקים מיר האפן אויף דער גאולה דען אונז וועט זיא ברייננן ליכט אבר פר די רשעים וואש טויג די גאולה · אונ דאס איז אזו וויא איין מין האט גזאגט צו רבי אבהו ווען וועט קומען אייער משיח האט רבי אבהו צו אים גיזאגט ווען איין פינסטערניש וועט קומן אויף אייך לייט וויא אין פסוק שטייט איין פינסטערניש וועט בדעקן די ערד אונ איין נעביל וועט בדעקן די עובדי כוכבים ומזלות : ואמרינן נמי אויך זאגן מיר אין דר גמרא רבי יוחנן זאגט ווען דו זעהסט איין דור וואש גייט אלע מאל ערגער זאלסטו האפן אויף דער גאולה וויא אין פסוק שטייט איין ארעם פאלק טוסטו נאט העלפן · אויך זאגט רבי יוחנן ווען דו זעהסט איין דור וואש פיל צרות קומן אויף אים זאלסטו האפן אויף דער גאולה וויא אין פסוק

שטייט

פרק ט נר ה כלל ג חלק ב

דור שצרות באות עליו חכה לו שנאמר (ישעיה נט) כי יבא כנהר צר רוח ה׳ ינוססה בו וכתיב בתריה ובא לציון גואל וגו׳ · הא למדנו כי כשיהיו עוד ישראלו דהוקים בגולה אל יתיאשו מן הגאולה אבל יחכו בו תמיד כי יותר ימחכה בה הקב״ה · כדגרסינן התם דף צ״ו · מאי אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אני מחכה והוא אינו מחכה תלמוד לומר חכה לו אפילו הקב״ה מחכה · מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת למה אני מחכה יכדי לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו :

שי פרק תשיעי

א׳ על פי שבאו גליות וצרות על ישראל האל הרחמן הוא מרחם תמיד עליהם שנאמר (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם וגו׳ וזכרתי את בריתי וגו׳ · ואם שמחו עובדי כוכבים ומזלות במפלתם של ישראל שנאמר (איכה א) כל אויבי שמעו רעתי ששו וגו׳ · אל נקמות ה׳ ינקום מהם נקמת ישראל כדאיתא באיכה רבתי על פסוק תבוא כל רעתם לפניך וגו׳ · אייתי עליהון מה דאיתית עלי דקדק עליהן מה שדקדקת עלי · ועולל למו יקטף עוללותיהן כמה דקטפת עוללותי · וכל העובדי כוכבים ומזלות יביאו דורון לישראל ולמלכם · כדאמרינן בפרק ע״פ דף קי״ח עתידה ארץ מצרים שתביא דורון למלך המשיח כסבור משיח שלא לקבל דורונות אומר לו הקב״ה קבלמהם יאכסניא עשו לבני במצרים מיד יאתיו חשמנים מני מצרים נשאו כוש קל והומר בעצמן ומה הללו שנשתעבדו בהם בישראל יכך אנו עאכ״ו מיד כוש תריץ ידיו לאלהים · נשאה מלכות ארם ק״ו בעצמה ומה הללו שאין אחיהם כך אנו שאחיהם עאכ״ו וגו׳ והדבר תלוי עד יגיע קץ הגאולה או אם ישובו ישראל בתשובה שמובטח לנו כי יחישנה הקב״ה · כדאמרינן בפ׳ הלק דף צ״ח אמר רבי אלכסנדרי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה · ואמרינן עלה רבי יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוה קאי אמערתיה דרשב״י אמר ליה אימת אתי משיחא · אמר ליה זיל שייליה אמר ליה והיכא יתיב אמר ליה הוא יתיב יאפתחא דרומי בין יסובלי חולאים · אמר ליה ומאי סימניה אמר ליה יכלהו כי שרו בחד זימנא שרו ובחד זימנא אסרי ואיהו שרי חד ומעיין בה ואסיר חד · כסבור דלמא איבעי לי ולא איעכב · אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי · אמר לו שלום עליך בר ליואי · יאמר לו אימת אתי מר אמר ליה היום · למחר אשכחיה לאליהו אמר ליה הויתיה אמר ליה אין יהב לי שלמא ואמר לי שלום עליך בר ליואי · אמר ליה ההוא דאמר לך בר ליואי אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי

שטייט ווען די צרות וועלן אזו פיל זיין וויא איין טייך אונ גאטש שטראף וועט אויף זיי קומן שטייט ווייטר אין פסוק עס וועט קומן קיין ציון דער אויש לייזר · דאש לערינט אונז דאס ווען שוין אנדערע ישראל האבן פיל צרות אין גלות זאלן זיי זיך דאך ניט מיאש זיין פון דר גאולה נייערט זיי זאלן תמיד דרויף האפן ווען גאט האפט נאך מער דרויף וויא מיר לערנן אין דר גמרא ווען משיח זאמט זיך האף דאך דרויף · וועסטו מיינן איך האף אונ גאט האפט ניט דרויף דרום שטייט אין פסוק גאט האפט צו דר לייזן אייך · אונ דר מדת הדין האלט עס אויף דען ער זאגט דיא ישראל זינדיגן אונ ווארום ווילסטו זיי אויש לייזן · אונ מען מוז דאך האפן כדי צוא מקבל זיין שכר דרויף וויא אין פסוק שטייט וואול צו די מענטשן וואש האפן דער צוא :

שי אע״פ חאטשע עס איז גקומן גלות אונ צרות אויף ישראל אבר דער דער בארמיגר גאט דער בארימט זיך תמיד איבר זייא וויא אין פסוק שטייט ווען שוין זייא וועלן זיין אין דעם לאנד פון זייערע פיינט וועל איך זייא דאך ניט פר לאזן אונ וועל זיי גידיינקן דעם ברית וואס איך האב פאר שניטן מיט זייערע עלטרן · אונ אויב די עובדי כוכבים ומזלות האבן זיך גפרייט אין דער מפלה פון ישראל וויא אין פסוק שטייט אלע מיינע פיינט האבן גהערט מיין בייז אונ האבן זיך גפרייט אבר גאט וואס הייסט אל נקמות דער וועט זיך אין זייא נוקם זיין דיא נקמה פון ישראל וויא עס שטייט אין מדרש איכה רבתי אויף דעם פסוק תבא כל רעתם לפניך וגו׳ ברייננ אויף זייא דיא שטראף וואס דוא האסט אויף מיר גבראכט זוך נאך זייערע זינר וויא דו האסט נאך גיזוכט מיינע זינד: ועולל למו אונ פר שנייד זייערע יונגע קינדר וויא דו האסט פר שניטן מיינע יונגע קינדר : וכל העובדי כוכבים ומזלות אונ אלע עובדי כוכבים ומזלות וועלן ברייננ איין מתנה צו ישראל אונ צום מלך המשיח וויא מיר לערנן אין פרק ערבי פסחים דאס לאנד מצרים וועלן ברייננ לעתיד איין מתנה צום מלך המשיח וועט משיח מיינן דאס ער טאר קיין מתנות ניט צו נעמן וועט הקב״ה זאגן נעם צוא פון זייא דען זייא האבן מיינע קינדער גשפייזט ווען זייא זיינן גוועזן אין מצרים וויא אין פסוק שטייט זייא וועלן ברייננ די חשמנים וואס זיינן אין לאנד מצרים איין מתנה צום מלך המשיח · אזוא וועט דאס לאנד כוש זאגן ווען די מצרים וואס האבן דאך גיארבט מיט ישראל האט מען פון זיי גנומן איין מתנה וועט מען פון אונז פשיטא אן נעמן איין מתנה וועט כוש אויך באלד איין מתנה ברייננ אזו וועט ארם זאגן ווען דיא כושים

וואס זיינן ניט זייערע ברידר האט מען דאך זייער מתנה אן גנומן וועט מען אונזר מתנה פשיטא אן נעמן אבער גאט וועט ניט הייסן זייער מתנה אן נעמן ווייל זייא האבן זייער שלעכט גטאן צו ישראל : והדבר תלוי אונ דיא זאך פון דר גאולה וועט אזו לאנג אויף גהאלטן זיין ביז דיא צייט פון דער גאולה וועט קומן אדר ווען די ישראל וועלן תשובה טאן אזו זיינן מיר פאר זיכרט דאס גאט וועט אליין צו ברייננ די גאולה פאר דר צייט וויא מיר זאגן אין פרק חלק · רבי אלכסנדרי האט גזאגט רבי יהושע בן לוי האט ווידר אנגדר גפרעגט עס שטייט אין פסוק גאט וועט ברייננ די גאולה אין איר צייט אונ דר נאך שטייט אין פסוק גאט וועט זיא איילן פר דר צייט גייערט עס איז אזו גמיינט ווען ישראל וועלן תשובה טאן וועט גאט איילן צו ברייננ די גאולה פאר דר צייט אונ ווען ניט וועט די גאולה קומען אין איר צייט : ואמרינן עלה אויך זאגן מיר אין דר גמרא רבי יהושע בן לוי האט גפונן צו אליהו דאס ער איז גשטאנען אויף דר הייל וואס רבי שמעון בן יוחאי איז דארטן בגראבן האט רבי יהושע בן לוי אים גפרעגט ווען וועט קומן משיח האט אליהו צוא אים גזאגט גייא אונ פרעג אים האט רבי יהושע בן לוי אים גפרעגט וואו זיצט ער האט ער גזאגט ער זיצט אויף דר טיר פון דעם גן עדן וואס איז קעגן רום צווישן די קראנקע לייט וואס האבן יסורים האט רבי יהושע בן לוי צוא אים גזאגט פון · וואנען וועל איך וויסן וועלכר עס איז משיח האט אליהו צו אים גזאגט אלע חולים בינדן אין איין מאל אויף אלע זייערע מכות אונ בינדן זייא ווידר צו אין איין מאל אבר ער בינט נאר איין מכה אויף אונ בינט זיא ווידר צוא דען ער טראכט זיך טאמר וועט ער דארפן גיין די ישראל דר לייזן זאל ער זייא ניט אויף האלטן ביז ער וועט דיא אלע מכות צוא בינדן · איז רבי יהושע בן לוי גנאנגן אונ האט צו אים גזאגט שלום עליך רבי האט משיח אים גענטפערט שלום עליך בר ליואי שלום אויף דיר דער זון פון לוי האט רבי יהושע בן לוי אים גפרעגט ווען וועט דער האר קומן האט ער צו אים גזאגט היינט · איז רבי יהושע בן לוי פון אים אוועק גנאנגן · דעם אנדרן טאג האט רבי יהושע בן לוי ווידר גפונן צו אליהו האט אליהו אים גפרעגט האסטו אים גזעהן האט רבי יהושע גזאגט יוא ער האט מיר גיגעבן שלום אונ האט צו מיר גזאגט שלום צו דיר דר זון פון לוי האט אליהו צו אים גזאגט ווייל ער האט דיך גרופן נאך דיין פאטער האט ער דיר גוויזן דאס דוא אונ דיין פאטר וועט איר ביידע האבן עולם הבא · האט רבי יהושע צו אים גזאגט משיח האט מיר גזאגט דאס ער וועט היינט קומן אונ איז ניט גקומן האט אליהו

ובכים ומזלות לשם מקוים אותם הכי הוא להם הוכן ולא אור : נוססה בו כמו כנסוס נוסס כמו יתגלם עם והוא תולעת אוכל העץ רוח המקום נוקבת ומחרבת אותן עם הצרות הבאות ב״ף הוא מתכוין להכמידם : יחכה ה׳ הוא ע מו מחכה לו ומתאוה ביאת מבית: כדי לקבל שכר על התקוה שממבכת ומלצרו ומחלת הלב ואנו מקוים :

קטף הכות עולליהן כמו שכרהו עוללי : אכסניא שהיו ישראל גרים באהלם והיו שם כלורה כלוכפיה : יאתיו חשמנים דורונות למלך המשיח לירושלים והיינו אומה כל שלרים : כך גם מקבלין מהם המתנות מכל שכן שיקבלו ממנו : בפתחא דרומי בפתה של גן עדן כלו הו לד כנגד פתח רומי מבית שני : סובלי חולאים מנוגעים והוא כמו מנוגע דכתיב והוא מחולל מפשעינו : כולהו מי ביש לו ד׳ וה׳ נגעים חסרי להו ושרו כחדא זימנא מתירין כל נגעיהן ביחד ומקנחין אותן וקושרין אותן ואיהו מבית כרי חד ונגנו ומקנח הנגע וקושרו ואח״כ מתיר נגע אחר ושונה כן ואינו מתיר כולן יחד דסבר אי בעי ליה לגאת ולגאול את ישראל לא ליעכב כדי קשירת כולן : אמר לו רבי יהושע

אמר ליה אמר לי היום אתינא ולא אתא אמר ליה היום אם בקולו תשמעו · ואמרינן נמי התם אמר רב כלו כל הקצים כולם ואין הדבר תלוי אלא בתשובה · רבי יהושע בן לוי אמר דיו לאבל שישב באבלו · כתנאי רבי אליעזר אומר אם עושין ישראל תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין · אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב · תניא אידך רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם הננו אתאנו לך כי אתה ה' אלהינו · אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר (ישעיה נב) כה אמר ה' חנם נמכרתם וגו' חנם נמכרתם בעבודת כוכבים ומזלות ולא בכסף תגאלו ולא בתשובה ולא במעשים טובים · אמר ליה רבי אליעזר והלא כבר נאמר (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות ואמרתם במה נשוב · אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר (ירמיה ג) כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון · אמר ליה רבי אליעזר והלא כבר נאמר (ישעיה ל) בשובה ונחת תושעון אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר (שם מט) גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען ה' אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך · אמר ליה ר"א והלא כבר נאמר (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב · אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר (דניאל יב) ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה · מיד שתק ר' אליעזר נמצא שהתשובה לישראל תקרב הגאולה קודם שיגיע קץ הזמן הקצוב לה ואם לא ישובו הקב"ה גאלם בזמנם:

למשיח לימות אתי מר: היום אם בקולו של הקב"ה תשמעו: אלא בתשובה אם יבואו עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין קודם זמנן: דיו לאבל בעומד כמה ימים וימינו אחור כלומר אפילו לא יעשו תשובה אינו עומד באבלו כל הימים אלא ודאי קץ להבא לא"א דיו לאבל דיין ליבאל לצער הגלות והאבילות שאפי' בלא תשובה נגאלין: ולא בתשובה ובמעשים טובים דאפי' אין עושין תשובה נגאלין משום דאמר חנם נמכרתם קרי כסף בלא תשובה: בעלתי אתכם מכמע כעל כרחכם בלא תשובה: אחד מעיר אגרור הלדיקים והביאם לציון אף על פי שאין כולם חוזרין בזכות הלדיק יזכו כל העיר לגאולה: בשובה ונחת כשעושין תשובה ונחת רוח להקב"ה נגאלין: לבזה נפש למתעב גוי אותן הבזוין ומתעבין בעבירות אע"פ כן יגאלו: למועד מועדים אימת יש קץ בדבר וכבלות נפץ יד עם קודש כשתכלה הקומתם והחוזק ידיהם כשיהיו נפולה אילך ואילך נבוכה והולכה לפגוע אנה ואנה אחר שתכלה גבורתם בכיו כפלים למאד תכלינה אלו כלות ויבא משיח כדאמרי' כי אזלת יד וגו' והרבה זמנים רמוזים בם בתורה שהם קודם עת כגאמר בעתה אחישנה בתולים בתשובה אחישנה לאחד מהזמנים שנרמזו בקץ בו ואם לאו מכל מקום יקיים אחישנה בעת הקץ דמדה טובה אפילו על הנאי כא:

שיא פרק עשירי

המלך המשיח שעתיד ליגלות מובטח לנו שעתיד להחזיר מלכות של דוד ליושנה ובונה בית המקדש ומקבץ נדחי ישראל ויהיה זמן רב · ואמרו רבותינו שמלך אחר שאינו מזרע דוד יקדימנו ויהרג וקראוהו משיח בן יוסף · כדגרסינן במס' סוכה פרק החליל דף נ"ב ת"ר משיח שעתיד ליגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה שאל מה אתה מבקש ואני נותן לך שנא' (תהלים ב) אספרה אל חק וגו' היום ילדתיך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך · כיון שרואה שמשיח בן יוסף נהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים שנאמר חיים שאל ממך וגו' · ולאחר שיקבץ הגליות וינצח מלחמת גוג ומגוג כמו שכתוב בנבואות בהרבה מקומות וידמה בעיני הבריות שהוא כמו בריאת עולם חדש בהיות ישראל יושבים לבטח עם המושלים לנמר ולזאב ועל זה אמר ישעיה

אספרה אל חוק אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון היום ילדתיך היום אגלה

אליהו צו אים גזאגט ער האט געמיינט דעם היינט וואס אין פסוק שטייט ווען איר וועט היינט צו הערן אין זיין קול און דערנאך מאל וועט ער קומן: ואמרינן נמי אויך זאגן מיר אין דער גמרא רב זאגט אלע געצטע צייטן פון דר גאולה זיינן שוין אוועק גגאנגן אונ די זאך היינגט נאר ווען דיא ישראל וועלן תשובה טאן אבער רבי יהושע בן לוי זאגט ווען שוין די ישראל וועלן קיין תשובה ניט טאן וועלן זייא דאך דער לייזט ווערן דען עס איז גנוג דעם צער אונ אבילות וואס ישראל האבן אין גלות · אונ אין דער זאך קריגן צווייא תנאים רבי אליעזר זאגט ווען די ישראל וועלן טאן תשובה וועלן זייא דער לייזט ווערן אונ ווען ניט וועלן זייא ניט דער לייזט ווערן האט רבי יהושע צוא אים גזאגט ווען דיא ישראל וועלן קיין תשובה ניט טאן וועלן זייא דען ניט דער לייזט ווערן גייערט גאט וועט צוא זייא אויף שטעלן איין מלך וואס וועט אויף זייא בייזע גזירות גוזר זיין וויא המן האט גטאן אונ דורך דעם וועלן זייא תשובה טאן אונ וועלן דער לייזט ווערן · אונ אין איין אנדר ברייתא האבן מיר אזו גלערנט רבי אליעזר זאגט ווען די ישראל וועלן תשובה טאן וועלן זייא דר לייזט ווערן אונ ווען ניט וועלן זייא ניט דר לייזט ווערן וויא אין פסוק שטייט קערט ווידר איר ווילדע קינדער אזוא וועל איך היילן אייער ווילדקייט אונ איר זאלט זאגן נון מיר זיינן צו דיר גקומן דען דו ביסט אונזר גאט · האט רבי יהושע צו אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו דאס איז גמיינט איר זייט ווארן פאר קויפט אום זיסט כלומר וויל איר האט גדינט כוכבים ומזלות אונ איר וועט אויס דר לייזט ווערן אפילו ווען איר וועט ניט טאן קיין תשובה אונ מעשים טובים · האט רבי אליעזר צוא אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק קעהרט ווידר צו מיר וועל איך ווידר קערן צו אייך אזו זאגט גאט · האט רבי יהושע צו אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק איר וועל אייך במאנן אפילו איר טוט קיין תשובה ניט אונ איך וועל נעמן איין צדיק פון איין שטאט אונ צווייא פון איין משפחה אונ דורך זייער זכות וועל איך אייך ברייגגען קיין ציון · האט רבי אליעזר צוא אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק דורך תשובה אונ גוטע מעשים וועט איר גיהאלפן ווערן · האט רבי יהושע צוא אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק אזוא זאגט גאט דר אויס לייזר פון ישראל אונ זיין היילינער צו דעם פר שעכטע פאלק צו דעם פאר אום ווערדיגט פאלק וואס זייא זיינן קנעכט צוא דיא גוועלטיגע · איר וועט אזו חשוב זיין דאס ווען מלכים וועלן אייך זעהן וועלן זייא פאר אייך שטיין און הארן וועלן זיך פאר אייך בוקן פון וועגן בגלייבטן גאט דער היילינער פון ישראל וואס ער דער ווילט אין דיר אויס נוא זעהען מיר דאך דער פון דאס אפילו ווען די ישראל וועלן קיין תשובה ניט טאן וועלן זייא דאך דער לייזט ווערן · האט רבי אליעזר צוא אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק ווען דו ישראל וועסט תשובה טאן וועסטו ווערן אום גקערט צו מיר דאס דו וועסט דר לייזט ווערן האט רבי יהושע צוא אים גזאגט עס שטייט דאך אין פסוק דאס דניאל האט גזאגט איך האב גהערט דעם מענטשן וואס איז גוועזן אן גקלייד אין ליינען דאס איז גיוועזן גבריאל המלאך וואס ער איז גשטאנן איבר דר וואסר פון דעם טייך אונ ער האט אויף גהויבן זיין רעכטע האנד אונ זיין לינקע האנד אונ האט גשווארן בייא גאט וואס ער איז דאס לעבן פון דר גאנצר וועלט ווען די צייט פון דר גאולה וועט זיין אונ ווען די צייט פון דעם גלות וועט זיך אויס לאזן וועט גאט דיא ישראל דער לייזן · אזו האט רבי אליעזר שטיל גשוויגן · נוא גפינן מיר דאס דורך דר תשובה וועט גאט גנעהנן די צייט פון דר גאולה איי עס וועט קומן די געצטע צייט אונ ווען זייא וועלן קיין תשובה ניט טאן וועט זייא גאט דר לייזן אין דר געצטר צייט:

שיא המלך המשיח שעתיד ליגלות דער מלך המשיח וואס וועט לעתיד זיך באווייזן זיינען מיר פאר זיכרט דאס ער וועט אום קערן דאס מלכות בית דוד וויא פריער איז גוועזן · אונ ער וועט בויען דעם בית המקדש אונ ער וועט איין זאמלן די פאר שטויסענע ישראל · אונ ער וועט לעבן איין לאנגע צייט · אונ אונזרע חכמים זאגן דאס איין אנדער מלך וואס ער איז ניט מזרע דוד וועט פריער קומען אונ וועט גהרגת ווערן אונ די חכמים האבן אים גרופן משיח בן יוסף וויא מיר לערנן אין מסכת סוכה די רבנים האבן גלערנט דער משיח וואס וועט זיך באווייזן במהרה בימינו וועט גאט צו אים זאגן בעט פון מיר וואס דוא ווילסט וועל איך דיר געבן אונ ווען ער וועט זעהן דאס משיח בן יוסף איז גהרגת גווארן וועט ער זאגן רבש"ע איך פרלאנג נאר פון דיר דאס לעבן וויא אין פסוק שטייט ער האט פון דיר גיבעטין לעבן האסטו אים גגעבין לאנגע טעג · אונ נאך דעם דאס ער וועט די ישראל איין זאמלן אונ וועט מנצח זיין די מלחמה פון גוג ומגוג וויא עס שטייט אין דער נבואה פון דיא נביאים אויף פיל ערטר וועט עס ביי דיא לייט גלייך זיין וויא עס איז ווארין בשאפין איין נייע וועלט ווען די ישראל וועלין זיצן זיכערליך מיט די וואס זיינען גגליכן

צ"א

פרק י נר ה כלל ג חלק ב

(ישעיה יא) וגר זאב עם כבש וגו׳ · ויחזירו כולם לדת האמת ויאכלו דבר המותר ולזה רמז באמרו ואריה כבקר יאכל תבן וגו׳ · ולא ירעו בני אדם אלו לאלו כמו שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו וגו׳ · ויקבעו כולם עתים לתורה כמו שנאמר (שם) כי מלאה הארץ דעה את ה׳ וגו׳ · ולא יהיו בעולם מלחמות כמו שנאמר (שם ב) וכתתו חרבותם וגו׳ · ויהי פרנסתם ולבושיהם מזומנת · ולזה רמזו באמרם בסוף מסכת כתובות דף ק״א ואמר ר׳ חייא בר יוסף עתידה ארץ ישראל *שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנא׳ (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ וגו׳ · ובן כל כיוצא בדברים האלו שנאמר עליו ימות המשיח ידמה לבני אדם שהוא חדושי עולם · ועל זה אמרו רבותינו במסכת פסחים בפרק האשה דף פ״ה אמר רבי יוחנן גדול יום קיבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר (הושע א) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול *יום יזרעאל וגו׳ וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ועל זה הזמן קראוהו בגמרא בכתובות עולם הבא · דגרסינן בסוף מסכת כתובות דף ק״א (דברים לב) *ודם ענב תשתה חמר אמרו לא כעוה״ז עוה״ב · העוה״ז יש צער לבצור וצער לדרוך · העוה״ב אדם יוצא לשדה ומביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומסתפק ממנה כפיטם גדול ועציו מסיקין תחת תבשילו׳ ד״א ודם ענב תשתה חמר אין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין · שנא׳ ודם ענב תשתה חמר אל תקרי חמר אלא חומר והוא כור שהוא ל׳ סאה וגם כן קראוהו בגמרת סוכה לעתיד לבוא כדגרסינן במסכת סוכה בפרק החליל דף נ״ב דרש ר׳ יהודה בר אלעאי לעתיד לבוא מביא הקדוש ב״ה ליצר הרע ושוחטו וכו׳ · כדאיתא למעלה בנר ראשון בח״ו מחלק תאות המשגל · ללמדנו שאין בימות המשיח יצר הרע המתאוה לעונות כמו שנאמר (יחזקאל יא) והסירותי את לב האבן וגו׳ · וגרסינן נמי בסוף מסכת פסחים דף קי״ט דרש רב עוירא זימנין אמר לה משמיה דרבי אסי וזימנין אמר לה משמיה דרבי אמי מ״ד (בראשית כא) ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם וגו׳ · מלמד שעתיד הקב״ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול בו הסד לזרעו של אברהם · ולאחר שיאכלו וישתו נותנין לו כוס של ברכה לאברהם ואומרין לו טול ברך · והוא אומר להם אני איני מברך מפני שיצא ממני ישמעאל׳ נותנין אותו ליצחק אומרין לו טול ברך אומר להם איני מברך מפני שיצא ממני עשו׳ אומרין ליעקב טול ברך אומר להם איני מברך מפני שנשאתי ב׳ אחיות והתורה עתידה לאסרן ובאה תורה ואסרתן · אומרין למשה טול ברך אומר להם איני מברך מפני שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי *ולא במותי · נותנין אותו ליהושע ואומרין לו טול ברך אומר להם איני מברך מפני שלא זכיתי לבן זכר דכתיב (ד״ה א ז) *נון בנו יהושע בנו באותה שעה נותנין אותו לדוד אומר להם ודאי אברך ולי נאה לברך שנאמר (תהלים קיז) כוס ישועות אשא להראותנו שדוד המלך והבא מגזעו מובחר לברך בשם ה׳ ולהודות לאל יתברך באותו הזמן שיחיה הקב״ה לדוד עם שאר צדיקי ישראל · והגואל יבוא מזרעו כמו שנאמר (ישעיה יא) *ויצא חוטר מגזע ישי וגו׳ · וגרסינן נמי במסכת שבת בפרק אמר ר׳ עקיבא דף פ״ט דרש רבא מ״ד (שם א) *לכו נא ונוכחה בואו נא מבעי ליה יאמר ה׳ אמר ה׳ מבעי ליה · לעתיד לבוא יאמר להם

נכריות שבני אתם: שתוציא גלוסקאות לחם לבן וכלי מילת מלבושין של משי יצמח מן הארץ ודורש פסת כר לשון פסת היד בהיא רחבה והטעם רהכה לא אצהת אלא פת אפויה וכלי מילת דרב פסת ל׳ כתונת פסים: יום יזרעאל יום כניסיהון מן הגלות וקרי ליה יום כינוית כאלהית: ודם ענב תשתה מתוך הענבה תשתה ולא תצטרך לדורכו ומסתפק ואוכל ממנה כמו מחכית גדולה פיטם הבית: ולא במותי שלא העלו עצמותיו לארץ ישראל כמו שהעלו עצמות יוסף והיינו דכתיב כי אנכי מת בארץ הזאת כלומר לארץ אינני עובר את הירדן אפי׳ לאחר מיתה לא יעברו עצמותי את הירדן: נון בנו יהושע בנו ממספחת אפרים חשיב בדברי הימים עד יהושע ולא מסכת קרא ברא ליהושע: ויצא חוטר ענף מגזע שרשו והיינו מזרעו: לכו נא מבעי למת המוגבל לזה בואו נא מיד מיבעי

צו איין לעמפערט אונ צו איין וואלף אונ דרויף האט ישעיה הנביא גזאגט עס וועלין וואוינען איין וואלף מיט איין שאף צו זאמען · אונ אלע פעלקער וועלין ווידער קערן צוא דעם רעכטין גלויבין אונ וועלין עסין זאכין וואס זיינען מותר אונ דאס האט ישעיה מרמז גיוועז דאס ער זאגט דער לייב וועט וויא איין רינר עסן שטרויא אונ די מענטשן וועלין זיך ניט שלעכטס טאן איינר דעם אנדרן וויא אין פסוק שטייט זייא וועלן ניט שלעכטס טאן אונ וועלן ניט פאר דארבן אויף מיין היילינן בארג · אונ אלע וועלין זעצן צייטן תורה צו לערנן וויא אין פסוק שטייט די וועלט וועט דר פילט ווערן מיט גאטס וויסן שאפט · אונ עס וועט קיין מלחמות ניט זיין אויף דר וועלט וויא אין פסוק שטייט זיי וועלן צו שטויסן זייערע שווערדן צו אקיר אייזן · אונ זייער שפייז אונ קליידר וועט זיין אן גברייט · אונ דרויף זאגן דיא חכמים אין מסכת כתובות רבי חייא בר יוסף זאגט עס וועט לעתיד אין ארץ ישראל וואקסן פון דער ערד ווייס ברויט אונ זיידנע קליידער · אונ נאך מער דר גלייכן זאכן וואס אונזרע חכמים האבן גזאגט דאס דיא לייט וועלן דורך דעם מיינן דאס איין נייע וועלט איז בשאפן גוואורן · אונ דרויף האבן די חכמים גזאגט אין מסכת פסחים רבי יוחנן זאגט עס איז אזו גרויס דר טאג וואס די ישראל וועלן איין גזאמלט ווערן וויא דר טאג וואס דיא וועלט איז בשאפן גווארן דען בייא דר גאולה שטייט יום כי גדול יום יזרעאל אונ בייא מעשה בראשית שטייט אויך יום ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד צוא ווייזן דאס זייא זיינן ביידע גלייך · אונ די צייט פון משיח ווערט גרופן אין דער גמרא פון כתובות עולם הבא דען מיר לערנן אין מסכת כתובות עס שטייט אין פסוק ודם ענב תשתה חמר די חכמים האבן גזאגט עולם הזה איז ניט גלייך צו עולם הבא דען אין עולם הזה האט דר מענטש צער אפ צוא רייסן דיא וויין טרויבן אונ זייא צו טרעטין אבר אין עולם הבא וועט דער מענטש ברייננן איין וויין טרויב פון דעם פעלר אויף איין וואגן אדר אויף איין שיף אונ וועט זיא לייגן אין איין ווינקל פון זיין הויז אונ וועט פון איר צאפין ויין וויא פון איין גרויסע פאס אונ מיט דעם האלץ וועט מען קאכן עסן · אדר דר פסוק ודם ענב תשתה חמר איז אזו גמיינט עס וועט ניט זיין קיין וויין טרויב אין ארץ ישראל וואס עס זאל דריגען ניט זיין דרייסיג מאס ויין דען חמר איז גלייך וויא עס שטייט חומר דאס איז דרייסיג מאס : וגם כן אונ אויך ווערט די צייט פון משיח גרופן אין דר גמרא פון סוכה לעתיד לבא וויא מיר האבן אויבן גשריבן דאס לעתיד לבא וועט גאט קילן דעם

יצר הרע · צו לערנן אונז דאס אין די צייטן פון משיח וועט קיין יצר הרע ניט זיין וואס ער מאכט גלוסטן צו זינדיגן וויא אין פסוק שטייט איך וועל אפ טאן דאס שטיינערנע הארץ פון אייער לייב אונ וועל אייך געבן איין הארץ פון פלייש : וגרסינן נמי אויך לערנען מיר אין מסכת פסחים רב עוירא האט גדרשת צו צייטן האט ער עס גזאגט פון וועגן רבי אסי אונ צו צייטן האט ער עס גזאגט פון וועגן רבי אמי וואס מיינט דער פסוק ויגדל הילד וגו׳ דאס לערנט אונז דאס לעתיד וועט גאט מאכן איין סעודה צו דיא צדיקים אין דעם טאג וואס ער וועט גומל חסד זיין צו די קינדר פון אברהם · אונ נאך דעם דאס זייא וועלן האבן געגעסן אונ גטרונקן וועט גאט געבין דעם כוס של ברכה צוא אברהם אונ מען וועט אים זאגן נעם אונ בענטש וועט ער זאגין איך וועל ניט בענטשין דען ישמעאל איז פון מיר ארויס גקומען וועט מען אים געבן צו יצחק צוא בענטשן וועט ער זאגן איך וועל ניט בענטשן דען עשו איז פון מיר ארויס גקומן · וועט גאט זאגן צו יעקב נעם דעם כוס אונ בענטש וועט ער זאגן איך וועל ניט בענטשן דען איך האב גנומן צווייא שוועסטר אונ דאס האט די תורה דר נאך פאר באטן · וועט גאט זאגן צו משה נעם דעם כוס אונ בענטש וועט ער זאגן איך וועל ניט בענטשן דען איך האב ניט זוכה גוועז צוא קומן קיין ארץ ישראל ניט בייא מיין לעבן אונ ניט נאך מיין טויט · וועט גאט געבן דעם כוס צוא יהושע אונ וועט צו אים זאגן נעם דעם כוס אונ בענטש וועט ער זאגן איך וועל ניט בענטשן דען איך האב ניט זוכה גוועז צו האבן איין זון וועט גאט געבן דעם כוס צו דוד צוא בענטשן וועט ער זאגן איך וועל בענטשן אונ מיר פאסט צו בענטשן ווי אין פסוק שטייט איין כוס פון הילף טוא איך טראגן אונ אין דעם נאמן פון גאט טוא איך רופן · צו ווייזן אונז דאס דוד המלך אונ משיח וואס קומט ארויס פון זיין זרע איז אויס דר ווילט צוא בענטשין אין דעם נאמן פון גאט אונ צוא לויבן צו גאט יתברך אין דער צייט וואס גאט וועט לעבדיג מאכן צו דוד מיט דיא אנדרע צדיקים פון ישראל אונ דר גואל וועט קומן פון די קינדר פון דוד וויא אין פסוק שטייט עס וועט ארויס גיין איין צווייג פון דעם ווארצל פון ישי : וגרסינן נמי אויך לערנן מיר אין מסכת שבת רבא האט גדרשת וואס מיינט דער פסוק לכו נא ונוכחה יאמר ה׳ גייט אונ מיר וועלן זיך בווערן אזו וועט גאט זאגן אונ עס האט גידארפט שטיין קומט אונ מיר וועלן זיך באווערן אויך האט עס גדארפט שטיין אזו האט גאט גזאגט נייערט עס גייט אויף לעתיד לבא

דאס

הקב"ה לישראל *לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם · אמרו לפניו רבש"ע אצל מי נלך אצל אברהם שאמרת לו ידוע תדע וגו' ולא בקש רחמים עלינו · אצל יצחק שברך את עשו והיה כאשר תריד וגו' · אצל יעקב שאמרת לו אנכי ארד עמך מצרימה ולא בקש רחמים עלינו · אצל מי נלך עכשיו *יאמר ה' אומר להם הואיל ותליתם עצמכם בי אם יהיו חטאיכם כשנים *כשלג ילבינו · *אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (שם סג) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו · לעתיד לבוא אומר הקדוש ב"ה לאברהם בניך חטאו · אומר לפניו רבונו של עולם *ימחו על קדושת שמך · אמר אברהם לא הוי ליה צער גידול בנים אימא ליה ליעקב דה"ל צער גידול בנים אפשר דבעי רחמי עלייהו אמר ליה ליעקב בניך חטאו · אמר לפניו ימחו על קדושת שמך אמר *לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה · אימא ליה ליצחק אפשר דבעי רחמי עלייהו אמר ליה ליצחק בניך חטאו אמר לפניו *בני ולא בניך ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה *דל עשרין דלא ענשת עלייהו פשו להו חמשים דל עשרין וחמש דלילתא פשו להו עשרין וחמשא דל תריסר ופלגא דצלויי ודמיכל ודבית הכסא פשו להו תריסר ופלגא · אם אתה *סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עלך ואם תאמר כולהו עלי הא קריבת נפשי קמך *פתחו ואמרו כי אתה אבינו וגו' · נשאו עיניהם כנגד יצחק אמר להם קראו להקדוש ב"ה שהוא אבינו שבשמים מיד נושאין עיניהם ואומרין אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך · נמצא שהקב"ה שהוא אבינו שבשמים עתיד לגאלנו למען רחמיו וחסדיו ולמען קדושת שמו בעולם וכוונתו ותחלת מחשבתו בבריאת העולם היה על זה הזמן שעתיד לבוא כמו שאמר החכם תחלת המחשבה סוף המעשה ולזה רמז באמרו נעשה אדם *בצלמנו וכו' · ר"ל שיכירו כל בני אדם האמת ויפנו לבם מן הבטלות אל המושכלות ויהיה מלכותו ואמונתו ואחדותו פשוט וידוע לכל באי עולם כדכתיב והיה ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד · כדאיתא למעלה בנר המצות בחלק התפלות על פירוש הקדיש כן יהי רצון במהרה בימינו :

ליה וכן יאמר לעתיד אמר מיבעי ליה דמשמע עתה : לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם לפי הדין על עונותיכם ואל מרחם על בנו ולא יוכיחו אתכם ברוגז ובאכזריות : יאמר ה' אמור אתם דיננו כי לך החסד והרחמים יותר מאב לבנו : כשלג ילבינו ואמחול לכם הכל ולא אבוא עמכם במשפט וזה שאמר דוד בפסוקי אתה ועל ידי כן אל תבא במשפט עמנו כדאמר אם יהיו חטאיכם וגו' : ימחו הואיל שחטאו ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך : לא בסבי טעמא אמר הקב"ה לא באברהם הזקן אמירה של טעם וכן ביעקב שהוא הצעיר באבות אלא דברו כהוגן : בני ולא בניך שבני קראת להם במתן תורה בני בכורי ישראל שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך מאהבה כבנים : דל עשרין דלא ענשת להו שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקב"ה אלא מכ' שנה ומעלה דכתיב במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מבן כ' שנה ומעלה אשר הלינותם עלי : סובל את כולם ותמלא להם בעבור כבוד שמך מוטב ואם לאו תתלה עלי בזכותי מחול להם ונקל עליך למחול להם המיעוט : פתחו ישראל ואמרו ליצחק כי אתה אבינו : בצלמנו למלאכים אמר שיהיה האדם בשכליות כמו המלאך וזה יהיה לעתיד לבא כמו שהיה ראוי להיות במתן תורה אם לא שחטאו בעגל ולעתיד לבא יחזיר להם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' :

הפן האחד האוסן והאורס האחד שמעכב האדם שלא יעשה תשובה בא לו מן

שיב החתימה

גדולה תשובה שהיא מכפרת דבר קל ודבר חמור ליחיד ולרבים כשהיא נעשית כהלכתה ולא ישוב עוד למשובתו · וזהו חסד גדול שעושה הקדוש ב"ה עם החוטאים שמוחה עונם ולא יזכרו ולא יפקדו לעולם ובלבד שישמרו כל תנאי התשובה · ויזהר אדם מהדברים המעכבין את התשובה שהם מובדלים לחמשה פנים · *הפן האחד בגודל העון שהוא עונשו שאין מספיקים בידו לעשות

דאס גאט וועט זאגן צו ישראל גייט צו אייערע עלטרן אונ זייא זאלן אייך שטראפן זאלן די ישראל זאגן צו וועמן זאלן מיר גיין צו אברהם ער האט אויף אונז קיין רחמנות ניט גיהאט דען דוא האסט אים גיזאגט דאס מיר וועלן פיר הונדרט יאר זיין אין גלות אונ ער האט פאר אונז קיין תפלה ניט גטאן · זאלן מיר גיין צו יצחק ער האט דאך גבענטשט צו זיין זון עשו אונ האט גזאגט ווען דיא ישראל וועלן ליידיג זיין פון דער תורה זאלסטו איבר זייא איין ממשלה האבן · זאלן מיר גיין צו יעקב ער האט אויך קיין רחמנות אויף אונז ניט גהאט דען דו האסט אים גזאגט איך וועל מיט דיר נידרן קיין מצרים אונ דיינע קינדר וועלן דארטן ארבטין אונ ער האט פר אונז קיין תפלה ניט גטאן·צו וועמן זאלן מיר דען גיין וועט גאט זאגן ווייל איר ווילט צוא קיינם ניט גיין אונ איר פאר לאזט אייך אויף מיר אזו ווען אייערע זינד וועלן זיין וויא איין רויטן פארים וועלן זייא ווייס ווערן וויא שנייא · אמר שמואל בר נחמני זאגט פון וועגן רבי יונתן וואס מיינט דער פסוק כי אתה אבינו וגו' דען לעתיד לבא וועט גאט זאגן צו אברהם דיינע קינדר האבן גזינדיגט וועט אברהם זאגן מעק זיי אפ פון וועגן דיין נאמן זאל גהיילגט ווערן ווייל זיי האבן גזינדיגט וועט גאט זאגן אברהם האט ניט גהאט קיין פיל צער גידול בנים דרום האט ער קיין רחמנות ניט איבער זייא איך וועל גיין צו יעקב דאס ער האט גהאט פיל צער גידול בנים טאמר וועט ער פר זיי תפלה טאן אזו וועט גאט זאגן צו יעקב דיינע קינדר האבן גזינדיגט וועט יעקב אויך זאגן מעק זייא אפ וועט דיין נאמן גהייליגט ווערן אזוא וועט גאט זאגן בייא דעם אלטן דאס איז אברהם איז ניט דא קיין טעם אין זיינע רייד אונ בייא דעם יונגען דאס איז יעקב איז ניט דא קיין עצה אין זיינע רייד איך וועל זאגן צוא יצחק טאמר וועט ער פאר זייא תפלה טאן וועט גאט זאגן צו יצחק דיינע קינדר האבן גזינדיגט וועט יצחק זאגן צו גאט זיינן זייא דען מיינע קינדער אונ ניט דיינע קינדר אונ אויך וויא פיל צייט האבן זייא דען גזינדיגט וויא פיל זיינן די יארן פון דעם מענטשן זיבציג יאר וויא אין פסוק שטייט אונזערע יארן זיינען זיבציג יאר נעם פון דיא אראפ צוואנציג יאר דאס דוא שטראפסט אים ניט אויף זייא דען ביז דר מענטש ווערט צוואנציג יאר שטראפט מען אים ניט אזו בלייבט איבר פופציג יאר נעם דר פון אראפ פינף אונ צוואנציג יאר וואס איז נאכט אונ זייא שלאפן אונ זינדיגען ניט בלייבט איבר פינף אונ צוואנציג יאר נעם דר פון אראפ צוועלף יאר מיט איין האלב וואס זייא טוען תפלה אונ עסין אונ זיינען אין בית הכסא אונ זינדיגן ניט אזוא בלייבט איבר צוועלף יאר מיט איין האלב ווילסטו עס אין גאנצן מוחל זיין איז גוט אונ ווען ניט נעם איך אויף מיר העלפט אונ העלפט נעם אויף דיר אונ ווען דו ווערסט וועלן זאגן איך זאל נאר אויף מיר נעמען זאלסטו גדיינקן דאס איך האב מיך גלאזט פאר דיר מקריב זיין דרום דארפסטו זייא מוחל זיין פון מיינט וועגן אזוא וועלן דיא ישראל זאגן צו יצחק דו ביסט אונזר פאטר דאס דוא האסט דיך איבר אונז דר בארמט וועט יצחק צו זייא זאגן דאנקט ניט צו מיר דאנקט צו גאט דאס ער האט אייך מוחל גוועזן אזו וועלן זייא זייערע אויגן אויף הויבן קעגן דעם הימל אונ וועלן זאגן דו גאט ביסט אונזר פאטר אונזר אויס לייזר איז פון אייביג דיין נאמן · נמצא ווערט גפונען דם הקב"ה וואס איז אונזר פאטר אין הימל דר וועט אונז לעתיד אויס לייזן איבר זיין דר בארמקייט אונ חסד אונ פון וועגן צו היילגן זיין נאמן אויף דר וועלט אונ זיין ערשטע כוונה אונ מחשבה וואס ער האט די וועלט בשאפן איז גוועזן פון וועגן דר צייט וואס לעתיד לבא וועט זיין וויא דר חכם האט גזאגט דר אן הויב פון דר מחשבה קען מען וויסן פון דעם סוף פון דר מעשה · אונ דאס האט דער פסוק גמיינט מיר וועלן בשאפן דעם מענטשן אין אונזער פארים דאס דר מענטש זאל גלייך זיין וויא איין מלאך אונ דאס וועט זיין לעתיד לבא דאס אלע מענטשן וועלן דר קענן דעם אמת אונ זיי וועלן אפ קערן זייער הארץ פון לערקייט צו גליקליכע זאכן אונ גאטש מלוכה אונ זיין אמת אונ זיין איינציקייט וועט זיין דר קענט אונ גוואוסט צו אלע מענטשן פון דר וועלט וויא אין פסוק שטייט אין דעם טאג וועט גאט זיין איינציג אונ זיין נאמן וועט זיין איינציג במהרה בימינו אמן :

שיב גדולה תשובה דיא תשובה איז גרויס דאס זיא איז מכפר אויף גרינגע זאכן אונ אויף הארבע סייא צו איין יחיד סייא צו איין רבים ווען די תשובה ווערט גטאן וויא רעכט איז אונ ער קערט ניט ווידער צוא זיין ווילדקייט · אונ דאס איז איין גרויס חסד וואס גאט טוט מיט דיא זינדיגע דאס ער מעקט אפ זייערע עבירות דאס זייא ווערן ניט דער מאנט ביז אייביג ווען דער מענטש האלט אלע זאכן פון דר תשובה · אונ דער מענטש מוז נזהר זיין פון די זאכן וואס האלטן אויף דיא תשובה וואס זייא זיינען צו טיילט אויף פינף זאכן · איינס איז ווען די עבירות זיינען גאנץ גרויס

דאס

חתימה לנר חמישי

תשובה · יהפן הב׳ שהם דברים שנועלים דרכי התשובה בפני עושיהם · הפן השלישי שהם דברים שאינו יודע ילמי חטא כדי שיחזיר לו · הפן הד׳ בדברים שהם קלים בעיני בני אדם והוא חוטא בהם יוחושב שאינו חוטא · הפן הה׳ בדברים המושכים לבו של אדם וכשיתחיל לידבק בהם יאינו יכול לפרוש ואלו הה׳ פנים חלקם הרמב״ם ז״ל אל כ״ד דברים מהלכות תשובה של משנה תורה · ואל ידמה בנפשו בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים והחסידים בשביל עונותיו שעשה אלא יאמין בודאי שהוא אהוב ונחמד וידיד לפני הקדוש ב״ה כאלו לא חטא מעולם יואולי שכרו כפול מפני שטעם טעם חטא וכבש יצרו ופירש ממנו · כדגרסינן במדרש תהלים למנצח לבני קרח משכיל שיר ידידות · בוא וראה בבני קרח שעד שלא עשו תשובה לא נקראו ידידים משעשו תשובה נקראו ידידים שנאמר למנצח לבני וגו׳ · לדוד משכיל אשרי נשוי פשע וגו׳ · אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה אלו בניו של קרח שנסתכלו למעלה לאביהם שבשמים ונמלטו שנאמר ובני קרח לא מתו למה שלא נשתתפו לעצת אביהם ובאחרים כתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה · אבל אלו שנסתכלו למעלה נמלטו שנאמר הביטו אליו ונהרו וגו׳ · וכן דוד כשנסתכל למעלה נמלט שנאמר לדוד משכיל אשרי נשוי פשע וגו׳ · ולא עוד אלא הרשעים שנסתכלו למעלה נמלטו! שכן אתה מוצא בנבוכדנצר (דניאל ד) אנא נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ונקרע מקצת גזר דינו · ומה אם הרשעים שחייבים להקדוש ברוך הוא כשמסתכלים למעלה מוחל להם · ישראל שהם בני קדושה בני אברהם יצחק ויעקב אם מסתכלין למעלה ועושין תשובה שלמה אינו דין שהקב״ה מוחל להם · ומפני שהיה דוד משכיל פירש מעונותיו והתודה עליו ועשה תשובה ואמר לך לבדך חטאתי וגו׳ מחל לו הקב״ה וכן אתה מוצא שבלשון שהקב״ה מרחיק את החטאים בה מקרב את השבים שנא׳ (הושע ב) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי · וגרסינן בואלה שמות רבה פרשה ט״ו שלא כמדת הקב״ה מדת ב״ו מדת ב״ו שנים עומדין לפני המלך אחד ימלמד קטיגוריא וא׳ מלמד סניגוריא שלא המלמד קטיגוריא מלמד סניגוריא ולא המלמד סניגוריא מלמד קטיגוריא · אבל הקב״ה מלמד קטיגוריא ומלמד סניגוריא הפה שאמר הוי גוי חוטא הוא הפה שאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק · הפה שאמר עם כבד עון הוא הפה שאמר ועמך כולם צדיקים · הפה שאמר בנים משחיתים הוא הפה שאמר וכל בניך למודי ה׳ · הפה שאמר כי תרבו תפלה אינני שומע הוא הפה שאמר והיה טרם יקראו ואני אענה · הפה שאמר יחדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו׳ · הוא הפה שאמר והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה׳ :

השמים בעבור שעשה חטאים גדולים וזמן רב ושעית פניו ולא רצה לשוב ונגזר עונשו ונחתם גזר דינו : שהם דברים יש דברים שנודמים לאדם שאינו עושה תשובה כגון ששנה בה הרבה פעמים עד שנעשה לו כהיתר או גזל הגזל ואין לו לשלם וכן יש כמה מונעים מלשוב : למי חטא שגזל מהרבה בני אדם ואין מכירם להחזיר להם הגזילה : וחושב שאינו חוטא שאין בדבר זה לו חטא ואיך ישוב כאלו חטא ואין עולה על דעתו לשוב : אינו יכול לפרוש וזה העיקר בזנות וביותר בבועל ארמית שנקשר בה כבלב : ואולי שכרו כפול מבכר הצדיק שהצדיק לא טעם טעם העבירה ומאחר כשטעם לא היה פורש ממנו וזה טעם ופירש ועשה תשובה : מלמד חובה מעביו לרעה עליו לדון אותם לחובה ומקטרג עליו בכל צד שיוכל לנעות לחובה והבני סניגוריא מליצו מליץ עליו לטובה בכל צד שיוכל לדונו לזכות: חדשיכם ומועדיכם שבדא מלבו כדכתיב ויעש ירבעם חג בחודש השמיני בחמשה עשר לחודש כחג אשר ביהודה :

דאס זיין שטראף איז דאס מען דר לאזט אים ניט תשובה צו טאן · דאס אנדרע איז דאס ער זאל ניט טאן אזעלכע זאכן וואס פאר שליסן דיא טויערן פון תשובה פאר דעם וואס טוט זייא · דאס דריטע איז ווען ער וויים ניט צו וועמן ער האט גזינדיגט דאס ער האט פיל לייט בגזלת אונ וויים ניט צו וועמן ער זאל אפ געבן אזו קען ער ניט טאן קיין תשובה · דאס פערטע איז ווען ער טוט עבירות וואס זיינן גרינג אין דיא אויגן פון לייטן אונ ער מיינט ער טוט קיין עבירה ניט אזו טוט ער קיין תשובה ניט דרויף · דאס פינפטע איז ווען ער טוט זאכן וואס ציהן דעם מענטשינש הארץ דאס ער האט גרוים הנאה פון דר עבירה דאס ווען ער הויבט אן צו טאן די זאכן איז אים שווער זיך אפ צו שיידן פון זייא דרויף תשובה צוא טאן אונ דר רמב״ם האט די פינף זאכן צוא טיילט אויף פיר אונ צוואנציג חלקים וואס זייא האלטן אויף דעם מענטשן פון תשובה צו טאן · ואל ידמה בנפשו אונ דר בעל תשובה זאל זיך ניט טראכטן דאס ער איז דער ווייטערט פון דר מעלה פון צדיקים אונ חסידים איבר זיינע זינד וואס ער האט גטאן נייערט ער זאל גיווים גלויבן דאס ער איז גליבט אונ גגלוסט פאר הקב״ה גלייך וויא ער האט קיין מאל ניט גזינדיגט אונ עס קען זיין דאס ער האט איין טאפיל שכר ווייל ער האט פאר זוכט דעם טעם פון איין עבירה אונ האט זיין יצר הרע באצוואונגן אונ האט זיך דער פון אפ גשייד וויא מיר לערנען אין מדרש תהלים למנצח לבני קרח משכיל שיר ידידות קום אונ זעה אין די קינדר פון קרח דאס איידער זיי האבן תשובה גיטאן זיינן זייא ניט ווארן אן גרופין ידידים דס איז טייטש גליבטע אבר וויא זיי האבן תשובה גטאן רופט זייא דר פסוק ידידים עס שטייט אין פסוק לדוד משכיל וגו׳ אויך שטייט אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה דאס איז גמיינט די קינדר פון קרח דאס זייא האבן גקוקט אין דר הויך צו גאט אזו זיינן זייא אנטרונן גווארן פון דעם טויט וויא אין פסוק שטייט די קינדר פון קרח זיינן ניט גשטארבן ווייל זייא האבן זיך ניט בהעפט צו דער עצה פון זייער פאטר · אבר דיא אנדרע וואס האבן גהאלטן מיט קרח שטייט זייא האבן גנידרט מיט אלמן וואס זייא האבן גהאט לעבדינגער הייד אין דער גרוב · אבר די וואס האבן גקוקט צוא גאט זיינן זייא אנטרונן גווארן אויך ווען דוד האט גקוקט צו גאט איז ער אנטרונן גווארן וויא אין פסוק שטייט לדוד משכיל וגו׳ אונ נאך מער ווען אפילו רשעים קוקין אין דר הויך צו גאט ווערן זייא אנטרונן דען אזו גפינען מיר בייא נבוכדנצר דאס ער האט גזאגט איך נבוכדנצר האב מיינע אויגן אויף גהויבן קעגן דעם הימל צוא גאט איז דריבער איין טייל פון זיין גזירה צוא ריסן גווארן · נוא ווען מיר גפינן דאס אזעלכע רשעים ווען זיי האבן גקוקט צו גאט אונ האבן תשובה גטאן האט זייא גאט מוחל גוועו מכל שכן די ישראל וואס זיי זיינן הייליגע קינדר דיא קינדר פון אברהם יצחק ויעקב ווען זייא קוקן צו גאט אונ טוען אגאנצע תשובה איז זייא פשיטא גאט מוחל זייערע עבירות · אונ ווייל דוד איז קלוג גוועו האט ער זיך אפ גשייד פון זיינע עבירות אונ האט מתודה גוועו אונ האט תשובה גטאן אונ האט גזאגט צוא דיר גאט אליין האב איך גזינדיגט אזו האט אים גאט מוחל גוועו : וכן אתה מוצא אונ אויך אזו גפינן מיר דאס מיט דעם לשון וואס גאט דר ווייטערט דיא זינדיגר מיט דעם זעלביגין לשון איז ער זיי ווידער מקרב ווען זיי טוען תשובה וויא אין פסוק שטייט אין דעם ארט וואס גאט האט צו זיי גיזאגט איר זייט ניט מיין פאלק ווערט ער צו זייא זאגין איר זייט דיא קינדער פון דעם לעבעדיגן גאט : וגרסינן אויך לערנן מיר אין ואלה שמות רבה דיא מדה פון גאט איז ניט אזו וויא די מדה פון איין מענטשין דען די מדה פון איין מענטשין איז ווען צוויי מענטשין שטייען פאר איין מלך איינער רעט גוטס אונ איינער רעט בייז קען ניט דר וואס האט בייז גרעט צוא ריידן גוטס אונ דער וואס האט גרעט גוטס קען קיין בייז ניט ריידן אבר הקב״ה האט פריער בייז גרעט אויף ישראל אנדר נאך האט ער ווידר גוטס גרעט אויף זייא · דאס מויל וואס האט גזאגט ווי גשריען איבר דעם זינדיגן פאלק דאס מויל האט ווידר גזאגט עפינט אויף אייערע טויערן אונ לאז אריין קומן דאס גרעכטע פאלק · דאס מויל וואס האט גזאגט איין פאלק וואס איז שווער מיט עבירות דאס מויל האט ווידער גזאגט דיין פאלק זיינן אלע צדיקים · דאס מויל וואס האט גזאגט איר זייט קינדער וואס פאר דארבן זייער וועג דאס מויל האט ווידר גזאגט דיינע קינדר זיינן די לערנר פון גאטס תורה · דאס מויל וואס האט גזאגט ווען איר וועט מערן תפלה צוא טאן וועל איך ניט הערן דאס מויל האט ווידר גזאגט עס וועט זיין איידר איר וועט רופן וועל איך אייך ענטפערן · דאס מויל וואס האט גזאגט אייערע ראש חודש אונ ימים טובים האט מיין לייב פיינט דאס מויל האט ווידר גזאגט אלע חודש אונ אלע שבת וועלן קומן מענטשן צו בוקן זיך פאר מיר אזו זאגט גאט :